

Eeva Rohas

Sylviasta, Sylvialle, Sylviana

Retoriikka ja merkityksenmuodostus
osoitteessa www.sylviaplathforum.com

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 295

Eeva Rohas

Sylviasta, Sylvialle, Sylviana
Retoriikka ja merkityksenmuodostus
osoitteessa www.sylviaplathforum.com

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
marraskuun 19. päivänä 2016 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in building Seminarium, auditorium S212, on November 19, 2016 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2016

Sylviasta, Sylvialle, Sylviana
Retoriikka ja merkityksenmuodostus
osoitteessa www.sylviaplathforum.com

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 295

Eeva Rohas

Sylviasta, Sylvialle, Sylviana
Retoriikka ja merkityksenmuodostus
osoitteessa www.sylviaplathforum.com

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2016

Editors

Urpo Kovala

Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Timo Hautala

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Epp Lauk, Department of Communication, University of Jyväskylä

Cover photo: Tuomas Kujansuu

URN:ISBN:978-951-39-6779-6

ISBN 978-951-39-6779-6 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-6778-9 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2016, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2016

ABSTRACT

Rohas, Eeva

About Sylvia, to Sylvia, as Sylvia. Rhetoric and meaning-making on
www.sylviaplathforum.com.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2016, 389 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323 (nid); ISSN 1459-4331 (PDF); 295)

ISBN 978-951-39-6778-9 (nid.)

ISBN 978-951-39-6779-6 (PDF)

This study explores the writings of *Sylvia Plath Forum*, a discussion forum in the Internet that was launched in 1998. Using Norman Fairclough's critical discourse analysis, Chaïm Perelman's theory of argumentation, Kenneth Burke's idea of identification as the basis of rhetoric, and René Girard's theory of mimetic desire as its framework this study looks into the forum's meaning-making processes and the ways the author Sylvia Plath (1932–1963) and her readers are represented on the forum. Attention is paid especially to meaning-making practices that are connected with literary studies, feminism, medicalization, and cultic phenomena. Furthermore, cultic discourse and fan discourse are understood in this work as two separate meaning-making practices. The definition of cultic discourse is based on Péter Dávidházi's (2002) model of cultic reception but René Girard's theory is also drawn on. The status of the transcendental is of importance in the definition of cultic discourse and the conceptual differentiation between the two discourses. This dissertation argues that cultic discourse has a dominant role in *Sylvia Plath Forum's* order of discourse, while the other four discourses are crucial in the argumentation processes that aim at defining and defending the celebrated author's cultural status and through it also that of her devoted readers. What is interesting in the forum's writings is that the writers mainly share the conclusion (concerning Plath's greatness) but argue about the grounds, whereas typically a speaker/writer would try to shift the adherence that certain premises already enjoy to the desired conclusion. Apart from the relatively stable position of cultic discourse, the forum's order of discourse was in constant flux as the negotiations of meanings, especially the right way to represent Sylvia Plath and her oeuvre, were vibrant from the beginning until the end. The concept of 'process' is in many ways crucial: it not only characterizes this study's understanding of its object but is of importance in the study's overall definition of culture as an intersubjective communication process based on symbols. Moreover, the study's perspective is also strongly influenced by René Girard's mimetic theory in the analysis of aspects of mimetic desire, mediation, and scapegoat mechanism in the research data. However, as a result of its own negotiation of how to approach culture and social interaction, this study partly challenges Girard's conception of the core of culture as well as the ontological realism of his theory, thus moving towards more open and dialogical points of view.

Key words: *Sylvia Plath Forum*, Sylvia Plath, literature, reception, discourse, rhetoric, representation, mimesis, ideology, power, confession, dialogue, culture.

Author's address Eeva Rohas
Research Centre for Contemporary Culture
Department of Art and Culture Studies
P.O. Box 35
40014 University of Jyväskylä
eeva.rohas@jyu.fi

Supervisors Docent Urpo Kovala
Research Centre for Contemporary Culture
Department of Art and Culture Studies
University of Jyväskylä

Professor emeritus Erkki Vainikkala
Research Centre for Contemporary Culture
Department of Art and Culture Studies
University of Jyväskylä

Reviewers Professor Kaarina Nikunen
Media and Communication Research
School of Communication, Media and Theatre
University of Tampere

Docent Kaisa Kurikka
Department of Finnish Literature
University of Turku

Opponent Professor Kaarina Nikunen

KIITOKSET

Suomen Akatemia rahoitti vuosina 2006–2008 tutkimushanketta ”Kultti, yhteisö, identiteetti”, jonka tutkijakoulutettavana työskennellessäni väitöskirjahankkeen käynnistyi. Tämän jälkeen tutkimustani ovat rahoittaneet Koneen Säätiö sekä Jyväskylän yliopiston Humanistinen tiedekunta. Kiitän kaikkia rahoittajia sekä ”Kultti, yhteisö, identiteetti” -hankkeen työryhmää ja sen johtajaa professori Tuomo Lahdelmaa. Erityiskiitos Veera Rautavuomalle, jonka kanssa jaoin työhuoneen sekä lukuisia projektitehtäviä – ja monia arvokkaita hetkiä.

Tutkimuskysymysten tarkentumisen ja ylipäätään työni valmistumisen kannalta mittaamattoman suuri merkitys on ollut Jyväskylän yliopiston Nykyykulttuurin tutkimuskeskuksella ja sen tutkijoilla. Kiitos professori Raine Koski- maalle sekä kaikille seminaareihin osallistuneille. Kiitos myös Olli Sinivaaralle inspiroivista keskusteluista René Girardin mimeettisen teorian äärellä – ja Risto Niemi-Pynttärille siitä, että hän esitteli minulle *Väkivallan ja pyhän*, jonka avulla pääsin Girardin jäljille. Riitta Koikkalaista kiitän kannustuksesta tehdä tutkimusta suomen kielellä ja Tanja Välisaloa luvun 2 lopussa olevan kuvion tekni- sestä toteutuksesta. Jyväskylän yliopiston kirjaston henkilökunta ja erityisesti informaattikko Nina Kivinen olivat tärkeä apu ja tuki tiedonhankinnassa, Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan amanuenssi Salla Kujala eri tahojen välisenä yhteyshenkilönä ja Johannes Silvennoinen työn oikoluvussa – kiitos kaunis myös heille. Kannen kauniista kuvasta kiitos puolestaan kuuluu valokuvaaja Tuomas Kujansuulle.

Monet kiitokset väitöskirjani esitarkastajina toimineille dosentti Kaisa Kurikalle ja professori Kaarina Nikuselle perehtyneistä lausunnoista hyvine korjausehdotuksineen. Kaarina Nikusta kiitän myös vastaväittäjän tehtävän vastaanottamisesta. Lisäksi, ennen kaikkea, osoitan suuret kiitokset työni ohjaajille dosentti Urpo Kovalalle ja emeritusprofessori Erkki Vainikkalalle. Heidän asiantuntemuksensa, kriittisyytensä ja intohimonsa ajattelijoina sekä humanit arvot auttoivat kiinnittymään tieteen maailmaan sekä löytämään tutkimukseni olennaiset kysymykset ja kontekstit.

Kiitän myös perhettäni ja ystäviäni: kiitos tuesta ja rakkaudesta. Prosessin loppusuoralla monenlaisten muutosten keskellä varsinkin äitini Heljä Haverisen tuki oli elintärkeä. Myös lapsenhoitoavusta kiitän äitiäni sekä isääni Seppo Haverista ja lapseni toista mummoa Tarja Tynkkystä. Poikaani Otso Rohasta, elämäni tärkeintä punaista lankaa, kiitän koko olemassaolosta, monessa eri merkityksessä. Kiitos myös siskolleni Aino Ruggierolle ja veljelleni Joonas Haveriselle sekä muille rakkailleni elämästä akateemisen maailman tuolla puolen – muttei koskaan tulkintojen tai todellisuuden monitulkintaisuuden ulkopuolella. Sisareni haluan nostaa tässä yhteydessä esiin myös siksi, että hän on ollut opintojen maailmassa, peruskouluajoista alkaen, tärkein esikuvani ja varmasti voisi myös sanoa: mimeettisen haluni kohde.

Lopuksi kiitän vielä Sylvia Plathia sekä *Sylvia Plath Forumin* kirjoittajia uskosta kirjallisuuteen, sen voimaan ja merkitykseen. Kiitos dialogista.

Väitöskirjani on omistettu vanhemmilleni sekä kummilleni Ritva Vainioiselle.

Jyväskylässä lokakuussa 2016
Eeva Rohas

*...Apparitions invoked evaporate
While generation after generation still clamour
To hold mercilessly onto your quill:
All wanting to love you,
To capture you,
To be you.
In my dreams there lies your gravestone:
Marked as a platitude of this addiction,
Never to be reached;
Something instead to strive for...¹*

¹ Deja Gworek "Sivvy" 10.7.1999.

SISÄLLYS

ABSTRACT
KIITOKSET
SISÄLLYS

1	JOHDANTO: SYLVIASTA, SYLVIALLE, SYLVIANA.....	11
2	METODIT, KONTEKSTIT JA KYSYMYKSET	22
2.1	Reseptioestetiikka ja reader-response criticism	35
2.2	Reseptiotutkimus ja fanitutkimus	40
2.3	Diskurssi, valta ja ideologia	45
2.4	Maku erottautumisen ja erottelemisen välineenä.....	54
2.5	Klassista ja uutta retoriikkaa.....	56
2.6	Chaim Perelmanin argumentaatioteoria.....	60
2.6.1	Universaaliyleisö ja sen erityiset ongelmat.....	62
2.6.2	Retorisen tarkastelun analyysikehikko.....	64
2.6.3	Sidosmuotoiset argumentit.....	67
2.6.4	Erottelumuotoiset argumentit.....	71
2.7	Identifikaatio vakuuttamisen välineenä.....	72
2.8	Mimesis	78
2.9	René Girardin mimeettinen teoria.....	83
2.10	Tutkijan eettiset valinnat	94
3	SYLVIA PLATH -KIRJALLISUUS DISKURSSIVERKON LÄPI LUETTUNA	102
3.1	Kuolemantarinan äärellä	104
3.2	Repaleiset muistot	110
3.3	Kilpailu elämäkerrallisesta totuudesta.....	115
3.3.1	Sairaskertomuksia?	116
3.3.2	Henkilökohtaisen sfäärin ja kuoleman tulkkausta.....	123
3.3.3	Plath vastaan Hughes.....	126
3.3.4	Elämäkerrallisen totuuden mahdottomuudesta	132
3.4	Uuskritiikin vanavedessä	135
3.5	Patologisoivat luennat.....	138
3.6	Feministisen Plath-tutkimuksen ristiaallokko.....	142
3.6.1	Patologisointia vastaan.....	146
3.6.2	Plathin oman äänen löytymisestä - ja Hughesin rikoksista ..	149
3.6.3	Uhridiskurssista jälkistrukturalistisiin painotuksiin	152
3.6.4	Performatiivisessa kehyksessä: sanoista tekoihin	159
4	DISKURSSIVERKOSSA.....	164
4.1	Kirjallisuustieteellinen diskurssi	167
4.1.1	Plathin tuotannon luonteen ja lukijaposition määrittelyä	169
4.1.2	Tekijän, tekstin vai lukijan merkitys?.....	173

4.2	Feministinen diskurssi	179
4.2.1	Misogyniaa vastaan	179
4.2.2	Metatasolla: Plathko feministi?	183
4.3	Kulttuurinen diskurssi	188
4.3.1	Haudanvakava kunnioitus	197
4.3.2	Maaginen kosketus Plathiin – idoli välittäjänä.....	204
4.3.3	Apologeettiset strategiat ja transsendentaalinen kieli	206
4.4	Fanidiskurssi	208
4.4.1	Populaarikulttuurissa kriittisesti, spekulatiosta nauttien ...	215
4.4.2	Affektiivisuus, tarve jakamiseen ja samastuminen.....	221
4.5	Patologisoiva diskurssi	224
4.5.1	Plathin patologisoinnin vaihtuvat funktiot.....	229
4.5.2	Patologisointi spekulatiiona	231
4.5.3	Itsetuhoiset fanaatikot – fanius patologisena tilana.....	236
4.6	Yhteenvetoa	246
5	RAJAT JA VALTASUHTEET	248
5.1	Puhujakategorioita rakentamassa	251
5.2	Keskustelun rajat	261
5.3	Sananvapaudesta vastuuseen.....	268
5.4	Yhteenvetoa	274
6	PUHETTA RUNOISTA	276
6.1	”Daddy” ja kirjoittamisen etiikka.....	279
6.2	Lukijan ”Ariel”	288
6.3	”Lesbos” ja ”Edge” – sekä Assia Wevill.....	296
6.4	Yhteenvetoa	308
7	MIMEETTINEN HALU JA SYNTIPUKIT	310
7.1	Kaksoisolento Assia Wevill.....	312
7.2	Assia Wevillin ruoskintaa.....	319
7.3	Paha, pyhä Ted Hughes.....	326
7.4	Yhteenvetoa	337
8	DISKURSSIVERKKOA KOKEMASSA	339
8.1	Diskurssijärjestyksen ja argumentaation ytimessä: kulttuuristen statusten neuvottelua	340
8.2	Moderni ja sen jälki	345
8.3	Dialogista	351
	SUMMARY	356
	AINEISTO.....	362
	KAUNOKIRJALLISUUS JA LYHENTEET	362
	LÄHTEET	363
	LIITTEET.....	381

1 JOHDANTO: SYLVIASTA, SYLVIALLE, SYLVIANA

Englantilaisen runoilijan Ted Hughesin (1930–1998) kokoelmaan *Syntymäpäiväkirjeitä* (1999) kuuluva runo ”Laukaus”² alkaa säkein: ”Sinun palvontasi vaati jumalaa. / Milloin se puuttui, se piti löytää. / Tavalliset kaverit muuttuivat jumaliksi – / jumalallistuivat sinun hullaantumisesi voimasta [...]”. Runon ’sinä’ piirtyy olentona, jonka toiminta tuottaa kohteensa. Ja koska ’sinä’ on hän, joka palvoo, tulee kohteesta jumala. Tarkemmin luettuna myös ’sinä’ saa aseman jalustalle nostettuna, jumalan kaltaisena. Minä saa tämän sanoillaan aikaan: ”*Sinun palvontasi vaati jumalaa...*”³

Saman kokoelman runossa ”Jumala” ’sinä’ taas on ”kuin fanaatikko / ilman jumalaa”. Jumalattoman ’sinästä’ tekee se, ettei hänellä ole tarinaa, tarinaa, joka olisi pakko kertoa. Sellainen tarina nimittäin on ’kirjailijan jumala, se huutaa / unesta, kuulumattomasti: ”Kirjoita.” ’Sinä’ on siis kirjailija. ’Sinä’ on kirjailija, joka etsii itselleen jumalaa. Jumala taas voi olla kuka tahansa ”tavallinen kaveri”, jos ”Laukausta” on uskominen, mutta ”Jumalan” mukaan jumala on myös tarina, joka on pakko kertoa. Toinen ihminen muuttuu ’sinän’ hullaantumisen – ja hullaannuttamisen – voimasta jumalaksi, ja jumala on tarina, joka on pakko kertoa. Ihminen on tarina, joka on pakko kertoa.

Mutta ”Jumalan” alussa ’sinä’ on jumalaton ja siksi pelkkä ”fanaatikko”, joka ei pysty rukoilemaan eli runoilemaan. Pian hän kuitenkin löytää jumalansa. Aluksi jumala on ”tyhjiyspaniikin” muotoinen ’sinän’ itsensä sisällä. ’Sinä’ uhraa jumalalleen säkeitä: ”pieniä pullollisia sitä tyhjyyttä, / johon paniikkisi kyöneleet tipahtelivat / ja kuivuivat jättäen kiteisiä spektrejä”, kunnes ’sinän’ ulvonta onnistuu tekemään itselleen tyhjää paremman jumalan. Se saa muodon kuuna, ’sinän’ jumalan idolina, sen kuvana. Sitten jumala syntyy jalavan muotoon ja alkaa antaa ’sinälle’ unessa ohjeita. Ohje on: Uhraa. Uhraa omaa vertasi.

² Tulkintani pohjaa sekä alkukieliseen runoon ”The Shot” että Alice Martinin siitä tekemään käännökseen. Suorat lainaukset tämän ja kahden muun tässä käsitellyn runon kohdalla viittaavat käännöksiin (ks. Hughes 1999, 22–23, 173–174, 229–233).

Kaikki kolme runoa alkukielisinä liitteissä.

³ Kursiivi ER.

Veressä on mukana klimppejä myös toisesta, minästä, ja kaikki tämä on käärittynä ”tarinakudokseen”. Se on alkio, joka luiskahtaa ’sinän’ sisältä. Tarina on siis jumala ja toinen ihminen, mutta myös uhri, joka jumalalle annetaan. Ihminen on tarina, jumala ja uhri – ja ’sinä’, joka uhraa.

’Sinä’ on myös papitar. Sehän on vain loogista. ’Sinä’ on papitar kultissa, ”Unielämää” kertoo sen. Minä miettii tämän kultin öisten palvelusten liturgian luonnetta ja tarjoaa runoutta vastaukseksi. Ovatko runot fragmentteja, jotka on pelastettu kultin jumalanpalveluksen liturgiasta, minä kysyy. Kysymys vaikuttaa niin sanotusti retoriseksi tarkoitettulta. Varmasti runot ovat juuri tätä. Runouden jalathan ovat ”verentahmaisista” ja runous seuraa ’sinää’ unesta, joka taas on ”verentahrina pyhäkkö”. Tämä pyhäkkö on nimittäin ’sinän’ isän hauta. Sillä isäkin on jumala, isä ennen kaikkea, ja runot ovat fragmentteja, jotka on pelastettu hänen palvontamenoistaan.

Tämä kaikki kuulostaa kohtalokkaalta. Sitä se onkin. ’Sinä’ nimittäin on minän mukaan muutakin kuin vain verisen pyhäkön papitar ja hän, joka palvoo. ’Sinä’ on myös ase ja luoti aseessa, kun ”Laukausta” tarkemmin lukee. Minä kertoo: ”Isäsi oli tähdännyt sinulla Jumalaa / kun hänen kuolemansa kosketti liipaisinta.” Tästä alkaa ’sinän’ kuolettava matka, sillä luoti on samalla hän, joka palvoo ja jonka palvonta vaatii jumalaa. ”Valitut” kuolivatkin ”suurin piirtein välittömästi saatuaan osuman”. Mutta he eivät olleet ’sinän’ todellinen kohde. Luoti jatkoi matkaansa, ’sinä’, nikkelikärkinen, päästäkseen todelliseen maaliinsa.

Todellinen maali on ’sinän’ isä, ”jumala savuava ase kädessään”. Mutta se piiloutuu. Se piiloutuu minän taakse ja niin minäkin saa osuman. Luoti löytää silti kohteeseensa: minän lävistettyään se hautautuu ”jumalan sydämeen”. Ja koska ’sinä’ on luoti ja jumala on tarina, joka on pakko kertoa, asian voisi muotoilla näinkin: ’sinä’ hautautuu tarinan sydämeen, sen tarinan, joka on pakko kertoa.

Pian runomuotoisen tarinan tultua valmiiksi ’minän’ ja ’sinän’ rakentajakin nukkuu pois. Hänen paljon puhuttua pitkää hiljaisuuttaan, jonka kertovien runojen kokoelma juuri ehti rikkoa, seuraa uusi ja aikaisempaa syvempi hiljaisuus, syvin kaikista. Vuosi on 1998. On lokakuu.

Tämä tutkimus kohdistuu teksteihin, jotka juuri käsittelemieni runojen tapaan rakentavat ’sinän’ käymällä keskustelua tästä, puhuttelemalla ’sinää’, esittämällä ’sinälle’ kysymyksiä, lainaamalla ’sinän’ sanoja, vetoamalla ’sinään’. ’Sinä’ on representaatio kirjailija Sylvia Plathista (1932–1963). Plathin esikoiskokoelma *Colossus* julkaistiin vuonna 1960 ja hänen omaelämäkerrallinen romaaninsa *The Bell Jar*, salanimellä Victoria Lucas, vuonna 1963 vähän ennen Plathin kuolemaa. Kuitenkin vasta postuumisti vuonna 1965 ilmestynyt Ted Hughesin toimittama runokokoelma *Ariel* teki kirjailijasta kuuluisan.⁴ Se päättyy runoihin

⁴ Plathin kirjoituksia ilmestyi, 1950-luvulta alkaen, myös erilaisissa aikakauslehdissä ja muissa julkaisuissa. Julkaisufoorumeina toimivat muun muassa *Seventeen*, *The Christian Science Monitor*, *The Boston Globe*, *Harper's*, *The Atlantic*, *The Monitor*, *Mademoiselle*, *The New Yorker*, *Kenyon Review*, *The Nation*, *Partisan Review*, *Ladies' home Journal*. Plat-

”Edge” ja ”Words”. Näistä ensin mainittu kuuluu Plathin viimeisiin. Runon keskiössä on kuva kuolleesta naisesta ja tämän kuolleista lapsista, jotka nainen on kietonut takaisin ruumiiseensa ”niin kuin / ruusu sulkee terälehtensä, kun puutarha // kangistuu ja tuoksut valuvat verenä...”. Runon lopussa kuvaan mukaan tulee kuu, yksi Plathin runouden keskeisimmistä symboleista. Kuu katselee naista ja tämän lapsia ”luisesta hupustaan”. Sen kerrotaan olevan ”totunut tällaiseen”.⁵

Plath oli Hughesin ensimmäinen aviopuoliso. Pari ehti saada kaksi lasta, Friedan ja Nicholaksen,⁶ ennen kuin Plathin ja Hughesin avioliitto kariutui syksyllä 1962 Hughesin ryhdyttyä suhteeseen heidän alivuokralaisensa, Assia Wevill -nimisen naisen kanssa. Vähän myöhemmin, 11.2.1963, Plath teki itsemurhan. Hughes oli vuosikymmeniä puhumatta julkisesti Plathin kuolemasta, kunnes vuonna 1998 ilmestynyt ”runomuotoinen elämäkerta”⁷ rikkoi pitkän hiljaisuuden. Tämä tapahtui helmikuussa, Plathin kuoleman vuosipäivän aikoihin. Saman vuoden lokakuussa Plathin syntymän vuosipäivän jälkeisestä päivästä tuli Hughesin kuolinpäivä.

Birthday Letters (1998), jonka Alice Martin käänsi siis *Syntymäpäivökirjeiksi*, ei muodosta tämän tutkimuksen primaariaineistoa, mutta se on ensiarvoisen tärkeä varsinaisen tutkimuskohteeni kannalta. Tutkimukseni käsittelee nimitäin Plathin vastaanottoa internetin keskustelufoorumilla *Sylvia Plath Forum*⁸, joka syntyi reaktionä uutiseen *Birthday Lettersin* ilmestymisestä. Plath-foorumin perustajan, Elaine Connellin mukaan samassa uutisessa myös ilmoitettiin Hughesin aikovan julkaista seuraavana vuonna Plathin kaikki päiväkirjat.⁹ Keskustelufoorumin historian ensimmäisessä viestissä Connell kertoo olevansa uutisesta ihmeissään ja kiinnostunut kuulemaan, mitä muut siitä ajattelevat. Tätä seuraa sarja kysymyksiä, jotka koskevat runojen kirjoittamisen ja päiväkir-

hin kuoleman jälkeen *Arielin* ohella ilmestyivät myös kokoelmat *Crossing the Water* ja *Winter Trees* sekä miltei koko Plathin runotuotannon käsittävä *Collected Poems (CP)*, jolle myönnettiin Pulitzer-palkinto vuonna 1982. *The Bell Jar* ilmestyi Plathin oikealla nimellä ensin Englannissa vuonna 1966 ja tämän jälkeen Yhdysvalloissa vuonna 1971. (Wagner-Martin 1987, 11–13, Gill 2008, xii–xiii.) Tuotannon listaaminen ylipäättään ei ole yksinkertainen kysymys, vaan Michel Foucault’n (2005, 37) tapaan sitä koskien voi esittää seuraavan kysymyksen: ”riittääkö se, että tekijän julkaisemiin teksteihin lisätään ne, jotka hän suunnitteli antavansa painettaviksi ja jotka jäivät kesken vain kuoleman takia?” Plathin kohdalla tämä ei selvästikään ole riittänyt, kun vastausta haetaan niistä konkreettisista valinnoista, joita eri henkilöt tekivät kirjailijan kuoleman jälkeen. Myös Plathin päiväkirjat on sittemmin julkaistu – vuonna 1982 lyhennettynä laitoksena ja vuonna 2000 lyhentämättömänä (*UJ*) – sekä kirjailijan kirjeet äidilleen *Letters Home* -nimisenä niteenä alun perin vuonna 1975.

- ⁵ Sitaateissa ovat muotoilut Marja-Leena Mikkolan alun perin vuodelta 1987 olevasta ”Edge”-käännöksestä. Mikkolan käsittelyssä, käännöskokoelmassa *Sanantuoja* (2014), runo sai nimekseen ”Terä”. Kirsti Simonsuuren *Ariel*-suomennoksessa runo kääntyi ”Reunaksi”. Käsittelem *Sylvia Plath Forumin* ”Edge”-tulkintoja luvussa 6.
- ⁶ Frieda Hughes syntyi vuonna 1960 ja Nicholas Hughes vuonna 1962.
- ⁷ Esim. Martin 1999, 244.
- ⁸ Myöhemmin myös Plath-foorumi, foorumi, Plath-sivusto ja sivusto.
- ⁹ Elaine Connell 20.1.1998. Viestissä ei kerrota lähdettä.

jojen julkaisemisen takana olevia motiiveja: Onko tämä kaikki ollut suunnitelmassa jo vuosia ja Hughes vain odottanut (hänen ja Plathin yhteisten) lasten varttumista? Vai onko hän ehkä odottanut Plathin äidin kuolemaa? Selittääkö julkaisemista Hughesiin vuosien saatossa kohdistettu kritiikki? Ovatko runot tulosta syyllisyydentunnosta, vai menikö Hughesilta yksinkertaisesti vain näin pitkään ennen kuin hän pystyi hyväksymään Plathin itsemurhan ja käsittelemään sitä? Lopuksi Connell kirjoittaa pitävänsä siihen mennessä lukemiaan *Birthday Letters* -kokoelman runoja koskettavina, aitoina rakkausrunoina ja odottavansa innolla toisten lukijoiden mietteiden kuulemista. (Elaine Connell 20.1.1998.)

Viestiin vastattiin. Connellin aloite myös synnytti paitsi vastauksia myös yhä uusia kysymyksiä ja taas uusia vastauksia niin, että keskustelu jatkui foorumilla lopulta miltei kymmenen vuoden ajan. Se olisi varmasti jatkunut pitkempäänkin, jollei kuolema olisi tässäkin tapauksessa tullut väliin: sivuston perustajan lokakuussa 2007 tapahtuneen poismenon jälkeen hänen kumppaninsa Chris Ratcliffe (1.1.2008) vähän ajan päästä ilmoitti, ettei *Sylvia Plath Forum* enää ottaisi vastaan uusia viestejä. Tämän jälkeen sivusto jäähmettyi arkistoksi. Aloitusivulta löytyy edelleen lainaus Connellin ensimmäisestä viestistä ja sitä seuraava Ratcliffen ilmoitus keskustelufoorumien sulkemisesta.¹⁰ Ratcliffen ilmoituksessa myös todetaan foorumin menestyksen ylittäneen Elainen ja tämän kollegoiden odotukset ja että sivustosta tuli sen perustajan ansiokkaan moderoinnin myötä hieno esimerkki siitä, että kirjallinenkin keskustelu voisi löytää paikkansa internetissä. Ratcliffe myös kertoo Elainen saaneen foorumin kautta monia hyviä ystäviä ja osan kirjoittajista tavanneen toisiaan kasvokkainkin.

Edellä käsitellyt runot voi ymmärtää luvuiksi Hughesin runomuotoisessa Plath-elämäkerrassa. Tällä tavalla tulkittuina ne johdattelevat tämän tutkimuksen tärkeimpään kysymykseen eli *Sylvia Plath Forum*in keskusteluissa ilmeneviin erilaisiin tapoihin (1.) tulkita Plathin tuotantoa ja toisaalta kirjailijaa henkilönä sekä (2.) toistaa ja muokata aikaisempia tulkintoja. Tätä kautta syntyy erilaisia Plath-representaatioita. *Ariel* ja Plath-kirjallisuus sekä toisaalta Plathin itsemurha ja laajemmin biografia ovat keskeisessä asemassa *Sylvia Plath Forum*in Plath-kuvan muodostumisessa ja toistaminen ja muokkaaminen avainsanoja tällaisissa representaation prosesseissa.

Representaatio ja siihen olennaisesti kytkeytyvät toistamisen ja muokkaamisen käytännöt koskevat itse asiassa jo *Arielin* julkaisuprosessia eivätkä pelkästään julkaisua seurannutta vastaanottoa. *Ariel*, jonka kirjallisuusmaailma tuli tuntemaan vuonna 1965 Ted Hughesin editoimassa muodossa, ei nimittäin ole alkuunkaan identtinen Plathin jälkeensä jättämän käsikirjoituksen kanssa: toisin kuin Hughesin toimittama *Ariel*, Plathin *Ariel* ei kulminoitunut niin sanottuihin kuolemarunoihin, vaan alkoi sanasta "Love" ja päättyi sanaan "spring". Plathin vastaanotto ilmentää ja (1980-luvulta alkaen) siinä myös meta-tasolla pohditaan Hughesin toimittajana tekemien ratkaisujen merkitystä Plath-kuvan rakentumisessa. Näin on myös *Sylvia Plath Forumilla*.

¹⁰ Tarkistettu maaliskuussa 2016.

Plathin käsikirjoituksen mukainen *Ariel: The Restored Edition* ilmestyi loppulta vuonna 2004. Kyseinen kokoelma ja *Birthday Letters* ovat keskeisiä Plathin vastaanoton nykyvaiheen kannalta, kuten Plath-tutkijoihin lukeutuva Anita Helle (2010, 2–3) toteaa, sillä ne osaltaan loivat uutta kiinnostusta Plathia kohtaan. Tätä vastaanoton vaihetta heijastelee ja sitä (sekä Plath-kuvaa) edelleen rakentaa myös suuren suosion saavuttanut *Sylvia Plath Forum*, jonka Hellekin artikkelikokoelman *The Unraveling Archive: essays on Sylvia Plath* johdannossa mainitsee (ks. mt., 13).

Hughesin runojen ja toisaalta Plath-foorumin 'sinä' on kuitenkin enemmän kuin vain Plath-representaatio – ja enemmän kuin representaatio *vain* Plathista. 'Sinä' nimittäin myös edustaa – tai edustaa *myös* – kirjoittavaa minää. Tämä voi tapahtua monella eri tavalla: 'sinä' voi ikään kuin ajaa kirjoittajan asiaa jonkin yhteiskunnallisen tai henkilökohtaisen agendan osana ja toisaalta olla kirjoittajalle eräänlainen peili, johon katsomalla tämä näkee itsensä ja asemansa kulttuurin kentällä.¹¹ On huomattava, että 'sinällä' on kuitenkin aina pitkä historia, sillä yksittäiset representaatiot ovat yhteydessä laajempiin representaatiojärjestelmiin.¹² Tämä pätee myös *Birthday Lettersin* runojen tapaukseen: ne sisältävät runsaasti kaikuja Plath-kirjallisuudesta ja tarkemmin erityisesti Plathin varhaisesta vastaanotosta.¹³ Näistä kenties tärkeimmät ovat kirjailija ja krii-

¹¹ *Kenttä* on alue tai tila, jolla on erityinen järjestys tai suuntaisuus. Sillä ei kuitenkaan ole yhtä selvästi keskusta kuin sfäärillä. *Sfäärikin* on luonteeltaan spatiaalinen, mutta määrittäyty hieman toisin. Esimerkiksi sellaiset julkiset instituutiot kuin koulu ja palvelu- ja vapaa-ajan organisaatiot ja sellaiset yksityiset kaupalliset instituutiot kuin teolliset työpaikat, kaupat ja joukkotiedotus sekä perheen ja vertaisryhmien tapaiset vähemmän muodolliset yksiköt ovat sfäärejä, joilla on omat diskurssinsa. Sfäärit ja kentät voivat toisaalta (metaforisessa käytössä) ”myös viitata tiettyihin valtasuhteiden sisäisiin rakenteisiin alueiden sisällä, keskustan ja periferian välillä, vakaisa kasvuprosesseissa tai kilpailevien voimien kesken”, kuten Johan Fornäs (1998, 70) muotoilee. (ks. Fornäs 1998, 68–70).

¹² Ks. Paasonen 2012. Representaatiosta tarkemmin luvussa 2.

¹³ Tätä vasten Hughesin paljon puhuttu hiljaisuus ei näyttäydykään aivan niin mykkänä. Kenties Hughes ”vaikeni” Plathin kuolemasta, koska tietyt kirjoittajat jo ikään kuin puhuivat hänen puolestaan. Alvarez kuului Plathin ja Hughesin lähipiiriin – Alvarez jopa oli Hughesin mukana tunnistamassa Plathin ruumiin (ks. Alvarez 2002, 56). Näin ollen on oletettavaa, että Alvarezin, kuten kenties myös Lowellin, näkökulmat Plathin runouteen ja kuolemaan muodostuivat monisäikeisen dialogin tuloksena. Tähän dialogiin osallistui Plathin tuotannon ohella todennäköisesti myös Hughes. Hughes nimittäin oli edesmenneen kirjailijan puoliso mutta myös tämän tuotannon toimittaja ja sen oikeuksien haltija. Hughesi(e)n pyrkimyksistä vaikuttaa tulkintoihin, joita Plathin tuotannosta tehtiin, on myös näyttöä, mistä esimerkkinä Linda Wagner-Martinin kirjoittaman elämäkerran *Sylvia Plath. A Biography* (1987) ja Jacqueline Rosen tutkimuksen *The Haunting of Sylvia Plath* (1992) tapaukset. Anne Stevensonin Plath-elämäkerran kirjoittamiseen vaikutti voimakkaasti erityisesti Hughesin sisar Olwyn Hughes mutta tietävästi myös Ted Hughes – merkittävämmän kuin on myöntänyt (ks. Gill 2008, 114). Plathin varhainen vastaanotto tuskin siis vain sattumalta tuntuu puhuvan ikään kuin Hughesin puolesta hänen runomuotoisen Plath-narratiivinsa tapaan. Todennäköisempää nähdäkseni on, että Hughesin ääni paikoin kuuluu jo varhaisessa vastaanotossa ja siis myös sellaisissa, erityisesti

tikko Al Alvarezin ja niin sanotun tunnustuksellisen¹⁴ runouden koulukunnan eräänlaisena perustajahahmona pidetyn Robert Lowellin kirjoitukset, joissa Plathin runous ja kuolema sidotaan yhteen.

Alun perin vuodelta 1963 peräisin olevassa kirjoituksessa, jonka Alvarez laati pian Plathin kuoleman jälkeen BBC:n esittämää muistolähetystä varten, Plathin myöhäinen runous määrittyy ”murhaavaksi taiteeksi” sen tyylin perustuessa kirjoittajan mukaan runouden ja kuoleman yhteensulautumiseen erottamattomalla tavalla (Alvarez 1971, 67). Alkuperäiseen tekstiin vähän myöhemmin liittämässään selvennyksessä Alvarez esittää, ettei tarkoita kuoleman olevan ”ekstremistisen” taiteen väistämätön tai sen kannalta välttämätön lopputulos, mutta korostaa edelleen, että senkaltaiseen kirjoittamiseen liittyy tietty *riski*.¹⁵ Hän ei nimittäin freudilaiseen tapaan usko taiteen terapeuttiseen vaikutukseen vaan pikemminkin katsoo, että ”esiin manatun” aineksen saatua muodon taiteilija myös helpommin elää todeksi taiteessaan käsittelemänsä asiat. Fantasiasta kirjoittaminen ei siis automaattisesti vapauta fantasian sisällöistä vaan toimii Alvarezin mukaan pikemminkin päinvastaisella tavalla. Alvarez määrittelee Plathin uhkapeluriksi. Sellaisena kirjailija näyttäytyy Alvarezin kirjoituksissa yhtäältä taiteessaan ja toisaalta henkilökohtaisessa elämässään, erityisesti sen viimeisissä, Alvarezin mukaan tahattomasti itsemurhaan johtaneissa vaiheissa. (ks. Alvarez 1971, 67–68, Alvarez 2002, 53–55.)

Hughesin tapaan myös Alvarez, alun perin vuonna 1971 ilmestyneessä Plath-muistelmassaan, kirjoittaa Plathista papittarena. Runous esitetään jälleen riskinä ja kirjaimellisesti vangitsevana (pikemminkin kuin vapauttavana) käytäntönä: Alvarez kirjoittaa kirjailijan mananneen runoihinsa kauhun ainekset, joiden edessä lopulta oli puolustuskyvytön niiden vangiksi jäätyään. (Alvarez

Hughesin (ja Plathin) lähipiiriin kuuluneiden kirjoittajien teksteissä, joiden tekijänä Hughes ei varsinaisesti ole toiminut. Tämän tutkimuksen teoreettisessa kehityksessä tällainen pohdinta on kuitenkin jätettävä pelkäksi sivuhuomautukseksi.

- ¹⁴ Uudenlaisesta tunnustuksellisesta tyylistä (confessional mode) kirjoitti ensimmäisenä M. L. Rosenthal arvioissaan Robert Lowellin vuonna 1959 ilmestyneestä teoksesta *Life Studies*. Tunnustuksellinen runous saa siinä määritelmän omaelämäkerrallisena, terapeuttisena (‘soul therapy’ ja ‘self-therapeutic’) ja vankkumattoman totuudenmukaisena, ehdotonta rehellisyyttä ilmentävänä. (Gill 2008, 20.) Rosenthal on osallistunut myös Plathin tulkitsemiseen tunnustuksellisena kirjailijana: hän kirjoittaa, että Plathin ”runot esittävät kirjailijan keskellä sitä, mikä osoittautui hänen viimeiseksi, ja viimeinkin onnistuneeksi, itsemurhayrityksekseen”. Tässä yhteydessä ”aidosti tunnustuksellinen” runous määrittyy hieman toisella tapaa: Rosenthalin mukaan siinä puhuja on runon keskiössä tavalla, jonka myötä puhujan ”psykologisesta herkkyydestä ja häpeästä tehdään hänen yhteiskuntansa ruumiillistuma” (Rosenthal 1971, 69). Jo Gill (2008, 115–116) toteaa, että Plathin tunnustuksellisen kirjailijan statuksen rakentumisessa tärkeitä olivat Rosenthalin sekä Alvarezin ja Lowellin kirjoitusten lisäksi myös C. B. Coxin ja A. R. Jonesin Plath-luennat.
- ¹⁵ Myös Joyce Carol Oatesin (1985) alun perin vuonna 1973 ilmestyneessä esseessä puhutaan eksplisiittisesti riskistä. Oates liittää sen ennen kaikkea lyyriseen runouteen, jonka tulkitsee yhdeksi mahdolliseksi syyksi ”Plathin ja tämän runouden ennenaikaiselle poistumiselle”. (Oates 1985, 38, 40, 41.)

2002, 46–47.)¹⁶ Niin ikään selityksissään Plathin isän roolista Plathin ahdingossa ja itsemurhassa Alvarezin muistelman on yhteneväinen Hughesin tulkintojen kanssa Alvarezin (2002, 36) esittäessä Plathin ”kuolemafantasioiden olleen selvästi ja syvästi kytköksissä hänen isäänsä”. Plathin elämän loppuvaiheen yksinäisyydessä, hänen ja Hughesin avioliiton kariuduttua, kirjailijan varhaiset isän kuolemaan liittyvät kokemukset Alvarezin mukaan aktivoituivat, ja tämän seurauksena ”pitkän ajan kuluessa kasaantunut kipu tulvi ulos”.

Alvarezin uhkapelirinnastusta vastaava, mutta sitäkin mustanpuhuvampi kielikuva esiintyy *Arielin* Yhdysvaltojen ensipainoksen esipuheessa, jonka on kirjoittanut Robert Lowell. Lowellin (1966, viii) mukaan *Arieliin* sisältyy eräänlainen mieltä kalvava (haunting) haaste. Sen säkeissä on käärme, joka kutsuu kuiskauksin lukijaa puoleensa luvaten niille, jotka ottavat kutsun vastaan, käärmeen lahjat: ”oikeuden, julkeuden ja luomisen vaivattomuuden”. Lowellin mukaan valtaosa kuitenkin kääntää käärmeen kuiskauksille selkensä. Tälle myös löytyy ymmärrettävä syy – johon sisältyvää metaforaa Hughesin ”Laukaus” hieman muunnettuna toistaa jo nimen tasolla. Lowellin mukaan Plathin runot nimittäin pelaavat venäläistä rulettia ja vieläpä täyteen ladatulla aseella. Tulkinnan voinee lukea myös siten, että Plathin runot ovat venäläisen ruletin pelaamista. Tällöin runouden murhaava vaikutus olisi vieläkin laajempi sen kohdistuessa myös tekijään ja lukijaan.¹⁷

Mikäli metaforan taas lukee ensin muotoilemaani tapaan, hengenvaarallisen leikin pelinappuloita ovat runot itse. Murhaavan vaikutuksen ymmärtäminen hyvin kokonaisvaltaisena, jopa runouden itsensä kohtaloksi koituvana, saa tukea suhteutettaessa sitä esipuheen jatkoon. Siinä kirjoittaja tulkitsee *Arielin* mutta myös kirjailijan elämän sisällöltään nihilistiseksi viestiksi. Lowellin mukaan Plathin runot ja elämä nimittäin kertovat, ”ettei elämä, kurinalainenkaan,

¹⁶ Samoihin aikoihin ilmestyneessä artikkelissaan ”Warnings from the grave” Stephen Spender (1971, 202) niin ikään esittää Plathin papittarena määrittellessään *Arielin* profetian runoudeksi, jonka on kirjoittanut jonkinlainen ”omaa hysteriaansa kasvattava papitar”. Nämä ”hämmäntävät, kauhistuttavat runot” kumpuavat Spenderin mukaan tilanteesta, josta ”runoilija, nainen löysi itsensä”. Tämän tilanteen autenttisuuden takaajina taas ovat ”mielenvikaisuus (tai sen rajalla oleminen) ja kuolema”. Spender liittää vastaavanlaisen, hysteriaan perustuvan runouden ”ohjelman” myös John Berrymaniin, Randall Jarelliin, Robert Lowelliin ja Theodore Roethkeen ja Plathin ohella nämä kaikki, mainitun ”ohjelman” kautta, Arthur Rimbaudiin. (Mt., 200.)

¹⁷ There is a peculiar, haunting challenge to these poems. Probably many, after reading *Ariel*, will recoil from their first overawed shock, and painfully wonder why so much of it leaves them feeling empty, evasive and inarticulate. In her lines, I often hear the serpent whisper, “Come, if only you had the courage, you too could have my rightness, audacity and ease of inspiration.” But most of us will turn back. These poems are playing Russian roulette with six cartridges in the cylinder, a game of “chicken,” the wheels of both cars locked and unable to swerve. Oh, for that heaven of the humble copyist, those millennia of Egyptian artists repeating their their lofty set patterns! And yet Sylvia Plath’s poems are not the celebration of some savage and debauched existence, that of the “damned” poet, glad to burn out his body for a few years of continuous intensity. This poetry and life are not a career; they tell that life, even when disciplined, is simply not worth it. (Lowell 1966, viii–ix.)

ole minkään arvoista.” Tämä johtopäätös ei kuitenkaan heijastu kirjoittajan käsitykseen Plathin runouden arvosta. Päinvastoin: Plathin myöhäisrunous määrittyy ”kauhistuttavaksi ja voitokkaaksi täyttymykseksi”. Täyttymyksen arvoa ei Lowellin kirjoituksessa siis vähennä se, että se on samalla pääte piste aivan kaikelle, jopa täyttymykselle itselleen.

Birthday Lettersiä voi lisäksi lukea paitsi ”runomuotoisena elämäkertana” myös tulkintana Plathin runoudesta ja runoilijanlaadusta. Tässäkin suhteessa sillä on yhtymäkohtia Lowellin ja Alvarezin tulkintoihin: Lowellin (1966, vii) mukaan Plathin runoissa ”kaikki on henkilökohtaista, tunnustuksellista, koetua, mutta niin, että tuntemisen tapa on kontrolloitu hallusinaatio, kuumeen autobiografia”. Lowellin kirjoitus onkin ollut yksi keskeisistä tekijöistä tunnustuksellisen kirjailijan statuksen rakentumisessa myös Plathille. Plathin nykytutkijoihin kuuluvan Jo Gillin (2008, 115–116) mukaan Lowellin laatima esipuhe yhdessä muun muassa Alvarezin varhaisten kirjoitusten kanssa osallistui Plathin runouden representoimiseen ”ekstremistisenä taiteena, jota luonnehtii pakottava intensiteetti ja kielen läpinäkyvyys”. Lisäksi nämä luennat loivat pohjan lukureitille, jossa Plathin runoutteen suhtaudutaan ”suorana, välittömänä ja autobiografisena”.

Hughesilla Plathin biografinen luenta näyttäytyy muun muassa siten, että Plathin isälle annetaan asema avaimena paitsi kirjailijan itsemurhaan päättyneen elämän myös tämän runouden ymmärtämisessä. Plathin runouden ainekset taas kierrätetään ja lainaillaan kokoelmassa tavalla, joka on ymmärretty Plathin rakentaman narratiivin korjailemiseksi ja jopa hänen runojensa uudelleenkirjoittamiseksi. Hughes lainaa toisinaan jopa otsikon tarjoten näin ikään kuin uuden version Plathin teksteille tai vähintäänkin tulkinnan siitä, miten tulkita niitä: autobiografiaan palautuvina. Hughesin synnyttämiä ”kaksosia” ei kuitenkaan ole pidetty olennaisella tavalla identtisinä malleihinsa nähden vaan kirjaimellisina ja litteinä. Tällaisen kritiikin voi tulkita implikoivan, että vertailuasetelman tuottaessaan mutta esikuvalleen hävitessään Hughesin runot itse asiassa alentavat Plathin runojen arvoa. Kokoelman on myös tulkittu kumpuavan pikemminkin kirjoittajan henkilökohtaisesta tarpeesta kuin taiteellisista lähtökohdista. Linda Wagner-Martin esimerkiksi kirjoittaa, ettei kyse tunnu olevan sanoilla taiteilusta vaan Hughesin pyrkimyksestä kirjoittaa itsensä ulos syyllisyydestä (blame), joka tätä oli seurannut Plathin kuoleman jälkeen. (Ks. Wagner-Martin 2003, 146–153.)

Toisaalta katson voivani vain tietyllä varauksella allekirjoittaa tulkinnan *Birthday Lettersin* runoista Plath-kertomuksena, tai eräänlaisena yksittäisten runojen summana syntyvänä kokonaisväitteenä, ja edelleen osallistua kokoelman tulkittamiseen tällaisesta näkökulmasta. Tämä siksi, että kyse on *runoista*. Ne toisin sanoen määrittyvät genrensä puolesta teksteiksi, joita ei ole syytä tarkastella ensisijaisesti referentiaalista vaan poeettista funktiota silmällä pitäen.¹⁸ Runous sanoutuu irti lukkoon lyödyistä viittaussuhteista. Se on ennen kaikkea kieltä kielen vuoksi ja nousee siksi kontekstiansa yläpuolelle. Runo ei ole asia-teksti, joka on genren asettamien sopimusten myötä tulkittavissa yksiselit-

¹⁸ Jakobson 1960; ks. myös Vainikkala 1991; Kovala 2005.

teiseksi väitteeksi, vaan se saa voimansa tulkinnanvaraisuudestaan koodin ollessa kontekstia korostuneemmassa asemassa. Runo ei siis ole mielipidekirjoitus, eikä sitä sellaisena ole mielekästä myöskään tulkita.

Onkin syytä painottaa sanaa 'tulkita'. Juuri siksi, että *Birthday Letters* on runoutta, se on jo lähtökohtaisesti monitulkintainen ja edellä esitettyyn luentaan nähden jopa päinvastaisella tavalla ymmärrettävissä. Jo Gill (2006b) esimerkiksi tulkitsee tunnustuksellisuuden asettuvan kokoelmassa metatasolle. Hänen luennassaan *Birthday Letters* ei luotakaan kielen läpinäkyvyyteen ja referentiaalisuuteen ja asetu tällaisen perinteisen tunnustuksellisen kirjallisuuden piiriin: se ei esitä sisältöään todellisuuteen nähden autenttisenä ja todelliseen kokemukseen palautuvana, vaan päinvastoin problematisoi tämänkaltaista tunnustuksellisuutta. Gillin mukaan *Birthday Letters*issä nimittäin painottuvat vastausten sijasta kysymykset ja ongelmia pikemminkin osoitetaan kuin ratkaistaan. Kyse on eräänlaisesta modernista metatunnustuksesta, joka ei ole syntynyt pelkästään tarpeesta niin sanotusti kertoa kaikki, vaan huomio on yhtä lailla tekstin diskursiivisissa prosesseissa sekä tunnustuksen luonteessa ja rajoitteissa. Tähän tapaan Gill tulkitsee myös Plathin tuotantoa. (Gill 2006b, 69, 74–75; 2008, 116.)

Ehkä Hughesin runoja ei siis olekaan hyvä ymmärtää saman narratiivin osina tai ylipäättään kertomuksena. Ehkä "Laukauksen" kuva jumalasta kumoutuukin "Jumalassa" eikä suinkaan täydenny. Ehkä se, mitä yhdessä runossa sanotaan 'sinästä', tyhjenee eikä jatku seuraavassa. Ja ennen kaikkea: ehkä 'sinä' ei olekaan Plath-representaatio. Kenties kaikuja Hughesin kokoelman ja Plath-tutkimuksen väliltä on ylipäättään turha etsiä jo pelkästään siksi, että niiden suhteet kontekstiin ja koodiin ovat keskenään niin erilaiset. Tämän toteamisen tarkoituksena ei ole tehdä runoudesta kuuroa ja mykkää suhteessa sen ulkopuoliseen todellisuuteen. Runossa on toki läsnä poeettisen ohella muutkin funktiot, myös referentiaalinen, ja poeettinen funktio on läsnä myös muissa genreissä kuin lyriikassa, kuten kielen funktiomallin kehittäjä Roman Jakobson (1960, 356) on korostanut.¹⁹ Selvää kuitenkin on, että poeettisen funktion ilmeisin paikka on runossa. Tämän huomiotta jättäminen olisi mielestäni ongelmallisempaa kuin poeettisen funktion ylikorostaminen.²⁰

Osittain juuri todetusta johtuen en käsittele nyt käsillä olevassa tutkimuksessani *Sylvia Plath Forum*in kirjoittajien runoja, joita varten sivustolta löytyy

¹⁹ Sivuhuomautuksena todettakoon, että poeettisen funktion voi tulkita olevan vahvasti läsnä esimerkiksi omassa *Birthday Letters* -luennassani. Tulkintani toisin sanoen jäljittelee kohdettaan paitsi representaation luonteensa vuoksi myös siksi, että siinä itsesäänkin kieltä käytetään niin, ettei se pelkästään välitä viestiä vaan vetää huomion itseensä. Tämän ainakin on tekijän tarkoitus, vaikkakin lukijalla on toki valta tulkita tai olla tulkitsematta sitä tähän tapaan.

²⁰ Runous voi osallistua todellisuutta koskevaan pohdintaan hyvinkin syvällisellä tasolla myös siksi, että poeettinen funktio on siinä korostunut, eikä siis vain tästä seikasta huolimatta. Esimerkiksi Jo Gillin (2006b) tulkinnassa *Birthday Letters* saa aseman tunnustuksellisen sijaan pikemminkin tunnustuksellisuutta kritikoivana tekstinä osittain juuri sen myötä, että siinä runot vetävät huomion kieleen itseensä ja sen kykyyn kantaa merkityksiä sekä viitata todellisuuteen.

oma tilansa ("Plath Inspired Poems"). *Birthday Lettersin* tapaan nekin ovat tulkittavissa tulkinnoiksi Plathista ja Plathin runoudesta ja myös niissä Plathin runouden hyödyntäminen (erityisesti temaattisessa ja kuvaston lainaamisen mielessä) on keskeisessä asemassa. Mutta koska kyseiset tekstit ovat runoja, niiden tarkasteleminen tässä tutkimuksessa hyödyntämäni kriittisen diskurssianalyysin keinoin olisi nähdäkseni runouden olemusta ymmärtämätön teko, sillä kyseinen metodi johtaisi helposti referentin ja kontekstin ylikorostumiseen.²¹ Myöskään luvun 3 kirjallisuuskatsaukseen ei sisälly kaunokirjallisia Plath-tulkintoja. Ratkaisua perustelee lisäksi tarve rajata aineistoa, joka rajauksen jälkeenkin on laaja.

Kokonaan tämän tutkimuksen tai myöskään tulkinnallisen toimintani ulkopuolelle (foorumin kirjoittajien) runot eivät kuitenkaan jää. Olen nimittäin sijoittanut lukujen alkuun niistä fragmentteja. Näin fragmenttien ja tutkimustekstin välille syntyy vuoropuhelu ja runot muodostuvat osaksi tutkimaani ja tutkimuksessani edelleen rakentuvaa laajempaa dialogia. Toimintani on myös ymmärrettävissä eräänlaiseksi implisiittiseksi tulkinnaksi, sillä luomani teksti vihjaa, että runojen ja kulloinkin käsittelemäni diskurssin tai tematiikan välillä on yhteys. Assosiaatiotilan korostuessa ja viittaussuhteiden jäädessä avoimiksi, aavistelunvaraisiksi, tulkinta, jos sellaisesta voi puhua, kuitenkin toivoakseni näissä kohdin pikemminkin jäljittelee kuin (diskurssianalyttisesti) selittää kohdettaan.

Diskurssianalyysiä ja retoriikantutkimusta hyödyntävä tarkasteluni kohdistuu Plath-foorumin keskustelu- ja runoanalyysiosaston viesteihin. Edellä totean, että samaan tapaan kuin Hughesin runot nekin rakentavat 'sinän'. On kuitenkin syytä tarkentaa, että vaikkakin mekanismit ovat joiltain osin yhteneväiset, sama ei päde lopputulokseen. Toisin kuin Hughesin runoissa Plath-foorumin keskusteluissa nimittäin vaikuttavat voimakkaasti myös Plathin vastaanoton myöhempien, erityisesti feminististen, virtausten mukaiset näkökulmat. Monikollinen muoto on tässä kohtaa paikallaan, sillä feministinen tutkimus käsittää keskenään hyvin erilaisia suuntauksia sekä lähtökohdissaan vaihtelevia suhteita jo pelkästään representaation kysymykseen. Näin ollen Plathkuva on feministisen tutkimuksen piirissä singulaarisen sijaan monenkirjava: yhtäältä Plath, henkilönä ja/tai kirjailijana, voi esimerkiksi olla uhri ja toisaalta tällaista uhriluentaa voidaan vastustaa.

Foorumin keskustelussa punoutuva diskurssiverkko on kaiken kaikkiaan kirjava. Sen värikkyys heijastuu myös tähän verkkoon kietoutuneeseen, monin eri tavoin ja sävyin merkityksellistyvään 'sinään'. 'Vastaanotto' on kuvaava käsite myös sivustolla esiintyvien patologisoiden luentojen kannalta. Toisin kuin

²¹ Kriittistä diskurssianalyysiä on hyödynnetty myös runouden tulkinnassa – Plathinkin tapauksessa. Esimerkiksi Antti Väisäsen (2001) pro gradu -tutkielmassa sen keinoin tarkastellaan Plathin myöhäisrunouden yhteiskuntakriittisiä ulottuvuuksia. Väisäsen tulkinnat näyttävät paikoin redusoivina ja yksiulotteisina johtuen tavasta, jolla kirjoittaja hyödyntää kriittistä diskurssianalyysiä, mutta syy palautuu nähdäkseni osittain myös metodiin itseensä ja tarkemmin sen rajoitteisiin runojen tulkinnan välineenä.

Plathin varhaisessa vastaanotossa, *Sylvia Plath Forumilla* patologisointi ei kuitenkaan kohdistu niinkään kirjailijaan vaan Plathin vastaanottajiin joko negatiivisina representaatioina vääränlaisista Toisista tai (diskursiivisen kaappauksen mielessä) osana kirjoittajien itsemäärittelyä. Joka tapauksessa sivusto on toisinaan ymmärrettävissä Plathin vastaanotoksi paitsi kirjallisuustieteellisessä myös lääketieteellisessä kehityksessä: se on paikka, jonne tuodaan erilaisia omia tai toisten vaivoja, joita Plathin luona halutaan poistaa tai parantaa.

Edellä tulin tarkastelleeksi omaa luentaani *Birthday Letters* -kokoelmasta tavalla, jota voi luonnehtia normatiiviseksi. Vastaavanlainen ote ei määritä tapaan tarkastella *Sylvia Plath Forumin* kirjoituksia, vaan olennaista työssäni on osoittaa, miten monin eri tavoin sekä millaisin syin ja seurauksin Sylvia Plathia luetaan. Itse aineistossa erilaiset lukemista ja kirjoittamista koskevat normit ja ihanteet sen sijaan ovat vahvasti läsnä synnyttäen kiistoja, joissa on viime kädessä kyse diskurssien välisistä valtakamppailuista. Nähdäkseni näitä kiistoja, kuten foorumin olemassaoloa ylipäättään, voi selittää 'sinään' kohdistuvalla hallulla, jonka ymmärrän mimeettiseksi eli jäljitteleväksi. Juuri se tuottaa kirjoitusta *Sylviasta*, *Sylvialle* ja lisäksi – monessa eri merkityksessä – *Sylviana*.

2 METODIT, KONTEKSTIT JA KYSYMYKSET

*...My back slumps, crouched in a question. A
green conclusion stirs. Those misshapen answers float
through my abyss, there was no call for a bridge.*

*I need a bridge. The I that is left, is but two right eyes.
The black reflection swallows such company...*²²

Tarkastelen tutkimuksessani Yhdysvalloissa syntyneen ja myöhemmin Englantiin emigroituneen Sylvia Plathin vastaanottoa internetsivustolla *Sylvia Plath Forum* (www.sylvia-plath-forum.com).²³ Analyysini kohdistuu vuosina 1998–2008 aktiivisesti toimineen keskustelufoorumin viesteihin sen koko kymmenvuotisen historian ajalta. Foorumilla eksplisiittisesti ilmaistun toiveen mukaisesti valtaosa viesteistä on kirjoitettu todennäköisesti omalla nimellä. Joissakin tapauksissa kirjoittaja ilmoittaa vain etunimensä tai käyttää nimimerkkiä. Viesti on myös päivätty ja niiden yhteydestä löytyy tieto kirjoittajan kotipaikkakunnasta. Kirjoittajien antamien tietojen perusteella sivuston keskusteluihin osallistuttiin yhteensä noin 50 eri maasta.²⁴ Ikäjakausi vaikuttaisi ulottuvan varhaisteinistä senioriin. Aktiivisinta osallistuminen oli angloamerikkalaisilla

²² Alexandra Sarll "The Other Side" 19.6.2001.

²³ Sylvia Plath syntyi ja varttui Bostonin Jamaica Plainissa ja kuoli Lontoossa.

²⁴ Viestien yhteydessä olevien tietojen perusteella kirjoittajia on ainakin seuraavista maista: Yhdysvalloista, Isosta-Britanniasta, Kanadasta, Australiasta, Irlannista, Saksasta, Ranskasta, Uudesta-Seelannista, Etelä-Afrikasta, Italiasta, Suomesta, Ruotsista, Tanskasta, Norjasta, Puolasta, Portugalista, Unkarista, Espanjasta, Kroatiaista, Tshekeistä, Sloveniasta, Hollannista, Belgiasta, Itävallasta, Makedoniasta, Turkista, Israelista, Egyptistä, Libanonista, Arabiemiraateista, Omanista, Iranista, Etelä-Koreasta, Kiinasta, Singaporesta, Japanista, Intiasta, Pakistanista, Nepalista, Malesiasta, Filippiineiltä, Puerto Ricosta, Brasiliasta, Barbadosilta, Meksikosta, Jamaikalta, Venezuelasta, Kolumbiasta, Ecuadorista ja Argentiinasta. Tietojen paikkansapitävyydestä ei ole varmuutta, mutta tutkimukseni kontekstissa tämä ei ole ongelma, sillä tarkasteluni kohdistuu sivustoon tekstinä. Sen ulkopuolisiin rakenteisiin ja todellisuuteen otan kantaa vain tietyissä, tässä luvussa jäljempänä määritellyissä rajoissa.

laisilla kielialueilla. Pääosin kirjoittajat ovat yhdysvaltalaisia, ja heidän joukossa on sekä miehiä että naisia.

Tarkasteluni laajenee myös sivuston ulkopuolelle Plath-kirjallisuuteen. Tutkimusotteessani toteutuu näin ollen aineistotriangulaatio. Erityyppiset aineistot ovat kuitenkin relevantteja eri tasoilla: tutkin Plath-kirjallisuutta osittain saman teoreettis-metodisen apparaatin läpi kuin foorumin kirjoituksia, mutta ensin mainittua (ja myös käsittelyssä järjestyksessä ensimmäistä) rajaa ennen kaikkea primaariaineistoni eli foorumin keskustelu sekä foorumilta löytyvä listaus keskeisestä Plath-kirjallisuudesta. Tutkimukseni on laadullista tutkimusta²⁵ ja se keskittyy *diskurssianalyysin* ja *retoriikantutkimuksen* keinoin pääasiassa viiteen erilaiseen merkityksenmuodostuksen tapaan, jotka olen nimennyt kirjallisuustieteelliseksi diskurssiksi, feministiseksi diskurssiksi, kulttiseksi diskurssiksi, fanidiskurssiksi ja patologisoivaksi diskurssiksi (ks. luku 4).

Valinta tarkastella mainittuja viittä diskurssia syntyi tutkimusprosessin mittaan. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia sivustoa Péter Dávidházin (2002) kirjallisuuden kulttisen vastaanoton mallin kehityksessä.²⁶ Kulttisen vastaanoton kriteereiksi luetaan siinä ehdottoman kunnioituksen asenne, toiminnalliset ja kielenkäyttöön liittyvät rituaaliset elementit sekä erityinen kielenkäyttötapa, jossa uskonnolliset metaforat ja vertaukset sekä empiiristä verifiointia pakenevat kannanotot ovat tyypillisiä. Syventyessäni aineistooni kuitenkin havaitsin, ettei yksinomaan kulttiseen diskurssiin keskittyminen tee oikeutta foorumin merkityksenmuodostuksen kirjolle. Teorialähtöinen asetelma muovautui tämän myötä aineistolähtöiseksi, ja päätin tarkastella kulttisen ohella myös edellä mainittua neljää muuta merkityksenmuodostuksen tapaa. Tutkimuksen tässä vaiheessa sivustolle ei enää voinut lähettää uusia viestejä ja näin ollen keskustelulle oli syntynyt päätepiste. Keräsin talteen kaikki viestit ja luin vielä kertaalleen koko aineiston läpi. Samalla tein siitä keskustelun keskeiset aiheet ja teemat kartoittavan koosteen.²⁷

Sen lisäksi, että tutkimillani viidellä diskurssilla on tulkintani perusteella keskeinen asema foorumilla, valintaa perustelee niiden välinen vuoropuhelu, joka paikoin kiihtyy diskurssien väliseksi valtakamppailuiksi. Myös eettistä keskustelua käydään foorumilla aktiivisesti, ja usein juuri kiistatilanteissa eettiset kysymykset ovat pinnassa. Moralisoivan keskustelun, silloin kun se saa

²⁵ Laadullisesta tutkimuksesta myös esim. David Silverman (2006; 2013). Teoksessa *Interpreting Qualitative Data* (2006) syvennyttään laadullisen tutkimuksen problematiikkaan alkaen käsitteen laajuudesta. 'Laadullinen tutkimus' ei nimittäin vielä kerro paljonkaan tutkimuksesta metodeineen ja teoreettisine kehityksineen, sillä laadullisen tutkimuksen piiriin kuuluu monenlaisia, jopa keskenään ristiriidassa olevia, suuntauksia. Laadullinen tutkimus kertookin oikeastaan pikemminkin siitä, mitä se ei ole – eli kvantitatiivista tutkimusta – kuin siitä, mitä se on (Silverman 2006, 33).

²⁶ Dávidházi esittää kulttisen vastaanoton mallin Shakespearen vastaanottoa koskevassa tutkimuksessaan.

²⁷ Keskusteluosion ja runoanalyysiosion viestit sisältävän tutkimusaineistoni laajuus kokonaisuudessaan noin 2000 sivua (asettelujen ja pistekoon ollessa samoja kuin foorumilla); koosteen reilut 100 sivua. Tarkempaa analyysiä kirjoittaessani hyödynsin laatimaani koostetta ja sen rinnalla koko aineiston käsittävää tiedostoa.

tunnustamisen tai todistajanlausunnon muodon ja on siten luonteeltaan autobiografista, voisi myös tulkita keskusteluun osallistuvien keinoksi esittää itsensä vakuuttavana muiden keskustelijoiden silmissä (ks. Eronen 2011, 45). Tämän taas voi nähdä keinona muiden taivuttelemiseksi samanmielisyyteen. Tässä tutkimuksessa eettisesti virittynyttä keskustelua ei kuitenkaan tarkastella erillisenä diskurssina vaan katson, että mainitut viisi diskurssia pitävät sisällään myös eri tavoin paikantuvia moraalia koskevia käytänteitä, normeja ja neuvotteluja. Suoraan tai epäsuorasti kaikki viisi diskurssia nimittäin ottavat kantaa kysymyksiin oikeasta ja väärästä erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja antavat näille sekä yleisemmin eettiselle pohdinnalle omat tulkintansa ja sovelluskohteensa. Tätä voinee selittää sillä, että diskurssit ovat kytköksissä erilaisiin ideologioihin ja ideologioiden avulla niiden piirissä ja *niiden avulla* toimivien ryhmien jäsenet muodostavat käsityksensä myös hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä (ks. van Dijk 1998, 8).

Tutkimukseni asetelma on poikkitieteellinen. Analyysi kohdistuu kirjallisuuden vastaanottoon kulttuurintutkimuksen perspektiivistä. Tutkimuskysymykseni koskee tutkimani ilmiön toimijoiden merkityksenmuodostamisen prosesseja, ja näkökulmani tutkittavaan todellisuuteen ja sosiaaliseen toimintaan on kulttuurintutkimuksen mukaisesti todellisuuden merkitysvälitteisyyttä korostava (ks. Alasuutari 2007, 58, 71). Tarkastelen siis *Sylvia Plath Forumilla* ilmenneviä tapoja kiinnittyä Sylvia Plathiin ja tämän tuotantoon sekä merkityksiä, joita sivustolla muodostetaan kirjailijasta ja tämän tuotannosta yhtäältä suhteessa kirjallisuusmaailmaan ja toisaalta foorumin kirjoittajien omaan elämään. Näitä tutkin sellaisena kuin ne saavat ilmauksensa foorumin kirjoituksissa. Tässä *representaation* käsite on keskeinen: sivuston viestien kuvaukset niin Plathista kuin kirjoittajista itsestään tai toisista kirjoittajista perustuvat valintoihin siitä, mitä sisällytetään ja mitä jätetään pois sekä mille asioille annetaan asema ensisijaisina ja mille toissijaisina (ks. Fairclough 1997, 13).

Representaatio määrittäyty tutkimuksessani esitykseksi tai tarkemmin uudelleen esittämiseksi. Representaatio on samaan aikaan esittävä, edustava ja tuottava sekä ymmärrettävissä tapahtumaksi, jossa kuviin, objekteihin tai ihmisiin liitetään tietynlaisia merkityksiä ja samalla annetaan merkityksiä ympäröivälle maailmalle ja sen sosiaalisille suhteille (esim. Paasonen 2012, 40). Representaation tuottavalla luonteella tarkoitetaan sen roolia erilaisten arvoitusten, mielikuvien ja määritelmien rakentajana. Edustavuudella taas tarkoitetaan sitä, ettei representaatio pelkästään viittaa välittömään kohteeseensa vaan se myös edustaa laajempaa kokonaisuutta tai kategoriaa. Kuten edellä on jo todettu, representaatiot ovat osa laajempia representaatiojärjestelmiä, historiallisesti rakentuvia kuvavarantojen kokonaisuuksia. Kuvat siis rakentuvat aiemman kuvaston varaan, mikä on keskeinen seikka pohdittaessa representaatioiden kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia tai seurauksia. (Mt., 40–42.)

Kulttuurintutkimus toimii laadullisen tutkimuksen menetelmien ja sosiaaliseen todellisuuteen kohdistuneen mielenkiintonsa myötä siltana humanististen ja sosiaalitieteiden välillä. Kuten Alasuutari toteaa, humanististen oppiaineiden metodit eivät useinkaan ole riittäviä, kun aineisto laajenee taiteen teos-

keskeisistä kysymyksistä sen vastaanottoon ja sitä kautta sosiaalisten ilmiöiden kenttään. (Alasuutari 2007, 25.) Näin on myös tämän tutkimuksen kohdalla. Teoreettis-metodologisena kehyksenä tutkimuksessani toimii kriittinen diskurssianalyysi (critical discourse analysis, CDA). Kriittisessä diskurssianalyysissä käytettyihin keskeisiin käsitteisiin kuuluvat ideologia, valta, valtasuhteet, hegemoniset diskurssit ja vaiennetut äänet (ks. Jokinen & Juhila 2006, 86). Niillä on tärkeä asema myös tässä tutkimuksessa. Analyysini kohdistuu keskusteluihin, joissa luodaan, muokataan tai vahvistetaan erilaisia representaatioita Plathista ja tämän lukijoista, sekä toisaalta käydään neuvotteluja kirjallisuuden vastaanottoa koskevista normeista ja viime kädessä myös erilaisista todellisuuskäsityksistä. CDA on tutkimuksessani relevantti kehys siksi, että kysymykset valasta ja ideologiasta ovat tarkastelemisni keskusteluissa keskeisiä. Representaatiot ovat nimittäin kytköksissä diskurssijärjestyksiin ja sosiaalisiin rakenteisiin sekä niissä vaikuttaviin hierarkioihin. Analyysini kuitenkin etäännyttää kriittisen diskurssinanalyysin lähtökohdista analyttisen diskurssianalyysin suuntaan siinä mielessä, että tutkimusasetelmani ei ole aivan niin poliittinen kuin millaiseksi CDA:n määrittelevät sen tärkeisiin kehittäjiin lukeutuvat Theo van Dijk sekä uusimmissa muotoiluissaan myös Norman Fairclough (ks. luku ”Diskurssi, valta ja ideologia”).

Diskurssin käsite on työssäni keskeinen kahdella tapaa: se määrittää teoreettista kehystä mutta saa aseman myös analyysin kohteena. Esimerkiksi tutkimukseni keskeisimpiin kuuluvat käsitteet ’fani(us)’ ja ’kultti’ ovat tarkastelussani läsnä diskurssin käsitteen pareina analysoidessani Plath-foorumien merkityksenmuodostuksen verkostoa. Pyrin nimeämään ainoastaan kirjoituksissa vaikuttavat diskurssit ja argumentaatiostrategiat ja mahdollisuuksien mukaan välttämään niiden tuottaneiden kirjoittajien määrittelemistä esimerkiksi faneiksi, kultisteiksi, entusiasteiksi, tutkijoiksi tai feministeiksi tai heidän muodostamaansa yhteisöään vaikkapa kultiksi tai fandomiksi. Ratkaisuani perustelee se, etteivät edes yhden ja saman kirjoittajan viestit aina muodosta yhtenäistä kertomusta vaan voivat ilmentää monia, paikoin keskenään ristiriitaisiakin näkökulmia. Koen toimijan nimeämisen (edellä mainittuja toimijanimiä käyttämällä) johtavan tietyn narratiivin lukitsemiseen tai jopa sellaisen rakentamiseen.²⁸ Todettakoon kuitenkin, että fanidiskurssin hallitsemisessa viesteissä kirjoittaja usein myös kutsuu itseään faniksi. Koska tutkimukseni painopiste kuitenkin on *teksteissä*²⁹ representaatioineen ja retorisine strategioineen eikä tekstit tuottaneissa henkilöissä (yksilöllisine arvojärjestelmineen sekä lukemisen ja tulkinnan koodineen), identiteetin kysymys ei ole vahvin määrittävä tekijä fani- tai muidenkaan diskurssien paikantamisessa.

Juuri todetun vuoksi viittaa viestit laatineisiin toimijoihin yksinkertaisesti ilmauksella ’kirjoittaja’. Aktiivisista kirjoittajista käytän tarvittaessa lisäksi ilmausta ’omistautunut’. Viimeksi mainittua käsitettä käytin jo artikkelissani ”Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa

²⁸ Ks. myös Kovala (1994, 34). Jokinen & Juhila (2006, 65) käyttävät yksittäisen puhetilanteen kohdalla tulkintaresurssin käsitettä.

²⁹ Tekstin käsite määritelty alaluvussa ”Diskurssi, valta ja ideologia”.

www.sylviaplathforum.com”. Siinä esitän termin ’omistautunut’ ohittavan esimerkiksi Nicholas Abercrombien ja Brian Longhurstin (1998, 138–140, 144) erilaisia yleisökäytäntöjä haarukoivan jaottelun siinä mielessä, että omistautunut voi olla itsemäärittelynsä mukaan fani ja toisaalta vastata käytäntöjensä puolesta Abercrombien ja Longhurstin entusiastia tai pientuottajaa. (Haverinen 2008b, 23.) Tämä määritelmä on nyt käsillä olevassa tutkimuksessa edelleen pätevä.

Diskursseihin keskittyvän tarkastelun myötä *subjektin* käsite on tutkimukseni teoreettisessa kehityksessä keskeinen. Omassa käytössäni se saa määritelmän Paul Smithin (1988) artikuloimaan tapaan pohjimmiltaan monikollisena: subjektius on sarja erilaisia positioita, subjektipositioita. Tietyn todellisen henkilön näihin positioihin kutsuvat eri diskurssit ja maailma, joiden sisällä tai vaikutuspiirissä kyseinen henkilö on. Yksilöä (individual) voi tästä näkökulmasta pitää illusorisena käsitteenä sen nojatessa käsitykseen kokonaisesta ja koherentista henkilöstä. Inhimillinen toimija (human agent) taas on se ”paikka”, josta käsin ideologisia muodostelmia voidaan vastustaa. Se ei ole subjektin tai yksilön synonyymi. (Smith 1988, xxxv; ks. myös Jokinen & Juhila 2006, 68.)

Smithin määritelmän ’subjekti’ lähenee Stuart Hallin postmodernin subjektin käsitettä³⁰: kyse on subjektista, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä (eli käsitystä minuudesta). Hall toteaa, että ’[i]dentiteetistä tulee ”liikkuva juhla”’: se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä” ja on ”historiallisesti – ei biologisesti – määrittynyt”. (Hall 2002, 23.) Ymmärrän tässä tutkimuksessa identiteetin Hallin määrittelemän postmodernin subjektikäsitteen kautta, joskin haluan ottaa etäisyyttä postmodernin käsitteeseen ja puhua pikemminkin *myöhäismoderniteetista* viimeksi mainitun korostaessa katkoksen sijasta jatkosta suhteessa moderniteettiin.³¹ Johan Fornäsien viime vuosituhannen lopussa esittämän ja mielestäni

³⁰ Hallin tarkastelussa muita käsityksiä identiteetistä ovat valistuksen subjekti ja sosiologinen subjekti. Näistä ensimmäinen perustuu tulkintaan ihmisistä keskuksen omaavina, täysin yhtenäisinä yksilöinä, jotka ovat järjellä, tietoisuudella ja toimintakykyisyydellä varustettuja. Tällaisen ihmisen ”keskus”, joka samalla valistuksen subjektikäsitteessä on yhtä kuin ihmisen identiteetti, koostuu syntymän hetkellä alkunsa saavasta sisäisestä ytimestä. Tämä ydin pysyy olemukseltaan samana koko ihmisen olemassaolon ajan. Sosiologinen subjektikäsitteessä taas heijastaa modernin maailman lisääntyvää mutkikkuutta sekä tietoisuutta siitä, ettei subjektin sisäinen ydin ole autonominen ja itseään kannatteleva vaan suhteessa ”merkityksellisiin toisiin” muodostuva. Nämä ”merkitykselliset toiset” välittävät subjektille tämän ”asuttamien maailmojen arvot, merkitykset ja symbolit – kulttuurin.” Sosiologisessa subjektikäsitteessä identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa, mutta (erotuksena postmodernista subjektikäsitteestä) subjektilla on kuitenkin edelleen sisäinen ydin tai olemus, joka on ”tosi minä”; se vain ’muotoutuu ja muokkautuu jatkuvassa dialogissa ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa’. (Hall 2002, 21–22.)

³¹ Askel esimoderniteetista moderniteettiin voidaan paikantaa noin vuosien 1500 ja 1800 välille. Näiden vuosisatojen kuluessa tapahtunut siirtymä orastavasta moderniteetista varhaismoderniteettiin kytkeytyy modernin läpimurtoon, josta industrialismi, valistus ja Ranskan vallankumous 1700-luvun jälkipuoliskolla olivat merkkejä.

edelleen pätevän tulkinnan mukaan ”olemme todistamassa omana aikanamme pikemminkin modernisaation radikalisoitumista ja voimaperäistymistä kuin sen hajoamista”. Hän jatkaa esittämällä lisääntyneen maailmanlaajuisen liikkuvuuden, sähköisten viestimien, muuttuvien sosiaalisten suhteiden ja identiteettimuotojen sekä voimistuneen kritiikin moderniteettia kohtaan olevan ”tulosta pikemminkin moderniteetin yleistymisestä kuin sen kääntymisestä vastakohdakseen”. (Fornäs 1998, 51.) Fornäs (1998, 56) erottelee modernista johdetut keskenään likeiset käsitteet seuraavasti: “[m]odernisaatio on prosessi, moderniteetti tila ja modernismit tuohon tilaan reagoivia liikkeitä”. Tällaisessa hahmotuksessa ’postmoderni’ menettää funktionsa, mutta postmodernismi sen sijaan ei, sillä viimeksi mainittua Fornäs pitää potentiaalisesti osuvana terminä aiempia avantgardistisia liikkeitä vastaan syntyneille taiteellisille virtauksille (mt., 52).

Myös identiteetin käsitteeseen otan etäisyyttä. Kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle se ei kuitenkaan jää, vaan identiteetin kysymys on huomioni kohteena implisiittisesti identifikaation käsitteen kautta. Subjektin käsite taas kytkeytyy näihin molempiin. Identifikaatio eli samastuminen on nimittäin prosessi, jossa toimija ikään kuin tulee kutsutuksi tiettyyn positioon. Kutsun lähettäjänä toimii tarkasteluperspektiivissäni diskurssi tai jokin malli, välittäjä (ks. luku ”Mimeettinen teoria”). Ajattelen nimittäin ja tutkimuksessani myös osoitan, että esimerkiksi ”fani”, ”tutkija” ja ”kultisti” ovat erityisiä, tietyn diskurssin kautta ja sen sisällä rakentuvia subjektipositiota. Sama kirjoittaja voi eri yhteyksissä mutta silti yhdessä ja samassa paikassa ja vieläpä saman yhteisön sisällä (eli *Sylvia Plath Forumilla*) toimia kaikissa kolmessa, mistä syystä todellisen henkilön määrittelyssä (myös tietyn osakulttuurin sisällä) niistä jokainen yksinään osoittautuu väistämättä riittämättömäksi.

Kriittinen diskurssianalyysi³² paikantuu tieteenfilosofisesti ajatellen ontologisen konstruktionismin piiriin. Kriittiseen diskurssianalyysiin toisin sanoen kuuluu realistinen asenne, kun taas epistemiseen konstruktionismiin kytkeytyvän analyttisen diskurssianalyysin taustalla on usein jossain määrin relativistinen näkökulma todellisuuteen. Näiden kahden välinen ero on siinä, että

(Esim. Fornäs 1998, 50.) Johan Fornäs (1998, 50) esittää, että ”[I]änsieurooppalaisittain kypsän moderniteetin voi ajatella muodostuneen joskus vuoden 1900 vaiheilla, jolloin tietyt poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja psykologiset muodot vakiintuivat täysimittaiseksi porvarilliseksi ja teolliseksi yhteiskunnaksi kapitalistisine tuotanto- ja jakelumuotoineen, erilaistuneine julkisine sfääreineen poliittista ja kulttuurista toimintaa varten, erilaistuneine esteettisine koodeineen ja genreineen, erityisine ikään, sukupuoleen ja luokkaan liittyvine elämänmuotoineen, sosialisati-
on mekanismeineen ja henkilökohtaista identiteettiä koskevine yleisine normatiivisine malleineen. Siihen mennessä myös filosofit, sosiologit, historioitsijat, taiteilijat ja kynäniekat olivat löytäneet uusia tapoja, joilla he saattoivat muotoilla modernin elämän tyypillisiä piirteitä ja ongelmia.”

³² Ruth Wodak (2001a, 1) toteaa kriittisen lingvistiikan ja kriittisen diskurssianalyysin olevan hyvin likeisiä käsitteitä, mutta ’kriittisen diskurssianalyysin’ vakiinnuttaneen asemansa niin, että teoriaa, joka aikaisemmin kantoi kriittisen lingvistiikan nimeä, on alettu kutsua kriittiseksi diskurssianalyysiksi.

ontologisen konstruktionismin mukaisessa tutkimusasetelmassa tutkimuskohdetta ei kokonaisuudessaan palauteta kieleen, vaan tekstien ja puheen ulkopuolella ajatellaan olevan ei-diskursiivisia maailmoja – instituutioiden tai esimerkiksi mielen ja ruumiin maailmoja. Episteemisessä konstruktionismissa puolestaan ei oteta kantaa siihen, onko kielen ulkopuolista todellisuutta vai ei. Yksittäisiä tilanteita voidaan tarkastella suhteessa toisiin teksteihin ja puheisiin, ei yhteiskunnallisiin rakenteisiin. (Juhila 2006a, 162–163.) Episteemisen konstruktionismin kannalta tulkitsija on siis tietyllä tapaa kielen vanki eikä näin ollen tietoa rakenteista ole muuten kuin kielellisten esitysten kautta.

Ajattelen realistin tapaan, että on olemassa minusta tulkitsijana jossain määrin riippumattomia ei-diskursiivisia maailmoja, jotka heijastuvat kielellisiin esityksiin. Ei-diskursiivisiin maailmoihin pääsee kuitenkin käsiksi vain tulkinnan kautta. Tekemäni tulkinta taas on monesta seikasta riippuvainen: siihen vaikuttavat tarkastelunäkökulmani, tutkimuskysymykseni, kulttuurinen esitietoni ja laajemminkin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen paikantumiseni. Analyysi ja sen pohjalta muodostamani johtopäätökset esimerkiksi aineistoni artikulaatiostruktuurista eli siitä, miten tietyt kahden tai useamman elementin väliset kytkökset rakentuvat, eivät siis ole absoluuttisia.³³ Havaitsemani kulttuuriset jäsennykset ovat suhteellisia eli relevantteja tietyssä kontekstissa ja valitsemastani näkökulmasta käsin, eivätkä siis objektiivisia tosiasioita. Ajattelen merkityksen toisin sanoen syntyvän tulkintatapahtumassa ja ilmiön niin sanotun kontekstiinsa asettamisen olevan pikemminkin kontekstin luomista kuin sen kaivamista esiin (ks. Scharfstein 1989). Tässä mielessä tieteenfilosofinen näkökulmani liukuu realistisesta relativistisen suuntaan ja tutkimukseni diskurssi-analyyttinen kehys tässäkin suhteessa kriittisen ja analyyttisen diskurssianalyysin rajalle.

Kuten puhe merkityksenmuodostuksesta ja tulkinnasta jo vihjaa, tutkimukseni ei asemoidu empirismin piiriin lukeutuvaan faktaanäkökulmaan. En ajattele, että tutkijana voisin paljastaa todellisuutta, jonka esiin kaivamisessa kieli ja erilaiset tilanteet olisivat vain näköesteitä jossain siintävän totuuden ja tutkijan katseen välillä (ks. Alasuutari 2007, 90). Sen sijaan, että pohtisin, miten luotettavia foorumin kirjoittajien antamat tiedot esimerkiksi heitä itseään koskien ovat ja yrittäisin päästä käsiksi keskustelun takaiseen todellisuuteen, olen kiinnostunut keskustelusta sen itsensä vuoksi ja tarkastelen sitä tekstinä.³⁴ Fou-

³³ Stuart Hall (1992, 368) toteaa artikulaation merkitsevän toisaalta puhumista, julki lausumista ja ajatuksensa selvästi ilmaisemista. Toisaalta se merkitsee ”yhteennivellystä”, joka on tehty ”erityisen kytkennän avulla, joka voidaan murtaakin”. Hall myös toteaa, että ”diskurssin ns. ’yhtenäisyys’ on tosiasiasa erillisten alkeisosien artikulaatio”. (Ks. myös Nikunen 2005, 27–28.) Gunther Kress ja Theo van Leeuwen (2001, 8) esittävät artikulaation ja sen ohella tulkinnan kommunikaation edellytyksiksi. Heidän mukaansa jopa eräänlaisena ehtona kommunikaatiolle voidaan pitää sitä, että jokin tulkintayhteisö on päättänyt jonkin asian tulleen artikuloituksi ja sen myötä myös tulkittavaksi.

³⁴ Käsitteet ’keskustelu’ ja ’puhe’, joita (kirjoituksen ja tekstin ohella) käytän tässä tutkimuksessa, kantavat mukanaan sivumerkityksiä, joiden myötä tarkastelussa säilyy *implikaatio* tutkimani kirjoitukset tuottaneista ihmisistä. Tiedostan tämän ja katson

cault'ta (2013, 21) lainaten lisään vielä: "Ihmisten sanomissa asioissa ei niinkään ole merkityksellistä se, mitä he ovat mahdollisesti ajatelleet jotain sanoessaan tai sanottuaan, vaan se, mikä automaattisesti systematisoi heidän sanomansa asiat, niin että sanottu on rajattomasti uusien diskurssien käytettävissä ja muokkaa niitä."

Näkökulmani sijoittuu kulttuuristen jäsenysten ja interaktion tarkastelun piiriin eli tutkimuksellinen orientaationi on vastakkainen suhteessa faktanäkökulmaan, niin sanottu näytenäkökulma. Totuudenmukaisuus ja rehellisyys eivät näin ollen ole aineiston analyysissä olennaisia käsitteitä, sillä ajattelen aineistoni olevan osa tutkimaani todellisuutta sen sijaan, että tulkitaisin sen väitämäksi todellisuudesta tai todellisuuden heijastumaksi. (Ks. Alasuutari 2007, 114; ks. myös Alasuutari 1999, 15–16.) Tutkimani kirjoitukset eivät nähdäkseni tarjota suoraan väylää myöskään niiden takaisin ilmiöihin todellisine inhimillisine toimijoinen, vaan katson kirjoitusten pelkästään representoivan (ja siis myös konstruoivan) niitä (ks. Eskola & Suoranta 2008, 196–197; Alasuutari 1999, 15). Tässäkin mielessä, tämän tutkimuksen kehityksessä, voin tehdä tulkin-toja vain subjekteista erilaisissa positioissaan, en tekstien takana olevista inhimillisistä toimijoista – joiden olemassaolon, tieteenfilosofisesti ajatellen realisti-sessa hengessä, kuitenkin allekirjoitan.

Kulttuurisia jäsenyksiä tarkasteltaessa olennaista on tutkia erilaisten tekstien asiasisällön sijaan erityisesti sitä, miten niissä ilmaistut näkemykset tai käsitykset tuotetaan erilaisten erontekojen ja luokitusten kautta (Alasuutari 2007, 117). Kulttuurintutkimuksellinen ote nojaakin usein merkitysvälitteisyyteen. Todellisuus nähdään *sosiaalisesti konstruoituneena* eli se on "rakentunut merkitystulkinnoista ja tulkintasäännöistä, joiden nojalla ihmiset orientoituvat arkielämässään" (mt., 60). Maailmaan pääsee käsiksi vain tulkinnan kautta, mistä syystä merkityksenanto lisäksi määrittää, millaiseksi yhteiskuntaelämä ja tietyn ryhmän toiminta muodostuvat. Näin kulttuurintutkimuksen voi määrittellä merkitysten tutkimiseksi. (Mt., 63.)

Juuri todetusta voi edelleen johtaa kulttuurin määrittelemisen merkityk-siin liittyväksi. Kulttuurin käsitteen etymologiset juuret ovat latinankielisessä sanassa *cultus*, joka tarkoittaa viljelyä tai maan tuottavaa käyttöä, ja sillä on ollut uskonnollisia konnotaatioita aina 1600-luvulle asti, jolloin termi maallistui eikä enää liittynyt uskonnolliseen kulttiin (esim. Fornäs 1998, 167–168). Johan Fornäsin (1998, 11) sanoin "[o]lemme ihmisiä sen kautta, että ymmärrämme ja tulkitsemme havaitsemaamme eli tuotamme symboleja, joissa jokin edustaa jotain muuta". Fornäs lähestyykin kulttuuria subjektiivisenä kommunikaationa, symbolisten muotojen ja merkitysten viestintänä, joka sisältää moninaisia tyylin tuottamisen ja kommunikatiivisen toiminnan muotoja (mt., 12, 167, 171).³⁵ Fornäs myös peräänkuuluttaa kulttuuristen prosessien eri puolien huo-

sen myös olevan paikallaan tutkimukseni tieteenfilosofisten lähtökohtien kannalta sekä myös eräänlaisena muistutuksena eettisiä kysymyksiä silmällä pitäen.

³⁵ Symbolit ja merkit määrittyvät Fornäsin (1998, 172) hahmotuksessa "materiaalisten osoittimien yksiköiksi, jotka edustavat jotakin muuta (merkitystä) joillekin ihmisille (tulkintayhteisölle) tietyssä yhteydessä (kontekstissa)". Merkitys taas on "pikemmin-

mioimista ja tunnustamista silloinkin, kun tutkimus keskittyy vain johonkin tiettyyn osa-alueeseen. Kulttuuriset ilmiöt eivät toisin sanoen ole pelkistettävissä taloudellisiksi suhteiksi, sosiokulttuurisen statuksen merkeiksi, halun psykodynaamisiksi virroiksi tai tyyllisiksi symbolisiksi peleiksi, vaan näillä kaikilla on sijansa kulttuurisissa merkitysten luomisen prosesseissa. (Mt., 23.)³⁶

Tässä tutkimuksessa kulttuuri saa määritelmän edellä esitetystä ammentan *symboleilla operoivana, subjektien välisenä kommunikation prosessina*. Määritelmä ei pyri olemaan tyhjentävä esitys kulttuurista, vaan sen suhteellisuus on jopa keskeinen elementti, joka samalla implisiittisesti tekee näkyväksi tutkimukseni tieteenfilosofista kehystä. Kysymys näet on paitsi tutkimuskohteessa myös analyysin perspektiivien kannalta *tulkinnasta*, ja tulkinta taas on merkityksen muodostamista, ei valmiin merkityksen esiin kaivamista. Merkityksiäkin voidaan tutkia eri pisteistä käsin: yhtäältä toimijoiden ja toisaalta rakenteiden näkökulmasta. Alasuutari esittää, että kenties juuri tästä syystä diskurssin käsitteestä on muodostunut niin suosittu sen pyrkiessä ”purkamaan vastakkainasettelun todellisuuden ja sitä koskevien käsitysten välillä: käsitteellä viitataan sekä merkitysjärjestelmiin että niiden strukturoimaan tai niiden puitteissa tulkittuun toimintaan tai kokonaisuun instituutioihin.” (Alasuutari 2007, 72–73.)³⁷ Alasuutarin huomio ja hänen diskurssin käsitteelle antamansa määritelmä ovat päteviä tämänkin tutkimuksen kohdalla.

Diskurssianalyysin sukulaistraditioita ovat retoriikantutkimus (yleisön vakuuttamisen ja suostuttelun keinojen tutkimus), keskustelunanalyysi (’luonnollisten’, ’tässä-ja-nyt’ tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden tutkiminen niistä taltioitujen ääni- ja kuvataallenteiden avulla), semiotiikka (merkkijärjestelmien tutkimus) ja etnografia (osallistuvan havainnoinnin keinoin tapahtuva ihmisten ja heidän toimintansa tutkiminen luonnollisessa ympäristössään).³⁸ Näitä me-

kin prosessi kuin fakta, sillä se on ymmärrettävä tuottamalla se uudelleen perustaltaan subjektiivisessä tulkinnan aktissa. Merkitys ei sijaitse tekstissä annettuna, materiaalisena asiana, vaan ihmissubjektit tuottavat sen tulkintatyöllään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.” (Mt., 218–219.) Nämä määritelmät merkistä, symbolista ja merkityksestä ovat päteviä myös tämän tutkimuksen tavassa käyttää kyseisiä käsitteitä.

³⁶ Kulttuurin voi määritellä myös estetiikan kautta kaunotaiteiden piiriin kuuluviksi esteettisiksi teoksiksi taideinstituution kontekstissa tai antropologiseen tapaan elämänmuodoksi tai kokonaiseksi elämäntavaksi, jolloin paikallisista tai alueellisista yhteisöistä puhutaan kulttuureina. Siinä missä ensin mainittu on turhan kapea Fornäs pitää jälkimmäistä toisaalta liian laveana määritelmänä, sillä sitä on ”hankala erottaa inhimillisten ilmiöiden sosiaalisista aspekteista – kulttuuri alkaa tarkoittaa samaa kuin yhteiskunta tai yhteisö.” (Fornäs 1998, 167–168, kulttuurin määrittelystä myös esim. Williams 1988, 23–33.)

³⁷ Alasuutarin näkemys vastanee erityisesti ontologisen konstruktionismin mukaista näkökulmaa siinä mielessä, että diskurssin merkityksen muotoilu pitää siinä sisälleen oletuksen siitä, että on olemassa myös ei-kielillisiä rakenteita, joiden edelleen ajatellaan olevan vuorovaikutuksessa kielellisten selontekojen kanssa.

³⁸ Kriittisellä diskurssianalyysillä on pitkälti samat juuret. Ruth Wodak (2001a, 3) paikantaa ne klassiseen retoriikkaan, lingvistiikkaan, sosiolingvistiikkaan, soveltavaan lingvistiikkaan ja pragmatiikkaan.

todisia suuntauksia yhdistää kytkös sosiaaliseen konstruktionismiin, muttei aivan saumattomasti, sillä keskusteluanalyysin ja etnografian piiriin kuuluu myös suuntauksia, jotka eivät asetu konstruktionistisen tradition osaksi (Jokinen 2006a, 38–49).³⁹ Mainitut sukulaistraditiot ovat tässä yhteydessä kuitenkin merkittäviä siitä syystä, että diskurssianalyysiin on lainattu niistä aineksia. Yhdistäviä tekijöitä ovat aineistolähtöisyys ja se, että tekstejä tai puhetta (tai tekstejä ja puhetta) tutkitaan tavalla, jossa (sosiaalisen konstruktionismin näkökulman mukaisesti) ”olennaista on, että [tekstit] otetaan tutkimuskohteiksi sellaisenaan, eikä niiden ’takaa’ pyritä etsimään ’oikeaa’ todellisuutta.” (Mt., 38–39.) Toisaalta myös sosiaalisen konstruktionismin piirissä käsitykset kielen takaisesta todellisuudesta voivat poiketa toisistaan, kuten edellä jo totesin. Ontologisessa konstruktionismissa ei-diskursiivisia maailmoja oletetaan olevan olemassa, kun taas episteemisessä konstruktionismissa tähän ei oteta kantaa. Kriittinen diskurssianalyysi voi lisäksi olla luonteeltaan vahvasti poliittista, mikäli tutkija pyrkii myös *vaikuttamaan* rakenteisiin, joita koskevia ongelmia kielellisten selontekojen ajatellaan heijastelevan (ks. Fairclough 2015, 6–7; van Dijk 2001; Wodak 2001a).⁴⁰

Diskurssianalyysin ohella retoriikantutkimus, ja tarkemmin erityisesti Chaïm Perelmanin argumentaatioteoria, on työssäni keskeinen. Hyödynnän retoriikantutkimusta analysoidessani aineistoani siltä kannalta, mitä kirjoittajat väittävät ja millä perustein sekä mistä asemasta ja mille yleisölle asia esitetään (ks. Alasuutari 2007, 157–158.) Nämä kysymykset ovat tärkeitä myös diskurssianalyysissä. Diskurssianalyysi ei kuitenkaan jää lausumien ja yleisösuhteen tarkasteluun, vaan erityisesti kriittisessä diskurssianalyysissä tekstien kautta pyritään tulkitsemaan laajempia sosiokulttuurisia rakenteita. Vaikkakin tutkimukseni pääpaino on foorumin keskustelun analysoimisessa sellaisenaan eikä sen kautta esimerkiksi todellisten henkilöiden muodostaman yhteisön tutkimisessa, pohdin foorumin keskustelua myös yhteiskunnallisten rakenteiden sekä sosiaalisen elämän mekanismien kannalta. Tässä erityisesti René Girardin mimeettinen teoria toimii välineenä, jonka avulla katson *Sylvia Plath Forumia* ja laajemmin kulttuuria.

Diskurssianalyysin, retoriikantutkimuksen ja mimeettisen teorian lisäksi tärkeitä kehyksiä tutkimuksessani ovat reseptiteoria ja reseptiotutkimus. Tutkimukseni käsittelee toisin sanoen kirjallisuuden vastaanottoa ja sen myötä kysymystä Plathin *kirjailijakuvasta*, joka syntyy kirjailijan ja lukijan välisten vuoropuhelujen myötä. Luvussa 3 tarkastelen Plath-kirjallisuutta, eli vastaavaa terminologiaa käyttäen analyysin voi todeta kohdistuvan siinä Plathin tutkimuskuvaan. *Sylvia Plath Forumin* Plath-representaatiot, jotka ovat tutkimuksessani

³⁹ Tässä tutkimuksessa hyödyntämäni aikaisempi fanitutkimus asemoituu pitkälti etnografian piiriin. Etnografisesta tutkimuksesta ks. esim. Silverman 2013, 49–51; 2006, 65–108.

⁴⁰ Myös Kirsi Juhila (2006a, 196) katsoo Faircloughin diskurssianalyysin kriittisyyden paikantavan Faircloughin realistisen diskurssianalyysin piiriin. Tämä siksi, että erotuksena analyttisen diskurssianalyysin avoimmemmalle asenteelle siinä kielen tutkiminen yhdistetään sosiaaliseen teoriaan.

primäärisen huomion kohteena, taas ovat jossain määrin tutkimuskuvan pohjalta lukijoiden mieleen syntyneen ennakkokuvan värittämiä tai ainakin suhteessa siihen konstruoituja.⁴¹

Reseptioestetiikka on näkökulmassani keskeinen paitsi käytännön tasolla tutkimuskohteen vuoksi myös taidefilosofisessa sekä laajemmin tieteenfilosofisessa mielessä. Ajattelen merkityksen syntyvän vastaanottotapahtumassa ja olevan paljolti suhteellinen ja subjektiivinen, kontekstiin sidottu ja tulkinnasta riippuvainen, mikä edelleen voimistaa tutkimukseni relativistisia painotuksia. Todettakoon vielä, ettei merkitys ole subjektiivinen ja suhteellinen pelkästään kaunokirjallisuuden kohdalla vaan tämä pätee myös tutkimusaineistooni: näistä kumpikin saavat merkityksen vasta vastaanottotapahtumassa. Toisin sanoen olen paitsi vastaanoton tutkija (ja Plathin lukija itsekin) myös *Sylvia Plath Forum*-tekstien vastaanottaja, joka on tehnyt lukemastaan monien erilaisten tekstien rajaamia suhteellisia ja subjektiivisia tulkintoja. En myöskään oleta esimerkiksi foorumin runotulkintojen olevan niin sanotusti läpinäkyviä eli että niiden tai muunkaan reseptiopuheen kautta olisi pääsyä vastaanottoon sellaisenaan. Tämä on lähtökohta ja johtopäätöksiä rajoittava reunaehto, jotka reseptio-orientoituneen tutkijan on nähdäkseni tunnistettava ja tunnustettava.⁴²

Sen lisäksi, että ajattelen tietyn *teoksen*⁴³ merkityksen syntyvän lukutapahtumassa, näkökulmani kirjallisuuteen on reseptio-orientoitunut myös siinä mie-

⁴¹ Tarja-Liisa Hypén (1999, 13–14) käyttää käsitteitä *kirjailijakuva*, *ennakkokuva* ja *tutkimuskuva* Juhani Ahon kirjailijakuvan rakentumista koskevassa reseptiotutkimuksessaan. Hypénin tutkimuksessa myös kysymykset kanonisoinnista ja klassikon asemasta ovat keskeisiä. Hypén kirjoittaa, että kirjailijan saavuttaessa ja säilyttäessä paikan kaanonissa, kirjailijan tuotannolla täytyy olla arvoa kirjailijakuvien tuottajille. Tarkemmin muotoiltuna tuotannolla täytyy olla yhtenäistä *käyttöarvoa* eli siihen täytyy olla tulkinnallisesti sijoitettavissa kuvien tuottajien kannattamia arvoja. Toisinaan käyttöarvo saattaa olla myös negatiivista eli se voi palautua kielteiseksi koettuun tuotannon ominaisuuteen. Klassikon aseman saavuttaminen edellyttää Hypénin mukaan sitä, että tuotannon laaja osa, koko tuotanto tai mahdollisesti kirjailija itse saavuttaa kirjailijakuvan tuottajien keskuudessa laajasti jaetun ja pysyvän käyttöarvon. Tällaista käyttöarvoa Hypén kutsuu *symboliarvoksi*. (Mt., 14–16.)

⁴² Urpo Kovala (1994) on käsitellyt vastaavia kysymyksiä artikkelissaan ”Interdiskursiivisuus ja reseptio: reseptiopuheen tulkinnan ongelmista”.

⁴³ Teoksen määritelmänä toimii tässä muotoilu, jonka mukaan teos on teksti, jonka merkitys mutta myös materiaalisuus ja muotosuhteet ovat ihmisten tuottamia. Teos on lisäksi selvästi kokonainen kompositio ja se kuuluu taiteen institutionaaliseen sfääriin. (Fornäs 1998, 184.) Teoksen kannalta keskeinen on niin ikään tekijän käsite, sillä teosta ei ole ilman tekijää – käytännön tasolla mutta myöskään kirjallisuusteoreettisessa mielessä. Foucault esittää, että tekijä on tietty ”funktionaalinen periaate” ja ”ideologinen muodoste”. Foucault myös näkee tekijänimen funktion viime kädessä rajoittavana, sillä sen avulla ”torjutaan merkitysten lisääntymistä” tekijänimeen liittyvän periaatteen toimiessa niin, että sen avulla ”kulttuurissamme rajoitetaan, suljetaan pois, valitaan”. Se on ”periaate jonka avulla kahlehditaan fiktion vapaata kiertoa, vapaata käsittelyä, vapaata laatimista, purkamista ja uudelleenmuokkausta”. (Foucault 2006, 14.) Tämä näkemys on mielenkiintoinen ja nähdäkseni osuva myös Plathin vastaanoton tapauksessa erityisesti suhteessa kysymykseen tunnustuksellisen kirjailijan leimasta, sen funktioista ja seurauksista.

lessä, että ajattelen vastaanoton välittävän tärkeää tietoa kirjallisuuden arvosta ja merkityksestä. Reseptio näet osoittaa, miten laajasti ja millä tavoin tietty kirjailija ja hänen tuotantonsa ovat vaikuttaneet yleisöön. Epäilemättä on toisaalta niinkin, että lukuisia *potentiaalisesti* arvokkaita ja vaikuttavia teoksia jää syystä tai toisesta vaille laajempaa huomiota (tiettyinä aikakautena tai kokonaan). Kuitenkaan ei ole nähdäkseni mielekästä väittää, etteivätkö sellaiset teokset, jotka saavat osakseen pitkään jatkunutta tai intensiivistä ja mahdollisesti myös laajalaista kiinnostusta, olisi arvokkaita jo tällä perusteella. Vaikkakaan arvo ei ole objektiivisesti teoksessa vaan palautuu vastaanottoon ja on näin ollen suhteellinen, yleisöllä on jokin syy kiinnostua tietyistä teoksista tai tekijästä (teoksineen) ja tätä syytä on aiheellista eritellä tutkimuksen keinoin. Tämä perustelee myös 1960-luvulta lähtien laajaa ja intensiivistä suosiota nauttineen Plathin vastaanoton tutkimista. Plathin vastaanottoa on tarkasteltu lehtikritiikkien ja Plath-kirjallisuuden kannalta sekä toisaalta yleisellä tasolla Plathin lukijoihin keskittyvillä otteilla (ks. esim. Gill 2008 ja Badia 2010), mutta *Sylvia Plath Forumista* ei tällä tietoa ole olemassa laajempaa tutkimusta.⁴⁴

Reseptiosta puhuttaessa on kuitenkin painotettava, että Plath-foorumien keskustelu tarjoaa väylän laajasti sekä toisaalta hyvin kirjaimellisesti *Plathin* vastaanottoon: sivustolla ei tarkastella pelkästään kirjailijan tuotantoa vaan keskustelua käydään myös kirjailijasta ja tämän elämästä sekä kirjoittajien suhteesta Plathiin. Kuten Urpo Kovala (2003, 197–198) toteaa, kultti-ilmiöt suorastaan pakottavat tutkimaan myös konteksteja ja käytäntöjä, koska yksittäistä tekstiä (johon vastaanotto kohdistuisi) on usein mahdotonta edes määrittää.⁴⁵ Mahtumattomuus totuttuihin raameihin pätee myös foorumilla rakentuvaan Plath-kuvaan. Paikoin keskustelut kyllä toistavat Plath-kirjallisuudesta tuttuja representaatioita: Plath on tuhoon tuomittu runoilija, turhautunut vaimo ja äiti sekä feminismin uranuurtaja (ks. Bassnett 1987, 2). Mutta Plath on paljon muutakin. Tulkitsijasta ja tämän kompetenssista sekä kulttuurisesta tarkastelukulmasta riippuu, millaisena Plath tulee esitetyksi.

⁴⁴ Viimeisin tilannekartoitus tehty 13.9.2016 Jyväskylän yliopiston kirjaston tietopalvelujen avustuksella.

⁴⁵ Tästä syystä Kovala katsookin reseption olevan hermeneuttisena käsitteenä hieman puutteellinen kulttisuhteen tarkastelussa, sillä vaikka se viittaa luovaan toimintaan, käsite samalla implikoi kohde–vastaanottaja-suhteen ja myös keskittyy sen ympärille muiden suhteiden ja kontekstien rajautuessa käsitteen reuna-alueille tai ulkopuolelle. (Kovala 2003, 197–198.) Myös yleisemmällä tasolla mediasuhteen tarkastelussa reseption käsite voi osoittautua puutteelliseksi. Sirkku Kotilainen (2009, 8–9) toteaa, että mediasuhteisiin kietoutuu myös ”toiminta, median tekijyys eli oma tuottajuus, johon reseption vastaanottoa korostava käsite ei välttämättä palaudu”. Median käsitteellä ei tässä tarkoiteta vain joukkoviestimiä, vaan Kotilainen (2009, 7) tarkentaa, että ”[k]ulttuurisesta näkökulmasta mediasta puhutaan [...] laajemmin merkityksiä välittävänä rakenteena esityksineen sekä tulkinnan ja käytön tapoineen. Media siis välittää ja kytkee meitä erilaisiin suhteisiin kanssaan, esimerkiksi kuluttajiksi, käyttäjiksi tai median tekijöiksi. Suhteemme mediaan voivat olla hyvin moninaiset, ja viestimme mediavälitteisessä symbolisessa ympäristössä. Kun puhumme mediasuhteista, media määrittyy luontevasti juuri merkitysten välittämisenä ja välittymisenä, siis vastavuoroisena, kulttuurisena suhteena.”

Tutkimukseni pureutuu foorumin kirjoituksiin Kovalan määritelmän implikoimaan tapaan rajattomana semiosiksena, joka kohdistuu Plathin tuotannon ja elämän ja näihin liittyvien tekstien muodostamaan kokonaisuuteen. En siis tutki *reseptiota* tiukassa mielessä, esimerkiksi erittelemällä Plathin tuotannon osakseen saamia konkretisaatioita, vaan laajemmin foorumilla Plathista ja Plathin ympärillä käytyä keskustelua. Kovalan tapaan nimittäin katson, että reseptio on hermeneuttisena käsitteenä hieman puutteellinen kulttuurisuhteen tarkastelussa, sillä vaikka se viittaa luovaan toimintaan, käsite samalla implikoi kohdevastaanottaja-suhteen ja myös keskittyy sen ympärille muiden suhteiden ja kontekstien rajautuessa käsitteen reuna-alueille tai ulkopuolelle (ks. Kovala 2003, 197–198).

Kirjailijakuvaan tärkeämmän aseman työssäni saakin representaation käsite, jota käytän tutkiessani Plathiin ja tämän tuotantoon mutta myös kirjailijan lähipiiriin sekä toisaalta Plathin vastaanottajiin kohdistuvia esityksiä. Näkemys foorumin toimijoista representaatioiden tuottajina on niin ikään olennainen. Näkökulmani Plathin vastaanottajiin yleisön käsitteen perinteiset rajat ylittävinä tulee esiin jo siinä, että viittaaan heihin enimmäkseen *kirjoittajina*. Keskustelufoorumin kaltaisella, sosiaalisen median piiriin luettavissa olevalla alustalla on tyypillistä, että tuottajan ja yleisön roolit sekoittuvat, mikä on kirvoittanut myös kokonaan uusia käsitteitä, kuten esimerkiksi tuottajan ja yleisön välisen dikotomian murtavan *producer*-termin (Bruns 2008; ks. myös Bechmann & Lomborg 2012, 766).⁴⁶ On siis todettava, että tutkimuskohteeni haastaa reseption käsitteen yhtäältä teknisten ominaisuuksiensa ja toisaalta kulttuurisuhteen erityisyyden vuoksi, ja tästä syystä reseptiosta voi puhua vain edellä luonnehdituin varauksin.

Tutkimuskysymykseni on, *miten, millä perustein ja miksi Sylvia Plath Forumin kirjoittajat lukevat yhtäältä Sylvia Plathin tuotantoa ja toisaalta kirjailijaa henkilöinä sekä vielä itseään ja toisia vastaanottajia suhteessa ihaillemaansa kirjailijaan*. Kysymyksen ensimmäinen osa (miten?) koskee foorumin kirjoitusten merkityksenmuodostusta eli diskursseja niihin sisältyvine representaatioineen ja toinen (millä perustein?) viestien argumentaatiota. Näihin paneudun erityisesti analyysiluvuissa 4, 5, 6 ja 7. Luvussa 8 tarkastelu laajenee koskemaan myös merkityksenmuodostuksen tapojen syitä pohtiessani vastausta tutkimuskysymykseni kolmanteen osaan (miksi?). En kuitenkaan keskity yksittäisten kirjoittajien todellisten motiivien arvailuun, vaan pohdin foorumin diskurssiverkkoa kirjoituksista avautuvien ideologisten kytkösten näkökulmasta. Tutkimukseni tärkeimmät teoreettiset avainsanat ovat *reseptio*, *diskurssi*, *retoriikka*, *representaatio*, *mimesis*, *ideologia*, *valta*, *tunnustus* ja *dialogi*. Viimeisenä mainittu tulee eksplisiitista etualalle aivan tutkimuksen lopussa, mutta implisiittisellä tasolla se on keskeinen läpi tutkimuksen kahdellakin tapaa: (1.) tutkin keskustelufoorumia, jonka kirjoitukset ovat siis olemukseltaan ymmärrettävissä vuoropuheluksi, ja (2.) tutkin sitä kuten myös kirjallisuutta näkökulmasta, jonka mukaan merkitys syntyy vastaanottotapahtumassa lukijan ja tekstin välisen *dialogin* tuloksena. Edellä esittämiini määritelmiin viitaten tällaisen symboleilla operoivan, merki-

⁴⁶ Sosiaalisen median määritelmistä tarkemmin luvussa 4.

tysten luomiseen ja välittämiseen perustuvan kommunikaation prosessin voi samalla ymmärtää kulttuurin pienoismalliksi. (Ks. kuvio ”Teorioiden, metodien ja aineiston väliset suhteet” tämän luvun lopussa.)

2.1 Reseptioestetiikka ja reader-response criticism

Reseptioteoriaa Suomessa tunnetuksi tehnyt Yrjö Varpio (1982) toteaa ’reseption’ tarkoittaneen varhaisessa merkityksessään vieraan kulttuuriperinnön, erityisesti roomalaisen oikeuden, omaksumista. Sitten se on kuitenkin vakiinnuttanut merkityksensä (kirjallisuuden) vastaanottona. Reseptioestetiikkoja kiinnostavat teosten merkitysluokumat kahdessa suunnassa, ajassa ja paikassa, tutkimuksen kohdistuessa lukijaan, josta merkityksen syntymisen viime kädessä katsotaan olevan kiinni. Koska merkityksen tekstistä hakee reseptioestetiikan näkökulmasta siis lukija ja aina tietyssä spesifisessä kommunikaatiotilanteessa, tekstin merkitystä ja arvoa ei nähdä objektiivisina.⁴⁷ (Varpio 1982, 8, 20, 3, 9.)

Läntisen reseptioestetiikan keskeisiin kehittäjiin kuuluvat Hans Robert Jauss ja Wolfgang Iser, joista ensin mainitun katsotaan käynnistäneen nykyisen kansainvälisen reseptiokeskustelun 1960-luvun lopussa.⁴⁸ Reseptioestetiikan vieläkin varhaisemmat juuret ovat maailmansotien välisen ajan formalismissa, Jan Mukařovskin ja Roman Ingardenin kirjoituksissa. Lisäksi tärkeitä filosofisia oppi-isiä ovat hermeneutikko Hans-Georg Gadamer ja fenomenologi Edmund Husserl, jolle myös Gadamerin terminologia on velkaa. (Varpio 1982, 4–7.) Husserlilta periytyvän fenomenologian merkitys reseptioestetiikan kannalta on erityisesti se, että fenomenologiassa inhimillinen subjekti, tulkitsija, nostetaan keskeiseen asemaan, kun maailman ajatellaan saavan merkityksen havainnoijalta ja havainnoijassa. Lukutapahtumakin on näin ollen sisäinen ja siten yksilöllinen kokemus. (Ks. Husserl 1982.)⁴⁹ Husserlin oppilas, saksalainen filosofi ja hermeneutikko Martin Heidegger puolestaan korosti ajattelun historiallisuutta ja kontekstia: ajattelumme tapahtuu aina jossakin ajassa, paikassa ja tilanteessa. Heidegger on keskeinen taustavaikuttaja erityisesti Gadamerin niin ikään hermeneuttiseksi luonnehditussa lähestymistavassa ja on siten jättänyt jälkensä reseptioteoriaan (erityisesti Jaussin kautta).

Sekä Jauss että Iser vaikuttivat Konstanzin yliopistossa Saksassa. Paul de Man (1982) toteaa Jaussin keskeisten artikkeleiden englanninkielisten käännösten johdannossa, että Konstanzin koulukunnan reseptioestetiikan keskeisenä

⁴⁷ Ilmaus ”hakee” on nähdäkseni hieman ristiriidassa reseptioestetiikan perusoletusten kanssa, sillä sehän vihjaa merkityksen olevan jo valmiina tekstissä. Hakemisen sijasta voisi puhua pikemminkin muodostamisesta.

⁴⁸ Samaan aikaan Neuvostoliitossa, läntisestä reseptiotutkimuksesta irrallaan, toimi strukturalisti Juri Lotman, joka teki Jaussiin nähden hyvin samantapaisia huomioita teoksen taiteellisen tehon historiasidonnaisuudesta.

⁴⁹ Husserlin vaikutus näkyy Iserin näkökulmassa esimerkiksi siinä, että se ylittää subjekti-objekti-erottelun: vastaanottaja havainnoi kaunokirjallista teosta sen sisällä olemalla (ks. Iser 1978, 108–109).

pyrkimyksenä oli yhdistää perinteisesti teologiaan ja sen sekulaarisiin jatkeisiin (erilaisten historian tutkimuksellisten tieteenhaarojen piirissä) kuuluva hermeneutiikka ja toisaalta poetiikka. Toisin sanoen tekstien hermeneuttisen merkitysten tulkinnan ohella reseptioestetiikan kiinnostus kohdistui myös poeettisten rakenteiden metakielelliseen, tieteelliseen johdonmukaisuuteen nojaavaan, muotoon keskittyvään analyysiin. (de Man 1982, ix.) Poeettisista teksteistä esteettisiä tekee niiden painottuminen merkityksenannon prosessiin. Merkin satumanvaraiset ja konventionaaliset ulottuvuudet saavat merkityksen esteettisnä yksityiskohtina, ja juuri konvention aspektin kautta teoksen kollektiiviset, sosiaaliset ja historialliset ulottuvuudet voivat yhdistyä. Tässä kohdin kohtaavat Jaussin historian tutkijan ote ja Jan Mukařovskyn sekä tsekkiläisen lingvistin Felix V. Vodičkan kaltaisten poetiikan tutkijoiden näkökulmat. De Man jatkaa, että juuri semiotiikan ja reseption välisen yhteyden havaitseminen ja osoittaminen kuuluvat Jaussin merkittävimpiin ansioihin. (de Man 1982, xviii.)

Gadamerin (alun alkaen Husserlilta lainaaman ja sittemmin Jaussin kehittämisen) odotustason tai odotushorisontin⁵⁰ käsitteen ohella reseptioestetiikan keskeistä terminologiaa ovat esteettinen objekti (Jan Mukařovskilta), konkretisaatio (Roman Ingardenilta) ja kommunikaatiotilanne (niin ikään Gadamerilta). Teksti merkitsee tässä hahmotuksessa vastaanoton kohteena olevaa materiaalista (tai auditivista) kirjain- ja sanajonoa, kun taas esteettisellä objektilla tarkoitetaan tekstin ja siihen tietyssä kommunikaatiotilanteessa liittyvien taustamerkitysten muodostamaa lähtökohtaa teoksen hahmottamiselle. Konkretisaatio puolestaan on vieläkin paikallisempi ja rajatumpi sen tarkoittaessa teoksesta kommunikaatiotilanteesta syntyvää kokonaiskuvaa lukijan tajunnassa.⁵¹ Esteettinen objekti on siis lähtökohta ja konkretisaatio merkityksenmuodostustyön lopputulos. Konkretisaatio ei kuitenkaan ole synonyymi tulkinnalle, joka on tietoista ja jollakin tapaa rajattua selitystä teokselle, esimerkiksi kirjailijan intentiota etsivästä näkökulmasta. (Varpio 1982, 10–11.)

Kommunikaatiotilanteen käsite on lainaa informaatioteoriasta. Reseptioestetiikassa katsotaan (hermeneutiikan tapaan), että merkityksen muodostumiseen vaikuttavat kommunikaatiotilanteen muodostavat yliyksilölliset seikat, kuten esimerkiksi kansallinen ympäristö, historiallinen ajankohta ja sosiaalinen ympäristö. Lisäksi kommunikaatiotilanteeseen kuuluvat yksilölliset tekijät ku-

⁵⁰ Joel Weinsheimer esittelee Gadamerin ajattelua teoksessaan *Philosophical hermeneutics and Literary Theory* (1991) todeten, että ymmärtäminen, tulkinta, syntyy, kun vastaanottajan luomat horisontit fuusioituvat. Tulkitsijan horisontti voi vaihdella, ja prosessin tuloksena tämä ymmärtämisen horisontti laajenee horisonttien dialektisen fuusioitumisen myötä. Teos ikään kuin asettaa lukijalle ja lukija tekstille kysymyksiä, minkä tuloksena syntyy dialogi, jonka mahdollistaa kieli avaten väylän ymmärtämiselle. Perustellussa tulkinnassa väärät ennakoinnit hylätään ja niiden sijasta edetään tekstin tukemien tulkintojen mukaisesti. (Weinsheimer 1991, 15.)

⁵¹ Erkki Vainikkala (1989, 82) kirjoittaa konkretisaation käsitteen ongelmista artikkelissaan "Concretization and connotation: metaphorical and ideological structures in the process of reception" tulkiten kyseisen käsitteen "implikoivan esteettistä ideologiaa, joka voimallisesti tukahduttaa vaaditun orgaanisen ykseyden uhkaavat erot ja ristiriitaisuudet".

ten esimerkiksi kirjallisuuden tuntemus, ikä ja sukupuoli sekä vielä lukemistilannetta määrittävät tilapäiset psykologiset ja sosiaaliset tekijät. (Mt., 11–12.) Odotustason käsite puolestaan tarkoittaa aikaisemman kirjallisuuden luomaa taustaa, jota vasten kaunokirjallinen teos vastaanotetaan. Toisin sanoen odotustaso rakentuu lukemishetkeä edeltäneiden teosten erityyppisistä ominaisuuksista, muodoista, teemoista ja muista keskeisistä elementeistä käsin. Tämä määritelmä palautuu Jaussin odotustason kollektiivisuutta painottavaan lähestymistapaan. (Mt., 24–25.)

Reseptioestetiikka ei kata kaikkea reseptio-orientoitunutta tutkimusta, vaan kyseinen termi viittaa lähinnä Konstanzin koulukuntaan ja sen perintöön, kun taas angloamerikkalainen reseptiotutkimus kantaa nimeä reader-response criticism ja sisältää hieman erilaisia painotuksia. Kuten Elizabeth Freund (1987, 8) teoksessaan *The Return of the Reader. Reader-Response Criticism* Wittgensteinin terminologiaa lainaten toteaa, lukijaan orientoituneen tutkimuksen kohdalla voidaan puhua perheyhtäläisyydestä eri teorioiden muistuttaessa merkittävästi toisiaan mutta monin paikoin myös erotessa toisistaan – alkaen siitä, miten lukija määritellään. Yhtäältä kyse voi olla eräänlaisesta ideaalilukijan konstruktista tai sitten todellisista, historiallisista lukijoista – kirjailija mukaan luettuna. (Freund 1987, 7.)

Lukijaan viittaava terminologia onkin kirjava käsittäen muun muassa Iserin implisiittisen lukijan, Jonathan Cullerin ideaalilukijan, Jaussin todellisen lukijan ja Stanley Fishin tulkinnallisen yhteisön⁵². Myös Roland Barthes nostaa kirjoituksissaan lukijan tekijän edelle tekstin merkityksen lähteenä todetessaan kuuluisassa ”Tekijän kuolema” -esseessään, että lauseen todellinen paikka ei ole sen lähde, alkuperä, vaan lukeminen. Teksti (joka on tehty eri kulttuureista lähtöisin olevista ja keskinäiseen ”dialogiin, parodiaan, vastaväitteeseen” päätyvistä kirjoituksista) kaikessa moninaisuudessaan ei ”keräänny” kirjailijaan vaan lukijaan. Barthesille lukija ei kuitenkaan ole todellinen henkilö vaan eräänlainen konstruktio – ”joku” – sillä kuten alkuperäkään, hänen mukaansa myöskään määränpää ei voi henkilöityä. (Barthes 1993, 116–117.) Se, miten lukija määritellään, paljastaakin reseptioteoreetikkojen yhteydet muihin kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin. Esimerkiksi Iserin implisiittisen lukijan käsite lähestyy lopulta strukturalistien ideaalilukijan käsitettä – josta tutkija alun alkaen päinvastoin halusi irrottautua – kadottaen näin todellisen lukijan (esim. Lappalainen 1993, 16). Barthesin muotoilussa taas tulee esiin hänen tuotannossaan 1960-luvun lopusta alkaen voimistunut jälkistrukturalistinen ote.

Yhteistä reseptio-orientoituneille suuntauksille, niin angloamerikkalaisen tutkimuksen kuin Konstanzin koulukunnan piirissä, on kuitenkin ennen kaikkea se, että niissä kaikissa painotetaan lukijan roolia merkityksen synnyn kannalta niin, ettei esimerkiksi runolla ajatella voivan olla merkitystä sen vaikutuksesta irrallaan. Stanley E. Fish (1983, 98–99) toteaaakin, että on riittämätöntä kysyä, mitä esimerkiksi jokin lause tarkoittaa, sillä kyse on pikemminkin siitä, mi-

⁵² Fishin teoriassa lukijaa voi näin ollen pitää eräänlaisena ”tulkinnallisen yhteisön metonymiana” siinä missä merkityksen tekstiin palauttavalle strukturalistille lukija on pikemminkin ”tekstin metonymia” (ks. Lappalainen 1993, 19).

tä jokin teksti saa lukijassa aikaan. Siten kieli on syytä nähdä pikemminkin kokemuksena kuin valmiin merkityksen säilytyspaikkana.

Reseptiteorioita yhdistää vastakarvainen suhtautuminen uuskritiikin projektiin, mitä tulee uuskritiitikkojen käsitykseen tekstistä objektiivisena ja autonomisena. Reseptiteoreetikolle todellisuutta koskevissa käsityksissä on näet kyse hermeneuttisesta konstruktioista, sillä havainnon ajatellaan olevan jo tulkinta havainnon kohteesta ja subjektin ja objektin (merkityksen kannalta) näin ollen toisiinsa sidottuja. Tästä myös seuraa, että uuskritiikin oletus ”tekstistä sellaisenaan” on tyhjä, eli toisin sanoen uuskritiikissä ja formalismissa vaikuttava positivistinen tiedonkäsitys ei päde reseptiteorioiden piirissä. (Ks. esim. Freund 1987, 3–5, Suleiman 1980, 5.)⁵³

Voimakkaimmin ristiriidassa reseptio-orientoituneiden suuntausten kanssa on W. K. Wimsattin ja Monroe Beardsleyn lanseeraama affektiharhan käsite. Esseessään ”The Affective Fallacy” Wimsatt ja Beardsley esittivät, ettei runoa tule sekoittaa sen seuraukseen (tai alkuperään) (Wimsatt & Beardsley, 1954b, 21). Ajatus vaikutukseen keskittymisestä harhaisena ja tekstin merkityksestä eksyttävänä on reseptio-orientoituneen kirjallisuudentutkimuksen kannalta lähtökohtaisesti mahdoton, sillä merkityksen ajatellaan syntyvän vasta ja nimenomaan vastaanottotapahtumassa. Myöskään yksittäisten lukijoiden tulkintojen suhteellisuus ei reseptio-orientoituneelle kirjallisuudentutkimukselle näyttyä ongelmana, vaan suhteellisuutta ja subjektiivisuutta pidetään tulkinnan väistämättöminä lähtökohtina. (Ks. Tompkins 1983, ix.)

Wimsatt ja Beardsley kirjoittivat myös intentioharhasta. Affektiharhaa käsittelevää artikkelia kenties vieläkin kuuluisammassa kirjoituksessaan ”The Intentional Fallacy” he toteavat, ettei kirjailijan intentio ole saatavilla eikä se myöskään ole toivottava normi kaunokirjallisen teoksen ansiokkuuden arvioimisessa (Wimsatt & Beardsley 1954a, 3). Intentionon perustuva lähestymistapa nojaa heidän mukaansa yhtäältä klassiseen traditioon (jäljittelyn mielessä) ja toisaalta romantiikkaan (taiteilijan ilmaisua korostavassa mielessä) ja kytkeytyy kysymyksiin inspiraatiosta, autenttisuudesta, biografiasta, kirjallisuushistorias- ta ja kirjallisuudentutkimuksesta (mt., 3, 6).⁵⁴ Lisäksi (T. S. Eliotin runoutta esimerkkinään käyttäen) Wimsatt ja Beardsley tarkastelevat intentioharhan kysymystä kaunokirjallisen tekstin alluusioiden tai viittausten kannalta haastaen

⁵³ Konstanzin koulukunnan ja Yhdysvaltojen reader-response criticism -suuntauksen tutkijoiden välillä oli 1960-luvulta alkaen yhteistyötä eli vaikutteet liikkuvat myös tätä kautta suoraan tutkijalta toiselle (de Man 1982, viii).

⁵⁴ Myös Roland Barthes kritisoi kirjailijaan keskittyvää kirjallisuuskäsitystä (joka on ”tyrannimaisesti keskittynyt kirjailijan persoonaan, historiaan, mieltymyksiin, intohimoihin”) ja sillä operoivaa kirjallisuudentutkimusta, mutta kontekstualisoi ne hienomman toisella tapaa: Barthesin mukaan ”hahmona Kirjailija on moderni tuote. Se syntyi englantilaisen empirismin, ranskalaisen rationalismin ja uskonpuhdistuksen tuoman henkilökohtaisen uskon myötä, kun yhteiskuntamme keskiajan jälkeen nosti kunniaan yksilön tai kuten hienommin sanotaan ’humaanin ihmisen’.” Tällainen kirjallisuuskäsitys, jonka Barthes tulkitsi (kirjoitusajan) nykykulttuurissa hallitsevaksi, kytkeytyy kirjallisuudentutkimuksessa positivismiin, joka Barthesin mukaan on ”kapitalistisen ideologian summa ja lopputulos”. (Barthes 1993, 111–112.)

aikalaiskeskustelussa vallinneen oletuksen, jonka mukaan runoilijaa ei voi ymmärtää ilman tietoa siitä, mitä tämä on lukenut; tämäkin nimittäin nojaa lähtökohtaan, jossa merkitys palautetaan tekijään (mt., 13–18). Artikkelin teesi kohdistuu kahtaalle: (1.) kaunokirjallinen teos on (ja sen tulee olla) kiinnostavampi kuin se, mitä kirjailija voi siitä sanoa, ja (2.) vaikka kaunokirjallisuus kumpuaa sen kirjoittajasta ja voi olla henkilökohtainen, tämä ei tarkoita, että lähtökohdan tulisi olla myös normi, jonka perusteella arvioida tuotoksen arvoa. Tätä väitettä Wimsatt ja Beardsley vahvistavat vertaamalla kaunokirjallisuutta ja sen ansiokkuuden perustaa koneeseen: samaan tapaan kuin koneen, tekstin pitää toimia. (Mt., 4–6, 18.)

Koneanalogia on kuvaava kirjoittajien edustaman uskriitiikin sisältämän kirjallisuuskäsityksen kannalta: kaunokirjallisen teoksen oletetaan olevan autonominen ja tekevän jotain sen tekijästä ja lukijasta riippumatta. Yhä selvemmin tämä näkökulma tulee esille artikkelissa ”The Affective Fallacy”. Siinä kirjoittajat määrittelevät intentioon pohjaavan otteen johtavan biografiaan sekä relativismiin ja vaikutuksiin (lukijassa) keskittyvän otteen taas impressionismiin ja relativismiin. Molemmista seuraa, että teos kriittisen arvioinnin objektina katoaa. (Wimsatt & Beardsley 1954b, 21.) Ongelmilla ja ”harhoilla” on siis yhteinen nimittäjä ja se on relativismi, mikä näkemys epäsuorasti paljastaa kirjoittajien positivistisen tiedonkäsityksen: teos on merkitystenkantaja ja saattaa pikemminkin kadota kuin syntyä vastaanottotapahtumassa.⁵⁵

Vaikkakin reseptio-orientoituneen tutkijan on helppo kritisoida uskriitiikkiä positivismista, on syytä korostaa, että uskriitiikillä on myös kiistattomia ansioita, joilla on merkitystä laajasti kirjallisuudentutkimuksen muidenkin orientaatioiden kannalta. Näistä tärkeimpiin kuuluu lähiluvun metodi ja sen myötä tekstin tarkan analyysin peräänkuuluttaminen, mikä on myös impliisitinen arvonnannon osoitus kirjallisuudelle itseisarvoisena tulkinnan kohteena. Lisäksi on painotettava, ettei reseptio-orientoitunutta tutkimusta ja uskriitiikkiä tule esittää toistensa antiteeseinä, sekä huomattava uskriitiikin ja sitä edeltäneen venäläisen formalismin merkitys kirjallisuustieteen myöhemmille virtauksille (Suleiman 1980, 5).

Itse asiassa angloamerikkalaisen reseptioteorian juuret juontavat myös uskriitiikkiin. I. A. Richardsin alun perin vuonna 1924 ilmestynyt *Principles of Literary Criticism* (1955) nimittäin näyttäytyy moniulotteisena puheenvuorona taiteen merkityksestä (sanan monessa merkityksessä) sekä niin uskriitiikin kuin lukijaorientoituneen tutkimuksenkin kannalta keskeisenä teoreettisena avauksena, ja alun perin vuonna 1929 ilmestyneessä teoksessa *Practical Criticism* (1956) näkökulma painottuu yhä vahvemmin vastaanoton kysymyksiin. Vaikka Richardsia pidetään nimenomaan uskriitiikin edelläkävijänä, hän korostaa jo *Principles of Criticism* -teoksessaan kokemuksen merkitystä taiteessa ja sen vastaanotossa ja esittää, että juuri tämän vuoksi on syytä tutkia tulkinnallista toimintaa eikä pelkästään tulkinnan kohdetta niin kuin se olisi pyhä ja autonominen. Richards erottaa teoksen ja tulkinnan toisistaan korostaen, ettei esimerkiksi

⁵⁵ Toisaalta biografististakin kirjallisuudentutkimusta voi pitää positivistisena, vaikkakin siinä merkityksen paikka hahmottuu toisin – tekijään kiinnittyvänä.

teoksen kauneus ole sen olemuksellinen piirre niin kuin kokija saattaa antaa ymmärtää, vaan kyse on vaikutuksesta, tulkinnasta. Toisaalta Richardsin näkemys tässäkin osittain nojaa dualistiseen subjektin ja objektin erottamiseen. Richards näet myöntää kyllä tiettyjen (arvoa ja merkitystä koskevien) seikkojen olevan tulkitsijasta riippuvaisia mutta tulkitsee teoksen ”teknisten” piirteiden olevan ikään kuin tulkinnan ulkopuolella. Kaunokirjallinen artefakti siis yhtä aikaa on ja ei ole autonominen, mikä näkökulma asemoi Richardsia uskriitiikin ja reseptio-orientoituneen suuntauksen rajalle. (Richards 1955, 20–22, ks. myös Freund 1987, 23–27.)

Principles of Criticism -teoksen kommunikaatioteorian, kuten myös siinä esitetty taiteen arvoa koskeva teoria, voi todeta jäävän paikoin vielä mekanistiseksi nojattessaan ärsyke–reaktio-malliin. Richardsin ajattelun on kuitenkin tulkittu liikkuneen positivismista hermeneutiikan suuntaan. Vaikkakaan *Practical Criticism* ei vielä edusta kyseistä hermeneuttiseksi luonnehdittua vaihetta, siinä paino on jo vahvasti tulkinnassa – ja tutkimuksen suunta *Principles*-teokseen nähden päinvastainen: teoria johdetaan nyt käytännöstä eli todellisista lukemistapahtumista ja Richardsin niissä havaitsemista ongelmista. Kokemuksen hyödyntäminen tulkinnan tapahtumassa ei näyttäydy Richardsille ongelmana sinänsä, mikäli kokemus on relevantti tulkinnan kohteena olevan tekstin kannalta. Kyseisen näkemyksen voi kuitenkin tulkita implikoivan ajatusta kokemuksesta ikään kuin tulkintaa haittaavana tekijänä ja jonakin, joka olisi mahdollista ikään kuin saada pois päältä. (Ks. Richards 1956, 277). Tässä ote eroaa reseptio-orientoituneesta suuntauksesta ja Freund haastaakin Richardsin teorian kysymällä, voiko lukeminen koskaan olla historiasta tai haluista vapaata. (Freund 1987, 28–39.)

Tämän tutkimuksen vastaus Freundin kysymykseen olisi kieltävä: *Sylvia Plath Forumin* kirjoituksissa ilmaisunsa saavat luennat heijastelevat Plathin vastaanoton *historiaa*. Lisäksi Plathiin kytkeytyvät luennat ovat tarkasteluni kohteena kulttuurin kenttään ja sen arvottaviin käytäntöihin kietoutuvien *halujen* kannalta. Sivuston kirjoituksissa ilmaisunsa saavat erilaiset kompetenssit oletettavasti myös ilmentävät niiden kirjoittajien (eikä vain kirjallisuuden) historiaa, vaikkakin kyseinen näkökulma rajautuu tutkimukseni ulkopuolelle. Reseptioestetiikka on tarkastelussani läsnä väljänä kehyksenä luvun alussa luonnehtimaan tapaani, mutta juuri esitellyt teoreettiset suuntaukset ovat toisaalta relevantteja siksikin, että ne ilmenevät myös itse aineistossa eivätkä siis vain osana aineistoon kohdistamani analyysin kehystä. Reseptioteoreetikoiden ja heidän haastamiensa kirjallisuudentutkimuksen orientaatioiden näkökulmilla kirjallisuuteen, sen arvoon ja merkitykseen on nimittäin keskeinen asema foorumin keskusteluissa.

2.2 Reseptiotutkimus ja fanitutkimus

Reseptioestetiikkaan verrattuna käytännönläheisemmin orientoituneen reseptio- eli vastaanottotutkimuksen synty on tapana ajoittaa Stuart Hallin kirjoituk-

seen *Encoding and Decoding in the Television Discourse* (1973). Siinä Hall esittää, että kulttuurin analyysissä yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien sekä muotoa koskevien ja symbolisten rakenteiden välinen suhde on ratkaisevan tärkeä. Kirjoitus keskittyy tarkastelemaan kysymystä koodaamisesta ja dekodaaamisesta kommunikaatioprosessissa sisältäen väitteen, jonka mukaan tuotantoeliitin ja yleisöjen välinen kommunikaatio edustaa väistämättä ja välttämättä eräänlaista ”systemaattisen vääristynyttä” kommunikaation muotoa. Tähän on syynä se, etteivät tuotanto ja vastaanotto ole identtisiä, vaan pelkästään yhteenkietoutuneita. Vaikka molemmat pitävät sisällään samat ainekset, tuotantoprosessissa tiettyyn tekstiin ladattu merkitys ei ole sama kuin merkitys, joka vastaanottaja tekstistä muodostaa. Vastaanotto muodostuu siten osaksi tuotantoprosessia. (Hall 1973, 1, 3–4.)

Vastaanottotutkimus oli alusta alkaen tiukasti kytköksissä Birminghamin yliopiston nykykulttuurin tutkimuksen laitokseen ja yleisemmin kulttuurintutkimukseen.⁵⁶ Vastaanottotutkimuksella (mediatutkimuksen osana) on juurensa kuitenkin myös käyttötarkoitustutkimuksessa (uses and gratifications paradigm) sekä juuri esittelemässäni, kirjallisuudentutkimuksen piirissä kehittyneessä saksalaisessa reseptioestetiikassa. (Esim. Alasuutari 1999, 2.) Reseptiotutkimuksen lähtökohdat ovat taidefilosofisessa mielessä reseptioestetiikan kanssa yhteneväiset, sillä molemmissa tarkastellaan kirjallisuutta tai yleisemmin kulttuuria vastaanoton kannalta. Kuten todettua, reseptiotutkimus on lähestymistavaltaan kuitenkin pragmaattinen tutkimussuuntaus. Tutkimus voi kohdistua esimerkiksi television vastaanottoon mutta myös kaunokirjallisuuden reseptioon.

Pertti Alasuutari tarkastelee vastaanottotutkimusta karkeasti kolmivaiheisena: Stuart Hallin viitoittamaan tapaan ensimmäisen sukupolven tutkimuksessa keskeistä oli semioottisen tarkastelun perspektiivistä hahmottaa, miten erilaiset tulkinnalliset yhteisöt tulkitsevat tiettyä tekstiä. Vastaanottotutkimuksen toisen sukupolven tutkimukselle leimallinen piirre puolestaan on etnografinen ote, joka kehittyi laadullisesta yleisötutkimuksesta. Tässä feministisen tutkimuksen näkökulmalla on ollut tärkeä panos, kuten myös aktiivisen katsojan/vastaanottajan paradigmalla. Vastaanottotutkimuksen kolmannen sukupolven tutkimuksissa huomio palasi jälleen mediaan (tulkintayhteisöihin ja arjen käytäntöihin keskittymisen sijasta), mutta niin että media ja mediaviestintä alettiin ymmärtää laajemmin kuin vain koodattuna tekstinä, jonka tietty tulkintayhteisö sitten dekodaa. Myös yleisöjen luonnetta konstruoituina alettiin painottaa.⁵⁷ (Alasuutari 1999, 1–9; ks. myös Nikunen 2005, 59–63).

⁵⁶ Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies -laitoksen perustajana toimi 1960-luvun alussa Richard Hoggart, ja myöhemmin sitä johti muun muassa Stuart Hall.

⁵⁷ Alasuutarin vuodelta 1999 olevassa hahmotuksessa kolmannen vaiheen esitetään olleen parhaillaan muotoutumassa ja kirjoituskokoelma *Rethinking the Media Audience*, johon Alasuutarin kirjoitus johdattelee, painottuu kyseisen vaiheen erittelyyn ja argumentoimiseen.

Fanitutkimus on yksi vastaanottotutkimuksen erityisalue. Henry Jenkinsin jaottelussa fanitutkimuksesta niin ikään kolmivaiheisena sen ensimmäiselle vaiheelle tyypillisinä piirteinä mainitaan tutkijan etäisyys tutkimuskohteeseen nähden ja yleisön ymmärtäminen aktiivisina merkityksen tuottajina. Televisiofaniutta tutkinut Kaarina Nikunen (2008, 9) toteaa, että kiinnostus fanitutkimusta kohtaan kulttuuritutkimuksen piirissä lisääntyi 1990-luvulla, kun Jenkinsin otteeltaan etnografinen Star Trek -faniuteen kohdistuva tutkimus *Textual Poachers* (1992), Camille Bacon-Smithin *Enterprising Women* (1992) sekä artikkelikokoelma *The Adoring Audience. Fan Culture and Popular Media* (1992) ilmestyivät (ks. myös Nikunen 2005, 57–58). Tämä edustaa Jenkinsin mallissa kuitenkin jo fanitutkimuksen toista vaihetta, jolloin faniutta alettiin tutkia sisältäpäin ja korostaa faniuden kokemuksellisia Aspekteja sekä aktiivista, tuotannollista ulottuvuutta. Toiselle vaiheelle leimallista oli lisäksi pyrkimys irrottautua faniutta patologisoivista diskursseista. Tämän vaiheen keskeisiin teoksiin kuuluu Janice Radwayn *Reading Women* (1984), ja tähän aaltoon Jenkins lukee myös John Finken Madonna-faniutta koskeneen tutkimuksen *Reading the Popular* (1989) sekä John Tullochin ja Alvaradon tutkimuksen *Doctor Who. The unfolding Text* (1983). (Hills 2001, ks. myös Nikunen 2008, 9–10; 2005, 60–61.)

Fanitutkimuksen kolmannen vaiheen erottaa edellisistä tutkimuksellisten intressien irtautuminen aiemmista, emansipatorisia päämääriä sisältäneistä poliittisista pyrkimyksistä. Erona aikaisempaan tutkimukseen nähden on lisäksi se, ettei faniutta tutkimuskohteena enää puolustella. Samalla kysymyksenasettelut ovat laajentuneet ja muuttuneet kriittisemmiksi tutkimuksen kohdistuessa myös fanikulttuurien hierarkioihin, ongelmiin ja ristiriitaisuuksiin.⁵⁸ Fanitutkimus on myös alkanut keskustella tiiviimmin muun yleisötutkimuksen kanssa, minkä kehityksen Nikunen (2008, 10) liittyy yleisökäytännöissä tapahtuneisiin ”fanimaisiin muutoksiin”. (Hills 2001, ks. myös Nikunen 2008, 9–10 ja Nikunen 2005, 63.)

Suomessa fanitutkimusta on tehty 1990-luvulta lähtien sosiologian, nuorisotutkimuksen, kulttuurihistorian ja kansanperinteen piirissä. Viestinnän tutkimuksen ensimmäiset laajat fanitutkimukset valmistuivat kuitenkin vasta 2000-luvun puolella, jolloin muun muassa Kaarina Nikusen väitöskirja *Faniuden aika. Kolme tapausta televisio-ohjelmien faniudesta vuosituuhannen taitteen Suomessa* (2005) ilmestyi. Nikunen tarkastelee siinä kolmea erilaista fani-ilmiötä: televisiosarjojen Xena ja Ally Mcbeal sekä Marco Bjurströmin ja BumtsiBum-viihdeohjelman vastaanottoa. Näistä ensimmäisen ympärille muodostuneen yhteisön toiminnan Nikunen määrittelee kulttifaniudeksi, toisen trendifaniudeksi ja viimeisenä mainitun tähtifaniudeksi.⁵⁹

⁵⁸ Hirsjärvi (2009a, 43) kirjoittaa Nikusen ja Heinosen tutkimusten edustavan ”fanitutkimuksen vaatimaa etnografisesti värittyynyttä ja monipaikkaista tutkimusta”. Luonnehdintaa voinee pitää melko kapeana ja Jenkinsin luokittelua silmällä pitäen virheellisenäkin, sillä etnografinen ote tuskin on varsinainen *vaatimus* fanitutkimukselle vaan pikemminkin sen alkuvaiheessa leimalliseksi muodostunut piirre.

⁵⁹ Väitöskirjaansa edeltäneen (suomalaisen) fanitutkimuksen historiaa kartoittaessaan Nikunen nostaa esiin Jaana Lähteenmaan nuoriso- ja tyttöstudion tutkimuksen piiriin sijoit-

2000-luvun mittaan Suomessa on valmistunut eri tieteenaloilta muitakin tutkimuksia fani-ilmiöistä. Näihin lukeutuvat Harri Heinosen yhteiskuntatieteellistä ja kulttuurintutkimuksellista otetta hyödyntävä liikuntasosiologian väitöskirja *Jalkapallon lumo. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta* (2005) ja Irma Hirsjärven nykykulttuurintutkimuksen väitöskirja *Faniuden siirtymiä. Suomalaisen science fiction -fandomin verkostot* (2009a). Helena Saarikosken suomalaisten tyttöjen Spice Girls -faniutta koskeva kulttuurianalyttinen tutkimus *Nuoren naisellisuuden koreografioita. Spice Girlsin fanit tyttöyden tekijöinä* (2009) puolestaan tarkastelee faniutta lastenkulttuurien ja leikin tutkimuksen, populaarikulttuurin tutkimuksen sekä tyttö- ja naistutkimuksen kehyksissä. Fanius on ollut tutkimusaiheena myös lukuisissa pro gradu -töissä. Lisäksi mainittakoon Kaarina Nikusen toimittama erilaisia fani-ilmiöitä kartoittava artikkelikokoelma *Fanikirja. Tutkimuksia nykykulttuurin fani-ilmiöistä* (2008).

Tutkimuksellani on yhteys fanitutkimukseen tarkastellessani fanidiskurssiksi nimeämäni merkityksenmuodostamisen tapaa *Sylvia Plath Forumilla*. Jenkinsin määritelmässä fanitutkimuksen kolmanneksi vaiheeksi nimetyn tutkimuksellisen orientaation painopisteet ovat keskeisiä käsitellessäni myös fanikulttuuriin liittyviä hierarkioita, ristiriitoja ja ongelmia. Yhteys fanitutkimukseen on kuitenkin kaiken kaikkiaan melko löyhä jo siitä syystä, etten katso tutkivani fandomia vaan *Sylvia Plath Forumin* keskusteluissa ilmeneviä erilaisia merkityksenmuodostamisen tapoja, joista fanidiskurssi muodostaa yhden erityisen alueen. Faniuden ohella 'kultti', joka on jossain määrin ensin mainitun kanssa yhteneväinen, kuuluu tutkimukseni keskeisiin käsitteisiin, erityisesti Péter Dávidházin (2002) artikuloimassa muodossa. Kulttiuden määrittelyssä tärkeän aseman saa myös Stig Söderholmin väitöskirja *Liskokuninkaan mytologia. Rituaali ja rocksankarin kuolema: Jim Morrison -kultin etnografinen tulkinta* (1990). Viimeksi mainitun relevanssi paikantuu ennen kaikkea kulttisten ilmiöiden ja uskonnollisuuden suhteen tarkasteluun.

Edellä olen jo todennut, ettei tutkimuksessani fanidiskurssin määrittelyssä ensisijaisena kriteerinä toimi kirjoittajan määritelmä itsestään fanina. En katso tutkivani faniuden tai tietyn fandomin olemusta tai sen piirissä vaikuttavia todellisia toimijoita kokemuksineen vaan tekstejä ja niissä ilmeneviä merkityksenmuodostuksen tapoja. Tätä voi tarkentaa toteamalla, ettei kokemuksesta sinänsä voi kiistellä – sille tutkija tai kukaan muukaan kokijan ulkopuolinen tuskin voi antaa toisia tai varsinkaan parempia sanoja. Paikantumisensa eri tavoin hahmottavat ja erilaisten diskurssien toimijanimikkeitä käyttävät toimijat siis eroavat suhteessa toisiinsa *kokemuksen tasolla*. Kuitenkin erilaisiakin toimijanimikkeitä (kuten 'fania' tai 'tutkijaa') käyttävät saattavat ilmentää merkityk-

tuvan pro gradu -työn tytöistä, rockista ja Dingo-yhtyeen faniudesta vuodelta 1989, Harri Heinosen ja Sami Kolamon jalkapallofaniutta koskevat tutkimukset 2000-luvun alusta, Janne Mäkelän kulttuurihistorian väitöskirjan John Lennonin tähteydestä vuodelta 2002 ja Erkki Karvosen Kummeli-faniutta käsittelevän artikkelin vuodelta 1995. Lisäksi vuosituhannen vaiheessa ilmestyi *Kulttikirja* (2003), jossa tarkastellaan erilaisia kultti- ja fani-ilmiöitä nykykulttuurin tutkimuksen perspektiivistä, ja *Lähiku- van* fani-aiheinen teemanumero samalta vuodelta. (Nikunen 2005, 63–65.)

senmuodostuksen käytännöissään samankaltaista suhdetta valittuun kulttuuriin kohteeseen. (Ks. myös Haverinen 2008b, 23–24.)

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tarkasteltuna myöskään kokemusta koskevan kirjoituksen ei voi ajatella ilmentävän kokemusta suoraan tai sellaisenaan. Kielellistämisen prosessi kokemusten kuvaamisessa nimittäin muokkaa kokemusta, ja näin ollen kokemukset eivät ole pysyviä eivätkä henkilökohtaisia, vaan ne syntyvät ja muotoutuvat suhteessa kokijan omiin tulkintoihin, toisiin ihmisiin sekä ympäröivään maailmaan (Saresma 2012, 62). Näin ajateltuna autenttisia kokemuksia ei voi tavoittaa myöskään niitä koskevaa kirjoitusta tulkitsemalla. Faniuden tunnetasoa ja kokemusta tutkinut Kaarina Nikunen (2005, 35–36) korostaakin kokemusten olevan aina sosiaalisten, institutionaalisten ja populaarien diskurssien välittämiä ja analyysiin, tulkintaan ja metodologiaan kytkeytyneitä.

Kokemuspuheella on tässäkin tutkimuksessa tärkeä sijansa, mutta sen asema on hieman toinen kuin esimerkiksi Nikusen ja Hirsjärven tutkimuksissa. Se, ettei foorumin kirjoittaja identifioi itseään faniksi, ei tutkimukseni teoreettis-metodologisessa kehyksessä poissulje mahdollisuutta *fanidiskurssin* ilmenemiselle tällaisenkin kirjoittajan viestien merkityksenmuodostuksessa. Kokemusten kuvauksilla on tarkastelussani kuitenkin painoarvoa silloin, kun niissä kyse on nimenomaan kokemusta värittävien affektien kuvaamisesta.⁶⁰ Erityisesti kulttuurisen ja fanidiskurssin määrittelyssä affektit ovat nimittäin yksi eronteon paikka. Lisäksi kokemuspuhe, hyvin laajasti ymmärrettynä, on tarkasteluni kohteena, mikäli se saa viestin argumentaatiossa olennaisen aseman. Tässä myös sukupuolierityisellä kokemuspuheella on tärkeä asema.⁶¹

Kokemus on tutkimuksessani läsnä myös suhteessa sen tekijään eli minuun tutkijana. Analyysini johtopäätöksineen ja koko tutkimusprosessin voi näet katsoa nojaavan viime kädessä siihen, miten olen *kokenut* aineistoni. Tätä näkökulmaa jo sivusinkin edellä todetessani, että olen tutkimani vastaanoton ilmiön vastaanottaja. Oman paikantuneisuutensa ja sen vaikutusten tunnistaminen sekä tunnustaminen ovat tämän päivän humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa itsestäänselvyksiä. Näin ei kuitenkaan ole ollut aina, vaan tällaisten kysymysten tiedostaminen on paljolti feminismiin ansiota. (Esim. Saresma 2012, ks. myös Stanley & Wise 1993.)⁶²

⁶⁰ Kokemuksen voi kuitenkin määritellä myös tietoon kytkeytyväksi: Katriina Kajannes esittää artikkelissaan ”Ihminen, kieli ja kognitio”, että tietämiseen nivoutuu se, mitä ihminen kokee, miltä asiat tuntuvat. Tunne on siis yksi tietämisen muoto. (Kajannes 2000a, 12.)

⁶¹ Mikäli kokemuksen käsite ymmärretään hyvin laajasti, voisi jopa sanoa, että tutkin ennen kaikkea juuri kokemusta. Esimerkiksi Karin Widerbergin (tutkimuksessaan *Kunskapens kön*) tapa ymmärtää kokemus näet lähenee diskurssin käsitettä. (Ks. Koinunen & Liljeström 2004b, 282–283.)

⁶² Liz Stanley ja Sue Wisen *Breaking out* ilmestyi alun perin vuonna 1983.

2.3 Diskurssi, valta ja ideologia

Diskurssin käsitteellä on painotuksiltaan vaihtelevia merkityksiä käyttökontekstista riippuen. Tämän tutkimuksen kannalta hyvä lähtökohta on määritelmä diskurssista sosiaalisesti konstruotuna käsityksenä todellisuudesta tai jostain sen osasta (ks. Kress & Leeuwen 2001, 24), tai niin kuin kriittisen diskurssianalyysin merkittäviin kehittäjiin kuuluva kielitieteilijä Norman Fairclough (2015, 8) muotoilee: diskurssi on yhtä kuin semiosis eli merkityksenmuodostus ja siinä käytetyt resurssit.

Erityisesti lingvististen tutkimusalojen käyttöyhteyksissä diskurssi viittaa puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen, mutta se voi merkitä myös laajemmin kuvien ja sanattoman viestinnän muodossa tapahtuvaa merkitysten tuottamista. Diskurssi ei ole yhtä kuin teksti, vaan diskurssi ja sen ohella genret rakentavat tekstin, joka taas on ymmärrettävissä kielellisen toiminnan materiaalisesti keskeiseksi tulokseksi ja diskurssin ilmaukseksi (ks. Kress 1985, 28; Wodak 2001b, 66; Fairclough 2015, 8). Diskurssi määrittää tekstin kielelliset piirteet sekä sen, millaiset asiat ovat keskeisiä ja korostuneita, miten asioiden väliset syy- ja seuraussuhteet nähdään, millaiset toimijat ovat etualalla ja kenen sekä millaisten asioiden kautta fokusoidaan. Genre puolestaan määrittää tekstin muodon asettaessaan (konventioihin perustuvat) rajoitteet ja mahdollisuudet (esimerkiksi romaani ja uutisgenre ovat lähtökohtaisesti keskenään erilaisia jo muotonsa puolesta). Genren voi ymmärtää ”erilaisiksi tavoiksi toimia tai tuottaa sosiaalista elämää tietyn semioottisen käytännön sisällä”.⁶³ (Fairclough 2001, 123–124; ks. myös Wodak 2001b, 65–67.) Tietyt genret myös ovat paremmin tiettyjen diskurssien ulottuvilla tietynä aikana ja tietyn sosiaalisen ryhmän käytännöissä (Kress 1985, 28). Kuitenkaan diskurssin tutkiminen ei tarkoita vain kirjoitetun kielen tutkimista, vaan teksti on ymmärrettävä väljemmässä merkityksessä tai vaihtoehtoisesti puhuttava tekstien ja puheen tutkimisesta sekä vielä laajemmin erilaisten semioottisten käytäntöjen (kuten vaikkapa asumisen) tutkimisesta (ks. Kress & Leeuwen 2001, 24; Fairclough 2015, 8). Vaikka teksti yleisimmässä käytössä viittaa kirjoitettuun tekstiin, sen alkuperä ei ole verbaalisuudessa, vaan käsite on peräisin latinankielisestä sanasta, joka tarkoittaa kutomista. Tämän tutkimuksen konteksteissa monella tapaa pätevästä voi pitää Johan Fornäs muotoilua, jonka mukaan tekstit ovat kuin ”verkkoja, joihin symbolit kutoutuvat muodostaen merkitseviä verkostoja, joissa tekstin kokonaisuus rikastuttaa ja muuntaa jokaisen symbolisen rakenteen merkitystä yhtä aikaa sekä tarkentamalla että laventamalla sen merkitysvaruutta”. (Fornäs 1998, 182–183.)⁶⁴

⁶³ Kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa genret nähdään eräänlaisina skeemoina eli sisäisinä malleina (Kajannes 2000b, 61).

⁶⁴ Tekstiin, merkityksiin ja representaatioihin keskittyvä tutkimus on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että siinä materiaalisuus, aistimellisuus ja ruumiillisuus unohtuvat ja tutkimuskohde on vaarassa jäähmettyä jonkin merkiksi, symboliksi tai ilmaukseksi. Nettiin kohdistuvan tutkimuksen kohdalla tekstimetaphoran laajentaminen on relevanttia siksi, että teksti ja kuva sulautuvat erilaisissa käyttöliittymissä jatkuvasti

Tutkimukseni teoreettisen kehyksen kannalta keskeisiä ovat ennen kaikkea Norman Faircloughin (1992; 1995; 1997; 2001; 2015) kirjoitukset. Fairclough (2001, 121) esittelee kriittisen diskurssianalyysin *metodina ja teoriana*, sekä toisaalta *teoreettisena näkökulmana kieleen* tai laajemmin *semiosikseen*.⁶⁵ Semiosis, joka Faircloughin terminologiassa on siis likeinen diskurssin käsitteen kanssa, käsittää kaikki merkityksenmuodostuksen alueet, kuvista ruumiinkieleen sekä puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Sosiaalisissa käytännöissä se esiintyy kolmella tavalla: (1.) osana sosiaalista aktiviteettia tietyn käytännön sisällä esimerkiksi kyseiseen käytäntöön kuuluvana *kielenkäyttötapana*, (2.) *representaatiossa* toimijoiden tuottaessa tietyn käytännön sisälle asettuvan toimintansa lomassa esityksiä omasta ja muista käytännöistä ja (3.) sosiaalisten käytäntöjen sisällä olevien tiettyjen positioiden *performansseissa*, jotka vaihtelevat sosiaalisesta luokasta, sukupuolesta, kansallisuudesta, etnisestä tai kulttuurisesta taustasta ja elämänkokemuksesta riippuen. Sosiaalisen toiminnan osana merkityksenmuodostus myös luo genret. (Fairclough 2001, 122–23.) Tietyllä tavalla verkostoituneet ja diskursiivisten konventioiden pohjalta syntyneet sosiaaliset käytännöt synnyttävät *sosiaalisen järjestyksen*, jota semioottisessa mielessä voidaan nimittää *diskurssijärjestykseksi*.⁶⁶ Eri diskurssijärjestyksissä jotkin merkityksenmuodostuksen tavat korostuvat ja toiset jäävät marginaalisiksi, vastadiskursseiksi tai ”vaihtoehtoisiksi”. (Mt., 125.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä keskitytään vuoroin rakenteeseen ja vuoroin toimintaan, vuoroin siirtymiin semioottisen kentän sosiaalisessa rakentumisessa ja vuoroin tietyissä teksteissä ja vuorovaikutuksessa tapahtuvaan semioottiseen työhön. *Interdiskursiivisuus* merkitsee diskurssien välistä vuorovaikutusta ja liittyy näin ollen tekstin *intertekstuaalisiin* suhteisiin eli siihen, millaisiin genreihin, diskursseihin ja tyyliin se on kytköksissä ja miten siinä synnytetään näistä tiettyjä *artikulaatioita*. (Mt., 124.) Tekstit itsessään ovat vuorovaikutusta Faircloughin hahmotuksessa, jossa vuorovaikutukseksi ei käsitetä vain suoraa, kasvokkain tapahtuvaa kommunikaatiota, vaan myös esimerkiksi lehhtiartikkeli kuuluu vuorovaikutuksen piiriin. Vuorovaikutuksen analyysi pitää sisällään kaksi tasoa: interdiskursiivisen analyysin eli sen, miten tietyt vuoro-

toisiinsa. Vaikkakin tämä tutkimus paneutuu kirjalliseen viestintään, suhtautumiseni semiosikseen muistuttaa paljolti sitä, millä tavalla uusmaterialismi Susanna Paasonen mukaan suhtautuu semiosikseen; Paasonen toteaa uusmaterialistisen teorian ehdottaneen kysymyksen ”mitä tämä merkitsee?” korvaamista kysymyksellä ”kuinka tämä toimii” tai ”mitä tämä saa aikaan”. (Paasonen 2013, 38.) Jälkimmäiset kaksi ovat nimittäin olennaisia tämänkin tutkimuksen kohdalla (tarkastellessani *Sylvia Plath Forum* keskustelua argumentaatioanalyysin kehyksessä). Tämä siksi, että tutkin tulkintoja ja eri tulkintojen vaikutussuhteita, merkityksen muodostumista ja sen pluralisuutta. Vaikka keskityn teksteihin, en myöskään kyseenalaista materiaalsen maailman olemassaoloa (ks. tämän luvun alku).

⁶⁵ Van Dijk (2001, 96) taas esittää, että CDA ei ole metodi eikä teoria, jota voisi soveltaa sosiaaliin ongelmiin. CDA:ta sen sijaan voi hänen mukaansa harjoittaa ja sen kriittisen *perspektiivin* (koskien tieteen tekemistä) yhdistää mihin tahansa humanistiseen tai yhteiskuntatieteelliseen suuntaukseen tai oppialaan.

⁶⁶ Termin juuret Foucault'n kirjoituksissa.

vaikutuksen tyypit yhdessä artikuloivat genrejä, diskursseja ja tyylejä, sekä lingvistisen ja muut semioottisen analyysin muodot. (Mt., 126.) Fairclough korostaa, että on tärkeää kytkeä intertekstuaalinen analyysi osaksi tutkimusta, jotta ilmiö tulisi sidotuksi yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Intertekstuaalisessa analyysissä on kyse tutkijan tulkinnasta.⁶⁷

Kriittisessä diskurssianalyysissä tutkimuskohteena on usein jossakin kulttuurisessa käytännössä ilmenevä sosiaalinen epäkohta, kuten esimerkiksi tietyn ryhmän alisteinen asema. Van Dijk (1993, 249) määrittelee kriittisen diskurssianalyysin asenteella tehdyksi diskurssianalyysiksi (discourse analysis 'with an attitude') - viitaten kriittiseen diskurssianalyysiin usein yhdistyviin pyrkimykseen paitsi kuvata myös *vaikuttaa* sosiaalisiin ongelmiin. Hänen mukaansa CDA ei kiellä vaan eksplisiittisesti määrittelee oman sosiopoliittisen asemansa ja puolustaa sitä sekä tunnustaa ylpeydellä oman puolueellisuutensa. (Van Dijk 2001, 96; ks. myös van Dijk 1993, 252.)

Myös Faircloughin määritelmässä CDA:lle on ajan saatossa voimistunut tutkimuksen kohteena olevaan sosiaaliseen epäkohtaan puuttumista peräänkuuluttava poliittinen agenda. Alun perin vuonna 1989 ilmestyneen teoksensa *Language and Power* kolmannen painoksen uudessa johdantoluvussa Fairclough esittää CDA:n jakautuvan normatiivisen (immanentin) ja selittävän (transsendentaalisen) kritiikin osioihin, joista ensimmäisessä on kyse diskurssin kritiikistä, kun taas jälkimmäisessä kritiikki kohdistuu siihen sosiaaliseen todellisuuteen, jonka osa tarkastelun kohteena oleva diskurssi on. Tässä yhteydessä Fairclough korostaakin, että diskurssien ja representaatioiden tutkimukseen tulisi yhdistää sosiaalisen toiminnan tutkimus. Representaatiot ovat nimittäin kytköksissä tiettyihin päämääriin, jotka taas yhdistyvät määrätyn tyyppiseen toimintaan ja genreihin. Sosiaalisen todellisuuden kriittinen tarkastelu ei kuitenkaan ole tutkimuksen päätepiste tai itseisarvo, vaan pyrkimyksenä on myös muuttaa sosiaalisessa järjestyksessä havaittua ongelmakohtaa. (Fairclough 2015, 6–7, 14–16.) Näkemyksessä korostuu edellä jo käsitelty määritelmä representaatiosta esittävästä ja edustavana mutta myös tuottavana tekijänä: Representaatio ei pelkästään kuvaa, vaan myös rakentaa sosiaalista todellisuutta osallistessaan erilaisten arvojen, mielikuvien ja määritelmien luomiseen. Toisin sanoen representaatiolla on seurauksensa.

Tutkimusotteeni asettuu analyttisen ja kriittisen diskurssianalyysin rajalle. Näin ollen sen kannalta van Dijkin ja Faircloughin viimeisimpiä määritelmiä kuvaavampi on Faircloughin (1997, 75) varhaisen tuotannon luonnehdinta, jonka mukaan metodin kriittisyys merkitsee ennen kaikkea pyrkimystä ottaa huomioon erilaiset sosiaalisten käytäntöjen ja erityisesti kielenkäyttötapojen

⁶⁷ Tämä voi Faircloughin mukaan vaikuttaa ongelmalliselta, jos analyysimuodolta odotetaan tiukasti ymmärrettyä objektiivisuutta. Toisaalta, Fairclough toteaa, lingvistisen analyysin objektiivisuutta on kovin helppo liioitella. (Fairclough 1997, 84–85.) Tämän tutkimuksen konteksteissa tulkinta, tulkinnanvaraisuus ja näiden suhteellisuus eivät ole ongelmia. Ne päinvastoin muodostavat sekä tutkimukseni perustan (tieteenfilosofisten lähtökohtien mielessä) että sen sisällön (koskiessaan tutkimuskysymyksiäni ja tutkimuskohdettani).

syy-seuraussuhteet, jotka normaalisti jäävät huomaamatta. Tämäntapainen kriittisyys määrittää toivoakseni myös tämän tutkimuksen luonnetta. Niin ikään relevantti on Faircloughin (2015, 8, 7) myöhemmän hahmotuksen määritelmä kriittisestä analyysistä kritiikkinä sekä kriittisyydestä selitysten etsimisestä. Katson kriittisen tulkinnan nimittäin jo itsessään olevan toimintaa ja eräänlainen poliittinen teko. Vaikkakaan en pidä aineistossani havaitsemiani valtasuhteita yksiselitteisesti tietynlaisina tai yksiselitteisesti tietyllä tapaa ongelmallisina, ajattelen tulkintani aineistoni diskursseista hierarkioineen olevan paitsi esitys aineistoni diskurssijärjestyksestä myös todellisuuden (ja siinä vaikuttavien valtasuhteiden) tuottamiseen sekä muokkaamiseen osallistuva teko. Tässä mielessä tutkimukseni ei suhteudu täysin vastakarvaisesti myöskään edellä lainattuihin, kriittisen diskurssianalyysin jyrkempiin määritelmiin.

Tapa, jolla hyödynnän kriittistä diskurssianalyysiä, kuitenkin tuottaa eroa suhteessa Faircloughin muotoiluun. CDA nimittäin toimii tutkimuksessani teoreettisena kehyksenä ja näkökulmana aineistooni, kun taas metodisella tasolla retoriikantutkimus ja tarkemmin Chaïm Perelmanin argumentaatioteoria ovat tutkimuksessani ensisijaisia. Toisaalta tämä ei varsinaisesti loitonna otettani kriittisestä diskurssianalyysistä, sillä Faircloughin mukaan CDA voi painottua myös argumentaation analyysiin. Isabela Faircloughin ja Norman Faircloughin *Political Discourse Analysis* keskittyykin nimenomaan argumentaation analyysiin kirjoittajien tarkastellessa poliittista diskurssia käytännöllisen argumentaation muotona. Fairclough ja Fairclough (2012, 12) esittävät, että argumentaatioanalyysi tarjoaa CDA:lle tehokkaita keinoja argumentatiivisen diskurssin analysoimiseen, mikä taas edesauttaa kriittisestä yhteiskuntatieteestä tuttujen kritiikin muotojen laajentamista diskurssien tutkimiseen. Argumentaatioanalyysi on keskeisessä asemassa diskurssin kritiikissä (eli normatiivisessa kritiikissä) tarkastelun kohdistuessa siinä ”suostutteluun ja manipulatioon”, jotka viime kädessä ovat argumentaation ”päämääriä tai tarkoituksia”, kuten Fairclough (2015, 18) muotoilee. Argumentaatio on lisäksi paitsi kritiikin kohde myös työväline (mt., 18). Argumentaation keinoin näet tuotetaan valtarakenteita, mutta sen avulla voidaan myös purkaa tällaisten prosessien kielellisiä ilmuksia.

Kriittisen diskurssianalyysin kannalta keskeinen ajattelija Michel Foucault (1998) luonnehtii valtaa prosessuaalisena, eri toimijoiden välisiin suhteisiin asettuvana ja suhteellisenä: ”[V]alta ei ole instituutio, valta ei ole rakenne, se ei ole kyky, joka joillekuille on annettu, vaan se on nimi, joka annetaan tietystä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle.” Lisäksi ”[v]altaa käytetään lukemattomista eri pisteistä käsin eriarvoisten liikkuvien suhteiden pelissä”. Valtasuhteiden määrittelyssä Foucault painottaa vallan luonnetta kaikki suhteet läpäisevänä ja pikemminkin annettuna kuin otettuna. Valtasuhteet ovat toisin sanoen läsnä muissa suhteissa sekä toisaalta ”seurausta niissä syntyvistä jakautumista, eriarvoisuuksista ja epätasapainotiloista ja samalla näiden eriytymisten sisäinen ehto”. Valtaa ei myöskään ole ilman vastarintaa, ”joka kuitenkin (tai juuri sen vuoksi) ei ole koskaan valtaan nähden ulkopuolista”. Vastarinnalla on lukuisia ulottuvuuksia tai erityistapauksia

muun muassa tarkasti kohdistetuista spontaaneihin ja poukkoileviin, väkivaltaisista sovittelulle alttiisiin ja omanvoitonpyyntöisistä uhrautuviin. Lisäksi Foucault toteaa vallan tulevan alhaalta sen sijaan, että sen suunta olisi yksinomaan ylhäältä alas. Juuri alarakenteissa eli tuotantokoneistossa, perheissä, pienryhmissä ja laitoksissa syntyvät ja vallitsevat voimasuhteet ovat Foucault'n mukaan perusta päällysrakenteen vallalle ja toisaalta myös lähtökohta voimasuhteiden uudelleenjaolle.⁶⁸ (Foucault 1998, 70–72; ks. myös Kantola 2012, 84–87.)

Vallan kuvaaminen tähän tapaan annettuna pikemminkin kuin väkivallain otettuna ja pakotettuna on yhteneväinen Antonio Gramscin *hegemonian* määritelmän kanssa. Tarkastellessaan *Vankilaviihkoissa* ideologian ja yhteiskunnan välisiä suhteita Gramsci kirjoittaa hegemonian merkitsevän jonkin ryhmän, ideologian, arvon tai ilmiön hallintaa tilanteessa, jossa hallitsevan aineksen valta ei perustu pelkkään pakottamiseen vaan myös alisteisten ryhmien suostumukseen. Tietyn järjestelmän menestyminen on riippuvainen tällaisesta kollektiivisesta tahdosta, joka muodostuu tavallisesti pitkän kehitysprosessin tuloksena ja murenee lopulta alisteisten aineiden kritiikin myötä. Kritiikki johtaa edelleen erottelu- ja muutosprosessiin, josta seuraa vanhojen ideologioiden aineiden tärkeysjärjestyksen uudistuminen. Näin "[t]oisarvoisesta, alistetusta tai jopa sattumanvaraisesta tulee uuden ideologisen ja opillisen kokonaisuuden ydin". (Gramsci 1982, 47–48, ks. myös van Dijk 1998, 3.)

Valtaa määriteltäessä on aiheellista painottaa, että vaikka valta ja *väkivalta* saattavat olla yhteen kietoutuneita tietyssä sosiaalisessa käytännössä, ne eivät tästä huolimatta ole keskenään likeisiä vaan jopa vastakkaisia. Väkivalta on nimittäin pakkovaltaa. Hannah Arendtiin viitaten Johanna Kantola muotoilee väkivallan olevan aina välineellistä ja voivan ainoastaan tuhota vallan, ei koskaan luoda sitä. Lisäksi "[v]äkivalta, toisin kuin valta, voi olla oikeutettua, mutta se ei koskaan perustu lakiin." Tämänkaltainen vallan määrittely väkivallalle vastakkaisena nojaa positiiviseen käsitykseen vallasta. Se eroaa auktoriteetista, voimasta ja väkivallasta saaden merkityksen kykynä, taitona ja mahdollisuutena toimia. Kuten todettua, myös retoriikan alue kuuluu vallan piiriin. Vallan kommunikatiiviseen puoleen kuuluu nimittäin suostuttelu – puhuminen osaksi valtaa. Valtaa ei toisaalta ole välttämätöntä ajatella vallankäyttönä joihinkin toisiin, vaan se voi suuntautua myös itseän. Feministiselle tutkimukselle ja akti-

⁶⁸ Foucault'n alun perin vuonna 1975 ilmestyneessä teoksessa *Surveiller et punir (Tarkkailu ja rangaistus)* esittämän mukaan länsimaisessa yhteiskunnassa on 1800-luvun alusta lähtien vaikuttanut kurinpitovalta. Tätä Foucault selventää kuuluisalla vertauksellaan, joka hyödyntää Jeremy Benthamin 1700-luvulla kehittämän panoptikonin (kehämäisen vankilan, jossa on keskustorni valvontaa varten ja jonka arkkitehtuurin ansiosta valvoja tarvitaan vain yksi) ideaa: panoptikonissa tarkkailun kohteena oleva "nähdään, mutta hän itse ei näe, hän on informaation kohteena, mutta ei milloinkaan viestinnän subjektina". Kurinpitoyhteiskunnassa ollaan "panoptisessa koneessa, sen vallan vaikutusten käsissä, jota me itse jatkamme, koska olemme vain yksi sen rattaista". Palaan tähän tematiikkaan jäljempänä luvussa 4 medikalisaation yhteydessä. (Foucault 2014, 273–274, 297; panoptikonista verkkoviestintään liittyvän vapauden ja kontrollin kannalta ks. myös Arpo 2005, 154–156.)

vismille tällainen valtauttava (empowering) valta ja valtaistuminen (empowerment) ovat olleet merkittäviä käsitteitä pyrkimyksissä eriarvoisten valtarakenteiden ymmärtämiseen, näkyväksi tekemiseen ja purkamiseen. (Kantola 2012, 83–84.)

Myös Fairclough painottaa, ettei valta itsessään ole pahaa tai pahasta. Valta tehdä asioita on päinvastoin sosiaalinen hyödyke/hyve (social good). On myös eroteltava toisistaan *valta tehdä asioita* ja *valta toisiin ihmisiin*, joskin nämä ovat usein myös keskenään kytköksissä ensimmäisen vallan lajin tavallisesti edellyttäessä toista. Valta toisiin ihmisiin on todennäköisemmin negatiivisesti latautunut vallan muoto, mutta sekään ei ole suoraan negatiivista. Näin on siinä tapauksessa, että kyseessä oleva valta on legitiimiä (kuten esimerkiksi demokraattisesti valitun hallituksen tapauksessa) eikä siitä seuraa epäoikeudenmukaisuutta tai tuhoa joillekin ryhmille tai laajemmin sosiaaliselle elämälle. (Fairclough 2015, 26–27.)

Epäkohta, jota kriittisen diskurssianalyysin menetelmin tutkitaan, koskee siis usein erilaisten toimijoiden välistä eriarvoisuutta tai kamppailua vallasta. Tässä asetelmassa valta merkitsee tuotannon ja vaikuttamisen kanavien hallintaa tai arvontoon ja määrittelyyn liittyvää asiantuntijavaltaa. Ilman oikeanlaisia pääomaresursseja yksilö ei voi hallita tiettyä diskurssia ja toimia menestyksekkäästi tämän diskurssin implikoimien sosiaalisten käytänteiden piirissä. Faircloughin mukaan valta näyttäytyy yhtäältä diskurssitapahtuman osallistujien välisenä epäsymmetriana sekä eriarvoisena mahdollisuutena vaikuttaa tekstien tuottamiseen, jakamiseen ja käyttöön tietyssä sosiokulttuurisessa kontekstissa. Tekstien tietyt ominaisuudet, kuten sanaston ja metaforien ominaispiirteet, kielioppi, esioletukset ja piilomerkitykset, kohteliaisuuskäytännöt, sananvaihto vuoron ottamisen systeemeineen, yleinen rakenne ja tyyli, ovat lisäksi potentiaalisesti *ideologisia*. Sama pätee diskursseihin. Ideologisina niitä voi pitää siinä tapauksessa, että diskurssin kautta ylläpidetään tiettyjä vallan ja dominanssin suhteita. (Fairclough 2001, 125–126; ks. myös Fairclough 1995; Wodak 2001a, 2–3; Jokinen & Juhila 2006, 86.)

Ideologia on saanut eri aikakausina ja erilaisissa yhteyksissä painotuksiltaan vaihtelevia määritelmiä. Uuden retoriikan kehittäjiin kuuluva Kenneth Burke (1969b, 104) erittelee niitä seuraavasti: ideologia voi olla (1.) ideoiden tutkimusta, kehittelyä ja kritiikkiä, (2.) sosiaaliseen tai poliittiseen toimintaan tähtäävä ideoiden systeemi, (3.) sellainen toisiinsa liittyvien käsitteiden joukko, jolla on suoraan tai epäsuorasti vaikutuksia kansalaisiin, (4.) eräänlainen myytti, joka on suunniteltu valtiollisen hallinnan tarkoituksiin, (5.) rajoittunut ja siten pettävä näkemys todellisuudesta, erityisesti siinä tapauksessa, että rajoitusten voi katsoa johtuvan etuja tuottaneista ennakkoluuloista, (6.) kiistanalaisissa poliittisissa ja sosiaalisissa kysymyksissä joidenkin seikkojen tarkoitushakuisesti manipuloitua ylikorostusta tai huomiotta jättämistä ja (7.) kulttuurin ylösalaisin käännetty ”genealogia”, joka on käsitettävissä illuusiona tai mystifikaationa siitä syystä, että siinä aatteiden keskinäiset suhteet ja järjestys (eli se, mikä on primaarista ja mikä primaarisesta johdettua) sekoitetaan.

Burke esittelee ideologian käsitteen saamia erilaisia merkityksiä tarkastellessaan marxilaisuuden suhdetta retoriikkaan. Analyysin kohteena on erityisesti Marxin ja Engelsin varhainen *The German Ideology*, jossa marxilaisuus esitetään ikään kuin retoriikan ulkopuolella olevana (vaikka yhtä lailla siinäkin suostuttelun keinot ovat käytössä, kuten Burke korostaa) ja ideologisuuden katsotaan koskettavan lähinnä muita poliittisia suuntauksia, ei marxilaisuutta itseään. Marxin ja Engelsin kirjoituksissa ideologia määrittyykin listan seitsemännen kohdan mukaisesti pejoratiivisesti painottuen illuusioksi tai mystifikaatioksi. (Burke 1969b, 101–104.)

Vaikkakin ideologian käsite on sittemmin neutralisoitunut, käsitteen nykymerkitystä lähellä oleva määritelmä, jolla kriittinen diskurssianalyysi operoi, on paikannettavissa Marxin ja Engelsin hahmotukseen: ideologian katsotaan muodostuvan tietyn ajan vallitsevista, hallitsevaan luokkaan palautuvista käsityksistä, jotka ovat osa ylärakennetta ja siten yhteiskunnan ekonomisen tai materiaalisen perustan determinoimia. Alisteisen ryhmän heikko asema johtuu tämän teorian mukaan siitä, että hallitseva luokka hallitsee myös tuotannon välineitä, joilla edelleen tuotetaan ja uudelleen tuotetaan erityisesti politiikkaa, tiedotusvälineitä, kirjallisuutta ja koulutusta koskevia käsityksiä. Esittämällä nämä käsitykset eräänlaisena itsestään selvänä tietona asioiden luonnollisesta tilasta hallitseva luokka saa ideologiansa hyväksytettyä alisteisessa asemassa olevilla. (Esim. van Dijk 1998, 2; Fairclough 2015, 35.)

Ekonominen determinismi, jossa ideologia nähdään materiaaliseen perustaan perustuvana, on kuitenkin sittemmin kyseenalaistettu – myös marxilaisen teorian keskeisen kehittäjän Antonio Gramscin kirjoituksissa. Talouden suhde esimerkiksi lakiin, filosofiaan ja kirjallisuuteen ei näet välttämättä ole yksisuuntainen, vaan jälkimmäisenä mainitut voivat kehittyä autonomisesti tai vaikuttaa ylhäältä alas taloudelliseen infrastruktuuriin, minkä vuoksi on syytä välttää reduktionistista ajatusmallia, jossa yhteiskunnan ekonomisen perusta nähdään ainoana määräävänä rakenteena.⁶⁹ (Hall 1996b, 417–419, ks. myös Althusser 1984.) Kuten sanottu, 1900-luvun loppupuolelle tultaessa myös ideologian käsitteeseen liitetty pejoratiivisuus on liudentunut ja käsite saanut netraalimman merkityksen jonkin historiallisen ja sosiaalisen todellisuuden ajattelun systeeminä. Ideologia on myös alettu ymmärtää laajasti erilaisten ryhmien tai kollektiivien ideoiden, arvojen ja säännösten poliittiseksi ja sosiaalisiksi systeemiksi, jolla on tietyn ryhmän toimintaa organisoiva ja legitimoiva funktio. Hallitsevien ideologioiden rinnalla elää myös kilpailevia sekä vastaideologioita. (Esim. van Dijk 1998, 3, 11; Kress 1985, 29.)⁷⁰

⁶⁹ Louis Althusser (1984, 100–102) korostaa, että on aiheellista erottaa toisistaan (sortavat) valtiokoneistot, jotka toimivat pääasiassa väkivallan keinoin, ja ideologiset valtiokoneistot (kuten uskonnolliset, koulutukselliset, perheen muodostamat, oikeudelliset, poliittiset, ammatilliset, tiedotukselliset ja kulttuuriset laitokset), jotka toimivat etupäässä ideologian keinoin.

⁷⁰ Toisaalta Fairclough (2015, 35) pitää kiinni ideologian kapeammasta määrittelystä torjuen esimerkiksi maailmankuvan eräänlaisena ideologiana. Hänen käytössään ideologian analyysi liittyy negatiivisten valtasuhteiden tarkasteluun ja siten ideologiseen kritiikkiin.

Tässä tutkimuksessa ideologia määrittyy Dijkin hahmotuksen tapaan sosiaalisten representaatioiden perustaksi, jonka tietyn ryhmän jäsenet jakavat. Ryhmässä vaikuttavien ideologioiden avulla ryhmän jäsenet muodostavat käsityksensä esimerkiksi hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä, ja nämä käsitykset sitten ohjaavat heidän toimintaansa. (Van Dijk 1998, 8.) Hahmotus pohjautuu Stuart Hallin näkemykseen ideologiasta mentaalisiin kehyksiin, joihin kielet, käsitteet, kategoriat, ajattelun kuvasto ja representaation systeemit sisältyvät. Eri luokat ja sosiaaliset ryhmät käyttävät hyväkseen näitä mentaalisia kehyksiä pyrkiessään merkityksellistämään maailmaa ja yhteiskunnan toimintatapoja (Hall 1996a, 26, ks. myös van Dijk 1998, 9). Tähän van Dijk (1998, 9) lisää, että ideologioita ei käytetä yksinomaan yhteiskunnan ymmärrettäväksi tekemiseen vaan myös sosiaalisten käytäntöjen säätelyyn. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään tietoisesta toiminnasta, sillä ideologia vaikuttaa usein huomaamatta sen piirissä toimivien ajattellessa pikemminkin ideologiasta käsin kuin ideologiaa itseään (ks. Vainikkala 1989, 77).⁷¹

Sellaisetkaan ilmiöt, joiden lähtökohtana on jaettu innostus tiettyä kulttuurista kohdetta kohtaan, eivät ole yksipuolisesti me-henkeen perustuvia tai sellaista rakentavia. Lisäksi kaikenlaisten yhteisöjen toiminta pitää sisällään myös väittelyitä, vallankäyttöä ja poissulkemista, millä käytännöllä on usein ideologiset kytköksensä. Tämä pätee myös *Sylvia Plath Forumiin*. Kuten valtasuhteille Foucault'n mukaan on tyypillistä, ne eivät ole yksiselitteisiä tai yhden-suuntaisia myöskään Plath-foorumin tapauksessa: valtaa käytetään monesta eri pisteestä ja liikkuvien suhteiden dynaamisessa prosessissa. Ratkaisevaa erilaisien valtasuhteiden määrittelyn kannalta onkin, mistä pisteestä käsin foorumin diskurssiverkkoa tarkastelee. Tässä sekä tarkastelijan näkökulma että se, mihin vaiheeseen foorumin kymmenvuotisessa historiassa tarkastelu keskittyy, ovat olennaisia tekijöitä. Ne määrittävät lähtökohdan *tulkinnalle* valtasuhteista ja niihin mahdollisesti liittyvistä ongelmista. Faircloughin edustamasta realistisesta asenteesta loittonevasta näkökulmastani johtuen mutta epäilemättä myös aineistoni sisältöjen vuoksi katsonkin, ettei tämän tutkimuksen kohdalla ole mielekää pyrkiä osoittamaan yhtä tiettyä, laajempiin sosiaalisiin rakenteisiin kytkeytyvää epäkohtaa, jonka ratkaisemiseen pyrkisin tutkimuksellani osallistumaan. Erityisesti nuorten naisten asema tutkimusaineistoni kommentoimissa ja siinä edelleen rakentuvissa kulttuurisissa hierarkioissa kieltämättä vaikuttaa paikoin heikolta, mutta tätäkin ongelmaa foorumilla pyritään lopulta pikemminkin ratkaisemaan kuin voimistamaan. Analyysissäni tuon esille juuri mainitun tyyppisiä ongelmakohtia foorumin valtasuhteissa mutta myös sivustolla ilmeneviä pyrkimyksiä niiden korjaamiseksi.

Tässä kohtaa todettakoon vielä, että edellä lainattu Foucault'n *Seksuaalisuuden historia* on tutkimukseni kannalta tärkeä vallan, ideologian ja diskurssien lisäksi tunnustamista koskevan teoretisoinnin osalta – mikä lopulta sekin liittyy

⁷¹ Ideologian voi ymmärtää vakiintuneisuutensa takia eräänlaisena kuolleena metaforana. Elävä metafora taas on uhka ideologialle, sillä sen luonteeseen kuuluu vakiintuneiden merkitysten kumoaminen (ks. Vainikkala 1989, 76–77).

juuri käsiteltyyn vallan tematiikkaan. Foucault määrittelee tunnustuksen diskurssirituaaliksi, jossa puhuva subjekti on myös lausuman subjekti:

Tunnustus on myös valtasuhteessa paljastuva rituaali, sillä sitä ei voi tehdä ilman, että ainakin ajatellusti on läsnä toinen osapuoli, joka ei ole pelkkä keskustelukumppani: tuo toinen osapuoli on instanssi, joka tunnustusta edellyttää, joka siihen pakottaa, joka sitä arvioi ja tulee tuomitsemaan, rankaisemaan, armahtamaan, lohduttamaan ja sovittamaan. Tunnustus on rituaali, jossa totuus tekee itsensä autenttiseksi irrottautumalla esteistä ja niistä vastarinnoista, joita siihen on kohdistunut sen muotoutumisvaiheessa. Tunnustus on siis rituaali, jossa pelkkä ulkoisista seurauksista riippumaton julkilausuminen saa lausujassa aikaan sisäisiä muutoksia: se tekee hänestä syyttömän, lunastaa hänet vapaaksi, puhdistaa hänet, päästää hänet pahasta, vapauttaa hänet ja lupaa hänelle pelastuksen. (Foucault 1998, 49.)⁷²

Foucault'n määritelmä tunnustukselle on hyvä viittauskohta suhteessa Plath-foorumilla käytyyn tunnustuksellista kirjallisuutta koskevaan keskusteluun (ks. Gill 2006a, 4). Lisäksi Foucault'n määritelmällä on relevanssia foorumilla julkaistujen kirjoitusten luonteen vuoksi. Näin on silloin, kun kirjoittaja paljastaa esimerkiksi kärsivänsä samoista psyyken sairauksista kuin mistä uskoo Plathinkin kärsineen. Kuten johdannossa totesin, sen lisäksi että foorumi ilmentää ja jatkaa Plathin vastaanottoa kirjallisuustieteellisessä ja reseptiotutkimuksen merkityksessä, paikoin se myös on kuin Plathin vastaanotto. Paljastuksia tekevän kävijän kannalta olennaista on, millainen on se toinen, joka toimii kuuntelijana, *tunnustuksen* edellyttämänä toisena osapuolena.⁷³ Toinen kirjoittaja saattaa ymmärtää ja lohduttaa – ja tätä kautta (tunnistaessaan tunnustuksen sisällön tai tarpeen sille) ikään kuin *tunnustaa tunnustajan*. Tunnustamisesta saattaa kuitenkin

⁷² Dennis A. Foster (1987, 2) määrittelee tunnustuksen salaisen tiedon paljastamiseksi, missä tunnustaja voi olla kertoja, puhuja, kirjoittaja tai ripittäytyjä ja tunnustuksen vastaanottaja vastaavasti kuuntelija, lukija tai ”rippi-isä”. Hänen mukaansa tunnustus myös implikoi vaatimusta yksityisen tiedon paljastamisesta tavalla, joka tekee vastaanottajalle mahdolliseksi ymmärtää, tuomita, antaa anteeksi ja kenties jopa tuntea myötätuntoa. Fosterin kuten myös Foucault'n määritelmässä tunnustamisessa ei ole kyse pelkästään henkilökohtaisten havaintojen välittämisestä, vaan määritelmät implikoivat, että tunnustuksessa kyse on puhujaan itseensä liittyvän asian kertomisesta, joka on kytköksissä puhujan syyllisyyteen. Tällainen näkökulma vastaa Susanah Radstone (2006) tunnustukselle antamaa määritelmää, erotuksena todistajanlausunnosta. Siinä missä ensimmäisessä paljastus (ja syyllisyys) koskee puhujaa itseään, todistajanlausunnossa se koskee jotain toista. Heikki Kujansivu ja Laura Saarenmaa (2007, 10) selventävät tunnustuksen ja todistuksen välistä eroa seuraavasti: ”Jos tunnustava subjekti kysyy itseltään, *mitä minä olen tehnyt?*, niin todistava subjekti kysyy, *mitä (minun tieteni, nähteni, kuulteni, minulle) on tapahtunut?*” (Tunnustamisesta ja todistamisesta autobiografisen kerronnan muotona moralisoivassa verkkokeskustelussa ks. Eronen 2011.)

⁷³ Elke D'Hoker (2006, 32) pitää toisaalta tärkeänä erottaa tunnustamisessa kaksi tyyppiä: sekulaarit ja uskonnolliset. D'Hoker katsoo, että näistä ensin mainittuun ei liity rituaalista luonnetta tai sellaista toista, joka voisi armahtaa (absolve) tunnustuksen tekijän. D'Hokerin mukaan kirjoittaminen itsessään on prosessi, jossa yhdenlainen (eli kirjoittajan) totuus muodostuu, ja kirjoittaja on myös tuon totuuden ainut auktoriteetti ja siten mielenrauha on saavutettavissa kirjoittamisen prosessin tuloksena (mt., 41–42).

kin seurata myös päinvastainen lopputulos: tuomitseminen ja poissulkeminen. Tunnustus on näet yleensä myös *tunnustus mausta* paljastaessaan, millä tavalla sen esittäjä on lukenut Plathia ja millaisesta kompetenssista käsin hän osallistuu keskusteluun.⁷⁴

2.4 Maku erottautumisen ja erottelemisen välineenä

Ranskalaista kriittistä sosiologiaa edustavan Pierre Bourdieun vuonna 1979 ilmestynyt teos *La Distinction. Critique sociale du jugement* on empiirinen tutkimus sosiaalisen luokan ja kulttuurimieltymysten suhteesta. Bourdieu esittää, että kulttuurisilla käytännöillä on kiinteä suhde koulutukselliseen pääomaan ja sosiaaliseen alkuperään. Lisäksi vastaavilla koulutuksellisen pääoman tasoilla sosiaalisen alkuperän painoarvo käytäntöjä ja makumieltymyksiä selittävässä systeemissä kasvaa, kun liikutaan kauemmas kaikkein legitimoiduimmilta kulttuurin osa-alueilta. (Bourdieu 1984, 13.) Bourdieun keskeisiin teeseihin kuuluu myös näkemys mausta sosiaalisia luokkia luovana ja niitä ylläpitävänä rakennettuna systeeminä. Maku luokittelee luokittelijan, kun sosiaaliset subjektit määrittyvät sen perusteella, millaisia erotteluita he tekevät esimerkiksi kauniin ja ruman tai kunniallisen ja vulgaarin välillä. (Mt., 6.)

Esteettinen havainnointi on aina historiallista. Tämä tarkoittaa, ettei ilman tietoa, joka on yhtä kuin tietyn kulttuurin osa-alueen ymmärtämiseen vaadittava kompetenssi, ole mahdollista ymmärtää esimerkiksi taideteosta, sillä se saa merkityksen vain suhteessa taidehistoriaan ja tiettyyn traditioon (mt., 4). Kompetenssin puuttuessa puuttuu myös pääsy kyseessä olevan kulttuurisen osa-alueen pääoman ja sen omistajien piiriin. Taide ja kulttuurinen kulutus toimivat siis välineinä sosiaalisten erojen legitimoinnissa. (Mt., 7.) Tietyt kulttuuriset tuotteet ovat näin ollen rakennetun maun ilmentymiä. Makuun liittyy myös jatkuva legitimointi ja vahvistaminen, erityisesti silloin, kun se viittaa erityis- asemassa olevaan ryhmään, jolloin se alkaa toimia auktoriteettina, joka edelleen auktorisoi ja voimistaa säädöksiä tai valta-asetelmia antamalla niille kollektiivisesti noteeratun ilmauksen. (Mt., 231.)

Bourdieuun mukaan sosiaaliset luokat muodostavat hierarkkisen systeemin, jossa erilaiset pääoman lajit ovat jakautuneet epätasaisesti. Ne, joilla on eniten merkittävintä pääomaa, ovat samalla niitä, joilla on valta päättää asioista ja joihin peilautuen syntyy makujen hierarkia. Mikään ei ole objektiivisesti arvokasta, hyvää tai parempaa suhteessa muuhun esimerkiksi taiteen kentällä, vaan arvo annetaan sosiaalisissa käytänteissä ja samalla tämä arvonannon prosessi edelleen pyrkii vahvistamaan sosiaalisen eriarvoisuuden rakennetta. Sosi-

⁷⁴ Verkkotunnustuksista erityisillä ”tunnustussivuilla” ks. Paasonen (2007). Paasonen esittää, etteivät kyseiset sivustot ole terapeuttisia tai analyyttisiä vaan viihteellisiä. Hänen mukaansa ”[t]unnustamisesta on muodostunut oma kirjoitustyylinsä ja vuorovaikutustapansa, jossa ei ole yksiselitteisesti kyse itseä koskevan totuuden ilmaisemisesta tai tuottamisesta”. (Paasonen 2007, 216–219.)

aalisen elämän käytännöissä tapahtuvien muutosten seurauksena arvontoon kytköksissä olevat kentät ovat alituoisessa liikkeessä. Tämä selittyy sillä, että kulttuuristen käytäntöjen ja tuotteiden eroja tuottava voima vähenee sitä mukaa mitä suuremman ihmisjoukon ulottuvilla ne ovat, ja näin ollen tuotannon alat luovat jatkuvasti uusia tuotteita tai tapoja käyttää samoja tuotteita. (Mt., 230.)

Bourdieuun tutkimusta kohtaan esitetyssä kritiikissä on nostettu esiin muun muassa kysymys Bourdieun havaintojen sovellettavuudesta tämän päivän konteksteihin. Johan Fornäs esimerkiksi on todennut, että Bourdieun mallista puuttuu ymmärrys vastarinnan potentiaalia kohtaan. Lisäksi mallia hänen mukaansa vaivaa ainoastaan luokan ja statuksen huomioon ottava reduktio-nismi, sisäiset erot sivuuttava totalismi, uusintamista painottava ja muutoksen sivuuttava determinismi ja toimivat subjektit ohittava objektivismi. Vaikka kritiikki on painokasta, Bourdieun tutkimuksella on kuitenkin myös sen kriitikoiden silmissä käyttöpotentiaalia. Fornäsinkin mukaan sen avulla voidaan tulkita erityisesti hallitsevia eliittejä lähellä olevia yhteiskunnallisia ilmiöitä. (Fornäs 1998, 126–132; ks. myös Lähdesmäki 2007, 78–80.)

Monumenttihankeiden ympärillä Suomessa käytyä keskustelua diskursi-sianalyysin keinoin tarkastelleen Tuuli Lähdesmäen (2007, 78–79) tapaan totean, että Fornäsinkin esiin tuomassa mielessä Bourdieun mallilla on relevanssia myös tämän tutkimuksen kohdalla. Tarkasteluni ei kuitenkaan kohdistu Plath-foorumien kirjoittajien sosiaaliseen alkuperään tai muihinkaan taustoihin sinän-sä, vaan olennaista on, miten tällaisiin seikkoihin tehdyt viittaukset (riippumatta niiden paikkansapitävyydestä) toimivat osana argumentaatiota erilaisissa merkityksenmuodostuksen tavoissa ja mikä vaikutus niillä on keskustelun kulkuun.

Niin ikään oleellinen tutkimukseni kannalta on Bourdieun teesi mausta yhtäältä erottautumisen keinona ja toisaalta sosiaalisia eroja tuottavana elementtinä. Tässä merkityksessä maku on implisiittisellä tasolla keskeinen tekijä foorumilla esimerkiksi sellaisissa keskusteluissa, joissa ollaan yhtä mieltä johtopäätöksestä eli Plathin erinomaisuudesta mutta väitellään perusteluista. Perustelut näet määrittelevät Plathin kirjailijanlaadun (esimerkiksi tunnustuksellise-na tai päinvastoin tunnustukselliseen koulukuntaan kuulumattomana), mikä taas määrittää Plathin asemaa kirjallisuusinstituutiossa ja sen hierarkkisissa muodostelmissa – ja Plathin kautta myös Plathille omistautuneen lukijan. Tä-mänkaltaista maun ja vallan sekä toisaalta vastaanottajan ja tietyn kulttuurisen kohteen monisyistä yhteen kietoutuneisuutta kulttuurin kentällä alleviivaa myös Lawrence Grossbergin (1995, 44–45) tulkinta, jonka mukaan ”[f]ani antaa auktoriteetin panostamilleen kohteille, ja ne saavat vallan puhua hänen puoles-taan”. Toimijan omaa sekä toisaalta toisten tekemiä tulkintoja ihailun kohteesta voi tätä vasten pitää hyvinkin merkittävinä. Tulkintojen kytkeytymisellä maku-jen hierarkiaan selittyy myös foorumilla ilmenevä tarve puolustella sellaista kiinnittymistä, joka ei ilmennä niin sanottua legitiimiä makua. Legitiimi maku määrittyy usein ylemmän keskiluokan miesten tapojen ja asenteiden kautta, mutta tämän maun esittämiseen ikään kuin luonnollisena tai itsestään selvänä

osallistuvat sen statusta pönkittävien diskurssien kautta muutkin, kuten Pertti Alasuutari (1999, 11–12) toteaa.

Vaikutussuunta ei siis ole yksisuuntainen, vaan myös vastaanottajat mukaan kytkeytyvine erotteluineen määrittelevät kohdettaan – Plathin tapauksessa aivan erityisesti, esittää Janet Badia artikkelissaan ‘The “Priestess” and Her “Cult”: Plath’s Confessional Poetics and the Mythology of Women Readers’ (2010). Olennaisessa asemassa tässä ovat käsitykset siitä, kuka lukee Plathia sekä miten ja mistä syystä.⁷⁵ Erityisesti mielikuvat Plathin lukijoista depressiivisinä ja kuolemaan pakkomielleisesti suhtautuvina ovat lyöneet leiman kirjailijan tuotantoon. Badia katsookin, että (nais)lukijoiden osakseen saama arvostus on suoraan yhteydessä Plathin nauttimaan arvostukseen. (Badia 2010, 161–162). Kuten Bourdieun teoria, myös Badian tulkinnat nojaavat käsitykseen maun, vallan ja sosiaalisten hierarkioiden välisistä kytköksistä. Lisäksi Badian tulkinnoilla on tämän tutkimuksen kohdalla erityistä relevanssia Plath-foorumin diskurssijärjestyksen ja siinä foorumin historian mittaan tapahtuneiden muutosten kannalta.

2.5 Klassista ja uutta retoriikkaa

Niin kuin mitä tahansa tekstiä tutkimalla voi todeta, retoriset strategiat ovat läsnä kaikessa kielenkäytössä. Myös tieteellinen kirjoittaminen, kuten vaikkapa nyt käsillä oleva tutkimus, on retoriikan läpäisemää – alkaen käsitteiden määrittelystä. Määritelmä nimittäin saa samalla merkityksen *argumenttina* muita mahdollisia määritelmiä (ja niiden implikoimia kilpailevia teoreettisia suuntauksia) vastaan (ks. Billig 1996, 178).

Erityisen voimakkaasti retoristen strategioiden rooli tulee esille erilaisissa kiistatilanteissa, kun keskusteluun osallistuvilla on toisistaan poikkeavien mielipiteiden vuoksi tarve oman näkökulman argumentoimiseen ja tätä kautta mahdollisesti myös vastapuolen mielipiteen muuttamiseen. Luvussa 5, jossa tarkastelun kohteena ovat foorumin merkittävimmät kiistat, retorinen analyysi onkin erityisen keskeisessä roolissa. Toisaalta kiinnostavia ovat myös sellaiset kielenkäytön tapaukset, joissa retoriikka suostuttelun keinoineen on läsnä verhotussa muodossa. Retoriikan tällaisen puolen tutkiminen esimerkiksi tiedostamattomien idenfikaatioiden paljastamisen merkityksessä on korostuneena Kenneth Burkella, jonka retoriikkatutkielma on viittauskohteenani juuri identifikaatiota koskevilta osin. Tosin tiedostamattoman käsite ei tässä tutkimuksessa ole käytössäni, sillä en selvitele kirjoittajien tietoisia tai tiedostamattomia mie-

⁷⁵ Vastaavanlaisia havaintoja tekevät myös Melanie Nash ja Martti Lahti (1999) analysoidessaan Leonardo Di Caprion vastaanoton ja tähden kulttuurisen statuksen suhdetta: näyttelijän jäämistä vaille Oscar-ehdokkuutta roolisuorituksestaan elokuvassa *Titanic* on selitetty näyttelijän nuorilla (nais)faneilla, joiden ansiosta – tai syystä – laaja populaari suosio oli taattu, mutta samasta syystä sen tähti jäi vaille elokuvaakatemian arvostusta.

lenliikkeitä vaan tekstejä rakenteineen. Siitä syystä puhuisinkin mieluummin piilevästä identifikaatiosta.

Retoriikka kehkeytyi antiikin Ateenassa opiksi siitä, miten esittää jokin asia vakuuttavasti ja suostuttelevasti puhutun sanan keinoin (Haapanen 1996, 23). Nykyajan perspektiivistä katsottuna ei enää voi puhua yhdestä oppirakennelmasta tai metodista, sillä retoriikan traditioiden ja käyttötapojen kirjo on kasvanut. Poliitiikan ja retoriikan yhteys oli ilmeinen jo antiikin sofisteille, mutta viimeistään 1900-luvun 'retorisen käänteen' myötä on tiedostettu, että retoriikka on läsnä kaikkialla. (Palonen & Summa 1996, 7.) Näin ollen myös tieteenalat ja tutkimuskäytännöt ovat tulosta retorisisesta työstä, kuten Marja Keränen (1996, 109) toteaa.⁷⁶

Retoriikka voidaan jakaa puheiden ja esitysten retoriikkaan, argumentoinnin retoriikkaan ja trooppien tai kielikuvien retoriikkaan. Näissä huomio kiinnitetään kielenkäytön eri tasoille: Ensimmäisessä tarkastelun kohteena ovat puheet, tekstit, kuvat ja muut esitykset kokonaisuutena. Vahvimmillaan tämä näkökulma on läsnä amerikkalaisessa puheentutkimuksessa. Argumentoinnin retoriikassa keskitytään esitykseen siltä kannalta, miten siinä pyritään muuttamaan tai vahvistamaan yleisön käsityksiä tietyistä aiheista, mikä painotus on keskeinen modernin retoriikatutkimuksen käynnistäjien Chaïm Perelmanin ja Stephen Toulminin kirjoituksissa. Trooppiretoriikassa puolestaan tarkastellaan trooppeja tahdonilmaisuna tai argumentoinnin välineinä, ja tämän retoriikan osa-alueen tunnettu esimerkki on Kenneth Burken idea neljästä perustroopista (metafora, metonymia, synekdokee ja ironia) eräänlaisina ajattelun ja ymmärtämisen perusulottuvuuksina. (Palonen & Summa 1996, 10–11.)

Retoriikan historian osalta voidaan puolestaan tehdä jako kahteen: klassiseen ja uuteen retoriikkaan. Klassisen piiriin kuuluva Aristoteleen *Retoriikka*, joka hyödyntää ja systematisoi sitä edeltäneen runsaan vuosisadan aikana kehittyneitä puhetaitoja koskevaa kulttuuripääomaa, on retoriikan alan avainteos. Sofistien aikaisemmista näkökulmista eroten Aristoteleella keskiössä on todistelu ja harkinta eli niin sanotusti järkeen vetoaminen. Tunteet ja niihin vaikuttaminen ovat vasta toissijaisia, joskin niidenkin merkitys huomioidaan. (Ks. Haapanen 1996, 26–27.)

Niin kuin jäljempänä käsittelemäni mimesiksen kohdalla Aristoteleen ja Platonin käsitykset myös retoriikasta eroavat toisistaan siten, että ensin mainittu tarkastelee etupäässä mahdollisuuksia ja jälkimmäinen puolestaan vaaroja: Platonin keskittyessä tapoihin, joilla retoriikkaa voi käyttää väärin, Aristoteles päinvastoin määrittelee retoriikan taidoksi, jota on syytä kehittää, jotta oikeuteutut ja eettisesti kestävä valinnat ohjaisivat yksilöiden retorista toimintaa. (Ks. Puro 2005, 31.) Toisaalta, kuten Pirkko Haapanen (1996, 25) tuo esiin, Platonin suhde retoriikkaan (kuten mimesikseenkin) on tarkemmin analysoitaessa moni-

⁷⁶ Michael Billig (1996, 11) selittää retoriikatutkimuksen 1900-luvun jälkipuoliskolla osakseen saaman koko ajan kasvavan kiinnostuksen olevan osa isompaa modernismin arvojen ja estetiikan vastaista liikettä. Siten sen voi tulkita asettuvan postmodernismin piiriin, vaikkakin kyseinen käsite vakiintui vasta 1900-luvun viimeisten kahden vuosikymmenen aikana.

syinen. Hänen kysymyksiin ja vastauksiin perustuvassa filosofisessa metodis-
saan ja esitystavassaan (platonilaisessa dialektiikassa) käytetään retorisia keino-
ja, ja dialogeissa *Georgias* sekä (vielä suoremmin) *Faidros* Platon myös puolustaa
dialektiikkaan nojaavaa retoriikkaa (Ks. Platon 1978; 1979).

Aristoteleen *Retoriikan* ydinteesi koskee kolmenlaisia vakuuttumisen kei-
noja (pisteis). Nämä ovat puhujan luonteeseen perustuvat (ethos), kuulijan mie-
lentilaan perustuvat (pathos) ja itse puheeseen perustuvat (logos). Näistä jopa
tärkeimmäksi Aristoteles nimeää ensimmäisen sillä perusteella, että puhujan
”luonne on lähes tärkein vakuuttumisen syy.” Retoriikassa eritellään vakuutta-
vuutta ja sen edellytyksiä myös siten, että jokin voi olla (1.) vakuuttavaa jolle-
kin, (2.) itsessään vakuuttavaa tai uskottavaa tai (3.) tietyillä perusteilla vakuut-
tavaa. Edelleen, vakuuttaminen tapahtuu joko osoittamisen tai näennäisen
osoittamisen kautta. Tässä kohdin Aristoteles vertaa retoriikkaa dialektiikkaan:
dialektiikassa toteennäyttämässä käytettyjä induktiota ja syllogismia vastaa-
vat retoriikassa esimerkki ja enthymema, joita Aristoteles kutsuu retoriseksi
induktioksi ja retoriseksi syllogismiksi.⁷⁷ (Aristoteles 2000, 11–12 / *Ret.* 1.2.)

Enthymeman ja dialektiikan käyttämän tieteellisen syllogismin ero on sii-
nä, että enthymeman premissit voivat nojata todennäköisyyteen ja yleiseen mie-
lipiteeseen. Tieteellinen syllogismi puolestaan edellyttää premisseiltä ja päätte-
lyltä enemmän. (Ks. Haapanen 1996, 32.) Aristoteleen perusviestin voidaan vie-
lä tarkentaa olevan se, että logiikka (ja dialektiikka sen menetelmänä) tavoitte-
lee ehdotonta ja varmaa totuutta siinä missä retoriikka käsittelee käytännöllisen
maailman todennäköisyyksiä ja todelta näyttämisen kysymyksiä. Pyrkimyksenä
toisaalta kuitenkin on, että retoriikka lähestyisi logiikan periaatteita, mistä
syystä *Retoriikassa* sovelletaan dialektiikan menetelmiä. (Puro 2005, 33.)

Aristoteles tekee myös alan ensimmäisen sisältö-muoto-jaottelun. Argu-
mentoinnin keinot ja menetelmät ovat etupäässä sisällön vaikuttavuutta analy-
soivia käsitteitä, kun taas *tekhne* kuvaa muodon kysymyksiä. Jälkimmäisten
kohdalla *Retoriikassa* lähestytään taidetta esteettisten periaatteiden määrittäessä
puheen muotoa. (Puro 2005, 31–33.) Esitystapa näet kuuluu Aristoteleella pu-
hujan taitoon siinä missä runoesityksiinkin. Kielen osalta Aristoteles erittelee
esitystapaa käsittelemällä metaforien ja vertausten käyttöä, synonyymejä, ho-
monyymejä, sanavalintojen merkitystä, oikeaoppista kielenkäyttöä, rytmiä, ra-
jausta, esityksen rakennetta johdantoinen, todisteluinen ja loppusanoineen,
toistoa, tyyllillisiä seikkoja ja niiden suhdetta lajikysymyksiin, tunteisiin ja luon-
teeseen sekä puheen perustana oleviin asioihin. (Aristoteles 2000, 117–156 / *Ret*
3.1.–19.)

Klassinen retoriikka lähtee siis liikkeelle puhujasta ja hänen sanomansa
perille menemisestä. Sen sijaan uudessa retoriikassa kyse on ennemminkin ana-

⁷⁷ Myös Aristotelesta edeltäneet sofistikaan teoreetikot huomioivat retoriikan ja dialek-
tiikan yhteyden. Niiden vertautuvuus perustuu siihen, että molemmissa käsitellään
tiedon piiriä ja harjoitetaan argumentaatiota. Retoriikkaan kuuluva suostuttelu ei
kuitenkaan kuulu rationaalisella päättelyllä operoivaan dialektiikkaan. (Haapanen
1996, 27.)

lyysistä, erittelystä ja tulkinnasta. Sen voisikin määritellä retoriseksi kritiikiksi. (Puro 2005, 109.)

Uusi retoriikka kehittyi 1950-luvulla muutamien teoreetikoiden kyseenalaistaessa pitkään vallinneen kielteisen ja vähättelevän suhtautumisen retoriikkaan sekä luonnollisella kielellä operoivaan argumentointiin (Summa 1996, 51). Muuttuneen asenteen taustalla olevista tekijöistä Jukka-Pekka Puro mainitsee yhteiskunnalliset muutokset, jotka koskivat sähköistä viestintää (radion leviämisen ja television myötä), poliittista maailmankuvaa (maailmansotien seurauksena) ja länsimaista elämäntyyliä (koskien muun muassa kaupallistumista). Sähköisessä viestinnässä tapahtuneiden muutosten myötä puhe oli äkkiä kaikkialla ja kaikkien kuultavissa, ja uuden viestintäteknologian mahdollisista seurauksista kannettiin myös huolta, mikä tulee esiin esimerkiksi Richard Weaverin kirjoituksista. (Puro 2005, 109–110.) Yhtäältä klassiseen perinteeseen mutta toisaalta myös uuden retoriikan uudistavaan henkeen kiinnittyvä Weaver nimittäin katsoi ihmisten menettäneen käsityksen siitä, mihin retoriikalla pyritään. Platonin perinnöstä ammentaneelle, hengeltään vahvan eettiselle Weaverrille retoriikka oli totuuteen pyrkimistä ja totuuden palvelemista. Näin ollen retoriikka näyttäytyi hänen kirjoituksissaan vastavoimana länsimaisen yhteiskunnan uhkille, kuten voimakkaan tieteelliselle maailmankuvalle, materialismille, joukkoviestinnän valta-aseman kasvulle tai esimerkiksi kaunokirjallisuudelle, jota Weaver piti rappioituvana. (ks. Puro 2005, 115–121.)⁷⁸

Weaverin ohella uuden retoriikan keskeisiin teoreetikoihin kuuluvat I. A. Richards, Kenneth Burke, Chaïm Perelman ja Stephen Toulmin. Heilläkin on kytköksensä antiikin perintöön, mutta näkökulma retoriikkaan ja sen tarkastelun motivaatioon toisaalta myös poikkeaa merkittävästi klassisen perinteen lähtökohdista. Toisaalta, kuten kolmea viimeisenä mainittua vertaillaessaan Hilikka Summa (1996, 51) toteaa, heitä voi pitää 'retoriikan rehabilitoijina'.⁷⁹ Tämä siksi, että he kyseenalaistivat (1940- ja 1950-luvuilla) vallinneen kielteisen ja vähättelevän suhtautumisen retoriikkaan ja luonnollisella kielellä tapahtuvaan argumentointiin. Uuden retoriikan teoreetikoiden lähtökohdat ja tavoitteet poikkeavat kuitenkin toisistaan: Toulmin ja Perelman tutkivat argumentointia ja pyrkivät esittämään kattavan teorian, jolla analysoida argumentoivaa tekstiä ja arvioida sen pätevyyttä, kun taas Burken kirjoituksissa pyrkimyksenä on inhimillisen toiminnan yleisten ehtojen ja perusteiden eli motiivien ymmärtäminen tutkimalla symbolista ulottuvuutta ja retoriikkaa sen yhtenä ilmenemismuotona. (Summa 1996, 52.)

I. A. Richards on keskeinen myös kirjallisuudentutkimuksen saralla muun muassa uskriteikin piirissä, kuten edellä on todettu. Hänen keskeiseen antiinsa kielen tutkijana kuuluu merkityslähtöisyyden korostaminen. Sitä Richards tarkastelee merkityskolmion avulla esittämällä, että sanoilla on sanakirjamerkityk-

⁷⁸ Richard Weaverin tärkeimmät teokset ovat *Ideas have Consequences, The ethics of Rhetoric* ja *Visions of Order*, joista viimeksi mainittu ilmestyi vasta kirjoittajan äkillisen kuoleman jälkeen vuonna 1964. Sen myötä Weaverin arvostus laajeni. (Puro 2005, 116.)

⁷⁹ Perelman (2007, 181–182) määrittelee itsekkin retoriikalle osoitetun kiinnostuksen lisääntymisen retoriikan rehabilitaationa, kunniaan palauttamisena.

sensä ja todellisen viittaussuhteensa ohella muitakin, vaihtelevia, miellelyhtymiin perustuvia merkityksiä. Tätä kautta Richards pyrkii osoittamaan, että retoriikassa nimenomaan nämä erilaiset käsitykset ja miellelyhtymät ovat olennaisia, eivät sanakirjamerkitykset. Siksi vasta tutkimalla jonkin ilmauksen käyttämisestä aiheutuvia seurauksia, pystytään avaamaan sen merkityksiä. Richardsille sanat samaan aikaan osoittavat, luonnehtivat, toteavat, arvottavat, vaikuttavat, kontrolloivat ja tavoittelevat. Sanojen voimaa ei kuitenkaan lähestytä siitä näkökulmasta, miten kielen käyttäjä voisi paremmin valjastaa ne omaan käyttöönsä vaikuttavuuden maksimoimiseksi, vaan pyrkimyksenä on nähdä sanojen käytön taakse ymmärtämisen ja yhteisymmärryksen mahdollistamiseksi. Tässä tulee selkeästi esiin ”vanhan” ja uuden retoriikan välinen ero tarkastelun otteessa. Richardsille retoriikka on ”väärinymmärtämisen korjaamisen” tiedettä, eikä niinkään oppi puhetaidosta. (Puro 2005, 110–115, ks. myös Perelman 2007, 52.)

Tarkastelen seuraavaksi lähemmin Chaïm Perelmanin sekä tämän jälkeen Kenneth Burken kirjoituksia. Ensin mainitun argumentaatioteoria toimii tutkimuksessani keskeisenä metodisena työkaluna, kun taas Burken kohdalla olennaista tutkimukseni kontekstien kannalta on näkemys identifikaatiosta tärkeimpänä argumentoinnin keinona.

2.6 Chaïm Perelmanin argumentaatioteoria

Belgialaisen filosofin ja oikeustieteilijän Chaïm Perelmanin pääteoksia retoriikan saralla ovat *Traite de l'argumentation: La nouvelle rhétorique* (1958) ja saman teorian tiiviimpi kehitemä *L'empire rhétorique* (1977). Nojaan seuraavassa esitellyssäni erityisesti jälkimmäisen suomennokseen *Retoriikan valtakunta* (2007). Aiemmin ilmestyneestä *Traite de l'argumentation* -teoksesta, jonka Perelman kirjoitti yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa, käytössäni on sen alun perin vuonna 1969 ilmestynyt englanninkielinen laitos *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation* (2013). Selkeyden vuoksi viitataan näihin tässä luvussa lyhenteillä RV ja NR. Muualla viittauskäytäntö on sama kuin muunkin teoriakirjallisuuden kohdalla.

Kuten edellä todettu, Aristoteles tutki ensimmäisenä retoriikan ja dialektiikan yhteyksiä. Perelman nimeääkin hänet argumentaatioteorian perustajaksi. Uusi retoriikka puolestaan saa Perelmanilla määritelmän dialektiseen päätteilyyn kuuluvien argumenttien ja niiden esittämisen ehtojen tutkimuksena. Aristoteleen tapaan Perelman myös tarkastelee analyttisen ja dialektisen päättelyn eroa: analyttiset päätelmät ovat todistusluontoisia ja yleispäteviä, kun taas dialektisessa päättelyssä suostuttelun ja vakuuttelun keinoin haetaan yleisesti tunnistetun nojalla hyväksyntää väitteille, jotka ovat tai voivat olla kiistanalaisia. Analyttinen päättely koskee toisin sanoen totuutta ja dialektinen mielipiteitä. (RV, 7–9.)

Perelmanin (2007, 11) hahmotuksessa uusi retoriikka siis jatkaa ja laajentaa Aristoteleen retoriikkaa. Perelmanin argumentaatioteorian yhteydet antiikin

kuten myös renessanssiajan ajattelijoihin ovat ylipäätään vahvat. Sen sijaan 1900-lukuun vastaavanlaista sidettä retoriikan saralla ei ole, ja tähän on ilmeinen selitys; propagandan ja mainonnan vuosisadaksi luonnehditun 1900-luvun loogikoilla ja moderneilla filosofeilla kun ei liiemmin ollut kiinnostusta retoriikkaan (ennen sittemmin uudeksi retoriikaksi nimetyn tutkimuksellisen suuntauksen kehittymistä). (NR, 4–5.) Joihinkin klassisen retoriikan myöhempiin kehitelmiin Perelman taas suhtautuu varauksellisesti. Esimerkiksi 1500-luvulla retoriikkaa uudistanutta Petrus Rumusia hän kritisoi siitä, ettei tämä ottanut huomioon Aristoteleen erottelua analyyttisten ja dialektisten arviointien välillä. Rumusin ja tämän kollegoiden käsissä retoriikka kapeni oikein sanomisen taidoksi eli taidoksi käyttää kieltä kaunopuheisesti ja koristeellisesti. Tämä johti niin sanotun perinteisen retoriikan eli kielikuvien tieteen syntyyn, minkä seurauksena tutkimusala alkoi näivettyä. (RV, 9–10.)

1800-luvulla vaikuttaneiden Kantin ja matemaattisten loogikkojen kohdalla ongelmallisena Perelman pitää puolestaan sitä, että keskittyessään yksinomaan analyyttiseen logiikkaan nämä eivät tunnustaneet dialektista päättelyä yhdeksi logiikan harjoittamisen muodoksi. Perelmanin mukaan logiikan alaan tulisi kuitenkin lukea myös dialektisella päättelyllä operoiva argumentaatioteoria. (RV, 10–11.) *New Rhetoric* -teoksessa todetaan logiikan myös toimineen uuden retoriikan inspiraation lähteenä, mutta kuitenkin niin, että 1800-luvun puolivälistä alkaen vaikuttaneiden loogikkojen metodeja pelkästään jäljitellään (NR, 10). Esimerkiksi kvasiloogiset argumentit eivät toisin sanoen ole muodollisen logiikan johdonmukaista päättelyä, vaan niiden piiriin kuuluvat argumentit ovat potentiaalisesti kyseenalaisia ja edellyttävät siksi perusteluita, joissa erilaiset retoriset keinot ovat käytössä. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (2013, 10) myös peräänkuuluttavat demonstraatioteorian täydentämistä argumentaatioteorialla ja toteavat pyrkivänsä rakentamaan tällaisen teorian analysoimalla humanistisen tieteen, lain ja filosofian piirissä käytettyjä todistamisen metodeja. Analyysi kohdistuu erilaisiin argumentteihin, joita esiintyy mainonnassa, politiikkojen puheissa, asianajajien dokumenteissa ja tuomareiden päätöksissä sekä filosofisissa tutkielmissa.

Toisaalta Perelman ja Olbrechts-Tyteca toteavat, että argumentaation luonnetta ja sen tutkimiseen liittyvää problematiikkaa voi parhaiten ymmärtää vertaamalla sitä klassiseen demonstraatioon, tai vielä tarkemmin muodolliseen logiikkaan (NR, 13). Niiden välillä on näet merkittäviä eroja, jotka koskevat erityisesti kieltä ja aksiomien (eli perusoletusten) roolia. Matemaattinen todistaminen tapahtuu yksiselitteisiksi mielletyillä merkeillä, kun taas argumentaatiossa välineenä toimii luonnollinen kieli, joka edellyttää tulkintaa. Lisäksi aksiomien ja johtopäätösten suhde on argumentaatiossa erilainen kuin matemaattisessa todistamisessa: argumentaatiossa seuraamuksia ei pyritä johtamaan premisseistä vaan pyrkimyksenä on hankkia tai vahvistaa yleisön hyväksyntää esitetyille väitteille siirtämällä premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. (RV, 16, 28–29; ks. myös NR, 13–14.)

Perelman myös sanoutuu irti Parmenideesta alkaneesta ja Platonin, Descartesin ja Kantin metafysiikassa jatkuneesta perinteestä, jossa filosofia ja reto-

riikka nähdään toisilleen vastakkaisina. Argumentaatiotekniikat ovat Perelmanin mukaan filosofiassakin keskeisiä ja uusi retoriikka sille välttämätön työkalu, mikäli todellisuuskäsityksiä ajatellaan olevan enemmän kuin yksi. Metafora on keskeisessä asemassa myös filosofian alalla, sillä jotkut filosofiset totuudet voivat olla luonteeltaan metaforisia, kuten Perelman Paul Ricoeurin viitaten huomauttaa.⁸⁰ Edelleen, kun on osoitettava tietyn metaforan olevan todellisuuden jäsentämisessä toista parempi, retorilla tekniikoilla on merkitystä. (RV, 14, 181.) Perelman vastustaakin klassisen ajattelun tendenssiä erottaa muoto ja sisältö toisistaan. Tämä siksikin, että hän ajattelee (tieteenfilosofisessa mielessä relativistisessa hengessä), ettei voida sanoa olevan yhtä ainoa täydellisen oikeaa todellisuuden kuvaamisen tapaa, josta poikkeavat olisivat vain vääristelyä. (RV, 48, 170, ks. myös NR, 142–143.)

Perelman liputtaakin moniarvoisuuden puolesta ja korostaa retoriikan keskeisyyttä prosessissa, jonka tuloksena tietty arvo saa aseman rationaalisenä. Arvon rationaliteetti voi näet perustua vain argumentatiivisiin keinoihin eli väitteen puolesta esitettävissä oleviin päteviin perusteluihin. Voidaan toisin sanoen todeta, että ”kaikki diskurssi, joka ei tavoittele yleispätevyyttä, kuuluu retoriikan alueeseen. Heti kun viestintä pyrkii vaikuttamaan yhteen tai useampaan henkilöön, suuntaamaan ajattelua, herättämään tai tyyntyttämään tunteita tai ohjaamaan toimintaa, se sijoittuu retoriikan alueelle.” (RV, 179–181.)

2.6.1 Universaaliyleisö ja sen erityiset ongelmat

Aristoteles piti retoriikkaa julkisen puhujan maallikkoyleisölle osoittaman puheen tekniikkana. Uudessa retoriikassa sen sijaan tutkitaan kaikentyypisille yleisöille tarkoitettuja esityksiä. Perelman määrittelee yleisön yksinkertaisesti siksi joukoksi, johon puhuja pyrkii argumenteillaan vaikuttamaan. Se voi olla yhtä hyvin puhuja itse tai koko ihmiskunta. Uusi retoriikka kattaa toisin sanoen ”kaikki vakuuttamiseen ja suostutteluun tähtäävät esitykset yleisöstä ja käsitelystä asioista riippumatta”. (RV, 11–12, kurssiivi alkuperäisessä, ks. myös NR, 6–8, 19.) Tarkastelunäkökulmalle ja sille otolliselle aineistolle on kuitenkin selkeä rajaus: käsittely ulottuu samanmielisyyden rakentamiseen tähtääviin ”diskursiivisiin keinoihin” tarkoittaen nimenomaan (luonnollisella) kielellä operoivia tekniikoita. Henkilö voi kyllä vaikuttaa toisiin sanattomasti vaikkapa omalla esimerkillään, mutta tällainen toiminta on Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan kiinnostuksen kohteena vain siinä tapauksessa, että sitä vahvistetaan kielen keinoin esimerkiksi lupaamalla jotakin tai uhkaamalla. (NR, 8, kurssiivi alkuperäisessä.) Kyseinen rajaus on pätevä myös tämän tutkimuksen tapauksessa.

⁸⁰ George Lakoffin ja Mark Johnsonin metaforateorian mukaan koko käsitteellinen järjestelmämme on luonteeltaan metaforinen. Metafora ei siis ole vain kielen piirre vaan hallitsee yhtä lailla ajattelua ja kaikkea inhimillistä toimintaa. (Lakoff & Johnson 1980, 3.) Kyseisen teorian mukaan on olemassa myös spesifisempiä, osittain kulttuurisidonnaisia perusmetaforia, jotka ohjaavat ajatteluamme – kuten esimerkiksi ”Aika on rahaa”, joka ei siis ole pelkkä yksittäinen fraasi, vaan ajasta puhuttaessa käytetään systemaattisesti pitkälti samaa sanastoa kuin rahasta puhuttaessa: aikaa kulutetaan, säästetään, käytetään, omistetaan ja menetetään. (Mt., 7–9.)

Kysymys yleisöstä on Perelmanin argumentaatioteoriassa keskeinen siitä huolimatta tai kenties sen takia, että yleisö käsitteenä määritellään hyvin väljästi niin, että kaikenlaiset ja -kokoiset yleisöt mahtuvat määritelmän piiriin. Se, kenelle esitys on osoitettu, on nimittäin argumentaation rakentamista olennaisesti määrittävä seikka, sillä argumentatiiviset keinot on sovittava paitsi käsiteltävän asian myös kuulijakunnan mukaisiksi. Jokaisella sosiaalisella piirillä on oma kulttuurinsa, jonka olennaisen osan muodostavat yhteisön tietyt dominantit mielipiteet ja uskomukset sekä itsestään selviksi mielletyt esioletukset. Juuri näihin puhujan on mukauduttava, mikäli hän mieli saada taivutelluksi yleisön puolelleen. Yleisö myös saattaa käsittää hyvin heterogeenisiä aineksia, minkä seurauksena puhuja voi joutua esittämään kantansa tueksi useita, erilaisiin yleisöihin vetoavia argumentteja. (RV, 20–21, NR, 19–21.)⁸¹

Perelman tarkastelee kysymystä yleisöstä myös erottamalla toisistaan *erityiset yleisöt* ja niin sanotun *universaaliyleisön*, joista jälkimmäinen viittaa ihmiskunnan kaikkiin ”päteviin ja järjellisiin jäseniin”. Universaaliyleisö on toisin sanoen potentiaalisesti äärimmäisen laaja ja käsitteenä hyvin abstrakti, sillä Perelman samastaa sen itse asiassa järkeen. Universaaliyleisölle ja erityiselle yleisölle osoitetun argumentaation eron Perelman hahmottaa siten, että edellisen kohdalla puheessa on kyse pyrkimyksestä vakuuttaa kun taas erityiselle yleisölle suunnattu puhe pyrkii suostuttelemaan. Suostutteleva argumentaatio on selkeää, joka on pätevää vain tietyille yleisölle, kun taas vakuuttava argumentaatio voisi saada puolelleen kenet tahansa järjellisen olennon. Yleisöön kuuluvien lukumäärän sijasta argumentaation rakentamisen kannalta olennainen tekijä on, pyrkiikö puhuja saamaan puolelleen tietyt yksilöt vai kenet tahansa (järjellisen olennon). Mitä laajemmin joukon vakuuttamiseen puhuja pyrkii, sitä yleispätevämpiä eli kaikkien universaaliyleisön jäsenten hyväksyttävissä olevia on argumenttien oltava. (RV, 21–25, ks. myös NR, 26–31.) Universaaliyleisö toimii myös eräänlaisena mittarina argumentoinnin pätevyydelle, sillä siihen vetoaminen on Perelmanille myös hyvän argumentoinnin kriteeri ja standardi, jonka mukaan voidaan arvioida päätelmien järjellisyttä, kuten Hilka Summa (1996, 68) toteaa.

Universaaliyleisön käsite on saanut osakseen kritiikkiä, jonka kärjen Hilka Summa erittelee kohdistuneen Perelmanin sille antamaan asemaan ’hyvän argumentoinnin kriteerinä’ sekä tällaisen pyrkimyksen idealistisuuteen. John W. Ray (1978) esimerkiksi on todennut universaaliyleisön muistuttavan hyvän argumentoinnin kriteerinä valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau’n yleisen edun käsitettä sen saadessa Perelmanilla aseman samaan tapaan *yleispätevänä* ja rationaalisena arvioinnin kriteerinä ja standardina, jonka perusteella voidaan arvioida yksittäisten toimien rationaalisuutta. Juuri tämän vuoksi universaaliyleisön kuten myös yleisen edun käsite ovat Rayn mukaan käyttökeltottomia, kun

⁸¹ Yhteisöjen välisiä eroja voi tarkastella esimerkiksi arvojen konkretian tason kannalta: Perelmanin mukaan se vaihtelee yhteisöittäin niin, että konkreettisiin arvoihin perustuva päättely näyttää olevan luonteenomaista konservatiivisille yhteisöille. Abstraktit arvot taas sopivat paremmin yhteiskunnallisen kritiikin lähtökohdiksi ja voivat tarjota perustaa muutosvaatimuksille. (RV, 36; NR, 79.)

niitä sovelletaan yksittäistapauksiin konkreettisissa tilanteissa; ne ovat perustaltaan Kantin kategorista imperatiivia vastaavia periaatteita – tuhoon tuomittuja yrityksiä rakentaa transsendentaalinen perusta eettiselle, poliittiselle ja retorikan teorialle. Tarkemmin analysoituna universaaliyleisö ei lopulta olekaan varsinainen universaali vaan tietyn yhteiskunnan pohjalta muodostettu ja siten historiallisesti spesifinen.⁸² Ray esittää universaaliyleisön olevan yleisen edun käsitteen tapaan myös tautologinen: universaaliyleisön määritellään edustavan sitä, mikä on kaikille ihmisille rationaalista, ja tämän määritelmän tehtyään Perelman käyttääkin universaaliyleisöä standardina sen arvioimisessa, minkä pitäisi olla yleisesti kaikille rationaalista. (Ray 1978, 373–375; ks. myös Summa 1996, 68–69.)

Kritiikki universaaliyleisön käsitteelle liian idealistisena sivuaa yleispätevyyden kysymystä ja sen ihanteesta aiheutuvia ongelmia käytännön tilanteita tutkittaessa. Summa toteaa argumentaatioteoreetikko Christian Plantinin esimerkiksi havainneen universaalisuuskriteerin ongelmallisuuden poliittista retoriikkaa tarkasteltaessa. Kun luokkakohtaisiin tai ryhmätuihin vetoava argumentointi ei voi olla universaalia, jää poliittinen retoriikka perelmanilaisittain ajateltuna nimittäin 'huonon' tai irrationaalisen alueelle. Plantin pitää Perelmanin teorian heikkona kohtana myös sitä, että siihen tuntuu olevan sisäänrakennettuna ajatus, jonka mukaan kaikki retoriset tilanteet olisivat ratkaistavissa niin, että rationaalisen argumentoinnin avulla päädytään konsensukseen. (Ks. Summa 1996, 72–73.)

Perelmanin teorialle osoitetun kritiikin osuvuutta ei voine kiistää, ja itse asiassa Perelman itsekin (epäsuorasti) tunnustaa ongelman. Hän näet toteaa, että arvoilla – sellaisillakin kuin totuus, hyvyys, kauneus ja oikeus – ”on universaali hyväksyntä vain sikäli kuin niitä ei määritellä: heti kun niitä pyritään täsmentämään soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyy erimielisyyttä ja erityisryhmien vastakkainasettelua.” (RV, 34; ks. myös NR, 76.) Universaaliyleisö onkin ymmärrettävä eräänlaisena konstruktiona, jonka jokainen muodostaa sen perusteella, mitä tietää kanssaihmisistään. Näin ollen jokaisella yksilöllä ja kulttuurilla on universaaliyleisöstä oma käsityksensä. (NR, 33.) Perelmanin näkökulmaa voikin nähdäkseni lopulta luonnehtia jopa arvorelativistiseksi hänen toisin sanoen katsoessaan, että käsitykset todellisesta, totuudellisesta ja objektiivisesti validista ovat aikaan ja paikkaan sidottuja.

2.6.2 Retorisen tarkastelun analyysikehikko

Perelmanin argumentaatioteoria on saanut osakseen huomiota yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien piirissä. Lisäksi sen katsotaan käynnistäneen Manner-Euroopassa 1980-luvulta alkaen harjoitetun filosofis-lingvistisen luonnollisen argumentaation tutkimuksen. (Summa 1996, 63, ks. myös Leiwo ja Pietikäinen 1996.) Vaikka teoria on saanut osakseen myös kritiikkiä, käsitesystematiikkansa

⁸² Ray (1978, 375) toteaa, että ”kenties kaikki yritykset löytää etiikalle, politiikalle ja retoriikalle transsendentaalinen perusta on tuomittu epäonnistumaan”.

osalta se on toisaalta osoittautunut hyödylliseksi käytännön retorisessa analyysissä, kuten Hilikka Summa (1996, 73) toteaa. Näin on myös tämän tutkimuksen tapauksessa.

Perelman tarkastelee argumentaation yleisten kehysten ohella myös spesifisemmin argumentaation lähtökohtia, joihin kuuluvat yhteisymmärryksen rakentaminen, sisältöjen valitseminen ja niiden mukauttaminen argumentatiivisiin tarkoituksiin sekä valittujen sisältöjen esittämistä ja diskurssin muotoa koskevat seikat. Vahvasti painottuneena ovat lisäksi erilaiset argumenttityypit, jotka Perelman jakaa sidosmuotoisiin ja erotteluun perustuviin. Käsittelen seuraavaksi argumentaation lähtökohtia ja tämän jälkeen argumenttityyppejä. Tuon esiin erityisesti sellaisia näkökohtia ja retorisia kuvioita, jotka ovat keskeisiä aineistoni analyysissä.

Argumentaation lähtökohdista Perelman toteaa, että ne voivat koskea joko todellisuutta tai suotavuutta. Ensimmäisessä tapauksessa vedotaan tosiasioihin, totuuksiin tai otaksumiin ja jälkimmäisessä taas arvoihin, hierarkioihin ja toposeleli päättelysääntöihin. Viimeisenä mainitusta voidaan vielä erottaa yleiset ja erityiset, joista yleisten päättelysääntöjen piiriin kuuluvat määrään ja laatuun, järjestykseen, olemassaoloon, olemukseen ja henkilöön liittyvät säännöt. Aristoteles käsitteli vastaavia päättelysääntöjä dialektiseen päättelyyn keskittyvässä *Topiikassa*. Siinä tarkastelu ulottuu kuitenkin laajasti kaikenlaisiin päättelysääntöihin, jotka voivat toimia dialektisten tai retoristen syllogismien premisseinä. Perelmanin teoriassa paino sen sijaan on arvojen ja hierarkioiden perustaksi sopivissa yleisluontoisissa premisseissä. (RV, 30, 37–38; ks. myös NR, 65–114.)

Puhujan on Perelmanin mukaan poimittava argumentaation lähtökohdat yleisönsä jo hyväksymien väitteiden joukosta. Valituista lähtökohdista tulee näin esityksen perusta ja läsnä olevia, kun ne valinnan seurauksena asettuvat kuulijoiden tietoisuudessa etualalle. (RV, 41–45; NR, 115–120.) Tekniikoista, joilla voidaan vahvistaa tiettyjen kiistattomien seikkojen asemaa kuulijoiden tietoisuudessa, Perelman mainitsee muun muassa sellaiset retoriikan opeissa usein korostetut keinot kuin *toisto*, *yksityiskohtien kasaaminen* ja *tiettyjen jaksojen erityinen painottaminen*. (RV, 45–47.)

Läsnäoloa voidaan tuottaa myös *hypotyposiksena* tunnetulla kuviolla, jossa asiat esitetään ikään kuin tarinana. Hypotyposiksen ohella aseman retorisenä kuviona, eli sellaisena kielen rakenteen muotona, joka poikkeaa normaalista ilmaisusta ja kiinnittää siksi huomion, voivat saada myös esimerkiksi *prolepsis* (jossa puhuja esittää vastaväitteitä vain kumotakseen ne itse), *kysymys* (kun se on niin sanotusti retorinen), *määritelmä* (kun se on niin sanotusti oratorinen), *perifraasi* (eli kiertoilmaus), *alluusio*, *metafora*, *synekdokee*, *metonymia*, *antonomasia* (jossa erisnimi korvataan epiteetillä), *apostrofi* (jossa jokin paikka, abstrakti ominaisuus, idea, kuollut tai poissaoleva henkilö esitetään läsnä olevana ja kommunikaation kohteena), *persoonapronominin vaihtaminen* (esimerkiksi memuotoisuus sen sijaan, että asia esitettäisiin yksikön ensimmäisessä persoonassa). (RV, 47; NR, 167–179.)⁸³

⁸³ Retoristen figuurien määritelmistä ks. myös <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki>.

Perelman korostaa, että tiettyä retorista kuviota voidaan pitää argumentatiivisena vain silloin, ”kun siihen turvautuminen tuottaa uuden näkökulman, josta käsin kyseisen kuvion käyttö näyttää normaalilta. Jos esitys sen sijaan ei saa yleisön hyväksyntää, kuvio koetaan pelkäksi koristeeksi, tyylikukkaseksi vailla suostutteluvaiikutusta.” Tästä johtuen esimerkiksi vakiintunut metafora jää helposti huomaamatta ja toisto on ymmärrettävissä retoriseksi kuvioksi vain silloin, kun se ei ole tarpeen asian selittämisen kannalta. (RV, 47; ks. myös NR, 169–171.) Toisaalta se, että jokin ilmaus jää huomaamatta, ei tarkoita, etteikö se voisi olla samaan aikaan ja juuri huomaamattomuutensa vuoksi argumentatiivinen elementti. Tekniikan poissaolo voi itsessään olla menetelmä ja esimerkiksi neutraali ilmaisu valittu tietoisesti siitä syystä, että sen avulla syntyy uskottava vaikutelma usein helpommin kuin painokkaalla tyyllillä. (NR, 152–153.)

Edellä, yleisöön ja retoriikan alueen peruslähtökohtiin liittyen, on jo sivuttu merkityksiä ja tulkintaa. Tosiseikkojen tulkinnassa Perelman korostaa sen tiedostamista, että tekstin selkeys määrittyy aina suhteessa tulkitsijoihin (RV, 51). Väärinkäsityksiä ja tulkinnallisia virheitä ei toisin sanoen ole mahdollista täysin välttää, sillä ne kuuluvat luonnollisen kielen luonteeseen (jonka ymmärtäminen edellyttää tulkintaa, joka puolestaan on riippuvainen tulkitsijasta ja tämän kompetenssista). Merkityksen muodostumisen kannalta konteksti on olennainen. (NR, 120–126.) Perelmankin painottaa siis vastaanoton merkitystä merkityksen synnyssä.

Esimerkkinä tulkinnallisesta haasteesta Perelman tarkastelee *merkin* ja *indeksin* välistä eroa: merkillä (esimerkiksi puihin retkeilijöitä varten kiinnitetyillä) on ”kyky viitata merkitsemäänsä sikäli kuin sitä käytetään viestinnässä tähän tarkoitukseen”, kun taas indeksi (esimerkiksi karhunjaljet lumessa) ”viittaa muihin seikkoihin tavallaan objektiivisesti, täysin viestintäpyrkimyksestä riippumatta”. Indeksien väärästä tulkinnasta voidaan puhua virheenä, mutta merkin virheellinen tulkinta voi johtaa väärinkäsitykseen ja viestin jäämiseen käsittelemättä. Luonnollisen kielen erotessa tulkinnallisuudessaan esimerkiksi matematiikan kielestä sanoilla operoivan viestin ymmärtämisessä tärkeässä asemassa ovatkin esimerkiksi (verbaalinen ja nonverbaalinen) viitekehys sekä puhujaa ja yleisöä koskeva tieto. (RV, 51–53.) Sama virke voidaan myös tulkita kontekstista riippuen merkinä tai indeksinä. Esimerkiksi ilmaus ”Ulos!” tullessaan tulkituksi merkinä ymmärretään käskynä, mutta se voisi toisaalta saada kuulijan korvissa merkityksen myös indeksinä puhujan vihasta. (NR, 122–123.)

Perelman käsittelee myös *epiteettejä*, *modaliteetteja* ja *aikamuotoja*, *negaatiota*, *persoonapronomineja* sekä muita lauseenjäseniä tapauksissa, joissa niitä käytetään argumentatiivisessa tarkoituksessa. Epiteettien käytön kohdalla hän viittaa Aristoteleeseen, joka niin ikään huomioi sanavalinnan painoarvon merkityksen muodostumisessa. Onhan eri asia käyttää ilmausta ”soihdunkantaja” kuin ”kerjäläispappi”. (Aristoteles 2000, 120 / ret. 3.2). Epiteetit voivat olla yhtä osuvia mutta valaisevat todellisuutta eri kanteilta (RV, 55–56; ks. myös NR, 126–129).⁸⁴

⁸⁴ Kielenkäyttö on valintojen tekemistä, sillä samaa asiaa voi kuvata monin eri kielikuvin – ja erilaisin vaikutuksin. Esimerkiksi kategorisointia voi tarkastella vakuuttavan

Samoin merkityksen muodostumisen kannalta painokas voi olla negaatio. Se näet näyttää kiistävän vastaavan affirmaation, joka kuitenkin on siinä määrin pätevä, että se kannattaa torjua. Samalla kielto saattaa ”näennäisen viattomasti vihjata, että kiistetyssä ajatuksessa on oma vinha peränsä”. (RV, 56; ks. myös NR, 154–156.) Persoonapronomineja koskevilla valinnoilla voi puolestaan säädellä esimerkiksi sitä, missä määrin tekijä ja tämän vastuu sanottuun nähden tulevat esille. (NR, 161–163.)

2.6.3 Sidosmuotoiset argumentit

Hilkka Summa (1996, 65) toteaa, että Perelmanissa kiinnostavaa 1900-luvun yhteiskuntatieteilijälle on retoriikan tarkasteleminen argumentaationa (eli siis väitteiden perustelemisena) sekä analyysikehikon esittäminen osatekijöistä, joista argumentoivan tekstin vakuuttavuus voi muodostua. Perelmanin käsitteesystematiikassa keskeistä on argumentaatiotekniikoiden jakaminen sidosmuotoisiin ja erotteluun perustuviin. Sidosmuotoisissa premissejä koskeva hyväksyntä siirretään koskemaan myös johtopäätöksiä, ja erottelumuotoisissa kielen tai perinteen yhteen sitomia ja samanlaisin määrein varustettuja tekijöitä pyritään saattamaan erilleen esimerkiksi jakamalla niitä todellisiin ja näennäisiin. (RV, 58; ks. myös NR, 190.) Sidosmuotoisiin argumenttityyppeihin kuuluu kolme erityistä pääluokkaa: kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit ja todellisuuden rakennetta luovat tai sen perustavat argumentit.

Kvasiloogiset argumentit vaikuttavat loogisilta, mutta eroavat muodollisen logiikan johdonmukaisesta päättelystä. Kvasiloogisten argumenttien piiriin kuuluu esimerkiksi *ristiriidan ja yhteensopimattomuuden osoittaminen*. Yhteensopimattomia asioita yhdistellyt henkilö joutuu helposti naurunalaiseksi, ja Perelman toteaaakin tällaisen position tuottamisen olevan tehokas ase väittelyssä. Naurunalaiseksi joutumista voi Perelmanin mukaan kuitenkin uhmata asettamalla peliin arvovaltansa. Mikäli toiminta on tosiseikkojen ja järjen vastaista, edellyttää se usein *jumalperäiseen auktoriteettiin vetoamista*, jolloin retorisenä kuviona toimii *credo quia absurdum*. (RV, 62–70; NR, 193–210.)

Kvasiloogisia argumentteja ovat myös sellaiset, jotka perustuvat *samastamiseen, määritelmään, analyysiin tai tautologiaan*. Arkipuheessa ilmetessään samuus ja määritelmä esimerkiksi eivät näet ole selviöitä, vaan ne ovat potentiaalisesti kiistanalaisia ja edellyttävät siksi perusteluja. Määritelmän hyväksyminen merkitsee näin ollen sitä, että *tunnustetaan argumentti*, jonka nojalla määriteltävä ja määriteltävä esitetään vaihdettaviksi, eli tässä samuus ei ole kiistatonta niin kuin puhtaan muodollisen samuuden kohdalla. Näennäisestä tautologiasta on kyse silloin, kun ilmaus vain muodon perusteella vaikuttaa tautologialta, mutta tulkinnassa termit saavatkin eri merkitykset (kuten esimerkiksi ilmaisun ”pojat ovat poikia” tapauksessa). (RV, 70–74; NR, 210–218.)

retoriikan osana, sillä eri kategoriat palvelevat eri tarkoituksia, kuten vaikkapa oikeuttamista tai kritisoimista. (Jokinen 2006b, 141–142; ks. myös Billig 1996, 176–182.)

Kvasiloogisten argumenttien piiriin lukeutuvat myös *vastavuoroisuus ja oikeudenmukaisuus, sisältäminen ja jakaminen, mitat, painot ja todennäköisyys*. Vastavuoroisuuteen perustuvassa argumentissa on kyse kahden olion tai tilanteen samaistamisesta ja sen osoittamisesta, että koska ne ovat tietyn suhteen korreloivia termejä, niitä on kohdeltava samalla tavalla. Oikeudenmukaisuuteen perustuva argumentti puolestaan nojaa sääntöön, jonka mukaan on kohdeltava samalla tavalla samaan oleelliseen luokkaan kuuluvia olentoja. Sisältymisen ja jakamisen piiriin lukeutuvat esimerkiksi jonkin asian esittäminen *dilemmana* (jolloin on valittava kahdesta huonosta vaihtoehdosta vähemmän huono) sekä *a pari* ja *a contrario* -argumentit. Viimeisenä mainittujen tapauksessa on pohdittava, onko niin, että mikä pätee yhteen lajiin, pätee toiseen, vai tuleeko lajit nähdä pikemminkin vastakohtina. (RV, 75–86; NR, 218–241.) Mitat, painot ja todennäköisyys ovat kvasiloogisia argumentteja silloin, kun ei hyödynnetä todellisia paino- ja mittajärjestelmiä tai laskettavia todennäköisyyksiä, tai kun argumentaatioissa nojataan todennäköisyysteorian lähtöajatuksiin. Vertailtaessa kahta toisilleen etäistä termiä käy niin, että alempi ylenee mutta vastaavasti ylempi jossain määrin alenee. Kaikkein korkeimman statuksen saavatkin niin sanotusti vertaansa vailla olevat, ainutkertaisiksi mielletyt asiat. Vertailuun nojaaviin argumentteihin kuuluu myös *uhrausretoriikka*. Uhrattavaksi esitettävä asia mittaa tällöin sen ominaisuuden arvoa, jonka vuoksi uhraus tehdään. Tähän perustuu marttyyrien merkitys ”uskon takaajina”. Toisaalta uhraus saatetaan määritellä myös turhaksi sillä perusteella, että sen kohde on arvoton, jolloin uhraus näyttyykin tuhlauksena. (RV, 86–92; NR, 242–260.)

Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit nojaavat tiettyihin, todellisuuden rakennetta kuvaaviksi oletettuihin käsityksiin. Tällaisten argumenttien tarkastelussa olennaista ei ole se, millainen olisi objektiivinen kuvaus todellisuudesta, vaan huomio on tavoissa, joilla tätä kuvausta koskevat mielipiteet esitetään. Pyrkimyksenä on siirtyä yleisesti hyväksytystä sellaiseen, mille pyritään saamaan yleisön hyväksyntä. (RV, 93; NR, 261–263.) Tähän argumenttityyppien kategoriaan kuuluvat erilaiset *peräkkäisyysiteillä* tai *rinnakkaisuussiteillä* argumentoimisen tekniikat.

Ensin mainittujen piiriin lukeutuu *syy-seuraussuhteilla perusteleminen* eli esimerkiksi *pragmaattinen argumentti*, jossa tosiseikkaa arvioidaan sen seurausten perusteella. Niin ikään *puhe tarkoituksesta ja keinosta* kuuluu kausaaliseen selittämiseen nojaavan argumentoinnin piiriin. Tällaisessa retoriikassa jonkin teon merkityksellistäminen keinoksi on tapa alentaa kyseisen teon arvo muuttamalla se pelkäksi välineeksi, mikä strategia nojaa käsitykseen keinon alemmuudesta päämäärään nähden. Keino/päämäärä-suhde on keskeinen myös tuhlausta, ylimäärää ja ratkaisevuutta koskevissa argumenteissa. Esimerkiksi turhan uhrin retoriikka kuuluu ensin mainittujen kategoriaan, eli tapauksessa, jossa jokin keino on perustunut uhraukseen, joka ei kuitenkaan ole johtanut toivottuun päämäärään, uhraus nähdään tuhlauksena. (RV, 93–102; NR, 263–292.)

Rinnakkaisuussiteillä argumentoimisesta on puolestaan kyse silloin, kun ”yhdistetään eri tasojen asioita, joista yksi esitetään toisen ilmaukseksi tai ilmentymäksi”. *Henkilön ja tämän tekojen suhde* on eräänlainen rinnakkaisuussi-

teillä argumentoimisen prototyyppi. Esimerkiksi teos voidaan esittää sen kirjoittajan ilmaukseksi, tai erilaisia tapahtumia, henkilöitä ja teoksia voidaan liittää yhteen niiden taustalla olevien historiallisten ajanjaksojen kanssa (tästä esimerkkinä ilmaus "renessanssiajan ihminen"). Kun tehdään oletuksia tietystä ryhmästä sen jäsenen perusteella tai päinvastoin, on argumentaatio tyypiltään analoginen suhteessa sellaiseen, jossa tietty teko nähdään sen suorittaneen henkilön ilmauksena. Ryhmän nimellä saatetaan myös luonnehtia tietynlaista käytäytymistä niin, että esimerkiksi aristokraattien käytöstä aletaan kutsuta aristokraattiseksi. Vaikka juridisessa mielessä yksilön vastuu on korvannut kollektiivisen vastuun, oikeuslaitoksen käytäntöjen ulkopuolella tilanne ei aina ole tämä. Retorisista kuvioista, jotka palvelevat olemuksen liittämistä määrättyyn henkilöön, Perelman mainitsee muun muassa *personifikaation* ja *apostrofin*. Päinvastaisessa tarkoituksessa taas voidaan käyttää esimerkiksi *alluusiota* tai *ironiaa* ensin mainitun viitatessa implisiittisesti ja jälkimmäisen eksplisiittisesti olemukseen, joka toimii arvon alentamisen kriteerinä. (RV, 102–114; NR, 293–305, 321–331.)

Rinnakkaisuussiteillä argumentoimisen piiriin kuuluu Perelmanin käsi-tesystematiikassa myös auktoriteettiin *vetoava argumentti* (*argumentum ad vericundiam*). Siinä olennainen tekijä on henkilöä kohtaan tunnettu arvostus, joka vaikuttaa siihen, miten henkilön teot nähdään. Perelman myös toteaa, että arvostuksen takia toiset jäljittelevät kyseisen henkilön tekoja eli auktoriteetti on samalla myös malli. Auktoriteettiaseman voi saada jokin henkilö tai jokin abstrakti asia kuten yleinen mielipide, tietty ihmisryhmä tai kategoria tai vaikka oppiala. Auktoriteettiaseman saaneen status vaikuttaa puhujan sanojen vastaanottoon, mutta puhe myös rakentaa sen esittäjän statusta.⁸⁵ Olennaista on niin ikään se, kuka esittää tai uudelleen esittää jonkin lausunnon ja missä tilanteessa, sillä kontekstin muuttumisen myötä lausunto asettuu uudelleen tulkinnan kohteeksi. Näin lausuntoon sisältyviä arvoja ei vain siirretä, vaan kontekstin muuttuessa myös merkitys voi muuttua. (RV, 102–114; NR, 305–321.)

Rinnakkaisuussiteisiin perustuvien argumenttien piiriin lukeutuvat myös symbolisiin siteisiin nojaavat perustelut, missä kyse on symbolin ja sen kohteen liittämistä yhteen. Näiden kahden välistä suhdetta luonnehtii osallisuus, minkä vuoksi symboliin kohdistuvan teon tulkitaan kohdistuvan myös symboloituun maagiseksiin luonnehdittavalla tavalla.⁸⁶ Olennaista on, että immateri-

⁸⁵ Toisinaan puhuja ja puhe tai yleisemmin teko voidaan pyrkiä myös erottamaan toisistaan esimerkiksi esittämällä, että teko oli pelkkä poikkeus tai kömpelyydestä tai todellisen yrityksen puutteesta aiheutunut tai päinvastoin seurausta pelkästä hyvästä onnesta (eikä taidosta) (NR, 310–316). *New Rhetoric* -teoksessa näitä esitellään sidomuotoisten argumenttien yhteydessä, vaikka tekniikka on nähdäkseni pikemminkin erottamiseen perustuva.

⁸⁶ Toisin kuin merkki, Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan mukaan symboli ei ole puhtaasti konventionaalinen. Toisaalta kirjoittajat kuitenkin esittävät, että symbolisen yhteyden merkitys avautuu vain "initioiduille" ja on siten kulttuurisidonnainen. Symbolista voi myös tulla merkki, jolloin se ikään kuin "maallistuu". Tällöin myös sen käyttövoima kommunikaation osana kasvaa sen viitatessa kiinteämmin merkittyyn (kuin silloin, kun se oli symboloituun nähden itsenäinen symboli). Symbolin muututtua

aalinen side symbolin ja symboloidun välillä säilyy ajallisesta etäisyydestä riippumatta. Symbolinen side voi myös koskea ryhmän ja sen jäsenen välistä suhdetta (henkilön saadessa aseman tietyn ryhmän symbolina, minkä seurauksena hän esimerkiksi voi käytöksellään tahrata koko ryhmän maineen) tai vaikkapa puhetta (kun verbaalisen merkin suhde merkittyy muodostuu maagiseksi). Keskeisiä retorisia kuvioita symboliseen siteeseen perustuvassa argumentaatioissa ovat *metonymia* ja *synekdoke*. (RV, 114–119; NR, 331–349.)

Todellisuuden rakennetta luovat tai sen perustavat argumentit muodostavat sidemuotoisten argumenttien kolmannen tyyppin. Tässä retorisia keinoja ovat *esimerkki*, *havainnollistus*, *analogia*, *metafora* sekä *malli* ja *vastamalli*. Esimerkillä argumentoiminen sisältää väitteen, jonka mukaan esimerkki konkretisoi tiettyä säännönmukaisuutta. Kun esimerkkejä esitetään lukuisia, argumentissa siirrytään erityistapauksesta yleistyksen. Esimerkin tarkoituksena on siis luoda sääntö. Havainnollituksessa sääntö taas on jo olemassa ja erityistapauksen avulla pyritään vain tekemään se tietoisuudessa läsnä olevaksi. (RV, 120–125; NR, 350–362.)

Tyypillinen analogia koostuu neljästä tai joskus kolmesta käsitteestä. Jotta kyse olisi analogiasta, olennaista on, että teema ja osatekijät kuuluvat eri sfääreihin, sillä muuten analogian sijasta on puhuttava esimerkistä tai havainnollituksesta. Perelman toteaa, että analogia on tulkittava etymologisessa merkityksessään eli se tarkoittaa ennen kaikkea suhdetta. Erona matemaattiseen ilmaukseen nähden on se, että analogiassa ei aseteta kahden suhteen yhtäläisyyttä vaan todetaan niiden samankaltaisuus. Analogia onkin retorisenä kuviona heikompi kuin identiteetti tai yhtäläisyyden perustuvat rinnastukset. Kun analogialla havainnollistettua väittämää arvostellaan, käytössä ollut analogia voidaan muuntaa tai se voidaan korvata toisella. (RV, 129–135, ks. myös NR, 371–398.)

Metaforan käsittelyssä Perelman lähtee liikkeelle Aristoteleen *Runousopin* määritelmästä, jossa metaforan todetaan syntyvän, kun asialle annetaan jollekin toiselle asialle kuuluva nimi, minkä seurauksena merkitys siirtyy joko yleisestä erityiseen tai erityisestä yleiseen tai analogian kautta. Perelman ja Olbrechts-Tyteca kiittelevät I. A. Richardsia sen korostamisesta, ettei metaforassa kyse ole niinkään vertaamisesta, vaan metaforan muodostavien osatekijöiden välinen suhde on paljon monisyisempi: kyse on vuorovaikutuksesta pikemminkin kuin korvautumisesta, ja metaforalla on funktio tutkimuksen välineenä, ei pelkkänä koristeena. Metafora voi myös olla kovan toiston seurauksena kulunut, jolloin sitä voi luonnehtia kuolleeksi tai uinuvaksi. Perelman korostaa metaforan keskeisyyttä argumentaatioissa ja painottaa tässäkin yhteydessä näiden molempien asemaa myös filosofisessa (ja kaikessa luovassa ajattelussa). Tämä siksi, että ”filosofinen ajattelu, jota ei voida empiirisesti todentaa, kehittyy argumentaatioissa, jossa tietyille analogioille ja metaforille haetaan hyväksyntää maailmankuvan keskeisinä tekijöinä”. (RV, 135–141; NR, 398–410.)

merkiksi on toisaalta myös niin, ettei merkin osakseen saama toiminta enää kohdistu merkittyy. (NR, 331, 335.)

Todellisuuden rakennetta luoviin tai sen perustaviin argumentteihin kuuluu myös mallin ja vastamallin ideaan nojaava argumentointi. Esimerkin ja havainnollistuksen tavoin tämäkin edustaa argumenttityyppiä, jossa tiettyä tapaista käytetään perusteluna. Mallin toimiessa retorisenä keinona erityistapaus ei saa asemaa havainnollistuksena vaan jäljiteltävänä mallina. Perelman tarkentaa, että ”jäljittelemme niitä, joita ihailimme ja joilla on auktoriteettia tai yhteiskunnallista arvostusta pätevyytensä, tehtävänsä tai asemansa nojalla”. Tämän vuoksi mallin asemaan joutuvien on oltava tarkkana sen suhteen, mitä he sanovat ja tekevät. Kuten auktoriteettiin nojaavassa myös malliin perustuvassa argumentaatiossa näet oletetaan, että malli takaa tietyn toiminnan mielekkyyden. Mallia saatetaankin jäljitellä myös tämän heikkouksien osalta. Toisin sanoen mallin ja auktoriteetin nauttima arvostus ikään kuin siirtyy siihen, miten hänen toimintansa nähdään – toiminnan luonteesta riippumatta. Malli voidaan myös idealisoida niin, ettei luotu kuva edes vastaa hänen todellista toimintaansa. (RV, 125–126; NR, 362–365.)

Mallin saadessa osakseen jäljittelijöitä tämän käyttäytyminen alkaa popularisoitua, mikä samalla vähentää malliin kohdistuvaa arvostusta. Tämän vuoksi muotikin muuttuu siinä vaiheessa, kun palvelustyttö alkaa pukeutua maailmannaisen tavoin. Mallin ja jäljittelijän välille syntyy siis eräänlainen vertailuasetelma ja kuten edellä todettu, vertailu ylentää alemmaa mutta alentaa ylempää. Perelman toteaaakin, että ”ylempi ei mistään hinnasta haluaisi muistuttaa alempaansa, jota halveksii ja pitää huonon maun ja huonojen tapojen edustajana”. (RV, 126; NR, 366.)

Alempi on siis eräänlainen vastamalli, jonka käytöstä ei haluta mukailla vaan päinvastoin välttää. Tästä johtuen vastamallin valitsevat toimintatavat muuntuvat hänelle annetun statuksen vuoksi parodiaksi tai provokaatioksi, halusi hän sitä tai ei. Toisaalta, mikäli alhaisen statuksen saanut henkilö toimiikin ihailtavalla tavalla, vastamallin ideaan nojaava argumentointi muuntuu ongelmalliseksi. Näin käy myös siinä tapauksessa, että mallissa ilmenee epäkiitollisia piirteitä. Vastamalli toimii yleensä *a contrario* -argumentin lähtökohtana, mutta tähänkin retoriseen kuvioon voi yhdistyä myös *a fortiori* -tyyppinen päätely (missä tapauksessa vastamalli edustaa minimiä, jota alemmas ei haluta vajoa). Mallin ja vastamallin tehtävä ymmärretään Perelmanin mukaan parhaiten silloin, kun uskotaan, että on löydetty niiden kiistattomat inkarnaatiot, kuten esimerkiksi Jumala tai Paholainen. (RV, 126–128; NR, 366–371.)

Palaan malliin ja vastamalliin sekä niiden keskeiseen merkitykseen tämän tutkimuksen kannalta tuonnempana tarkastellessani Kenneth Burken argumentaatioteoriaa ja sen jälkeen René Girardin mimeettistä teoriaa.

2.6.4 Erottelumuotoiset argumentit

Argumentaatio voi olla sidosmuotoisen ohella myös erotteluun perustuvaa. Perelman toteaa, ettei jälkimmäistä argumentaatiotekniikkaa mainita perinteisessä retoriikassa, sillä se on tarpeen ”lähinnä analysoitaessa filosofista eli toisin sanoen järjestelmällisyyteen pyrkivää ajattelua”. Esimerkiksi Platonin filosofiasa ilmenevä aistitodellisuuden vähättely rakentuu juuri erottelumuotoisen ar-

gumentoinnin varaan. Kuitenkin arkiajattelussakin ilmeneviä epäjohdonmukaisuuksia ratkaistaessa on yleensä lähdettävä liikkeelle käsite-erottelusta. Erottelumuotoinen argumentaatio perustuu tyypillisesti *ilmiö/todellisuus-parin* käyttöön. Tässä ja muissa erotteluun perustuvissa pareissa termille I annetaan yleensä negatiivinen merkitys, kun taas termi II on merkitykseltään positiiviseksi mielletty. (RV, 142–146; NR, 411–419, 422; ks. myös Billig 1996, 181–182.)

Kun samanlaisin määrein varustettuja tekijöitä jaetaan todellisiin ja näennäisiin, ollaan jo kehittelemässä filosofista todellisuutta vastakohtana todellisuudelle tavanomaisessa merkityksessä, Perelman korostaa. Käsite-erottelujen tuloksena syntyviä pareja kutsutaan filosofisiksi erotuksena vastakohtapareista (hyvä, huono) ja luokituspareista (eläinkunta, kasvikunta) (RV, 61.) Tämä ei Perelmanin mukaan kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös arkiajattelussa esiintyisi ”todellisuuden ja ilmeisyyden oppositio”. Se näyttäytyy siinä vastakohtaisuuksina esimerkiksi olion ja sen varjon, valve- ja unitodellisuuden sekä koetun ja näytellyn välillä. (RV, 144; ks. myös NR, 419–426.)

Erottelumuotoisiin argumentteihin kuuluvat myös parit *keino / päämäärä* sekä *suhde asioihin / suhde ihmisiin*. Erottelumuotoisesta argumentista kielivät niin ikään adjektiivit ”näennäinen” ja ”illusorinen” ja ”reaalinen” ja ”todellinen” sekä adjektiiviparit mielipide / totuus, nimi / asia, artefakti / luonto, konventio / todellisuus, subjekti / objekti, kirjain / henki. Myös etuliitteet ”pseudo”, ”kvasi”, ”ei-” sekä ilmaukset ”muka” sekä lainausmerkkien käyttö viittaavat erottelumuotoiseen argumenttiin ja siinä termiin I, kun taas iso alkukirjain, määrätty artikkeli sekä adjektiivit ”ainutkertainen” ja ”todellinen” edustavat erottelumuotoisina argumentteina termiä II. (RV, 149–150; NR, 436–442.)

Perelman tuo vielä esille erotteluun nojaavia retorisia kuvioita. *Paradoksismissa* esimerkiksi muodostetaan antiteesi toisensa poissulkevia sanoja yhdistämällä. *Näennäinen tautologia* (esimerkiksi ”pojat ovat poikia”) taas saa merkityksensä vain tulkittaessa toinen sen termeistä erottelun avulla uudelleen. Erottelumuotoisesta argumentista on kyse myös silloin, kun arvostetun henkilön kohdalla erehdyistä pidetään poissuljettuna ja tämän vuoksi erehdykseltä näyttävään seikkaan törmätessään lukija etsii auktoriteetin puheesta tai kirjoitukselta kirjaimellisen sijasta ”todellista merkitystä”. (RV, 152–153; NR, 442–444.)

Kuten analyysiluvuissa tulee esiin, foorumilla erottelumuotoiset argumentit ovat melko vahvasti edustettuina. Tämä pätee erityisesti kulttuurin diskurssin piiriin asettuvien viestien argumentaatioon.

2.7 Identifikaatio vakuuttamisen välineenä

Kenneth Burke vaikutti uransa alussa pääasiassa kirjallisuudentutkimuksen ja estetiikan piirissä mutta määrittäyty myöhemmän toimintansa perusteella pikemminkin poikkitieteelliseksi ajattelijaksi. Hänen retoriikan alan pääteoksensa *A Rhetoric of Motives* ilmestyi vuonna 1950. Siinä missä Perelmanilla keskiössä on nimenomaan argumentaatio ja pyrkimyksenä esittää kattava teoria, jolla

analysoida ja arvioida argumentoivaa tekstiä tai puhetta, Burke tähtää ennen kaikkea inhimillisen toiminnan yleisten ehtojen ja perusteiden eli motiivien ymmärtämiseen filosofiselta kannalta. Tässä tavoitteessa symbolisella ulottuvuudella ja retoriikalla sen yhtenä ilmenemismuotona on keskeinen asema. Hilikka Summa toteaa, ettei Burke ole kiinnostunut ”argumentoinnista ja sen tekniikoista tietoisena vakuuttamiseen tähtäävänä kielen käyttönä, vaan pikemmin retoristen ilmiöiden laajemmasta merkityksestä osana inhimillistä toimintaa, niiden piilevistä ja välillisistä vaikutuksista symbolisen järjestyksen muodostumisessa”. (Summa 1996, 52, kursiiivi alkuperäisessä.)

A Rhetoric of Motives -teosta edelsi vuonna 1945 ilmestynyt *A Grammar of Motives*, ja *Symbolic of Motives* -nimisen teoksen oli tarkoitus jatkaa tätä teossarjaa, kuten Burke (1969b, 21) retoriikkatutkielmassaan lupaa mainiten samalla keskittyvänsä kolmannessa kirjassaan identiteetin kysymykseen. *Symbolic of Motives* -nimistä teosta ei kuitenkaan koskaan ilmestynyt vaan *Language as Symbolic Action*, kuusitoista vuotta ”retoriikan kieliopin” ilmestymisen jälkeen.

Grammar of Motives -teoksessa Burke esittää näkemyksen neljästä perustroopista, jotka ovat paitsi kielellisiä ilmiöitä tai ilmaisua kuvittavia muotoja myös ja ennen kaikkea ajattelun ja ymmärtämisen perusulottuvuuksia. Nämä neljä perustrooppia (master tropes) ovat *metafora*, *metonymia*, *synekdokee* ja *ironia*. Kaikissa on kyse metaforisesta operaatiosta eli merkityksen siirtämisestä ja korvaamisen periaatteesta, ja tässä mielessä ne ovat osittain päällekkäisiä. Burke esittää niistä seuraavanlaisia määritelmiä ja huomioita: Metaforassa on kyse tietyn asian ymmärtämisestä jonkin toisen asian kautta, missä toinen asia toimii ikään kuin *näkökulmana* ensimmäiseen tuodessaan esiin ”tuon tällaisuuden tai tämän tuollaisuuden” (Burke 1969a, 503–504).

Metonymia puolestaan ilmaisee aineettoman tai abstraktin asian aineellisen tai käsin kosketeltavan kautta eli puhe voi olla vaikkapa sydäimestä tunteiden sijasta. Metonymiassa on Burken mukaan kyse eräänlaisesta *reduktiosta*, ja tämä on sen ja kolmannen perustroopin eli synekdokeen merkittävin ero. Synekdokee nimittäin toimii myös toiseen suuntaan eli ei pelkästään redusoivassa mielessä, vaan kumpi tahansa synekdokeen muodostavista käsitteistä voi korvata toisen ja edustaa koko ilmiötä. Burke määrittelee synekdokeen *representaatioksi*, jossa painottuu ”yhtälön” osatekijöiden välinen suhde tai yhteys, joka on ikään kuin kaksisuuntainen tie siinä missä reduktioon perustuvaa metonymiaa (jota voi pitää synekdokeen erityismuotona)⁸⁷ voisi verrata yksisuuntaiseen tiehen. (Burke 1969a, 506–509.) Burken tropologian neljäs perustrooppi eli ironia taas on eräänlainen perspektiivien perspektiivi, jonka myötä yksittäisten näkökulmien edustavuus kyseenalaistuu. Se saa Burkella määritelmän *dialektiikan* parina. (1969a, 511–512.) (Ks. myös Summa 1996, 54–55.)

Summan mukaan ”motiivien kieliopissa” ja sitä seuranneessa retoriikkatutkielmassa Burken näkemys symbolisesta toiminnasta kehkeytyy jo olennaiseen muotoonsa. Kyseisten teosten keskiössä on nimittäin käsitys symbolien käytöstä kaiken inhimillisen toiminnan perusluonteena. Ensin mainitussa tar-

⁸⁷ Burken määritelmä poikkeaa käsityksestä, jossa metonymia ymmärretään yleisemmin liitännäisyyden periaatteena ja synekdokee sen erityismuotona (esim. Jakobson).

kastelu kohdistuu kaikille ihmisille yhteisiin kielen käytön paradokseihin ja resursseihin, mitä tarkastelua retoriikkatutkielma laajentaa suostuttelevan kielenkäytön tutkimiseen ja siten ihmisten välisiä suhteita koskeviin tilanteisiin. (Summa 1996, 54–55.)

Kuten todettu, Burken ja Perelmanin retoriikkatutkielmien näkökulmat ja pyrkimykset eroavat toisistaan. Hieman kärjistäen voisi sanoa, että Perelman tutkii kieltä tekstissä, kun taas Burke tutkii mieltä (tekstissä) ollen kiinnostunut paitsi itse esityksestä myös puhujan intentioista. Kaunokirjallisen tekstin tulkittaa koskien Burke (1969b, 89) nimittäin esittää, että yksittäisten kuvien ”henki” ei palaudu niihin itseensä, vaan kuvaston taakse, ”taiteelliseen tarkoitukseen”. Merkitys tuntuu Burken tässä hahmotuksessa palautuvan siis tekstin ohella ennen kaikkea sen tekijään ja tämän pyrkimyksiin.

Retoriikkatutkielmansa alkupuolella Burke kommentoi uskriittistä tulkintatapaa toteamalla, että ”hartaan tekstianalyysin kultti” on ”hyödyllinen vastareaktio äärimmäisen historismin ylilyönneille, joiden myötä teos palautettiin sen taustaan siinä määrin, että tutkijan mielenkiinto kohdistui ensiluokkaisten tekstien sijasta surkeiden kirjallisuushistorioitsijoiden rinnakkaisdokumentteihin”.⁸⁸ Burke myös toteaa, että metodologisesti on tärkeää korostaa eri alueiden autonomisuutta. Nämä kannanotot vaikuttavat kuitenkin toissijaisilta suhteissa niitä seuraavaan teesiin, jossa Burke toteaa taiteen autonomian korostamisen implikoivan usein poliittista konservativismia. Burke myös vihjaa, että epäpoliittisen estetiikan puolesta julistaminen saattaa sekkin olla piilevän poliittista. (Burke 1969b, 28.) Uskriittikin kehittäjäksikin mainitun Burken voi näin ollen tulkita itse asiassa epäsuorasti kritisoivan uskriittisen koulukunnan projektia hänen esittäessään sen (äärimuodoissaan) uuden sijasta vanhahtavana ja ideologiset lähtökohtansa kätkevänä suuntauksena.⁸⁹

Burken ja Perelmanin välillä on eroja myös suhteessa retoriikan historian ja retorisen analyysin esittelyyn: toisin kuin Perelman, Burke ei esitä systemaattista analyysikehikkoa apuvälineeksi retoriseen tarkasteluun, mutta toisaalta käy laajasti läpi retoriikan historian keskeisiä teoreetikkoja, kun taas Perelmanilta tällainen historiallinen katsaus puuttuu mutta analyysikehikko on pitkälle kehitelty. Summa (1996, 52) toteaaakin Perelmanin, Burken ja Toulminin tapauksiin viitaten, että uuden retoriikan amerikkalaisten ja eurooppalaisten edustajien pääteosten sisältöjen vertaileminen on ongelmallista.

Tässä tutkimuksessa Burken retoriikkatutkielma toimii viittauskohteena kuitenkin hyvin spesifisessä (ja Perelmanin näkökulmaa täydentävässä) mielessä sen avainkäsitettä eli *identifikaatiota* koskevilta osin. Identifikaation käsitteen

⁸⁸ This cult of patient textual analysis (though it has excesses of its own) is helpful as a reaction against the excesses of extreme historicism (a leftover of the nineteenth century) whereby a work became so subordinated to its background that the student's appreciation of first-rate texts was lost behind his involvement with collateral documents of fifth-rate literary historians. (Burke 1969b, 28.)

⁸⁹ Näin tulkittuna tässä on nähtävissä retoriikkatutkimuksen uuden tulemisen yhteys modernismin vastaiseen suuntaukseen, jota myöhemmin alettiin kutsua postmodernismiksi (ks. Billig 1996, 11).

myötä Burke myös saa tutkimukseni teoreettisessa kehityksessä roolin eräänlaisena siltana Perelmanin argumentaatioteorian, René Girardin mimeettisen teorian ja kriittisen diskurssianalyysin välillä. Ajatus Burkesta mainitut ainekset yhteen kokoavana tekijänä perustuu seuraaviin näkökohtiin: (1.) Burken retoriikan filosofia edustaa Perelmanin tavoin uutta retoriikkaa mutta niin, että hyvän argumentaation sijasta painottuu kaikenlaisessa argumentoinnissa onnistumisen perusehto, joka Burkella on siis identifikaatio. (2.) Identifikaation painottaminen tulee lähelle Girardin teoriassa keskeistä näkemystä mimesiksestä ihmisten välistä toimintaa olennaisesti määrittävänä tekijänä. (3.) Burken projektin ydintä, joka tähtää retoriikkaan sisäänrakennettujen vallankäytön ja puolueellisten piirteiden havainnollistamiseen, kuten Summa (1996, 57) sitä tulkitsee, voi pitää yhteneväisenä kriittisen diskurssianalyysin teoreettisten lähtökohtien ja pyrkimysten kanssa.

Alan perusteoksia mukaillen Burke määrittelee retoriikan suostuttelun taidoksi tai suostuttelun keinojen tutkimiseksi ja sen keskeiseksi aspektiksi retoriikan luonteen jollekin osoitettuna. Retoriikan kunnian palauttamisen hengessä Burke myös korostaa, ettei retoriikka kosketa jotain varhaisempaa yhteiskunnallista vaihetta, vaan se kuuluu kielen perusfunktioon eli ”kielen käyttöön symbolisena keinona yhteistyön synnyttämiseksi olennoissa, jotka luonnostaan reagoivat symboleihin”. Retoriikka ei liioin ole synonyymi sellaisille käsitteille kuin magia, noituus, sosialisaatio tai kommunikaatio, mutta se määrittää kaikissa niissä vaikuttavaa funktiota. Retorisessa kielessä Burken mukaan olennaista on, että se kutsuu toimintaan tai asenteeseen (joista jälkimmäinenkin on eräänlainen orastava teko), siinä missä poeettinen kieli on itsessään ja itseisarvoisessa mielessä symbolista toimintaa ja tieteellinen puolestaan valmistaa toimintaan. (Burke 1969b, 42–46.)

Vaikka Burke tarkastelee laajasti erilaisia retoriikan historian klassikoita, kuten Aristoteleen, Ciceron, Quintilianuksen ja Augustinuksen kirjoituksia, eikä pyri kumoamaan klassisessa retoriikassa keskeisen käsitteen eli suostuttelun asemaa, hän pitää suostutteluakin tärkeämpänä avaintekijänä retoriikassa *identifikaatiota* eli samastamista tai samastumista. Tätä Burke perustelee sillä, että erilaisissa teksteissä ja ilmiöissä suostuttelu ei useinkaan kuvaa sitä tapaa, jolla sosiaalista koheesiota vahvistetaan itseen ja toisiin kohdistetulla retorilla toiminnalla, vaan perustana toimii identifikaatio. (Burke 1969b, xv.) Se on Burken mukaan itse asiassa koko sosiaalisen järjestyksen perusta (identifikaation synnytyessä identifioinnin kautta) ja sitä kannatteleva elementti (identifioinnin ylläpitäessä sosiaalista järjestystä). Koska retoriikka perustuu identifikaatioon, on identifikaatio nähtävissä myös eräänlaisena indikaattorina, jonka avulla voi paikallistaa (piilevät) retoriset prosessit. Tässä mielessä se näyttäytyy eräänlaisena instrumenttina retoriikan alueen rajaamiseksi. Sen skaala (ja siten myös retoriikan) ulottuu mainonnasta saarnoihin, propagandaan ja kasvatukseen. (Summa 1996, 56–57; ks. Burke 1969b 20–23, 45–46.)

Identifikaatio on Burken mukaan siis retoriikan perusprosessi. Identifikaation ja suostuttelun suhde puolestaan on Burken mukaan se, että viimeksi mainittu itse asiassa toteutuu identifikaation keinoin. Suostuttelun edellytyksenä

näet on, että puhuja käyttää samaa kieltä kuin hänen yleisönsä, ja tämä ”saman kielen puhuminen” toteutuu puheen, eleiden, äänenpainojen, järjestyksen, mielikuvien, asenteiden ja ideoiden kautta eli identifikaation keinoin. Näin ollen suostuttelu, identifikaatio ja kommunikaatio näyttävät Burkella merkitykseltään keskenään likeisinä. Burke myös laajensi käsitystä retoriikan alueesta koskemaan esimerkiksi tieteellisiä tekstejä, sanomalehtiä ja mainontaa. (Burke 1996b, 46; ks. myös Summa 1996, 56–57, 60–62.)

Identifikaatiosta on kyse esimerkiksi silloin, kun puhuja tuo esiin häntä ja yleisöä yhdistäviä tekijöitä koskien vaikkapa syntyperää tai muita sosiaalisia taustoja ja tätä kautta samastaa itsensä yleisöönsä. Burke painottaa, että henkilön A samastuessa henkilöön B, olennaista ei ole A:n ja B:n identtisyys. Kyse on ennen kaikkea siitä, että A identifioituu B:hen heidän päämääriensä yhteneväsyyden takia – tai siksi, että olettaa tai on suostuteltu luulemaan niiden olevan yhteneväisiä. Identifikaatiossa olennaista on toisin sanoen paitsi tietty samankaltaisuus myös hajaannus tai erimielisyys (division), jota identifikaatio itse asiassa implikoi. Puhtaassa yhteydessä ei nimittäin olisi tarvetta retoriikan keinoin julistaa tiettyjen tahojen ykseyttä (unity). Kun retoriikkaa luonnehtii nimenomaan identifikaation ja erojen liitto, retorisisessa toiminnassa yhteistyön ja hyväksikäytön välinen raja on häilyvä. Retoriikka voidaankin valjastaa myös yleisöön kohdistuvaan tarkoitushakuiseseen juonitteluun puhujan tarkoitusprien ollessa vain hänen oman etunsa mukaisia eivätkä hänen ja yleisön, kuten hän identifikaation keinoin on saanut yleisön kuvittelemaan. (Burke 1969b, 20–22, 25, 45.) Burken (1969b, 326) mukaan identifikaatio saa äärimmäisen ilmauksensa ”mystiikassa”, jossa on kyse siitä, että äärimmäisen pieni ja heikko samastuu äärimmäisen voimakkaaseen.

Perelman ja Olbrechts-Tyteca (2013, 413) esittävät erottelumuotoisuuden perustuvia argumentaatiotekniikoita käsitellessään, että siinä, mitä Rémy de Gourmont⁹⁰ kutsuu assosiaation ja dissosiaation ilmiöiksi tai Burke identifikaatioiksi, on yksinkertaisesti kyse yhteyksistä tai niiden torjumisesta. Tätä ajatusta kehitellen identifikaation voisikin nähdä sidosmuotoisena argumentaatiotekniikkana ja toisaalta sidosmuotoisten argumentaatiotekniikoiden perusstrategiana: siinä kaksi asiaa tulee sidotuksi yhteen. Kuten todettu, identifikaatio kuitenkin implikoi myös samastettavien välistä eroa sekä erottautumista suhteessa esimerkiksi joihinkin toisiin henkilöihin eli identifikaatio operoi toisaalta myös erottelumuotoisuuden keinoin.

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan luonnehtimista sidosmuotoisista argumenteista mallin ideaan nojaavassa retoriikassa identifikaatiolla on keskeinen sija. Kirjoittajat nostavat sen yhteydessä eksplisiittisestikin esiin identifikaation käsitteen todetessaan painoarvon, joka psykologian piirissä on alettu antaa identifikaatioprosesseille. Taipumus jäljittelyyn on perusvaisto ja jäljittelyä tapahtuu paljolti myös spontaanisti. Aina se ei kuitenkaan ole spontaania, vaan

⁹⁰ Remy de Gourmont (1958–1915) oli vaikutusvaltainen kirjailija ja kirjallisuuskriitikko. T. S. Eliot (1997, x) toteaa teoksensa *The Sacred Wood* vuoden 1928 esipuheessa esiseidensä olevan velkaa de Gourmontin kirjoituksille. (Etunimen oikea kirjoitusasu ilman aksenttia.)

jokin taho tai henkilö voi myös pyrkiä synnyttämään tietyn mallin esimerkin mukaista jäljittelyä toisissa, missä tapauksessa malli kutsuu toimintaan. (NR, 362–363). Kun suhteessa malliin halutaan rakentaa samankaltaisuutta (kielellisten operaatioiden kautta), malli siis toimii samastumisen kohteena tai mallista pyritään tekemään sellainen. Olennaisessa asemassa tässäkin ovat nähdäkseni yhtäläisyyksien ohella myös erot, joita jäljittelemisen (tai samankaltaisena representoimisen keinoin) pyritään kuroma an umpeen, sekä samankaltaisuuden tunnusta tai *halusta* samankaltaisuuteen. Tämän samankaltaisuuden tunnun tai mallin kaltaiseksi tulemisen halun alkuperä saattaa palautua esimerkiksi retoriiseen vallankäyttöön tai samastuvan pyrkimykseen mallin kaltaiseksi tulemalla tai sellaisena itsensä esittämällä päästä nauttimaan samasta arvovallasta kuin mitä malli nauttii. Kuten Perelman ja Olbrechts-Tyteca (2013, 366) kirjoittavat, syynä esimerkiksi muodin jatkuvaan muuttumiseen on massojen halu tulla muodin synnyttäneiden mallien kaltaisiksi ja vastaavasti kopioinnin kohteen haluan paeta samankaltaisuutta suhteessa massa an, joka mallille toimii anti-mallina (ks. myös RV, 126.) Tämä ilmiö on keskeinen myös Bourdieun (1984) teorian kannalta: kuten todettua, tuotannon alat luovat jatkuvasti uusia tuotteita tai tapoja käyttää samoja tuotteita, sillä kulttuuristen käytäntöjen ja tuotteiden eroja tuottava voima vähenee sitä mukaa, mitä suuremman ihmisjoukon ulottuvilla ne ovat.

Burke kirjoittaa samastumisen ohella myös suuremmin jäljittelystä. Kyseinen tematiikka on pinnassa Burken käsitellessä identifi kaation erilaisia toimintamuotoja mielestään hyvin havainnollistavaa, alun perin vuonna 1899 ilmestynyttä teosta *Theory of Leisure Class* (Joutilas luokka 2002). Siinä yhdysvaltalainen sosiologi ja taloustieteilijä Thorstein Veblen tarkastelee jäljittelyä tutkiessaan ”kerskakulutukseksi” määrittelemää nsä ilmiötä, jossa jonkin tarvikkeen kova hinta tekee siitä haluttavan. Kerskakulutuksenkin taustalla oleva kilpailu on Burken mukaan jäljittelyn erityistapaus, sillä kilpailussa käytettävissä keinoissa on yleensä kyse äärimmäisestä mukautumisesta. Tämä siksi, että viime kädessä vastustaja päihitetään jäljittelemisen keinoin. Lisäksi jäljittelyssä yhteisten tapojen eli samastumisen keinoin luodaan mahdollisesti substanssinkin samuutta. Jäljittely voi näet kohdistua tekojen ohella tai sijasta niiden takana syvätasolla oleviin periaatteisiin. (Burke 1969b, 131.)

Identifi kaatio on keskeinen elementti myös René Girardin mimeettisessä teoriassa. Se käsittelee kirjallisuustieteen ja filosofian, kulttuuriantropologian sekä teologian konteksteissa halun jäljittelevää luonnetta ja tämän merkitystä sosiaalisen elämän organisoitumisessa. Burken retoriikkatutkielman ja Girardin teorian välillä on nähtävissä yhtymäkohtia kuitenkin muiltakin osin, nimittäin moderni in yhteiskuntaan kohdistuvien tulkintojen tasolla. Burke näet pohtii, mitä postkristillisenä aikakautena sosialisaa tion mekanismien sekularisoituessa tapahtuu kulttuurissa, jonka perustana on toiminut Kristuksen uhrikuolema. Hän tarkentaa pohdintaa kysymällä, ”häviääkö tarve uhrikuninkaaseen”, vai käykö niin, että ”joku muu tai jotkut muut, yksilöt tai yhteisöt, todelliset tai fiktiiviset, perivät roolin pelastajana”. (Burke 1969b, 31.) Tällainen pohdinta on yhteneväinen suhteessa René Girardin kirjoitusten sisältämiin moderniteetti-

tulkintoihin.⁹¹ Girardille modernius on sitä, että pyhän rapauduttua kollektiivisena rakenteena ”sen paikan otti yksilöiden välinen kilpailu pyhästä ja elämän merkityksestä”, kuten Olli Sinivaara muotoilee tarkastellessaan Girardin teosta *Mensonge romantique et vérité romanesque* (1961) moderniteettiteorianana. Sinivaara jatkaa tulkintaansa: ”Moderni ihminen ei lakannut olemasta *homo religiosus*, mutta hänen uskonnollisuutensa kohdistuikin nyt kollektiivisen pyhän tai Jumalan sijasta toisiin ihmisiin, joita hän kilpailusuhteissa palvoi ja vihasi, vihasi ja palvoi.” (Sinivaara 2012, 4; ks. myös Cowdell 2013, 10–14, 25; Kirwan 2005, 15.)

Kysymys uhrikuninkaan aseman periytymisestä johdattelee Burkella lyhyeen pohdintaan tämän asemasta ’syntipukkina’ ja tästä johtaen myös uhrikuninkaan kuulumisen syntipukin roolin periytymiseen. Burke kirjoittaa, etteivät ehkä kaikki etsi yksilöllisen ja kollektiivisen syyllisyyden taakalle kantajaa, jolle ritualistisesti näin delegoidaan tehtävä puhdistajana. Kuitenkin, hän jatkaa, juutalaisviha tuotti pyhän syntipukin sekularisoituneen kopion Hitlerin kansallissosialistisessa järjestelmässä. Klinikasta tai laboratoriosta voikin tulla eräänlainen maallinen temppele, rituaalisen uhraamisen paikka, vaikka terminologian (tai yleisemmin retoriikan) keinoin tämä tosiasia yritettäisiin peittää. (Burke 1969b, 31–32.) Burkella syntipukkikysymyksen tarkastelu on sivupolku, joka johdattelee vetoomukseen suhtautua tieteeseenkin (kuten myös taiteeseen) kriittisesti sen takana mahdollisesti piilevien ongelmallisten motiivien paljastamiseksi. Tälläkin Burke korostaa sitä, ettei taiteeseen tai tieteeseen voi suhtautua autonomisina sfääreinä, vaan on tutkittava niitä yhteiskunnallisissa konteksteissaan – ja ymmärrettävä retoriikan ulottuvan myös niiden piiriin.

Girardin mimeettisessä teoriassa kysymys syntipukeista ei jää sivuhuomautukseksi, vaan identifikaation kanssa pitkälti synonyymisen mimesiksen käsitteen ohella se on Girardilla keskeinen. Näin on erityisesti kolmi-osaiseksi hahmotetun teorian toisessa osassa, jossa tarkastelu kohdistuu mimeettisen halun seurauksiin.

2.8 Mimesis

Edellä on noussut esiin tutkimukseni teoreettis-metodologisen kehyksen kannalta keskeisiä käsitteitä, kuten diskurssi, valta, retoriikka ja identifikaatio. Niiden ohella tärkeä asema on *mimesiksellä*. Se on olennainen tunnustuksen ja tunnustuksellisen kirjallisuuden määrittelyssä mutta myös yleisemmin representaation käsitteen kannalta. Representaation voi nimittäin tulkita olevan itse mimesis, kuten esimerkiksi Philippe Lacoue-Labarthe tekee. Ihminen määrittyy näin ollen mimeettiseksi olennoksi siksi, että hän on representoiva olento. (Ks.

⁹¹ Sinivaaran (2012, 7) mukaan Girardin alun perin vuonna 1961 ilmestyneessä *Romantiikan valheessa* ’moderni’ tarkoittaa suurin piirtein kaikkea 1700-luvun loppupuolen jälkeistä. Girardin katsannossa moderniuden murros tapahtuu 1700- ja 1800-lukujen taitteessa.

Lindberg 2008, 22.)⁹² Ymmärrän mimesiksen tähän tapaan representaation mekaniikaksi. Mimesis on tutkimuksessani läsnä kuitenkin myös hyvin toisenlaisessa merkityksessä: René Girardinin *mimeettistä halua* koskevan teorian kautta. Hyödynnän Girardinin mimeettistä teoriaa kulttuurisen diskurssin ja fanidiskurssin määrittelyssä mutta ennen kaikkea tarkastellessani *Sylvia Plath Forumin* tapoja esittää Plath ja tämän lähipiiri sekä toisaalta asemoitua suhteessa ihaillemaansa kirjailijaan. Tutkimukseni suhteen mimesikseen voisikin kiteyttää seuraavalla tavalla: tarkastelen mimesistä representaationa ja mimeettistä halua representaatioissa.

Gunter Gebauer ja Christoph Wulf käyvät teoksessaan *Mimesis: Culture – Art – Society* läpi mimesiksen käsitteelle annettuja erilaisia merkityksiä Platonin kirjoituksista alkaen. Usein mimesis (kognitiivisine ja toiminnallisine ulottuvuuksineen) ymmärretään identifikaationa eli samastumisena, joka siis pitää sisällään pelkkää matkimista syvemmän, mentaalisen tason. Toisaalta sen voi määrittellä myös performatiivisuuden kautta, jolloin mimesis saa merkityksen sen esittämisenä ja aktualisointina, mihin on aikaisemmin mimeettisesti viitattu. (Gebauer & Wulf 1995, 5.)⁹³ Nämä kaksi mimesiksen hahmottamisen tapaa näkyvät myös tunnustuksellisen kirjallisuuden ja yleisemmin tunnustuksen määrittelyssä: yhtäältä kirjoituksen voidaan ajatella jäljittelevän todellisuutta ja tunnustuksellisen kirjallisuuden tapauksessa siis tekijän elettyä elämää. Toisaalta kirjoituksen ja laajemmin tunnustuksen mimeettisyyttä voidaan lähestyä myös performatiiviselta kantilta. Foucault'n määritelmässä tunnustus ei ole jonkin kätkeyn ilmaisemista ja siten jo ennen tunnustamisen aktia olemassa olleen totuuden jäljittelyä. Se on pikemminkin "rituaali, jossa totuus tekee itse itsensä autenttiseksi": "totuus ei vain sijaitse subjektissa, joka tunnustuksessa tuo sen sellaisenaan päivänvaloon, vaan se rakentuu [...]". (Foucault 1998, 49, 52, kursivoi ER; ks. myös Brooks 2001, 141.) Foucault'n kirjoituksiin nojaten Jo Gill (2006a, 4) toteaaakin modernin tunnustuksellisen kirjallisuuden olevan mimeettisen sijasta totuutta tuottavaa.⁹⁴

Myös Burken yhteydessä jo käsittelemäni identifikaatio on mimesiksen kannalta keskeinen käsite. Sen voi ymmärtää mimesiksen yhdeksi versioksi. Käsitteen juuret juontavat 1800-luvun lopussa psykologian, sosiologian ja antropologian aloilla virinneeseen keskusteluun, jonka myötä heräsi uusi kiinnostus mimesistä kohtaan. Siinä tarkasteltiin jäljittelyä avaimena sosiaalisen ja kulttuurisen elämän ymmärtämiseen. Mimesiksen avulla selitettiin muun muassa

⁹² Susanna Lindberg vertailee Philippe Lacoue-Labarthen ja René Girardinin mimesistä koskevaa ajattelua ja eripuraa artikkelissaan "Girardin ja Lacoue-Labarthin mimeettinen kilpailu *mimesiksestä*" (2008).

⁹³ Gebauer ja Wulf itse määrittelevät mimesiksen kompleksiseksi rakenteeksi, jossa useita erilaisia ehtoja tai tiloja osuu yhteen: se on teoreettinen ja käytännöllinen suhde maailmaan ja käsittää yhtäältä kognitiivisia ja toisaalta toiminnallisia puolia, symbolisia systeemejä ja kommunikaation medioita, minän ja toisen välisiä suhteita. Tästä syystä he myös katsovat, ettei voida oikeastaan kysyä, mitä mimesis on. Kysymys nimittäin virheellisesti olettaa käsitteen olevan homogeeninen ja historiallisessa tilassa kronologisesti kehittyvä. (Gebauer & Wulf 1995, 309.)

⁹⁴ Confessional writing is poetic not mimetic (Gill 2006a, 4).

kielen alkuperää, ryhmien luonnetta ja kulttuuriperinnön siirtymistä sukupolvelta toiselle. Keskeisiä teoreetikoita olivat Jean-Jacques Rousseau, Karl Marx, Sir James Frazer ja Sigmund Freud. Vähän myöhemmin joukkoon liittyivät Marcel Mauss, Henri Hubert, Walter Benjamin, Roger Callois ja Theodor Adorno. Näistä ajattelijoista varhaisin eli Jean-Jacques Rousseau kirjoitti jo 1700-luvun lopussa kasvatusteoreettisessa teoksessaan *Emile* (1762) ihmisen olevan luonnostaan jäljittelijä ja pitävän hyvänä sellaista, mitä häntä ylempi tekee. Rousseau myös esitti mimeettisen taipumuksen muuttuvan yhteisöllisessä elämässä haitaksi sen tuottaessa kateutta ja turhamaisuutta (vanity). (Ks. Potolsky 2006, 136–145.) Freudin psykoanalyttisessä, moneen tieteenalaan vaikuttaneessa ajattelussa identifikaatiota tarkastellaan yksilöpsykologisen ohella myös sosiaalisen siteen näkökulmasta. Alun perin vuonna 1921 ilmestyneessä teoksessaan *Joukkopsykologia ja egoanalyysi* Freud tarkastelee identifikaatiota eli samastumista ryhmän yhtenäisyyttä luovana tekijänä ja selittää sitä libidolla.⁹⁵ Samastumisen kohteen Freud tulkitsee ottavan tällaisessa tapauksessa minäihanteen paikan. Kiinteä ryhmä syntyy, kun joukolla ihmisiä on sama minäihanne. (Freud 2010, 85–86; ks. myös Vainikkala 2015, 8.)

Frazerin näkökulma taas oli antropologinen: alan klassikoihin kuuluvassa *The Golden Bough* -teoksessa mimesistä tarkastellaan maagisissa käytännöissä. Ne nojaavat kahteen periaatteeseen: jäljittelevän magian logiikkaan nojaavaan samankaltaisuuden lakiin, jossa ajatellaan seurauksen jäljittelevän syytä, ja kontaktin lakiin, jossa kerran kosketuksissa olleiden asioiden ajatellaan myöhemmin myös etäisyydestä käsin vaikuttavan toisiinsa. Maagisessa ajattelussa voidaan esimerkiksi yrittää saada aikaan jokin tietty vaikutus jäljittelemällä sitä (vihollista saatetaan esimerkiksi pyrkiä vahingoittamaan tuhoamalla häntä esittävä kuva) tai estämään jonkin asian tapahtumista jättämällä jotain tekemättä (esimerkkinä joissain kulttuureissa kotiväelle asetetut kiellot miesten ollessa metsästämisessä). Ensin mainittu aspekti kuuluu positiivisen magian eli noitouden tai taikuuden (sorcery) piiriin, kun taas jälkimmäinen edustaa negatiivista magiaa eli tabua. (Frazer 1922, 11–13, 21, 24–25.) Frazer katsoi mimesiksen kuuluvan esimoderniin yhteiskuntaan ja modernin maailman ajattelun nojaavan sitä vastoin tieteeseen, mikä erottelu perustui maagisuuden ymmärtämiseen virheellisenä asioiden yhdistelynä ja harhan kategoriaan kuuluvana (esim. mt.,

⁹⁵ Joukkopsykologian teoreetikoihin luettujen Gustave Le Bonin ja Gabriel Tarden ajattelussa keskeinen käsite sitä vastoin oli 'suggestio'. Le Bon kuvaa suggestion mekanismeja esimerkiksi "tartunnaksi" kutsumansa retorisen keinon kautta. Se kuvaa emootioiden ja reaktioiden nopeaa leviämistä väkijoukossa ja eläinlaumassa. Le Bon piti näitä nykyajallekin ominaisia ilmiöitä patologisina, uhkana normaaliudelle, ja liitti yhteen yksilön ja järjen sekä joukon ja irrationaalisuuden. Tarde jatkoi jäljittelyn merkityksen pohtimista "tartunnan" ajatusta kehittämällä mutta etääntyi Le Bonin patologisoivasta dualismista. Tarden ajattelussa suggestoitavuus jäljittelyyn kutsuvuutena sai aseman inhimillisenä perustaipumuksena, joka siis ei koskenut pelkästään joitakin rajallisia sosiaalisia ilmiöitä tai tapauskohtaista manipulaatiota vaan vaikutti kaikissa inhimillisissä instituutioissa. (Vainikkala 2015, 7–8.) Myös Freud (2010, 15–29) kirjoittaa Le Bonin joukkosielun käsitteestä, muun muassa joukon jäsenenä toimimisen hypnoosiin samastavalta kannalta, sitä edelleen kehitellen.

21–22). Frazerin tutkimusten kaltaiset, esimoderniin jäljittelyyn ja magiaan kohdistuvat antropologiset tarkastelut toisaalta vaikuttivat myöhempien mimesisteoreetikoiden kuten Walter Benjaminin, Roger Calloisin ja Theodor Adornon näkökulmiin, joissa maagista ajattelua ei lähestytty tieteelliselle vastakkaisena vaan radikaalina uutena tapana tarkastella mimesistä. (Potolsky 2006, 138–145.)

Mimesiksen problematiikkaa pohdittiin kuitenkin jo paljon tätä ennen – alkaen Platonin ja Aristoteleen kirjoituksista. Pelkästään niitä vertailemalla käy myös ilmi käsitteen monisyisyys. Aristoteleella käsite on nimenomaan estetiikkaan liittyvä, kun taas Platonilla se saa kontekstista riippuen vaihtelevia merkityksiä: mimesis voi merkitä yhtäältä jäljittelyä, representaatiota tai ilmaisua, mutta toisaalta myös kilpailua, muutosta, samankaltaisuuden luomista, vaikutelmien tuottamista ja illuusiota (Gebauer ja Wulf 1995, 25).

Platonin suhdetta mimesikseen on usein luonnehdittu kriittiseksi ja jopa negatiiviseksi. Kyseinen luonnehdinta ei kuitenkaan ole täysin kattava. Esimerkiksi dialogissa *Lait* mimesikseen liitetään myös positiivinen ulottuvuus: ihannevaltio on jalon ja täydellisen elämän mimesistä. Mimesiksen arvo määrittyy siis ennen kaikkea mallin arvon kautta. Myös taiteen mimesikseen liittyvä kritiikki asettuu ristiriitaiseen valoon, kun tarkastellaan Platonin teoksia kokonaisuudessaan – nehan ovat Sokrateen ja muiden henkilöiden välisten keskusteluiden kuvausta dialogin muodossa, ja näin ollen mimeettiset keinot ja taiteelliset elementit ovat niissä voimakkaasti läsnä. (Ks. myös Gebauer & Wulf 1995, 31–32.) Toisaalta, jos otetaan huomioon Platonin näkemys mimesiksen arvon määrittymisestä juuri mallin perusteella, mimeettisten keinojen käyttämistä perustelee se, että jäljittelyn kohteena dialogeissa on nimenomaan positiivisena mallina näyttyvä Sokrates.

Platonin kenties tunnetuimmassa teoksessa *Valtiossa* esitetyt näkökulmat mimesikseen ovat negatiivisemmin latautuneita. *Valtion* Kolmannessa kirjassa muun muassa pohditaan jäljittelyyn perustuviksi lajeiksi määriteltujen tragedian ja komedian asemaa sekä sitä, millaista toimintaa valtion eri tahojen tulisi harjoittaa. Siinä korostuu ajatus, jonka mukaan mimeettisen toiminnan tulisi kohdistua valtion toiminnan kannalta hyviin ja hyödyllisiin asioihin. Esimerkiksi vartijoiden ei ole sopivaa jäljitellä muita kuin ”urheita, itsensä hillitseviä, hurskaita, vapaita miehiä ja muita tällaisia esikuvia”. Mitään vapaalle miehelle sopimatonta, tai häpeällistä he eivät saa jäljitellä, ”jotta eivät jäljittelemällä imisi itseensä näitä ominaisuuksia”. (Platon 2011, 98 / *Valtio*, 395c.)

Maltillisuuteen ja muihin hyveisiin perustuvassa valtiossa myöskään nautinnolla ja tuskalla ei ole sijaa, sillä ne saavat ihmisen pois tolaltaan (mt., 108 / *Valtio*, 402e). Tästä syystä tragedian laji ei tule kysymykseen, sillä siinä nautinnolla, tuskalla ja säällillä on keskeinen rooli. *Valtion* Kymmenennessä kirjassa Sokrateen suulla esitetyn mukaan katsojan altistuessa tragediarunoilijan teoksille ja kokiessa säälintunteita ja riemua niitä katsoessaan nämä tunteet vahvistuvat eikä ihmisen ole helppo pitää niitä kurissa myöhemminkään. Valtioon sopivia runouden lajeja ovatkin vain jumalhymnit ja jalojen miesten ylistyslaulut.

Muunlaiselle runoudelle annetaan mahdollisuus vasta, kun se osoittaa hyödyllisyytensä. (Mt., 363–364 / *Valtio*, 606b, 607a.)

Aristoteleen *Runousopissa* mimesikseen suhtaudutaan tavalla, joka poikkeaa jyrkästi Platonin hahmotuksista: Tragedia määritellään siinä arvokkaan ja loppuun suoritetun, pituudeltaan rajoitetun toiminnan jäljittelyksi. Jäljittely tapahtuu toimivien ihmisten kautta, ei kertomalla, ja ”herättämällä sääliä ja pelkoa se tervehdyttää nämä tunteet.”⁹⁶ (Aristoteles 1967, 23.) Mimeettisen prosessin myötä syntyneille säälin ja pelon kokemuksille annetaan siinä siis päinvastainen merkitys kuin Platonin *Valtion* Kymmenennessä kirjassa. Seuraamalla tragediaa yleisön on mahdollista katharsiksen myötä puhdistua tunteista, joita esitys on herättänyt. Katsojan ja esityksen välinen mimeettinen suhde ei *Runousopin* näkökulmasta näin ollen johdakaan siihen, että katsoja alkaisi jäljitellä näkemäänsä, vaan mimesis on pikemminkin tie samastumisen kautta oivallukseen ja negatiivisen esimerkin välttämiseen.

Sekä Platonin että Aristoteleen argumentoinnin kanssa yhteneviä näkemyksiä esiintyy *Sylvia Plath Forumilla* erityisesti silloin, kun kirjoittajat pohtivat omaa tai toisten omistautuneiden Plath-suhdetta ja sen merkityksiä omistautuneen elämänhallinnan kannalta. Näissä yhteyksissä usein nousee myös esiin huolestuneeseen sävyyn esitetty kysymys siitä, mistä Plathiin samastuminen lopultakin kertoo tai mihin se voi johtaa. Kirjailijalle annetaan näin asema eräänlaisena (omilla valinnoillaan) ihailijan haluja ja niiden myötä myös tämän toimintaa ohjaavana mallina, joka vetää kirjailijaan samastuvaa puoleensa – ja mahdollisesti kohti sellaisiakin valintoja, kuten itsetuhoa tai jopa itsemurhaa, joiden jäljittelyminen ei ole kannatettavaa. Toisaalta Plath voidaan representoida mallina myös positiivisessa merkityksessä, kun paino on siinä, mitä Plath ammatillisesti teki. Tällöin Plathin ajatellaan kutsuvan taiteeseen sen vaalimisen ja mahdollisesti myös tekemisen merkityksessä.⁹⁷

Juuri luonnehtimiani foorumin keskusteluja voi tulkita myös mimeettisen halun kannalta René Girardin artikuloimaan tapaan. Girardin kirjoituksiin ovat vaikuttaneet monet aikalaiset, erityisesti Derrida (muun muassa kirjoituksellaan ”Platonin apteekki”), mutta myös Platonin ja Aristoteleen mimesis-ajattelu. Varsinaisena filosofisena kantaisänä voi pitää juuri Platonia (erityisesti siltä osin, millaisena tämän ajattelu ilmenee *Valtiossa*). Susanna Lindbergin (2008, 20)

⁹⁶ Käännös Pentti Saarikosken. Paavo Hohti on kääntänyt saman kohdan hieman toisin: ”Tragedia on toimivien puhetta, eikä se ole kertovassa muodossa, ja synnyttämällä sääliä ja pelkoa se saa aikaan näiden tunnetilojen puhdistumisen.” (Aristoteles 2000, 164 / Run 6, 1450a.)

⁹⁷ Vastaanottajien ja idolin välisiä halun kytköksiä voisi luonnehtia myös affektiivisiksi kohtaamisiksi. Affektin rakentumista kulttuurisesti (esimerkiksi pelon ja rasismien yhteydessä) tutkineen Sara Ahmedin (2004) mukaan affektiivisissa kohtaamisissa keskeisiä ovat liittoumat yhteisöihin, identifioituminen ja idealisaatio. Ahmedin tutkimusta fani-ilmiöiden tulkintaan soveltaen Kaarina Nikunen (2005, 48) toteaa, että affektiivisissa kohtaamisissa kyse on ”siitä, kenen kaltainen haluaa olla (identifikaatio) tai ketä ihailee ja haluaa omaksi (idealisaatio)”. Tässäkin hahmotuksessa mimesiksellä on sijansa, nimittäin identifikaatiossa, joka on yksi tärkeä versio mimesiksestä.

mukaan Platonin lailla Girard (kuten myös Lacoue-Labarthe) nimittäin etsii mimesiksen ajattelun juuria vieläkin kauempaa kuin filosofian alusta: niitä etsitään kokemuksesta, jonka jäljet näkyvät ennen kaikkea tragediassa ja kirjallisuudessa ylipäätään. Girardin voikin sanoa perineen mimesiksen ajatuksen pitkältä perinteeltä – vaikkakin hän monin paikoin kätkee velkansa. Toisaalta toisiin kirjoittajiin kohdistuva torjunta tai suoranainen piikittely on paikoin niin ilmeistä, että sen voisi ymmärtää mimeettisen teorian selitysvoiman epäsuoraksi osoittamiseksi: eripurassahan on mitä ilmeisimmin kyse veljesten välisestä mimeettisestä kilpailusta, joka lopulta johtaa konfliktiin.

2.9 René Girardin mimeettinen teoria

Ranskalais-yhdysvaltalaisen kulttuuriteoreetikon, René Girardin mimeettinen teoria kuvaa halun jäljittelevää luonnetta sekä siitä aiheutuvia sosiaalisia ja kulttuurisia seurauksia: mimeettinen halu johtaa väkivaltaan, joka puolestaan synnyttää uhriuskonnon. Monen tieteenalan piiriin haarautuvan (ja yhtä monella alalla sovelletun) teorian voi hahmottaa kolmiosaisena.⁹⁸ Näistä ensimmäinen on kuvaus halun mimeettisestä luonteesta, toinen syntipukkimekanismista yhteiskunnan tapana säädellä mimeettisestä kilpailusta aiheutuvaa väkivaltaa ja kolmas evankeliumien merkityksestä syntipukkimekanismin paljastajana ja sen lakkauttajana (Kirwan 2005, 5; ks. myös Sinivaara 2012, 12–13).⁹⁹

Teorian ensimmäisen osan keskiössä on siis teesi halun jäljittelevästä luonteesta. Girardille halun mimeettisyys merkitsee ennen kaikkea sitä, ettei halu ole sisäsyntyistä tai perustu niinkään tavoitellun kohteen ominaisuuksiin vaan se on välittynyttä. Perustarpeiden tultua tyydytetyiksi ihminen näet haluaa edelleen ja tällöin hän etsii halulle jonkin vetovoimaisen mallin, joka olemisellaan ikään kuin tarjoaa vastauksen kysymykseen siitä, mikä elämässä on tärkeää ja tavoittelemisen arvoista. Tämän prosessin seurauksena mallin halut alkavat suunnata seuraajankin haluja. Toisin sanoen ”[s]ubjekti haluaa objektia, koska kilpailijakin haluaa sitä”. (Girard 2004, 196, kursiivi alkuperäisessä.) Girardin ihmiskäsityksen perusta voidaankin määritellä sen ontologisten ulottuvuuksien osalta niin, että ihmisen oleminen on *halua olla*. Tämä halu olla on samalla myös identiteetin halua. Paradoksaalisesti ”persoonallinen” identiteetti tavoitetaan siis haluamalla toisen identiteettiä tai vieläkin spesifisemmin: haluamalla toisen halua. Mallin aseman saava toinenkin on yhtä lailla saman mekanismin alaisuudessa toimiva kuin hänen seuraajansa eikä näin ollen yhtään sen itseriittoisempi. Mimeettinen halu perustuu siis viime kädessä illuusiolle. (Ks. myös Lindberg 2008, 21).

⁹⁸ Hanna Mäkelä (2014, 17) esittää brittiläistä ja amerikkalaista nykykirjallisuutta girardilaisessa kehityksessä tarkastelevassa väitöskirjassaan, että Girardin ajattelutavan voisi ymmärtää paitsi teoriaksi (kuten Girard itse sen määrittelee) myös (kaunokirjallisuuden ja laajemmin kulttuurin) narratiivisen analyysin malliksi.

⁹⁹ Teoria on ymmärretty toisinaan myös neliosaiseksi (ks. Mäkelä 2014, 9). Aikaisemmasta Girard-tutkimuksesta ks. esim. Mäkelä 2014; Sinivaara 2012.

Girard on kehittänyt teoriaansa 1960-luvulta lähtien, ensimmäisen kerran teoksessaan *Mensonge romantique et vérité romanesque* (1961), joka on sittemmin ilmestynyt englanniksi nimellä *Deceit, Desire and the Novel* (1976). Siinä Girard kutsuu mimeettistä halua triangulaariseksi haluksi (triangular desire) ja subjektin halua ohjaavaa mallia välittäjäksi (mediator) ja tutkii triangulaarista halua romaanitaiteen kehityksessä. Termi ”välittäjä” viittaa mallin rooliin halun lähteenä. Girard jakaa välityksen ulkoiseen (external) ja sisäiseen (internal). Ensimmäisessä eli ulkoisen välityksen tapauksessa välittäjän ja jäljittelijän välinen (mahdollisesti maantieteellinenkin mutta ennen kaikkea henkinen) etäisyys on suuri, minkä vuoksi välittäjän ja jäljittelijän välille ei synny kilpailuasetelmaa. Sisäisen välityksen tapauksessa etäisyys puolestaan on riittävän pieni mahdollistaakseen kilpailuasetelman ja sen myötä myös konfliktin. (Girard 1976, 9.)

Välittäjän rooli on moninainen ja paradoksaalinenkin: hän on yhtäältä malli, mutta (sisäisen välityksen tapauksessa) samaan aikaan myös kilpailija ja toisaalta samaa objektia tavoitellessaan este (haluavan subjektin ja tavoitellun objektin välissä). Välittäjä siis näyttää haluavalle subjektille paratiisin portit mutta toisaalta kieltää astumasta niiden läpi, kuten Girard asian ilmaisee. (Mt., 7–8.) Kyse on toisin sanoen kaksoissidoksesta (double bind), ristiriitaisesta kaksoimperatiivista: malli sekä kehottaa jäljittelemään että kieltää sitä tekemästä. Tämä kaksoissidos on mimeettisen halun väistämätön seuraus ja Girardin mukaan myös kaikkien ihmisten välisten suhteiden perusta eikä esimerkiksi vain erityisiä patologisia tapauksia koskettava ilmiö. (Girard 2004, 198–199.) Samantapaisen huomion mallin ja seuraajien ristiriitaisesta suhteesta tekevät myös Perelman ja Olbrechts-Tyteca todetessaan, että vaikka asema mallina on merkki arvovallasta, yleensä mallia alempiarvoisten jäljittelijöiden myötä mallin arvo toisaalta kärsii, mihin synnä on jäljittelystä seuraavan vertailuasetelman syntyminen, jossa alempi ylenee ja ylempi alenee. Malli pyrkiikin eroon samankaltaisuudesta suhteessa seuraajiinsa, ja kuten todettua, tällaisen pyrkimyksen tuloksena esimerkiksi erilaiset muotivirtauksetkin jatkuvasti muuttuvat. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 2013, 366; Perelman 2007, 126.)

Girard ei palauta halua mallina olemiseen pelkästään siihen liittyvään arvovallastaan. Syy sille, miksi seuraajassa syttyvän mimeettisen halun myötä syntyvästä kilpailuasetelmasta huolimatta malli haluaa tulla jäljitellyksi, on Girardin mukaan myös se, että esittämällä itsensä mallina muille ihminen yrittää peittää oman jäljittelynsä. Mimesikseen, silloin kun se koskee aikuisten välisiä suhteita, liittyy siis jotain häpeällistä, vaikka (tai kenties koska) mimesis ja tarkemmin halun mimeettisyys on pakottava elementti sosiaalisissa suhteissa. Itse asiassa myös malli on seuraaja, vähintäänkin jonkin toisen mallin seuraaja, mutta toisinaan hän on sitä jopa suhteessa omaan seuraajaansa (Girard 2004, 197–198). Myöhemmin Girard esitti mallin ja seuraajan välisen suhteen vieläkin voimakkaammin vastavuoroisena: malli vaikuttuu mimeettisesti jäljittelijänsä halusta, ja tämän seurauksena hänestä tulee jäljittelijänsä jäljittelijä ja jäljittelijänsä mallinsa malli (Girard 1996, 12). Mimeettinen halu johtaakin lopulta erojen katoamiseen, mikä ilmiön yleistyessä ajaa yhteisöä kohti yhä pahenevaa kriisiä.

Sosiaalinen elämä perustuu Girardin mukaan siis halun mimeettisyydelle. Ensinnäkin mimeettinen halu on edellytys yhteisön syntymiselle, sillä mimeettisen taipumuksen myötä lapsi tekee vanhemmistaan itselleen mallin, ja näin ollen tämän mekanismin ansiosta ihminen siis oppii osaksi yhteisöä. Girardin sanoin: ”Ihmiset ovat muukalaisia suhteessa haluihinsa. Lapset eivät tiedä, miten haluta ja heitä on opetettava.” (Girard 1989, 131.) Mutta mimeettisellä halulla on toisaalta myös yhteisöä hajottava ulottuvuus: kilpailuasetelmista, joihin saman objektin tavoittelu johtaa, seuraa konflikteja, jotka tuottavat yhteisöön väkivaltaisia jännitteitä. Girardin mukaan väkivalta ei siis ole niin sanotusti alkuperäistä vaan tulosta mimeettisestä kilpailusta. Toisin sanoen väkivaltaa ei selitä esimerkiksi joidenkin yksilöiden luontainen aggressiivisuus, vaan väkivalta koskee ja koskettaa kaikkia syntyessään kaikkia koskevan mimeettisen kilpailun sivutuotteena. (Girard 1996, 9–10, 12.)

Väkivallan kurissa pitämiseksi yhteisöllä on kuitenkin eräs keino, joka samalla on Girardin teorian toisen osan keskeisin sisältö: sijaisuhri- tai syntipukkimekanismin sekä uhririitin avulla yhteisöön monista eri konflikteista aiheutuneet väkivaltaiset jännitteet kanavoidaan niin sanottuihin uhrattaviin uhreihin. Vuonna 1972 ilmestyneessä teoksessa *La violence et le sacré*, josta Olli Sinivaaran tekemä käännös *Väkivalta ja pyhä* (2004) on tämän tutkimuksen lähteenä, Girardin mimeettinen teoria saa kulttuuriantropologiaa ulottuvuuksia. Nämä uudet ulottuvuudet, jotka samalla erottavat sen sosiaalipsykologian ja kehityspsykologian piirissä jo ennen Girardin kirjoituksia esitetyistä sosiaalisen käyttäytymisen mimeettisiä Aspekteja koskevista teorioista, ovat syntipukkimekanismi sekä sitä jäljittelevä uhririitti. *Väkivallan ja pyhän* ohella syntipukkimekanismiin keskittyä, ensin mainittua vielä rajatumminkin, myös Girardin myöhempi teos *The Scapegoat* (1989).¹⁰⁰

The Scapegoat -kirjassa Girard toteaa, ettei pidä tärkeinä selityksiä, joita esimerkiksi psykoanalyttikot tai marxilainen teoria antavat syntipukkimekanismin taustalla oleville uskomuksille. Girard luo analyttisen katseensa toisaalle: hän keskittyy syytösten mekanismeihin sekä vainoajien tekojen ja representaation välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun. Syntipukkimekanismin taustalla olevien syiden osalta olennaisia ovat vain kulttuurin romahdus ja erojen häviäminen. (Girard 1989, 15.) Teoria ei sen kirjoittajan mukaan myöskään ole varsinaisesti moraalinen.¹⁰¹ Girard ei ota vainoihin kantaa oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, vaan erityisesti *The Scapegoat* -kirjassa keskiössä on vai-

¹⁰⁰ Burton Mack (1987, 6–22) käsittelee Girardin teoriaa syntipukkimekanismin osalta väkivallan teoriana ja toteaa, että *Violence et le sacré* oli ilmestyessään (vuonna 1972) hätkähdyttävä uusi teoria uskonnosta Girardin esittäessä, että uskonnon tehtävänä on toimia ratkaisuna inhimilliselle kulttuurille ominaiselle väkivallalle – ja että uskonto ratkaisee tämän rituaalisen tappamisen (”uhraamisen”) eli (paradoksaalisesti) siis väkivallan keinoin.

¹⁰¹ Näin Girard (1989, 19) antaa ymmärtää esittäessään, ettei pyri määrittelemään, mikä sosiaalisessa ja kulttuurisessa järjestyksessä on hyvää tai pahaa/huonoa. Toisaalta Girard näkee evankeliumin tehtävänä sijaisuhrimekanismin paljastamisen ja lakkauttamisen, eli näkökulmaa voi ainakin pitää vahvasti eettiseen agendaan sitoutuneena (ks. Girard 1989, 100–101).

noissa ilmenevien piirteiden analysoiminen sekä sen osoittaminen, että kollektiivisen väkivallan mallit ovat ylikulttuurisia. (Ks. Girard 1989, 19–20.)

Girardin mukaan syntipukkimekanismi kumpuaa siis mimeettisen halun seurauksena syntyneestä kulttuurisesta kriisistä, jota Girard kutsuu uhrikriisiksi. Siinä on kyse erojen ja erityisesti epäpuhtaan (eli tarttuvan) ja puhdistavan (eli rituaalisen) väkivallan välisen eron katoamisesta, jonka seurauksena puhdistautuminen ei enää ole mahdollista ja yhteisöön leviää vastavuoroinen väkivalta. Uhrikriisi on siis kulttuurisen järjestyksen kriisi ja ilmenee äärimmilleen yltyvänä kilpailuna ja kamppailuna saman perheen tai yhteiskunnan ihmisten välillä. Viime kädessä kulttuurisen järjestyksen hajoamisen takana on uskonnon hajoaminen. Sen seurauksena instituutiot heikkenevät ja ”yhteiskunnan tukiranka vääntyy ja murenee”. Tämä puolestaan johtaa arvojen eroosioon, joka on aluksi hidasta mutta nopeutuu vähitellen niin, että lopulta ”koko kulttuuri on vaarassa sortua ja jonakin päivänä se sortuu kuin korttitalo”. (Girard 2004, 74–75, ks. myös Girard 1989, 12–14.)

Syntipukkimekanismi ja uhririitti ovat Girardin hahmotuksessa mimeettisen halun olennaisia seurauksia. Mutta myös syntipukkimekanismin toteutumisessa mimeettisyydellä on keskeinen sija. Uhrikriisin pahetessa yhteisön jäsenistä tulee näet ”väkivallan kaksosia” ja toistensa kaksoisolentoja. Vaikka vastapuolet kuvittelevat, että heidän välillään on valtava ero, heihin vaikuttaa sama halu ja viha tilanteessa, jossa eron sijasta itse asiassa yhdenmukaisuus luonnehtii sosiaalisia suhteita ja niiden osapuolia. Mimeettisen halun mekanismien vaikutuksesta yhteisön jäsenet myös tulevat vakuuttuneiksi tietyn yksilön syyllisyydestä yhteisön ongelmiin – kuten väkivaltaan tai johonkin parantamattomaan onnettomuuteen, joista yhteisö kärsii. Jäljittelyn tuloksena syntyvä samanmielisyys johtaa edelleen mimeettiseen väkivaltaan, jonka lopputuloksena väkivaltaisten halujen todelliseen alkuperään syytön yksilö eli siis syntipukki lynkataan. (Girard 2004, 112–113.)¹⁰²

Koska kulttuurin mureneminen on ennen kaikkea sosiaalinen kriisi, yhteisön jäsenet tapaavat etsiä sille sosiaalisia ja moraalisia syitä. Mutta sen sijaan, että syyttäisivät itseään, he kohdistavat syyttävän katseensa joko yhteiskuntaan tai helposti tunnistettavista syistä haitallisina nähtyihin *toisiin*. Rikokset, joista yhteisö tiettyä ryhmää tai yksilöä syyttää, ovat tyypillisesti väkivaltarikoksia, jotka kohdistuvat kuninkaaseen, uskonnolliseen johtajaan tai (niin raamatullisen kuin myös modernin ajan mittapuussa) yhteiskunnan heikoimpiin jäseniin. Kyse voi myös olla uskonnollisesta tai seksuaalirikoksesta. Olennaista kaikissa kolmessa rikostyyppissä on tiukimpien tabujen rikkominen. Teot, joita syytökset koskevat, myös heijastelevat kulttuurista kriisiä: perheeseen tai hierarkkisiin eroihin kohdistuessaan niissäkin on kyse hyökkäyksestä kulttuurisen järjestyksen perustaa vastaan. Stereotyyppisen muodon saava syytös antaakin oikeu-

¹⁰² Oidipuksen jäljittely saa Girardilla hyvin toisenlaisen merkityksen Freudiin verrattuna: sen sijaan, että meistä paljastuisi impulssi tehdä samoja rikoksia kuin mihin Oidipus päätyi, löydämmekin itsestämme impulssin sysätä yhteisön ulkopuolelle sellaisia toisia, jotka toimivat kuten me itse (Anspach (2004, xxxii).

tuksen käsitykselle vainotun haitallisuudesta, ja syytös alkaa toimia eräänlaisen välittäjän asemassa. (Girard 1989, 14–15.)

Myös syntipukin roolin saavia yhdistävät tietyt stereotyyppiset tunnusmerkit. Rikokset, joista heitä syytetään, saattavat olla todellisia, Girard huomauttaa, mutta toisinaan heidät valitaan uhreiksi varsinaisten tekojensa sijasta siksi, että he kuuluvat tiettyyn luokkaan. Uhrin saattavat esimerkiksi edustaa etnistä tai uskonnollista vähemmistöä tai he voivat täyttää tietyt fyysiset kriteerit. Fyysisten kriteerien kategoriaan kuuluvat sairaudet, mielenvikaisuus, erilaiset epämuodostumat ja vammat tai esimerkiksi sosiaaliseen statukseen perustuvat erot. Viimeisenä mainitun osalta uhri voi poiketa enemmistöstä kahdella tavalla: vainottu ryhmä tai yksilö voi olla merkittävästi enemmistön alapuolella (olemalla yhteiskunnan pohjasakkaa) tai toisaalta reilusti sen yläpuolella (kuulua valtaeliittiin). Toisin sanoen uhri voi olla kuningas, isä tai jokin auktoriteetti tai sitten kaikkein heikoimpien ja puolustuskyvyttömimpien joukkoon kuuluva eli esimerkiksi lapsi tai (kreikkalaisten uhraamismenojen) muukalainen ja hylkiö, farmakos. Olennaista on, että uhri on statuksensa puolesta marginaalissa; marginaaliin vain voi lipua yhtä hyvin ylä- kuin alakauttakin.¹⁰³ (Girard 1989, 17–19; ks. myös Girard 2004, 28–29.)

Vainoihin liittyvät stereotyyppiset piirteet ovat siis toisiaan peilaavia: uhreja syytetään sellaisista rikoksista, jotka tuhoavat erot, ja heitä syytetään juuri tällaisista teoista siksi, että heitä voisi syyttää kulttuurisen kriisin seurauksena syntyneestä erojen katoamisesta. Tosiasiassa heistä tulee vainon uhreja kuitenkin siitä syystä, että he täyttävät sopivan uhrin tunnusmerkit. Tunnuksissa on ennen kaikkea kyse eroista, jotka asettuvat enemmistön muodostaman rakenteen ulkopuolelle. Ne ovat pelottavia, koska ne paljastavat rakenteen suhteellisuuden, haurauden ja kuolevaisuuden. Uhreja ei Girardin mukaan kuitenkaan valita varsinaisesti heidän erilaisuutensa tähden vaan sen vuoksi, että

¹⁰³ Martha Reineken (2009) mukaan syntipukkimekanismissa sukupuolierolla on keskeinen merkitys. Girard taas ei näe sukupuolieron ja uhraamiskäytäntöjen välillä samaan tapaan *oleellista* yhteyttä, minkä Reineke toteaa olevan hänen ja Girardin näkökulmia erottava seikka. Reineke myös kritisoi Girardia siitä, ettei tämä paneudu riittävästi sukupuolieron merkitykseen uhraamisessa. (Ks. myös Reineke 1997.) *Väkivallassa ja pyhässä* Girard (2004, 29) väittääkin, että vaikka ”monissa kulttuureissa naiset eivät varsinaisesti kuulu yhteiskuntaan, [...] kuitenkaan heitä ei uhrata lähes koskaan”. Tässä puhe on kuitenkin rituaaliuhreista, ei sijaisuhreista, ja näillä kategorioilla on Girardin teoriassa selkeä ero: “[...]uhrattavia kategorioita luonnehtii olennaisesti se, että ne tavallisesti jäävät yhteisön ulkopuolelle. Sijaisuhri sitä vastoin oli osa yhteisöä.” (Mt., 354.) Naiset voivat siis olla otollinen ryhmä varsinaiselle *sijaisuhri*-mekanismille. Girard myös käsittelee seksuaalisuutta ja esimerkiksi kuukautisveren merkitystä väkivallan ja pyhän kuviossa eli naisruumis väkivallan ja pyhän projektiona on Girardillakin läsnä, vaikkakin vain yhtenä uhraamiseen liittyvänä aspektina (esim. mt., 56–59, 343). Hanna Mäkelän (2014, 16–17) tapaan myös ajattelen Girardin teorian olevan feminismin projektin kanssa hyvin yhteensopiva pikemminkin kuin siihen nähden ongelmallinen. Joka tapauksessa pidän Reineken huomioita ja sukupuolieron keskittyvää perspektiiviä tärkeinä ja kiinnostavina sekä Girardin teorian kriittisen tarkastelun kannalta että uhraamiskäytäntöjen tutkimisessa. Näiden aspektien syvällisempi tarkastelu jää kuitenkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

heissä *sekoittuvat* olennaiset erot – eli lopulta valinta perustuu eron sijasta riittävän eron puuttumiseen. (Girard 1989, 21–22.)

Vaikka syntipukkimekanismi on itsessäänkin väkivaltainen käytäntö, sillä on toisaalta myös väkivaltaa kurissa pitävä vaikutus. Koska syntipukki valitaan marginaalista eli ikään kuin yhteisön ulkopuolelta, väkivaltaisten jännitteiden purkaminen ei johda koston kierteeseen. Syntipukkimekanismin avulla vasta-uuoroisen väkivallan noidankehä näin ollen murtuu. Sanan farmakos etymologiset kytkösten tapaisesti myös merkitys, joka uhrille annetaan, ja toisaalta vaikutus, joka tällä yhteisöön on, ovat kahtalaisia ja paradoksaalisiaakin: hän toimii kuin rokote, joka sisältää sopivan määrän taudinaiheuttajaa, ja ruiskuttamalla sitä yhteisöön yhteisön kannalta tuhoisa sairaus onnistutaan välttämään. Uhrin funktio eräänlaisena rokotteenä toteutuu, kun hänen hävittämisenä myötä yhteisöön palaa rauha väkivaltaisten halujen – jotka tosiasiallisesti ovat syntyneet läheisten välisistä riidoista ja kamppailuista, kateudesta ja eripuraisuuksista, eivätkä siis lynkattavan yksilön vaikutuksesta – (väliaikaisesti) sammua. (Girard 2004, 23, 115–116). Näin syntipukkiin myös yhdistyy siunauksellinen aspekti hänen palauttaessaan yhteisöön rauhan, ja lopulta ”pahasta” tuleekin yhteisön silmissä pyhä.¹⁰⁴

Väkivalta ei kuitenkaan häviä siksi, että tietty pahaksi määritelty yksilö tai ryhmä eliminoidaan; se häviää siksi, että sitä päästään käyttämään. Väkivalta palautuu näin ollen yhteisöön eikä syytettyyn yksilöön tai ryhmään ja purkautuu yhteisön toimien myötä. Sillä, kehen tai mihin ryhmään väkivaltaiset toimet kohdistetaan, ei toisin sanoen ole erityisemmin merkitystä, kunhan lynkattu yksilö tai ryhmä täyttää sopivan uhrin tunnusmerkit. Syntipukkimekanismia harjoittavat eivät tätä kuitenkaan tiedosta, ja itse asiassa mekanismin tarkoituksena on nimenomaan kätkeä totuus uhrin viattomuudesta. Toisin sanoen sijais-uhrimekanismin avulla ihmiset onnistuvat karkottamaan totuuden väkivallastaan sysäämällä sen kokonaan yhden ”syyllisen” niskoille uskoessaan sokeasti valitun uhrin syyllisyyteen. Ilman tätä uskoa syntipukkimekanismi ei voisi toimia, sillä jos yhteisö tiedostaisi mekanismin kätkemän totuuden, uhria ei olisi mahdollista nähdä vastuullisena omaan tuhoonsa eikä yhteisö voisi pitää toimintaansa oikeutettuna. Tiettyyn yksilöön tai joukkoon kohdistuneet historialliset vainot onkin yleensä kuvattu vainoojien näkökulmasta, ja koska teloittajat uskovat tekonsa olleen oikeutettu uskoessaan uhrinsa syyllisyyteen, näissä kuvauksissa verityötä ei yritetä peitellä.¹⁰⁵ (Girard 2004, 117; 1996, 14–15 ks. myös

¹⁰⁴ Tiina Arppe (2000, 32) tulkitsee Émile Durkheimin teoriassa ”affektiivisen ylikiihotumisen” saavan samaan tapaan funktion sekä myrkkynä että lääkkeenä. Tämä siksi, että ’yhteisöllistä tasapainoa järkyttävien eksessiivisten vaikutustensa ohella se toisaalta myös sovittaa luonnosta peräisin olevan ”antienergeettisen” pahan (sairauden, kuoleman) aiheuttaman kauhun ja inhon palauttaen loukatut kollektiiviset tunteet ”alkuperäiseen tilaansa”, yhteisöllistä koheesiota edistäväksi homogeeniseksi energiaksi.’

¹⁰⁵ Mikäli uhraaminen osuu ajankohtaan, jolloin myös esimerkiksi luonnonkatastrofi sattuu väistymään, yhteisön silmissä saattaa lisäksi näyttää siltä kuin syntipukki ratkaisisi myös ulkoisen kriisin, minkä vuoksi tähän pahaksi julistettuun liittyy myös pyhän ja transsendentaalisen aspekti. (Girard 1989, 43–44.)

Girard 1989, 1–11, 101). Metaforisesti ilmaistuna sijaisuhri on Girardin (2004, 118) mukaan ”kollektiivisen tason vastine objektille, jonka shamaanit väittävät vetävänsä ulos potilaan ruumiista ja jonka he sitten esittävät kaiken pahan syyksi”.

Girardin mukaan kollektiivisen väkivallan peittely jatkuu vielä tänäkin päivänä samaa ”salakavalaa ja vastustamatonta” tapahtumasarjaa noudattaen kuin aikaisemminkin (Girard 1989, 91).¹⁰⁶ Toisaalta emme enää elä varsinaisessa uhriyhteiskunnassa, sillä oikeusjärjestelmä on korvannut uhraamiskäytännöt. Uhri valitaan näissä kahdessa yhteiskuntamuodossa eri perustein mutta molemmilla niin, että sen enempää uhriyhteiskunnassa kuin oikeusvaltiossakaan väkivalta ei tuota lisää väkivaltaa: ’Ensimmäisessä tapauksessa uhria ei kosteta, koska se ei ole ”se oikea”. Toisessa tapauksessa väkivalta iskee nimenomaan ”oikeaan” uhriin, mutta sellaisella voimalla ja auktoriteetilla, ettei minkäänlainen vastaisku ole mahdollinen.’ (Girard 2004, 40). Girardin (2004, 40) mukaan kuitenkin myös oikeusjärjestelmä peittää yhteytensä koston. Kenties siis silläkin on väkivallan kurissa pitämisen ohella myös sen kätkemisen funktio: oikeusjärjestelmän langettamaa tuomiota ei mielletä väkivallaksi vaan oikeuden toteutumiseksi, vaikka käytännössä lopputulos on siinäkin väkivaltainen, kun yksilöltä riistetään vapaus tai jopa henki.

Siitä huolimatta, että oikeusjärjestelmä on korvannut uhriyhteiskunnan institutionaalisten rakenteiden tasolla länsimaisessa kulttuuripiirissä, syntipukkimekanismia sinänsä sen ei kenties voi sanoa korvanneen, jos tarkastelee nyky-yhteiskuntaa girardilaisen linssin läpi. Girardkin toteaa alun perin vuonna 1979 ilmestyneessä kirjoituksessaan, että uhrin syyllistäminen on yhä olemassa keskuudessamme. Koska syntipukkimekanismin muodot ovat rappeutuneita eivätkä ne siksi enää tuota ”primitiivisten kulttien ilmentämää sovintoa ja rituaalista käytäntöä”, on itse asiassa niin, että uhreja on päinvastoin yhä enemmän. Ilmiötä koskevan tiedon kasvamisen seurauksena syntipukkimekanismin kömpelöimmät ja väkivaltaisimmat muodot ovat vanhentuneita, ja syntipukittelun tuomitseminen onkin Girardin mukaan nykymaailmassa yksi syntipukittelun keskeinen ilmenemismuoto ja jopa sen onnistumisen ehto. (Girard 2008, 6–7.)

Syntipukkimekanismin harjoittamiselle suotuisia konteksteja tai areenoita myöhäismodernina aikakautena tarjoavat esimerkiksi keltainen lehdistö ja ilta-

¹⁰⁶ Ks. myös Carolyn Marvinin ja David W. Inglen (1999) girardilaista perspektiiviä sekä Durheimin kirjoituksia hyödyntävä tulkinta amerikkalaisesta yhteiskunnasta uhraamisen systeemiin perustuvana. Heidän mukaansa tämän järjestelmän ytimessä on Yhdysvaltojen lippu, jonka kirjoittajat määrittelevät verenhimoisen toteemijumalan ruumiillistumaksi. Marvinin ja Ingen teesin mukaan veriuhrin pitää ryhmän koossa, vaikkakin tällainen väite heidän mukaansa ymmärrettävästi haastaa syvimmät käsityksemme sivistyneestä käytöksestä. Kirjan lopussa näkökulma tulee esiin vielä kärkevämmin: Väkivalta *määrittää* koossa pysyviä ryhmiä. Ryhmää voi vaihtaa, mutta tätä kautta ei kirjoittajien mukaan pääse pakoon väkivaltaan perustuvaa systeemiä, sillä se on osa minkä tahansa ryhmän toimintaa. (Marvin & Ingle 1999, 1, 312–313, kurssiivi alkuperäisessä.) Toisin kuin esimerkiksi Girard, Marvin ja Ingle eivät tarjoa väkivallan kitkemiseksi ratkaisumallia (ks. mt., 313–315).

päivälehdet lööppeineen. Näin voi todeta olevan silloin, kun niissä välitetään ja toisaalta tuotetaan tarinoita väkivallasta, missä asetelmassa lukeva yleisö taas saa roolin eräänlaisen torikokouksen kansanjoukkona. Seuraamalla median välityksellä erilaisia kirjaimellisia tai symbolisen tason teloitusnäytelmiä yleisö myös kenties ainakin jossain määrin vapautuu omista väkivaltaisista jännitteistään samaan tapaan kuin aikaisemmin uhririiteissä. Myös internetin keskustelufoorumit voivat toimia tällaisina areenoina. Erityisesti sellaiset sivustot, joille on mahdollista kirjoittaa nimettömänä, tarjoavat tilan paitsi vakivaltaisten narratiivien välittämiseen myös tiettyyn yksilöön tai ryhmään (kuten esimerkiksi korkean tai matalan kategorian julkisuuden henkilöön) kohdistuvan verbaalisen väkivallan harjoittamiseen. Vaikkakaan tällaisten käytäntöjen ei voi sanoa olennaisella tavalla määrittävän *Sylvia Plath Forumia*, tietyiltä osin myös sen keskustelua voi tarkastella syntipukkimekanismin valossa, kuten luvussa 7 osoitan.¹⁰⁷

Vieläkin symbolisemmalla tasolla väkivaltaisia jännitteitä purkava rooli voi olla vaikkapa teatterilla ja kirjallisuudella sekä yleisemmin sellaisella taiteella, joka operoi tragedian lajin keinoilla. Girard toteaa Aristoteleen *Runousopin* muistuttavan ”todellista uhraamiskirjaa”. Tragedian ”hyvän” sankarin ominaisuudet nimittäin muistuttavat hänen mukaansa ominaisuuksia, joita uhraamisen uhrilta vaaditaan, sillä uhrinhan on oltava samanlainen kuin kaikki yhteisön jäsenet ja saman aikaan erilainen, ei yksinomaan ”hyvä” eikä ”paha”: ”sen täytyy olla yhtä aikaa läheinen ja kaukainen, sama ja toinen, kaksoisolento ja pyhä ero”. Tietyn hyvyyden on oltava sankarissa läsnä, jotta katsojan osittainen samastuminen voidaan taata, mutta sen ohella tarvitaan myös jotakin heikkoutta, ”traagista erhettä”, joka lopulta tekee ”hyvyydestä” toimimatonta niin, että katsojan on mahdollista jättää sankari kauhuun ja kuolemaan. Katsoja kulkee sankarin rinnalla mutta lopulta hylkää tämän. Tähän hylkäämiseen liittyy Girardin mukaan ”pelon ja säälin” vavistus, joka epäilemättä sekoittuu siihen, että katsoja tunnistaa oman tasapainonsa ja hyvin järjestetyn eksistenssin turvallisuuden idean’. Jokaisella todella voimallisella taideteoksella, jonka voima myös liikuttaa, onkin Girardin mukaan ainakin heikosti initioiva vaikutus, sillä ”se saa tuntemaan väkivallan ja pelkäämään sen töitä. Se kutsuu harkitsevaisuuteen ja kääntää pois *hybriksestä*.” (Girard 2004, 384, kurssiivi alkuperäisessä.)

Girard ei kuitenkaan tyydy teoriassaan vain kuvaamaan mimeettiseen halun käytäntöjä ja niihin kytkeytyvää syntipukkimekanismia, vaan mimeettisen teorian kolmas osa, joka tulee esitetyksi erityisesti teoksessa *Des choses cachées depuis la fondation du monde* (1978) eli *Things Hidden since the Foundation of the World* (1987), on luonteeltaan teologinen ja lisäksi vieläpä tunnustuksellinen kristillisessä hengessä: Girardin mukaan kristinusko paljastaa Vanhan ja Uuden testamentin avulla uskontojen luonteen ja juuret, jotka palautuvat väkivallan kätkemiseen. Raamattu nimittäin tuo esiin totuuden uhraamisen todellisesta luonteesta auttamalla ymmärtämään, millä tavalla vainoojat representoivat vai-

¹⁰⁷ Tähän lienee syytä vielä lisätä: mikäli kirjoitustyylini kyseisessä luvussa on (tarkoituksieni vastaisesti) tuomitseva, käy Girardin huomioita silmällä pitäen väistämättä myös niin, että itse tulkintakin on tulkittavissa syntipukkitteluun osallistuvaksi.

not. Raamatun voikin todeta olevan Girardin ajattelussa eräänlainen metauskonnollinen teos ja avain uskontojen metafysiikkaan, sillä Raamatun avulla voi tietyllä tapaa dekodata uskonnon. Erityisen tärkeässä asemassa tässä ovat evankeliumit. Tuomas Nevanlinna (2008, 17) luonnehtiikin Girardin teoriaa revelaation revelaationa sen paljastaessa, mitä historiallinen kristinusko evankeliumien uhriluentana (piilevästi) paljastaa. Nevanlinna myös jatkaa (kenties hieman ironisesti) kysymällä, eikö tästä itse asiassa seuraa, että oikeastaan vasta Girardin omat kirjoitukset ovat varsinainen evankeliumi.

Girardille evankeliumit eivät ole vain myytti myyttien joukossa. Tämä siksi, että vaikka evankeliumit kyllä kuvaavat Jeesuksen kärsimysnäytelmän, saman draaman, joka löytyy maailman kaikista mytologioista, ne kuvaavat tämän draaman *uhrin näkökulmasta*. Vainoojien illuusioiden torjumisen kautta uhraamisen tarina synnyttääkin evankeliumeissa ”ainoan tekstin, joka voi asettaa mytologioille päätepisteen”. Evankeliumit siis osoittavat, mistä yhteisöjen suorittamissa vainoissa lopultakin on kyse: *sijaisuhrimekanismista*. Uhri on toisin sanoen syytön väkivallan palautuessa yhteisöön itseensä. Kun syntipukkimekanismi tulee tällä tavalla, kristillisen revelaation myötä, paljastetuksi, sen ei enää ole mahdollista toimia samalla tavalla kuin aikaisemmin. Mekanismin vaatimien uhrien syyllisyyteen uskotaan nimittäin yhä vähemmän. (Girard 1989, 100–101.)

Girardin mimeettisen teorian kiisteltyihin puoliin kuuluu ennen kaikkea juuri tämä kolmas osa, joka ei ole vain mimeettisyyteen liittyviä ilmiöitä kirjallisuustieteellisessä tai kulttuuriantropologisessa kehyksessä kuvaava vaan eräänlainen filosofinen ja elämäntutkimuksellinen väittämä. Erityisesti yhteiskunta-teoreettisesti orientoituneelle ja tieteenfilosofisia kysymyksiä painottavalle ranskalaiselle Girard-tutkimukselle teorian avoin kristillisuus onkin näyttänyt ongelmallisena. Toisaalta Itävallasta alkaneen ja sittemmin erityisesti Yhdysvaltoihin ja Suomeenkin laajentuneen teologisesti orientoituneen Girard-tutkimuksen kohdalla tilanne on päinvastainen. (Ks. Sinivaara 2012, 10.)

Toinen Girardin osakseen saama kritiikki koskee hänen valintaansa kirjoittaa historiallisista vainoista ja myyteistä ikään kuin toisiinsa rinnastettavina ilmiöinä. Girard näet katsoo myyttien pohjautuvan todelliseen alkutilanteeseen eli mimeettistä halua seuranneeseen ensimmäiseen murhaan, jota kollektiivinen väkivalta (ihmisten itse sitä tiedostamatta) sekä erilaiset rituaalit ja riitit uhraamisineen sitten jäljittelevät. Uskonnolliset yhteisöt pyrkivät siis ikään kuin muistamaan ja uudelleen esittämään tämän ensimmäisen ja samalla uhrikäytännöille mallin antaneen veriuhrin. (Esim. Girard 1996, 11; 2001, 82–94.) Girard myös tulkitsee kollektiivisen alkumurhan kulttuurin alkuperäksi. Kulttuurissa kaikkine instituutioineen on hänen mukaansa nimittäin kyse primitiivisen väkivallan rajoittamispyrkimyksistä. Girard katsookin kulttuuristen instituutioiden palautuvan rituaaliin. Ne kyllä menettävät ajan saatossa uskonnolliset konnotaationsa ja muuttuvat käytännöiksi, jotka vaikuttavat yksinomaan järkeen perustuvilta, mutta tämä ei poista niistä niiden uskonnollista alkuperää. (Girard 2001, 84–85, 91.)

Antropologiseen kehykseen asettuen Girard ymmärtää mimesiksen logiikan paljastuvan siis *todellisessa* väkivallanteossa, jota sitten myöhemmät representaatiot, myytit muiden mukana, jäljittelevät. Tällainen näkökulma on tieteenfilosofisessa mielessä vähemmän realistisesti suuntautuneille ajattelijoille ongelmallinen. Esimerkiksi Lacoue-Labarthele representaatio itse on alkuperäinen elementti, kuten Susanna Lindberg esittää Girardin ja Lacoue-Labarthen mimesis-ajattelua vertaillaessaan. Representaatio ei siis saa totuuttaan alkuperästä, johon se viittaa, vaan se itse on alkuperä. Representaatio on myös mimesiksen ehto, ei sen korvike. Lindberg kirjoittaa: ”Mimesiksen alkuperänä ei ole puhdas, nimetön väkivalta, vaan representaatio – representaatio hyvin laajassa merkityksessä, joka sisältää esimerkiksi tavan, jolla toinen meille ilmenee, tai puheen, jossa tämä ilmeneminen ennen kaikkea tapahtuu ja jonka olemus on kaikkea muuta kuin yksinkertaista kommunikaatiota.” (Lindberg 2008, 22.) Vaikkakin tämän tutkimuksen kehystä määrittävät ennen kaikkea Girardin kirjoitukset, kallistun kysymyksessä mimesiksen alkuperästä kannalle, jossa representaatio nähdään alkupisteenä. Kysymykseen alkumurhasta palaan tutkimuksen lopussa palatessani kysymyksen kulttuurista, mutta niin, että tarkastelen alkumurhaa todellisen sijasta pikemminkin metaforisena konstruktiona.

Girardin teorian toisella tapaa, mutta antropologisena samankaltaiseen kehykseen asettuen, taas haastaa Émile Durkheim: siinä missä Girardin alkunäyttämöllä tapahtuu murha, Durkheimin alkunäyttämöllä lauletaan ja tanssitaan, kuten Tiina Arppe (2008, 14) muotoilee. Yhteistä näille kahdelle ajattelijalle on uskonnon ja voimakkaan kollektiivisen kiihtymystilan yhdistäminen toisiinsa uskonnon tullessa heidän ajattelussaan selitetyksi tällaisesta tilasta syntyvänä. Durkheim ei myönnä kuvaavansa historiallista tapahtumaa mutta yhtä kaikki käyttää omassa teoriassaan Australian alkuperäisasukkaiden käytäntöjä eräänlaisina todisteina uskonnon synnystä. Kuvaus alkaa yksityiskohtaisella esityksellä siitä, miten yhteisön tavallisesti yksitoikkoinen, raukea ja tylsä elämä muuttuu ihmisten kokoontuessa yhteen. Tämä nimittäin synnyttää eräänlaista sähköisyyttä, ja vähitellen yhteisön valtaa yhä voimistuva mimeettisyys yksilöiden toistaessa toinen toistensa liikkeitä ja tunteenilmauksia, mikä ennen pitkää johtaa lauluun ja tanssiin sekä yhteisön elämää tavallisesti ohjaavien moraali- ja käyttäytymissääntöjen väliaikaiseen höllentymiseen. Kaiken tämän seurauksena ihminen ”kokee muuttuneensa uudeksi olennoksi” ja kokemus, kaikessa transsendentaalisuudessaan, synnyttää ajatuksen kahdesta erilaisesta maailmasta: profaanien ja pyhien asioiden maailmasta. Durkheim päätyy johtopäätökseen: ”Tällaisten sosiaalisten ympäristöjen käymistilojen uumenista ja tästä käymistilasta itsestään uskonnollinen idea näyttää siis syntyneen.” (Durkheim 1980, 200–203; ks. myös Arppe 2008, 13). Durkheimia ja Girardia voikin pitää yhteismitallisina alkunäyttämön tulkkeina ja teorioissaan sen eräänlaisina todistajina. Mimeettisyys vain johtaa näissä narratiiveissa keskenään hyvin erilaisiin tapahtumasarjoihin: Durkheimilla väkijoukon muodostavien yksilöiden toinen toistaan jäljittelevä rytmisen liikehdintä saa siis laulun ja tanssin muodon. Girardilla taas mimeettinen kuohunta, joka käynnistyy saman objektin tavoittelus-

ta, johtaa patoutuneen raivon kannalta viattoman mutta yhteisön syylliseksi julistaman (ja heidän tällaisena myös pitämän) sivullisen lynkkaukseen.

Myyttisyydessään Girardin teorian voi todeta olevan kaiken kaikkiaan lähes kaunokirjallinen. Se ei kaikilta osin myöskään täytä perinteisessä mielessä ajatellen hyvän tieteellisen argumentoinnin kriteerejä – niissä kehyksissä, joiden sisään Girard teoriasa kirjoittaa, kuten esimerkiksi antropologisessa mielessä – empirian jäädessä paikoin ohueksi. Mimeettisen teorian osakseen saaman kritiikin ja toisaalta teoriaa kohtaan tämänkin tutkimuksen kirjoittajan kokeman vetovoiman voisi Tuomas Nevanlinnaa (2008, 17) lainaten kiteyttää seuraavasti: ”Girardissa on kiinnostavaa se, että hän on sekä pakottava että mahdoton. Mahdoton, jos ajatellaan hänen reduktionismiaan, megalomaanista itsevarmuuttaan, alkuperäispekulaatioitaan, filosofisia yksinkertaistuksiaan ja tunnustuksellista uskoaan. Toisaalta: hänen myytti- ja rituaaliluentansa ovat liki pakottavia, oudolla tavalla vastaansanomattomia, vähintäänkin ohittamattomia, kirkastavia.”

Girardin teorian hyödyntäminen myös tuottaa tiettyjä haasteita suhteessa tutkimukseni teoreettis-metodologisiin lähtökohtiin niiltä osin kuin paikantumiseni lähenee relativistisesti painottunutta analyttistä diskurssianalyysiä. Toisaalta kriittisen diskurssianalyysin taustalla vaikuttava tieteenfilosofinen lähtökohta taas asemoituu realismin piiriin kuten Girardin teoriakin, ja näin ollen tieteenfilosofisen paikantumisen kannalta sekä myös sosiaalipsykologisen orientaation osalta näillä kahdella on yhtymäkohtia. Tutkimukseni teoreettis-metodologisen kehyksen voi joka tapauksessa todeta tuovan yhteen myös sellaisia aineksia, jotka eivät kaikilta osin keskustele sopuisasti keskenään – alkaen kulttuurin määrittelystä, mihin kysymykseen palaan aivan työn lopussa. Pysin kuitenkin synnyttämään ristiriitaisiltakin vaikuttavien aineiden välille dialogin, sillä teoreettiseen kehykseen valitsemani elementit yhdessä toivoakseni luovat sellaisen tarkastelupisteiden verkoston, josta käsin aineiston eri puolet tulevat monipuolisesti näkyviksi. Lisäksi ajattelen, ettei (todollisuuden luonnetta koskeva) kiista välttämättä kerro siitä, että joku olisi väärässä. Johan Fornäsin tapaan nimittäin katson, että keskenään ristiriitaisetkin teoriat voivat olla yhtä lailla relevantteja todellisuuden tulkinnan välineitä. Tämä siksi, että ”inhimillinen todellisuus, jota teoriat pyrkivät rekonstruoimaan, on itse täynnä keskenään ristiriitaisia puolia ja ambivalentteja tendenssejä”. (Fornäs 1998, 19.)

Tässä tutkimuksessa Girardin kirjoitukset tarjoavat kehyksen, joka on olennainen yhtäältä teoreettisella tasolla, muun muassa kulttuurin diskurssin ja fanidiskurssin määrittelyssä, ja toisaalta aineistoni analyysissä. Erityisesti kysymys ulkoisesta ja sisäisestä välityksestä on hahmotuksessani keskeisessä asemassa sekä kulttuurin käytäntöjen että Plathin elämään vaikuttaneen kolmiadraaman ja sitä koskevien representaatioiden analyysissä, mutta foorumilla aika ajoin ilmenevää vihamielistä kirjoittelua tarkastellessani hyödynnän miemeettistä teoriaa myös syntipukkimekanismia koskevilta osin. Retorisessa mielessä tärkeitä näissä keskusteluissa ovat erityisesti identifikaation tuottamiseen tähtäävät retoriset keinot, mallin ja vastamallin ideaan kytkeytyvät argumentaatiostrategiat sekä uhrausretoriikka.

Todettakoon vielä, että kristinuskon merkitykseen ja tehtävään en ota tässä tutkimuksessa kantaa, ja Girardin teorian selitysvolimaakin pohdin ennen kaikkea analyysini kohteena olevien keskusteluiden kannalta. Työn lopussa tosin käsittelen mimeettisen halun kysymyksiä myös yleisemmällä, yhteiskunnallisella tasolla sekä eräänlaisena filosofisena haasteena esittäessäni tulkintoja foorumin diskurssijärjestyksestä ja sen ideologisista kytköksistä sekä yleisemmin kulttuurista. Pääosin tutkimusotteeni vastaa kuitenkin Girardin *Mensonge romantique et vérité romanesque* -teoksen mukaista käsittelytapaa tarkastelun kohdistuessa ennen kaikkea teksteihin representaatioineen.

2.10 Tutkijan eettiset valinnat

Eettiset ratkaisut läpäisevät koko tutkimusprosessin, vaikkakin niiden läsnäolo on paikoin eksplisiittisen sijasta pikemminkin piilevää. Esimerkiksi metodit ja teoreettinen kehys ovat kytköksissä tutkimusetiikkaan määrittäessään aineiston hankkimisen ja analysoimisen tapoja sekä tutkijan position suhteessa aineistoon. Tällaiset seikat jo itsessään pitävät sisällään tutkimuseettisiä ratkaisuja ja ohjaavat tulevia.

Eettinen analyysi käsittää monien eri elementtien tunnistamisen. Näihin kuuluvat (1.) eettinen kysymys (sen määrittäminen, mitä ollaan päättämässä ja mihin etsitään ratkaisua), (2.) asianosaiset (eli henkilöt ja tahot, joihin päätös voi vaikuttaa tai jotka mahdollisesti vaikuttavat päätökseen), (3.) oikeudet ja velvollisuudet (niin lailliset kuin moraalisetkin) sekä (4.) erilaiset vaihtoehdot ja niiden tuottamukset. Lisäksi on otettava huomioon päätöksentekijän oma asema ja siitä aiheutuvat vaikutukset eli päätöksentekijän on pohdittava esimerkiksi historiansa, tavoitteidensa, arvojensa ja kokemustensa sekä ylipäätään erilaisten, kaikkia ihmisiä koskevien psykologisten taipumusten vaikutusta päätöksentekoon. Eettisesti perustellun ratkaisun etsiminen puolestaan voi olla lähtökohdiltaan seurauksiin, periaatteisiin tai hyveisiin keskittyvää. (Ks. Clarkeburn & Mustajoki 2007, 29–42.)

Eettisten kysymysten tunnistaminen on tämän tutkimuksen kohdalla keskittynyt erityisesti verkkoaineistoon kohdistuvan tutkimuksen tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiin. Tutkimusaineistoni hankinta ei niinkään ollut haasteellista eettisessä tai muussakaan mielessä, sillä *tutkin julkista keskustelufoorumia, jonka kirjoituksia lukeakseen ei tarvitse liittyä yhteisön jäseneksi*. Aineisto on siis syntynyt tutkimushankkeeni ulkopuolella ja pitkälti myös ollut olemassa jo ennen sitä, enkä ole esimerkiksi kysymyksenasetteluillani voinut vaikuttaa aineiston sisältöön. Minun ei myöskään ole tarvinnut liittyä foorumille päästäkseni lukemaan sillä käytyä keskustelua. Väitöskirjahanketta käynnistäessäni jouduin kaikesta huolimatta pohtimaan, olisiko minun syytä ilmoittaa foorumilla tutkimuksestani. Tutkimusaineistoani käsittelevien ensimmäisten julkaisujeni valmistuessa foorumi oli kuitenkin jo jähmettynyt arkistoksi ja sen perustaja kuollut, ja informointi jäi siksi tekemättä. Koska kyseessä on julkisesti saatavilla oleva sivusto, en pidä tätä kuitenkaan eettisesti ongelmallisena. Fooru-

min kirjoittelu ei myöskään ole erityisen arkaluontoista, sillä kyse on enimmäkseen kirjallisuuskeskustelusta tai vähintäänkin kirjallisuutta sivuavasta keskustelusta.

Yksi keskeinen kysymys on ollut, viittaanko sivuston kirjoittajiin viestin yhteydessä ilmoitettua nimeä, pelkkiä nimen alkukirjaimia vai jopa peitenimeä käyttäen. Alkuperäisen "allekirjoituksen" käyttöä viittaamisessa voi perustella vetoamalla foorumin julkisuuteen sekä siihen, että kirjoittajat ovat keskusteluun osallistuessaan voineet itse valita allekirjoituksensa. Ratkaisun tekeminen ei kuitenkaan ole ollut aivan yksinkertaista, sillä en tarkastele tietyn henkilön näkemyksiä ja lisäksi tutkimuksessani konteksti on toinen kuin se, johon kirjoittajat alun perin ovat osallistuneet. Näitä seikkoja silmällä pitäen ei ole perusteltua korostaa viestin kirjoittanutta henkilöä. Toisaalta taas nimien muuttamista tai pelkän etunimen käyttämistä voisi pitää eräänlaisena toimijoiden häivyttämisenä. Joissain tapauksissa kirjoittajan koko nimi myös tulee väistämättä ilmi sen vuoksi, että osa kirjoittajista kuuluu Plath-kirjallisuutta tuottaneiden tutkijoiden joukkoon, ja jo tämän tutkimuksen teoreettis-metodisen kehyksen kannalta tällaisten yhteyksien paikantaminen on relevanttia.

Tämänkään eettisen kysymyksen ratkaisemiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa. Erinäisiä suosituksia on kuitenkin olemassa. Riikka Turtiainen ja Sari Östman (2013) korostavat verkkotutkimuksen etiikkaa käsittelevässä artikkelissaan, että on pohdittava erityisesti, onko internet tutkimuksen väline, lähde vai kohde eli tekeekö tutkimusta verkolla, verkossa tai verkosta. Mikäli internetin rooli on olla näitä kaikkia, verkko on oikeastaan tutkimusympäristö. Tällöin tutkijan on muistettava tutkimusetiikan suhde lähdekritiikkiin, omaksuttava tutkimusympäristön kulttuuriset käytännöt, hahmotettava aineiston syntykonteksti sekä se, miten julkisiksi tai intiimeiksi tutkittavat itse mieltävät tuottamansa sisällöt, kunnioitettava tutkimuskohdettaan sekä muistettava verkkoympäristön jatkuvasti muuntuva luonne ja tutkimuseettisten haasteiden tapauskohtaisuus. (Turtiainen & Östman 2013, 64.)

Siitä huolimatta, etten tutki varsinaisesti (aineistoni tuottaneita) toimijoita vaan diskursseja ja niissä rakentuvia subjektipositioita, on todellisten henkilöiden olemassaolo tosiasia, joka on syytä huomioida. Tähän liittyy olennaisena osana vaade tutkimuskohteen ja sen takana olevien ihmisten kunnioittamisesta. (Ks. myös Saresma 2007, 17.) En esimerkiksi ole voinut olla pohtimatta, miten foorumille kirjoittaneet suhtautuisivat heidän viesteihinsä kohdistuviin tulkintoihini. En kuitenkaan pyri sanomaan mitään foorumille kirjoittaneiden varsinaisesta kokemusmaailmasta tai todellisista mielipiteistä, vaan tutkimuksen ollessa persoonapohjaisen sijasta tekstipohjaista *analysoin keskustelua tekstinä*. Tästä johtuen en ole pitänyt aiheellisena tai metodisesti järkevänä tutkimukseni esittelemistä foorumin kirjoittajille (esimerkiksi tulkintojeni testaamisen tarkoituksessa) (vrt. esim. Hirsjärvi 2009a, 47). Informointi olisi ollut osittain ja monelakin tapaa myös mahdotonta perustajan poismenosta johtuen. Kunnioitus ei tämän tutkimuksen tapauksessa toteudu siis siten, että hakisin tulkinnoilleni hyväksyntää aineistoni kirjoittajilta. Yhtä kaikki uskon toimineeni tutkimuskohdettani kunnioittavalla tavalla erityisesti siinä mielessä, että olen viittaamis-

tapaa koskevissa ratkaisuisani ja laajemminkin menetelmien ja teoreettisten kehysten valinnassa huomioinut foorumin julkisen luonteen ja lisäksi pohtinut tähän seikkaan liittyvää problematiikkaa monesta eri näkökulmasta ja eri asi-anosaisten kannalta.

Viittaamistapaa koskevan eettisen ongelman (joka hetkittäin on tuntunut dilemmalta sanan varsinaisessa merkityksessä) tunnistaminen (ja tunnustaminen) on tuottanut erilaisia ratkaisuja eri yhteyksissä. Artikkeleissani olen ratkaissut asian sen perusteella, onko käsittelytapani ja tutkimuskysymykseni sellainen, että tekijän nimi on aiheellista tuoda esiin esimerkiksi tekijänoikeudellisista tai tieteellisen tunnustuksen periaatetta koskevista syistä. Näin oli fanirunoja käsittelevän artikkelini ”Kultti ja kirjoittaminen – Sylvia Plath verkkomuusana” kohdalla (Haverinen 2008a). Sen sijaan valtaan ja sananvapauteen kytkeytyviä keskusteluja tarkastelevassa artikkelissani ”Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa www.sylviaiplathforum.com” käytän vain nimien alkukirjaimia, sillä koko nimen esiin tuominen ei antanut mitään olennaista lisää analyysiin kyseisen artikkelin tapauksessa (Haverinen 2008b; ks. myös Haverinen 2009). Ratkaisuni perustui myös tutkimuseettiseen harkintaan: tutkin viimeksi mainitussa tekstissä foorumilla käytyjä kiistoja ja tulkitseen viestejä kirjoittajien tarkoittamaan nähden kenties yllättävistä näkökulmista. Jättämällä kirjoittajien nimet pois analysoimieni viestien yhteydestä pyrkimyksenäni oli pienentää mahdollista haittaa eli kyseisen artikkelin tapauksessa riskiä mielihahasta, jota kirjoittajat saattaisivat tuntea, mikäli artikkelini tulkintoineen tulisi heidän tietoonsa. Ratkaisu perustui siis seurauseettiseen harkintaan, jossa painottuivat kysymykseen liittyvistä asianosaisista nimenomaan foorumin kirjoittajat. Erityisesti velvollisuuseettisestä näkökulmasta nimet olisi hyvin voinut myös tuoda esiin sillä perusteella, että foorumi on julkinen, kirjallisuuskeskustelua varten perustettu sivusto eikä sen viestien lukeminen edellytä kirjautumista yhteisön jäseneksi.

Nyt käsillä olevan tutkimuksen kohdalla sopivan ratkaisun tekeminen (koska varsinaisesti ”oikeaa” ratkaisua ei ole) on ollut vieläkin haasteellisempaa. Tämä siksi, että käsittelen yhtäältä (tieteellistä) kirjallisuuskeskustelua, mutta myös sitä arkaluontoisempia, valtaan ja jopa väkivaltaan (syntipukkimekanismin kehyksessä) liittyviä kysymyksiä. Lisäksi lainaan tutkimuksessani foorumin kirjoittajien runoja sekä käsittelen sellaista Plath-tutkimusta, jonka kirjoittajista osa on ollut luomassa myös primaariaineistoani eli *Sylvia Plath Forum*in kirjoituksia. Lisäksi on todettava, ettei myöskään foorumin julkisuus suoraan määritä sitä, miten (julkisina) sen kirjoituksiin on syytä suhtautua.

Julkisuus ei nimittäin aina ole yksiselitteinen tosiasia vaan toisinaan pikemminkin suhteellinen kysymys. Tietty sivusto voi olla julkisesti saatavilla, mutta osallistujat eivät silti välttämättä aina muista tätä tosiseikkaa. Åsa Rosenberg korostaa artikkelissaan ”Virtual World Research Ethics and the Private/Public Distinction” (2010), että julkisen ja yksityisen välinen rajankäynti on tärkeä kysymys tutkimuseettisen päätöksenteon kannalta. Tämänkaltaisen rajankäynti ja siihen liittyvät eettiset kysymykset ovat myös Plath-foorumin tapauksessa pohdintaa edellyttäviä aspekteja: Yhtäältä Plath-foorumi on julkisen

alueen määritelmän mukaisesti valtiovallan ja yksityisen alueen väliin jäävä tila, jossa voi keskustella ideoista ja muodostaa mielipiteitä.¹⁰⁸ Toisaalta se ei ole pelkästään julkinen ”näyttämö”, jolla esitetään erilaisia rooleja, vaan paikoin se tuntuu saavan merkityksen myös tätä yksityisempänä tilana, toisinaan jopa eräänlaisena takahuoneena, jossa on lupa vain olla, vapaana toisten arvioivista katseista (ks. Goffman 2012, 200; Goffman 1986; Rosenberg 2010). Myös yksityinen on sivustolla siis läsnä, paikoin julkisen kanssa yhteen kietoutuneena, ja foorumi saa erilaisia funktioita riippuen kulloinkin pinnassa olevasta semioottisesta toiminnasta.

Nähdäkseni julkinen on kuitenkin viime kädessä vahvemmin painottunut myös keskustelujen sisältöjen eikä vain Plath-foorumien teknisten ominaisuuksien vuoksi. Voittopuolisesti keskustelua nimittäin käydään kirjallisuudesta eikä esimerkiksi kirjoittajien yksityiselämästä. Lisäksi kirjoittajat aika ajoin myös muistuttavat toisiaan sivuston julkisuudesta, mikä edelleen perustelee tulkintaa keskustelusta oman julkisen luonteensa tiedostavana. Yhtäältä tosiasiaan Plath-foorumien julkisuudesta sekä toisaalta tulkintaan Plath-foorumista oman julkisuutensa tiedostavana tekstikokonaisuutena nojaten olen päätenyt ratkaisemaan viittauskäytännön nyt käsillä olevassa tutkimuksessa niin, että käytän sitä nimeä tai nimimerkkiä, jolla kirjoittajat ovat viestinsä allekirjoittaneet. Ratkaisulle on muitakin perusteluja: pelkkien nimikirjaimien käyttäminen hankaloittaisi lukemista näin laajan tutkimuksen kohdalla ja lisäksi etunimen implikoima kirjoittajan sukupuoli (tai oletus siitä) on paikoin tärkeä tässä käsittelemieni keskustelujen kulun ymmärtämisen kannalta sen toisinaan vaikuttavassa kirjoittajien tapaan tulkita toistensa viestejä. Korostettakoon, ettei alkuperäisen nimen käyttämisen tarkoituksena kuitenkaan edelleenkaan ole nostaa tiettyä henkilöä huomion kohteeksi. Koska kyse ei ole erityisen arkaluontoisesta materiaalista, en kuitenkaan ole pitänyt tarpeellisena peitenimien käyttämistä tai alkuperäisten nimien häivyttämistä muullakaan tavalla (vrt. esim. Ahti 2011; Eronen 2011). Lisäksi ajattelen nyt käsillä olevan tutkimuksen kokonaisuutta ajatellen, että kirjoittajan ilmoittaman nimen käyttämättä jättäminen olisi teki- jyyteen liittyvien kysymysten sekä kirjallisuustieteellisen keskustelun kohdalla myös tieteellisen tunnustuksen kannalta lopulta pikemminkin eettisesti ongelmallista kuin eettisestä dilemmasta vapauttava ratkaisu (ks. myös Paasonen 2013, 34).

Päätökseni pitäytyä alkuperäisessä allekirjoituksessa perustuu vielä muutamahan muuhunkin seikkaan: perusteluna on toiminut myös tulkinta sivuston kirjoittajista vastuunsa ja vapautensa ymmärtävinä täysivaltaisina toimijoina. Toisin sanoen haluan ajatella kirjoittajien tehneen tietoisesti ratkaisun sen suhteen, mitä ja millä tavalla tehdä asiansa ja itsensä näkyväksi yhtäältä kirjoituksensa sisällön ja toisaalta allekirjoituksen tasolla, ja säilyttämällä alkuperäisen allekirjoituksen olen pyrkinyt kunnioittamaan heidän valintojaan.

Lisäksi ratkaisuani viitata kirjoittajiin koko nimellä silloin, kun sellainen on saatavilla, perustelee myös halu *peräänkuuluttaa* julkisille foorumeille kirjoit-

¹⁰⁸ Julkisen alueen määritelmä pohjaa Jürgen Habermasin kirjoituksiin (ks. Rosenberg 2010).

tavien vastuuta. Keskustelulla voi nimittäin olla vaikutusta paitsi yhteiskunnallisessa ja taiteen vastaanoton mielessä myös puheenvuoroissa käsiteltyjen henkilöiden tai heidän jälkipolvensa elämän kannalta. Tässä mielessä seurauseettinen harkintani on kohdistunut keskustelijoiden ohella myös *keskustelussa käsiteltyihin* henkilöihin ja ilmiöihin. Erityisesti ilmiöiden tapauksessa aikaväli, jolla seurauksia tässä kohtaa arvioin, on välitöntä huomattavasti laajempi. Ajattelen nimittäin, että lähtökohta, jossa yhtä aikaa annetaan täysi vapaus puhua julkisessa tilassa kuin takahuoneessa ja lisäksi vapautetaan puhuja vastuusta (mitä puhujan/kirjoittajan nimen häivyttäminen nähdäkseni implikoisi), ei ole eettisesti kestävä. Tämän päivän mediaympäristössä sanansa saa vaivatta kuuluviin (internetin keskustelufoorumien, blogien ja muunlaisten sosiaalisen median alustojen kautta), ja sen sekä kiristyneen asenneilmapiirin takia sananvapauden yhteydessä on nähdäkseni yhä vahvemmin syytä korostaa myös vastuun kysymyksiä.¹⁰⁹ Julkinen tila ei ole takahuone eikä se sellaiseksi muutu, vaikka siinä keskusteltaisiin kuin takahuoneessa. Tämä ei ole tutkimukseni tapauksessa pelkästään sen tekijän kanta: julkiselle foorumille kirjoittavan vastuuta peräänkuuluttava näkökulma nousee esiin myös foorumin viesteissä (ks. luku 5).¹¹⁰

Myös käsitteiden valintaan liittyy tutkimuseettisesti merkittäviä kysymyksiä, sillä kulttisiin ja fani-ilmiöihin kytkeytyvillä termeillä on usein pejora-

¹⁰⁹ Kiristyneellä asenneilmapiirillä viitataan tässä kohtaa erityisesti ilmiöihin, joita Ruth Wodak luonnehtii artikkelissaan "The discourse-historical approach" nousevina: nationalismiin, ksenofobiaan ja oikeistolaisiin populistisiin liikkeisiin. Wodak myös toteaa kamppailujen ja ristiriitojen hallitsevan moniaineksista nykymaailmaa. Ideologiset dilemmat, fragmentoituminen ja identiteetin moninaistuminen näyttävät hänen mukaansa olevan vastauksia globalisaation sekä uusliberalistisen talouspolitiikan ja ideologian synnyttämiin haasteisiin. (Wodak 2001b, 63.) Artikkelin ilmestymisen jälkeen Wodakin mainitsemiin ilmiöihin kytkeytyvät yhteiskunnalliset ongelmat ovat syventyneet, minkä havainnon vuonna 2016 voi tehdä globaalilla tasolla tai luomalla katseen esimerkiksi suomalaisen yhteiskuntaan, jossa muun muassa heikkoon taloustilanteeseen ja maahanmuuttoon liittyvät kysymykset sekä näistä kummunneet monenlaiset ristiriidat ovat pinnassa. Vaikkakaan tutkimukseni ei kohdistu Wodakin mainitsemiin ilmiöihin, suhteutan tässä käsittelemääni eettistä kysymystä myös laajempaan kontekstiin.

¹¹⁰ Takahuoneen käsitteen käyttämisen tarkoituksena ei tässä kohtaa ole keskustella niinkään Goffmanin sosiologisen ajattelun kanssa (varsinkaan sen haastavassa mielessä). Tutkimukseni metodinen ote ylipäätään poikkeaa Goffmanin lähtökohdista tutkiessani etupäässä tekstejä enkä sosiaalista vuorovaikutusta (niiden takana). Kun ottaa huomioon tutkimukseni kontekstit ja kysymyksenasettelut laajassa mielessä, toivon kuitenkin, ettei se ole täysin vieras (tai varsinkaan ristiriidassa) suhteessa Goffmanin ajatteluun – esimerkiksi hänen viimeiseksi jääneessä kirjoituksessaan yhteiskuntatieteilijälle esittämänsä haasteeseen nähden. Goffman (2012, 347) nimittäin kirjoittaa: "Jos meidän tehtävämme on täyttää yhteiskunnan tarpeita, toteutukoon se sen kautta että tuotamme lahjomattomia analyysijä niistä sosiaalisista järjestelyistä, joista nauttivat institutionaaliset auktoriteetit". Näiden joukkoon Goffman lukee "papit, psykiatrit, opettajat, poliisit, kenraalit, valtionjohto, vanhemmat, miehet, valkoiset, kansalaiset, media-ala ja muut hyville paikoille päässeet henkilöt, joilla on mahdollisuus antaa siunauksensa tietyille versioille todellisuudesta". (Ks. myös Luh-takallio 2012.)

tiivisia sivumerkityksiä (ks. luku 4). Käsitteisiin ja niiden käyttöön liittyvien eettisten kysymysten painokkuutta tämän tutkimuksen kohdalla lisää entisestään se, että erityisesti toimijoita kuvaavat määreet ovat kytköksissä kulttuurista paikantumista (ja identiteettiä) koskeviin kysymyksiin. (Ks. Rautavuoma, Kovala & Haverinen 2009, 11–14.)

Matt Hills (2005) on pyrkinyt murtamaan faniuteen liittyviä stereotyyppioita teoksessaan *How To Do Things With Cultural Theory?* tarkastelemalla akateemisia käytäntöjä eräänlaisena fanittamisena. Kuitenkin, kuten Hillsin (2005, 158–9) huomioista käy ilmi, itsensä määrittelyminen faniksi ei ole kaikille ongelmonta johtuen käsitteen stereotyyppioihin nojaavista määritelmistä riippuvaisena, emotionaalisenä ja populaarikulttuurisena¹¹¹. Tästä syystä ”fani” on joko poistettu teoriasta tai se on saanut uudelleen hyväksynnän mutta hyvin tarkasti rajatuissa merkityksissä. Aiemmassa tutkimuksessaan Hills (2002, 19) myös tuo esille, että monet tieteen tekijät kieltäytyvät vastaanottamasta ”fanin manttelia”. Tämä lienee ainakin osittain merkki siitä, että stereotyyppiat, joita fanitutkimus 1990-luvulta lähtien on pyrkinyt liudentamaan, eivät ainakaan vielä 2000-luvun alussa olleet hävinneet, vaan fanius liitettiin edelleen populaarikulttuuriin ja ”vaarallisen emotionaalisiin” käytäntöihin (ks. esim. Jenkins 1992, Jenson 1992, Fiske 1992, Grossberg 1992 sekä Hills 2002 ja Hills 2005). Näin tuntuu olevan toisinaan myös Plath-foorumilla, jonka tekstit on kirjoitettu Hillsin juuri mainittujen tulkintojen kanssa samoihin aikoihin.

Foorumilla on aika ajoin puhetta myös Plath-kultista, mutta lähes poikkeuksetta kultti nähdään foorumin ulkopuolella olevana. Eräs aktiivikirjoittaja esimerkiksi tuo esiin ihmetyksensä tultuaan yhdistetyksi Plath-kulttiin *Bio-ography Channel* -kanavan ohjelmassa. Sen tekijät olivat kyllä pyytäneet lupaa lainata kirjoittajan luoman Plath-sivuston valokuvia mutta esittäneet kuvan kirjoittajasta Plathin haudalla (kirjoittajalle itselleen yllättäen) asiayhteydessä, jossa käsiteltiin kulttista liikehdintää Plathin ympärillä. (Ks. Peter Steinberg 2.12.2004). Kulttinen liikehdintä representoituu Plath-foorumin kirjoittajiin nähden vieraana toisena myös eräissä foorumille lähetetyissä avunpyyntöviesteissä, joissa pyydetään tietoa Plath-kultista. Niissä tulevat ilmi Plath-kulttiin sekä faniuteen yleisemminkin liitetyt stereotyyppiat, kuten mielikuva aggressiivisesta, pakkomielleisestä toiminnasta sekä affektiivisuuden sukupuolittava tarkastelu sen tullessa yhdistetyksi nimenomaan naisiin.¹¹² Foorumin kirjoittajien ei kuitenkaan oleteta lukeutuvan kulttisten toimijoiden joukkoon, vaan heille tavataan antaa päinvastoin asiantuntijan asema.¹¹³

¹¹¹ Populaarikulttuurista tarkemmin luvussa 4 osassa Fanidiskurssi.

¹¹² Faniuden patologioinnista ja faniuteen liitetystä stereotyyppioista ks. esim. Jenson (1992) ja Jenkins (1992).

¹¹³ Esimerkiksi perustamisvuoden maaliskuussa lähetetyssä avunpyyntöviestissä kulttinen liikehdintä mielletään sivuston ulkopuolella olevana ja foorumin kirjoittajille annetaan asema asiantuntijoina (ks. Alyssa Harad 29.3.1998). Tämä selittyy osittain myös sillä, että viesti sijoittuu foorumin historian alkutaipaleelle, jolloin ei ollut vielä juurikaan ilmennyt myöhemmin kiihkeitäkin sävyjä saanutta keskustelua esimerkiksi Ted Hughesin osallisuudesta Plathin elämän lopun ahdingossa. Viestin lähettämi-

Vaikka tutkimukseni ei kohdistu identiteetin kysymyksiin vaan erilaisiin diskursseihin ja niihin kytkeytyviin subjektipositioihin, tutkimuseettiseltä kannalta on tärkeää ottaa huomioon, miten toimijat itse määrittelevät itsensä.¹¹⁴ Foorumin kirjoittajien kutsuminen faniyhteisöksi tai kultiksi ei olisi eettisessä mielessä täysin kestävä ratkaisu kyseisiä käsitteitä kohtaan sivustolla paikoin tunnetun vastustuksen vuoksi. Lisäksi ontologisesti painottuvat, tekijän identiteetin määrittelyyn osallistuvat käsitteet ovat riittämättömiä myös foorumin monisyistä diskurssiverkostoa silmällä pitäen. Nämäkin seikat perustelevat valintaani viitata aineistoni toimijoihin mahdollisimman neutraalein käsittein. Kuten edellä totean, kun on tarve tehdä käsitteellisellä tasolla ero foorumin satunnaisten kävijöiden ja Plathiin panostavien välillä, kutsun Plath-ilmiöön (aikaa ja mahdollisesti muitakin resursseja) satsaavia kirjoittajia *omistautuneiksi*, mutta muussa tapauksessa viittaan sivuston toimijoihin yleensä yksinkertaisesti foorumin kirjoittajina ja Plathin lukijoina. Myös 'seuraaja' esiintyy tutkimuksessani. Se ei kuitenkaan viittaa fani-ilmiöihin sinänsä, vaan girardilaiseen tulkintaan sosiaalisen elämän yleisinhimillisistä mekanismeista eli tarkemmin halun välitykseen ja siinä positioon, jonka ihminen ottaa suhteessa malliin.

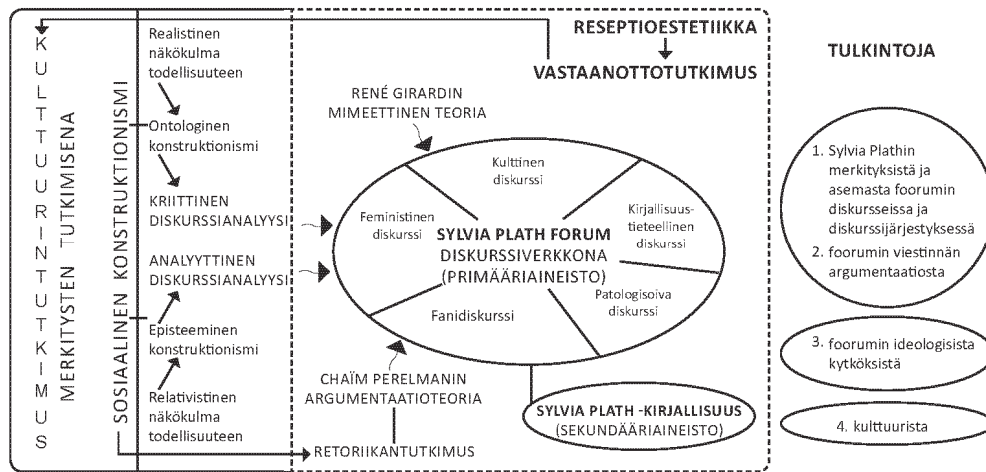
Edellä käsiteltyjen lisäksi tutkimuseetiikan kannalta olennainen seikka on myös tutkijan positio. Tähän tutkimukseen epäilemättä vaikuttanut tekijä koskee kaksoispositiotani: olen tutkija ja kirjailija. Kirjailijoihin kohdistuva nettikirjoittelu sekä kirjallisuusmaailmaakin koskevat valtasuhteet kiinnostavat minua toisin sanoen myös taiteentekijän näkökulmasta. Tämän tiedostaminen ja tunnistaminen on tärkeää, sillä kaksoispositio ei voi olla vaikuttamatta minuun aineistoni tulkitsijana. Pyrkimyksenäni on kuitenkin olla tutkijana ennen kaikkea tulkitsija eikä niinkään asianajaja sen enempää suhteessa foorumin toimijoihin kuin keskustelussa puheenaiheena oleviin tai muihinkaan kirjailijoihin. Toisaalta kysymyksessä sananvapaudesta ja vastuusta en ole voinut jäädä pelkästään erilaisten näkökulmien tulkitsijaksi. Tämä siksi, että minun on täytynyt tehdä jokin ratkaisu sen suhteen, miten viitata foorumin kirjoittajiin, ja ratkaisu on nähdäkseni joka tapauksessa ja monellakin tapaa eräänlainen (implisiittinen) kannanotto myös kysymykseen kirjoittamisen vapaudesta ja vastuusta.

Kuten todettua, metodini paikantuu kriittisen diskurssianalyysin ja väljemmin kuvailevan diskurssianalyysin välimaastoon. Tätä voi jatkaa toteamalla, että paitsi tieteenfilosofiset myös eettiset lähtökohtani asettuvat realistisen ja relativistisen asenteen rajalle. Etupäässä tutkimuksellinen otteeni on kuitenkin suhteellisuutta painottava. Tällaisena se myös ohjaa sellaiseen retoriikkaan, jossa tärkeämpää kuin väittää tai varsinkaan vaatia on lopulta kysyä – muussa kuin niin sanotusti retoriseksi luonnehdittavassa mielessä.¹¹⁵

sen aikaan foorumin merkityksenmuodostamisen koko kirjo ei siis ollut vielä tullut esille.

¹¹⁴ Aineistossa esiintyvien, esimerkiksi haastateltavien itse tekemien, erottelujen tutkiminen versus aineiston tyypittely ks. Alasuutari 2007, 120–121.

¹¹⁵ Tutkijan positioista ks. Juhila 2006b.

KUVIO 1: **Teorioiden, metodien ja aineiston väliset suhteet.** *Sylvia Plath Forumia* kuvaavan ympyrän sektorit eivät ilmennä diskurssien välisiä voimasuhteita tutkimusaineistossa vaan kertovat foorumin diskursiivisista sisällöistä (tämän tutkimuksen kehiksessä). Kuvion ympärillä oleva katkoviiva implikoi, että reseptioestetiikka sekä reseptiotutkimus yhtäältä kehystävät tutkimusta laajasti ja toisaalta niitä sovelletaan työssä väljällä otteella. Aaltoilevat nuolet merkitsevät näkökulmia, joista käsin aineistoa analysoidaan. Suorien nuolien sekä kaksi osatekijää yhdistävien viivojen tapauksessa kyse on yhteydestä, joka pätee myös tämän tutkimuksen ulkopuolella. Kulttuurintutkimus määrittynyt tarkemmin merkitysten ja arvojen kontekstualisoivaksi tutkimukseksi.

3 SYLVIA PLATH -KIRJALLISUUS DISKURSSI- VERKON LÄPI LUETTUNA

The scholars want the anatomy of the birth of the poetry; and the vast potential audience want her blood, hair, touch, smell, and a front seat in the kitchen where she died. (Hughes 1995, 164.)

*Sylvia Plath Forum*in keskusteluissa vaikuttavat tilannekohtaisen lisäksi institutionaaliset ja yhteiskunnalliset tasot. Viestit eivät keskustelee vain keskenään vaan ovat yhteydessä muihin teksteihin ja Plathin aikaisempaan vastaanottoon. Olennaisessa asemassa foorumin keskustelun intertekstuaalisten juurien ja diskurssijärjestyksen hahmottamisen kannalta on erityisesti Plath-kirjallisuus, jota laajempien tutkimusten muodossa on ilmestynyt 1970-luvulta lähtien. Tämä kirjallisuus koostuu kirjailijan tuotantoa koskevista lukuisista tutkimuksista, elämäkertoista ja muistelmista sekä kaunokirjallisista teoksista, joissa Plathin elämäntarina on eläydytty fiktion keinoin.¹¹⁶

Jo Gill luonnehtii Plathin vastaanoton päälinjoja teoksessaan *The Cambridge Introduction to Sylvia Plath* (2008). Gillin hahmotuksessa Plath-kirjallisuus jakautuu kuuteen selkeästi määriteltävään eri osastoon: biografiakirjallisuuteen, mytologialuentoihin, Plathin tuotantoa tunnustuksellisuuden kautta tarkastelemaan kirjallisuuteen, feministiseen tutkimukseen, psykoanalyttiseen tutkimukseen sekä Plathin tuotantoa historian ja politiikan kautta tarkastelemaan kirjallisuuteen. Lisäksi Gill luonnehtii Plath-tutkimuksen uusia virtauksia, joissa erkaannutaan biografisesta otteesta, hyödynnetään Plath-arkistoja, tarkastellaan Plathin suhdetta naistenlehtiin sekä tutkitaan Plathin ja tämän lukijoiden suhdetta. (Gill 2008, 111–128.)

Biografian sekä muiden elämäkerrallisten lajien nauttiman populaarin suosion johdosta erityisesti Plath-elämäkerrat ja muistelmat ovat tuttuja sellaisillekin *Sylvia Plath Forum*in keskustelijoille, joilla ei ole kirjallisuustieteellistä taustaa. Kuitenkin myös vahvemmin tieteellinen Plath-kirjallisuus vaikuttaa foorumin keskusteluissa kirjallisuutta opiskelleiden ja Plathin tuotantoa tutkineiden kirjoittajien kautta. Myös merkittävät Plath-tutkijat osallistuivat satun-

¹¹⁶ Ilmoitan Plathiin liittyvien teosten alkuperäiset ilmestymisvuodet myös lähdeluettelossa, sillä kronologia on niiden osalta erityisen tärkeä tässä tutkimuksessa.

naisesti foorumin keskusteluun. Heidän joukkoonsa lukeutuvat Judith Kroll, Lynda Bundtzen ja Kate Moses.

Tarkastelen seuraavaksi Plath-kirjallisuuden päälinjoja. Keskityn teosten kuvaamiseen yleisellä tasolla sekä niiden keskeisiin retorisiin piirteisiin ja merkityksellistämisen tapoihin. Tuon esiin etupäässä sellaisia teoksia, joilla on relevanssia keskusteluissa vaikuttavien, jäljempänä tarkemmin käsittelemieni kirjallisuustieteellisen, feministisen, kulttuurin, fani- ja patologisoivan diskurssin kannalta. En kuitenkaan pyri analyysissä samaan tarkkuuteen kuin jäljempänä primaariaineistoni eli *Sylvia Plath Forumin* viestien tulkinnessa. Suhteutan kirjoja jossain määrin myös Plathia ja tämän tuotantoa koskeviin lyhyempiin kirjoituksiin ja kritiikkeihin, missä käytän apunani Claire Brennanin toimittamaa teosta *The Poetry of Sylvia Plath* (1999) joka on kronologisesti etenevä opas Plathin vastaanottoon. Kirja sisältää luonnehdintoja Plathin vastaanoton päälinjoista sekä laajoja lainauksia tärkeimmistä lehtikritiikeistä ja muista kirjoituksista. Lisäksi tukeudun jo mainittuun Jo Gillin (2008) teokseen.

Suurin osa käsittelemistäni teoksista, mukaan lukien juuri mainitut Brennanin ja Gillin kartoitukset, löytyy foorumin Books-osion listalta, jota olen käyttänyt apunani ja myös rajauksena Plath-kirjallisuuden hahmottamisessa. Plathin runouteen keskittyvien tutkimusten kohdalla käsittelyyni lukeutuu kuitenkin myös kaksi listan ulkopuolelle jäänyttä teosta: David Holbrookin *Sylvia Plath: Poetry and Existence* (1991) sekä Jacqueline Rosen *The Haunting of Sylvia Plath* (1992). Edellisen Plath-representaatio on voimakkaan negatiivinen sekä luentana paikoin (kirjallisuustieteellisessä mielessä) yksiulotteinen, minkä voi ajatella selittävän kirjan jäämistä listan ulkopuolelle. Rosen tutkimuksen poissäämiselle puolestaan ei löydy vastaavanlaista selitystä, sillä kyseinen teos on paitsi myönteinen Plath-luenta myös tutkimuksena erinomainen, valtavirrasta poikkeava ja urauurtavanakin pidetty.¹¹⁷ Toisaalta kyseistä teosta foorumilla laajemmin kommentoinut aktiivi kirjoittaa pitävänsä sitä tukehduttavana ja (jälkistrukturalistisen otteensa vuoksi) Plathin tuotannon omaelämäkerrallista olemusta ymmärtämättömänä. Ansioistaan huolimatta sen vastaanotto ei siis ole ollut varauksettoman myötämielistä Plathin lukijoiden keskuudessa.

Yksittäisen foorumin kirjoittajan kielteinen kirjoittelu ei kuitenkaan ole todennäköinen syy sille, ettei tiettyä teosta löydy listalta, sillä monet muutkin listalle sisällytetyistä kirjoista saavat foorumilla kritiikkiä osakseen. Jossain määrin lista kyllä heijastelee foorumin keskustelun painotuksia, mutta osittain sitä voi pitää jopa sattumanvaraisena (tai kenties foorumin ylläpitäjän preferenssejä heijastelevana), sillä listalta ei löydy kaikkia foorumilla käsiteltyjä teoksia ja joistain siinä luetelluista kirjoista taas ei keskustella foorumilla lainkaan. Listan ulkopuolelle jääneistä teoksista Holbrookin Plath-tutkimusta käsittelemisen siksi, että sen näkökulma Plathin vaikutukseen ja merkitykseen on relevantti yhtäältä Plathin vastaanoton koko kuvan kannalta ja toisaalta jäljempänä tarkastelemieni patologisoivan merkityksenmuodostuksen sekä mimeettisen halun proble-

¹¹⁷ Täysin vaille huomiota Jacqueline Rose ei kuitenkaan ole jäänyt: Plathiin liittyvien artikkeleiden listalta löytyy Rosen kirjoitus ”This is not a biography” (2002), joka käsittelee osittain samoja kysymyksiä kuin Rosen laajempi tutkimus.

matiikan vuoksi. Rose taas tarjoaa perspektiivin Plath-tutkimuksen jälkistrukturalistiin virtauksiin, joissa paino on vahvasti tekstissä ja tekstuaalisuudessa. Kuten todettu, Rosen tutkimus kirvoitti foorumilla myös ärtyneitä puheenvuoroja ja näihin kytkeytyvän keskustelun analyysillä on relevanssia sivuston diskurssi-järjestyksen hahmottamisen kannalta.

Elämäkertojen osalta foorumin kirjalista sen sijaan on jo valmiiksi kattava, ja keskustelu myös pitää sisällään lukuisia viittauksia tämän genren Plath-kirjallisuuteen. Tarkasteluni kohdistuu kaikkiin viiteen viralliseen Plath-elämäkertaan. Niitä edeltää niin käsittelyssäni kuin Plath-kirjallisuuden julkaisu-historiassakin kuitenkin toinen elämäkerrallinen genre – muistelmä. Järjestyksessä ensimmäisen Plath-muistelmaan ohella tarkastelen myös (ainakin tois- taiseksi) viimeistä Plath-muistelmaa.

3.1 Kuolemantarinan äärellä

Plathin todellinen kuolinsyy oli pitkään salaisuus. Hughesien ja Plathien on kirjoitettu pitäneen tiedon itsemurhasta omanaan hienotunteisuudesta Hughesin ja Plathin lapsia kohtaan. Plathin kuoltua itsemurhasta oli kyllä ollut maininta *Chronicle*-nimisessä pienilevikkisessä sanomalehdessä, joka uutisoi Camden Townin, Plathin viimeiseksi jääneen asuinalueen, tapahtumista. Vielä tällöin Yhdysvalloissa sen sijaan uskottiin Plathin menehtyneen keuhkokuumeeseen. Itsemurhasta liikkui kuitenkin huhuja. Yleiseen tietoisuuteen se tuli viimeistään vuonna 1971, kun runoilija-kriitikko Al Alvarez kirjoitti brittiläiseen sanomalehti *Observeriin* Plathista muistelmaa, joka (vastoin Ted Hughesin toivetta) julkaistiin laajennettuna versiona myös samana vuonna ilmestyneessä, itsemurhaan keskittyvässä teoksessa *Savage God*. (Gill 2008, 12–13, ks. myös Alexander 2003, 337.) Näihin aikoihin, 1970-luvun alussa, Plathin suosio oli huipussaan ja hänen kirjoitettiin olevan todellinen kulttihahmo (Alexander 2003, 352).¹¹⁸

Alvarez tarkastelee *Savage Godissa* itsemurhaa ja sen taustalla olevia syitä myös yleisellä tasolla filosofian, taiteen ja kirjallisuuden kehyksissä, mutta kirjan prologi keskittyy Plathiin. Alvarez määrittelee kyseisen tekstin muistelmaksi lahjakkaan kirjailijan elämästä ja toisaalta eräänlaiseksi kunnianosoitukseksi. Sen liittämistä *Savage Godin* osaksi Alvarez perustelee myös sillä, että näin teoksen teoreettisemmat ja abstraktimmat ainekset kiinnittyvät tapauskertomukseen. Samalla tämä tapaus, kuten kirjoittajan omaa itsemurhayritystä käsittelevä epilogikin, saa tehtävän toimia ”muistutuksena” siitä, miten ”rajallisia kaikki

¹¹⁸ Koottujen runojen julkaisemisen ja sitä seuranneen Pulitzer-palkinnon myötä 1980-luvun alku oli niin ikään huippuaikaa Plathin vastaanotossa (esim. Wagner-Martin 2003, 146). Lisäksi 1980-luvulta alkaen ilmestyi lukuisia feministisiä Plath-tutkimuksia sekä uusia elämäkertoja.

selitykset ovat”, kun on kyse itsemurhan tapaisesta moniselitteisestä teosta ja sen taustalla olevista ”kompleksisista motiiveista”.¹¹⁹ (Alvarez 2002, 12).

Muistelman jälkeen ja ennen siirtymistä itsemurhan käsittelyyn yleisemmällä tasolla Plathin tapaus myös määritellään (sidosmuotoista argumenttia hyödyntäen) *esimerkiksi*. Näin Plathin itsemurha saa Alvarezin retoriikassa merkityksen tietyn säännönmukaisuuden konkretisoijana. Heti perään itsemurhasta puhutaan tuhlauksena tai haaskauksena (waste): Alvarez kysyy, olisiko tällaista tuhlausta mahdollista selittää jotenkin, kun kerran sitä tuskin koskaan voi oikeuttaa. Hän jatkaa: ”Löytyykö sellaiselle luovalle ihmiselle kuin Sylvia jonkinlainen itsemurhan traditio, vai johtivatko häntä itsemurhaan kvasikirjalliset voimat?” (Mt., 57.) Puheen ”tuhlauksesta” voi tulkita uhrausretoriikkana, mutta niin, että Alvarezin retoriikassa uhraus näyttäytyy turhana. Toisin sanoen se, minkä vuoksi Plath henkensä uhrasi, ei tässä merkityksellisty riittävän arvokkaana uhrattavaan asiaan eli Plathin henkeen nähden. Uhrauksen kohde jää tarkentumatta. Sen sijaan kysymykseen itsemurhan syystä Alvarez implisiittisesti samalla itse myös vastaa: itsemurha on joko jonkinlaisesta traditiosta kumpuava tai ”kvasikirjallisten” voimien aikaan saama lopputulos.

Kirjan aiheen luoman kontekstin vuoksi Alvarezin Plath-muistelma on ennen kaikkea tarina kirjailijan *kuolemasta* – selostus siitä, miten erään lahjakkaan ihmisen elämä päättyi oman käden kautta. Vaikka Alvarez (2002, 55) prologinsa lopussa toteaa, ettei itsemurha lisää runojen arvoa eikä Plathia ole mielekästä nähdä passiivisena uhrina, teksti paradoksaalisesti tukee uhrinäkökulmaa kirjoittajan korostaessa, ettei Plathin tarkoitus ollut todella onnistua itsemurhayrityksessään. Alvarez näkee kirjailijan kuoleman pikemminkin lopputu-

¹¹⁹ Näkökulma on metodien ja aineistojen osalta liki täydellinen vastakohta alun perin vuonna 1897 ilmestyneelle Émile Durkheimin itsemurhaa käsittelevälle tutkimukselle *Le Suicide, étude de sociologie* (Itsemurha, 1985), joka edustaa klassista sosiologiaa ja tarkastelee itsemurhaa sosiaalisena ilmiönä tilastollisen aineiston kautta. Esipuheessa Durkheim peräänkuuluttaa sosiologialta filosofiaasta erkanevaa, metafyyisistä pohdintaa *välttävää* otetta. Durkheim selittää itsemurhaa ennen kaikkea yhteisön liian vähäisestä integraatiosta aiheutuvana (egoistinen itsemurha) tai kohtuuttoman voimakkaasta integraatiosta aiheutuvana (altruistinen itsemurha) tai yhteisön sääntelyn intensiteetistä ja tarkemmin taloudellisen toiminnan *sääntelemättömyydestä* aiheutuvana (anominen itsemurha). Durkheimin mukaan itsemurha, joka ilmiönä on tietyissä rajoissa normaali, viime kädessä ilmentää yhteiskunnan tilaa ja (niiden määrän voimakkaasti kasvaessa) sen pahoinvointia. Vaikka itsemurha vaikuttaisi yksityisistä kokemuksista ja yksilön välittömistä olosuhteista aiheutuneena, yksityisillä kokemuksilla on ”vain uhrin moraaliselta valmiudelta lainattu vaikutus, joka on yhteisön moraalisen tilan heijastus”. Durkheimin mukaan todellinen syy palautuu ryhmään, johon yksilö kuuluu: ”Selittääkseen elämästä irtautumisen yksilö syyttää itseään välittömästi ympäröiviä olosuhteita; hän pitää elämää surullisena, koska hän itse on surullinen. Epäilemättä hänen murheensa on eräässä mielessä kotoisin hänen ulkopuoleltaan, ei kuitenkaan mistään hänen oman vaelluksensa tapahtumasta vaan pikemminkin siitä ryhmästä, johon hän kuuluu. Tämän vuoksi mikä hyvänsä voi toimia itsemurhan tilapäisenä aiheena. Kaikki riippuu siitä, miten voimakkaasti itsemurhan syyt ovat vaikuttaneet yksilöön.” (Durkheim 1985, 365–366; ks. myös Randell 1985, 497–501.)

loksena, johon traagiset sattumat johtivat, ja näin ollen kirjoittajan eksplisiittisesti esittämästä kannasta huolimatta rivien välissä Plath näyttäytyy hallitsemattomien yhteensattumien uhrina. Uhrirepresentaation taustalla voi nähdä myös erottelun strategian Alvarezin etsiessä ikään kuin todellista merkitystä Plathin itsetuhoisen teon takana.

Alvarezin käsitys Plathin runouden ja Plathin henkilön yhteydestä on ehdoton ja tietyllä tapaa deterministinen luonteeltaan: kirjan esipuheessa Alvarez esittää, että itsemurha merkitsi Plathille pyrkimystä ”päästä pois epätoivoisesta nurkasta, johon kirjailijan oma runous oli hänet ahdistanut” (mt., 13–14).¹²⁰ Prologissa Alvarez myös tulkitsee runojen ”Edge” ja ”Words” sävyn rauhallisuuden kertovan siitä, että mikäli nämä kuuluivat hänen viimeisimpien tekstiensä joukkoon, Plathin on täytynyt loppuaikoinaan ”hyväksyä se logiikka, joka kätkeytyi hänen elämäänsä, sekä sen kamalat välttämättömyydet” (mt., 52). Mikäli itsemurha luetaan näiden ”kamalien välttämättömyyksien” (terrible necessities) piiriin, merkityksellistyy se kirjailijan vapaan valinnan sijasta väistämättömänä seurauksena (jonka siis traagiset sattumat saivat aikaan). Myös valinta sijoittaa muistelma motoksi ote Plathin runosta ”Lady Lazarus” voimistaa determinististä näkökulmaa. Runosta lainatut viidestoista ja kuudestoista säkeistö nimittäin käsittelevät kuolemaa, jonka runon minä kuvaa taiteeksi, johon hänellä on erityisiä lahjoja ja jopa kutsumus. Alkulauseeksi asetettuna ja suhteutettuna muistelma kokonaisuuteen, runositaatti kuvastaa muistelma teesiä: Plathilla on kutsumus taiteeseen, joka kulkee kuoleman kanssa käsi kädessä.

Varsinainen muistelmia käynnistyy Alvarezin kuvauksella hänen, Hughesin ja Plathin ensitapaamisesta. Vuosi 1960 oli Hughesin vuosi: hyvän vastaanoton saanut esikoisteos *The Hawk in the Rain* oli julkaistu kolme vuotta aikaisemmin ja vuonna 1960 ilmestynyt *Lupercal* täytti ja jopa ylitti esikoisteoksen luomat odotukset. Alvarez toimi tällöin *Observerin* vakiokriitikkona ja oli aikaisemmin valinnut Plathilta julkaistavaksi runon, joka myöhemmin *Colossus*-kokoelmassa sai nimen ”Night Shift”. Kirjoittajan vieraillessa pariskunnan luona Hughesia käsittelevän jutun kirjoittamisen tiimoilta Alvarez yhdisti Hughesin vaimon vuotta aikaisemmin julkaistun runon kirjoittajaan vasta Plathin ottaessa asian puheeksi. (Mt., 21–25.)

Plathin aika tuli myöhemmin. Alvarez kuvaa muutosta, joka hänen mukaansa Plathissa tapahtui seuraavan parin vuoden aikana: miehensä varjossa vielä esikoiskokoelmansa *Colossus* julkaisun aikoihin elänyt kotiäiti oli kuin toinen nainen, kun kirjoittaja tapasi Plathin ja Hughesin uudelleen pitkän tauon jälkeen kesäkuussa 1962. Plath oli alkanut jälleen kirjoittaa. (Mt., 28.)

Luovan kauden intensiivisin jakso ajoittui saman vuoden lokakuuhun. Tällöin syntyi valtaosa Plathin merkittävimpänä teoksena pidetyn, postuumisti julkaistun *Arielin* runoista. Samoihin aikoihin Hughesin ja Plathin avioliitto myös ajautui kriisiin Hughesin aloitettua suhteen Assia Wevillin kanssa. Vuonna 1965 ilmestyneen *Arielin* runot ”Morning Song”, ”Tulips”, ”The Rival”, ”The Moon and the Yew Tree”, ”Little Fugue” ja ”Elm” on kirjoitettu ennen Hughe-

¹²⁰ Plath itse kuvaa kirjoittamista, siihen kykenemistä, toisaalta ”elämän pelastavaksi tapahtumaksi” (UJ 288) ja sitä, miten *kirjoittamattomuus* tekee sairaaksi (UJ 269).

sin ja Assia Wevillin suhteen paljastumista Plathille. Tämä tapahtui Paul Alexanderin (2003, 282–284) mukaan 9.7.1962. Syyskuussa 1962 Plath ja Hughes vielä matkustivat yhdessä Irlantiin sovinnonteon tarkoituksessa, mutta matka ei johtanut pariskunnan välien paranemiseen (esim. Alexander 2003, 291–294). Lokakuussa 1962, tarkalleen ottaen 11.10.1962 (mt., 298), Plathin ja Hughesin (asumus)erosta tuli lopullinen, kun Hughes muutti tavaroineen Plathin ja lasten luota Devonista ja asettui Lontooseen. Hughesin lähdön jälkeen lokakuussa 1962 syntyivät muun muassa Plathin tunnetuimpiin kuuluvat runot ”Daddy” ja ”Lady Lazarus”.

Alvarez liittää Plathin intensiivisen luovuuden vaiheeseen eräänlaisen ulkopuolisen voiman läsnäolon – jolla kirjoittajan voi tulkita tätä luovaa vaihetta myös selittävän. Alvarez kuvaa Plathin kertoneen kirjoittavansa vähintään yhden runon päivässä. Kirjoittajan mukaan Plath sai luomisvimmansa kuulostamaan siltä kuin olisi ollut jollain tapaa riivattu. (Alvarez 2002, 30). Myös teoksen nimessä, joka on lainattu W. B. Yeatsilta,¹²¹ on viittaus suurempaan voimaan (God) jonka hallussa ihminen on, ja lisäksi tämä suurempi voima, jumala, määrittyy villiksi tai jopa julmaksi (Savage). Nämä seikat voimistavat kirjailijan subjektiivista ja toisaalta myös vastuuta eliminoivaa uhrirepresentaatiota. Lisäksi mainitut elementit voi nähdä eräänlaisena mysteerin rakentamisena sekä kohteen ylevöittämisenä transsendentaalisen puheen keinoin ja näin tulkittuna kulttuurinen diskurssi on niissä läsnä.

Alvarez selittää Plathin ja Hughesin välirikkoa eroavaisuuksien sijasta puolisojen ”sietämättömillä yhtäläisyyksillä” sekä kolmiodraamalla, mutta toinen nainen ei tässä olekaan Assia Wevill vaan muusa:

I remembered the last time I had seen her, in that overflowing Devon garden, and it seemed impossible that anything could have disrupted the idyll. But I asked no questions and she offered no explanations. Instead, she began to talk about the *new drive to write that was upon her*. At least a poem a day, she said, and often more. She made it sound like *demonic possession*. And it occurred to me that *maybe this was why she and her husband had, however temporarily, parted: it was a question not of differences but of intolerable similarities*. When two genuinely original, ambitious, full-time poets join in one marriage, and both are productive, every poem one writes probably feels to the other as though it had been dug out his, or her, own skull. *At a certain pitch of creative intensity it must be more unbearable for the Muse to be unfaithful to you with your partner than for him, or her, to betray you with a whole army of seducers*. (Mt., 30, kursiivi ER.)

Iso alkukirjain tarkoittaa muusan olemusta: kyse ei ole reaalimaailman henkilöistä vaan taiteen jumalattaresta. Retoriikan voi tulkita operoivan erottelumuo-toisuudella ison alkukirjaimen vihjatessa muusan olevan illusorisen ja negatiivisen sijasta jotain olennaisella tavalla todellista ja positiivista (vaikkakin Alvarezin representaatioissa muusa toisaalta myös rikkoo Plathin ja Hughesin avio-liiton). Lisäksi analogian myötä muusa saa aseman kolmion kärkenä, Hughesin

¹²¹ Lainaus tarkentuu koko kirjalle annetussa motossa: ”After us The Savage God”. Tämä oli Yeatsin kommentti runoilijan nähtyä Pariisissa Alfred Jarryn näytelmän *Ubu Roi*. Yeatsia ja Plathia yhdisti paitsi kirjallisuus myös sama osoite Lontoossa: Fitzroy Road 23. Plath muutti kyseiseen osoitteeseen joulukuussa 1962 tietoisena ja innostuneena siitä, että Yeats oli asunut samassa talossa (ks. esim. Alexander 2003, 307–308).

ja Plathin jaetun halun kohteena, Alvarezin esittäessä, että ”luovan vaiheen huipussa sen, että Muusa on runoilijalle uskoton runoilijan oman kumppanin kanssa, täytyy olla sietämättömämpää kuin sen, että Muusa pettäisi runoilijaa kokonaisen viettelijöiden armeijan kanssa”. Näin kirjoittaja tulee asemoineeksi Plathin ja Hughesin toistensa kilpailijoiksi. Girardin mimeettistä teoriaa silmällä pitäen tästä voisi myös johtaa, että he näin ollen (sekä jo Alvarezin representaatiossa asetetun samankaltaisuutensakin vuoksi) ovat myös eräänlaisia toistensa kaksoisolentoja.

Alvarez pohtii Plathin runouden uutta, voimakkaan persoonallista ja emotionaalisesti latautunutta ääntä suhteessa kirjoitusaikaan. Kuusikymmentäluvun alku oli vielä tiukan formalismin kautta, jonka tyylipiirteiden mestari Plath oli ollut aikaisemmassa tuotannossaan. Ajan kirjallisuutta luonnehti Alvarezin mukaan muun muassa akateeminen tyyli ja tunteiden rajallisuus, mikä näkyi raskaissa jambeissa ja vaikeasti avautuvassa kuvastossa. Tämän kaiken Plath oli jättänyt taakseen jo vuonna 1958 irtauduttuaan aikaisemmin haaveilemastaan yliopistourasta. Toinen merkittävä tekijä Plathin uuden äänen löytymisen kannalta oli Robert Lowellin vuonna 1959 ilmestynyt *Life Studies*. Plath ei ottanut kyseisestä teoksesta niinkään tyyllillisiä vaikutteita, vaan Lowell toimi esimerkkinä vapaudesta käsitellä tabuiksi muodostuneita voimakkaan henkilökohtaisia, emotionaalisia ja vakavia kokemuksia. *Life Studies* oli ikään kuin vastateos Eliotin *Waste Landille*. Lisäksi se oli vastalause ajan uskriteikille, jonka hengessä puhuttiin intentioharhasta ja tehtiin selvä ero runouden ja tekijän välille. Lowell rikkoi kaikki uskriteikin periaatteet: yleisen, epäpersoonallisen tilalla oli välittömyys ja keikarimaisen ironian korvasi herkkyys. (Alvarez 2002, 37–39.)

Alvarezin representaatiossa Plath oli siis kasvanut ulos siitä henkilöstä, joka hän oli *Colossusta* kirjoittaessaan. Retoriikka alkaa tässä kohdin hyödyntää erottelumutoista strategiaa: *Arielissa* Plath löytää kyvyn kirjoittaa ikään kuin *to desta* sisimmästään käsin ja voimista, jotka *to della* liikuttivat häntä (mt., 40). Plathin uusi ääni oli Alvarezin mukaan siis ”tosinta” Plathia, mikä vihjaa, että kirjoittaja pitää sitä edeltäneitä tekstejä vastaavasti jollain tapaa epätosina.

Kuvatessaan hänen ja Plathin välistä tapaamista jouluaattona 1962 Alvarez esittää Plathin näyttäneen pitkine ja valtoimine, likaisine hiuksineen ikään kuin oman ”kulttinsa riittien kuluttamalta papittarelta”. Tapansa mukaisesti Plath luki Alvarezille runojaan myös tällä viimeisellä tapaamisella. Niistä yksi oli ”Death & Co.”, jonka ”merkitys ei jäänyt epäselväksi”. Runossa puhutaan kuoleman kelloista. Alvarezin mukaan Plath oli tällöin jo kaiken avun ulottumattomissa, ja ”niin kuin runous todellakin olisi mustan magian muoto” Plath ”tiesi olevansa puolustuskyvytön niille kauhuille, jotka oli kerran kutsunut runoihinsa ja joiden vangiksi oli nyt jäänyt.” (Mt., 46–47.)

On kiinnostavaa, että yhtäältä *Arielin* runot ovat Alvarezin tulkinnassa kirjailijan tosiytimestä kumpuavia ja silti niiden kautta ja jopa niiden *takia* Plathin elämän loppu oman käden kautta nähdään ikään kuin väistämättömänä. Kuolema on samaan aikaan siis kutsuttu ja kutsumus, yhtä aikaa passiivista johdattusta ja toisaalta aktiivinen, kirjailijan tosiytimestä kumpuava valinta. Näkökulman paradoksaalisuutta lisää vielä se, että Alvarez kirjoittaa uskovansa, että

itsemurha oli kaikesta huolimatta Plathin todellisen tahdon vastainen. Tätä kirjoittaja perustelee sillä, että Plath valitsi itsemurhayrityksensä ajankohdan niin, että pelastumiselle jäi mahdollisuus. Plath oli myös jättänyt tuleville löytäjilleen viestin, johon oli kirjattu pyyntö soittaa lääkärille. Kaasu, johon kirjailija lopulta menehtyi, oli kuitenkin ennättänyt tainnuttaa myös alakerran naapurin. Huonokuuloisuutensa takia naapuri ei myöskään erottanut Plathin ovelle aamulla tulleen au pairin koputusta, ja näin ollen apu tuli väistämättä liian myöhään. (Mt., 52–53.)

Syylisyys on yksi Alvarezin muistelmaan keskeisistä teemoista. Tämä osaltaan selittää edellä mainittuja paradoksaalisia elementtejä. Alvarez kirjoittaa tiedostaneensa, että oli pettänyt Plathin jollain ”lopullisella ja anteeksiantamattomalla tavalla” tämän viimeisen kerran tavatessaan, ja tiedostaneensa senkin, että myös Plath oli kokenut tilanteen näin. Oman masennuksensa vuoksi kirjoittaja ei kuitenkaan kyennyt keskustelemaan Plathin lukemasta runosta muuten kuin etäisyydestä käsin, kirjallisuuskriitikon ominaisuudessa. Depression takia sen suurempi vastuu ja osallisuus olivat hänelle tuolloin mahdottomuus. (Mt., 47–48.) Vaikka Alvarez tässä siis esittää syventäneensä Plathin ahdinkoa (ja patologisoimalla itsensä samaan aikaan asettuu vastuun ulkopuolelle), kuvaus näyttäytyy tekstin kokonaisuuteen nähden myös marttyyrin aseman ottamiselta; hänhän esittää Plathin olleen kaiken avun ulottumattomissa ja toisaalta maagisella tavalla kuoleman luokseen kutsunut sekä kaiken päälle vielä traagisten yhteensattumien uhri – muttei silti passiivinen uhri, kuten Alvarez (2002, 55) korostaa. Muistelmaan ydinteesiin sisältyy näin ollen epäsuora väite, jonka mukaan kirjoittaja (tai kukaan muukaan inhimillinen olento, myöskään tekijä itse) ei mitenkään voi olla syypää Plathin kuolemaan.

Varhaisimpana kuvauksena Plathin (elämän lopun) vaiheista Alvarezin muistelman uhkapelianalogioineen ja pyrkimyksineen Plathin kuoleman selittämiseen on vaikuttanut sitä seuranneisiin kirjoituksiin (ks. Basnett 1987, 23–24). Alvarezin tapaan mutta vaihtelevin painotuksin ja johtopäätöksin myöhemmissä elämäkerroissa sekä muussa Plath-kirjallisuudessa kuten myös *Sylvia Plath Forum*in kirjoituksissa pohditaan Plathin elämää ja kuolemaa muun muassa syylisyyden tematiikan kannalta. *Savage God*in voikin katsoa asettaneen yhden mallin Plathia ja Hughesia koskevalle kirjoittamiselle. Janet Malcolm (1995, 23) lisäksi esittää Alvarezin muistelmaan luoneen rakenteen, jonka varaan sittemmin luotiin narratiivi Plathista hylättynä ja kaltoin kohdeltuna naisena ja Hughesista sydämettömänä pettäjänä.¹²² Tätä Malcolm perustelee sillä, että vaikka Alvarez ei paljasta Plathin ja Hughesin eron syitä, Alvarezin itsesyyttelyn voi helposti

¹²² Alvarez’s memoir set the tone for the writing about Plath and Hughes that was to follow; it erected the structure on which the narrative of Plath as an abandoned and mistreated woman and Hughes as a heartless betrayer was to be strung. Although Alvarez is extremely discreet and gives no details of Hughes and Plath’s separation – about which he in fact knew great deal – it is not hard to read his self-castigation as a veiled accusation against Hughes, whose rejection of Plath was, after all, more profoundly final and unforgivable. The ordeal of Ted Hughes could be said to date from the publication of Alvarez’s memoir in *Savage God* and its serialization in the *Observer*. (Malcolm 1995, 23.)

tulkita ”verhotuksi syytökseksi Hughesia vastaan” Hughesin ollessa se, joka hylkäsi Plathin ”vieläkin perustavammanlaatuisen lopullisesti ja anteeksiantamattomasti”.

Ajatus Alvarezin tekstistä Plathia koskevan keskustelun tärkeänä viittauskohteena ja (temaattisessa sekä paikoin retorisessakin mielessä) mallina on perusteltu, mutta muilta osin Malcolmin väitettä voinee pitää hieman liioiteltuna. Alvarez nimittäin selittää Plathin ja Hughesin eroa puolisojen välisellä samankaltaisuudella ja jaetulla halulla runouteen ja Muusaan sen sijaan, että hakisi syytä Hughesin teoista. Lisäksi, maanläheisemmälläkin tasolla samaa asiaa käsitellessään, Alvarezin voi katsoa esittävän Plathin aktiiviseksi tekijäksi myös parisuhteen kaatumisessa. Muistellessaan hetkeä, jolloin kuuli runot ”Daddy” ja ”Lady Lazarus”, Alvarez kirjoittaa Plathin äänen olleen polttava ja katkeruutta täynnä ja itse runojen kuulostaneen ensi kuulemalta vahvemmin loukkaukselta (assault) ja pahoinpitelyltä (battery) kuin runoudelta. Hän lisää: ”Ja koska siinä vaiheessa tiesin jotakin hänen elämästään, oli selvää, missä määrin hän liittyi kuvattuun toimintaan.”¹²³ (Alvarez 2002, 32.) Virke, kuten hetkeä koskeva kuvaus kokonaisuudessaankin Plathin runoja koskine luonnehdintoineen, on toki monitulkintainen. Plathin ja Hughesin vaiheita tunteva voi ymmärtää Alvarezin sanat joko Plathin osallisuutta ja myrkyllisyyttä korostaviksi tai vaihtoehtoisesti vihjaukseksi siitä, että Plathin katkeruudelle löytyy ymmärrettävä selitys tosielämän taustoista – Hughesin teoista. Kuitenkin ”anteeksiantamattomiksi” ja ”perustavanlaatuisella tavalla lopullisiksi” Hughesin teot määrittelee nähdäkseni Malcolm itse – tuottaen tätä kautta Alvarezin tekstiä vahvemmin mainitsemaansa narratiivia siihen liittyvine negatiivisine Hughesrepresentaatioineen.

3.2 Repaleiset muistot

Jillian Beckerin *Giving Up. The Last Days of Sylvia Plath* (2003) on muutamilta keskeisiltä osin yhteneväinen Alvarezin Plath-muistelmaan nähden. Vaikka se ei Alvarezin kuvauksen tapaan ole osa teoreettisempaa kokonaisuutta tai pyri sanomaan mitään yleisesti itsemurhasta, myös Becker pohtii kirjailijan oman käden kautta tapahtuneen kuoleman syiden ohella myös kysymystä syyllisyydestä ja viime kädessä näkee kirjailijan tuotannon ja itsemurhan välillä syy-seuraussuhteen. Tällainen argumentti asettuu Perelmanin analyysikehikossa sidosmuotoisten argumenttien piiriin kahdellakin tapaa: Yhtäältä Plathin kirjoittaminen nähdään kirjailijan kuoleman syynä, mikä syy-seuraussuhteen asettaessaan edustaa peräkkäisyysiteillä argumentoimista. Toisaalta teos myös esitetään sen kirjoittajan ilmaukseksi tai ilmentymäksi niin että sen perusteella, että runot ovat kuolemaorientoituneita, myös niiden kirjoittaja esitetään sellaisena (ja päinvastoin), mikä esitystapa (henkilön ja tämän tekojen suhteen sa-

¹²³ And because I now knew something about her life, there was no avoiding how much she was part of the action. (Alvarez 2002, 32.)

mantasoisina representoidessaan) taas asemoituu rinnakkaisuussiteillä argumentoimisen piiriin.

Lyhyt muistelman käynnistyy teoksen kirjoittamisen motivoinnilla: Becker (2003, 1) kertoo jakaneensa muistojaan jo elämäkertureille mutta esittää näiden vääristelleen saamaansa informaatiota tai käyttäneen sitä omiin tarkoituksiinsa. Tämä väite asettuu teoksen loppupuolella kyseenalaiseen asemaan kirjoittajan ilmoittaessa, että yritti Plathin kuoleman jälkeen vuosia olla ajattelematta Sylviä ja puhumatta hänestä ja ettei lukenut Plathista kirjoitettuja kirjoja, ainoastaan niiden arviot, sillä kirjat kuulostivat enimmäkseen naurettavilta eikä yksikään erityisen kiinnostavalta. Becker (2003, 54–55) kirjoittaa myös, ettei kokoelmien *Ariel*, *Crossing the Water* ja *Winter Trees* jälkeen lukenut Plathilta mitään seuraaviin kolmeen kymmeneen vuoteen. Kenties Becker siis 2000-luvun alussa, muistelmansa kirjoittaessaan tai ennen tähän hankkeeseen ryhtymistä, alkoi jälleen lukea paitsi Plathia myös Plathista kirjoitettuja elämäkertoja; muutenhan hänellä ei voisi olla käsitystä siitä, millä tavoin hänen antamiaan haastatteluja on biografioidessa hyödynnetty.

Koska aikaa kuvattujen tapahtumien ja kertomisen hetken välillä oli ehtinyt kulua noin neljäkymmentä¹²⁴ vuotta, on aihetta olettaa muistojen paikoin jo haalistuneen. Becker ei yritä peittää muistojensa hataruutta vaan päinvastoin tuo ekplisiittisesti esiin muistamisen vaikeuden ja muistojen epäluotettavuuden esimerkiksi ilmauksilla ”as best I can remember”, ”I cannot now remember...” ja ”I’m fairly sure”. Näiden piirteiden osalta Beckerin teosta voisi kuvata Jo Gillin luonnehtimaan tapaan moderniksi tunnustukseksi, jossa huomio on tekstin diskursiivisissa prosesseissa sekä tunnustuksen luonteessa ja rajoitteissa (ks. Gill 2006b). Toisaalta tällaisten ilmausten voi päinvastoin tulkita myös rakentavan tekstiin autenttisuuden ja sen myötä uskottavuuden tuntua.

Becker ja Plath tutustuivat vasta Plathin elämän lopussa, pari kuukautta ennen kirjailijan kuolemaa, ja näin ollen muistelman koskee ymmärrettävästi vain kirjailijan loppuvaiheita. Pääpaino on Plathin elämän viimeisissä päivissä, jotka kirjailija ja tämän lapset viettivät Beckereiden luona ennen kotiinpaluuta ja Plathin itsemurhaa, joka tapahtui kotiinpaluun jälkeisenä yönä.

Kuten Alvarezilla, myös Beckerin muistelmassa syyllisyys on keskeinen tekstikokonaisuutta järjestävä elementti. Yhtäältä, ja ennen kaikkea, kirjoittaja pohtii, olisiko itse perheineen voinut jotenkin estää Plathin itsemurhan, mutta – toisin kuin Alvarez omassaan – Becker vastaa tähän jyrkän kielteisesti: koska he eivät olleet aiheuttaneet itsemurhan syytä, eivät he olisi voineet tehdä mitään sen estämiseksi (Becker 2003, 50). Päätös käsitellä aihetta kielii kuitenkin siitä, että kiellon kohde, syyllisyys ja osallisuus, on kaikesta huolimatta läsnä – jos ei kirjoittajan omassa niin jonkun toisen mielessä.

¹²⁴ Becker ei ainakaan tuo esille, että olisi kirjoittanut muistelmansa merkittävästi julkaisuajankohdasta aiemmin. Teoksen alussa kirjoittaja myös toteaa, että hänen on parasta kirjoittaa muistonsa ylös, kun hänellä vielä on ne tallessa, ja jatkaa antaneensa joitain jo elämäkertureille (Becker 2003, 1). Tämä viittaa siihen, että muistelmaa on alettu kirjoittaa vasta teoksessa myöhemmin viitattujen Stevensonin ja Janet Malcolmin Plath-elämäkertojen ilmestymisen jälkeen; viimeisenä mainittu on vuodelta 1995.

Tarve puolustautua kytkeytyneekin *Time*-lehdessä julkaistuun artikkeliin, johon Becker viittaa muistelmassaan. Beckerin lainauksen mukaan kyseisessä artikkelissa todettiin Plathin ”kuolleen silloin, kun kuoli, koska ystävät, joiden luona tämä oli ollut, päästivät hänet lähtemään liian aikaisin”. Becker huomauttaa, ettei toimittaja tai kukaan muukaan, joka on kyseisen kommentin vuosien saatossa toistanut, ole kertonut, mitä heidän olisi pitänyt tehdä pitääkseen Plathin luonaan. Kommentissa, jonka Becker tulkitsee syytökseksi, on kuitenkin olennainen sivulause: olisi eri asia sanoa, että ”Plath kuoli, koska ystävät päästivät hänet lähtemään liian aikaisin”, kuin kirjoittaa, että ”Plath kuoli *silloin kun kuoli*, koska ystävät päästivät hänet lähtemään liian aikaisin” Jälkimmäinen muotoilu selittää ainoastaan kuoleman ajankohtaa, ei syytä. Puolustukseen esittämässään näkökohdissa Becker puolestaan tuo esiin seikkoja, joiden valossa kuolema sinänsä ei liity hänen ja hänen perheensä toimiin, eikä niinkään kommentoi heidän merkitystään kuoleman ajankohdan määrittymisessä.

Syylisyyssystematiikka on muistelmassa läsnä myös muilla tavoin. Käsitellessään *Birthday Letters* -kokoelmaan kuuluvaa, antisemitistiseksi luonnehtimaansa runoa ”Dreamers” (juutalaiseksi itsensä määrittelevä) Becker tuo esiin haastattelun, jonka Hughes antoi Eilat Negeville.¹²⁵ Beckerin mukaan Hughes kertoo siinä ”shamanistisista, maagisista kyvyistään” ja määrittelee runonsa parantaviksi. Becker kommentoi Hughesin kommenttia ironisesti kysymällä, ”kenelle *Dreamers* oli balsamia tai terapiaa”, ja toteaa, että koska ”sen paremmin Assia kuin Sylviakaan ei ollut enää parannettavissa, potilaan on täytynyt olla mies itse”. (Becker 2003, 64.) Painokkain syytös Hughesia vastaan ei kuitenkaan liity Plathin kuolemaan, vaan ”Dreamersin” antisemitistisiin piirteisiin. Beckerin mukaan Hughes esittää itsensä uhrina miljoonien todellisten uhrien kustannuksella, mitä kirjoittaja pitää ”syntinä ihmiskuntaa vastaan”. Becker tuomitsee myös Plathin viittaukset holokaustiin runoissa ”Daddy”, ”Lady Lazarus” ja ”Mary’s Song” sekä juutalaisten kärsimysten omimisen oman kärsimyksensä metaforaksi. Tässä vertailussa Plath näyttäytyy kirjoittajan silmissä kuitenkin pikkurikollisena Hughesiin verrattuna: Plath ei ollut antisemitisti, Hughes oli, Becker kiteyttää. (Mt., 65.)

Itsemurhan kontekstissa kuitenkin myös Plath representoituu negatiivisessa valossa ja muistelma sävy muuttuu tuomitsevaksi. Becker kirjoittaa tunteensa suuttumusta siitä syystä, ettei Plath jättänyt hänelle ja hänen miehelleen minkäänlaista viestiä, vaikkakin kirjoittaa ymmärtävänsä, ettei Plath epätoivossaan ajatellut Beckereitä; hehän olivat Plathin elämän näkökulmasta vain pienessä ”sivuroolissa” eivätkä ”vaikuttaneet hänen elämänsä draamaan millään tärkeällä tavalla”. (Mt., 51–52.) Beckerin retoriikkaa tarkastelemalla voi huomata, että kirjoittajan Plathilta toivoman viestin poissaolon syiden pohdinta kytkeytyy samaan aikaan paitsi Plathin tilan selittämiseen myös kirjoittajan ja tämän perheen puolusteluun. Se, ettei viestiä tullut, kertoo kirjoittajan argumentaatiossa nimittäin siitä, ettei hän perheineen ollut merkityksellinen tässä ”draamassa”. Näin se, mitä kirjoittaja toisaalta pitää ”ylenkatseena” ja loukkavana käytöksenä Plathilta, saa samaan aikaan myös positiivisen merkityksen

¹²⁵ Eilat Negev kirjoitti Yehuda Korenin kanssa Assia Wevillin elämäkerran (ks. luku 7).

lohdutuksena: Plath ei ollut jättänyt Beckereille viestiä, koska he eivät olleet ratkaisevassa asemassa Plathin elämässä. Jos taas Beckerit eivät olleet ratkaisevassa asemassa, tästä edelleen seuraa, etteivät he olisi voineet vaikuttaa myöskään tämän, itsemurhaan päättyneen, ”draaman” kulkuun. Vain Hughes oli riittävän keskeisessä asemassa saadakseen viestin:

She left no last-minute scribbled note to Hughes, but *she left him her poetry, knowing that he would understand those last poems as suicide notes, not apologetic but accusatory.* Her death itself was addressed to him, and through him to the world. Nothing was addressed to me. Did she perhaps think that my appreciation of her poetry would make me feel I'd receive a legacy from her along with everybody else? I doubt she thought of me at all. But she did, I believe, think of posterity. *She probably saw that she could accomplish recognition as a contributor to English literature better by dying than living—once the poems were written and neatly typed on clean paper, and that was done before she came to us. Fame was her last desire, as it had been her first.* (Mt., 53, kurssiivi ER.)

Muistelmaan alkupuolella Becker kertoo kadehtineensa syvästi Plathin lahjoja kirjoittajana, muttei sillä tavalla, ettei olisi suonut niitä Plathille (mt., 29). Tämäkin kielto asettuu uuteen valoon, kun tarkastelee tapaa, jolla Becker kirjoittaa Plathista taiteilijana. Muistelmaan alun kannanoton negaatio tuntuu lähinnä retoriselta keinolta ja vastaava affirmatiivinen lause uskottavammalta muistelmaan kokonaiskontekstissa; siinä määrin negatiivisesti kirjoittaja esittää juuri lainaamassani katkelmassa Plathin myöhäisrunouden arvon ja merkityksen (itsemurhaviesteinä). Peräkkäisyysiteillä argumentoiden kuolema näet esitetään siinä kirjailijan tietoisesti valitsemana *keinona menestykseen*. Itsemurha ei toisin sanoen näyttäyty esimerkiksi vahinkona tai ahdingossa eläneen ihmisen epätoivoisena ratkaisuna vaan tarkoitushakuisena valintana. Toisin kuin Alvarezin, Beckerin mukaan Plath ”ei ollut toivonut tai odottanut tulewansa pelastetuksi kuten kerran aikaisemmin”, mitä kantaa kirjoittaja vahvistaa ruumiinavauspöytäkirjan välittäneen poliisin kommentilla, jonka mukaan kirjailija oli todella halunnut kuolla, sillä niin syvällä uunissa tämän pää oli ollut ja niin tiiviisti ovenaluset tilkitty pyyhkein ja kaasuhanat väännetty täysille (mt., 39).

Kirjoittaja vahvistaa argumenttiaan *Arielista* mainettaan mitättömämpänä esittämällä, että Plath oli kenties menettänyt intohimonsa runouteen ja viimeisiin kuuluvien runojen ”ontuvien” rytmien perusteella enää vain ”hyppi runouden haudalla”. Becker myös kirjoittaa Plathin äidin, Aurelia Plathin todenneen, ettei hänen mielestään *Arielin* arvo riittänyt kattamaan sen vaatimia veroja.¹²⁶ Kuten Alvarezin muistelmassa tässäkin Plathin itsemurhan ja runouden välillä nähdään siis tiukka kytkös: kuolema oli vero, jonka runous vaati. Becker ja tämän mukaan myös Aurelia Plath kuitenkin esittävät (kvasiloogisten argumenttien piiriin kuuluvaa) uhrausretoriikkaa hyödyntäen Plathin uhrauksen (joka tässä siis tulkitaan runouden vuoksi tehtynä) myös tuhlauksena. Uh-

¹²⁶ The thing one makes must be worth what it takes. Was it in her case? Millions of her readers would answer yes. I think she would have been surprised by her mother's answer to that question, which she asked and answered as we walked along the Thames embankment on a warm night, the summer after Sylvia's death. It was no. (Becker 2003, 51.)

rattavaksi esitettävä asiahan mittaa sen arvoa, jonka vuoksi uhraus tehdään. Toisin sanoen, Plath uhrasi henkensä (ja kenties myös jotain muuta), mutta uhraus näyttäytyy Beckerin representaatiossa turhana ja siten tuhlauksena sen kohteen, *Arielin*, ollessa vähemmän arvokas kuin uhrattava asia eli kirjoittajan elämä.¹²⁷

Muistelmaan toiseksi viimeinen luku päättyy kokonaiskontekstiin nähden retoriselta vaikuttavaan kysymykseen, joka vahvistaa representaatiota Plathista paitsi tappavan taiteen kirjoittajana myös välinpitämättömänä äitinä:

Too much the writer and too little the mother, did she gas herself because the story she invented for her life demanded that ending? (Becker 2003, 69.)

Sama ajatus kunnianhimon tappamasta naisesta ja sen pilaamasta äidinrakkaudesta toistuu, joskin vähemmän tyylyssä muodossa, vielä aivan teoksen lopussa Beckerin käsitellessä kriittisellä otteella Plath-kuvaa, erityisesti koskien Plathin roolia feministinä. Ennen *Three Women* -radiokuunnelman siteeraamista Becker (2003, 73) kirjoittaa haluavansa ottaa talteen ”ystävältään Sylviaalta” jotain sellaista, jota tämä ”ei pilannut kunnianhimollaan”. Valittu sitaatti puolestaan on yhden kuunnelmassa esiintyvän hahmon puhetta vastasyntyneelle lapselleen ja eräänlainen tavallisuuden ja vastavuoroisen rakkauden ylistys: ”I do not will him to be exceptional / It is the exception that interests the devil... / I will him to be common, / To love me as I love him, / And to marry what he wants and where he will.” (Mt., 73; ks. *CP*, 186.)

Vaikkakin Beckerin representaatio Plathista (erityisesti äitinä) ei ole kovin imarteleva, vertailuasetelmassa, jonka Becker jälleen luo mutta tällä kertaa Plathin ja Assia Wevillin välille, Plath saa aseman vähemmän pahana. Kuten esimerkiksi Holbrook ennen Beckeriä, myös Becker (2003, 37) tulkitsee Plathin viimeisimpiin kuuluvan runon ”Edge” kuvaavan Plathin suunnitelmaa tappaa itsensä lisäksi myös lapsensa. Ratkaisevalla hetkellä Plath ”ei kuitenkaan tehnyt murhaa. Assia teki”, Becker korostaa. Lauserakenne on samankaltainen kuin myöhemmin antisemitismiä koskevassa, Hughesia kritisoivassa tarkastelussa:

She [Plath] was not anti-Semitic; he [Hughes] was.” (Mt., 65.)

[W]hen the moment came she [Plath] did not commit murder. Assia did. (Mt., 40.)

Beckerin representaatiossa triangelin Plath–Hughes–Wevill kolmesta kärjestä lopultakin kaksi on siis mustempaa. Toisaalta, kuten Perelman toteaa, vertailu ylentää alemmaa ja alentaa ylempää. Tämän vuoksi Beckerin muistelmassa luottujen vertailuasetelmien voi tulkita entisestään voimistavan teoksen Plath-

¹²⁷ Nähdäkseni ei ole yllättävää, että kirjailijan äiti pitää lapsen elämää tämän tuotantoa tärkeämpänä. Eri asia sen sijaan on, onko näitä kahta syytä liittää yhteen tulkitsemalla itsemurhan seuraukseksi Plathin runoudesta. Aurelia Plath on myös ilmaissut arvostusta tyttärensä tuotantoa kohtaan. Kirjoituskokoelmassa *Ariel Ascending: Writings About Sylvia Plath* Aurelia Plath (1985, 217) toteaa, että vaikka menetys tuntuu edelleen jatkuvana ja voimakkaana, häntä lohduttaa kuitenkin se, että Plathin nerous, runoudessa niin kuin proosassakin, jatkaa elämäänsä.

representaation negatiivisia ulottuvuuksia, vaikka ne ensisilmäykseltä vaikuttavat Plathin kannalta suotuisilta. Vastaavanlainen lopputulos, mutta vieläkin vahvemmin paradoksaalisena näyttäytyen, syntyy myös *Sylvia Plath Forumilla* Plathin ja Wevillin vertailuun osallistuvissa keskusteluissa (ks. luku 7).

3.3 Kilpailu elämäkerrallisesta totuudesta

Muistelmagenre tuottaa lukijan ja tekstin välille sopimuksen siitä, että kuvaus perustuu tietyn henkilön muistoihin ja rakentuu näin ollen kirjoittajan ajallisesta etäisyydestä käsin tekemiin havaintoihin, tulkintaan joskus tehdystä tulkinnasta. Vaikkakaan elämäkerran kirjoittamisen lähtökohtana eivät ole sen kirjoittajan henkilökohtaiset muistot, myös se perustuu tulkinnalle ja valinnoille, sillä koko elämä ei mahdu yhden kirjan kansien väliin tai kaikilta osin edes taivu sanoiksi. Niinpä kirjoittaja tekee valintoja sen pohjalta, mitä pitää olennaisena, ja tietoisesti tai tiedostamattaan myös jättää jotain kertomatta. Saman henkilön elämästä voi kertoa lukuisin eri tavoin ja objektiivisen sijasta elämäkertakin on lopulta subjektiivinen.

Vaikka Plathin elämän loppu sen sijaan on absoluuttinen ja itsemurha objektiivinen tosiasia, joka ei kertomalla muuksi muutu, ennen kaikkea juuri kuolemaan liittyy monia avoimia kysymyksiä. Paradoksaalista kyllä, uudet kertomisen aktit myös saattavat pikemminkin lisätä avoimia kysymyksiä kuin sulkea niitä. Plath-foorumin aktiiveihin kuuluvan Peter K. Steinbergin (2004) Plath-elämäkertaan¹²⁸ laatimassaan johdannossa Linda Wagner-Martin (2004, ix) selittää myös lukijoiden jatkuvaa kiinnostusta Plath-biografioita kohtaan sillä, että kiinnostuksen taustalla vaikuttaa fantasia sen ainoan absoluuttisen tosiasian eli Plathin elämän lopun muuttumisesta: ”Me luemme yhä uusia Plath-elämäkertoja ikään kuin odottaisimme epätoivoisena erilaista narratiivia ja niin kuin ajattelisimme, että energian käyttäminen [Plathin] elämään luo sille uuden lopun.” (Mt., ix, käänös ER.) Elämäkerran kirjoittajalle uudenlaisen narratiivin luominen lieneekin tärkein motiivi tilanteessa, jossa samasta henkilöstä on jo kirjoitettu yksi tai useampi biografia. Vaikkei elämän tosiasiallista loppua voi muuttaa, senkin voi kertoa uudella tavalla ja valita, missä määrin vaikkapa juuri kuolema painottuu tekstissä.

Materiaalin valinnan ohella merkittävässä asemassa on kerrontatapa. Kielen luonteen takia lopputuloksena syntyvä teksti on aina näkökulmittunutta ja ideologista. Se kätkee sisälleen väittämiä ja presuppositioita silloinkin, kun kirjoittaja pyrkii vain kuvaamaan tapahtunutta. Jälkistrukturalistisesta lähtökohdasta lajia tarkasteltaessa voidaan todeta, että elämäkerta representoi elämää, ei

¹²⁸ En käsittele Peter K. Steinbergin (2004) Plath-elämäkertaan tämän luvun kirjallisuuskatsauksessa, koska siitä ei keskustella *Sylvia Plath Forumilla* eikä se myöskään tarjoa merkittävää kontekstia tai intertekstiä muiden kuin kyseisen kirjoittajan omien viestien tarkastelulle. Todettakoon tässä kuitenkin, että elämäkerta on sovitteleva samaan tapaan kuin monet kirjoittajan foorumille lähettämistä viesteistä.

näytä sitä sellaisenaan, ja on siten aina tarinankaltainen. Lisäksi elämäkerta, niin kuin mikä tahansa kirjoitus, samanaikaisesti representoi maailmaa, rakentaa identiteettejä ja muodostaa suhteita (esim. Fairclough 1997, 14).

Tämä koskee myös Sylvia Plathista kirjoitettuja biografioita. Kirjanlaajuisia, asemansa vakiinnuttaneita ja tässä mielessä virallisia Plath-elämäkertoja on viisi: Edward Butscherin *Sylvia Plath: Method and Madness* (2003 [1976]), Linda Wagner-Martinin *Sylvia Plath: A Biography* (1987), Anne Stevensonin *Bitter Fame: A Life of Sylvia Plath* (1998 [1989]), Paul Alexanderin *Rough Magic* (2003 [1991]) ja Ronald Haymanin *The Death and Life of Sylvia Plath* (2003 [1991]). Janet Malcolm teosta *The Silent Woman* (1995 [1993]) taas voi pitää eräänlaisena 'metabiografiana' (Gill 2008, 112). Elämäkertojen näkökulmat vaihtelevat patologisoivasta (Butscher) feministiseen (Wagner-Martin) ja uhrirepresentaatioon (Hayman). Niitä voi jaotella myös sen perusteella, missä määrin päähenkilöä kohtaan ilmaistaan sympatiam: siinä missä Stevensonin elämäkertaa voi todeta vaivaavan sympatiavaje, Alexanderilla sitä on kenties liikaakin. (Gill 2008, 111–115.) Kaikissa elämäkerroissa Plathista kirjoitetaan etunimeä käyttäen. Suoria lainauksia lukuun ottamatta viittaa seuraavassa katsauksessa Plathiin kuitenkin samaan tapaan kuin muuallakin tutkimuksessani eli sukunimellä.

3.3.1 Sairaskertomuksia?

Edward Butscherin vuonna 1976 ilmestynyt *Method and Madness* oli ensimmäinen varsinainen Plath-elämäkerta. Butscher haastaa Alvarezin Plath-muistelmaan deterministiseksi tulkitsemansa selitysmallin esittämällä, ettei biografian kirjoittajan tule hyväksyä kyseistä maailmankuvaa silloinkaan, kun vastaava selitysmalli luonnehtii elämäkerran päähenkilön asennetta. Näin determinismi samalla tulee määritellyksi sekä Alvarezin että Plathin ongelmalliseksi tavaksi tulkita maailmaa. Butscherin mukaan elämäkerturin on myös torjuttava "järjettömyytensä" kaikki melodramaattiset pyrkimykset selittää itsemurha runoilijan esteettisestä ohjelmasta aiheutuvaksi. (Butscher 2003, xii.) Samantapaisista kritiikkiä Alvarezin tulkintoja kohtaan esitetään myös myöhemmän painoksen jälkisanoina: Butscher (2003, 368) toteaa pitävänsä *Savage Godia* hyvänä, lukuun ottamatta siinä esitettyä "absurdia väitettä", jonka mukaan Plathin "ekstremistinen" estetiikka teki itsemurhasta lähes väistämättömän.

Vaikka Butscher näennäisesti torjuu deterministisen asenteen, hän korostaa pitävänsä tärkeänä sitä, että elämäkerturi toisaalta huomioi tiettyjen lapsuuden kokemusten psykologisesti suuren merkityksen. Kirjoittajan mukaan juuri lapsuudessa taiteilija nimittäin löytää suurimmat luovat energiansa, joita perhepiirin traumaattiset tapahtumat usein voimistavat. Traumata puolestaan synnyttävät tarpeen taiteelle, eräänlaiselle pakopaikalle, mitä teesiä Butscher vahvistaa lainaamalla kirjailija Anaïs Ninia ("The young turn to poetry when the world becomes intolerable"). (Mt., xii.) Kuitenkaan kaikista tällaisessa ympäristössä varttuneista lapsista ei tule taiteilijoita:

What distinguishes the real poet from these, besides the basic ingredients of high intelligence and extreme sensitivity, is a fundamental sense of being different from anyone else, of remaining locked inside an enormous ego which must constantly alter

the given world through language to satisfy his, or her, particular vision of it. For him/her, escapism (or what I term *method*) will evolve unto commitment, a vocal dedication to his craft and vision (*method* plus *madness*) that impose *his* order upon the seemingly random phenomena of the senses. In a word, he becomes God. (Mt., xii, kursiivi alkuperäisessä.)

Butscherin Plath-elämäkerran selitysmallit nojaavat neromyyttiin. Taiteilija kuvataan erityisenä, korostuneen älykkäänä ja herkkänä, yksinäisyyteen vetäytyvänä visionäärinä. Merkille pantavaa on myös Butscherin retoriikka, joka operoi erottelumuotoisilla argumenteilla: kirjoittaja puhuu ”todellisesta” runoilijasta, jonka erityisyys perustuu erilaisuuteen suhteessa ”normaaleihin” ja ”oletettavasti tyytyväisiin” ihmisiin. Huomionarvoista on myös se, että vaikka Butscher siis toteaa, ettei elämäkerran kirjoittamisen lähtökohtana voi olla deterministinen selitysmalli, heti seuraavassa virkkeessä tämä näkemys asettuu ristiriitaiseen valoon Butscherin vihjatessa tietynlaisen luonteenlaadun ja trauman ohjaavan taiteilijuuteen. Merkityksellistämisen tapa lähenee näin ollen tässäkin determinististä selitysmallia, joskaan syy-seuraussuhdetta ei esitetä ehdottomana ja automaattisena.

Representaatio on samaan aikaan sekä korkean että matalan kategorioista ammentavassa mielessä äärimmäinen. Tämä tulee esiin ilmauksessa ”bitch goddess”, jota Butscher käyttää Plathista. Kirjoittaja toteaa pitävänsä sitä kokelmissa *Ariel* ja *Winter Trees* sekä joissain Plathin (Butscherin elämäkerran kirjoittamisen aikaan) vielä julkaisemattomissa runoissa riehuvaa henkilöä (persona) hyvin kuvaavana. Nimikkeen ensimmäinen osa on yhtäältä sivumerkitysiltään pejoratiivinen, mutta toisaalta kirjoittaja liittää siihen tulkinnan Plathista feministinä tai feminismiin edelläkävijänä. ”Bitch” (narttu/akka) nimittäin tarkoittaa Butscherin muotoilussa ”tyytymätöntä, kireää, usein etevää naista, jonka on saanut raivon valtaan tämän alistainen ja vääristynyt asema miehessä yhteiskunnassa”. Jälkimmäinen osa eli ”goddess” (jumalatar) taas on (myös kirjoittajan itsensä mukaan) äärimmäinen sekini mutta sisältää päinvastaisiakin, luovuuteen kytkettyjä merkityksiä. (Butscher 2003, xi–xii.)

Silmiinpistäviä ovat lisäksi psykoanalyttiset sekä patologisoivat puheentavat. Butscher näkee runouden eräänlaisena ”defenssimekanismina” ja esittää mielipuolisuuden (madness) toimineen Plathin ”metodina”. Butscherin mukaan runous on lapsen käsissä fantasian väline eikä ole sattumaa, että Plath alkoi kirjoittaa isänsä kuoleman jälkeen. (Mt., 13.) Paikoin psykoanalyttisen diskurssin asema voimistuu siinä määrin, että se tukahduttaa sille tyypillisistä, muun muassa traumaan ja defenseihin nojaavista, merkityksellistämisen tavoista poikkeavat tulkinnat. Butscherin mukaan esimerkiksi on ”ilmiselvää”, että Plath oli tietoinen kirjoittamisen alun yhteydestä isänsä kuoleman aiheuttamaan traumaan, vaikka Plath itse on selittänyt kiinnostuksensa syntyä runoutta kohtaan myös sillä, että piti lastenloruista ja ajatteli pystyvänsä itsekkin kirjoittamaan sellaisia (mt., 13–14).

Butscherin Plath-representaatiota voi pitää patologisoivana sen merkityksellistäessä Plathia lääketieteen kontekstissa ja tarkemmin sanottuna sairaana. Plathin tiedetään kärsineen masennuksesta ja käyttäneen elämänsä loppuvaiheessakin masennuslääkkeitä, mutta patologisoivissa representaatioissa ei pu-

huta vain Plathin tosiasiaa saamista diagnooseista vaan esitetään myös uusia – sekä ulotetaan patologisointi Plathin tuotantoon ja taiteilijuuteen (ks. luku ”Plathin patologisoijat”). Myös Butscher määrittelee Plathin jakautuneeksi persoonallisuudeksi sekä narsistiksi¹²⁹ (Butscher 2003, 67, 73, 99, 152, 280, 26, 72, 308). Skitsofreniastakin, ilman eufemismeja, on puhe:

To understand Sylvia at this point is to understand the complex nature of her divided personality. Though not *yet* schizophrenic in any medical sense, she was three persons, three Sylvias in constant struggle with one another for domination [...] (Mt., 67, kursiivi ER.)

Although Sylvia would wisely restrict her thesis to a study of two of Dostoevsky's novels, *The Double* and *The Brothers of Karamazov*, the entire subject obviously meant a great deal to her as it reflected her continued intellectual awareness of her own schizophrenic nature. (Mt., 152, kursiivi lainauksen lopussa ER.)

Jo elämäkerran nimen tasolla on puhe hulluudesta tai mielipuolisuudesta. Lisäksi kirjoittaja esittää Plathin pyrkineen käyttämään taidettaan pelastautumisen välineenä (mt., 78), ja näin Plathin tuotanto näyttäytyy itse asiassa eräänlaisena terapiakirjoittamisena. Runouden terapeuttinen funktio ei Butscherin mukaan kuitenkaan täyttynyt, vaan lopulta Plathin runous, ”viimeinen suoja” (the last defense), petti kirjailijan. Plathin viimeiset runot ”Balloons”, ”Contusion”, ”Kindness”, ”Edge” ja ”Words” Butscher tulkitsee eräänlaiseksi laajennetuksi itsemurhaviestiksi. Hänen mukaansa niissä näkyy ”kohtalokas kulku lapsen tuhoon tuomitusta maailmasta aviomiehen petoksen kautta itsemurhaan ja taiteen riittämättömyyteen”. (Mt., 360.) Butscher toisin sanoen määrittelee Plathin elämän tuhoon tuomituksi jo tämän lapsuudesta alkaen, ikään kuin kirjailijan myöhemmät vaiheet olisi jo silloin sinetöity määrätynlaisiksi. Vaikka kirjoittaja tuomitsee Alvarezin determinismin, vastaavanlainen merkityksellistämisen reitti on siis läsnä myös Butscherilla.

Tätäkin äärimmäisempi kannanotto Plathin taiteesta on tulkinta kirjailijan viimeisistä runoista laajennettuna itsemurhaviestinä. Butscher nimittäin lukee

¹²⁹ Christopher Lasch (1991, 16–21) tulkitsee alun perin vuonna 1979 ilmestyneessä teoksessaan *The Culture of Narcissism* tunnustuksellisen kirjallisuuden narsistisen kulttuurin ilmiöksi. (Amerikkalaisen) kulttuurin läpäisemä narsismi johtaa Laschin mukaan kirjallisuudessa siihen, että taiteellisesti välttämätön etäännyttäminen muodostuu yhä vaikeammaksi. Lisäksi tunnustuksellinen kirjallisuus, huonoimmillaan, lopulta kätkee enemmän kuin paljastaa perustuessaan vain näennäisesti kirjoittajan itseanalyysiin minän tarkastelun todellisen tarkoituksen ollessa pikemminkin kritiikin torjuminen ja vastuusta irti sanoutuminen. Kulttuurisen, poliittisen, moraalisen, hengellisen ja henkilökohtaisen tason kriisin, joka ei rajoitu vain Amerikkaan vaan on maailmanlaajuinen, Lasch (1991, xiii–xviii) tulkitsee auktoriteetin kriisiksi, jonka myötä ihminen kääntyy sisäänpäin. (Ks. myös Gill 2006a, 6.) Narsismi on liitetty myös postmoderniin tai myöhäismoderniin kulttuuriin. Erkki Vainikkala (1993, 262) pukee tämän sanoiksi seuraavalla tavalla: ”Postmodernin kulttuurin patologiassa ei podeta ankaraa yliminää, vaan neuroosin sijaan ovat astuneet rajatila ja narsismi. Jos ylä on hävinnyt, on hävinnyt myös ala, tai ala saa toisen merkityksen: pinnan intensiteetit korvaavat sen, mitä on sanottu syvällisyydeksi, aina tyydyttymätön metonyminen liike korvaa metaforisen tilan.”

runot "Edge" ja "Words" psykoanalyttisesta vinkkelistä tiukasti Plathin elämän kontekstissa ja määrittelee jälkimmäisen runon ehdoitta itsemurhaviestiksi:

The suicide begins the poem – death in birth, the only solution, imitating nature's own remote perfection – and is linked with a classical, heartless past. The dead woman is now herself a work of art, though art is an "illusion." [...] *There is nothing left after "Edge" but the finding of the stark suicide note, which is what "Words" is* – the last inevitable paragraph in the sequence as a whole. It leaves no way out. Words provide ceaseless echoes, mirror reality and other selves, and bring back the dead: "A white skull, / Eaten by weedy greens." But now, "Years later," the poet meets them again and realizes the words are "Dry and riderless." They are sperm and stallion from "Ariel" only now lacking the juice of life – the blood jet poetry. (Mt., 362, kursiivi ER.)

Toisin kuin Butscher antaa ymmärtää, "Words" ei kuitenkaan ole Plathin kronologisesti viimeinen runo. Se on viimeinen ainoastaan Hughesin toimittamassa *Arielissa*, kun taas Plathin jälkeensä jättämään *Arielin* käsikirjoitukseen kyseinen runo sen enempää kuin "Edge" ei edes sisältynyt.¹³⁰ Tieto alkuperäisen käsikirjoituksen sisällöstä sekä sen ja Hughesin toimittaman *Arielin* välisistä eroista nousi toden teolla pintaan Plathin koottujen runojen (*Collected Poems*, 1981) ilmestyttyä, vaikkakin asia oli ollut esillä jo vuonna 1971 *Observerissä* (esim. Bundtzen 2005, 24). Teoksen johdannossa Ted Hughes (1981, 14–15) lisäksi toteaa alkuperäisestä käsikirjoituksesta saman kuin Frieda Hughes (2005, xiv) siihen perustuvan kokoelman *Ariel: the Restored Edition* johdannossa: Plathin käsikirjoitus alkoi sanasta "Love" ja päättyi sanaan "Spring". Hughes (1981, 14–15) kirjoittaa myös Plathin tätä seikkaa korostaneen.¹³¹

Plathin alkuperäisen käsikirjoituksen ja Hughesin toimittaman *Arielin* välisistä eroista ja niiden merkityksestä Plathin kirjailijakuvan kannalta on 1980-

¹³⁰ Nimellä *Ariel. The Restored Edition* (2004) ilmestynyt Plathin *Ariel* sisältää myös runot "The Rabbit Catcher", "Thalidomide", "Barren Women", "A Secret", "The Jailor", "The Detective", "Magi", "The Other", "Stopped Dead", "The Courage of Shutting-Up", "Purdah", "Amnesiac" ja "Lesbos" (joista viimeisenä mainittu tosin julkaistiin *Arielin* vuoden 1966 Yhdysvalloissa ilmestyneessä painoksessa). Näistä runot "The Rabbit Catcher", "Barren Women" ja "Magi" ovat *Arielin* syntyhistorian aktiivisinta kautta varhaisempia. Plathin jälkeensä jättämästä käsikirjoituksesta sen sijaan puuttivat Hughesin toimittamassa kokoelmassa julkaistut "The Swarm", "Mary's Song", "Sheep in Fog", "The Hanging Man", "Little Fugue", "Years", "The Munich Mannequins", "Totem", "Paralytic", "Balloons", "Poppies in July", "Kindness", "Contusion", "Edge" ja "Words".

¹³¹ Kate Mosesin romaani *Wintering* (2003), fiktiivinen kuvaus Plathista, hyödyntää Plathin *Arielin* käsikirjoitusta. Romaanin luvut on nimetty Plathin laatiman käsikirjoituksen runojen mukaan ja käsikirjoituksen mukaisessa järjestyksessä. (Morning Song, The Couriers, The Rabbit Catcher jne.). Romaanin loppuun liitettyssä tekijän huomautuksessa Moses tuo tämän seikan esiin huomauttaen myös, ettei Plathin suunnitelman mukaista käsikirjoitusta ole koskaan julkaistu. (Moses 2003, 341.) Seuraavana vuonna tähän tuli muutos, kun *Ariel: the restored edition* julkaistiin. Moses on antanut kontribuution myös Plath-tutkimukseen. Anita Hellen toimittamassa kokoelmassa hän esimerkiksi kirjoittaa Plathin runojen vastaanottamisesta tekijän itsensä lausumina tuoden siinä myös esiin Plathin viimeisinä vuosinaan kirjoittaneen runojen ääneen luettaviksi (ks. Moses 2010, 93).

luvulta alkaen kirjoitettu paljon – myös *Sylvia Plath Forumilla*. Marjorie Perloff on käsitellyt tätä kysymystä kirjallisuudentutkimuksen keinoin tiettävästi ensimmäisenä, artikkelissaan ”The Two Ariels: The (Re)making Of The Sylvia Plath Canon” (1984). Siinä paino on sen erittelyssä, millainen narratiivi rakentuu Plathin ja toisaalta Hughesin *Arielissa*: biografisessa kehyksessä näitä kahta *Arelia* vertaillen Perloff kirjoittaa Plathin version alkavan Friedan syntymästä ja jatkavan tästä Hughesin syrjähyppyn aiheuttaman epätoivon kuvauksen kautta raivon ja misogynian vaiheeseen ja lopulta rituaalisen kuoleman myötä kohti uudestisyntymistä ja toivoa. Hughesin *Arielissa* rakentuvasta narratiivista taas on poistettu runot, jotka ”tekevät selväksi Hughesin lähdön olleen välitön syy Plathin depression”. Sen sijaan kokoelma ”kulminoituu kymmeneen kuolema-runoon”, joiden kirjoittaja ”ei enää syytä voinnistaan ketään ja mukautuu kuolemaan (reconciles herself to death)”. (Perloff 1984, 11.) Kirjoittaja toteaa, että Hughesin toimittajana tekemiä ratkaisuja voisi kenties perustella sillä, että niiden kautta Hughes ikään kuin viimeistelee Plathin oman tarinan. Kuitenkin, Perloff lisää, voi olla niinkin, että Hughes ”käyttämällä hyväkseen akuuttia depression ja epätoivon purkausta, jolloin kuolema tuntui ainoalta ratkaisulta, vain tekee väistämättömyyden motiivista merkittävämmän kuin mitä se todella oli”. (Mt., 16; ks. myös Brain 2010.) Butscherin Plath-elämäkerta voi pitää hyvänä esimerkkinä siitä, miten Hughesin valinnat ovat osaltaan vaikuttaneet Plathin vastaanottoon – paitsi *Arieliin* myös sen tekijään kohdistuvissa tulkinnoissa.

Butscherin biografiaa seurasi reilut kymmenen vuotta myöhemmin ilmestynyt Linda Wagner-Martinin *Sylvia Plath. A Biography* (1987). Plathin vastaanoton saralla oli tällä välin tapahtunut merkittäviä asioita: Feministiset näkökulmat olivat voimistuneet, tieto Plathin jälkeensä jättämän *Arielin* käsikirjoituksen eroista Hughesin toimittamaan versioon nähden oli tullut laajempaan tietoisuuteen ja Plathin päiväkirjat (niiden lyhennetty laitos) oli ilmestynyt vuonna 1982. Lisäksi Plathin miltei koko runotuotannon käsittävä *Collected Poems* oli ilmestynyt vuonna 1981 ja Plathille myönnetty sen johdosta Pulitzer-palkinto vuonna 1982.

Wagner-Martinin Plath-biografia heijastelee ja kommentoi näitä muutoksia mutta myös niitä edeltäneitä vastaanoton vaiheita tulkinnallisine kehyksineen. Pulitzer-palkinnon esiin nostaminen käynnistää ja sulkee elämäkerran: Elämäkerran alkulehdillä Wagner-Martin kirjoittaa, ”ettei palkintoa voitu myöntää yhdellekään toiselle kirjalle”, sillä Plathin runot kirjailijan elämän viimeisiltä viideltä vuodelta ja niiden *Arielissa* saama huipennus olivat niin ”huomiota herättäviä” (distinctive) – ”teknisesti virtuoosimaisia ja niin lumoavia (spellbinding) tunteenilmauksia”. Lopussa kirjoittaja vielä toistaa kirjan alussa esittämänsä huomion siitä, että Pulitzer-palkinto myönnetään vain harvoin postuumisti. (Wagner-Martin 1987, 11, 246).

Feministinen näkökulma on Wagner-Martinilla keskeinen. Tämä näkyy implisiittisestikin kirjoittajan valinnoissa: Plathin tuotannon siteeraamisen hintana olisi ollut Ted ja Olwyn Hughesin tekstiin vaatimien muutosten hyväksyminen. Sen sijaan, että olisi alistunut Hughesi(e)n näkökulmaan, Wagner-

Martin päätti pitää kiinni omastaan. Tämän vuoksi elämäkerrassa on vain vähän suoria lainauksia Plathin tuotannosta. (Ks. mt., 14.)

Feministinen kehys ja sen lisäksi feminismin lukeminen Plathin ominaisuudeksi saavat myös eksplisiittisellä tasolla ilmauksensa. Wagner-Martinin mukaan Plath oli feministi ”käsitteen laajassa merkityksessä”, mitä kirjoittaja perustelee sillä, ettei Plath aliarvioinut itseään ja työtään vaan vaati tunnustusta lahjakkaana kirjailijana myös tultuaan äidiksi. Plathin asemaa feministinä perustellaan epäsuorasti myös siten, että Plath etsi ystävikseen ja ”mentoreikseen” naisia ja ihaili Virginia Woolfin, Marianne Mooren, Stevie Smithin, Elizabeth Bishopin ja Anne Sextonin tuotantoa. Kirjoittaja jatkaa Plathin 1950-luvun kasvattina tienneen, että hänen tuotantoon arvioitaisiin toisenlaisin standardein kuin mieskirjailijoiden, ja että tämä suututti Plathia, samoin kuin kirjailijan elämän loppuvaiheen vaikeat olosuhteet. Suuttumuksella ja tarkemmin sen purkamisella taas selitetään *Arielin* syntyä. Wagner-Martin kuitenkin tarkentaa, että vaikka Plath kirjoitti tärkeistä kysymyksistä omassa elämässään, hän teki näistä kysymyksistä ammattimaista taidetta. Plath ei myöskään pelkästään tullut tunteita vaan oli poliittinen kirjailija, joka oli huolestunut kilpavarustelusta, ydinvoimasta ja ihmisten välisestä epäoikeudenmukaisuudesta.¹³² Tällainen yksityisestä yleiseen kurottuva näkökulma määrittää myös Wagner-Martinin pyrkimyksiä elämäkerturina: kirjoittaja esittää biografiansa korostavan Plathin identiteettiä kirjailijana. (Mt., 11–13.)

Wagner-Martinin voi tulkita kirjoittavan Plathia ulos aikaisemmista tulkintakehyksistä muun muassa siten, että kirjoittaja korostaa runojen merkitystä henkilökohtaisen ohella myös yleisellä ja poliittisella tasolla. Lisäksi kirjoittaja suhteuttaa Plathin elämää ja haasteita (kirjailijana sekä yleisemmin) 1950-luvun yhteiskuntaan sukupuolittuneine ihanteineen ja odotuksineen sekä naisten asemaan (esim. mt., 50–51, 90, 124, 185–187, 212, 220). Toisaalta runouden biografisen tulkintareitin osalta elämäkerta jossain määrin myös toistaa aikaisempia tulkintoja – myös siinä mielessä, että Plathin elämästä kerrotaan lääketieteellisessä kehyksessä.

Medikalisoivat luennat kytkeytyvät Wagner-Martinilla etupäässä Plathin usein sairastamaan poskiontelontulehdukseen sekä depressioon. Erityisesti jälkimmäisestä (masennuksena tai masentuneisuutena) on puhe huomattavan usein (mt., 49, 65, 90, 99, 110, 184), ja elämäkerran lopussa kommentoidaan Plathin masennuslääkitystä yhtenä mahdollisena selittävänä tekijänä Plathin itsemurhassa (mt., 242). Lisäksi Wagner-Martin toteaa, että depression ohella löytyy merkkejä myös maniasta sekä voimakkaista mielialan vaihteluista vihjaten näin Plathin mahdollisesti sairastaneen kaksisuuntaista mielialahäiriötä (mt., 214, 242). Kirjoittaja myös luo kytköksen masennuksen ja Plathin poliittisuuden välille esittämällä Plathin keskittyneen politiikkaan henkilökohtaisen masennuksen voimistuessa (mt., 99). Syy-seuraussuhteilla argumentoimisen seurauksena Plathin poliittisuus tulee näin ollen yllättäen siirretyksi yleisen ja yhteiskunnallisen sfääristä henkilökohtaisen ja yksityisen alueelle. Tätä kautta sen voi tulkita saavan merkityksen Plathin tapauksessa jonkinlaisena defens-

¹³² Ks. myös Peel 2010.

simekanismina tai jopa terapiana. Lisäksi Butscherin Plath-biografian tapaan Plathiin liitetään tässäkin narsismi Wagner-Martinin todetessa, että Plathin ”riippuvaisuus ja narsismi”, jotka ”juonsivat juurensa hylätyksi tulemisen pelkoihin Plathin lapsuudessa, ”jättivät jälkensä ja toisinaan tuhosivat Plathin ihmissuhteita” (mt., 41).

Lääketieteellinen selittäminen saa siis kaiken kaikkiaan hyvin keskeisen aseman myös järjestyksessä toisessa Plath-biografiassa. Se ei kuitenkaan muodostu samaan tapaan sairaaksi *tekeväksi* tulkintamalliksi kuin sitä edeltävissä Plath-representaatioissa. Keskeisin ero suhteessa aikaisempiin selkeän patologisoiviin Plath-tulkintoihin on se, ettei Wagner-Martin esitä Plathia tai tämän tuotantoa skitsofreenisena. Kirjoittaja päinvastoin tuo esiin, että Plathin vuoden 1953 itsemurhayrityksen jälkeen psykiatrit *eivät* löytäneet Plathista merkkejä psykoosista tai skitsofreniasta (mt., 107).

Plathin tuotantoon kohdistuvat tulkinnat suhteessa kysymykseen tunnus-tuksellisuudesta ovat Wagner-Martinilla kahtalaisia ja paikoin ristiriitaisiakin. Yhtäältä Plathin tuotannon poliittisia ulottuvuuksia korostetaan ja siis muussakin kuin henkilökohtaisen poliittisuutta korostavassa mielessä. Toisaalta taas runoja tulkitaan redusoivalla otteella, ja paikoin niihin suhtaudutaan myös ikään kuin dokumentteina tai kokemuksen suorina kuvauksina (ks. mt., 103). Paikoin tämä johtaa tulkintoihin, jotka kohdistuvat pikemminkin tekijään kuin runoon:

Among Plath's papers are notes on St. Thérèse, St. Teresa, St. John the Cross, and other Christian mystics. Because of her acute empathy and what she regarded as her natural psychic powers, Sylvia felt keenly the possibility of various visionary experiences. Once she found for herself the mysticism about which she wrote (Ted Hughes reported that she had told him she had seen God several times during January and February), perhaps the immediate frustrations of her life seemed pointless.

Perhaps this new attitude explains the cool, objective tone she chose to use in "Edge," a poem about a woman's suicide as the end of a life spent striving for success. The poem ends with the moon icily observing the dead woman. The distant, uncaring moon observes; neither life nor death occasions comment from it. *The moon is the kind of feminine being a sensual, living woman would not want to mirror.* Yet the always wry Plath cannot help but show the comic side of human beings thinking there are worth comment. The ambivalent moon, dressed in what she elsewhere called "snazzy blacks," remains a chilling part of every *woman's world*, a world replete with unexpected distance and *contradictions*. (Mt., 240, kurssiivi ER.)

Lainaus alkaa viittauksilla Plathin ja kristillisen mystiikan suhteeseen. Huomi-onarvoista tässä on ennen kaikkea se, että huolimatta Plathin Jumala-näkyjen¹³³ kaltaisista äärimmäisistä aineksista kuvaus ei ole patologisoiva. Kirjoittaja myös esittää Plathin olleen elämänsä loppuaikoina vahvan empaattinen eikä päinvastoin empatiaan kykenemätön (vrt. Holbrook 1991). Keskityn nyt kuitenkin kirjoittajan runotulkintaan, joka on toisella tapaa huomiota herättävä. Wagner-Martin (1987, 240) esittää "Edgen" olevan "runo naisen itsemurhasta päätepis-teenä elämälle, joka oli kulutettu tavoittelemalla menestystä". Tätä voinee pitää

¹³³ Tämä tosin perustuu Hughesin kertomaan, kuten lainauksesta käy ilmi.

paitsi redusoivana luentana myös ylitulkintana, sillä runon nainen on kyllä kuollut, mutta kuolintapa jää auki, eikä runossa kerrota myöskään naisen siihenastisesta elämästä. Tulkinta tuntuukin kohdistuvan runon sijasta Plathin itsemurhaan ja sen syihin, missä "Edge" saa aseman kyseisen kokonaistulkinnan argumentoinnin välineenä. Merkityksellistämisen tapa myös havainnollistaa Wagner-Martinin tulkinnallista kehystä, jossa naisen aseman kommentoiminen on tärkeässä roolissa. Samalla, ja ennen kaikkea, siinä tulee implisiittisesti näkyväksi kirjoittajan johdannossa esittämä teesi, jonka mukaan "Plathin elämää muokkasi hänen päämääränsä tulla kirjailijaksi" ja että Plathin "keskeiset henkilökohtaiset valinnat näkyvät hänen tuotannossaan" (mt., 12–13).

3.3.2 Henkilökohtaisen sfäärin ja kuoleman tulkkausta

Ronald Haymanin *The Death and Life of Sylvia Plath* ilmestyi vuonna 1991 ja sen hieman laajennettu toinen painos vuonna 2003. Ensipainoksen alkusanoissa kirjoittaja esittää, ettei teos ole elämäkerta eikä myöskään muistelma vaan elämäkerrallinen tutkimus (biographical study) rakentaen näin eroa suhteessa elämäkertagenreen. Kirjansa kirjoittamista Hayman perustelee sillä, että toisin kuin vaikkapa T. S. Eliotin runous Plathin runouden ymmärtäminen edellyttää biografiatietoa. (Hayman 2003, xiii–xiv.) Teoksen loppupuolella kirjoittaja vielä esittää päätavoitteekseen uusien yhteyksien etsimisen Plathin elämän- ja kuolemanhalun, kirjailijan tuotannon ja henkilökohtaisten kokemusten sekä päiväkirjan ja "päiväkirjanomaisen myöhäisrunouden" väliltä. Tällainen pyrkimys herättää hänen mukaansa samalla kysymyksen siitä, "missä määrin lukijan tulisi päästä käsiksi biografisiin faktoihin kirjailijan lasten vielä ollessa elossa". (Mt., 211–212.) Ikään kuin vastauksena omaan kysymykseensä Hayman jatkaa:

Sylvia Plath is a special case, and it is she who effectively argues through her writing that the old conventions need to be reassessed. Since her poetry relays personal experience in different way from virtually all the poetry written before Robert Lowell's *Life Studies*, it has to be read in a different way. Inevitably drawn into making connections between the words on the page and the texture of her daily life, readers need more help than they have been given. (Mt., 212.)

Määritelmä Plathin runoudesta hyvin henkilökohtaisena kytkeytyy siis varsinaiseen argumenttiin, joka koskee elämäkertaä käsittelevän kirjallisuuden julkaisemisen oikeuttamista. Toisin sanoen yleisöltä odotettu hyväksyntä määritelmälle Plathin runoudesta pyritään tässä siirtämään johtopäätökselle, joka koskee Plathin yleisölle tarjotun "avun" eli uuden biografisen Plath-tutkimuksen tarpeellisuutta ja oikeutusta. Retoriikka nojaa todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin Plathin tuotannon luonteen (tai tarkemmin sille annetun määritelmän) toimiessa ikään kuin syynä, johon nähden biografinen tutkimus on vain johdonmukainen seuraus. Lisäksi sanavalintojen myötä Haymanin teos tulee esitetyksi ikään kuin moraalisesti hyvänä tekona kirjoittajan määritelmässä agendakseen lukijoiden *auttamisen*.

Plathin runouden ominaisuus (tai tarkemmin Haymanin tulkinta siitä "vanhat konventiot uudelleen arvioivana") saa aseman eräänlaisena perusteluna sille, ettei myöskään eettisiä kysymyksiä tarvitse ratkaista totutulla tavalla

eli tässä tapauksessa ottaa huomioon Plathin lapsia. Lisäksi totutun konvention, jota Hayman ikään kuin Plathin inspiroimana uudelleen arvioi, voi tulkita eettisen ohjesäännön ohella runouden tulkitsemista koskevaksi: tekstikeskeinen, uskriittinen, lähtökohta ei Haymanin edustamasta näkökulmasta ole riittävä, vaan Plathin runouden henkilökohtaisuuden vuoksi "lukijat tarvitsevat enemmän apua kuin mitä heille on annettu". Jäljempänä kirjoittaja vielä kommentoi Ted Hughesin näkemystä, jonka mukaan kirjailijoiden elämää koskeva keskustelu on juoruilua, esittämällä, että juuri Plathin runot "vetivät heidän yksityiselämänsä julkiselle areenalle" ja näin ollen, runojen tultua painosta, "juoruilevaa keskustelua ei ole voinut välttää" (mt., 216). Tässäkin hyödynnetään sidosmuotoisiin kuuluvaa peräkkäisyysiteillä argumentoimista biografisen tutkimusotteen tullessa esitetyksi sen kohdekirjailijoiden tekemien valintojen väistämättömäksi seuraukseksi. Vastuu "juoruilevasta keskustelusta" siirretään Haymanin Plath-tutkimuksessa siis yhtäältä *Arielin* toimittaneelle Hughesille sekä toisaalta ennen kaikkea Plathin tuotannolle.¹³⁴

Hayman kritisoi Anne Stevensonia siitä, ettei tämä käsitellyt muilta osin kattavassa *Bitter Famesa* kirjailijan itsemurhaa, joka "koskee Tedin ja Assian elämää, ei Sylvian", kuten Stevenson valintaansa perusteli. Hayman on eri mieltä: hänen mukaansa Plathin elämää ei voi ymmärtää, mikäli ei ymmärrä kirjailijan "kuoleman kanssa solmimaa pitkää suhdetta, jonka itsemurha saattoi päätökseen". (Hayman 2003, xiii–xv.) Kuolema esitetään tässä metaforisen ilmaisen keinoin eräänlaisena rakastajana tai ystävänä mutta joka tapauksessa niin olennaisen tärkeänä tekijänä, ettei kirjailijan elämä ole ymmärrettävissä tämän "suhteen" tarkastelusta irrallaan. Varsinaisen tutkimuksen käynnistää (ja myös päättää) Plathin elämän loppuun kohdistuva kuvaus.

Samaan tapaan kuin jäljempänä käsittelemässäni Paul Alexanderin Plath-elämäkerrassa myös Haymanin kerronnassa on runsaasti kaunokirjallisia tyylikeinoja, joihin lukeutuvat esimerkiksi lopun petaaminen ja dramaattisen jännitteen rakentaminen. Jälkimmäisenä mainitun piiriin voidaan lukea ennen kaikkea valinta lähteä liikkeelle Plathin elämän lopusta. Lisäksi Plathin elämään ja kuolemaan liittyviä epäselviä seikkoja korostetaan ja tätä kautta Plathin tapauksesta rakennetaan eräänlaista mysteerikertomusta. Myös suoraan mysteeristä (mystery) ja arvoituksellisuudesta (enigmatic) puhutaan teoksen alkupuolella toistuvasti (mt., xiv, xv, xvi, 16). Tavassa, jolla Hayman viittaa kuolemaan, ilmenee varhaisten Plath-tulkintojen determinismistä läheneviä piirteitä. Nämä yhdistyvät Haymanilla yleensä lopun petaamiseen:

¹³⁴ Haymanin ja Hughesin välillä lienee ollut erimielisyyttä jo ennen Haymanin kirjan ilmestymistä. Hayman (2003, 213) lainaa Hughesin *Independent*-lehdessä ilmestyneessä jutussa (vuodelta 1989) esittämää kommenttia: "I hope each of us owns the facts of his or her own life. Otherwise you, reader, might find yourself reinvented by a Mr Hayman who has decided that he owns your facts and can do what he likes with them, and you could then, I assure you, spend years struggling in court with some stranger for not having restrained the new 'owner'."

On another level, her relationship with him [Hughes] was, from the outset, a relationship with the death that awaited her [Plath]. (Mt., 91.)¹³⁵

Having once screwed up her courage to the point of swallowing enough sleeping tablets to kill herself, she [Plath] was making only a guest appearance in life. However much pleasure she got from having poems accepted by the New Yorker or making love or eating or touching furry animals, death was always winking at her from a dark corner. (Mt., 130, kursii ER.)

Together with the age of their house, the graveyard, which had a big, ancient yew tree in it, and the old elm seemed to put them in touch with the distant past, while the abundance of space made it seem natural to make long-term plans for the future. But Sylvia had only eight months to live.¹³⁶ (Mt., 159–160, kursii ER.)

Lainauksista ensimmäisessä kuolema saa jälleen merkityksen eräänlaisena kumppanina, mutta nyt niin, että Plath on parisuhteessa kuoleman kanssa *ollessaan parisuhteessa Hughesin kanssa*. Hughes ja kuolema siis samastetaan. Myös sitaateista toisessa kuolema on ikään kuin henkilö, joka iskee Plathille silmää tai vilkuttelee tälle pimeästä nurkkauksesta. Kuolema esitetään siis olentona, jolla on oma tahto: se houkuttelee Plathia pimeään nurkkaukseen, eli umpikujaan. Kohtalokkuuden ohella representaatioon asettuu myös makaaberin romanttinen ulottuvuus, kun kuolemaan liitetään halu (jakaa Plathin kanssa pimeä nurkka) sekä flirttailevat eleet (kuoleman iskiessä silmää).

Haymanin kirjoituksessa kuolema on hallitseva myös toisella tapaa: sen ajankohta näyttäytyy jo valmiiksi sinetöitynä niin kuin Plathilla olisi ollut väijäämättömästi etenevä sairaus, joka väistämättä veisi hänen henkensä määrättyä ajankohtana. Näin ei kuitenkaan ollut, sillä kirjailijan kuolinsyyhän oli tahdosta ja tietoisista valinnoista riippuva itsemurha. Perheen muuttaessa Devoniiin ei siis voinut olla vielä varmuutta siitä, että Plathilla olisi elämää jäljellä vain ja tarkalleen kahdeksan kuukauden verran. Haymanin valitsemien kerrottujen ratkaisujen voikin katsoa hyödyntävän tragedian lajiin kuuluvia keinoja, kun lukijalle tarjoillaan vihjeitä lähestyvistä tuhoista ja tätä kautta paikkaa tragedian yleisössä: protagonistia viisaampana ja tämän ”kohtalon” ennalta tietäen elämäkerran lukija pääsee seuraamaan vielä pahaa aavistamattoman sankarin matkaa kuolemaan. Hayman myös implisiittisesti vertaa elämää näyttelmään tai jonkinlaiseen show’hun kirjoittaessaan Plathin olleen ensimmäisen itsemurhayrityksensä jälkeen elämässä enää vain vierailevana *tähtenä*.

Hieman samaan tapaan kuin Alvarez myös Hayman merkityksellistää Plathin kuolemaa käsitteleviä runoja eräänlaisina itseään toteuttavina tulevaisuudensuunnitelmina. Näissä kohdin minän, jonka kirjoittaja samastaa Plathiin, tietoinen aktiivisuus korostuu ja kirjoittaminen saa merkityksen itsetuhon

¹³⁵ Toisessa yhteydessä Hayman (2003, 173) lisäksi esittää, että siinä missä Plath tuli ”emotionaalisesti petetyksi” esimerkiksi Hughesin flirttailun vuoksi (jo ennen Hughesin ja Assia Wevillin suhteen paljastumista) ”Hughesin ainoa kilpailija oli kuolema”. Näin, rinnastuksen myötä, kuolema saa merkityksen eräänlaisena rakastajana tai kilpakosijana. Myös Lowell (1966, vii) merkityksellistää kuoleman tähän tapaan määritellesään sen (ja lukuisat muut Plathin runojen kuvat tai hahmot, syntymäpäivälahjan muiden muassa) suoraan Plathin rakastajaksi.

¹³⁶ Kuvaus koskee Plathin ja Hughesin taloa Devonissa.

moottorina. Hayman (2003, 47) nimittäin esittää, että itsemurhan mahdollisuutta toistuvasti käsittelevinä runot ja proosa tekivät sen ”houkuttelevammaksi”. Toisaalta kuolemaorientoituneet runot, joissa Plath ”katsoo tulevaisuuteen, jossa hän on kuolemaisillaan tai jo kuollut”, saattoivat Haymanin mukaan myös vähentää kuolemaan liittyvää ”painetta”. Tässäkin yhteydessä kirjoittaja kuitenkin esittää, että paine on saattanut päinvastoin myös voimistua. Kirjoittaja vielä lisää, eräänlaisena perusteluna edelliselle, ettei voida täysin erottaa mielikuvitusta ja sitä aivojen osaa, jossa käytännön tason päätökset syntyvät. (Mt., 130–131).

Osittaisen samastamisen sekä toisaalta tosiasiana esitetyn määritelmän myötä mielikuvitus ja sen tuotokset yhdistyvät Haymanin retoriikassa aivojen päätöksiä tekeviin osiin ja niiden tuottamaan toimintaan. Tästä vinkkelistä ja samaan aikaan Plathin runoja hyvin kirjaimellisesti ja autobiografisina lukien kirjoittaja tulkitsee muun muassa Plathin runoa ”Death & Co.”. Kuten edellä on jo käynyt ilmi, kyseisessä runossa puhutaan ”kuoleman kelloista”. Kuoleman voi tulkita esiintyvän siinä myös eräänlaisena korppikotkana, joka pilkkaa runon minää, ”punaista lihaa”, joka ”vielä ei ole hänen”. Lisäksi tämä korppikotka puhelee siitä, miten ”suloiselta vauvat näyttävät sairaalassa / kylmälaatikossa” ”joonialaisissa kuolinkaavuuissaan”.¹³⁷ Hayman (2003, 187–188) esittää Plathin kirjoittaneen kyseisessä runossa ”siitä, mitä saattaisi tehdä itselleen – ja toisaalta lapsilleen”. Lapsiin kohdistuvan teon luonne jää tässä auki. Lisäyksen voi tulkita joko niin, että itsemurha kohdistuisi tässä tapauksessa epäsuorasti myös lapsiin näiden jäädessä äidittömiksi tai sitten sen voi ymmärtää vihjaukseksi siitä, että (runon perusteella) Plath kenties harkitsi lapsenmurhaa. Tällainen lukutapa, jossa Plathin runot merkityksellistetään dokumentteina kirjailijan tosielämän suunnitelmista, toistaa jäljempänä käsittelemäni David Holbrookin (1991) tutkimuksen tulkintoja Plathin tuotannosta.

3.3.3 Plath vastaan Hughes

Paul Alexanderin alun perin vuonna 1991 ilmestyneen Plath-elämäkerran *Rough Magic* (2003) kirjoitusprosessissa keskeisenä informanttina toimi kirjailijan äiti Aurelia Plath. Alexanderin päätös kirjailijan äidin käyttämisestä tiedon lähteenä implikoi elämäkerturin valintaa kuvata Plathin elämää ikään kuin Plathin (suvun) näkökulmasta ja Plathin kannalta myönteiseksi tarkoitettulla otteella. *Rough Magicin* Plath-representaatio poikkeaa *Sylvia Plath Forumilla* niin ikään paljon kommentoidun Anne Stevensonin *Bitter Famen* negatiivisesti latautuneesta Plath-kuvasta. Myös jälkimmäisen kohdalla kirjoitusprosessissa

¹³⁷ Kuolemankellot esiintyvät runon ”Death & Co.” lopussa, kuudennessa säkeistössä. Muut lainaamistani säkeistä ovat runon toisesta, kolmannelta ja neljänneltä säkeistöä: ”...The nude / Verdigris of the condor. / I am red meat. His beak // Claps sidewise: I am not his yet. / He tells me how badly I photograph. / He tells me how sweet / The babies look in their hospital / Icebox, a simple // Frill at the neck, / Then the flutings of their Ionian / Death-gowns, / Then two little feet.” (CP, 254–255.)

käytetyillä informanteilla on keskeinen merkitys, mutta toisella tapaa värittynein seurauksin. *Bitter Famesa* keskeisessä roolissa toimi nimittäin Plathiin *kielteisesti* suhtautunut Ted Hughesin sisar Olwyn Hughes.

Rough Magicin uuden painoksen esipuheessa (vuodelta 1999) Alexander toteaa itsekin elämäkertansa puolueellisuuden: hän kertoo Aurelia Plathin ehtineen todistaa *Rough Magicin* ilmestymisen ja että Aurelia Plathin kuten myös monien kriitikoiden mukaan elämäkerta on ”selkeän myötämielinen” (decidedly sympathetic) Plathia kohtaan. Alexander kuitenkin huomauttaa, ettei olisi voinut saada kirjalleen parempia kehuja; tähän tapaan kirjoittaja omien sanojensa mukaan uskoi silloin ja niin hän uskoo edelleen. (Alexander 2003, xvi.)

Samantapainen myötämielisyys ilmenee Alexanderin muissakin Plath-hankkeissa. Toimittamansa artikkelikokoelman *Ariel Ascending. Writings about Sylvia Plath* (1985) johdannossa kirjoittaja toteaa, että ”millä tahansa vuosisadalla ja missä tahansa sukupolvessa, joka tähtää saavuttamattomaan ja myös saavuttaa sen, Plathin vertaisia kirjoittajia löytyy vain kourallinen”. Tähän Alexander vielä lisää, että juuri ”tällä tavalla meidän tulisi Sylvia Plath nähdä”. (Alexander 1985, xv.) *Rough Magicin* tapauksessa myötämielisyys ilmenee puolueellisuutena: se kytkeytyy valintaan kertoa nimenomaan Plathin tarina ja poimia tekstiin kirjailijan omista sekä tämän läheisten kirjoituksista ja lausunnoista Plathin viattomuutta, erinomaisuutta sekä uhrin roolia rakentavia lainauksia.

Silmiinpistäviä ovat myös kerronnalliset ratkaisut. *Rough Magicissa* on äännessä kaikkitietävä kertoja, jolla on pääsy Plathin pään sisälle ja fokalisaation vaihtelun myötä myös muiden henkilöiden näkökulmiin. Toisinaan kertoja tuntuu tiedostavan kirjailijan mielenliikkeet tätä itseäänkin paremmin:

Outside as she walked down the street to a bus stop, Sylvia thought about the implications of Prouty's words. An author had to search no farther than the world around her - her family, her friends, herself - for characters about whom to write. *Although Sylvia may not have been fully aware of it at the moment, although she may never have adequately documented its importance in the future, Prouty's comment sank deep into her consciousness.* (Alexander 2003, 76, kurssiivi ER.)

Alexander ei tue tulkintaansa todisteilla, kuten esimerkiksi tapahtumaan viit- taavilla päiväkirjamerkinnoilla, mutta esittää kaikesta huolimatta ikään kuin ehdottomana ja varmana tietona Olive Higgins Proutyn¹³⁸ sanojen vaikutuksen. Vaikuttaa jopa siltä kuin kertojalla olisi pääsy Plathin mielen lisäksi myös kirjailijan alitajuntaan. Tekstistä on löydettävissä muitakin kaunokirjallisia piirteitä.¹³⁹ Tällaisia ovat muun muassa jännityksen rakentaminen ja elämäntarinan

¹³⁸ Olive Higgins Prouty oli Sylvia Plathin taloudellinen ja henkinen tukija tämän Smith-vuosien aikaan. Vuoden 1951 elokuussa tapahtuneen kirjailijan ensimmäisen itsemurhayrityksen jälkeen Prouty rahoitti Plathin hoidon McLeanin sairaalassa.

¹³⁹ Uushistoristi Hayden White (1989) toisaalta esittää, että kertomuksen muotoon sovitettuna todellisuuden kuvaus lainaa aina keinonsa fiktiivisen piiristä ja tämän myötä etäännyttyä todellisuudesta. White katsoo todellisuuden olevan jotain muuta kuin koherentti tarina: se koostuu tapahtumasarjoista ilman alkua ja loppua, aloitusten sarjoista, jotka päättyvät, mutta eivät vie päätökseen. (White 1989, 24.) Kritiikin kärki koh-

lopun petaaminen vihjauksin ennen varsinaista itsemurhan kuvaamista (ks. mt., 117, 287, 283).

Teoksen nimi *Rough Magic* viittaa Shakespearen näytelmään *The Tempest*, jossa kuningas Prospero vapauttaa itsensä ”myrskyisestä taiasta” (rough magic) kuviteltuaan onnistuneensa suojelemaan viatonta tytärtään. Näytelmästä on myös lainattu katkelma elämäkerran motoksi. Se, että Plathin *Arielin* on tulkittu viittaavan kyseiseen näytelmään, ymmärrettävästi motivoi lainausta ja perustelee elämäkerran nimeä.¹⁴⁰ Vahvan viittaussuhteen rakentamisen nimenomaan *elämäkerran* ja Shakespearen näytelmän välille voi kuitenkin tulkita vihjaukseksi siitä, että paitsi *Ariel* ja *The Tempest* toisiinsa kytköksissä ovat myös Plathin elämä ja kyseinen näytelmä. Näin *The Tempest* saa eräänlaisen allegorisen metanarratiivin aseman *Rough Magicissa*.

Alexander viittaa Shakespearen näytelmään myös varsinaisessa tekstissä käsitellessään Plathin ja tämän veljen ensimmäistä teatterimatkaa, joka tapahtui tammikuussa 1945. Sisäruukset kävivät tällöin katsomassa *The Tempest* -näytelmän ja olivat Aurelia Plathin mukaan näkemästään haltioituneita. Alexander jatkaa Aurelia Plathin kuvausta kirjoittamalla Plathin ihastelleen yli-luonnollisia kykyjä, joita omat virheensä tajunneella ja *Arielin* vapauttaneella Prosperolla oli. Plathin todetaan kuulleen näytelmässä runon (*Ariel's Song*) ja väitetään, että sen aihe, ”isän kuoleman”, ”kuulosti hyytävän todelta” tytön korvissa. (Mt., 44.) Jäljempänä Alexander vielä palaa näytelmän ”*Ariel's Song*” -kohtaukseen. Kuvatessaan Plathin ensimmäistä itsemurhayritystä edeltänyttä masennusta kirjoittaja esittää Plathin edelleen muistaneen hyvin kyseisen tekstin. Alexanderin mukaan kolmetoista vuotta aikaisemmin kuollut isä edelleen vaivasi (haunted) alinomaan Plathin muistoissa ja alitajunnassa, vaikkakin Plath ”pystyi myöntämään tämän vasta vuosia myöhemmin terapiassa”. (Mt., 118.)

Alexanderin narratiivissa erityisesti Ted Hughes näyttäytyy tarinan roistona:

Actually, in a letter he [Ted Hughes] sent to Mrs Plath in March 1963, *Hughes did reveal how he felt about Plath's suicide*. Mrs. Plath deposited the letter in The Lilly Library at Indiana University and sealed it until Hughes's death; it was recently made available to the public. In the letter *Hughes confesses that his "madness" played a large part in Plath's final depression, which ended in her suicide*. He also says he was hoping for a reconciliation with Plath in the form of a holiday vacation, but she died before he could arrange it. *From the letter's tone and subject matter it is clear Hughes felt more than slightly responsible for Plath's death. His guilt is palpable in the letter. If there is an eternity,*

distuu kertovaan historiankirjoitukseen: Whiten mukaan tarinat ovat eräänlaisia moraaliin liittyviä allegorioita ja ne tuovat tapahtumille merkityksiä, joita niillä pelkinä sekvensseinä ei olisi. Historiallinen narratiivi sisältää hänen mukaansa näin ollen piilevän tai suoran pyrkimyksen moralisoida tapahtumia, joita se kuvaa (mt., 14).

Huomiot ovat osuvia, mutta ongelma, jos sellaisesta halutaan puhua, on (tieteenfilosofisessa mielessä relativistisesti suuntautuneen) reseptio-orientoituneen tutkijan näkökulmasta ylitsepääsemätön, sillä maailmaan *sellaisenaan* ei pääse käsiksi – kyse on aina artikulaatiosta ja tulkinnasta. Tämän seikan tiedostaminen kuitenkin auttaa suhtautumaan kriittisesti erilaisiin todellisuusrepresentaatioihin.

¹⁴⁰ Shakespearen ja *Arielin* yhteyksistä ks. myös esim. Wagner-Martin (2003, 114).

Hughes ends his letter to Mrs. Plath, he would be "damned in it." (Alexander 2003, xvi, kursiivi ER.)

Alexanderin mukaan Hughes siis *tunnusti* Aurelia Plathille "mielipuolisuu-
tensa" olleen osasy Plathin lopullisessa depressiossa. Valinta käyttää ilmausta
"tunnustaa" rakentaa vaikutelmaa Hughesin kommentista jonkinlaisena siihen
asti kätkettynä totuutena. Hughesin kirjeen sisältöön on kuitenkin saattanut
vaikuttaa myös perusteeton syyllisyydentunne tai yksinkertaisesti halu helpot-
taa Plathin äidin oloa. Alexanderin kyseiseen kirjeeseen kohdistuvassa repre-
sentaatiossa Hughesin kommentit kuitenkin saavat aseman tosiasioita koskeva-
na *paljastuksena*: Hughes todella (eikä vain omasta mielestään) oli mielipuolinen
ja tästä syystä suurelta osin vastuussa Plathin itsemurhasta.

Päinvastoin kuin *Rough Magic*, alun perin vuonna 1989 ilmestynyt Anne
Stevensonin *Bitter Fame* ei kerro tarinaa uhri-Plathista vaan pikemminkin uhri-
Hughesista. Ensin käsittelemääni voikin pitää reaktiona Stevensonin teokseen,
joka ilmestyi alun perin kaksi vuotta ennen Alexanderin elämäkertaa. Vuoden
1998 painoksen johdannossa Stevenson kommentoi elämän ja tuotannon välissä
tasapainottelemista toteamalla, että kenen tahansa taiteilijan elämäntarinan "on
myös oltava tarina niistä, jotka tunsivat joskus eläneen henkilön ja muodostivat
tästä mielipiteitä". Tällä Stevenson perustelee sitä, että huolimatta toiveistaan
"antaa Plathin kertoa oma tarinansa" sekä rajattomasta oikeudestaan siteerata
Plathin tuotantoa, hän kaikesta huolimatta oli voimakkaasti riippuvainen Plat-
hin aikalaisten lausunnoista. (Stevenson 1998, ix.) Uuden painoksen johdannos-
sa myös argumentoidaan *Birthday Lettersin* (1998) avulla *Bitter Famen* relevans-
sin puolesta. Stevenson ensinnäkin esittää elämäkertansa toimivan "oppaana"
kyseisen 'henkilökohtaisen tai jopa "tunnustuksellisen" runokokoelman ja toi-
saalta Plathin tuotannon tulkintaan. Lisäksi elämäkerran näkökulmaa perustel-
laan Hughesin teoksessa rakentuvalla tarinalla: vaikka minkään biografian ku-
vaus ei ole täydellisen totta vaan vain kertomus muiden joukossa, *Birthday Let-
tersin* valossa *Bitter Famen* tarina on Stevensonin mukaan uskottava. (Stevenson
1998, xi-xii.)

Alvarezin muistelmaan tapaan myös *Bitter Famen* vuoden 1989 esipuhe al-
kaa "Lady Lazarus" -runosta poimitulla lainauksella, jossa runon puhuja kuvaa
kutsumustaan kuolemaan, joka "on taidetta siinä missä kaikki muukin". Tästä
jatketaan Plathin itsemurhan kuvaukseen, jonka myötä "laaja populaari myto-
logia" sai alkunsa. Stevenson esittää, että Plathin itsemurhan ja kirjailijan vah-
vojen viimeisten runojen myötä tuntuivat rikkoutuvan T. S. Eliotin ja uuskriiti-
koiden erottamien taiteen ja elämän väliset rajat. Tässäkin yhteydessä kirjoittaja
perustelee elämäkertansa relevanssia, nyt erottelumutoisen argumentaation
keinoin esittämällä, että *Bitter Famesa* pyrkimyksenä on oikaista tiettyjä "vää-
rinkäsityksiä", jotka aiheutuivat Plathin nopeasta noususta kuuluisuuteen.
Nämä väärinkäsitykset on kirjoittajan mukaan tarkoitus korvata "objektiivii-
semmalla kuvauksella" siitä, miten "yhdistelmä elämäkerrallisia sattumia sekä
joustamattomia ihanteita ja kunnianhimoa sai tämän poikkeuksellisen lahjak-
kaan tytön sinkoutumaan runouteen". (Stevenson 1998, xiii.)

Stevensonin mukaan kokonainen osa-alue Plathin tarinasta, Plathin avio-
liitto nimittäin, on tullut aikaisemmin puutteellisesti ja virheellisesti esitetyksi.
Syynä tähän on Hughesin valitsema hiljaisuus ja se, että monet kriittiset näkö-
kulmat ovat jääneet tuomatta julki Plathin ja Hughesin lasten vuoksi. Aiemmin
vaitonaisina pysytelleiden Lucas Myersin, Dido Merwinin ja Richard Murphyn
lyhyet muistelmatekstit, jotka on julkaistu *Bitter Famen* liitteinä, piirtävätkin
esiin toisenlaisen Plathin. Teoksen näkökulman voi katsoa olevan voimakkaasti
Hughesien puolella, sillä valtaosa informanteista, kuten Stevenson johdannossa
kertoo, on (Plathiin kielteisesti suhtautuneen) Olwyn Hughesin, Ted Hughesin
sisaren, avulla tavoitettuja, kun taas Plathin äidin ja veljen perheineen Steven-
son kertoo ”jättäneensä rauhaan”. (Mt., xiv–xviii.)

Kuten edellä jo todettu, Stevenson nojaa retoriikassaan erityisesti teoksen
motivoinnin osalta paljolti erottelumuotoisen argumentoinnin strategioihin
muun muassa esittämällä elämäkertansa olevan sen edeltäjiä objektiivisempi
kuvaus Plathista. Kirjoittaja siis väittää *Bitter Famen* vastaavan paremmin todellisuutta
aikaisempien biografioiden taas ollessa vastaavasti kauempana siitä. Elämäkerran
lopussa sama strategia liittyy Plathin tuotannon arvoon ja luonteeseen liittyvään
pohdintaan. Kirjoittaja kuvaa teoksen epilogissa järkytystään hetkenä, jona kuuli
ensi kerran Plathin kuolemasta, mutta esittää heti perään pitävänsä traagisimpana
sittenkin sitä, ettei Plath itse suonut itselleen aikaa kehittyä kirjailijana
aiheiltaan ja teemoiltaan monipuolisemmaksi:

Twenty-five years later, my admiration for Plath’s astonishing literary genius is in no
way diminished, but my sense of the tragedy of her death is heightened by a heartbreaking
recognition of just how little time she allowed herself in which to mature. Her work seems
to me now a set of intricate, obsessive variations of a few themes, ever more insistently
pressing into crescendo in an immense passacaglia, only to die away just when
they should have developed new motifs.

The peculiarities of her work have spawned countless theories and controversies;
many revere her for reasons that have little to do with her reality. I can only hope that this
book will go some way to unravel the mystery and make her great qualities recognizable for
what they really are. As Olwyn Hughes has written, “Sylvia may be a *poète maudit*, but
she is an achieved mature one: her work is hermetic, even, on ethical grounds, ques-
tionable. But as art it is unassailable.” She herself has become a victim of her myth’s
huge aggrandization, her body not even suffered to lie in peace under its yellow rose
in the Heptonstall churchyard. When I had all but finished this book, I went with a
friend to visit her grave. All we encountered was a pathetic patch of garden, a wind-
beaten rose, and a chip of flat rock with “SYLVIA PLATH” inscribed on it in black
paint. The vandals who made the temporary removal of her tombstone necessary
were women for whom the legacy of Sylvia Plath was no more than a *simplified femi-
nist ideology*. (Mt., 303–304, kurssiivi Olwyn Hughes -lainauksessa esiintyvää lukuun
ottamatta ER.)

Erottelun strategia on keskeinen jälkimmäisen kappaleen alussa kirjoittajan esit-
täessä, että monet kunnioittavat Plathia syistä, joilla on vain vähän tekemistä
kirjailijan *todellisuuden* kanssa. Kirjoittajalla itsellään vihjataan siis olevan pääsy
niihin arvostamisen syihin, jotka ovat yhteydessä todellisuuteen siinä missä
toisten, kirjailijan väärin ymmärtäneiden, arvostus perustuu johonkin muuhun.
Seuraavassa virkkeessä Stevenson samaan tapaan esittää toivovansa elämäker-
tansa purkavan Plathin mysteeria ja tuovan esiin Plathin ”suurenmoiset omi-

naispiirteet” sellaisina kuin ne *todella* ovat. On siis tosi ja todellinen, joihin *Bitter Famen* esitetään olevan yhteydessä, ja vastaavasti aikaisempaa vastaanottoa leimanneet harha ja epätosi. Yhtä kaikki tämäkin biografia perustuu subjektiivisiin ja suhteellisiin tulkintoihin. *Bitter Famen* kohdalla ne vain ovat negatiivisesti värittyneitä, mikä välttämättä ei tarkoita niiden olevan positiivisesti värittyneitä tulkintoja *kriittisempiä* (objektiivisuutta tai hyvää argumentointia tarkoittavassa mielessä).

Kuten Plath-kirjallisuudessa on tavallista, myös Stevensonin tutkimuksessa on läsnä uhrinäkökulma sekä kysymys traagisuudesta. *Bitter Famen* Plathin uhrius positioidaan kuitenkin totutusta poikkeavalla tavalla: se liitetään vastaanoton myötä syntyneeseen, kirjailijan kuoleman jälkeiseen ”myytin paisuteluun” eikä esimerkiksi kirjailijan itsemurhaa edeltäneisiin vaiheisiin. Edellä lainatussa otteessa Plath näyttäytyy jopa feministien uhrina näiden määrityksessä Stevensonin representaatioissa ”vandaaleiksi”, jotka toiminnallaan ovat tehneet hallaa paitsi Plathin hautapaikalle myös tämän kirjailijakuvalle tyypistämällä Plathin perinnön ”yksinkertaistetuksi feministiseksi ideologiaksi”.

Traagisina Stevensonin elämäkerrassa puolestaan näyttäytyvät nimenomaan Plathin omat valinnat eivätkä niinkään tämän tahdosta riippumattomat olosuhteet.¹⁴¹ *Bitter Famen* Plath on vain yksi uhri muiden joukossa, vaikka pyrkikin esittämään itsensä kokonaan viattomana.¹⁴² Elämäkerran alkuun valitut motot kiteyttävätkin hyvin teoksen näkökulman: Plathin ongelman ydin palautetaan henkilöön itseensä, tämän koviin vaatimuksiin, jotka jäivät täyttymättä ja jäätyään täyttymättä täyttivät henkilön elämän levottomuudella ja jatkuvalla kamppailulla. Anna Ahmatovalta on lainattu säkeet: “If you can’t give me love and peace, / Then give me bitter fame.” Ennen ensimmäistä lukua lukijalle tarjoillaan vielä Dostojevskin romaanista *Devils* (Riivaajat) lainaus, jossa kuvataan henkilöä, joka yrityksistään huolimatta ei osannut olla erityisen ystävällinen.¹⁴³

¹⁴¹ Traagisuus tragedian lajiin palautuvassa merkityksessään ei toisaalta muuhun voisi perustuakaan kuin henkilön omiin valintoihin. Tragedian sankari kuitenkin tekee ne vastoin parempaa ymmärrystään, eikä siis tietoisena valintojensa tuhoisista seurauksista.

¹⁴² The lengths to which Sylvia went to present herself as wholly innocent in a situation in which both parents – and their children – were truly victims, arose to a great extent from her gift for wishful exaggeration. (Stevenson 1998, 259.)

¹⁴³ There was a tremendous power in the burning look of her dark eyes; she came “conquering and to conquer”. She seemed proud and occasionally even arrogant; I don’t know if she ever succeeded in being kind, but I do know that she badly wanted to and that she went through agonies to force herself to be a little kind. There were, of course, many fine impulses and a most commendable initiative in her nature; but everything in her seemed to be perpetually seeking its equilibrium and not finding it; everything was in chaos, in a state of agitation and restlessness. Perhaps the demands she made upon herself were too severe and she was unable to find in herself the necessary strength to satisfy them. (Stevenson 1998, v.)

3.3.4 Elämäkerrallisen totuuden mahdottomuudesta

Janet Malcolmin vuonna 1995 ilmestyneen tutkimuksen *The Silent Woman* voi nähdä eräänlaisena biografiakirjallisuuden ja vahvemmin kirjallisuustieteellisen Plath-tutkimuksen väliin asettuvana rajatapauksena. Poststrukturalistisen diskurssin piiriin asettava teos sisältää Plath-elämäkertoista eniten biografian genreen liittyvää metatason pohdintaa. Malcolmin tutkimus ei myöskään nojaa käsitykseen, jonka mukaan (elämäkerta)tekstissä olisi mahdollista kertoa elämästä objektiivisesti. Nämä lähtökohdat näkyvät myös teoksen rakenteessa ja kerrontatavoissa.

The Silent Womanin kantavana ajatuksena toimii näkemys biografiasta representaationa, kirjoittajan luomana tarinana. Malcolm tarkastelee *Savage Godin* muistelmatekstiä erottelemalla kuvauksesta kaksi päänarratiivia. Kirjoittajan mukaan Plathin tarina toimii Alvarezin muistelmassa eräänlaisena allegoriana itsemurhavietistä, kun kirjoittajan oma masennus ja elämän kaaos sekoittuvat Plathin elämän loppunäytökseen ja saavat metaforisia ulottuvuuksia suhteessa siihen. Itse asiassa Malcolm näkee muistelman Alvarezin *autobiografiana*, eikä siis pelkästään tarinana Plathista. Toisaalta kirjoittaja näkee Alvarezin tekstissä myös toisen, vielä merkittävämmän narratiivin, jonka myötä muistelma sen ilmestyttyä muodostui perusta Plath-legendalle. Tämä narratiivi on kuvaus Plathin ja Hughesin välisestä valtakamppailusta. (Malcolm 1995, 19–20.) Narratiivinen tarkastelu jatkuu edelleen Malcolmin analysoidessa Alvarezin roolia *Bitter Famen* vastaanotossa: Alvarezin arvio Stevensonin kirjasta synnytti narratiivin Stevensonista epärehellisenä (corrupt) elämäkerturina ja Olwyn Hughesista pahana sisarena (mt., 24).

Malcolmin retoriikka nojaa edellä käsitellyn osalta erottelumuotoiseen argumentaatioon. Puhumalla narratiiveista kirjoittaja esittää Alvarezin tekstit ja toiminnan tulokset illusorisina romuttaen näin niiden auktoriteettiasemaa sekä suhdetta totuuteen ja todellisuuteen. Toisaalta tämä näkökulma säilyy Malcolmilla johdonmukaisesti kaikkea kirjoittamista koskevana eikä kirjoittaja näin ollen esitä myöskään omaa tai tutkimuksessaan puolustamaansa Stevensonin näkökulmaa varsinaisesti Alvarezin hankkeita vahvemmin tosina tai oikeina vaan päinvastoin kirjoittaa hyvinkin laajasti auki oman subjektiivisen positionsa.

Osittain edelliseen liittyen Malcolmin teksti osallistuu Plath-representaatioiden tuottamisen lisäksi myös toisenlaiseen tekstuaaliseen toimintaan: *The Silent Woman* on kertomus paitsi Plathin elämästä myös *Bitter Famen* syntyprosessista ja sen vastaanotosta. Kirjan toinen luku käynnistyy narratiivilla kirjoittajan ja Stevensonin yhteisestä historiasta (ks. Malcolm 1995, 13). Tällaisessa taustoituksessa on merkille pantavaa sen poikkeuksellinen asetelma. Siinä missä esimerkiksi Alexanderin Plath-biografian aloittaa kuvaus siitä, miten kirjoittaja pari vuosikymmentä aikaisemmin tutustui Plathin runoihin ja vaikuttui niistä syvästi, Malcolmin tekstissä lähtökohtana on tarina toisesta elämäkerturista ja syvästä ihailusta tätä kohtaan. Tietyissä mielessä *The Silent Woman* onkin jotain muuta kuin elämäkerta: yhden koherentin elämäntarinan

kertomisen sijasta olennaista siinä on usean elämäkerran rakentaminen ja toisaalta niiden ja yleisemmin koko genren purkaminen.¹⁴⁴

Plathin elämäntarinan tulkinnassa Malcolm ottaa selkeän kannan. Kirjoittaja ilmoittaa pitävänsä Anne Stevensonin *Bitter Famea* 1990-luvun alkuun mennessä kirjoitetuista Plath-elämäkertoista kaikkein älykkäimpänä ja ainoana esteettisesti tyydyttävänä (mt., 10). Niin ikään vastakkainasettelussa Plath versus Hughes *The Silent Woman* valitsee puolensa – Hughesia puolustavien joukon. Kirjoittajan mukaan Alvarezin Plath-muistelma on johtanut Hughesin ”elävältä hautaamiseen” jokaisessa Plathin ja Hughesin tarinan uudelleen kertomisen tapahtumassa. Vaikka Malcolm mukaan myös kuolleiden panetteleluun liittyy nautinnon aspekti, se kuitenkin kalpenee elävien, tässä tapauksessa Hughesin, mustamaalaamisen rinnalla. (Mt., 24.) Plathista kirjoitettujen biografioiden arvottamisessa Ted Hughesin asema niissä sekä Hughesien suvun reaktiot eri elämäkertoja kohtaan ovat Malcolmilla avainasemassa:

Butscher's Method and Madness is a big brute of a book — shapeless, uneven, filled with maladroitly handled psychoanalytic language and *presumptuous speculations about how people thought and felt*. When it came out, the Hugheses were appalled by it. [...] *But if they could have looked into the future and seen the horrors that awaited them in the Alexander and Hayman books they would have sent Butscher flowers*. Both writers have advertised their independence of the Plath estate — neither even requested permission to quote from Plath's writings — and, *with their paraphrases and interviews with hostile witnesses, they raised Hughes's punishment by biography to a new level of excruciation*. Hayman's *The Death and Life of Sylvia Plath* is as poisonous as Alexander's *Rough Magic*, but it is more elliptically and less crudely written. Hayman's contribution to the sport of *tearing off Hughes's wings* is to publish above- and belowstairs gossip about his relations with Assia Wevill before and after Plath's death. (Mt., 165, kursii- vi muissa kuin teosnimissä ER.)

Malcolm arvostelee aikaisempia Plath-elämäkertoja siitä, ettei Plathin perikunta ole otettu niissä huomioon. Vastaavanlainen epätasapaino koskee kuitenkin myös Stevensonin elämäkertaa; siinä vain on kuultu ainoastaan perikuntaa sekä (muita) Hughesin sijasta Plathiin vihamielisesti suhtautuneita henkilöitä, kun taas esimerkiksi Aurelia Plathia ei ole käytetty informanttina. Haymanin ja Alexanderin Plath-elämäkerrat saavat Malcolmilta eniten kritiikkiä osakseen. Niissä Hughesin ”kidutus” on kirjoittajan mukaan viety aivan uudelle tasolle. Malcolm kuitenkin tekee heti perään itse saman, mistä kritisoi Butscheria: hänkin spekuloi, mitä Hughesit olisivat tunteneet ja tehneet tilanteessa x, vaikka on edellä juuri arvostellut Butscherin kirjan tendenssiä esittää spekulatioita ihmisten tunteista ja ajatuksista.

Metafora, jota Malcolm käyttää tarkastellessaan Hughesin osakseen saamaa panettelua, on huomiota herättävä. Puhumalla Hughesin ”siipien repimisestä” syntyy mielikuva Hughesista pienenä hauraana hyönteisenä tai jopa en-

¹⁴⁴ Katharine Viner (2000) kirjoittaa *Guardianissa* julkaistussa, Plathin päiväkirjojen uut- ta, lyhentämätöntä painosta koskevassa kirjoituksessaan pitävänsä Plath-ilmiötä kä- sittälevien kirjoitusten joukossa oivaltavimpana juuri Malcolmilta teosta, joka hänen mukaansa ei oikeastaan ole biografia vaan ”analyysien analyysi, tulkinta tulkinnois- ta” luodessaan katsauksen Plathin ja Hughesin sijasta näitä koskevaan ”teollisuus- teen”.

kelinä. Tätä todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin kuuluvaa metaforista ilmaisu purkamalla tulee näkyväksi *The Silent Womanin* merkityksellistämisen reitti: Stevensonin teoksen tapaan se jatkaa uhri-Hughesin tarinaa. Kuten todettu, kirjoittaja kuitenkin myöntää puolueellisuutensa. Jacqueline Rosen teoksen *The Haunting of Sylvia Plath* (1992) ansioita pohtiessaan Malcolm, edelleen poststrukturalistisessa hengessä, tuo näkyväksi oman paikantuneisuutensa määräävyyden tulkinnaissa ja sen myötä objektiivisuuden mahdottomuuden:

*As the reader knows, I, too, have a side – that of the Hugheses and Anne Stevenson – and I, too, draw on my sympathies and antipathies and experiences to support it. [...] In another context – if, that is, I had read *The Haunting of Sylvia Plath* as a book on a subject in which I had no investment – I would have felt nothing but admiration for it, since I tend to support the new literary theorists in their debate with the traditionalists. [...] in the Plath-Hughes debate my sympathies are with the Hugheses, and thus, like lawyer defending a case he knows to be weak and yet obscurely feels is just, I steel myself against the attractions of the opposition's most powerful and plausible witness. (Malcolm 1995, 177, kurssiivi muissa kuin teosnimissä ER.)*

Malcolm vertaa Plath-ilmiötä oikeudenkäyntiin. Tämä tapahtuu kirjoittajan asemoidessa itsensä asianajajaksi ja tarkemmin Hughesien puolustusasianajajaksi. Analogia edelleen vihjaa, että ainakin osa Plathin puolelle asettuvista (kirjoittajista) on vastaavasti syyttäjiä. Rose taas määrittää vastapuolen kutsumaksi todistajaksi. Kiinnostavaa kyllä, itseään asianajajaan vertaava Malcolm toteaa ikään kuin sivuhuomautuksena tietävänsä edustamansa puolen olevan heikoilla. Kirjoittaja kuitenkin lisää tuntevansa, että hänen ajamansa asia on silti oikeutettu, ja tästä syystä hän ”karaisee itsensä vastapuolen vahvimman ja uskottavimman todistajan (Rosen) vetovoimaa vastaan”. Näin retoriikka hyödyntää myös kvasiloogisiin argumentteihin kuuluvaa oikeudenmukaisuusargumenttia vihjatessaan, että tunteen tasolla ja oikeudenmukaisuuden nimissä Hughesit/Hughes on syytön ja heidät/hänet pitäisi sellaiseksi tässä oikeudenkäynnissä julistaa.

Rikos, josta Hughesien puolta syytetään, jää nimeämättä. Sen kuitenkin voinee tulkita Plathin kuolemaan tai yleisemmin ahdinkoon liittyväksi ja edelleen Hughesia ”sydämättömänä pettäjänä” koskevaksi. Viittaa tällä Malcolmin (1995, 23) edellä jo käsittelemääni tulkintaan, jonka mukaan *Savage God* sisälsi verhotun syytöksen Hughesia kohtaan ja loi rakenteen, jonka varaan sittemmin rakennettiin narratiivi Plathista hylättynä ja kaltoin kohdeltuna naisena ja Hughesista sydämättömänä petturina.

Myös tuomari sekä oikeuden päätös jäävät Malcolmin analogiassa nimeämättä. Kenties oikeudenkäynti onkin edelleen kesken tai ainakin *The Silent Woman* implisiittisesti pyrkii edesauttamaan jutun uudelleen avaamista. Tuomarin roolin voi tulkita tarjoutuvan lukijalle, johon puolustusasianajaja-Malcolm pyrkii puheenvuorollaan vetoamaan. Tämänkaltaiseen tuomarin rooliin asetutaan tiuhaan myös *Sylvia Plath Forumilla*. Toisinaan keskustelu liikkuu myös metatasolle käsitellessään kirjoittamisen rajoja ja oikeutusta eikä pelkää Plathin ja tämän elämään vaikuttaneita henkilöitä tekoineen. (Ks. erityisesti luvut 5 ja 7).

3.4 Uuskritiikin vanavedessä

Ensimmäisiä laajoja tutkimuksia Plathin runoudesta on Judith Krollin jossain määrin uskriittiseksi eli tekstin lähilukuun perustuvaksi luonnehdittava, vuonna 1974 valmistunut väitöskirja ”*Chapters in Mythology: The Poetic Vision of Sylvia Plath*”, johon pohjaava teos *Chapters in Mythology. The Poetry of Sylvia Plath* ilmestyi vuonna 1976. Teoksen myöhemmän painoksen esipuheessa Kroll toteaa, ettei kiellä elämäkerran merkitystä Plathin runoudessa, mutta korostaa, että myöhäistuotannossaan Plath muokkasi elämäkertansa myyiksi.¹⁴⁵ Tässä prosessissa Robert Gravesin teos *The White Goddess: A Historical Grammar of Poetic Myth* näytteli keskeistä roolia Plathin kokemuksen järjestäjänä. (Kroll 2007, xviii, 44.)¹⁴⁶

Graves jakaa runouden apolloniseen ja dionyysiseen, joista ensin mainittu on olemukseltaan rationaalista dionyysisen puolestaan perustuessa vaistonvaraisuuteen (Graves 1966, 448). Krollin mukaan osin Gravesin ajatusten ja osin Ted Hughesin vaikutuksesta Plathin runouden aikaisempi apolloninen tendenssi sai 1950-luvun loppuun mennessä väistyä, kun kirjailijan maneerinen, ajatteluun perustuva ja usein mahtipontinen runous alkoi kamppailla Gravesin viitoittaman ihanteen kanssa, jonka mukaan tuotoksen tulisi syntyä pikemminkin transsissa (Kroll 2007, xvii–xx).

Kroll jäljittää Gravesin teoriasta kumpuavaksi myös Plathin keskeisen symbolin eli vertauskuvallisena muusana toimivan kuun, jonka merkitykset on palautettavissa mytologiaan kuujumalattaresta elämän, kuoleman ja uudesti-syntymän symbolina. Niin ikään Gravesin teokseen kytköksissä on Plathin myöhäistuotannon värisymboliikka, jonka merkitykset ovat Krollin mukaan yhteneväisiä kuujumalattaren mytologian kanssa: punainen, valkoinen ja musta edustavat kuujumalattarta sen eri vaiheissa uudesta kuusta täysikuun kautta

¹⁴⁵ Stevenson (1998, ix) viittaa Krollin tutkimukseen toteamalla, että hänen aikomuksestaan Plath-elämäkerrassaan oli alun perin ollut osoittaa Plathin päiväkirjojen, kirjeiden, runojen, romaanin ja novellien avulla se, miten ”ne todellakin muodostavat lukuja mytologiassa, jonka Judith Kroll urauurtavassaan tutkimuksessaan Plathin kuvakielestä tunnisti jo vuonna 1976”. Tämä huomautus on yllättävä, kun sitä suhteuttaa Krollin tutkimuksen uskriittistä lähenevään päätteisiin; Kroll liikkuu Plathin elämästä pois päin ja pyrkii osoittamaan elämäkertatiedon olevan Plathin runouden ymmärtämisessä tarpeetonta. Stevensonin teos puolestaan on *elämäkerta*. Kiinnostavaa on myös se, että Stevensonin mukaan siis myös Plathin kirjeissä ja päiväkirjoissa olisi Gravesin kuvaaman valkoisen jumalattaren myytin kanssa yhteneväisiä aineksia, sillä juuri Gravesin on Krollin tutkimuksessa avainasemassa (mutta Krollilla siis vain Plathin runouden myyttisten aineiden ymmärtämisessä). Stevenson myös suoraan väittää, että lähes kaikella, mitä Plath kirjoitti, oli paikkansa ”suuressa, voimallisessa, verisessä draamassa” (great, stark bloody play), jonka kirjailija uskoi ilmenevän jokapäiväisen elämän aurinkoisen fasadin takana. (Ks. Stevenson 1998, ix.)

¹⁴⁶ Myös A. E. Dyson näkee Plathin runoudessa henkilökohtaisen, yleisen ja myyttisen olevan yhteydessä keskenään. Hän kirjoittaa, että Plath ikään kuin havaitsi henkilökohtaisessa kokemuksessaan ”häiriön syvyyden”, mutta sitten muunsi sen myyiksi omasta ajastaan (Dyson 1971, 209.)

alakuun vaiheeseen. (Mt., 52–53, 60.) Plathin runouden luonteen Kroll määrittelee uudestisyntymisen ideaan pikemminkin kuin kuolemaan kiteytyväksi ja esittää, että kuoleman kuvaan on koodattuna syvempi, piilotettu toive uudestisyntymisestä, ”tosi minän” esiin tulemisesta (mt., 134).

Alkusanoissa vuoden 1976 painokseen Kroll korostaa halunneensa osoittaa, että tarvittava informaatio ja tulkinnalliset vihjeet Plathin runojen ymmärtämiseksi löytyvät itse teksteistä. Metodina toimii siis runojen lähiluku eli tulokulmaa voi tässä mielessä luonnehtia uskriittiseksi.¹⁴⁷ Toisaalta, kun pohditaan Krollin tutkimuksessa implisiittisesti esiin tulevaa kirjallisuuskäsitystä siltä kannalta, mihin teoksen merkitys palautetaan, on lähtökohta pikemminkin tekijään (ja lukijaan) painottuva kuin tekstikeskeinen. Kroll nimittäin käyttää tulkittamisesta puhuessaan semiotikkaan palautuvaa dekodeamisen käsitettä, mikä viittaa siihen, että hän ajattelee kirjailijan koodanneen tekstiin merkityksen, joka lukijan on sitten purettava. Lisäksi Kroll kertoo keskustelleensa Ted Hughesin kanssa vuoden 1974 kesällä väitöskirjansa jo ilmestyttyä ja kirjoittaa Hughesin tällöin ”vahvistaneen” Krollin lähilukuun perustuneen tulkinnan Plathin runoista (Kroll 2007, xlii–xliii). Tämäkin viittaa käsitykseen, jonka mukaan on olemassa ikään kuin oikea tulkinta, joka siis perustuu kirjailijan tekstiinsä lataamaan merkitykseen, ja näin ollen vastaavasti virheellisiä tulkintoja, jotka eivät siihen perustu. Argumentaatio hyödyntää tässä erottelumuotoisuutta. Kroll itse asiassa puhuu myös eksplisiittisesti kirjailijan intentiosta ja virheellisistä tulkinnoista kommentoidessaan tutkimustaan edeltänyttä Plathin vastaanottoa:

Most readers of contemporary poetry in the English-speaking world are by now acquainted with the life and work of Sylvia Plath. *But the particular renown she has posthumously won is not the success she intended and deserves.* The reading of her work has been entangled in a fascination with her suicide and broken marriage which preceded it, and such *misreading* is as widespread among her admirers as among her detractors; she has become for both a convenient symbol. (Mt., 1, kursii ER.)

Dekoodaamisen käsitettä on käyttänyt samaan tapaan myös Hughes todetessaan, että olisi jättänyt *Arielista* pois muutaman muunkin runon, mikäli olisi arvannut, että ne tullaan ”dekodeamaan” (Hughes 1995, 166–167, ks. myös Bundtzen 2005, 25). Hughes siis katsoo Plathin piilottaneen runoihinsa jotain merkitykseltään vaarallista, salaista tai sopimatonta, jota ei arvannut lukevan yleisön pystyvän paikallistamaan. Hughesin kommentin implikoimassa kirjallisuuskäsityksessä kirjallisuuden merkitys palautuu tekijään, kun taas lukijan roolina on *löytää* tekstiin kätkeyty merkitys (eikä muodostaa merkitystä tekstin kanssa käymänsä dialogin prosessissa).

¹⁴⁷ Krollin väitöskirjan ohjaajana toimi merkittävä uskriitikko Cleanth Brooks (Kroll 2007, xiv). Tämä on saattanut osaltaan vaikuttaa Krollin lähestymistapaan. Cleanth Brooks kytkeytyy myös Plathin vaiheisiin: valmistuessaan keskikoulusta (junior high school) parhaana oppilaana Plath sai palkinnoksi Robert Penn Warrenin ja Cleanth Brooksin toimittaman uskriittisen oppikirjan (New Critical textbook) *Understanding Poetry* (esim. Wagner-Martin 2003, 17.)

Siitä huolimatta, että Krollin tutkimuksessa teoksen merkitys palautetaan jossain määrin tekijään, sen näkökulma oli poikkeuksellinen verrattuna moniin samoihin aikoihin ilmestyneisiin kirjoituksiin. Kroll ei nimittäin palauta tulkin- taansa Plathin *elämään* kuten monet aikalaiskriitikot ja -tutkijat tekivät eikä pidä biografiatietoa välttämättömänä Plathin tuotannon ymmärtämisessä. Kroll myös korostaa, että kirjailijan itsemurha on epärelevantti fakta, kun tulkitaan runojen merkitystä: kirjallisuutena Plathin runot merkitsisivät sitä, mitä ne merkitsevät, vaikkei Plath olisi edes yrittänyt tappaa itseään (Kroll 2007, 1). Li- säksi Kroll kirjoittaa Plathin poistaneen runoistaan tosielämän yksityiskohdat silloin, kun ne eivät samaan aikaan palvelleet myyttisempiä ja yleisiä tarkoitus- peria (mt., 77).

Kuten luvussa 6 käy ilmi, Kroll on myös kirjoittajana läsnä *Sylvia Plath Fo- rumin* debateissa. Vielä vahvemmin niissä läsnä on kuitenkin hänen sivustolla vahvaa arvostusta nauttiva Plath-tutkimuksensa. Foorumilla toistuvasti pinnas- sa olevaan kysymykseen Plathin runouden luonteesta ja tarkemmin kirjailijan elämän ja runouden välisestä suhteesta Krollin tutkimuksen edustama näkö- kulma tuntuisi vastaavan, ettei olennaista Plathin runoudessa ole paljastaa yksi- tyisasiota vaan yksityisen myyttisyys. Tämankaltaiselle tulkinnalle osoitetaan foorumilla kannatusta. Toisinaan keskustelua käydään kuitenkin siitäkin, hei- jasteleeko Plathin tuotanto sittenkin kirjailijan elämää jopa siinä määrin, ettei sitä ole mielekästä muussa kuin biografisessa kontekstissa edes tarkastella.

Viimeksi mainitun kysymyksen implikoima tulkinta toistaa Plathin vas- taanoton alkuvaiheessa hallinnutta tarkastelukehystä, jossa Plathia pidettiin tunnustuksellisenä kirjailijana ja kirjailijan tuotantoa tulkittiin vahvasti biogra- fi(sti)ssä kehityksessä. Kenties siksi, hieman samaan tapaan kuin Krollin tut- kimuksen aikaan, löytyy tutkimuksenkin kentällä edelleen myös tilaus (Plathin) tunnustuksellisuuden problematisoinnille. Tracy Brain esimerkiksi kirjoittaa biografistisen lukureitin ongelmista Sylvia Plathin tuotannon tulkitsemisessä. Kirjoittaja mieltää tunnustuksellisen kirjallisuuden sellaiseksi, jota voi tulkita biografistisin metodein, ymmärtäen sen näin ollen perinteisessä mielessä mi- meettiseksi. Plathin tuotantoon tämä tulkintamalli ei Brainin mukaan kuiten- kaan sovi, sillä Plath muokkasi kokemuksiaan, keksi ja liioitteli, eikä kirjailijan tuotantoa siksi voi ongelmitta redusoida hänen elämäänsä. (Brain 2006, 14–19.) Brainin mukaan myös Plathin tuotannon tematiikka ohittaa henkilökohtaisen, tunnustuksellisen tason ja laajenee kohti yleisempiä aiheita: kirjailija pohtii teks- tiensä suhdetta muihin kirjoittajiin, ja tekstien aiheet koskettavat ympäristöky- symyksiä, kielen ja kansallisen identiteetin kysymyksiä sekä äitiyden ja naisen ruumiin seksuaalipolitiikkaa. (Mt., 28.) Brain kommentoi kysymystä tunnus- tuksellisuudesta myös toisenlaisesta näkökulmasta: artikkelissaan ”Unstable Manuscripts: The Indeterminacy of Plath Canon” kirjoittaja (muun muassa Marjorie Perloffin näkökulmaa heijastellen) paikantaa sen Plathin tuotannon *julkaisuprosessiin* esittämällä, että Plathin (*Arielin*) tunnustuksellisuus on osittain tulosta Ted Hughesin toimitustyöstä (Brain 2010, 17).

3.5 Patologisoivat luennat

Plathin runoutta käsittelevien ensimmäisten kirjanlaajuisten tutkimusten joukkoon kuului Krollin tutkimuksen ohella David Holbrookin alun perin vuonna 1976 ilmestynyt *Sylvia Plath: Poetry and Existence* (1991). Tutkija kuvaa analyysissään fenomenologiseksi ja lisäksi käyttää toistuvasti Martin Heideggerin käsitettä ”Dasein” asemoiden tutkimustaan näin myös hermeneutiikan piiriin.¹⁴⁸ Kyseiset elementit näyttävät kuitenkin pikemminkin retorisisina keinoina tekstin vakuuttavuuden lisäämiseksi kuin teoksen sisältöjä järjestävinä kehyksinä. Niitä merkittävemmän aseman Holbrookin tutkimuksen kannalta nimitäin saavat psykoanalyttinen diskurssi sekä 1960-luvulta alkaen ilmestyneet Plathia patologisoivat kirjoitukset.

Ensimmäisten vahvasti patologisoivaan tulkintakehykseen nojaavien näkökulmien joukkoon kuuluvat P. N. Furbankin ja Richard Tillinghurstin kirjoitukset, joista jälkimmäinen määrittelee *Arielin* ”skitsofrenian runoudeksi tai pikemminkin skitsofrenikon runoiksi” (ks. Brennan 1999, 28, 171). Plathin (runouden) patologisoijiin voidaan lukea myös Hugh Kenner ja Irving Howe. Josain määrin patologisoivina pidän myös Alvarezin sekä A. R. Jonesin ja Joyce Carol Oatesin tulkintoja, vaikkakaan heidän kirjoituksissaan patologisointi ei yhdisty Plathin runouden arvon kieltämiseen. A. R. Jonesin (1971, 234) luennassa Furbankin ja Tillinghurstin kirjoitusten tapaan kuitenkin kirjoitetaan runon puhujan skitsofreniasta (runon ”Daddy” tapauksessa). Runon puhujaa ei suoraan samasteta Plathiin, mutta tällainen tulkintatapa on kuitenkin vihjauksena läsnä Jonesin määrittellessä runon hyvin henkilökohtaiseksi.

Myöhemmin patologisoijien joukkoon liittyi myös kirjallisuudentutkija ja kriitikko Harold Bloom. Hänen kohdallaan patologisointi tapahtuu kuitenkin ennen kaikkea Plathin varhaisen vastaanoton patologisoivia luentoja toistamalla: Bloom’s Major Poets -sarjassa ilmestyneen tutkimusoppaan alkusanoissa Bloom siteeraa ”modernismin kärjen kriitikon, Poundin, Eliotin ja Joycen lähilukijan” Hugh Kennerin näkemystä, jonka mukaan *Arielin* kuolemarunot, eli noin kolmannes kokoelmasta, ovat ”pahasta kenen tahansa sielulle” ja toteaa sen perään, että hänestä Kennerin näkemystä on vaikea kumota, jollei sitten nauti tunnustuksellisten ahmimisesta. (Bloom 2001, 10.)

Vahvemmin kuin patologisoivia Bloomin tulkinnat ovat kuitenkin muualla tapaa lyttääviä. Näin on erityisesti johdannossa teokseen ”Bloom’s Modern Critical Views: Sylvia Plath”. Jälleen omaa kantaansa Kennerin ja Howen kirjoituksiin kytkien ja niiden kautta sen relevanssia argumentoiden Bloom esittää, Oscar Wilden sanoja lainaten, huonon runouden kumpuavan aidosta tunteesta. Hän myös ironisoi tulkintoja, joiden mukaan Plathin runous olisi niin omalaa- tuista, että sen ymmärtäminen edellyttäisi uudenlaista estetiikkaa. Bloom kat-

¹⁴⁸ Ks. Heidegger (2000). Reijo Kupiainen (2000, viii) on kääntänyt *Daseinin* ”täällä- olemiseksi” ja ”täällä-oloksi”. Hän toteaa termin pyrkivän kuvaamaan ’olemisen ’inessiivistä’ luonnetta, olemista täällä maailmassa’ ja lisää olon viittaavan olemisen ohella myös oloon mielialana.

soo Plathin arvon olevan yksinomaan lukijoiden varassa, ei sen sisältöjen. (Bloom 2007, 1–5.) Näkökulma nojaa uskriittiseen kirjallisuuskäsitykseen teesin implikoidessa, että teoksella olisi myös vastaanotosta erillinen, objektiivinen arvo ja merkitys – joka Plathin tapauksessa ei täyty, sillä ”runous luottaa trooppiin, ei vilpittömyyteen” (mt., 2). Kirjoituksessa on kuultavissa kaikuja Wimsattin ja Beardslayn affektiharhaa koskevan kirjoituksen ohella myös intentioharhanäkökulmasta. Bloom nimittäin toteaa Plathin runon ”Lady Lazarus” lietsovan sellaista tulkintatapaa, jota Plath voimakkaasti ”tartuttaa” (contaminate)¹⁴⁹ (mt., 4, kursiivi ER). Tässä kohtaa tulkinta saa jälleen myös patologisoivia piirteitä.

Plathin patologisoijien valtavirran sekä elämäkertureista erityisesti Butscherin ja Haymanin sekä jossain määrin myös Stevensonin¹⁵⁰ näkökulmia yhdistää ennen kaikkea Plathin myöhäisrunouden tulkitseminen (ja joidenkin osalta myös arvottaminen) kirjailijan itsemurhan kontekstissa.¹⁵¹ Kyseinen tulkintatapa nojaa sidosmuotoiseen, rinnakkaisuus- ja peräkkäisyysiteillä argumentoimiseen. Peräkkäisyysiteillä argumentoimisesta on kyse, kun kirjailijan itsemurha esitetään tämän myöhäisrunouden luonteesta aiheutuneena seurauksena. Lisäksi retoriikassa voi nähdä auktoriteettiin vetoavan argumentaation piirteitä mutta päinvastaisella logiikalla niin, että kirjoittaja eli Plath toimii suoraan takeena kirjoituksen mielettömydestä, ei sen mielekkyydestä.

Kirjailija Joyce Carol Oates, toteaa tämän suoraan: alun perin vuonna 1973 ilmestyneessä esseessään ”The Death Throes of Romanticism: The Poetry of Sylvia Plath” Oates kirjoittaa, että Plathin runojen tulkinnassa tieto kirjoittajasta ja tämän itsemurhasta ”pakottaa” tutkimaan myös tekijän varhaisempaa tuotantoa tarkemmin – ja löytämään siitakin Plathin myöhäisten runojen näkemyksen traagisuuden (Oates 1985, 31). Kirjoittaja ei kuitenkaan problematisoi kyseistä tulkinnan lähtökohtaa vaan osallistuu Plathin runouden analysointiin tavalla, jossa tieto kirjoittajasta on niin määräävä, ettei tulkinta kohdistu lopulta runoihin vaan (runojen kautta) tekijään. Oatesin luenta osallistuu myös patologisointiin, mutta se ilmenee edellä käsitellyistä näkökulmista poiketen etupäässä lyyriseen runouteen ja romantiikan traditioon kohdistuvana. Kirjoittajan mukaan lyyrinen runoilija tutkii itseään väsymättä, niin kuin olisi loputtomassa psykoanalyysissä etsimässä persoonallisuutensa perimmäistä ongelmaa – vaikka sellaista ei kenties olekaan, vaan ongelmana on vain ”sairas päänäpintymä omasta itsestä”. Tämä päänäpintymä yhdistettynä romantiikan perinteestä

¹⁴⁹ Myös: saastuttaa.

¹⁵⁰ Stevensonin (1998, xii) mukaan runous on Plathin ”apoteoosi, kuoleman jälkeinen elämä, jota hän tavoitteli ja jonka oman onnellisuutensa ja järkensä kustannuksella myös saavutti”.

¹⁵¹ Malcolm (1995, 180–181) tuo esiin (kirjoittajien välisessä keskustelussa pintaan nousseen) Rosen näkökulman Plathin sairaaksi lukemiseen: Malcolm toteaa Rosen sanoneen, ettei hyväksy lukutapaa, jossa tekstien katsotaan demonstroivan Plathin patologisuutta. Koko kysymys Plathin mahdollisesta patologisuudesta on epäkiinnostava. Rose myös ajattelee, että Plathin voi julistaa patologiseksi vain sellainen, joka on varma omasta tervejärkisyydestään, ja tällainen positio taas ei olisi moraalisesti hyväksyttävä.

kumpuavaan mykän luonnon arvostamiseen korkeamman älykkyyden yli taas voi johtaa lopulta "taiteen osalta vaikenemiseen ja elämässä itsemurhaan". (Mt., 32, 37–39.)

Selittäessään kirjailijan itsemurhan tämän myöhäisrunouden luonteesta aiheutuneena seurauksena erityisesti Kenner, Howe ja Holbrook pitävät Plathin myöhäisrunoutta lisäksi kyseenalaisena ja vähintäänkin osittain kieltävät sen kaunokirjallisen arvon. Alun perin vuonna 1973 ilmestyneessä kirjoituksessaan Howe (2001, 81) kyllä esittää Plathin olleen sinänsä lahjakas (joskin Howen mukaan joutui kompensoimaan "hysterisellä äänellä [...] kyvyttömyyttään itse aiheen kehittelyyn"), mutta päättää kirjoituksensa kirjailijan näkemyksen (vision) luonteen ja arvon kyseenalaistamiseen sekä arvioon, jonka mukaan Plath tullaan myöhemmin muistamaan kiinnostavana mutta ei niin merkittävänä kirjailijana. Kenner (1979) taas toteaa kirjoituksessaan "Sincerity Kills", että *Arielin* suosiminen Plathin esikoiskokoelman yli on sen huomiotta jättämistä, että "niin kauan kuin Plath työskenteli *Colossuksen* tyyliin hän pysyi hengissä". Kirjoittaja myös kyseenalaistaa ja ironisoi Hughesin kommentteja runosta "Stones" Plathin runouden uuden, vapautuneen äänen ensimmäisenä edustajana korjaten, että Plathin vapautuminen oli pikemminkin putoamista ja "Stones" Plathin ensimmäinen "sairas runo". Jäljempänä Kenner vielä tarkentaa, että "olisi liikaa sanottu väittää runojen tappaneen Plathin, mutta eivät ne kyllä auttaneet häntä pysymään hengissäkään." (Kenner 1979, 41–43.)

Bloomin ja Kennerin tapauksessa patologistoiva näkökulma näyttäytyy kontekstissaan myös ristiriitaisena. Bloom nimittäin esittää, että hänelle olenaisista teoksen arvioimisessa on vain estetiikka, vaikka painoarvoa tuntuu olevan myös eettisillä kysymyksillä (ks. Bloom 2001, 9). Kennerin kohdalla ristiriitaisista taas on (Bloomin) määritelmä kirjoittajasta uskriitikkona. Kennerin Plath-luenta nimittäin ei jää tekstin lähilukuun vaan lähenee biografista tutkimusta ja jopa biografismia; siinä määrin vahvasti kirjoittaja ottaa kantaa kuoleman kysymykseen ja lukee Plathia tämän itsemurhaa vasten.

Näin on myös Holbrookin tutkimuksessa – sillä erotuksella, että sen kohdalla uskriittisellä lähtökohdalla ei ole missään vaiheessa sijaa. Vaikka Holbrook toteaa tutkimuksensa alussa ettei ole elämäkerturi ja esittää keskittyvänsä Plathin runoihin ja romaaniin, kohdistuu Holbrookin tulkinta ennen kaikkea kirjailijaan tämän persoonan "skitsoidisen" luonteen osoittamisen tarkoituksessa, kuten teoksen alkulehdillä myös eksplisiittisesti todetaan:

My material is the poetry and the novel: I am not a biographer. But it will be clear that if I deduce from certain kinds of symbolism in the poetry that *Sylvia Plath had schizoid characteristics* and the special kind of problems which belong to this condition, I am extrapolating from the poems to the person, and here there may be, or may not be, confirmation or illumination from biographical facts. (Holbrook 1991, 1, kurssiivi ER.)

Holbrookin tutkimus näyttäytyy Judith Krollin Plath-tutkimuksen eräänlaisena vastateoksena: varsinaisena tulkinnan kohteena on kirjailijan tuotantoa painokkaammin tekijä, ja toisin kuin Krollilla, Holbrookin päämääränä ei ole osoittaa, mihin Plathin runouden voima ja erinomaisuus perustuvat vaan päinvastoin keskeisenä väitteenä on Plathin (tuotannon) ongelmallisuus. Näkökulma on

myös voimakkaan patologisoiva ja holhoava: Plathin näkemyksen ”valheellisuuden” takia tietyt runot *Arielissa*, kuten esimerkiksi kuolemaa ja (Holbrookin tulkinnassa myös) lapsenmurhaa käsittelevä ”Edge”, ovat moraalisesti väärityneitä ja voivat olla jopa vahingollisia nuorille lukijoille (Holbrook 1991, 2–3).¹⁵² Holbrook myös suoraan määrittelee kirjailijan logiikan patologiseksi ja omaa päättelystrategiaansa seuraten lukee tietyt runot, muun muassa mehiläisrunot, vastaavasti Plathin tuotannon ”terveimpiin” (mt., 265, 239). Erityisesti runot ”Daddy”, ”Lady Lazarus” ja ”Edge” puolestaan edustavat Holbrookin representaatiossa psykoottista runoutta, joka houkuttelee lukijaa moraalisesti kyseenalaisiin ratkaisuihin edustaessaan filosofiaa, jonka lähtökohtana olemassaolon kysymyksiin vastaamisessa on rakkauden sijasta viha (mt., 2).¹⁵³

Kirjailijan elämäntarina toimii Holbrookilla paitsi tuotannon tulkitsemisen myös arvottamisen lähtökohtana:

For all the immense creative effort, *Sylvia Plath could not save herself. What, then, do we say about the effects of her art on us? And especially on the young? Can we detach ourselves from the seductive idolization of suicide and infanticide in Edge [...], written only two weeks before she committed the former act herself? [...] Some might say that this does not matter—art is only art and does not affect us so directly. Yet, if we give assent to the libidinal attachment to death in Edge, what values can we invoke to condemn those who blow up children with terrorist bombs or harm their consciousness with cruel exploitation? And what do we say about her own act, which deprived the world of a fine creative spirit, orphaned her own children, and jeopardised the life of a neighbour? (Mt., 2–3, kursivi ”Edgeä” lukuun ottamatta ER.)*

Holbrookin tapaa lähestyä kaunokirjallisuutta voisi luonnehtia yhteiskunnalliseksi, tekstin ja sen ulkopuolisen todellisuuden vaikutussuhdetta korostavassa mielessä. Kaunokirjallisen teoksen arvon ratkaisee siinä esteettisten tekijöiden sijasta tekstin ja sen ulkopuolisen todellisuuden väliseen vuorovaikutukseen palautuvat eettiset kysymykset. Tässäkin retoriikka nojaa rinnakkaisuussiteillä argumentoimiseen, kun teosta arvotetaan vahvasti myös sen pohjalta, millaisen elämän tekijä eli. Lisäksi peräkkäisyysiteillä argumentoiden Holbrook vetää sen johtopäätöksen, ettei kirjailijan tuotanto voi olla hyväksi muillekaan, koska tekijä itsekin päätyi itsemurhaan, missä argumentaatiostrategiassa taide saa aseman ikään kuin syynä ja elämä, jonka tekijä elää, seurauksena hänen taiteensa luonteesta. Näin Plathin itsemurha representoituu varoituksena siitä, mitä kirjailijan tuotanto voi saada aikaan lukijassa, sillä voimistihan se myös tekijän ”harhoja”.¹⁵⁴

Mahdollisuutta erilaisiin tulkintoihin Plathin runoista tai laajemmin kirjallisuuden merkityksen ja aseman näkemiseen muulla tavalla Holbrook ei tunnu

¹⁵² Holbrookin näkemystä kommentoi myös Rose (1992, 19).

¹⁵³ Myös Oates (1985, 30) merkityksellistää Plathin tuotantoa ihmiskuntaan kohdistuvana vihana.

¹⁵⁴ Holbrook (1991, 271) määrittelee esimerkiksi runon ”Edge” harhaan perustuvaksi: ”The poem *Edge* is beautiful but psychotic: or, to restrict the discussion within the compass of literary criticism, delusory. Its appeal lies in the delusive purity of the logical inversion of all human values, that is logical only according to a morality based on hate.”

ottavan huomioon. Päinvastoin: kirjoittaja ihmettelee, miten eräskin Plathia lukeva pienten lasten äiti ei millään ymmärtänyt, että ihaillessaan runoa "Edge" nainen samalla "antoi hyväksyntänsä" runon logiikalle, jonka mukaan siinä on jotain täydellistä, että tekee itsemurhan ja vie kuolemaan myös synnyttämänsä lapset. Edelleen Holbrook hämmästelee, miten tämä äiti ei käsittänyt, ettei kyseisestä runosta voi nauttia ilman, että samalla pohtisi huolestuneena, mihin ihailu saattaa lukijan johtaa. (Mt., 271.) Ilmaukset, joita Holbrook käyttää viitattaessaan itsemurhaan ja lapsentappoon, ovat suoria lainauksia runosta ikään kuin se olisi pamfletti tai mielipidekirjoitus ja näin ollen genren perusteella asettuisi luontevasti luettavaksi kirjaimellisena kannanottona. Holbrookin luennassa runon puhuja myös samastetaan Plathiin ja runoilille annetaan asema dokumentteina, jopa todisteina, kirjailijan henkilöhistoriasta ja todellisista tunteista, kuten seuraavassa:

We have known since Freud that children have strong sexual feelings of maleness and femaleness and that these take Oedipal and Electral forms. [...] These are of great importance in Sylvia Plath, because of her problems of identity, as we shall see. She had intense Electral feelings for her father, full of sexual (or sensual) undercurrents, oral and genital feelings. These are evident in *The Beekeeper's Daughter* [...]. (Mt., 26.)

Vaikka Holbrook määrittelee ihanteekseen vihan sijasta rakkauden filosofiaa levittävän kirjallisuuden, kirjoittajan omia kommentteja esimerkiksi naisliikettä ja perinteisestä feminiinisyydestä poikkeavaa naiseutta kohtaan voisi luonnehtia vihamielisiksi. Holbrook muun muassa määrittelee Plathin "kultistiteineen" "pseudomiehiksi" ja katsoo naisliikkeen edustajien arvostavan Plathia siksi, että heidän todellinen vapautumispyrkimyksensä on yritystä "vapautua naiseudesta ja inhimillisyydestä" (mt., 84, 120, 184). Nämä representaatiot operoivat erottelumoisella argumentaatiolla kommentin sisältäessä vihjauksen siitä, etteivät Plath ja tämän ihailijat ole todellisia naisia mutteivät myöskään todellisia miehiä. Itse asiassa onnistuessaan Holbrookin heille määrittelemissä yrityksissä he eivät enää olisi edes ihmisiä.

3.6 Feministisen Plath-tutkimuksen ristiaallokko

David Holbrookin naisliikettä koskevissa kannanotoissa feminismi esitetään ideologiana, joka tähtää sukupuolten välisten erojen häivyttämiseen. Tämä oli vanhentunut käsitys myös Holbrookin tutkimuksen ilmestymisen aikaan eli 1970-luvulla, sillä feminismi sisälsi jo silloin erilaisia suuntauksia, joissa häivyttämisen sijasta saatetaan päinvastoin korostaa sukupuolten välisiä eroja. Myöhemmin kolmannen aallon feminismi laajensi feminismin perspektiivejä entisestään luoden sen sisälle yhä vahvemmin pluraalisuutta. Nykykeskustelussa keskeisiin kysymyksiin kuuluvat myös naisten sisäiset sekä naisten väliset erot. Mikäli jonkinlainen alustava määritelmä feminismistä halutaan esittää, vaikkakin mainitun pluraalisuuden vuoksi määritelmä jää väistämättä osittaiseksi, sitä

voi kuvata emansipatorisia pyrkimyksiä sisältäväksi analyysiksi naisten alisteisesta asemasta (ks. Eisenstein 1984, xii).

Feministisellä ajattelulla on pitkä historia, jonka juuret voidaan ulottaa 1400-luvulle tai jopa Sapfoon eli 600-luvulle eaa. (ks. Eisenstein 1984, xiii). Feminismin ensimmäiseksi aalloksi kuitenkin kutsutaan 1800-luvulla alkunsa saanutta liberaalifeminismiä, jonka päämääränä oli osoittaa, että mikäli naisille suodaan samanlaiset edellytykset ja autonomia kuin miehille, he kykenevät yhtäläisellä tavalla yhteiskunnalliseen toimintaan. Toisen aallon feminismi puolestaan liitetään erityisesti 1960- ja 1970-lukujen radikaaleihin naisliikkeisiin, ja siinä painotus on naisten ja miesten keskinäisessä erilaisuudessa ja naisten arvossa tai jopa paremmuudessa miehiin nähden. Kolmas aalto puolestaan viittaa useimmiten ”monien erilaisten erojen” feminismiin tai jopa moniin erilaisiin feminismeihin, jotka ovat muotoutuneet jälkistrukturalististen, postmodernien ja jälkikolonialististen ideoiden vaikutuksesta 1980-luvulta lähtien. Aallot eivät kuitenkaan ole vain kronologisia vaiheita, vaan niissä esiintyvät ideat elävät edelleen myös rinnakkain, joskus jopa konfliktissa keskenään. (Rossi 2010, 25, 31.)

Näin on myös feministisessä Plath-tutkimuksessa: toisen ja kolmannen aallon feminismin näkökulmien voi nähdä vuorottelevan tai lomittuvan keskenään samankin tutkimuksen sisällä 1980-luvun lopusta alkaen. Selkeimmin kolmanteen aaltoon kuuluvat Jacqueline Rosen jälkistrukturalistinen *The Haunting of Sylvia Plath* (1992) sekä performatiivisuuden näkökulmansa osalta niin ikään jälkistrukturalismin piiriin asettuva Susan R. Van Dynen *Revising Life. Sylvia Plath's Ariel Poems* (1993). Muun muassa Plathin tuotannon lesboeroottisia jännitteitä avaava Janice Markeyn *A Journey to the Red Eye* (1993), joka heijastelee queer-näkökulmansa osalta sukupuolentutkimuksen nykyperspektiivejä, on jo hankala rajatapaus. Siinä tekstilähtöisestä kehyksestä ja queer-painotuksista huolimatta itse tulkinta liukuu paikoin biografisen tutkimuksen ja sen myötä positivismin suuntaan. Näin ollen myös tutkimuksessa implisiittisesti esiin tuleva totuus käsitys erkanelee jälkistrukturalismista Markeyn ehdotomien tulkintojen viitatessa siihen, että pluraalisen sijasta totuus (Plathin runoutta koskien) olisikin singulaarinen. Plathiin ja naiseuteen kohdistuva lähes varaukseton ihannointi myös tuntuu liittävän tutkimusta vahvemmin toisen kuin kolmannen aallon feminismiin.

Feminististä tutkimusta voi eritellä myös niin sanottujen minimalismin ja maksimalismin ideoiden näkökulmasta. Tässäkin kysymys erosta on keskeinen: Catherine Stimpson on kutsunut minimalisteiksi niitä, jotka pyrkivät häivyttämään sukupuolieron (ollen valmiita neuvottelemaan jonkinlaisesta yleisestä ihmisyydestä) ja maksimalisteiksi niitä, joiden mukaan tie naisten vapautumiseen käy vain ja ainoastaan radikaalin eron korostamisen kautta. (Rojola 2004, 161.) Sukupuoliero onkin ollut alusta alkaen feministisen ajattelun perustana – vähintään piilevänä jännitteenä silloinkin, kun eroa ei ole pohdittu käsitteellisesti ja teoreettisesti, kuten Lea Rojola (2004) toteaa. Tämä siksikin, että ero kytkeytyy vahvasti feminismin muihin avainkäsitteisiin kuten subjektiin, identiteettiin, naisten alistamiseen, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen. Suhtautumisen ja

suhteutumisen eron kysymykseen voi itse asiassa tulkita myös feminismiin sisällä keskeiseksi, erilaisia feministisiä suuntauksia toisistaan erottavaksi tekijäksi. (Mt., 159–160.)

Philipa Rothfieldin (1990) mukaan kysymys erosta jakaa feminismiin liberaaliseen/humanistiseen ja antihumanistiseen suuntaan. Näistä ensin mainituille sukupuoliero on sosiaalinen konstruktio: sen tuottaa yhteiskunta, kun taas perustaltaan, ennen yhteiskunnan väliintuloa, miehet ja naiset ovat samanlaisia. Antihumanistiselle suuntaukselle puolestaan sukupuoliero on perustava siinä mielessä, että sen määrittäjien katsotaan olevan ihmisen tietoisien mielen saavuttamattomissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että antihumanismille *subjekti* olisi kiinteä ja autonominen, vaan päinvastoin on niin, että minä ymmärretään ideologian, diskurssien, tiedostamattoman ja/tai kielen tuotokseksi. Valistusajatteluun palautuvien liberaalin humanismin ja siten myös liberaalin feminismin mukaisessa paradigmassa minä taas on lähtökohtaisesti autonominen ja kysymys identiteetistä hahmottuu abstraktin yksilön kautta ja (toisin kuin sukupuoliero) se mielletään perustavanlaatuisiksi. Liberaalin humanismin traditiota on kritisoitu feminismiin piirissä siitä, että yksilön niin sanottu abstraktius, joka siinä artikuloituu, on itse asiassa implisiittisesti miehistä. Humanismin voi tästä perspektiivistä väittää jopa olevan osa patriarkaalista ideologiaa, kuten Toril Moi on esittänyt. (Rothfield 1990, 132–133, ks. myös Rojola 2004, 160.)

Christine Di Stefano (1990) taas on jakanut feministit suhteessa eroon erottamalla kolme ryhmää: feministisen rationaalisuuden, feminiinisen irrationaalisuuden ja feministisen postrationaalisuuden. Tässä jaottelussa eroa on tarkasteltu, hieman samaan tapaan kuin humanistisissa ja antihumanistisissa suuntauksissa, suhteessa modernista periytyvään rationaalisuuskäsitykseen. Feministisen rationaalisuuden lähtökohtana on valistuksen idea rationaalisuudesta ja humanismista yleisinhimillisinä arvoina sekä näkemys, jonka mukaan kaikkia ihmisiä on kunnioitettava sillä perusteella, että he ovat rationaalisia (toisin kuin eläimet). Tähän pohjaten feministisen rationalismin kanta kysymykseen sukupuolierosta on kielteinen: naisten alisteisen aseman katsotaan olevan seurausta oletuksesta, jonka mukaan naiset olisivat erilaisia miehiin nähden. Tämän takia, tasa-arvon tavoittelemisen nimissä, ero on torjuttava sekä teorian että käytännön tasoilla. Feminiinisen irrationaalisuuden tai antirationalismin piirissä taas pyritään vaikuttamaan sosiaalisen järjestyksen rakentumisen perustaan antamalla arvo feminiinisiksi määritellyille, mustamaalatuille piirteille (ja rationalistisen kulttuurin toiseuttamille luonnolle, ruumiilliselle, sattumanvaraiselle ja intuitiolla). Tässä sukupuolieroa päinvastoin korostetaan sen sijaan, että mukauduttaisiin rationalistisen kulttuurin sukupuolineutraaleihin pyrkimyksiin. Postrationaalisuudessa (tai postmodernismissä) taas irrottaudutaan rationalismikehyksestä. Kaikissa näissä on feminismiin kannalta omat haasteensa: Ensimmäinen on perinyt modernismin misogynistisen lähtökohdan, kun taas toisessa feminiinisen ylikorostus saattaa johtaa antifeministiseen lopputulokseen. Postrationaalisuus tai postmodernismi taas saattaa viedä postfeminismiin, mikäli (relativistisessa hengessä) ei todisteta minkään eron puolesta hegemonista valtavirtaa vastaan. (Di Stefano 1990, 67–78, ks. myös Rojola 2004, 160.)

Feminismin eri aallot lähtökohdaksi ottavan tarkastelukulman ohella myös minimalismi/maksimalismi-näkökulma tarjoaa relevantin tarkastelukehyksen feministisen Plath-tutkimuksen analyysille. *Sylvia Plath Forum*in perustajan Elaine Connellin Plath-tutkimuksen *Killing the Angel in the House* (1998) feministisessä otteessa esimerkiksi voi nähdä implisiittisenä pyrkimyksenä sukupuolten välisen eron häivyttämisen eli sitä luonnehtisi näin ollen minimalismi. Connell nimittäin näkee feminiinisuuden ja feministisyyden toisensa poisulkevinä kategorioina, ja juuri Plathin (tuotannon) feminiinisten piirteiden vuoksi Plathia ei Connellin mukaan voi ongelmitta määrittellä feministiseksi kirjailijaksi (Connell 1998, 18–19).¹⁵⁵ Connell siis ei katso feminiinisen (ja siten sukupuolieron) korostamisen edustavan potentiaalisesti yhtä feminismin ulottuvuutta vaan tuntuu tulkitsevan sen feminismin projektin vastaiseksi. Psykoanalyttisessä kehyksessä Plathin tuotantoa tarkasteleva Lynda K. Bundtzen (1988) puolestaan päinvastoin liittyy feminiinisuuden ja feministisen yhteen sen sijaan, että katsoisi Plathin tuotannossa havaitsemansa feminiinisuuden hylkivän feminismiä (tai vielä vähemmän feminististä tutkimusotetta) (ks. Bundtzen 1988, ix).

Joillekin kriitikoille Plath on juuri tuotantonsa aggressiivisten aineiden ansiosta feministinen kirjailija, tai Plath saatetaan nähdä eräänlaisena naisliikkeen tienraivaajana. Janice Markey (1993, 148) esimerkiksi määrittelee Plathin modernin ajan ensimmäiseksi naiseksi, joka kirjoitti naisista uudella aggressiivisella itsevarmuudella ja kirkkaudella, sekä ensimmäiseksi, jonka onnistui yhdistää tämä itsevarmuus ja selkeys terveeseen, rehelliseen ja myötätuntoiseen näemykseen.

Jälkistrukturalistiselle feministiselle tutkimukselle kysymys siitä, oliko Plath henkilönä feministi vai ei, on puolestaan irrelevantti, sillä tällaisessa teoreettisessa kehyksessä huomio on usein vahvasti teksteissä, joiden katsotaan yhtä lailla tuottavan kuin heijastelevan todellisuutta. Plathin todelliset mielipiteet ovat näin ollen toissijaisia tai jopa epäolennaisia, koska niihin sellaisenaan ei voi päästä käsiksi. Niiden sijasta jälkistrukturalistinen tutkimus tapaakin pureutua siihen, millä tavalla Plathin tekstit keskustelevat suhteessa erilaisiin kysymyksenasetteluihin ja millaisia merkityksiä tietyssä kontekstissa ja tietyllä lukuotteella voidaan saada aikaan. Tällaisessa tutkimuksessa feministiseen teoriaan 1970-luvun lopussa jälkistrukturalistisen ja antihumanistisen ajattelun myötä voimallisesti tullut subjektin käsite on usein keskeinen. Subjektin käsitteen määrittelyssä näissä yhteyksissä olennaista on myös länsimaisen kaikkivoivan minän kyseenalaistaminen: subjekti on kuollut tai vähintäänkin hajonnut. Toisaalta subjektin kritiikin juuret voidaan nähdä paljon kauemminkin modernin ajattelun historiaan ulottuvina, kuten Päivi Kosonen (2004, 179) toteaa. Yhtä kaikki suvereenin subjektiuden hajottaminen, dekonstruktio, on keskiössä jälkistrukturalismista vaikutteita ottaneessa Plath-tutkimuksessa.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Myös Steinberg (2004, 4) tekee samantapaisen erottelun feminiinisen ja feministisen välille.

¹⁵⁶ Subjektin käsitteestä feministisessä tutkimuksessa ks. Kosonen 2004.

Seuraavassa tarkastelun kohteena olevan feministiseksi luonnehdittavan Plath-kirjallisuuden anti tämän tutkimuksen kannalta ei rajaudu ainoastaan feministiseen diskurssiin (feministisen tutkimuksen tai feministisen yhteiskunnallisen liikkeen merkityksessä), vaan sillä on myös relevanssia *Sylvia Plath Forumilla* niin ikään keskeisten kirjallisuustieteellisen, patologisoivan ja kulttisen diskurssin kannalta. Nämä kytkökset ovat olleet ratkaisevassa asemassa tässä käsiteltävän kirjallisuuden rajaamisessa.

3.6.1 Patologisointia vastaan

Feminististen Plath-tutkijoiden valtavirran mukaisesti Janice Markeyn Plath-tulkinta hylkii patologisoivia tulkintatapoja. Kirjoittaja pyrkii ottamaan etäisyyttä myös biografismiin nähden ja näin irrottamaan Plathista tunnustuksellisen kirjailijan leiman. Markey kirjoittaa tutkimuksensa *A Journey into the Red Eye* (1993) johdannossa, että kenties vahvemmin kuin useimmat modernit kirjailijat Plath on kärsinyt siitä, että tutkijat pyrkivät analyysissään todistelemaan omia psykoanalyttisiä ja sosiopoliittisia uskomuksiaan. Lisäksi Markey esittää erotelumuotoisen argumentaation keinoja hyödyntäen, että aikaisempi Plath-tutkimus on täynnä (kuoleman ylikorostamisesta johtuvaa) kirjailijan tuotannon *väärintulkintaa* (Markey 1993, 1, 5, kurssiivi ER).

Markeyn tutkimus onnistuu monin paikoin todentamaan edellisen väitteen relevanssin, mutta sen kirjoittajan kannalta paikoin tahattoman ironisella tavalla. Markey tuntuu näet itsekä käyttävän Plathia väylänä oman sosiopoliittisen agendansa esiintuomiseksi esittäessään Plathin ehdoitta feministiksi ja naisten välisen rakkauden puolestapuhujaksi niissäkin kohdin, kun kyseiset tulkintareitit eivät näyttäytytä täysin mielekkäinä. "Arielin" kuvaston Markey asettaa queer-kehyykseen seuraavasti: vako (furrow) - vagina, kaula (neck) - kohdunkaula, mustat makeat lusikalliset (black sweet mouthfuls) - kuukautisveri, seinä (wall) - vaginan seinä, punainen silmä (the red eye) - vagina. Samaa runoon kuuluvien säkeiden, joissa lapsen huuto sulaa seinään ("The child's cry // Melts in the wall."), hän puolestaan tulkitsee merkitsevän sitä, että runon kuvaamassa naisten välisessä seksissä ei ole raskaaksi tulemisen vaaraa. (Markey 1993, 29.) Vaikka viimeksi mainittu säepari tulkittaisiin seksiin liittyvänä, tässä kohtaa nähdäkseni mielekkäämpi olisi tulkinta lapsesta toisessa huoneessa nukkuvana, jolloin lapsen ja rakastelevan parin välillä olisi yksinkertaisesti itkun äänen vaimentava seinä. Niin ikään luonteva olisi luenta "Arielista" (kirjallisen) luomistyön kuvauksena, ja tässäkin tapauksessa lapsen itkun, johon taiteilija ei luomisvimmassaan vastaa, voisi ymmärtää kantautuvan toisesta huoneesta. Markeyn tulkinnassa keskeisen aseman saavaa lesboeroottista jännitettä, joka esimerkiksi Holbrookilla jää tulkinnan ulkopuolelle,¹⁵⁷ voi sinänsä perustella runon kuvastosta käsin.

Markeyn analyysin radikaalit ainekset eivät näyttäytyisi ongelmallisina, mikäli tulkinnan kehys olisi jälkistrukturalistinen ja kirjoittaja hyväksyisi myös

¹⁵⁷ Holbrook tulkitsee runon "ratsun" mieheksi, vaikka "Lioness", joka viittaa runon puhujan seuralaiseen, on muodoltaan maskuliinisen sijasta feminiininen.

omasta luennastaan poikkeavat tulkinnat, joissa lukemisen ohella voimakkaasti kirjoitetaan Plathia. Näin ei Markeyn tutkimuksen kohdalla kuitenkaan ole – muuten kuin pintatasolla.

Kirjoittaja toteaa pitävänsä Plathin runouden tulkinnassa selitysvomaise-na bartheslaista, tekijän kuoleman ajatuksella operoivaa näkökulmaa tekijän ja teoksen väliseen suhteeseen, missä siis teos – tai paremminkin teksti – on itsenäinen sen tekijään nähden. Tämä näkökulma kirjallisuuteen kiteytyy Barthesin kuuluisassa esseessä ”Tekijän kuolema”, joka on alun perin vuodelta 1968. Siinä Barthes (1993, 116) suomii (biografista) kirjallisuudentutkimusta, jossa teksti ”pakotetaan pysähtymään” varustamalla se ”lopullisella merkityksellä”, kun kirjailija pyritään löytämään teoksesta.¹⁵⁸ Barthes peräänkuuluttaa kielitieteen näkökulmaa kirjoitukseen: sen kannalta ’kirjailija ei koskaan ole muuta kuin se joka kirjoittaa, eikä *minä* ole muuta kuin se joka sanoo *minä*: kieli tuntee ”subjektin”, ei ”henkilöä”.’ Essee päättyy kuuluisaan väitteeseen: ”Kirjailijan kuolema on lukijan syntymän väistämätön hinta.” (Barthes 1993, 114, 116–117.)¹⁵⁹

Markey (1993, 4) tulkitsee Plathin runon ”Words” kuvaavan teoksen itsenäisyyttä sen tekijään nähden ja siten ilmentävän Barthesin teoretisointia tekijän kuolemasta. Barthesin esiin nostaminen toimii Markeylla siis eräänlaisena argumenttina biografistisen tulkintareitin torjumisessa. Bartheslaisessa kehyyksessä tarkasteltaessa myöskään itsemurhan tosiasia ei kirjoittajan mukaan nimitäin voi vähentää menestystä, jonka Plathin (elämän pikemminkin kuin kuoleman voiman puolesta puhuva) tuotanto saavutti (mt., 51). Mutta kieltäessään kuoleman keskeisen aseman ja sen houkuttelevuuden kirjailijan henkilön tai runouden kannalta Markey yllättäen käyttääkin perusteluna näkökulmalleen sitä, että Plathin kuolema oli tosiasiasa väärään ajankohtaan osunut avunpyyntö (mt., 5). Paradoksaalisesti juuri esiteltyyn teoreettiseen kehyykseen nähden kirjailijan elämä toimii Markeylla siis argumenttina, vaikka tuotannon piti olla itsenäisessä asemassa tekijään nähden.

Markeyn mukaan myöskään Plathin tuotanto ei viittaa siihen, että kuolema olisi jollain tapaa houkutteleva tai kiehtova, vaan päinvastoin se saa Plathin runoudessa aseman kauhistuttavana (mt., 44), eikä Plathin tuotannossa ilmene mitään ”etäisestikään kuoleman ylistyslaulua muistuttavaa” (mt., 51). Vain runossa ”I Am Vertical” tutkija paikallistaa kuolemantoiveen ja runossa ”Last

¹⁵⁸ Barthesin pyrkimyksenä taas on päinvastoin estää tekstin merkityksen pysäyttäminen. Tämän hän tekee tuottamalla erilaisten strategioiden avulla (esimerkiksi erilaisiin käyttöjärjestelmiin kuuluvia sanoja omintakeisella tavalla yhdistämällä) yhä uusia merkityksiä. (Rojola & Thorel 1993, 251.)

¹⁵⁹ Kaisa Kurikka esittelee tekijän kuoleman idean erilaisia tulkintoja artikkelissaan ”Tekijän nimeen – Algot Untolan kuolema ja tekijänimet” (2008). Kurikka myös suhteuttaa Barthesin kirjoitusta Michel Foucault’n eräänlaiseen vastakirjoitukseen ”Qu’est-ce qu’un auteur?” (”Mikä tekijä on?”), jossa tarkastelu kohdistuu tekijänimen erilaisiin funktioihin, ja soveltaa näitä Algot Untolan (kuoleman)tapauksen tulkintaan. Kurikka (2008, 37) vastaa Foucault’n kirjoituksen kysymykseen ”mitä sillä on väliä, kuka puhuu?” toteamalla, että ”tekijän kuollessa juuri sillä on väliä, kuka on puhunut”. Kyseisen vastauksen on todettava olevan monella tapaa relevantti myös Plathin tapauksessa. (Ks. myös Foucault 2006.)

Words” kuolema näyttäytyy hänen mukaansa väylänä esimerkiksi rauhaan, mutta näissäkin Markey esittää ironian olevan keskeisessä asemassa. Näin ollen teoria, jonka mukaan kuolema esiintyisi Plathin tuotannossa aina ylevänä, ei Markeyn mukaan kestä aiheen vakavaa tarkastelua. (Mt., 44–45.)

Kuten edellä todettu, Holbrook tulkitsee ”Edgen” viekoittelevana itsemurhan ja lapsenmurhan ihannointina. Markey sen sijaan katsoo, että runossa naisen teko on esitetty idealistisen ja sankarillisen sijasta sellaisen surkeana teeskentelynä. Tätä kirjoittaja perustelee muun muassa sillä, että vain naisen hymyn kuvataan ilmentävän saavutusta ja Plathin runoissa hymy puolestaan viittaa yleensä pahuuteen. Kirjoittajan mukaan runolle ei näin ollen voi tehdä oikeutta, jos ei ota huomioon Plathin huomattavassa määrin käyttämää ironian keinoja. (Markey 1993, 48–49.) Johtopäätöksen muotoilu ”Plathin huomattava ironian käyttö” on tutkimuksen alussa mainittuun barthesilaiseen kehykseen nähden jälleen hieman paradoksaalinen: tekijä intentioineen merkityksen koodaajana tuntuu tässäkin yhteydessä määrittävän teoksen merkitystä ja pelastavan teoksen – kuten myös tutkijan – siltä johtopäätökseltä, että kuoleman voisi yhtä lailla katsoa ilmenevän runossa houkuttelevana ja ihanteellisena. Ironian ”huomattavaa” asemaa kyseisessä runossa Markey ei myöskään pysty täysin vakuuttavasti tekstilähtöisin perustein osoittamaan.

Määrittelemällä esimerkiksi ”Edgeä” koskevat muut mahdolliset tulkintareitit erottelumutoisen argumentaation keinoin yksinkertaisesti vääriksi Markey samalla torjuu toisen keskeisen teesinsä kannalta kyseenalaiset piirteet Plathin tuotannossa. Tämä teesi koskee Plathin tuotannon luonnetta, jota Markeyn mukaan hallitsee myötätunto (compassion) ja järkevyyden (sanity). Luonnehdinta haastaa Holbrookin päinvastaisen määritelmän Plathin näkemyksestä mielenvikaisena sekä vihaa ja jopa nihilismia ilmentävänä. Siinä missä Holbrookin tutkimuksessa Plath edustaa valheellista kirjallisuutta, marginaalista, vaarallista soliptista ajattelua ja maailmankuvaa, Markeyn tutkimuksessa Plath representoituu suurena kirjailijana, jonka teemat ovat universaaleja ja jonka näkemys ei ole kapea ja itsekeskeinen (ks. Markey 1993, 7). Tutkimuksen loppupuolella Markey vielä toistoa tehokeinonaan hyödyntäen esittää Plathin olleen modernin ajan ensimmäinen nainen, joka kirjoitti naisista uudella aggressiivisellä itsevarmuudella ja kirkkaudella sekä ensimmäinen, joka onnistui yhdistämään tämän itsevarmuuden ja selkeyden terveeseen, rehelliseen ja myötätuntoiseen näkemykseen (mt., 148). Näin Markey kirjoittaa Plathia ulos Holbrookin representaation alhaisista kategorioista.

Vaikka Markeyn väitteet poikkeavat täysin Holbrookin tutkimuksesta, näillä kahdella on jotain yhteistäkin. Kumpikin kirjoittaja nimittäin esittää kantansa ehdottomana ja määrittelee näkemyksistään poikkeavat tulkinnat vääriksi tai harhaisiksi. Retoriikka nojaa molemmissa näin ollen erottelun strategiaan. Holbrookin ehdottoman negatiivinen, Plathin teosten ironian¹⁶⁰ huomiotta jät-

¹⁶⁰ Holbrook ei huomioi ironian aspektia lainkaan tulkitessaan Plathin tuotantoa. Tämä tulee räikeimmin esille siinä, että kirjoittaja rinnastaa Jonathan Swiftin teoksen *A Modest Proposal* ja *Bell Jarin* ja esittää, että Plathin lailla Swift on skitsoidinen kirjailija (Holbrook 1991, 6). Näin ollen (ellei sitten tulkitse Holbrookin tekstiä itsessään iro-

tävä ja holhoava luenta on Markeylla vain muuttunut ehdottoman kunnioitavaksi ja ironian asemaa paikoin ylikorostavaksi.

Keskeisenä argumentaatiostrategiana toimii Markeylla lisäksi apologeettinen strategia, joka sekin nojaa erottelumutoiseen argumentaatioon: Markeyn luennassa Plath ei ole kirjoittanut moraalisesti kyseenalaisia runoja vaan muiden tutkijoiden paikallistamat ”virheet” tai vääristymät johtuvat vääristä tulkinnoista. Markeyn tutkimuksessa voikin nähdä kirjallisuustieteellisen ja feministisen diskurssin ohella myös kulttuurisen diskurssin piirteitä.

3.6.2 Plathin oman äänen löytymisestä – ja Hughesin rikoksista

Plathista elämäkerrankin kirjoittaneen Linda Wagner-Martinin alun perin vuonna 1999 ilmestynyt tutkimus *Sylvia Plath: A Literary Life* (2003) on erityisen kiinnostava uhirepresentaatioiden kannalta. Vaikkakaan Plathia ei suoraan määritellä kirjassa uhriksi, eritellessään Plathin tuotannon taustoja Wagner-Martin tuntuu nimittäin joka tapauksessa etsivän paitsi syytä myös syyllistä, jolloin vastaavasti täytyy olla myös uhri – Plath?

Wagner-Martinin tutkimuksen eräänlaisena päänarratiivina on sen tarkasteleminen, miten Plath löysi oman äänensä. Vastaukseksi tähän kysymykseen ja samalla kirjan pääteesiksi voi tulkita seuraavan: Plath löysi oman äänensä irrottautuessaan muista äänistä. Nämä muut äänet määrittyivät tutkimuksessa Aurelia Plathiksi, eliotlaiseksi modernismiksi ja Ted Hughesiksi. Johtopäätös on osittain rivien välissä mutta tulee ekplisiittisestikin esille. Aurelia Plathin ja ylipääntään perheen vaatimuksista irrottautuminen ja tämän merkitys Plathin oman äänen löytämiselle nimittäin liitetään *Bell Jariin*, Plathin ”hermoromahduksen autobiografiaan”. Wagner-Martinin mukaan vasta *Bell Jarin* kirjoittamisen jälkeen Plath löysi ”viimeisten runojensa voimakkaan, armottoman äänen”. (Wagner-Martin 2003, 34.)

Niin ikään tärkeänä oman äänen löytymisen kannalta näyttäytyy kirjailijan irrottautuminen niistä ihanteista, jotka vallitsivat kirjallisuudessa varsinkin Plathin uran alkutaipaleella. Wagner-Martin toteaa, että keskikoulusta (junior High School) valmistuttuaan ja saatuaan parhaana oppilaana palkinnoksi Robert Penn Warrenin ja Cleanth Brooksien kirjoittaman oppikirjan *Understanding Poetry* Plath huomasi jo ”jääneensä kiinni” niihin lukemisen ja myös kirjoittamisen mandaatteihin, jotka perinteisesti inspiroivat (mies)kirjailijoita. Vaikka Plath pystyi kyllä lukemaan Thomas Mannia ja T. S. Eliotia, hän ei Wagner-Martinin mukaan juurikaan samastunut heidän teemoihinsa. (Mt., 17.)

T. S. Eliotin asema oli kuitenkin merkittävä 1950-luvulla. Vastaava asema amerikkalaisessa runoudessa oli puolestaan W. H. Audenilla, jonka Plath Smithin yliopistossa opiskellessaan pääsi tapaamaan opettajansa ja modernin runouden asiantuntijan Elizabeth Drew’n järjestämässä henkilökohtaisessa audienssissa. Sekä Eliot että Auden edustivat uuskiittisen muodon kärkeä runou-

niseksi, mitä se minun luennassani ei ole) Swiftin teosten vieläkin ilmeisempi ironia tuntuu jäävän Holbrookilta huomaamatta, minkä seurauksena, lukutavan ollessa kirjaimellinen, ironiseksi ymmärrettävät ainekset näyttäytyvät tulkitsijalle skitsoidisina.

tensa ironiassa, viittailevuudessa ja tarkassa, tiukassa muodossa, ja näitä virheittämiä ja ääneltään epähenkilökohtaisia runoja Plathin aikalaisineen odotettiin suorastaan jäljittelevän, Wagner-Martin kirjoittaa. (Mt., 84.) Tätä taustaa vasten onkin ymmärrettävää, etteivät Smithin aikaiset runot ole lähelläkään Plathin myöhempää henkilökohtaista ja tunnepitoista tyyliä, jossa olennaista oli persoonallisen oman äänen hallitsevuus.

Wagner-Martinin mukaan Hughesille Eliot ei edustanut oppi-isää tai kirjallista esikuvaa, ja Hughesin vaikutuksesta Plath alkoi Cambridgen aikoinaan etäännyä aikaisemmista ihanteistaan ja tutustui uuteen irlantilaiseen runouteen, shamanismiin, okkultismiin, astrologiaan, D. H. Lawrenceen, idän uskontoihin, afrikkalaiseen taiteeseen, eläinaiheisiin (the bestial), mystiikkaan ja, muun muassa, Robert Gravesiin (mt., 84–86). Kuitenkin, Wagner-Martin katsoo, oman äänensä löytääkseen Plathin oli lopulta irrottauduttava myös Hughesista ja tämän vaikutteista, myös Plathin runojen aiheiden keksijänä:

Originating from a number of complex sources, the late Plath voice is, truly, unique. There was *no way* she could have learned to use it by modelling her poems after those of other poets. There was *no way* she could have practiced finding it by writing poems on subjects her husband set out for her, *as if she were a little tired monk, burrowing away in some chilly monastery*. There was *no way* she could have released herself from the "oughts" and "should" of her superior education, with its classist emphasis on taste, on what the right sort of people read and liked. What could have released the poet from well-educated Wellesley girl was the right to experience unfeigned passion. (Mt., 116, kursiivi ER.)

Katkelma on retoriikan ja tyylin osalta Wagner-Martinia kärkevimmillään. Ääri-ilmaukset (no way), toistorakenne ja ironia vievät tyyliä perinteisen akateemisen tutkimuksen genrestä poleemiseen ja kaunokirjalliseenkin suuntaan; kenties voisi jopa sanoa: lähelle Plathille ominaista ääntä. Valtarakenteiden analyysissä on näkyvissä myös feministinen näkökulma, joka on Wagner-Martinin tutkimuksessa keskeinen. Selvemmin se tulee esiin luvuissa "Getting rid of Daddy" ja "The Usurpation of Sylvia Plath's Narrative: Hughes's Birthday Letters".

Luvuista ensin mainittu alkaa sanoin: "Voitonriemuinen nainen on, totta kai, myös "Daddy"-hahmon murhaaja; ketä tai keitä kaikkia tuon hahmon siten tulkitaankaan edustavan."¹⁶¹ Tätä seuraa kuvaus Plathin poeettisesta mytologiasta, jossa kirjailija "antropomorfoi voimakkaan, valkoisen miehen, joka on valehdellut hänelle, pettänyt häntä, tuhlaannut hänen rahansa ja/tai hylännyt hänet – samaan aikaan odottaen naista suorittamaan halpamaisimmatkin koti-työt, tarjoamaan seksipalveluita sekä kantamaan ja hoitamaan lapset". Wagner-Martinin mukaan Plathin "ei tarvinnut käyttää mielikuvitustaan luodakseen kyseisen hahmon". Tätä ironista kommenttia seuraa sitaatti Plathin ystävälleen Marcia Brownille kuukausi ennen itsemurhaansa lähettämästä kirjeestä. Siinä kirjailija kuvaa vaikeuksiaan selvitä kaikesta yksin ja toteaa, ettei Hughes, joka

¹⁶¹ The triumphant woman is, of course, also the murderer of the "Daddy" persona, whoever (or how many whoevers) that figure is interpreted to represent. (Wagner-Martin 2003, 119.)

ei koskaan maksanut yhtäkään laskua tai ajanut nurmikkoa, voi hänen tilannettaan ymmärtää. (Mt., 119.)

Wagner-Martinin sanavalinnat ovat merkityksellisiä. Niiden myötä alisteisessa asemassa olevaksi kuvattu nainen tulee korotetuksi miehen yläpuolelle; viittaahan esimerkiksi käsite "antropomorfoisoida" siihen, ettei kuvauksen kohde eli tässä tapauksessa mies olekaan ihminen vaan eloton tai eläin, josta vain tehdään ihmisen kaltainen. Retoristen valintojen myötä Plathin runojen valkoinen voimakas mies, jonka (kuten tutkimuksessa ironian keinoin alleviivataan) esikuvaksi Wagner-Martin tulkitsee Hughesin, representoituu näin ollen hyvin alhaisena.

Edellä mainituista luvuista jälkimmäisessä kritiikki Hughesia kohtaan on kärkevintä. Se kytkeytyy Plathin ja Hughesin henkilökohtaisen elämän ja parisuhteen sijasta siihen, mitä Hughes teki kirjailijana kirjailija Plathia kohtaan. Kyseisen, ja samalla kirjan viimeisen, luvun otsikko on kärkevyydessään kuvaava: puhe on Plathin narratiivin "anastamisesta" (usurpation), joksi Wagner-Martin Hughesin *Birthday Letters* -kokoelman käsittää. Siinä missä esimerkiksi foorumin perustaja Elaine Connell (20.1.1998) tulkitsee Hughesin viimeisen kokoelman tekstit kertoviksi rakkausrunoiksi ja kirjoitti pitävänsä runoja koskettavina ja aitoina, Wagner-Martin (2003, 148) määrittelee kokoelman "salaiseksi kätöksiksi" (a secret hoard) tai "kenties salaiseksi aseeksi" (a secret missile), jonka päämääränä on "suututtaa Plathin lukijat".

Wagner-Martin katsoo Hughesin kirjoittaneen viimeiseksi jääneessä kokoelmassaan Plathin runot uudelleen, mutta niin, ettei alkuperäisistä jää jäljelle mitään järkevää (sensible) tulkiten Hughesin runot näin ollen ikään kuin Plathin runojen ylikirjoittamiseksi tai niiden sotkemiseksi ja siten väkivaltaiseksi teoksi.¹⁶² Esimerkkinä Hughesin suorittamasta uudelleenkirjoittamisesta Bundtzen tuo esiin Plathin runon "The Rabbit Catcher", josta Hughes on lainannut myös otsikon. Plathin runon minä hämmästelee, "millainen ihminen pyytää jäniksiä, millainen ihminen tappaa", kun taas Hughes kirjoittaa omassa samannimisessä runossaan itsestään viattoman maalaispojan, joka jäniksiä pyytämällä haluaa vain ruokkia perheensä eikä siksi voi ymmärtää ansoja maasta repivän naisen,

¹⁶² Lynda K. Bundtzen tarkastelee artikkelissaan 'Poetic Arson in Sylvia Plath's "Burning the Letters"' (2010) muun muassa tämänkaltaista tekstuaalisen väkivallan tematiikkaa. Hughesin ohella siihen osallistui myös Plath, jonka tiedetään polttaneen Hughesin kirjoituksia. Plath myös kirjoitti omia runojaan Hughesin käsikirjoitusten kääntöpuolelle niin, että muste on tihkunut paperin läpi "pysyvästi sotkien ja tahraten" Hughesin tekstit. Koska nämä käsikirjoitukset on arkistoitu Plath-kokoelmaan, on Bundtzenin mukaan niin, että Plathin tekstikorpus (*body of work*, kursiivi ER) on huolella koottu kasaan yleisön nähtävälle ja tutkijoiden tarkastelua varten, kun taas tämän seurauksena Hughesin kohdalla tilanne on päinvastoin johtanut hajoamiseen. Plathin tekstit ovat päällä, nähtävissä, kun taas Hughesia pitää "tirkistellä" paperin toiselta puolelta. (Bundtzen 2010, 236–238.) Tällä tavalla kirjailijoiden asemaa representoidessaan Bundtzenin voi tulkita kirjoittavan Plathille valtaseman. Hughes puolestaan kirjoitetaan (tekstuaalisessa mielessä) alisteiseen asemaan tämän ollessa Plath-arkistossa sotkettuna ja tahrattuna ja jopa eräänlaisen seksuaalisen häirinnän kohteena, minkä sivumerkityksen ilmaukseen "peek" voi tulkita sisältyvän.

Plathin, ”villiä vihaa”. Wagner-Martin katsookin, ettei *Birthday Letters* -kokoelman tarkoituksena liene ollut niinkään taiteilla sanoilla, vaan ”pyyhkiä pois syyllisyys”, joka oli seurannut Hughesia Plathin kuoleman jälkeen. (Mt., 150–152.) (Vrt. Middlebrook 2010; 2004, 166–173.)

Wagner-Martin lukee *Birthday Lettersin* runot yksiselitteisen tunnustuksellisinä käsitteen perinteisessä merkityksessä – runon minä on yhtä kuin Hughes, ja vastaavanlaisen tulkintatavan kirjoittaja tuntuu katsovan ohjanneen myös Hughesia Plathin runojen lukijana ja uudelleenkirjoittajana. Siinä missä Plathin myöhäisrunouden ääni on kirjoittajan mukaan runsaudensarvi, täynnä intensiteettiä ja komediallisuutta, Hughesin kokoelman ääntä hän pitää päinvastoin litteänä ja kirjaimellisena. Wagner-Martin tulkitsee Hughesin pyrkineen ikään kuin korjaamaan Plathin kertomuksen ”virheet” ja haastamaan Plathin runoissa rakentuvan narratiivin. Toisin kuin Stevenson (1998), joka perusteli oman elämäkertansa uskottavuutta *Birthday Lettersin* narratiivilla, Wagner-Martin siis ikään kuin kieltäytyy ottamasta vastaan Hughesin Plath-kertomusta. Wagner-Martin myös esittää, että kokoelman perusteella Plathin tuotannon vaalijan (caretaker) ja editoijan roolia ei olisi pitänyt antaa Hughesille, sillä *Birthday Letters* -kokoelmassaan mies kirjaimellisesti ”vie sanat Plathin suusta ja taiteesta”. Sen lisäksi, että kokoelman runot ”anastavat Plathin narratiivin”, ne myös ”uhkaavat hävittää tämän äänen”. (Wagner-Martin 2003, 148–149.)

Birthday Lettersin ongelmiin keskittynyt luku ja samalla koko tutkimus päättyy vetoomukseen, jossa Wagner-Martin asettaa itsensä puhumaan suuremman joukon puolesta:

The voice is the reason we revere the work of Sylvia Plath. It is the reason we are angered by the use Ted Hughes made in his volume, *Birthday Letters*, of her own accomplished *oeuvre*. Recognized as a major poet, Sylvia Plath deserves to be swept along in a steady stream of appreciative criticism, scholarly accuracy and newly loyal readers. May the twenty-first century bring her work a truly lasting resonance. (Wagner-Martin 2003, 153.)

Lainattu ote on asemoitu tutkimuksen loppuun erilleen muusta tekstistä. Tästä johtuen otteen ”me” jää osittain määrittymättä. Se voi viitata Hughesin kokoelmaan kielteisesti suhtautuneisiin kriitikoihin, joista edellisissä kappaleissa on ollut puhe, tai kenties Plathin lukijoihin laajemminkin. Me-muotoisuus toimiikin tekstissä retorisenä keinona, jonka avulla sekä viitataan jo olemassa olevaan yhteisöön että tuotetaan sellaista Plathin vaalijoista koostuvaa yhteisöä, johon Hughes (Plathiin nähden epäkunnioittavine tekstuaalisine tekoineen) ei kuulu. Me-muotoisuus myös luo pohjan idenfikaatiolle kutsuessaan lukijaa osaksi tekstissä tuotettua yhteisöä ja sitä kautta hyväksymään kirjoittajan johtopäätökset. Tämän yhteisön kuvassa olennaista tuntuu Wagner-Martinin retoriikan perusteella olevan Plathin ja tämän äänen syvä kunnioittaminen sekä Hughesia kohtaan tunnettu suuttumus.

3.6.3 Uhidiskurssista jälkistrukturalistisiin painotuksiin

Kuten elämäkertakirjallisuudessa, Plath saa toisinaan uhrin aseman myös feministisen kritiikin piirissä tehdyissä tutkimuksissa. Feminismiiä erilaisina vaihei-

na tarkastelleen Hester Eisensteinin tapaan kärjistäen tällaista tutkimusta voisi luonnehtia uhri- ja kurjuustutkimukseksi. Sittenkin sen alkoivat haastaa erilaiset naisten positiivista kykyä ja vaikutusvaltaa, ”heikon valtaa”, teoretisoivat mallit, joissa naista tarkastellaan myös toimivana subjektina eikä siis vain objektina tai uhrina. (Ks. Kosonen 2004, 196.) Nämä myös Plath-kirjallisuuteen tulleet uudet suuntaukset, joissa nainen on toimiva subjekti, asettuvat pitkälti kolmannen aallon feminismiin piiriin, siinä missä uhriuteen keskittyvä tutkimus edustaa lähtökohtiensa puolesta usein etupäässä toisen aallon feminismiä.

Uhrinäkökulman sisältävässä tutkimuksessa biografisen tutkimuksen perinnöllä on vahva asema, ja syyllisiksi Plathin ahdinkoon esitetään tavallisesti joko Plathin elämän miehet tai 1950-luvun yhteiskunta. Usein tällaiset näkökulmat yhdistyvät lisäksi tutkimusotteeseen, jossa pyritään tekemään Plathille oikeutta sekä henkilönä että kirjailijana kaltoin kohdeltuna naisena. Jacqueline Rosen (1992, 3) mukaan feminismi, joka on noussut Plathin patologisoijia vastaan, onkin itse asiassa paradoksaalisesti omaksunut kritisoimansa koulukunnan kehyksen antaessaan omissa tulkinnoissaan kirjailijan tuotannolle aseman yhteiskunnan sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden seurauksena ja Plathille patriarkaalisesta maailmasta viattomana uhrina (Rose 1992, 3).¹⁶³ Tällaisena Plath näyttäytyy paikoin muun muassa *Sylvia Plath Forum*in perustajan Elaine Connellin tutkimuksessa *Killing the Angel in the House* (1998).

Kirjan nimi viittaa Virginia Woolfin kirjoitukseen ”Professions for women” vuodelta 1931. Siinä Woolf ironisoi roolia, johon (viktoriaanisen ajan) patriarkaalinen yhteiskunta pyrkii naisen mahdollittamaan: naisen tulisi olla talon enkeli, sympaattinen, ihastuttava, epäitsekäs, uhrautuva, muiden mielipiteisiin mukautuva ja puhtoinen.¹⁶⁴ Woolf tulkitsee tuon enkelin tappamisen tehtäväksi, johon naiskirjailijoiden – hänen itsensä muiden muassa – on täytynyt ryhtyä, sillä sen kuiskauksia ja toiveita kuuntelevan ei ole mahdollista olla vakavasti otettava kirjailija. Woolf määrittelee tekonsa itsepuolustukseksi: ”Jos en olisi tappanut häntä, hän olisi tappanut minut.” (Woolf 2015.) Connell siteeraa päättösluvussa Erica Jongia, joka on todennut, että purkaessaan kiltteyden ansan Plath tappoi tuon enkelin naisten kirjallisuudesta lopullisesti. Connell tuntuu allekirjoittavan näkemyksen; hän toteaa, että Plathin rohkeus kirjoittaa kuukautisista, keskenmenosta, hedelmättömyydestä ja miesvihasta on toiminut femi-

¹⁶³ Myös Bassnet (1987) kritisoi Plath-tutkimusta siitä, että siinä vaikuttaa kaksi länsimaisen kulttuurin sitkeintä myyttiä: myytti tuomitusta runoilijasta (Doomed Poet) ja myytti turhautuneesta naisesta (Frustrated Female). Bassnet kritisoi myös (mies)tutkijoita siitä, että näillä on holhoava asenne Plathiin. (Ks. myös Väisänen 2001, 27, 85.) Antti Väisänen (2001, 85) mukaan samanlainen holhoava asenne ulottuu kuitenkin myös feministisellä otteella tehtyyn tutkimukseen. Väisänen näkökulman voi todeta tässä kohdin toistavan jäljempänä käsittelemääni Jacqueline Rosen feministiselle Plath-tutkimukselle esittämää kritiikkiä.

¹⁶⁴ Patriarkaalisen kulttuurin ja miehisestä kirjallisuustraditiosta naiselle varaamista rooleista joko enkelinä tai hirviönä ja Plathin suhteesta niihin ks. myös esim. Bennett (1986) ja Bundtzen (1988, 14–19) sekä Gilbert ja Gubar (2000 [1979]), joiden tutkimukseen Bundtzen myös viittaa.

nistisille kirjoittajille sysäyksenä käsitellä aiemmin tabuina pidettyjä aiheita. (Connell 1998, 129.)

Sitaatin alkuperäiskontekstin kannalta kirjan nimi *Killing the Angel in the House* ei kuitenkaan täysin istu Connellin teoksen kokonaisnäkökulmaan. Sen sijaan että tulkitseisi Plathin naisliikkeen sankariksi Connell näet esittää kirjailijan päinvastoin uhrina sekä traagisena hahmona. Räikeimmin uhrirepresentatio on läsnä kirjan toisen luvun lopussa kirjoittajan esittäessä pitävänsä Plathin runouden keskitysleirikuvastoa emotionaalisesti osuvana kuvana siitä raivosta ja voimattomuudesta, joka luonnehti naisten asemaa 1950-luvulla. Plathin valinta tappaa itsensä kaasun avulla on kirjoittajan mukaan niin ikään osuva: se kertoo siitä, että Plath oli ”aikakauden ihmishuhri”, ”nykyajan naispuolinen Hamlet”. (Mt., 42–43.) Hieman paradoksaalisesti Connellin retoriikassa toistuu toisaalta määritelmä Plathin kuolemasta tragediana, mikä on rituaaliuhrinäkökulman kanssa ristiriidassa, sillä tragedian sankarihan ajaa – vastoin parempaa tietoa – itse itsensä tuhoon eikä siis ole ulkopuolelta tuhottavaksi valittu viaton uhri.

Lynda K. Bundtzenin alun perin vuonna 1983 ilmestynyt tutkimus *Plath's Incarnations: Woman and the Creative Process* (1988) puolestaan on Rosen huomiioon nähden kiinnostava tapaus siinä mielessä, että kuten Plathin varhaiset patologisoijat myös Bundtzen tarkastelee Plathia psykoanalyttisessä kehyksessä. Lisäksi Bundtzenin tutkimuksessa patriarkaalinen kulttuuri näyttäytyy Rosen kritiikissä mainittuun tapaan naisen psyyken muokkaajana ja nainen representoituu täten alistettuna. (Ks. Bundtzen 1988, 115, 186). Tutkimuksen johtopäätökset huomioon ottaen Plathin ei kuitenkaan voi sanoa näyttävänsä *passiivisena* uhrina. Vaikka psykoanalyttinen diskurssi määrittää teosta, Holbrookin näkökulmassa keskeinen patologisoiva ote ei myöskään ole Bundtzenilla läsnä. Bundtzen päinvastoin kuvaa teoksensa alkulehdillä ärsyyntyneensä Plathin vastaanotossa havaitsemastaan toistuvasta pyrkimyksestä osoittaa Plathille paikka kirjallisuushistoriassa ”tunnustuksellisenä tai itsetuhoisena runoilijana tai toisinaan yksinkertaisesti vain hysteerisenä naisena” (Bundtzen 1988, ix). Esimerkiksi Butscherin tutkimusta Bundtzen luonnehtii tyypilliseksi Plath-tutkimukseksi sen ”psykoanalyttisen mongerruksen pinnallisen käytön” perusteella: psykoanalyysistä lainatut käsitteet luovat vaikutelman ”syvälle porautuvasta analyysistä, mutta todellisuudessa se on tylsämielinen väline, jonka tarkoituksena on esittää Plath ja tämän runous sairaina” (mt., 8). Bundtzenin ekplisiittisesti määrittelemänä agendana sen sijaan on auttaa lukijoita näkemään Plath ja tämän tuotanto ”epänormaaliuden sijasta naiseuden ja luovan prosessin esimerkillisinä ilmauksina” (mt., 52).

Bundtzen myöntää freudilaisen kehyksen haastavuuden, jos ja kun pyrkimyksenä on Plathin ymmärtäminen ”paradigmaattisena naistaitelijana” nimenomaan patologisoinnista irtoavassa kehyksessä, sillä patologisoiva näkökulma syntyy usein psykoanalyttisen otteen sivutuotteena. Tällä tutkija viitanee feminismiin ja psykoanalyysin välisen suhteen vaikeaan alkutaipaleeseen: vielä 1960-luvulla feministit suhtautuivat psykoanalyysiin negatiivisesti tai jopa vihamielisesti, sillä psykoanalyysi miellettiin patriarkaatin alistussys-

teemiä tukevaksi teoriaksi, jossa käsitys sukupuolierosta tuotti naisesta vain negatiivisen kuvan. Tämä siksi, että Freudilla mies on normi naisen saadessa roolin (suhteessa tähän normiin) poikkeamana. (Ks. Rojola 2004, 172.) Bundtzen kuitenkin katsoo edustamansa lähtökohdan ja psykoanalyysin välillä nähdyn ristiriidan aiheutuvan paljolti Freudin ajatusten väärintulkinnasta ja niiden käyttämisestä psykologisen konfliktin diagnosointiin sen kuvailemisen sijasta.¹⁶⁵ Bundtzen myös huomauttaa, että hänen tutkimuksensa käynnistymisen eli vuoden 1973 jälkeen freudilaista ajattelua on mukautettu uusin tavoin naisen psykologian analyysiin ja naistaiteilijat ovat myös alkaneet puhua konfliktista, joka piilee heidän kulttuurisesti määrittyvien naisenrooliensa ja taiteilijuuden välillä. Näiden uusien kontribuutioiden kirjoittaja kertoo vaikuttaneen vahvasti hänen tutkimukseensa. (Bundtzen 1988, 43–46.)

Feministisen tutkimuksen (nyky)perspektiivistä katsottuna Buntzenin *Plath's Reincarnations* ei ole teoreettiselta otteeltaan yhtä tuore kuin 1990-luvun puolella ilmestynyt Jacqueline Rosen *The Haunting of Sylvia Plath* (1992) tai vaikkapa Susan R. Van Dynen *Revising Life* (1993), joissa näkyy 1980-luvulla esiin nousseiden feminismin kolmannen aallon ajattelijoiden, kuten erityisesti Julia Kristevan ja Judith Butlerin, vaikutus.¹⁶⁶ Bundtzenin feministisen teoretoinnin keskiössä ovat Simone de Beauvoirin ja Adrienne Richin näkemykset, ja naisen asema nähdään paljolti patriarkaalisen kulttuurin määrittämänä. Toisaalta kirjoittajan teesi lähenee paikoin myös näkemystä aktiivisesta subjektista sekä tekstien performatiivisesta voimasta maailman muuttamisessa. Bundtzen nimittäin esittää Plathin pyrkivän ”uudelleen haltuunottamaan naisen ruumiin” ja että kirjailijan oma ruumis on ”lähtökohta kuvitteellisessa autonomiasa”, pyrkimyksessä päästä pois miehelle maailmalle alistaisesta asemasta. ”Plathin inkarnaatiot”, kuten kirjoittaja Plathin runojen miehisen vallan alta

¹⁶⁵ “...the frequent use of his terminology to prescribe rather than describe psychological conflict” (Bundtzen 1988, 43).

¹⁶⁶ Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi (2008) toisaalta esittävät, että vuonna 1990 ilmestynyt *Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity* on kirjoitettu ”kannanotoksi feministisen toisen aallon liikkeen sisäiseen keskusteluun”, ja näin ollen osittain kyseenlaistavat tulkinnan Butlerista ja mainitusta teoksesta postfeministisenä tai feminismiin kolmantena aaltona. Samaan aikaan he kuitenkin toteavat, että Butlerin teos muutti ilmestyessään sen ajan pysähdyksissä olleen feministisen keskustelun asetelman, koska se ei edustanut sen enempää ”teoreettista” sukupuolierofeminismia kuin ”käytännöllistä” tasa-arvofeminismikään, joista molemmat saivat ihailua ja arvostusta mutta myös arvostelua osakseen. Butlerin kirja nimittäin oli teoreettisesti suuntautunut muttei kuitenkaan suhtautunut myötämielisesti Luce Irigarayn sukupuolierofeminismiin sen enempää kuin Julia Kristevan feminiinisyyden teoretisointiin, ja vaikka se oli kiinni käytännöllisissä asioissa, se oli tätä eri tavalla kuin perinteinen tasa-arvofeminismi. Pulkkinen ja Rossi summaavatkin Butlerin tuoneen ”ranskalaisen” filosofian sukupuolen alueelle uudella tavalla ja antaneen sille toiset, sukupuolierojattelusta poikkeavat kasvot”. (Pulkkinen & Rossi 2008, 8–9, lainausmerkit kirjoittajien.) Butler (2008, 18–20) itsekin toteaa teoksensa myöhemmän painoksen, vuodelta 1999 olevassa esipuheessaan *Hankalan sukupuolen* hyödyntävän jälkistrukturalismia mutta pikemminkin alistamalla sen piiriin asettuvat teoriat feministiselle uudelleenmuotoilulle kuin ”soveltamalla” jälkistrukturalismia feminismiin.

irrottautuvia hahmoja kutsuu, Bundtzen tulkitsee aktuaalisen maailman ”uudelleen keksimisenä” tai vähintäänkin sen ”uudelleen järjestämisenä niiden ihmissuhteiden osalta, joiden varaan maailmamme rakentuu”. (Bundtzen 1988, 236.)

Vaikka Bundtzen tutkimuksensa alussa kritisoi sitä, että Plath on lokeroitu tunnustukselliseksi ja itsetuhoiseksi runoilijaksi, tutkija itsekin tulkitsee runon puhujan toisinaan suoraan Plathiksi ja muut henkilöt tämän läheisiksi (ks. mt., 104, 240–242). Hän myös toteaa, että biografia on tärkeämpi kuin kirjallisuushistoria, kun pyritään ymmärtämään Plathin kehitystä runoilijana (mt., 42). Judith Krollin pyrkimystä uskriittiseen luentaan Bundtzen jossain määrin ironisoi toteamalla, että lähtökohdastaan huolimatta Kroll vahvistaa argumentaatioaan alaviitteisiin sijoitetulla biografiatiedolla ja Hughesin kommentteilla Plathin luku- ja työskentelytottumuksista; Plathin kirjastoon tukeutuva Kroll on Bundtzenin mukaan yhtä lailla riippuvainen tekstin ulkopuolisesta tiedosta kuin sellaiset tutkijat, jotka käyttävät tulkinnassa apunaan Plathin elämää. (Mt., 12) Nämä kannanotot saavat Bundtzenilla aseman paitsi kritiikkinä Krollin (Bundtzenin näkökulmasta lähinnä näennäisen) uskriittiselle tutkimusotteelle myös puolusteluna tutkijan omalle sosiaalipsykologista ja psykoanalyttistä kehystä hyödyntävälle näkökulmalle, jossa toisinaan tekstien lähiluvun ohella myös arvailaan Plathin intentiota tai annetaan sille asema tekstien merkityksen rajajana (esim. mt., 11, 252).¹⁶⁷ Vaikka tutkimus kohdistuu myös Plathiin henkilönä, useimmiten tutkija kuitenkin väistää Plathin tuotannon tulkinnassa riittämättömänä pitämänsä tunnustuksellisuuden lukureitin ja korostaa Plathin kurottuvan yksityisestä yleiseen: henkilökohtaiset kärsimykset ovat Plathin huomion kohteena vain siinä määrin kuin ne ”representoivat yleisemmin naisen asemaa” (mt., 30; ks. myös mt., 33, 232).

Psykoanalyttinen diskurssi on keskiössä myös Jacqueline Rosen tutkimuksessa *The Haunting of Sylvia Plath* (1992). Freudilaisen tulkintatradition sijasta teos kuitenkin kallistuu jälkistrukturalistisen psykoanalyttikon Julia Kristevan suuntaan. Näkökulma on feministinen, mutta Rosen ote eroaa Bundtzenista siinä, mihin analyysi kohdistuu ja miten tiedon mahdollisuuksiin ja kirjallisuuteen merkityksenkantajana suhtaudutaan: toisin kuin Bundtzenilla (ja niin ikään psykoanalyttistä otetta hyödyntävällä Holbrookilla), Rosella Plathin tuotannon kautta ei pyritä selvittämään kirjailijan ajatuksia, tunteita, kokemuksia tai intentioita vaan kiinnostus kohdistuu tekstiin itseensä ja sen merkityspotentiaaliin.

¹⁶⁷ Myös Bundtzenin myöhemmässä tutkimuksessa *The Other Ariel*, jossa tarkastelun kohteena on Plathin alkuperäinen *Ariel*-käsikirjoitus, on läsnä lukuote, jossa merkitystä pohditaan myös Plathin intentioiden valossa. Bundtzen (2005, 6) nimittäin esittää, että meidän on ainakin pohdittava, mikä alun perin oli Plathin aikomus kokoelman suhteen, ja toteaa tämän jälkeen ”rekonstruoivansa Plathin intentiot” tämän käsikirjoitusten avulla. Joissain tapauksissa Bundtzenin mukaan on myös ”vaikea erottaa toisistaan biografista Plathia ja hänen runojensa puhujia” eli myös Plathin tuotannon lukeminen biografisessa kehityksessä on siinäkin läsnä.

Rosen tutkimuksen voi myös katsoa edustavan ranskalaista *écriture féminine* -liikettä, jota muun muassa Hélène Cixous edustaa. Siinä feminiininen kirjoitus on feminiininen prosessi ja kirjoituksen käytäntö, jonka avulla pyritään ilmaisemaan tukahdutettu feminiininen kirjoittamalla auki sellainen, jota maskuliinisessa symbolisessa järjestyksessä ei ole voitu kirjoittaa. Lea Rojolan sanoin, "[é]criture féminine merkitsee halua tuottaa diskursiivisia tiloja, joissa ja joista feminiininen ero voidaan luovasti artikuloida". (Rojola 2004, 170; ks. myös Saresma 2007, 46–49.) Tämä näkyy kritiikissä Alvarezin Plath-tulkinnoille: Rosen mukaan niissä otetaan hämmästyttävän vähän huomioon Plathin sukupuoli. Sukupuolieron ohittamisen hän katsoo olevan yhteydessä universaalin estetiikkaan, jonka sisälle Alvarez pyrki kirjoittamaan Plathin. Pääsyvaatimuksena kirjallisuuden korkeimpaan muotoon näet tuntui olevan se, että kirjoittaja ikään kuin jättää feminiinisyytensä taakseen. (Ks. Rose 1992, 23.)

Rose sen sijaan pyrkii kirjoittamaan Plathin runouden feminiinisyyttä auki esimerkiksi tulkinnassaan runosta "The Rabbit Catcher". Muun muassa Anne Stevenson ja Linda Wagner-Martin ovat tulkinneet tätä jäniksenmetsästyksen ympärille kiertyvää runoa kuvauksena Plathin avioliitosta, kuten Rose tuo esiin.¹⁶⁸ Rose ottaa vahvasti huomioon sukupuolen ja ruumiillisuuden kysymykset mutta kuitenkin niin, että tarkastelu asettuu biografisen kehyksen ulkopuolelle: hän katsoo runon leikkivän erilaisilla seksuaalifantasioilla, minkä seurauksena pintatason ilmeiset sukupuoliroolit ja heteronormatiivinen kuvasto paikoin horjuvat. Rose päätyy tarkastelemaan runoa tutkimuksena patriarkaalisesta vallasta (luontoon kohdistettuna ja toisaalta kirkossa ja kodissa harjoitettuna väkivaltana) ja samaan aikaan (seksuaalisen nautinnon ja osallisuuden kautta) naisten kaksinaisesta suhteesta siihen. Analyysinsä ohessa Rose myös toteaa, että runon julkaisuhistorian voi katsoa esittävän uudelleen runossa käsitellyn seksuaalisen yhteenoton teeman tai ikään kuin todistavan sen puolesta: Hughes poisti kyseisen runon *Arielin* ensipainoksesta. (Mt., 135–143.)

Rosen tutkimuksen kohdalla maskuliinisen järjestyksen tukahduttamispyrkimykset ja halu kirjoittaa niistä huolimatta ja niitä vastaan oli läsnä hyvin konkreettisesti myös tutkijan omassa tutkimusprosessissa. Ted Hughes ei nimittäin hyväksynyt Rosen tulkintoja Plathin runoudesta ja pyrki uhkailun keinoin saamaan Rosen luopumaan niistä. Rose kirjoittaa tutkimuksensa alkusanoissa, ettei kuitenkaan suostunut poistamaan kirjasta tulkintaansa Plathin runosta "The Rabbit Catcher", vaikka kyseinen analyysi Ted Hughesin mukaan oli "vahingollinen Plathin lasten kannalta" ja siinä ilmenevä, Plathin "seksuaalidentiteettiä koskeva spekulatio riittäisi joissain maissa perusteeksi tappoon". (Rose 1992, x–xi.)

Rose kytkee hänen ja Plathin perikunnan välisen erimielisyyden erilaisiin totuuskäsityksiin: siinä missä Ted Hughesille ja tämän sisarelle Olwyn Hughesille totuus (Plathin tuotannosta) on singulaarinen (ja kirjailijan elämäkertaan ja henkilöön palautuva), Rose näkee singulaarisen totuuden hyvin epävarmana kategoriana. Kirjoittaja esittää kirjansa julkaisun olevan "julistus niin tulkinnan monimuotoisuuden puolesta kuin senkin, että jokaisella Plathin lukijalla on oi-

¹⁶⁸ Ks. Rose 1992, 135–136, 257–258.

keus muodostaa oma käsityksensä kirjailijan tuotannon merkityksestä ja arvosta”. Auktoriteettiin vetoavan argumentin ja toisaalta mallin kautta perusteellisen keinoin sekä vielä me-muotoisuutta tehokeinonaan käyttäen Rose kirjoittaa, ettei hänen mielestään totuuden epävarmuus ole ratkaisua edellyttävä ongelma, vaan samaan tapaan kuin Plath omassa kirjoittamisessaan, myös meidän tulisi päinvastoin pyrkiä pitäytymään sen synnyttämässä levottomuuden tilassa. (Mt., xi–xii.) Rosen tutkimuksessa, kuten jälkistrukturalistisessa tutkimusotteessa on tavallista, totuuden epävarmuus esitetään siis hedelmällisenä lähtökohtana tulkinnalle ja kirjoittamiselle ylipäätään, ei ratkaisua edellyttävänä ongelmana. (Ks. myös Bassnett 1987, 6.)

Rose kritisoi tapaa, jolla Plathin kirjoituksiin on suhtauduttu ikään kuin ne ilmentäisivät suoraan kirjoittajaansa – niin kuin teksti olisi henkilö tai todiste kirjoittajan psykologisesta tilasta. Kritiikki kohdistuu toisin sanoen tutkimukseen, jonka retoriikka perustuu sellaiseen rinnakkaisuussiteillä argumentoimiseen, jossa yhdistetään eri tasojen asioita esittämällä yksi toisen ilmaukseksi tai ilmentymäksi (kuten teos henkilön). Kirjoittamisen ja elämän välinen suhde ei Rosen mukaan ole yksiselitteinen; kirjoittaminen voi olla luonteen paljastamista (character revelation) tai jopa eräänlainen ”hulluuden muoto”, mutta se voi olla myös keino pysyä järjissään. (Rose 1992, 4.)¹⁶⁹ Rose näkeekin ongelmallisena tutkimuksen, jossa kirjailija patologisoidaan sillä seurauksella, että tuotanto saa aseman psyykkisen häiriön ”oireena tai varoituksena, jonakin, jota on yhtä aikaa sekä ihailtava että vältettävä” (mt., 3). Tämä näkökulma tulee esiin myös ”The Rabbit Catcher”-luennassa: Rose (1992, 139–140) tulkitsee runon samastavan seksin ja kuoleman (kaniinien ”pienien kuolemien” saadessa merkityksen myös orgasmina) mutta toisaalta pitää yhtä relevanttina tulkintaa, jonka mukaan kuolema näyttäytyy runossa yhtä haluttavana ja houkuttelevana kuin seksi. Heti perään kirjoittaja kuitenkin painottaa, ettei Plathia tule patologisoida kyseisen assosiaation vuoksi ”syyttämällä häntä kuolemankaipuusta tai päättämällä hänen olevan pahaksi tytöille”, vaan kyseisiä elementtejä tulisi tarkastella suhteessa kirjalliseen traditioon, joka ulottuu Shakespearesta aina Georges Bataillen surrealismiin.¹⁷⁰

Kuten edellä todettu, Rose kuitenkin näkee problemaattisina myös tietynlaiset, patologisoivaa linjaa vastaan hyökänneet feministiset kirjoitukset. Tämä siksi, että kirjailijan tuotanto saa niissäkin aseman oireena. Patologisoiva ote saattaa siis olla läsnä myös feministisissä näkökulmissa, vaikkakaan niissä ensisijaisesti sairaalloisena ei näyttäydy kirjailija vaan yhteiskunta. Kyseinen huo-

¹⁶⁹ Samantapaisen huomion tekee myös Hayman (2003, 130–131) todetessaan, että kuolemaorientoituneiden runojen kirjoittaminen on voinut lisätä Plathin alttiutta itsemurhaan, mutta yhtä hyvin niiden kirjoittamisella on voinut olla päinvastainen vaikutus. Toisaalta Hayman tämän jälkeen rakentaa siltää mielikuvituksen ja todellisten tekojen välille vihjaten samassa yhteydessä, kuten tutkimuksensa muissakin luvuissa, ettei Plath vain kirjoittanut kuolemasta vaan myös *kuolemansa*.

¹⁷⁰ Rose (1992, 140) korostaa, ettei tarkoituksena ole hakea oikeutusta Plathin kuvastolle mieskirjailijoiden kautta, vaan Shakespearen ja Bataillen esiin nostamisen funktiona on tuoda esiin Plathin runossa läsnä olevat poeettiset merkitykset ja kulttuuriset yhteykset.

mio pätee toisinaan sellaiseenkin feministiseen tutkimukseen, joka ei lähtökohdaisesti edusta niin sanottua toisen aallon feminismiä vaan kuuluu Rosen tutkimuksen tapaan kolmannen aallon jälkistrukturalistisen tradition piiriin. Näin on esimerkiksi Susan R. Van Dynen tutkimuksen *Revising Life: Sylvia Plath's Ariel Poems* (1993) kohdalla, jossa Plathin runoutta ja kirjoittamisen prosessia tarkastellaan Judith Butlerin performatiivisuusteorian kehityksessä.

3.6.4 Performatiivisessa kehityksessä: sanoista tekoihin

Judith Butlerin vuonna 1990 ilmestynyt *Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity* eli *Hankala sukupuoli* (2008) oli performatiivisuusteorian kannalta urauurtava ja Butlerin läpimurtoteos. Sen myöhemmän painoksen esipuheessa Butler toteaa performatiivisuuden tarkan sanallistamisen olevan hankalaa. Olennaista performatiivisuudessa on kuitenkin toisto ja rituaali. Butler myös toteaa teoriansa häilyvän kahden eri ulottuvuuden välillä: yhtäältä performatiivisuus ymmärretään siinä kielellisenä ja toisaalta performatiivisuutta luetaan teatterillisena, esityksellisyytenä. Nämä kaksi kantaa ovatkin itse asiassa performatiivisuuden eri puolia, jotka ovat toisiinsa yhteydessä sekä yhteenkietoutuneita.¹⁷¹ (Butler 2008, 25, 36.)

Butlerin teorian perusajatus pulautuu puheaktiteorioihin, joiden kehittäjiin kuuluvat John Searle ja J. L. Austin (ks. Butler 1988). Eräs keskeinen niissä määritelty tunnusmerkki performatiiville on se, että ilmaus on samalla teko ja tekijä sama kuin puhuja.¹⁷² Vaikka Austin käsittelee ”puhetta”, performatiivi voi olla myös kirjoitetussa muodossa ilmaistu; kirjoitettu teksti on liitettävissä tekijään allekirjoituksen kautta. (Austin 1962, 60–61.) Lähempi teoreettinen kytkös Butlerin näkökulmalle löytyy kuitenkin jälkistrukturalismin keskeisiin ajattelijoihin kuuluvan Jacques Derridan ajattelusta: todellisuutta ajatellaan muodostettavan myös kielellä ja ruumiillisilla eleillä, missä toistolla on keskeinen rooli (ks. Butler 2008, 25; Pulkkinen & Rossi 2008, 10–11).

Derridalla myöskään kaunokirjallisuus ei rajaudu performatiivisuuden ulkopuolelle, kuten Austinilla, jonka käsittelyssä esimerkiksi runon lausuminen ei kuulunut performatiivien piiriin, vaan ”tavallisten olosuhteiden” piiriin kuumattomana se jäi tarkastelusta pois. Derridan mukaan Austinin vaatimukset sille, että performatiivissa kontekstin pitäisi olla tyhjentyvästi määriteltävissä, eivät nimittäin voi täysin täyttyä myöskään Austinin ”vakavaksi” luonnehtiman kielenkäytön performatiivien kohdalla, sillä puhujan tietoinen intentio ei ole koskaan täydellä varmuudella kokonaan läsnä ja läpinäkyvä hänelle itselleen ja muille. Näin ollen kaikkea kommunikaatiota voi pitää rakenteeltaan

¹⁷¹ Butler on sittemmin pohtinut myös psyykkistä performatiivisuutta esimerkiksi teoksessaan *Psychic Life of Power. Theories in Subjection* (1997) (ks. myös Butler 2008, 25–26).

¹⁷² Myös Barthes kuvaa kirjoittamista *performatiivisena toimintana*, jonka Barthes määrittelee ”harvinaiseksi verbaaliseksi muodoksi (esiintyy vain ensimmäisessä persoonassa ja preesensissä), jossa ilmaisuaktilla ei ole muuta sisältöä (muuta lausumaa) kuin teko, jona se ilmenee: jotain, joka muistuttaa kuninkaiden sanoja ’minä julistan’ tai muinaisten runoilijoiden sanoja ’minä laulan’”. (Barthes 1993, 114–115, kurssiivi ER.)

”grafemaattisena”. Kaiken kaikkiaan Derrida (jonka omassa kirjoittamisessa performatiivisuudella tuli olemaan keskeinen rooli) esittää Austinin teorian kuitenkin olevan mullistava: ’Austin on hajottanut kommunikaation puhtaasti semioottisena, kielitieteellisenä ja symbolisena käsitteenä. Performatiivi on ”kommunikaatiota”, eikä se olennaisesti rajoitu kuljettamaan jo muodostettua semanttista sisältöä, jota hallitsee tähtääminen totuuteen (jonkin *paljastumiseen* olemisessaan tai *vastaavuuteen* arvostelman ja asian itsensä välillä).’ Performatiivissa viittauskohde nimittäin ei ole sen ulkopuolella tai ei ainakaan ennen sitä, vaan performatiivi tuottaa tai muuttaa tilanteen – ”se toimii”.¹⁷³ (Derrida 2003, 289–297; ks. myös Ikonen & Porttikivi 2003.)

Derridan ja Butlerin käsitykset performatiivisuudesta tarjoavat tulkinta-kehyyksen Van Dynen *Revising Life* -teokselle: Siinä kirjoittaja esittää Plathin olevan päiväkirjojensa perusteella aktiivinen, havaintoja tekevä subjekti, joka ei pelkästään näyttele todeksi ideologisia käsikirjoituksia vaan on myös agentti, joka lukee käsikirjoituksia harkiten, lähteäkö mukaan vai ei.¹⁷⁴ Tätä ajatusta soveltaen ja Judith Butleriin viitaten Van Dyne katsoo Plathin päiväkirjojen naisen ottavan sukupuoltaan haltuun impulsiivisessa mutta samaan aikaan tiedostavassa prosessissa tulkitsemalla erilaisilla rajoituksilla, tabuilla ja määräyksillä kuormattua kulttuurista todellisuutta. Toimijuus (agency) ei ole Van Dynen tarkasteluperspektiivissä kokonaan subjektin eli tässä tapauksessa Plathin itsensä määritettävissä, vaan kirjoittaja tunnustautuu osaksi koulukuntaa, joka pikemminkin pitää subjektia kulttuurisesti rakentuvana. Olennaista tässä rakentumisen prosessissa on kuitenkin subjektin ja häntä ympäröivien todellisuuden rakenteiden välinen vuorovaikutus. (Van Dyne 1993, 3.)

Van Dyne tarkastelee nimenomaan kirjoittamisen prosessin kautta tapahtuvaa toimijuuden haltuun ottamista eli tarkemmin sitä, miten Plath kirjoitti omaa subjektiuttaan. Näin hän kenties hieman yllättäen tuleekin lopulta lähelle Alvarezin ja Holbrookin edustamaa kantaa itsemurhasta Plathin runouden luonteen kutsumana lopputuloksena. Van Dyne pyrkii kyllä ottamaan etäisyyttä itsemurhaa painottaviin tulkintoihin esittämällä teoksen johdannossa, ettei patologisoiva selitysmalli kirjailijan itsetuhoisista impulsseista Plathin runouden määrittäjinä tai itsemurhasta sen sivutuotteena kuvaa *riittävästi* (adequately, kursiivi ER) niitä tapoja, joilla Plathin runot muokkasivat kirjailijan elämää (Van Dyne 1993, 1). Muotoilu on kuitenkin silmiinpistävä: se kielii, että vaikkakaan Plath ei kirjoittanut pelkästään kuolemasta ja näin ollen rakensi kirjoitta-

¹⁷³ Performatiivisuudesta sekä muun muassa Austinin, Butlerin ja Derridan kontribuutioista siinä ks. myös Rojola & Laitinen (1998).

¹⁷⁴ Van Dyne viittaa tässä Paul Smithin tutkimukseen *Discerning the Subject* (1988), jonka käsite-erotteluja olen edellä, luvussa 2, jo sivunnut. Van Dynen tarkastelussa olennaista on Smithin peräänkuuluttama subjektin käsitteen ymmärtäminen tavalla, joka ei sulje sitä teoreettiseksi konstruktioksi vaan on avoin todellisuuden käytännöille ja tätä kautta politiikalle ja etiikalle. Vasta tätä kautta tulee mahdolliseksi vastarinnan teoria. (Smith 1988, xxix–xxxi.) Vastarinnan ja muutoksen mahdollisuutta korostaa myös Smithin elokuvaa analogianaan hyödyntävä hahmotus, jossa korostuu näkemys siitä, että subjektipositiot eivät ole vain annettuja, vaan myös otettuja, valintaan ja harkintaan perustuvia.

malla subjektiuttaan myös muilla kuin kuolemaan liittyvillä osa-alueilla, Van Dyne ei valitsemassaan tulkintakehyksessä voi kieltää, etteikö loogisesti ajatellen myös itsemurhasta kirjoittaminen olisi asettunut osaksi performatiivisten aktien kokonaisuutta ja näin osaltaan rakentanut tekijän subjektiutta – tässä tapauksessa itsetuhoisena naisena.¹⁷⁵

Teoksen loppupuolella tämä performatiiviseen näkökulmaan nojaava johtopäätös tulee esiin kirkkaana Van Dynen käsitellessä runoa ”Words”, jossa sanat pakenevat tekijän hallinnan ulkopuolelle. Kyseistä runoa voisi tulkita myös esimerkiksi Roland Barthesin tekijän kuoleman idean ilmentäjänä tavalla, jossa paino olisi tekijän kontrollin mahdottomuudessa suhteessa merkityksiin, kun teos siirtyy lukijoiden tulkittavaksi ja alkaa näin elää omaa elämäänsä. Van Dynen (1993, 176) luenta ei kuitenkaan palaudu barthesilaiseen kehykseen vaan butlerilaiseen kirjoittajan katsoessa tekstin ja tekijän välisen suhteen pysyvän voimassa vielä tekstin valmistuttuakin. Vaikutuksen suunta vain kääntyy siinä vaiheessa ympäri niin, että teos hallitseekin tekijäänsä.¹⁷⁶ Kirjoittaja päättää tutkimuksensa erottelumuoista argumentaatiota hyödyntäen johtopäätökseen, jonka mukaan Plathin viimeisiin kuuluva runo ”Edge” kertoo ”totuuden” siitä, miten sekä äidin että runoilijan subjektiviteetit tulevat samaan aikaan sekä luomustensa rikkomiksi että niiden määrittämiksi (mt., 178).

Toisin kuin erityisesti Holbrookin patologisoivissa tulkinnoissa, Van Dynen luennassa tekijä, Plath, ei kuitenkaan näyttäyty varsinaisesti sairaana, ja päinvastoin kuin Rosen kritisoimassa perinteisessä feministisessä tutkimuksessa, Plathia ei myöskään esitetä uhrina. Tai jos kirjailija onkin uhri, hän on ensisijaisesti oman kirjoittamisensa uhri eikä (suoraan) esimerkiksi patriarkaalisuuden yhteiskunnan. Vaikkakaan performatiivinen näkökulma ei vapauta Van Dynen luentaa siltä tulkinnalta, että Plathin tuotanto ja itsemurha kenties sittenkin ovat yhteydessä toisiinsa, siinä (nais)tekijä nähdään kaikesta huolimatta ennen kaikkea aktiivisena toimijana. Tutkimuksen voikin lukea osaksi traditiota, jossa naissubjekti monistuu ja teoretisoinnin painopiste siirtyy naisten positiivisen kyvyn ja vaikutusvallan analyysiin, missä nainen näyttäytyy objektin ja uhrin

¹⁷⁵ Myös Sandra M. Gilbert (1978) kirjoittaa väkivallan ikään kuin ”vuotaneen runoista elämään”. Hänen mukaansa Plath esitti psykodraamaa elämässään samaan tapaan kuin taiteessaan muuttuen ”itsensä myytiksi”. (Gilbert 1978, 587–588; ks. myös Newman 1971, 48.) Toisaalta Gilbert toteaa, että tekijän elämänvaiheista riippumatta Plathin runot joka tapauksessa ”lentävät vapautettuina”, ja korostaa Plathin taiteen ”positiivista merkitystä ja sitä optimistisen feminiinistä tapaa, jolla siinä määritellään uudelleen totutut maskuliiniset traditiot” (Gilbert 1978, 602–603). Myöhemmin Gilbert on kirjoittanut Plathista ”modernin kuoleman runoilijana” ja liittänyt hänet 1900-luvun jälkipuoliskon elegisen runouden perinteeseen (”poetry of mourning” ja ”poetry of lamentation”) (Gilbert 2010; ks. myös Gilbert 2007).

¹⁷⁶ Hélène Cixousin (1990, 11) ajatus, jonka mukaan ei ole pelkästään niin, että kirjoittaja käyttäisi kieltä, vaan myös niin, että kieli kirjoittaa kirjoittavan minän, tulee niin ikään lähelle Van Dynen näkökulmaa. Toisaalta Cixous (1990, 15) myös toteaa, että ”lukeminen tekee meidät – kirjoittaminen alkaa lukemisesta”, mikä yhtäältä tarkoittaa, että kirjat (joita kirjoittaja on lukenut) saavat merkityksen kirjoittajan vanhempina, ja toisaalta sitä, että lukijatkin ovat osa kirjoittajaa.

sijasta toimivana subjektina (ks. Kosonen 2004, 196). Niin ikään feminismin kolmannen aallon jälkistrukturalististen painotusten hengessä (humanistista subjekti- ja kielikäsitystä kritikoiden) Van Dyne vastustaa näkökulmaa, jonka mukaan olisi jokin löytämistään odottava ja ideologioille immuuni ”tosiminnuus”, ja tekee näin ollen pesäeron suhteessa aikaisempaan (feministiseen) Plath-tutkimukseen, jossa kamppailu tosimitään ja valheellisen, sosiaalisen miinan välillä on mielletty naisten kirjoittamista keskeisesti järjestäväksi jännitteeksi. (Van Dyne 1993, 25.)¹⁷⁷

Plathiin kohdistetuissa feministisissä luennoissa toisinaan keskeiset, paikoin mustavalkoiset vastakkainasettelut sekä ärtymys patriarkaalista yhteiskuntaa kohtaan ja Hughesin suora tai epäsuora syyllistäminen ovat Van Dynella läsnä temaattisina kiinnittymispisteinä mutta eivät niinkään tutkijan omassa retoriikassa tai teeseissä.¹⁷⁸ Raivo esimerkiksi on yksi alue Plathin kirjoittamisessa, jota Van Dyne tutkii, mutta se ei ilmene itse analyysissä.¹⁷⁹ Feministisessä tutkimuksessa tyypilliseen tapaan Van Dynen luennassa painottuu ruumiillisuus, ja valtaan sekä naisen asemaan kohdistuvat analyysit ovat keskeisiä. Näissä kysymyksissä kirjoittaja painottaa tiedostamisen ja representaation merkitystä. Van Dynen mukaan on nimittäin virheellistä ajatella, että runo voisi muuttaa vain ”sukupuolten välisten suhteiden materiaalisia tai sosiaalisia ehtoja” tai ”kirjoittajan mielen intrapsyykkisiä rakenteita”, vaan olennaista on kiinnittää huomiota myös representaatioon: Plath on voittanut ”representaation verbaalisen kamppailun”. (Mt., 63.) Tämän voinee ymmärtää niin, että runoissaan Plathilla on valta – esittää maailma tietynlaisena. Näkökulma on yhteneväinen Bundtzenin (1988) tutkimuksen johtopäätöksen kanssa: kirjoittaminen

¹⁷⁷ Tällainen Van Dynen kuten myös Rosen (1992, 144–146) kritisoima puhe tosimituudesta on edustettuna feminististä näkökulmaa yleisemminkin erityisesti varhaisessa Plath-tutkimuksessa. Alvarez (1971, 58) esimerkiksi kirjoittaa, että lastensaanti tuntui vapauttaneen Plathin tosimituuden ja lapsi ikään kuin varmistanee kirjailijan identiteetin.

¹⁷⁸ Muutamassa kohdassa Hughesin toimintaa kohtaan esitetään hienovaraista kritiikkiä: esimerkiksi mainitessaan Plathin jälkeensä jättämän *Arielin* käsikirjoituksen ja Hughesin toimittaman, postuumisti ilmestyneen *Arielin* välisistä eroista Van Dyne (1993, 101) kirjoittaa, ettei Hughes ”kunnioittanut” Plathin luomaa järjestystä.

¹⁷⁹ Raivon merkityksestä taiteilijuuden kannalta ja naisliikkeestä suhteessa tähän ks. Bennett 1986, 260–266. Bennett toteaa suuttumuksen ilmaisemisen ja sen hyväksymisen olevan olennaisia tekijöitä yksilön eriytymisessä omaksi itsekseen, ja tällaisen eriytyksen hän määrittelee ensiarvoisen tärkeäksi kokonaisvaltaisen ilmaisunvapauden ja luovuuden kannalta. Naisliike tarjosi paradoksaalisesti yhteisön, jonka osana raivoa oli turvallista ilmaista ilman pelkoa yksin jäämisestä niin, että mainittu eriytyminen (suhteessa aikaisempiin naisiin kahlinneisiin stereotyyppioihin) on saattanut tapahtua. Tämä on Bennetin mukaan ollut keskeinen naisten (taiteilijuuden niin kuin laajemminkin ihmisenä olemisen kannalta korvaamattoman tärkeissä) voimaantumisen ja itsenäistymisen prosesseissa. Vuoden 1963 jälkeen ilmestyneen, amerikkalaisten naisten kirjoittaman runouden, johon luodaan katsaus Emily Dickinsoniin, Sylvia Plathiin ja Adrienne Richiin keskittyvän tutkimuksen lopussa, Bennett tulkitsee heijastelevan tätä prosessia.

nähdään keinona maailman uudelleen luomiseen tai järjestämiseen, esimerkiksi sen perustana olevien ihmissuhteiden osalta.

Van Dynen tutkimus ottaa etäisyyttä biografisen tutkimuksen perintöön mutta on toisaalta siihen myös kytköksissä. Perintö näkyy siinä, että kirjoittaja tutkii Plathin tekstien ja elämän (performanssien) välisiä yhteyksiä. Tulkintasuunta on perinteiseen biografiseen tutkimukseen nähden kuitenkin päinvastainen: Van Dyne ei selitä elämällä tekstejä vaan teksteillä elämää tutkiessaan, miten Plath kirjoittamalla muokkasi subjektiivuttaan ja pyrki runoissaan "uudelleenkirjoittamaan elämänsä" (Van Dyne 1993, 5). Toisaalta Van Dyne lukee Plathin tekstejä paikoin ikään kuin kirjailijan tajunnan heijastumina, esimerkiksi todetessaan, että Plathin runoissa representoidun perusteella kirjailijan "suurin pelko lasten ja sanojen tuottamisessa [...] tuntuu olleen se, että niiden väistämätön erillisuus kyseenalaistaa pikemminkin kuin vahvistaa hänen identiteettinsä niiden tekijänä" (mt., 145). Rosen tapaan myöskään Van Dyne ei kuitenkaan suoraan samasta runojen puhujaa Plathiin vaan lyyrinen minä ymmärretään konstruktioksi ja "tosimuuus" lähtökohtaisesti illusoriseksi käsitteeksi.

4 DISKURSSIVERKOSSA

*...Years stretch into centuries, ages, milleniums:
All composed of those intangible, ephemeral moments
We struggle to comprehend.
Paper skin, inked smiles,
A photograph of you
Bright, brilliant, and beautiful: a life cut too short...¹⁸⁰*

Kuten Sylvia Plathia ja tämän tuotantoa koskevassa tutkimuksessa, myös *Sylvia Plath Forumin* kirjoituksissa kirjailijasta teoksineen luodaan erilaisia representaatioita. Foorumin tekstit ovat kuitenkin kontekstinsa vuoksi Plath-kirjallisuuteen verrattuna erityinen analyysin kohde: Sen lisäksi, että nekin metaforisesti ajatellen keskustelevat Plath-kirjallisuuden kanssa, ne myös ovat keskustelua jo itsessään. Tässä keskustelussa erityistä on lisäksi se, että se on käyty virtuaalisessa ympäristössä kirjoittamisen keinoin ja ei-reaaliaikaisesti. Viestit asettuvatkin genrensä puolesta kirjoituksen ja puheen rajalle, kuten tämäntyyppisessä verkkoviestinnässä on tyypillistä.¹⁸¹ Puhetta ja kirjoitusta ei olekaan syytä ajatella vastakohtaisina vaan saman jatkumon osina. Niiden väliset erot on kuitenkin aiheellista tunnistaa. Naomi S. Baron (2008, 46–48) esimerkiksi pitää hyvänä lähtökohtana eronteossa sitä, että kirjoitus on yleensä puhetta muodollisempaa.

Kuten todettua, tarkastelen *Sylvia Plath Forumin* viestejä ennen kaikkea tekstinä ja viittaaan foorumin toimijoihin kirjoittajina, joskin myös 'puhe' esiintyy tutkimuksessani. Vaikka kyse on keskusteluforumista, foorumin viestintä näyttäytyy vahvemmin kirjoituksena kuin puheena muun muassa siksi, että viestit ovat pysyviä (löydettävissä foorumin arkistoista edelleen vuonna 2016)

¹⁸⁰ Deja Gworek "Sivvy" 10.7.1999.

¹⁸¹ Nancy Baym (2000, 13) esimerkiksi toteaa verkkoetnografisessa tutkimuksessaan tarkastelemaisensa Usenet-keskusteluryhmien osallistujien viittaavan toimintaansa puheena ja toisaalta kuitenkin kuvaavan lukevansa (kuuntelemisen sijasta) toisten osallistujien kommentteja. Puheen ja kirjoituksen välisestä suhteesta sekä keskustelun merkityksistä ja asemasta verkkoviestinnässä ks. myös Crystal 2001, Arpo 2005, ks. myös Ahti 2011. Kielen asemasta ja muutoksista internetin ja muiden elektronisten välineiden myötä ks. Baron 2008.

ja niiden muoto on usein huoliteltu sekä lauseopillisesti kompleksinen ja sanasto laaja. Lisäksi ekstralingvististen keinojen, kuten tunneikonien ja äänenvoimakkuutta symboloivien isojen kirjainten, käyttö on foorumilla melko vähäistä. Paikoin joidenkin viestien tyyli toisaalta lähenee puhetta puhekielisyyden, lauserakenteiden puheenomaisuuden sekä tyylin epämuodollisuuden vuoksi. Foorumin kirjoitusten tulkinnessa olennaista onkin ottaa huomioon muotoon ja kontekstiin liittyvät kysymykset eli se, että tekstit ovat peräisin julkisessa verkossa sijaitsevasta keskustelufoorumista.

Tietokonevälitteistä vuorovaikutusta (computer-mediated communication, CMC) alettiin tutkia 1970-luvulla. CMC-tutkimus on keskittynyt erityisesti tekstipohjaiseen viestintään, mutta käsite niin kuin tutkimuksen kenttäkin on laajentunut teknologisten innovaatioiden myötä.¹⁸² Internet on vuorovaikutusta ja keskustelua varten luotu väline, joten vuorovaikutukseen kohdistuva tutkimus koskee sen keskeistä funktiota. (Laaksonen & Matikainen 2013, 193–196.) Verkko voi olla karkeasti luokiteltuna tutkimuksessa väline, lähde, paikka tai kohde. Tässä tutkimuksessa se on läsnä lähteenä, sillä tarkastelen verkon kautta välittyvää ilmiötä ja vuorovaikutusta.¹⁸³

*Sylvia Plath Forum*in aktiivinen elinkaari ajoittuu aikaan ennen Facebookin tapaisten sosiaalisten verkostopalveluiden lopullista kansainvälistä läpimurtoa.¹⁸⁴ Nykyään niihin viitataan käsitteellä sosiaalinen media. Mikäli sosiaalinen media määritellään sosiaalisesti verkostopalveluksi, jossa yksilöt voivat rakentaa tietyn järjestelmän puitteissa julkisen tai puolijulkisen profiilin ja kontaktilistan muista käyttäjistä sekä selata omia ja toisten kontaktilistoja, *Sylvia Plath Forum* ei teknisten ominaisuuksiensa perusteella kuulu sen piiriin. Toisaalta sosiaalinen media, joka käsitteenä on tullut laajaan käyttöön 2000-luvun puolivälin tienoilla, on saanut myös väljempää määritelmää. Bechmann ja Lomborg (2012) esimerkiksi esittävät keskeisiksi kriteereiksi seuraavat: (1.) viestintä ei ole institutionalisoitunutta, (2.) käyttäjä nähdään aktiivisena tuottajana ja (3.) viestintä on vuorovaikutteista ja verkottunutta. Tämä määritelmä sopii myös *Sylvia Plath Forum*iin. Laaksonen, Matikainen ja Tikka (2013, 16) niin ikään toteavat keskustelupalstojen (sekä IRC:in) täyttävän sosiaalisen median tärkeimmät kriteerit niiden ollessa ”verkon välityksellä tapahtuvaa, instituutioista vapaata käyttäjälähtöistä ja vuorovaikutteista kommunikaatiota, joka ainakin osittain on yksityistä keskustelua julkisempaa”.¹⁸⁵

¹⁸² Internetin erilaisista keskustelupalveluista, kuten usenetistä, www-keskusteluryhmistä, sähköpostista, postituslistoista, chateista ja MUD:eista (Multi User Domain) esim. Arpo 2005, 30–48; Baron 2008, 12–24.

¹⁸³ Välineen aseman verkko saa silloin, kun aineisto kerätään esimerkiksi verkkokyselyn avulla. Paikka se on silloin, kun verkko on tutkimusympäristö eli esimerkiksi verkkoetnografisessa lähestymistavassa, ja tutkimuskohteena verkko on siinä tapauksessa, että tutkimuskysymys koskee verkon teknistä rakennetta, tiettyä palvelua tai näiden kehitystä. (Ks. Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 18–19.)

¹⁸⁴ Verkon ”vastavallankumouksesta”, jonka myötä internet on kehittynyt vertaisverkosta kohti tietovirtojen keskittymistä ja verkon rakenteellista ja taloudellista monopolisaatiota, sekä sosiaalisen median roolista siinä ks. Fleicher 2014.

¹⁸⁵ Laaksonen, Matikainen ja Tikka toisaalta huomauttavat, että sosiaalisen median käsite on alun perin tieteellisen keskustelun ulkopuolella ja niin käsitteenä kuin ilmiö-

Olennessa asemassa verkkovuorovaikutuksen kannalta ovat tekniset ratkaisut, joiden varaan keskustelun alusta rakentuu, sillä ilman tarvittavia työkaluja (kuten kommentointia edellyttävää kommentointityökalua) tiettyä toimintaa ei voi syntyä. Teknologia myös määrittää edellä käsittelemäni kysymystä siitä, onko verkossa tapahtuva viestintä lähempänä kirjoitusta vai puhetta. Siinä missä internetin vanhempien keskustelualustojen vuorovaikutuksen voi David Crystallia (2001, 47) lainaten todeta olevan pikemminkin kirjoitettua kieltä kuin puhetta, joka on saanut kirjoituksen muodon, uudemman teknologian reaaliaikainen viestintä (instant messaging) tulee yhä lähemmäs puhetta (Baron 2008, 48).

Kuitenkaan yksinomaan teknologinen konteksti ei määritä sitä, millaiseksi keskustelu sisältöineen muodostuu, vaan keskeinen merkitys on sen päälle rakentuvalla sosiaalisella kontekstilla ja tarkemmin näiden kahden osatekijän välisellä suhteella – sillä, miten teknologiaa tulkitaan. Tässäkin yhteydessä tulkitatapa nimittäin vaikuttaa suhteeseen, joka luodaan kohteeseen eli tässä tapauksessa teknologiseen välineeseen ja sen sisällä toisiin käyttäjiin. Kysymys yhteisöstä ja käyttökulttuurista on siis olennainen (ks. myös luku 5). Juuri näihin kahteen tekijään palautuu se, että teknisesti samankaltaistenkin verkkokeskusteluiden sisällöt eivät ole keskenään samanlaisia. Eroja tuottavat erilaisten käyttäjäyhteisöjen ja käyttökulttuurien kommunikaation puhetapa ja -tyyli sekä keskusteluun osallistuvat yksilöt ja toisaalta laajemmat yhteiskunnalliset sekä kulttuuriset kontekstit. Keskustelukulttuurin muotoutumiseen vaikuttavat myös keskustelun julkisuuden aste sekä se, käydäänkö keskustelua omalla nimellä, nimimerkillä vai täysin anonyymisti. (Laaksonen & Matikainen 2013, 199–200; ks. myös Arpo 2005, Hine 2000 ja Baym 2000.) Anonyymi keskustelu on tutkitusti todettu oikeilla nimillä käytyä heikompitekiseksi sisältäen pahimmillaan myös niin sanottua fleimausta eli verkossa ilmenevää, tyypillisesti nimimerkin takaa tapahtuvaa aggressiivista viestintää (Laaksonen & Matikainen 2013, 199). Toisaalta vihan purkaukset ovat tavallisia myös foorumeilla, joilla ihmiset tuntevat toisensa. Niissä kiistoja myös pyritään selvittämään pikemminkin sosiaalisiin kykyihin perustuen kuin autoritäärisin menetelmin. (Niemi-Pynttari 2009, 115.)

Verkkovuorovaikutuksen tutkimiseen on monenlaisia teoreettisia kehyksiä sekä menetelmiä, kuten ryhmädynaaminen analyysitapa, keskusteluanalyysi sekä tekstianalyysi, jonka piiriin kuuluvat esimerkiksi narratiivinen analyysi ja diskurssianalyysi (ks. Laaksonen & Matikainen 2013, 204–208). Näistä viimeisenä mainittu ja sen ohella argumentaatioanalyysi ovat (luvussa 2 kuvaamalla tavalla) käytössäni *Sylvia Plath Forum*in kirjoitusten erittelyssä.

Foorumin kirjoitukset ovat siis enimmäkseen (oletettavasti) omalla nimellä julkaistuja viestejä julkisella keskustelufoorumilla. Tässä luvussa tarkasteluni kohteena ovat sivuston viestinnän keskeiset merkityksenmuodostamisen tavat

näkin sen taustalla vaikuttavat kaupalliset intressit. Tästä syystä he myös katsovat, että sosiaalinen media on mielekkäämpää ymmärtää tutkimuskohteeksi kuin analyttiseksi käsitteeksi. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 13–17, ks. myös Laaksonen & Matikainen 2013, 197.)

eli diskurssit. Usein samassakin kirjoituksessa voi olla piirteitä monesta eri diskurssista, mistä syystä luokittelu ei aina ole yksinkertaista. Toisaalta diskurssin määrittelyn vaikeus ei ole ongelma sinänsä, sillä kiinnostavia ovat myös erilaiset rajatapaukset sekä erityisesti se, miten jopa vastakohtaisiksi mielletyt diskurssit, kuten vaikkapa kirjallisuustieteellinen ja kulttuurinen, voivat limittyä, tai millaisia erilaisia funktioita esimerkiksi patologisoiva merkityksenmuodostus voi saada muihin diskursseihin yhdistyessään.

Otteeni on retoriikantutkimuksen välineitä hyödyntävää lingvististä analyysiä, joka kurottuu intertekstuaalisen analyysin suuntaan liikkeessäni kielellisten piirteiden kuvailusta tulkitsevammalle tasolle. Tarkastelen viestejä myös suhteessa erilaisiin sosiokulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin konteksteihin. Foorumin tapauksessa keskeisiä ovat esimerkiksi kirjallisuusmaailma (Sylvia Plathin elinaikana ja toisaalta 2000-luvun taitteessa), Plath-tutkimus, fanikulttuurit sekä uskonnollisille käytännöille jossain määrin analogiset kulttuuriset ilmiöt.

Lähden liikkeelle ilmeisimmästä eli kirjallisuustieteellisestä diskurssista. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan feminististä diskurssia. Edustaessaan jälkistrukturalismin piiriin kuuluvaa feminististä kritiikkiä se asemoituu niin ikään tieteellisen diskurssin piiriin. Painotus voi kuitenkin olla feminismen kolmannen aallon sijasta myös ensimmäisen tai toisen aallon mukainen eikä välttämättä sinänsä tieteellinen. Kirjallisuustieteellisen ja feministisen merkityksenmuodostuksen tapauksissa esittelen diskursseja yleisellä tasolla lyhyesti, sillä edelliset luvut monella tapaa jo toimivat pohjustuksena niille (ks. luku 2 ja 3). Feministisen diskurssin jälkeen tarkasteluni kohdistuu kulttuuriseen diskurssiin sekä fanidiskurssiin, jotka kirjallisuustieteellisen ohella ovat sekä foorumilla että tämän tutkimuksen kehityksessä erityisen keskeisiä. Niitä esittelen – ja samalla niiden välistä eroa argumentoin – verrattain laajasti. Luvun lopussa paneudun vielä patologisoivaan merkityksenmuodostukseen, joka saa monenlaisia, hyvin ristiriitaisiakin funktioita suhteessa foorumin muihin diskursseihin. Sen yhteydessä käsittelyäni kehystää niin sanottuun medikalisaation ilmiöön luomani katsaus.

4.1 Kirjallisuustieteellinen diskurssi

*She has been reduced to paper thinness.
Encased in a reliquary of stacked letter-coffins --*

*Wine-dark boxes, shelved and locked behind glass doors.
She is resurrected daily, a box lifted out, carried*

*Traylike, in cool librarian fingers, placed
On a shining table. The box opens. See the leaves:*

That is all that is left of her insides...¹⁸⁶

¹⁸⁶ Jack Folsom "Poet Under Glass" 1.4.1998.

Sylvia Plath Forumilla esiintyvä akateeminen keskustelu asemoituu ennen kaikkea kirjallisuustieteen piiriin. Kirjallisuustiede (eli kirjallisuudentutkimus) on tieteenala, jonka piirissä tutkitaan sanataidetta erittelemällä, vertailemalla, tulkitsemalla ja arvottamalla. Varhaisvaiheessa kirjallisuudentutkimus paneutui paljolti retoriikan ja runousopin kysymyksiin. Runouden olemusta ja muotoja selviteltiin ensimmäisen kerran Aristoteleen *Runousopissa*. Varsinaisen kirjallisuustieteen synty ajoittuu kuitenkin vasta 1900-luvulle, jolloin kirjallisuudentutkimus kehittyi yhä monimuotoisemmaksi lähestymistavoiltaan, teorioiltaan ja metodeiltaan. Muista tieteistä erillinen se ei kuitenkaan ole vaan niin metodologisesti kuin teoreettisestikin monin tavoin kytköksissä esimerkiksi filosofiaan, kielitieteeseen, psykologiaan ja yhteiskuntatieteisiin. (Hosiaisuus 2003, 426.)

Foorumin kirjallisuustieteellisessä keskustelussa on edustettuna erilaisia kirjallisuusteoreettisia orientaatioita, joissa painotus vaihtelee Plathin tuotannon tekstilähtöisen tulkinnan (uuskritiikki), kirjailijaan ja tämän elämään palautuvan tulkitsemisen (biografinen tutkimus ja niin sanottu biografismi) ja toisaalta vastaanottoon keskittyvien (reseptio-orientoituneet suuntaukset) näkökulmien välillä. Aladiskurssin määrittäminen kertoo tulkitsijan taidefilosofisesta positioitumisesta, kirjallisuuskäsityksestä sekä siitä, miten tulkitsija on määritellyt Plathin tuotannon luonteen. Niille keskustelijoille, jotka painottavat tekijän ja teoksen suhdetta ja lisäksi mieltävät Plathin tunnustukselliseksi kirjailijaksi, kirjailijan elämän kautta tulkitseminen ymmärrettävästi näyttäytyy luontevana tapana lähestyä tämän teoksia. Vastaavasti sellaisille, jotka pitävät (minkä tahansa) teoksen syntykonteksteja irrelevantteina merkityksen kannalta tai mieltävät tunnustuksellisuuden nimenomaan Plathin tuotannolle epäsopivana kategoriana, tekstien selittäminen kirjailijan elämää vasten edustaa ongelmallista tulkintareittiä.

Biografinen tutkimus, uuskritiikki ja toisaalta reseptioestetikka eivät kuitenkaan ole ainoita kiinnittymispisteitä foorumin kirjallisuustieteellisessä keskustelussa, vaan edustettuna on myös esimerkiksi psykoanalyttisiä näkökohtia sekä jälkistrukturalistisia virtauksia, joista viimeisenä mainittujen piiriin kuuluu muun muassa feministinen kritiikki. Nämä kaikki kuitenkin kytkeytyvät ja omalla tavallaan usein myös vastaavat kysymykseen siitä, miten merkitys syntyy – palautuuko se tekstiin, tekijään vai kenties vastaanottajaan. Viime kädessä ne myös heijastelevat erilaisia epistemologisia asenteita: onko subjektin mahdollista tavoittaa ja esittää muille ulkoinen objektiivinen todellisuus tai oma sisäinen todellisuutensa vai onko kyse lopulta – niin havainnoimisen, kirjoittamisen kuin vastaanottamisen tapahtumissa – subjektiivisesta tulkinnasta? Osassa foorumin kirjoituksia ilmenee usko mahdollisuuteen taltioida elämä tekstiin ja vastaavasti myös mahdollisuuteen lukea elämä tekstistä, kun taas osassa näkökulma on se, että kyse on aina representaatiosta ja tulkinnasta; teksti ei reflektoi todellisuutta vaan konstruoi sen, subjektiivisesti ja suhteellisesti. Jälkimmäisille omaelämäkerrallinen kirjoituskaan ei paljasta sisäistä tai ulkoista todellisuutta, vaan se on ymmärrettävä niitä tulkitsevana ja jopa tuottavana esityksenä, joka edelleen voidaan merkityksellistää monin eri tavoin.

4.1.1 Plathin tuotannon luonteen ja lukijaposition määrittelyä

Foorumin keskustelujen keskiössä erityisesti perustamisvuoden keväänä ja uudelleen saman vuoden syksynä on Plathin runouden määrittely suhteessa kysymykseen autobiografisuudesta. Samoin ajanjaksoina ja paljolti samojen keskustelijoiden voimin pohditaan lisäksi sitä, luonnehtiiko Plathin runojen (temaattista) ydintä kuolema vai onko niitä perustellumpaa tulkita pikemminkin henkisen uudestisyntymisen ja elämän puolesta puhuvina.¹⁸⁷ Foorumin omistautuneita yhdistävän, Plathiin kohdistuvan arvostuksen ja kunnioituksen vuoksi tällaiset kirjailijan tuotannon merkitystä ja luonnetta koskevat yhteisölliset neuvottelut eivät kohdistu niinkään Plathin tuotannon arvon puntaroimiseen eli siihen, *onko* Plath merkittävä kirjailija. Olennaista sen sijaan on väittäely siitä, *mistä syystä* Plath on merkittävä kirjailija.

Plathin tuotannon autobiografisuutta koskevassa keskustelussa voi erottaa karkeasti kaksi koulukuntaa: Osa kirjoittajista pitää Plathia väärinymmärrettyinä kirjailijana, jota ei ole syytä lukea tunnustuksellisten joukkoon, mille perusteluna esitetään se, että henkilökohtaisuuden sijasta Plathin tuotannossa olennaisia ovat sen myyttiset elementit tai muunlainen autobiografisuudesta etäännyminen. Osalle kirjoittajista Plath taas on arvokas nimenomaan kirjailijan henkilökohtaisen kokemuksen korostuneisuuden vuoksi.

Ensin mainittuun koulukuntaan kuuluva kirjoittaja esittää perustamisvuoden maaliskuussa käydyssä intensiivisessä keskustelussa, ettei runon puhuja Plathin teksteissä ole runoilija itse, vaan runot operoivat taiteellisen etäännyttämisen keinoilla:

[...]This is the core, I think, of the *argument against grouping Plath with the confessionalists -- the artistic distance she achieves through her oracular voice*. Seamus Heaney, interestingly, places Plath with the imagists (Pound, H.D., etc.), saying that she achieves "the exhilaration of a mind . . . outstripping the person who has suffered." To touch on Peter Steinberg's (via Kroll) point about common misreadings of the poems as "degenerate," I think this happens primarily when readers disregard the act of Plath's writing, quick and generative, seeing the Hindu god Siva as a god of destruction only, not regeneration. Yes her subject exudes a funk, the stench of death; but so much power her verse unleashes; she achieves the linguistic equivalent, perhaps, of splitting the atom, with all its frightful implications. (Melissa Dobson 17.3.1998, kurssi ER.)

¹⁸⁷ Kaikuja kyseisistä tematiikoista on läsnä myös esimerkiksi vuoden 1999 joulukuussa, jolloin pohdinnan alla on se, onko Plathin kohdalla relevanttia puhua arvoituksesta (enigma) ja mitä tarkoitusta tällaisella käsitteellä operoiminen palvelee. Yksittäisissä viesteissä ja lyhyemmissä keskusteluissa kysymys elämän merkityksestä kirjailijan tuotannon tulkitsemisessä sekä tunnustuksellisuuden käsitteen relevanssista on läsnä läpi foorumin historian, ja vuoden 2001 syksyllä keskustellaan myös siitä, kumpi on tunnustuksellisempaa ja suurempaa, Plathin runous vai proosa. Vuoden 2003 elokuussa Plathin päiväkirjoja koskevan keskustelun yhteydessä puolestaan pohditaan, joskin lyhyesti, elämäkertatiedon merkitystä runouden ymmärtämisessä, mutta paino on tällöin Plathin runojen editoijana toimineen Hughesin valintojen onnistuneisuuden ja oikeutuksen arvioimisessa. Yleisesti elämästä ja siitä puhumisen relevanssista keskustellaan erityisen kiivaasti vuosina 2000, 2004 ja 2005.

Etenkin lainauksen alkupuolella argumentointi tapahtuu kirjallisuustieteen kontekstissa ja sille tyypillisin keinoin eli tässä tapauksessa muihin tutkijoihin viittaamalla sekä Plathia muihin kirjailijoihin vertailevalla otteella. Viestin pääväite koskee Plathin oletettua asemaa tunnustuksellisen koulukunnan edustajana, minkä määritelmän relevanssin Dobson kiistää. Lisäksi kirjoittaja ilmaisee epäsuorasti tukensa toiselle keskustelijalle pohtimalla, mistä tämän esiin nostama ”yleinen väärinluenta” Plathista rappeutumisen runoilijana aiheutuu. Kirjoittaja siis hyväksyy määritelmän Plathin tuotannosta jonain muuna kuin rappeutumisen runoutena suhtautumalla kyseiseen määritelmään ikään kuin faktana, jonka paikkansapitävyyttä ei tarvitse enää erikseen perustella. Tähän erottelumuotoisen argumentaation strategiaan nojaten kirjoittaja siirtyykin suoraan pohtimaan Plathin tuotantoon kohdistuvan ”väärinlukemisen” syitä.

Näkemyks Plathista tunnustuksellisen sijasta henkilökohtaisesta sfääristä etäännytyksenä tulee esiin saman kirjoittajan muissakin viesteissä. Dobson toteaa pitävänsä jopa ironisena sitä, että Plathin elämään suhtaudutaan niin pakkomielteisesti ja kirjailija määritellään tunnustukselliseksi. Kirjoittajan mukaan henkilökohtainen päinvastoin kukistuu Plathin runoissa johtaen samalla henkiin uudestisyntymiseen:

Responding to Stewart Clarke's assessment that "a clear reading of Plath should frighten the reader," I'd like to suggest that one reason we get that "zero at the bone" feeling from Plath is because of the *stark depersonalization we encounter in her poetry*. This is, in Alvarez's expression, "a murderous art," and much of what is accomplished therein is evisceration. I agree with Jack Folsom that Plath's vanquishing of the personal leads to spiritual rebirth, but death of the self, of the personal, of what makes the poet human, is a necessary prerequisite to such transformation. *The art of Plath is one of deliberate self-effacement; thus I think there is much irony in her being linked with the confessionals, and certainly in the relentless obsession with her personal life that exists today.* (Melissa Dobson 4.3.1998, kurssi ER.)

Dobsonin näkökulmassa on kaikuja Judith Krollin Plath-tutkimuksesta. Krollin mukaan Plathin runoudessa kuoleman kuvastoon on koodattuna ajatus uudestisyntymisestä, tosi minän (true self) esiin tulemisesta (ks. Kroll 2007, 134). Niin ikään yhteneväinen Krollin teesien kanssa on Dobsonin näkemys, jonka mukaan kirjailijan elämän osakseen saama huomion määrä sekä Plathin yhdistämistä tunnustuksellisiin voi pitää ironisena. Krollhan (2007, 1) määritteli itsemurhaan ja avioliittoon keskittyvät Plath-tulkinnat virheellisiksi. Krollin hyödyntämä erottelumuotoinen argumentaatio ei kuitenkaan ilmene Dobsonin viestissä, vaan kyse on pikemminkin sidosmuotoisesta argumentaatiosta: Pyrkinessään samanmielisyyden rakentamiseen siinä suhtaudutaan Stewart Clarken viestin näkemykseen ("zero at the bone") ikään kuin tosiasiana. Siihen Dobson sitten liittyy oman näkökulmansa Plathin runoudesta henkilökohtaisuudesta irtoavana kirjallisuutena esittämällä kyseisen määritelmän *syiksi* tuolle "tosiasialle". Näin yhteisesti hyväksytyyn premissiin – eli Plathin runouden vaikutusta koskevan tulkinnan – kannatus pyritään siirtämään näkemykselle Plathin runouden luonteesta henkilökohtaisuuden ylittävänä.

Stewart Clarke ei kuitenkaan jaa näkemystä Plathista tunnustukselliseen koulukuntaan kuulumattomana kirjailijana. Päinvastoin, hän tulkitsee Plathin universaalini sijasta äärimmäisen henkilökohtaiseksi:

[...]Does Plath leave the Confessionals behind by "(transmuting) the everyday into something impersonal, by being absorbed into a timeless mythic system" (quoting Kroll in Melissa's posting)? I haven't read this book (can't wait), but it seems to me the other way around. Doesn't SP seize the mythic, drag it down to earth and infuse the everyday - a cut, a fever - into an absolutely personal epic drama, her mythic Phoenix-like transformation? This element is not present in Lowell, but I think Sexton is very similar, though Plath goes to far more extreme places. *SP injects the mythic into the personal and transforms reality into nightmare* (She appropriates not only the mythic, for that matter. Think about the debate over the legitimacy of her use of Holocaust imagery in "Daddy."). It seems two sides of the same coin, but it isn't -- *Kroll's use of the word "impersonal" seems a subtle way to deflect Plath's most frequent criticism --- that she's out of proportion, too extreme, unbalanced, etc.* I would never, as Kroll seems to be saying, interpret Plath as "impersonal." *I can't think of a poet who is more personal -- any private grievance or incident is grist for her poetic mill.* I think this lack of proportion within SP's poems is what is so thrilling and seductive about them. She dares to cross that line, triumphant, grinning, teeth bared.[...] (Stewart Clarke 2.3.1998, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja esittää vasta-argumenttina myyttiluennan relevanssille sen, että Plathin tuotannossa myyttisyys, kuten myös historialliset tapahtumat, tuodaan henkilökohtaiseen kontekstiin. Kirjoittaja näkee myyttiluennat myös vastaanottajien yrityksenä ohittaa kritiikki, jota Plath on saanut osakseen tunnustuksellisuutensa vuoksi. Näin viestin voi tulkita kritisoiivan muita siitä, että nämä selittelevät Plathin tuotantoa kirjallisuusmaailman sisäisten hierarkioiden kannalta parhain päin ja näin tehdessään samalla vääristelevät Plathin tuotannon luonetta.

Argumentoinnissa on piirteitä erottamisen strategiasta kirjoittajan vihjattessa, että *todellisuudessa* Plath on tunnustuksellinen siinä missä vaikkapa Anne Sexton eikä suinkaan henkilökohtaisuudesta etäännyvä, jollaisena Kroll ja Krollin kannattajat Plathin esittävät. Viestin lopussa toisaalta selittyy, miksei (Plathia arvostavalle) Clarkelle Plathin henkilökohtaisuus näyttäydä ongelmana: Viesti implikoi kannatusta valtavirtaa vastustavalle kirjallisuudelle ja Plath määrittäytyä arvokkaaksi juuri rohkeutensa vuoksi (kirjoitusajan) normeja rikkooneena kirjailijana. Näin ollen henkilökohtaisuus ei ole arvostamisen lähtökohden kannalta haitta vaan ansio.

Arvostetut tutkijat sen enempää kuin kirjallisuusmaailman hegemoniset virtauksetkaan eivät saa osakseen erityistä kunnioitusta Clarcken viesteissä. Kirjoittaja jopa paljastaa, ettei ole lukenut Judith Krollia, Plath-tutkimuksen uranuurtajaa. Myöhemmässä viestissä Clarke myös epäsuorasti ilmaisee kannatusta niin Plath-tutkimuksessa kuin yleisemmin kirjallisuustieteen piirissä pitkään pannassa olleelle biografiselle tutkimukselle - jopa biografismin merkityksessä:

[...]Many critics tiptoe past the white elephant of Plath's suicide as if it were somehow unrelated to the poems, as if Ted Hughes' fingerprints were on the gas knobs, or as if it's a nasty fact that delegitimizes her work. On the contrary, I agree with Janet Malcolm that *Plath's poetry achieves its hold on our psyches precisely because of her suicide.* It gives her poems their horrible authority. She asks but one question: "Do I terrify?" [...]. (Stewart Clarke 25.3.1998, kurssiivi ER.)

Clarcken mukaan Plathin runouden vaikuttavuus perustuu siis juuri biografiaan – eikä vähiten kirjailijan itsemurhan vuoksi. Tällainen itsemurhaa korostava tulkintatapa ei ole marginaalinen Plathin lukijoiden valtavirran keskuudessa vaan päinvastoin hyvin tavallinen, mutta 2000-luvun taitteen *kirjallisuustieteellisessä keskustelussa* sitä voi pitää poikkeavana arvostamisen lähtökohtana.

Clarke myös esittää erottelumuotoisen argumentaation keinoin vastakkaiseen koulukuntaan lukeutuvat jonkinlaisina tosiasioiden kieltäjinä ja pelkureina heidän hyssytellessään itsemurhasta puhumista ”niin kuin se muka ei liittyisi kirjailijan runoihin”. Kirjoittaja siis vihjaa, ettei tutkijoiden enemmistöllä ole rohkeutta katsoa silmästä silmään sitä *tosiasiaa*, että Plath pitää lukijoita otteessaan juuri itsemurhansa vuoksi. Tätä argumenttia Clarke vahvistaa viittaamalla Janet Malcolmiin, joka omassa tutkimuksessaan ilmaisee kannatusta Anne Stevensonin elämäkerran Plath-representaatiolle. Samaan tapaan kuin Kroll saa Dobsonin ja Steinbergin kohdalla aseman kirjoittajien näkökulman vahvistajana, tässäkin auktoriteettiin ja malliin perustuvalla argumentoinnilla on siis sijansa. Kyse on toki, molemmissa tapauksissa, myös tieteellisen argumentoinnin perusmekanismeista: näkökulmaa suhteutetaan muihin kirjoituksiin ja samalla kirjoittaja osoittaa velkansa aikaisemmalle tutkimukselle.

Clarcken viesti vielä jatkuu määritelmällä Plathin tuotannosta tunnustuksellisen koulukunnan ohella myöhäisromantiikkaa edustavana. Näkökulmassa on kaikuja Joyce Carol Oatesin (1985) kirjoituksesta, jossa Plathia tarkastellaan lyyrisenä runoilijana ja ”kuolinkouristuksissa olevan romantiikan” viimeisenä edustajana. Kommentti on reaktio Elaine Connellin viestiin, jossa vähän aikaisemmin on esitetty vastaavanlainen tulkinta:

On the subject of the mythology debate which has been developing on the Forum mainly between Stewart and Melissa. You're both right in a sense. For what is mythology but the attempt of people to make lasting stories and meanings out of the major events of their personal experiences? It doesn't matter that someone takes a scene from their own life and invests it with mythological significance because it is from these very scenes that mythology originates. *I think that those of us who try to emphasise the mythological roots of Plath's work are trying to rescue it from the accusation that it is merely the product of some neurotic's overactive, if not mad mind. I know I've been profoundly influenced by the Eliot/Pound dictum on the necessity for impersonality in poetry and this stress on Plath's use of mythology makes her oeuvre conform.* Perhaps we should just reject that particular model and claim Plath for the transcendent subjectivism of the Romantics? [...] (Elaine Connell 23.3.1998, kurssi ER.)

Connell tulkitsee myyttinäkökulmaa eräänlaisena vastareaktion Plathiin kohdistuneelle patologisoinnille. Lisäksi se yhdistetään eliotlaisen modernismin kirjallisuudelle asettamiin ihanteisiin, joihin romantiikan subjektiivisuus istui huonosti. Vaikka Connell esittää myös Dobsonin näkökulman olevan perusteltu, myytteihin pohjaavan luennan relevanssi tai vähintäänkin sen motivaation perimmäinen syy asettuu viestissä kyseenalaiseksi – Connellhan toteaa, että myyttisiä kytköksiä korostavat keskustelijat yrittävät *pelastaa* Plathin syytöksiltä, joiden mukaan tämän tuotanto olisi vain ”neuroottisen, jollei jopa hullun mielen aikaansaannos”. Argumentaatio nojaa näin ollen erottelun strategiaan Connellin vihjatessa Plathin todellisuudessa kenties olevan henkilökohtaisempi kirjoittaja kuin myyttiluennan kannattajat haluavat myöntää. Kirjoittaja ei kui-

tenkaan osoita kannatusta Eliotin ja Poundin opinkappaleille, joiden valossa (henkilökohtaiseksi määriteltynä) Plathin arvo kyseenalaistuisi, vaan metoriikkaa hyödyntäen kirjoittaja ehdottaa kyseisen mallin torjumista.

4.1.2 Tekijän, tekstin vai lukijan merkitys?

Plathin tuotannon luonnetta ja sen myötä kirjailijan tekijäkuvaa koskevan neuvottelun voi ymmärtää myös erilaisten kirjallisuuskäsitysten väliseksi kamppailuksi. Olennaista tässä on kysymys siitä, mihin merkitys viime kädessä palautetaan: tekijään, tekstiin vai lukijaan. Edellä käsitelty Connellin viesti viittaa käsitykseen, jonka mukaan neurootikon tai mielenvikaisen kirjailijan tuotannon ei olisi mahdollista avautua universaalin suuntaan. Tähän kytkeytyen kirjailijan tuotannon mytologiset kytkökset (joita Plathin kohdalla keskustelussa pyrittiin perustelemaan tai kumoamaan) esitetään ikään kuin takeena siitä, että senkaltaista kirjallisuutta luoneen on täytynyt olla täysissä järjissään (voidakseen tuottaa koherentin ja yleisellä tasolla merkittävän teoksen). Tällaisen näkökulman voi tulkita paikantuvan koulukuntaan, jossa merkitystä lähestytään tekijän kautta.

Connell tulkitsee samaan tapaan myös kysymystä lyyrisen minän ja tekijän suhteesta. Connellin mukaan Plathin runojen minän luonnetta on vaikea määrittellä, koska Plath voi liikkua samankin tekstin sisällä ”kuvitellun henkilöahmon elämän ja oman yksilöllisen äänensä sekä varsinaisen elämänsä välillä”, mistä ”Daddy” mainitaan klassisena esimerkkinä. Connell pitää kirjoitusajan modernistisia virtauksia syynä sille, että Plath päätyi tällaiseen tekniikkaan:

[...] Who is the "I" in Plath's poetry? I think that this can be very difficult to work out because *she often moves between the voice and imagined life of a persona and her own individual voice and actual life within the same poem*. A classic example of this is found in "Daddy" where the autobiographical and the imaginary life of the girl with the Electra complex and fascist father are so well intertwined.

But it is possible to distinguish between them. Otto Plath had a Germanic background but absolutely no connections with or sympathy for Nazism and Sylvia herself almost certainly did not have the Jewish ancestry the persona of the poem claims. However, at other points in the poem it is definitely Sylvia who is the speaker. [...]

Why do it like this? A major reason I believe was the status of the "I" within contemporary critical theory.

As I've mentioned before, the ideas of *Eliot and Pound dominated poetic thinking during Sylvia's education*. They had rejected the "I" of the Romantics as part of the subjectivism of their art. *The concept that the poet should be, above all, impersonal ruled pretty much supreme and I feel it very much influenced Sylvia*, who was in so many ways a great conformist. Not surprising then that the sense of who "I" is can be so tentative within her work. We need to remember how young she was, still at the stage of experimenting with form and technique. [...] (Elaine Connell 4.10.1998, kurssiivi ER.)

Toisin kuin esimerkiksi Dobson, Connell ei lähesty Plathin runojen minän luonnetta tulkitsijan tulkinnallisen orientaation tai puhtaasti tekstin itsensä määrittämänä kysymyksenä, vaan painotus on teoreettisen sijasta hyvin käy-

tännöllinen: biografisen tutkimuksen metodeja hyödyntäen Connell yksinkertaisesti vertailee tekstejä kirjailijan elämää koskeviin faktoihin, pohtii tekijän intentiota suhteessa kirjoitusajan yhteiskuntaan sekä kirjallisuusmaailmaan ja lopuksi näihin konteksteihin suhteuttaen etsii selitystä *tekijän valinnoille*.

Tekijää korostavan ohella foorumilla on vahva sijansa myös teksti- ja toisaalta lukijapainotteisilla orientaatioilla. Plathia tunnustuksellisenä lukeville tekijä on ymmärrettävästi keskeinen. Toisaalta tällöinkin saatetaan huomioida myös vastaanottajan rooli merkityksen rakentumisessa. Stewart Clarke (2.10.1998) esimerkiksi toteaa, että Plathin "tuotannon lukeminen autobiografiset elementit ohittaen on naurettavaa, sillä lukija tietää Plathista yksinkertaisesti liikaa ollakseen ottamatta niitä huomioon". Clarke toisin sanoen huomioi esitiedon sekä kirjallisen kompetenssin merkityksen tulkinnan tapahtumassa. Painotus tässäkin viestissä on kuitenkin lopulta vahvemmin tekijässä kuin lukijassa, sillä kirjoittaja päättää viestinsä erottelumuotoista argumentaatiota hyödyntäen väitteeseen, jonka mukaan Plathilla "Taiteesta ja Todellisuudesta tuli yksi ja sama". Näin ollen kirjoittaja näyttää katsovan, että (Plathin tuotannon) merkitystä määrittää enemmän se, mitä tekijä teki kuin mitä lukija voi (Plathin) teksteillä tehdä.

Tekijän roolia korostava näkökulma toteutuu myös saman kirjoittajan muissa viesteissä, joskin vaihtelevin painotuksin. Vuoden 1998 lokakuun intensiivisessä kirjoittelussa, jossa palataan edellisen kevään keskustelujen tematiikkaan, Clarke kommentoi Connellin (lyyrisen minän problematiikkaa käsittelevää) viestiä esittämällä, ettei Plathin runoissa kyse ole kuvitteellisten henkilöiden ja Plathin oman äänen ja elämän vuorottelusta. Clarken mukaan Plathin runous määrittyy pikemminkin "spirituaaliseksi autobiografiaksi", joka syntyi tuloksena kirjailijan tekemästä kompromissista eliotlaisen ja tunnustuksellisen koulukunnan välillä:

[...] Elaine, I agree very much with your analysis of the "I" phenomenon in Plath's work in the context of the time the poetry was written. My own interpretation is slightly different, however. *I don't think there is an "imagined life of a persona" versus Plath's "own individual voice and actual life" so much as there is an effort by the poet to subvert Eliot's pervasive poetic to her own end - which was to experiment with the methods of the burgeoning confessional school of Lowell and Sexton.* In other words, she cunningly mythologizes and rewrites her own history as an inspired compromise between the two, dealing in code and smokescreen. *What is achieved is actually a "spiritual" autobiography, then, rather than a "factual" one on the order of the quasi-documentary "Life Studies" (although truth be told, Lowell did quite a bit of rewriting history himself) and Lowell's later works.* [...]

I should plead guilty here and now to Melissa's charge of reading the poetry as "a psychic autopsy of a suicide." However, I don't find that such an approach diminishes my admiration for Plath's work - instead, it seems to me to increase the poetry's significance, making it unique in literature. Taken piece by piece, each poem is a stunning, exquisite cold flame. Examining the poetry as a collective whole, I find it to be a trail of breadcrumbs, yes; *it is the record of young genius of a poet (blindly? knowingly?) following the dictates of her unconscious over a precipice.* There is a mythic resonance to Plath's story - Icarus? Phaeton? The Sorcerer's Apprentice? - that haunted her, and haunts us still. I think this fact lies at the heart of the controversy over Plath's achievement. If not, what is all the fuss about? (Stewart Clarke 6.10.1998, kurssiivi ER.)

Tässä viestissä Clarke myöntää myyttisten yhteyksien olemassaolon, mutta sen sijaan, että katsoisi Plathin tuotannon ammentavan mytologioista, kirjoittajan mukaan tekijän *elämäntarinassa* on myyttisiä kaikuja, jotka vaivasivat (haunted) tekijää ja vaivaavat lukijoita vielä tänäkin päivänä. Sanavalinta "haunt" assosioituu *Arielin* yhteydessä julkaistuun Lowellin (1966) esipuheeseen, mutta myös jälkistrukturalistisen Plath-tutkija Jacqueline Rosen tutkimukseen *The Haunting of Sylvia Plath*. Näistä ensin mainitun näkökulma vastaa Clarken viestien Plath-tulkintoja, mutta myös viimeisenä mainittuun kirjoittaja on foorumilla suoraankin viitannut – kriittisesti ja negatiivisestikin. Clarke esimerkiksi toteaa Rosen tutkimuksen "syvimmän ongelman" piilevän siinä, että tutkija irtisanoutuu biografisesta tutkimuksesta, mikä johtaa "tekstuaalisen jargonin kuivaan autiomaahan, joka ei tarkoita mitään, kun se asetetaan rinnakkain kirjailijalta lainatuissa kirjeissä, päiväkirjoissa, tarinoissa ja runoissa ilmenevän raivokkaan identiteetin kanssa". "Kun ottaa Plathin pois Plathista, jäljelle ei jää mitään", Clarke kiteyttää. (Stewart Clarke 6.4.1998.)¹⁸⁸

Rosen ja Clarken tulokulmat Plathin tuotantoon asettuvat eri leireihin: siinä missä Rose ei puolla singulaarista totuuskäsitystä ja tekijää merkitysten lukitsijana, Clarken viesteissä artikuloituva kirjallisuuskäsitys on päinvastoin tekijää painottava. Toisaalta myöhemmin samana vuonna myös merkitysten ja tulkinnan subjektiivisuutta korostavalle näkökulmalle on Clarken viestissä sijansa kirjoittajan tällöin myöntäessä *lukevansa* Plathin runoutta psyykkisenä itsemurhan ruumiinavauksena. Tässä kohtaa kirjoittaja ei siis suoraan väitä, että Plathin runous olisi olemuksellisesti juuri tätä, vaan painotus on lukijan valinnoissa, tulkinnassa.

Lukijan valintojen korostaminen ei kuitenkaan muodostu hallitsevaksi näkökulmaksi, sillä aivan viestin lopussa kirjoittaja esittää subjektiiviset tulkintansa jälleen ikään kuin objektiivisina tosiasioina: Plathin runous on "taltiointi siitä, miten nuori runoilijanero (sokeasti? tietoisena?) seuraa alitajuntansa määräksiä jyrkänteen yli". Lisäksi kirjoittajan mukaan Plathin *elämäntarinan* myyttiset kaiut ovat "fakta", johon Plathin kiistanalaisuus perustuu. Viesti päättyy kysymykseen, joka on luonteeltaan niin sanotusti retorinen eli pikeminkin väite kuin kysymys vihjatessaan, että vouhotus Plathin ympärillä selittyy vain Plathin *elämäntarinan* myyttisyydellä. Tulkinnan tapahtuman subjektiivisuutta korostavan reseptio-orientoituneen kehyksen sijasta viestissä siis palataan tekijään ja tämän elämään merkitysten asettajina tavalla, jota voi luonnehtia biografiseksi ja (tässä tapauksessa) redusoivaksikin tulkintamalliksi.

¹⁸⁸ [...]The deepest problem with Jacqueline Rose's book, mentioned in other postings, is the fact that she attempts to disengage herself from any attempt to understand Plath's work through biographic means -- what results is an arid wasteland of textual jargon that means nothing when juxtaposed to the ferocious identity of the poet leaping off every page in quotations from letters, journals, stories, poems. Take the Plath out of Plath and you haven't anything left --- or worse, perhaps one is left with a black hole in which to pour oneself! [...] (Stewart Clarke 6.4.1998.)

Biografiselle tutkimukselle vastareaktionä syntyneessä uskriitikissä tekijään ei nojata tulkinnan legitimoijana vaan paino on tekstissä.¹⁸⁹ Tämänkaltaisen näkökulma ilmenee esimerkiksi seuraavassa viestissä, joskin piirteitä on myös reseptio-orientoituneesta näkökulmasta:

Aside from the poetry, the Plath I am most curious about is exactly the entity being discussed in this forum: Plath as a blank projection screen for her readers, her critics, her biographers. I haven't much interest in the various biographies, and, in fact, *developed many opinions of art from Plath's work sans the "juicy" details. For me, the best of her work stands on its own as unquestionable art, and I have yet to read anything of biographical detail that proved necessary to evaluating the best work as such.*

I cannot say that I was never touched by the plath myth, having spent a number of years not mentioning my love of her work to friends or colleagues as much out of embarrassment at having to hear another gushing confession of love for this entity constructed of sometimes gossip, sometimes psychobabble and sometimes serious critical inquiry. [...]

For me, the critical/biographical materials on Plath have thus far proven to be disappointments, and I always feel in those few flawless poems what more could have been written. [...] (S. Pippin 4.10.2000, kurssi ER.)

Viestin uskriittiset kaiut asemoituvat teesiin, jonka mukaan tulkinnassa elämäkertatiedolla ei tee lopulta mitään, sillä Plathin taide pärjää omillaan ja puhuu puolestaan. Kirjoittaja kertoo muodostaneensa oman käsityksensä Plathin tuotannosta ilman elämäkerran "mehukkaita yksityiskohtia", mikä viitanee siihen, että metodina on toiminut lähiluku. Kirjoittaja myös ilmaisee vieroksuntaa affektiharhaksikin määritellylle tulkinnalliselle lähtökohdalle, jossa tekstin sijasta painottuu vastaanottaja. Toisaalta hän määrittelee oman suhteensa Plathin tuotantoon rakkaudeksi mutta yhtä kaikki kirjoittaa salanneensa Plath-suhteensa vältyäkseen kuulemasta muiden affektiivisiä tunnustuksia.

Uskriitiikin ihanteita henkivät myös foorumin aktiiveihin lukeutuvan Jack Folsomin aika ajoin esittämät vaatimukset teksteihin palaamisesta. Ensimmäisen kerran tällainen vetoisuus tulee esitetyksi perustamisvuoden maaliskuussa:

[...]My purpose in writing this bit of blather is to remind ourselves not to lose sight of the extraordinary vision and talent that Sylvia had just because her inner bomb went off, creating all kinds of Sivvymania in the years following, and just because her husband now makes a big splash with his "Birthday Poems." *I share the view expressed by others in this forum that all this biog-o-hyping "soul butter and hogwash," as Mark Twain put it, has been crowding out our proper concern, which should be with the ART of Sylvia Plath.* (Jack Folsom 4.3.1998, kurssi ER.)

Patologisoiva diskurssi toimii osana viestin argumentaatiota kirjoittajan arvottaessa erilaisia vastaanottamisen tapoja: vastaanoton osa-alueita, jossa painottuu tekstien sijasta tekijän elämä, kirjoittaja kutsuu "Sivvymaniaksi". Ilmiölle annettua nimeä purkamalla tulee näkyviin, millaisena kirjoittaja näkee Plathin

189

Tekijästä merkitysten lataajana voidaan irtisanoutua toisaalta myös jälkistrukturalistisen tradition piirissä, missä tapauksessa tekstin ohella korostuvat lukijan rooli sekä mahdollisesti yhteiskunnalliset aspektit.

elämästä kiinnostuneiden lukijoiden vastaanottamisen tavan: (1.) Tekijään luotu suhde on luonteeltaan hyvin henkilökohtainen ja henkilökeskeinen. Tähän viittaa Plathista foorumillakin toisinaan käytetty, Plathin kirjeiden signeerauksista kaapattu lempinimi "Sivvy", jonka kirjoittaja edelleen liittää osaksi paheksu-malleen vantaanon tavalle antamaansa nimeä. (2.) Plathin elämästä ja psyykkisistä ongelmista vaikuttuneiden lukijoiden kiinnostus on luonteeltaan sairaal-loista ja ylenpalttista. Tähän viittaa Folsomin luoman termin loppuosan käsite "mania", joka siis on patologinen tila. Kirjoittaja ei kuitenkaan pelkästään ylenkatso elämästä kiinnostuneita vaan itse asiassa lukee jossain määrin myös itsensä osaksi tätä joukkoa kirjoittaessaan, että elämästä intoilu on vienyt tilan "*meidän huomiomme*" oikealta kohteelta, Plathin taiteelta. Toisaalta memuotoisuuden voi nähdä retorisena strategiana: identifikaation keinoin rakennetaan yhteyttä erilaisten lukijoiden välille ja sen avulla pyritään hankkimaan muiden hyväksyntä viestin varsinaiselle väittämälle, joka taas tähtää keskustelukultuurin muuttamiseen kirjallisuuspainotteiseksi.

Tarkasteltaessa saman kirjoittajan kontribuutiota foorumin keskusteluissa laajemmin on ilmeistä, ettei näkökulma kaikissa tämänkään kirjoittajan viesteissä ole lopulta puhtaan teoskeskeinen, vaan kiinnostuksen kohteena on yhtä lailla tekijä intentioneinen, kuten esimerkiksi seuraavassa viestissä:

To pick up on Stewart's latest - He argues affirmation of the Self, yes. Not affirmation of life, he says, but only of survival? Now that we're into semantics, I would argue that life survival (if that's the term that Stewart wants to use) for Sylvia Plath in 1962 meant psychic rebirth after psychic decay and death. This rebirth can be seen as a "giving birth" to a renewed Self, as symbolized, for example in the bee poems.

The rebirth I am speaking of is of course not the first for Sylvia. On at least one prior occasion, *her recovery from attempted suicide, the rebirth was also physical as well as psychic*. We can probably agree also that the making of art was for her a tool or catalyst for psychic renewal -- an antidote for her "paralytic" self-destructiveness, which in turn was related to her depression -- what we now call "bipolar disorder."

Now in 1962, the "Ariel Sylvia" can rage herself back to life - only for a time, of course, because the "Paralytic Sylvia" is waiting in the wings with new afflictions of sinusitis, fevers, and what-have-you to mess up her mind and body.

For Sylvia as I see her, the spectacle of Death was a challenge. What in the face of it could reassert and even renew life? Answer: Creatures in Nature, renewing themselves. People, renewing themselves -- with their offspring, be they babies or poems, and even imagining themselves somehow transfigured after death. [...] (Jack Folsom 2.10.1998, kurssi ER.)

Aikaisemmin Plathin taiteeseen keskittymistä vaatinut ja tällöin elämään kohdistuvaan kiinnostukseen alentuvasti suhtautunut kirjoittaja tulkitseekin nyt tuotannon ohella – ja sen kautta – tekijää: puhe on Krollin tutkimuksen teesien tapaan uudestisyntymisestä, mutta vahvemmin kuin uudestisyntymisen tematiikkaan Plathin runoissa viesti paneutuu lopulta uudestisyntymiseen Plathin *elämässä*. Siihen kirjoittaja katsoo Plathin pyrkinen muun muassa taiteensa kautta. Näin ollen analyysin kohteena on itse asiassa tekijä intentioneinen, mikä tulkinnallisena lähtökohtana on yhteen sovittamaton uskriteikin oppien kanssa. Folsom myös samastaa itsemurha(yrityste)n ja taiteen tekemisen funktiot:

kumpikin oli kirjoittajan mukaan Plathille keino uudestisyntymiseen. Retoriikka ja erityisesti teesit lähenevät näin ollen Plathin patologisoiden leiriä. Erityisesti siinä on kaikuja Edward Butscherin mutta myös Al Alvarezin tutkimuksista: Plath oli sairas – maanisdepressiivisyydestä kärsivä, kuten Folsom diagnosoi – ja taide toimi vastalääkkeenä tälle ”halvaantuneelle itsetuhoisuudelle”, joka puolestaan oli kytköksissä Plathin depression.

Vaikka teoskeskeisyyden ihanteista on foorumilla toistuvasti puhetta, tällaisten ihanteiden noudattaminen näyttää olevan vaikeaa myös niitä peräänkuuluttaville kirjoittajille itselleen. Lopulta jopa Folsom saa osakseen kritiikkiä elämäkerrallisesta lukuotteesta, kuten luvussa 5 tuon esille. Vakiokeskustelijoiden joukosta Melissa Dobsonin viestit ovat kenties vahvimmin teospainotteisia, mutta toisaalta tämäkään kirjoittaja ei kiellä tekijän elämän merkitystä tulkinnan tapahtumassa. Joka tapauksessa Dobsonilla tulkinta kohdistuu ensisijaisesti tekstiin:

I don't disagree that the facts of Plath's life lend meaning to the poetry. When I write that *one should consider the "I" and the "She" as separate*, I do not mean that one should -- or could, at this point -- attempt to disregard the life in a reading of the poems. *What I object to is a view of the poetry that is determined by the facts of the life -- a reading of the poetry that becomes a psychic autopsy of a suicide.* The comments made here about complexity and paradox, the reconciliation or maintaining of opposites in the poetry, recall Plath's "The Birthday Present": "Do not be mean, I am ready for enormity. / Let us sit down to it, one on either side, admiring the gleam, / The glaze, the mirrory variety of it." It is this mirrory variety that informs the poetry and agitates against a reductionist, negational view. (Melissa Dobson 5.10.1998, kurssiivi ER.)

Vaikkakaan viestissä elämän ei esitetä olevan lukutapahtuman tai tulkinnan ulkopuolella, kirjoittaja painottaa, että runojen minää ja runoilijaa ei tulisi samaistaa. Dobsonin edustamaa kirjallisuuden tulkitsemisen tapaa määrittää siis biografistisen lukutavan vieroksuminen: tekstien merkitys ei rajaudu tekijän elämään, minkä vuoksi redusoiva lähestymistapa näyttäytyy ongelmallisena.

Vahvemmin kuin tekijään ja yhtä vahvasti kuin tekstiin Dobsonin viesteissä merkitys palautetaan lopulta lukijaan näkökulmineen ja valintoineen. Elämä on lukittu, mutta sanat ovat väsymättömiä, kirjoittaja toteaa – sanavalintojensa myötä samalla Plathin runoa ”Words” esiin manaten.¹⁹⁰ Kommentti on luetta- vissa viittaukseksi reseptio-orientoituneeseen näkökulmaan, jonka mukaan teos merkityskokonaisuutena syntyy lukijan ja tekstin välisen vuoropuhelun tuloksena yhä uudelleen. Näin ollen – toisin kuin tekijä – sanat elävät:

[...] One way to judge the life-affirmation (if we define this as the extent to which our humanity is nourished) of Plath's artistry is by the number of interpretations, or readings, the poems can viably hold. We have seen how welcoming she is to our prolific grim reaper, as well as to the ministrations of we who would be redeemed by her. She -- art -- admits to no "end"; the life may be fixed but the words are indefatigable. Wallace Stevens gives this voice to poetry: "I am the necessary angel of earth, / since, in my sight, you see the earth again." Your view of it depends on your view of it, no? (Melissa Dobson 9.4.1998.)

¹⁹⁰ Muun muassa kielen problematiikkaa (sanojen merkityksen ja voiman kannalta) käsitteleväksi tulkittavissa olevan runon loppu kuuluu: "[...]Years later I / Encounter them on the road — // Words dry and riderless, / The indefatigable hoof-taps. / While / From the bottom of the pool, fixed stars / Govern a life." (CP, 270.)

4.2 Feministinen diskurssi

*...Flying forever forward, never setting
Foot upon the ground.
Love like lava, beautiful, beautiful
You are not a victim.
You are a torch...¹⁹¹*

Plathin ja feminismin sekä feministisen tutkimuksen suhde on monisyinen, kuten edellä on jo käynyt ilmi. Yhtäältä on naisliike, jonka edelläkävijäksi Plath on joko nimetty tai tämänkaltainen yhteys kiistetty. Toisaalta on feministinen tutkimus, jonka sisällä on useita erilaisia suuntauksia. Niissä suhde feminismiin eri aaltoihin kuten myös tutkimuksellisiin traditioihin vaihtelee. Selkeimmin toisistaan eroavat biografinen tutkimuksen traditiosta kumpuava, toisen aallon feminismistä aineksia ottava merkityksellistämisen tapa sekä kolmannen aallon feminismiin piiriin asemoituva tutkimusote, jossa paino on vahvasti teksteissä ja niiden merkityspotentialissa. Kuten feministisiä näkökulmia sisältävässä Plath-kirjallisuudessa, myös *Sylvia Plath Forumilla* feministisessä diskurssissa silmiinpistävää on feminismin eri aaltojen vuorottelu ja sekoittuminen.

Feministisen diskurssin implisiittisen esiintymisen ohella feminismi on foorumilla läsnä myös eksplisiittisesti keskustelun aiheena. Tällaisessa metatason keskustelussa konkretisoituu feminismiin kolmannen aallon näkökulma: singulaarisen sijasta feminismistä on tullut monikollinen, monien erilaisten erojen feminismi, jonka määrittely käy yhä haastavammaksi. Keskusteluun osallistuvissa yksittäisissä viesteissä ilmenee kolmannen aallon sijasta usein kuitenkin pikemminkin toisen aallon feminismiin näkökohdat vastakkainasetteluineen ja toisaalta ensimmäisen aallon liberaalifeminismin mukainen näkökulma sukupuolten välisten erojen häivyttämiseen tähtäävine pyrkimyksineen. Kolmannen aallon feminismissä vaikuttava epistemologinen asenne, jossa totuuskäsitys on singulaarisen sijasta pluraalinen, sen sijaan on läsnä erityisesti Plath-kirjallisuudesta tulevana tuulahduksina. Osa kirjoittajista kuitenkin pyrkii pikemminkin häivyttämään tällaiset tulkinnalliset positiot kuin asettumaan niihin. Joidenkin näkökulmasta on jopa niin, että Plathin kohdalla feminismillä, sen enempää tämän tuotannossa ilmenevänä ideologiana kuin kirjailijan tuotantoon soveltuvana tutkimusotteena, ei ole lainkaan relevanssia.

4.2.1 Misogyniaa vastaan

Feministinen diskurssi vaikuttaa foorumin keskusteluissa alusta lähtien ilmeten ensin erityisesti toisen aallon feminismiin viittaavina, miesten ja naisten välisen vastakkainasettelun näkökulmina. Usein tällaiseen keskusteluun yhdistyy fanidiskurssi ja uhrinäkökulma sekä näistä jälkimmäisen myötä myös syyllisen etsintä. Eräs faniksi itsensä määrittelevä kirjoittaja esimerkiksi arvostelee Hughesia siitä, että tämä esittää *Birthday Letters* -kokoelmassa itsensä marttyyrinä:

¹⁹¹ Megan 29.4.2002 "SP 2,002 degrees".

Mr. Clarke, isn't it ironic that Hughes, after being so frugal with the gritty in Plath's work, a man who was against the use of autobiographical details, presented us all with a book of poems so extremely personal in nature? Sure, a man can change over the course of 35 years, but did he have to do it at HER expense? It seems as though he has no qualms about baring the dark, the personal, or the taboo, so long as it is exposed through HIS eyes alone. Insert sarcasm here: Oh, what a paradox that man is, a bundle of mystery, surrounded, shrouded by a cloud of midges.

The publication of "Birthday Letters" is yet another slap in the face to Plath lovers. We are forced to look at IT as a final artifact of their relationship instead of anything Plath might have written in the last months of her life. How sad. How sad and maddening that Plath fans have been, and still are, at the mercy of Hughes' whims. And that annoying little habit of playing The Martyr. Someone hand me a paper bag, I think I'm gonna barf. . .

How about: You do not do, you do not do/ Anymore Ted Hughes? (Dena Tooma 24.3.1998, kurssiivi ER.)

Feministisen diskurssin piiriin viestiä asemoi erityisesti sukupuolikysymyksen korostaminen, kun jo heti viestin alussa, viittauksessa toiseen kirjoittajaan, käytetään ilmausta "herra". Ilmaus on foorumin keskustelukulttuurin käytäntöihin nähden ylikohtelias ja viestin muuhun tyyliin suhteutettuna se vaikuttaakin liioittelevuudessaan ironisoivalta, jopa halventavalta, ikään kuin kirjoittaja vain esittäisi kunnioitusta miespuolista keskustelijaa kohtaan (koska ei vilpittömästi tunne sellaista tunnetta) tai niin kuin "herruus" olisikin sivumerkityksiltään negatiivinen käsite. Myös Hughesin sukupuolta korostetaan vahvasti ja tämä tapahtuu yhteyksissä, joissa huomio on valtakysymyksissä: Plathin kohdalla "inhorealistiseen kitsailen" suhtautunut mies julkaiseekin nyt äärimmäisen henkilökohtaisia runoja Plathin kustannuksella, Tooma korostaa ja huomauttaa tämän jälkeen sarkastisesti, ettei synkkiin, henkilökohtaisiin tai tabuaiheisiin pureutuminen tunnu tuottavan miehelle tunnontuskia, kunhan niitä käsitellään Hughesin katseen läpi.

Hughes esitetään viestissä patriarkaalisen kulttuurin edustajana, miehenä, jolle on kasautunut liikaa valtaa, jota tämä myös käyttää kyseenalaisella tavalla. Viestin representaatiossa Hughes ei todella ole marttyyri, jollaisena hänen tulkitaan itsensä esittävän *Birthday Letters* -kokoelmassa, vaan erottelumuotoisen argumentaation keinoja hyödyntäen Tooma esittää Hughesin vain tekeytyvän sellaiseksi. Kirjoittaja tuntuu vihjaavan Hughesin toiminnan olevan samaan aikaan naurettavaa ja julmaa, sillä sen sijaan, että olisi aidosti muiden tekojen myötä marttyyrin aseman saanut, Hughesilla vain on ärsyttävä – ja jopa oksettava – tapa esiintyä (aiheetta) sellaisena. Plathin ohella todellinen uhrin rooli lankeaakin Hughesin sijasta faniyhteisölle sen ollessa miehen oikkujen armoilla ja itse asiassa suoranaisten väkivallan kohde: *Birthday Lettersin* kun todetaan olevan *isku* vasten Plathin ihailijoiden kasvoja.

Viestin päättää upotus Plathin runosta "Daddy". Runon alku, josta lainaus on peräisin, kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti: "You do not do, you do not do / Any more, black shoe / In which I have lived like a foot / For thirty years, poor and white, / Barely daring to breathe or Achoo. // Daddy, I have had to kill you. [...]" (CP, 222.) Kohdistamalla runon alkusäkeet Hughesille kirjoittaja osoittaa runon piilomerkitseksen: runon minää tukahduttanut ja ahtaalla pitänyt 'sinä' on Hughes. Biografista lukureittiä kulkien Tooma näyttää siis lu-

keneen Plathin kuuluisan runon (isän ohella) Hughesille kohdistettuna puheena.

Toisaalta upotuksen voi nähdä myös eräänlaisena diskursiivisena kaappauksena, jolloin se ei olekaan (runon minän eli) petetyn vaimon ja pettyneen lapsen puhetta pettäjälle vaan pettyneen yleisön puhetta miehelle, joka on pitkään häirinnyt Plathin ihailijoiden suhdetta ihailunsa kohteeseen. Kolmenkymmenen vuoden ajanjakson, joka runon ensimmäisen säkeen lopun lainaamatta jääneissä säkeissä mainitaan, voisi tässä lukutavassa tulkita saavan niin ikään uuden merkityksen: *Birthday Lettersin* ilmestyessä *Arielin* julkaisemisesta tuli kuluneeksi reilut kolmekymmentä vuotta, ja koko tämän ajan Plathin kirjailijakuva ja myös vastaanotto oli pitkälti Hughesin vallan alla. Tähän kirjoittaja vaatii nyt muutosta, ja sen hän tekee tekstuaalisin keinoin, joiden myötä Plath itse asiassa saa kuin saakin sanoa viimeisen sanan, kun kirjailijan ääni lainauksen myötä herätetään taas henkiin.

Tooman näkökulma muistuttaa paljolti Linda Wagner-Martinin (2003) tulkintaa Hughesin viimeisimmäksi jääneestä runokokoelmasta. Wagner-Martinhan esitti kokoelman olevan salainen ase tai ohjus, jonka päämäärä on Plathin lukijoiden suututtaminen, ja lisäksi katsoi, että Hughesin pyrkimyksenä oli poistaa kokoelmansa avulla syyllisyys, joka miehen ylle oli langennut Plathin itsemurhan myötä (Wagner-Martin 2003 148, 150–152).

Vastaavanlaisia näkökulmia esiintyy foorumilla läpi sen historian. Samaan tapaan kuin erityisesti Tooman edellä lainatussa viestissä, tällaiset kommentit ovat usein myös avoimen biografisia eli keskustelu painottuu kirjailijoihin ja heidän elämäänsä. Kyse ei kuitenkaan ole pintapuolisesta juoruilusta, vaan usein keskustelua käydään yhteiskunnallisessa kehityksessä ja ideologisia kysymyksiä korostaen. Huomio ei siis jää yksilötasolle, vaan Plathin ja Hughesin kautta saatetaan pohtia sukupuolten välistä tasa-arvoa laajemmin tai vaikkapa Hughesin runouden naiskuva, kuten esimerkiksi seuraavassa viestissä:

I am re-reading all I can find on Sylvia and Ted, and must admit, I get a bit queasy thinking of it all. Despite *Birthday Letters*, does anyone else see Ted for the controlling man he was? I feel manipulated by *Birthday Letters*, and when I read some of the letters he wrote, first to the grieving Aurelia and then to the grieving family of Assia, I feel it all the more. He tells Assia's sister, Celia, if only he had known how distressed Assia was, he would have married her. Hhmmmmmm. Apparently, he was in the dark about her feelings, this great, sensitive poet. I will admit, I just started reading him, but I feel the fingers of a misogynist on my neck. Just read *Crow*. We women do not come off very well in his mythologizing. Does anyone know if Olwyn is still around? And does anyone find it so like Sylvia that Freida is having disagreements with Carol Orchard over her late fathers estate? She is probably more like her mother than she will ever know. Lastly, I want Kate to know I made the cake...and it was **wonderful!** (Claudette Coulter 11.3.2003, kurssiivi ER.)

Feministinen diskurssi sisältää tässäkin tapauksessa näkökulmia toisen aallon feminismistä vastakkainasetteluineen. Sukupuolten välistä eroa korostetaan ilmauksella ”me naiset”, jossa me-muotoisuuden avulla identifikaatiota tuottamalla rakennetaan yhteyttä foorumin tietynlaisten lukijoiden eli tässä tapauksessa naisten välille ja rakennetaan välimatkaa suhteessa miehiin. Viestissä ei ole puhe miehistä yleisemmin, mutta Hughesin sukupuolta korostetaan ja tämä

tapahtuu kielteisissä, toiseuttavissa yhteyksissä: Hughes on ”kontrolloiva mies” ja ”naisvihaaja”, joka manipuloi paitsi läheisiään myös lukijoita. Ilmaistessaan pitävänsä epäilyttävänä sitä, ettei suuri, herkkä runoilija muka olisi ymmärtänyt Plathin ja niin ikään itsemurhaan päätyneen Assian olleen onnettomia, kirjoittaja vihjaa Hughesin olleen lisäksi valheellinen. Kirjoittaja kuvaakin tuntevansa Hughesia lukiessaan naisvihaajan sormet kaulallaan ikään kuin Hughesin runouden (ja kirjoitusten yleisemminkin) vaikutus ja jopa niiden takana oleva intentio olisi kirjaimellisesti murhaava. Misogynisti-sanaan luikerrellut lyöntivirhe luo vaikutelman siitä, että viesti on kirjoitettu nopeasti ja kenties tunteen vallassa, mikä edelleen voimistaa mielikuvaa kiivaasta reaktiosta.

Aivan viestin lopussa kirjoittaja siirtyy aiheesta toiseen: hän kertoo ”Katelle” tehneensä kakkua ja että siitä tuli suurenmoista. Vaikka kommentti tuntuu ensisilmäyksellä pelkältä sivuhuomautukselta, sen voi toisaalta tulkita merkittävaksi viestin feministisen diskurssin tarkemman määrittelyn kannalta: kommentti juhlistaa feminiiniseen sfääriin kuuluvaa toimintaa affektiivisin ilmauksin eli tässäkin korostetaan ja pidetään arvossa maskuliinisesta sfääristä eroavaa naiseutta. Feminiinisyys näyttäytyy arvokkaana, ja samalla myös yksityinen nostetaan kunniaan. Voisi jopa sanoa, että siitä tehdään poliittista, kun kakut ja tunteet tuodaan osaksi julkisen foorumin misogyniaa vastustavaa kannanottoa.

Jacqueline Rose (1992, 3) totesi jälkistrukturalistista feminististä kritiikkiä edustavassa tutkimuksessaan, että Plathin patologisoijia vastaan noussut feminismi on itse asiassa paradoksaalisesti omaksunut kritisoimansa koulukunnan kehysten antaessaan omissa tulkinnoissaan kirjailijan tuotannolle aseman yhteiskunnan sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden seurauksena ja Plathille patriarkaalisesta maailman viattomana uhrina. Rosen näkökulma on osittain relevantti viimeksi siteeratun viestin ja erityisesti saman kirjoittajan kahden muun, samoihin aikoihin lähetetyn viestin kohdalla. Naisvihaa koskevan kommentin kirjoitettua Hughesia puolustavan puheenvuoron keskustelun aloittanut kirjoittaja jatkaa Hughesin misogynistiseksi tulkitsemiensa tekojen analyysiä toteamalla, ettei Hughesia ole aihetta pelastaa sanomalla, että hän (pettämisineen ja aviorikoksineen) käyttäytyy vain miehille tyypilliseen tapaan. Tällaiset selitykset ovat kirjoittajan mukaan yksinkertaisesti surkeita, minkä perään hän toteaa, että ”miehet, runoilijat mukaan lukien, ovat vastuussa teoistaan” ja ”kyllä, Sylvia samaten”. (Claudette Coulter 22.3.2003.) Tässä viestissä Plathin katsotaan siis olevan vastuussa teoistaan eli näin ollen loogisesti ajatellen myös itsemurhastaan. Heti seuraavana päivänä sama kirjoittaja kuitenkin kirjoittaa jälleen syyllistävään sävyyn Hughesin roolista naisten (itse)tuhossa:

Marco-as a psychiatric nurse I can say most definitely suicide is a selfish and aggressive act meant to send the **ultimate** message. [...] That being said, I think its pretty well documented that Sylvia was selfish-aren't we all?-and believe me, I am a staunch supporter of her. *I find it very difficult to see Ted as anything but culpable.* Look at the guy's history with women! It speaks for itself. Frankly, I find the similarities between his reaction to Sylvia's and Assia's suicide disturbing, like he's got the "act" down pat now, knows what to say to the aggrieved. Letters sent to Aurelia and the family of Assia so very much the same, his defense of himself and his actions "If only I had known!"

Known??? Come on! *He knew how much these women loved and adored him, how much power he had in their lives!* He was a snake, like the one he wrote about in *Crow*! He says he was going to get back with Sylvia. He says he was looking for houses with Assia. It's so easy to say that. What he was **really** doing is having affairs with other women. *What a guy.* (Claudette Coulter 23.3.2003, kurssiivi ER.)

Kirjoittajan mukaan itsemurha siis on ehdottomasti itsekäs teko ja Plath todistettavasti itsekäs, mutta nyt kirjoittaja ei korostakaan itsemurhan tekijän vastuuta vaan Hughesin: on erittäin vaikea nähdä Tediä minään muuna kuin syyllisenä, Coulter kirjoittaa. Hughes representoidaan jälleen tunnekylmänä ja valheellisena miehenä, joka kyllä tiesi, miten paljon hänellä oli valtaa elämänsä naisiin nähden, mutta joka tietoisesti käytti valtaansa naisten kannalta tuhoisalla tavalla. Hughesin tullessa representoiduksi tällä tavalla käy samalla niin, että Plath kuten myös Assia Wevill kirjoitetaan vastaavasti alistetun naisen rooliin. Näin he päätyvät viestin representaatioissa Rosen mainitsemaan patriarkaalisen maailman viattomien uhrien kategoriaan.

4.2.2 Metatasolla: Plathko feministi?

Misogyniasta keskustellaan foorumilla edellä käsiteltyyn nähden myös lähes päinvastaisella tavalla. Toisinaan pohdinnan alla ovat nimittäin yhteiskunnan tai Plathin puolison sijasta Plathin (tuotannon) misogyyyniset piirteet. Näiden keskustelujen yhteydessä yleensä myös analysoidaan ja kyseenalaistetaan Plathin yhteyttä feminismiin.

Ensimmäisen kerran kysymys Plathin ja feminismien suhteesta on pinnassa perustamisvuoden keväänä. Keskustelu alkaa erään kirjoittajan kertoessa pitävänsä Plathia "esifeministinä". Tätä määritelmää kirjoittajan mukaan perustelee se, että Plath ihaili esimerkiksi Virginia Woolfin feministiseksi luonnehdittavaa tuotantoa, oli kiinnostunut naisliikkeen myöhemmin esiin nostamista kysymyksistä ja tarkasteli *Bell Jar* -romaanissaan naisten erilaisia rooleja. Lisäksi kirjoittaja korostaa, ettei Plath ollut valmis antamaan älynsä mennä hukkaan, toisin kuin hänen aikansa yhteiskunnan naiset keskimäärin. Edes Plathin kirjoituksissa ilmenevä naisviha ei kirjoittajan mukaan tee tyhjäksi tulkintaa Plathista feministinä, sillä "monet naiset, jopa itseään feministeiksi tituleeraavat, suhtautuvat jossain määrin ambivalentisti muihin naisiin". (Christy 30.3.1998.)

Elaine Connell reagoi Christyn viestiin korostamalla muun muassa historiallisen kontekstin merkitystä. Plath eli aikana ennen naisliikkeen voimakkainta esiinmarssia ja näin ollen hänen tuotannostaan ja henkilöstään on löydettävissä sekä feministisiä että perinteisen feminiinisyyden piirteitä:

When I first became interested in Plath it was because I was directed to her as a "feminist" poet. I actually think the semantics of this debate are quite important Christy, as people freely use the term feminist in a Humpty Dumptyish fashion to mean whatever they want it to mean. So first here's what I mean when I use the word. In addition to advocating the political, social and economic equality of women, a feminist is a woman who locates the source of women's oppression in the patriarchal system for which men are held responsible. A feminist feels anger and defiance against this system and realises the necessity of joining with other women in sisterhood to overcome it. Feminists do not necessarily reject either men or child bearing but wish to abolish the restrictions on self-

development which attachment to men and the rearing of children have traditionally entailed. [...]"

By selective quotation from Plath one can construct a case for applying the word feminist to Plath's work ("The Bell Jar", "Lady Lazarus" "Fever 102", "Three Women") but one can build an equally valid argument in claiming her for traditional femininity too. I am quite disturbed by the depth of hostility towards other women which I find in her work. ("Lesbos", "Spinster" "Two Sisters of Persephone", "Winter Trees") There's precious little sympathy much less sisterhood for other women which I believe disqualifies her for my definition of a feminist.

She said of herself: "It is my tragedy to have been born a woman." (Letter to Ed. Cohen 1951) I think she might have qualified the statement with, "who came to adulthood in 1950's America." As you so perceptively comment Christy, even the brightest women of that time were channelled towards menial roles because their futures were seen as satellites to powerful men. This *social pressure* was quite pernicious and *Sylvia was very much the social conformist*. I think that we can trace this debate between the *achieving, non-domestic woman (feminist if you want to call it that) and the traditional feminine female* throughout her work. (Indeed, I've devoted a whole book to the subject! Plug, plug!)

The major contemporary feminist dictum that the "personal is political" and therefore worthy of analysis is foreshadowed in Plath and it's hardly surprising that so many women have wanted to claim her for feminism. I think we have to understand the historical context. In the 60's and 70's most of the work literature students studied was by male writers. The discovery of any good woman writer was so rare that she immediately became a female "hero". There was a great temptation to overreact to at last finding a writer with whom one could identify.

[...]Plath's work needs to be interpreted in its historical context and not as if it had been written during the growth of the Women's Movement in the late 60's and 70's. I feel she was an artist working towards defining herself as a woman and developing an authentic, female, poetic voice in a culture which placed the creative woman in a contradictory position. She is trying in a desperately lonely and individualistic manner to transcend all those forces trying to reclaim her for traditional femininity which possibly held as many attractions for her as the "sweet God" of artistic creation did. However, that "box" unfortunately proved to be far from "temporary". As Joyce Carol Oates writes: "Between the archetypes of jealous, ruthless power, represented by the Father/Son of religious and social tradition, and the archetypes of moronic fleshly beauty.... there is very small space for the creative intellect, for the employment and expansion of a consciousness that tries to transcend such limits. (Elaine Connell 30.3.1998, kurssiiv ER.)

Connellin näkökulmassa feminismin painottuu sukupuolten välisen eron minimalistinen määrittely eli feminismissä keskeisenä nähdään feminiinisyydestä ja perinteisestä naisen roolista irrottautuminen niiltä osin kuin ne ovat aiemmin rajoittaneet naista itsensä kehittäjänä. Feminismi myös luetaan yksinomaan naisten ideologiaksi kirjoittajan määriteltessä feministin nimenomaan "naiseksi, joka katsoo naisten alistetun aseman olevan tulosta patriarkalisesta systeemistä, josta miehet ovat vastuussa". Yhtäältä kirjoittaja siis määrittelee feminismin (toisen aallon feminismin mukaiseksi) korostamalla sukupuolten välistä vastakkainasettelua ja muun muassa "siskouden" merkitystä feministien taistelussa naisen aseman parantamiseksi. Samaan aikaan feminiinisyyden ja feminismin toisaalta esitetään yhteen sovittamattomina eli tässä mielessä feminismin määrittelyssä keskiössä on sukupuolten välisen eron häivyttäminen (ensimmäisen aallon feminismin ominaiseen tapaan).

Tässäkin keskustelussa Connell painottaa tekstien ohella tai jopa niiden sijasta tekijää ja kirjoitusajan yhteiskuntaa Plathin tuotannon luonnetta määritellössään: hänen mukaansa Plathia on tulkittava historiallisessa kontekstissaan eikä niin kuin se olisi kirjoitettu naisliikkeen nousun aikaan. Kirjoittaja vihjaa-kin, että koska Plath ei elänyt ja kirjoittanut kyseisellä aikakaudella, tulkinnat Plathista feministinä ovat ylitulkintaa ja palautuvat enemmän (nais)lukijoiden tarpeisiin kuin kirjailijaan ja tämän tuotantoon. Plathin pyrkimys ylittää naistaitelijana oman aikansa naisten totut roolit tai vastaavan tematiikan esiintymisen kirjailijan tuotannossa eivät nähtävästi riitä tekemään Plathista feminististä kirjailijaa. Ratkaisevaa tuntuu olevan ennen kaikkea se, ettei Plath kirjoittanut 1960-luvun lopussa tai 1970-luvulla. Vaikka naisliikkeen juuret juontavat kauemmas historiaan, vasta toisen aallon feminismi tuntuu edustavan kirjoittajalle ikään kuin oikeaa feminismiä.

Viestin lopussa Plathin mehiläisrunosarjaan kuuluvasta runosta "The Arrival of the Bee Box" peräisin olevien upotusten "sweet God", "box" ja "temporary" voi katsoa osallistuvan Plathin ja feminismin suhteen analyysiin. Lainaukset ovat runon viimeisestä säikeistöstä, jossa runon minä pohtii tilaamansa mehiläislaatikon asukkeja:

They might ignore me immediately
In my moon suit and funeral veil.
I am no source of honey
So why should they turn on me?
Tomorrow I will be sweet God, I will set them free.

The box is only temporary. (CP, 213.)

Kyseistä runoa on tulkittu Plath-tutkimuksessa muun muassa valtarakenteiden kannalta. Susan R. Van Dyne (1993, 104–105, 151, 178) esimerkiksi analysoi sitä idin ja runoilijan roolien välisen ristiriidan ja (niihin liittyvän) vallan näkökulmasta ja Renée R. Curry (2000, 159–161) valkoisen ylivallan kuvana. Tulkinta runon mehiläisistä ja niiden kasvattamisesta luovan työn allegoriana (samaa tapaan kuin Shakespearella Prosperon hahmon kautta) on niin ikään edustettu- na Plath-tutkimuksessa (mm. Bundtzen 2005, 168–172). Tällainen tulkinta näyttäisi olevan läsnä myös Connellin viestissä, kun tutkii runosta poimittuja lainauksia viestin kontekstissa: mehiläiset vapauttavaksi "hyväksi Jumalaksi" ryhtymisen voi tulkita edustavan taiteilijan kutsumuksen toteuttamista ja samalla traditionaaliselle feminiinisyydelle vastakkaista olemisen tapaa. Mehiläislaatikko puolestaan saa merkityksen traditionaalisen naisen muottina, josta kirjailija pyrkii vapautumaan. Connellin mukaan tämä laatikko kuitenkin osoittautui (Plathin kohdalla) kaikkea muuta kuin väliaikaiseksi.

Omassa Plath-tutkimuksessaan, johon kirjoittaja viestissään viittaa, feministiksi itsensä määrittelevä Connell luokittelee runot "Daddy" ja "Lady Lazarus" sekä mehiläisrunojen sarjan feministisiksi mutta toisaalta esittää, ettei kirjailijaa itseään voi pitää feministinä käsitteen nykymerkityksessä (Connell 1998, 127). Kenties foorumin keskustelujen myötä hänen kantansa vielä tiukentui: vuoden 2005 keskustelussa Connell (28.6.2005) ei tuo esiin tutkimuksessaan mainitsemiaan runoja feministisinä vaan pelkästään esittää, ettei Plathia hänen

mukaansa voi pitää feministisenä kirjailijan tuotannossa ilmenevän naisen maskismin, alistumisen tarpeen ja muihin naisiin kohdistetun vihamielisyyden vuoksi.

Saman mielipiteen Plathin ja feminismin suhteesta esittää myös negatiivisiin Plath-representaatioihin mieltynyt ja kirjailijan äärimmäisen henkilökohtaisena representoiva Stewart Clarke. Kirjoittaja ihmettelee ensimmäisen kerran jo perustamisvuoden keväällä, mitä hyvää Plath muka on tehnyt naisten ja naisliikkeen eteen:

[...]Paglia on the Meg Ryan Plath project. "The prospect is too horrible for words," CP told the Times of London. "The cutesy role model who set American women back twenty years wants to play a real woman who helped us forward? It's too depressing."

It seems Camille sees Plath as a feminist icon. I feel faint. *How did Plath help women forward? Suicide how-to tips?* (See Elaine's excellent posting of 30 March for an examination of Plath's value as feminist role model. *I disagree with this feminist view of Plath on one major principle - in my view, Plath was a personal, not a political, poet and I cannot accept the dictum that "the personal is political," certainly not in Plath's case, the victim of her own psychological problems, not patriarchal oppression.* Hence, I find her extremely problematic as a role model.) [...] (Stewart Clarke 30.4.1998.)

Camille Paglian näkemyksille muissa yhteyksissä kannatusta osoittaneelle Clarkelle Paglian kanta Plathista feministinä tulee suoranaista järkytystä. Clarke ilmaisee olevansa asiasta täysin eri mieltä: hänestä Plath ei ole auttanut naisasiaa, kuten kirjoittaja vihjaa vilpittömän sijasta pikemminkin retorisisella kysymyksellään ("miten Plath auttoi naisia eteenpäin?") ja sen perään esitetyllä vastausehdotuksellaan ("itsemurhavinkeilläkö?"). Viestin lopussa Clarke myös lyttää naisliikkeen kuuluisan mantran "henkilökohtainen on poliittista", joka kirjoittajan mukaan varsinkaan Plathin kohdalla ei ole totta, sillä hän ei pidä Plathia patriarkaalisesta sorron vaan omien henkilökohtaisten ongelmien uhrina. Plathiin kohdistuvan patologisoinnin keinoin kirjoittaja vahvistaa ja jopa perustelee osittain toisiinsa kytkeytyviä väittämiään: (1.) Plathin tuho ei aiheutunut patriarkaalisesta yhteiskunnasta vaan kirjailijan psyykkisistä ongelmista (ja näin ollen Plathin feministilukijoiden patriarkaattiin kohdistama suuttumus on aiheeton) ja (2.) Plathin poliittisen sijasta lähinnä patologisen henkilökohtaisuuden kuten myös kirjailijan itsetuhon vuoksi Plathia ei voi pitää naisliikkeen edustajana tai hyvänä roolimallina (muille naisille).

Vaikkakaan esimerkiksi Connell ei tulkitse Plathia feministiksi, Connellin viesteissä esiintyy feministinen näkökulma. Clarke sen sijaan ilmaisee antipatiaa myös feministiselle tutkimukselle. Vuoden 1998 kevään feminismikeskusteluun osallistuvassa viestissään Clarke kuitenkin korostaa, ettei vastusta sukupuolten välistä tasa-arvoa (eli feminismin projektia sinänsä), vaan suhtautuu vihamielisesti nimenomaan feministiseen tutkimukseen, jonka katsoo "patriarkaatin perusteella pyrkivän kumoamaan, alentamaan ja viemään oikeutuksen länsimaisen yhteiskunnan taiteellisilta saavutuksilta ja, pohjimmiltaan, kieltämään olemassaolon perustotutudet". Clarke esittää "koko luonnon, historian ja taiteen tarinana hallinnasta ja alistumisesta". Näin ollen kynää kädessään pitävässä kirjailijassa ruumiillistuu "maskuliinisen hallinnan periaate", jolle "fe-

miniiniset intuitiiviset mielikuvituksen voimat” ovat alisteisia. Tähän näkökulmaan kirjoittaja tulkitsee feministisen teorian suhtautuvan seksistisenä, minkä kannan Clarke siis määrittelee tosiasioiden kieltämiseksi. Niin ikään harhaiseksi viestissä esitetään näkökulma, jonka mukaan naiskirjailijoita tukahduttavat psyykkiset voimat palautuisivat viime kädessä patriarkaattiin, sillä tukahduttavat voimat ovat Clarken mukaan kaikkien taiteilijoiden riesana ja ne tulevat taiteilijan sisältä, eivät ulkopuolelta. ”Uhrinkritiikin” (victim-crit) Clarke katsoo vievän oikeutuksen tältä areenalta ja tekevän taiteesta turvallista tietyille ryhmille (kuten naisille, homoille tai mustille) ikään kuin vain ne kärsisivät erityisestä haitasta, vaikka kirjoittajan mukaan saman varjopuolen kanssa joutuu kamppailemaan ihan jokainen. (Stewart Clarke 30.3.1998.)

Clarcken viesteissä on nähtävissä paikoin keskenään ristiriitaisia epistemologisia asenteita. Yhtäältä niissä vastustetaan Plathista patriarkaatin uhrin tekeviä, hengeltään toisen aallon feminismiin piiriin lukeutuvia selitysmalleja, joita myös esimerkiksi Jacqueline Rose kritisoi jälkistrukturalistisessa Plath-tutkimuksessaan, mutta toisaalta ja ennen kaikkea Clarke suhtautuu kielteisesti myös Rosen tutkimukseen (ja sen kolmannen aallon feminismiä ilmentävään otteeseen). Kirjoittaja myös väittää kannattavansa sukupuolten välistä tasa-arvoa, ja kuitenkin hänen Plath-tulkintansa lähenevät paikoin jopa sovinnismia – siinä määrin patologisoiva on ote, jolla kirjoittaja lokeroi Plathin henkilökohtaisuudessaan täysin epäpoliittiseen ja vieläpä sairaan kategoriaan. Asenne Plathin tuotantoa koskevine johtopäätöksineen on siis astetta jyrkempi kuin esimerkiksi Alvarezilla. Alvarez näet kirjoittaa pitävänsä Plathia hyvin henkilökohtaisena mutta samaan aikaan yleisellä tasolla merkittävänä kirjailijana siitä syystä, että Plath ei käsittele vain omaa henkilökohtaista tuskaansa vaan sen läpi tutkii samalla kaikkien modernin ajan uhrien kärsimystä (esim. Alvarez 1971, 64).

Clarcken edustaman kaltaista näkökulmaa, jossa henkilökohtaisen kokemuksen korostuneisuuden perusteella Plathin tuotannon merkitys yleisemmällä tai ainakin poliittisella tasolla kielletään, kritisoidaan foorumilla toistuvasti. Tällöin keskustelun paino on yleensä feministisessä diskurssissa, kuten esimerkiksi seuraavassa Connellin viestissä, joka löytyy lähes identtisenä myös kirjoittajan Plath-tutkimuksen toisen painoksen esipuheesta:

[...] I can't help but notice that *if a woman uses her own experience in her art she is readily viewed as deranged or solipsistic; but a man using the same technique (such as Lowell for example) is interpreted as speaking for the human condition through the vehicle of his life.* Many of the contributions to the Forum have attested to how much *Plath speaks for Everywoman* - possibly one of the few times this has occurred in literature (with due acknowledgement to Anne Bradstreet). Certainly it may be the first time that threatening female anger has been portrayed in all its terrifying fury expressed by an identifiable individual woman and not a character such as Clytemnestra or Medea.¹⁹² Perhaps the problem is that Everyman still can't fully understand, or is reluctant to contemplate, the rage which lurks so much in the *female psyche*. "Beware, Beware...." (Elaine Connell 23.3.1998; Connell 1998, 13, kurssiivi ER.)

192 Sivuan foorumilla tehtyjä viittauksia Medeia-myyttiin luvussa 7 Assia Wevill -keskustelujen yhteydessä.

Viestissä ajetaan naisten asiaa peräänkuuluttamalla naisten kirjoittamalle kirjallisuudelle arvostusta henkilökohtaisten ohella myös yleisten ja yhteiskunnallisten kysymysten käsittelijänä. Kirjoittajan puhuessa ”naisten psyykestä” otetta voi luonnehtia essentialistiseksi näkökulman viitatessa käsitykseen naisen luonnosta ikään kuin annettuna. Sen sijaan, että katsoisi esimerkiksi Judith Butlerin tapaan sukupuolen olevan paljolti myös kulttuurinen konstruktio, Connell esittää sen valmiina ja singulaarisena. Sukupuoliero näyttäytyy näin ollen ontologisena.¹⁹³ Connell myös näyttää lukevan raivon ”naisten psyyken” olemukselliseksi piirteeksi. Kirjoittaja tuntuu kuitenkin pitävän tätä raivoa arvossa ja näin ollen viestissä toisaalta nostetaan jalustalle naissukupuolen erityisyys. Toisen aallon feminismiin mukaisin painotuksin Connell myös esittää ongelman ytimen olevan siinä, ettei miehillä riitä ymmärrys tai rohkeus ”naisten psyykessä” piilevän raivon käsittämiseen.

4.3 Kulttuurinen diskurssi

*...Ode to a flower. Waxing waning petals raining
lady low to the earth.
She died soon enough to rough her place among
the diamond's girth. Brazen be this woman -
narcotic to humanity...¹⁹⁴*

Tuija Saresma ja Urpo Kovala (2003, 10) toteavat kultin muodostuvan, kun joukko ihmisiä omistautuu yksilöinä ja yhteisönä jollekin kulttuuriselle kohteelle. Olennaisessa roolissa on tällöin ”me-henki, samastuminen, tunne ryhmään kuulumisesta ja se, että ulkopuolisiin, kultin kohteeseen vihkiytymättömiin, tehdään suhteellisen selvä raja”. Näin kultti toimii ”yhteisöllisyyden luojana”. (Ks. myös Nikunen 2005, 120.)

Määritelmä on peräisin *Kulttikirjasta* (2003), jossa nykyajan kulttisia ilmiöitä tarkastellaan erityisesti vastaanoton kannalta: kultti määrittyy siinä kohteen formaalien piirteiden sijasta tiettyyn kulttuuriseen kohteeseen luodun suhteen kautta. Kohde voi olla vaikkapa televisiosarja, jalkapallojoukkue, yhtye tai artisti. Kulttisuhdetta luonnehtii Saresman ja Kovalan (2003, 10) mukaan intensiivinen asenne: ”lukija”, yhtä hyvin pelin kuin vaikkapa kirjan, kohdistaa kultin kohteeseen ”odotuksia ja tarpeita ja antaa sille aktiivisesti omasta elämästään nousevia merkityksiä”.

¹⁹³ Essentialismikeskusteluista ja erosta feministisessä tutkimuksessa ks. Kosonen 2004. Sukupuolieron erilaisista määritelmistä ks. myös esim. Teresa de Lauretis (1987) esse ”The Technology of Gender”: sukupuolieroa voi tarkastella biologisen tai sosiaalisaation palautuvan ohella myös niin, että se nähdään erilaisten sosiaalisten teknologioiden myötä diskursiivisesti rakentuvana. Tästä näkökulmasta sukupuoli ei viime kädessä ole ruumiin ominaisuus vaan joukko efektejä, jotka on tuotettu ruumiissa, käyttäytymisessä ja sosiaalisissa suhteissa.

¹⁹⁴ Emily Pollard ”For the Poet Sylvia” 29.3.1999.

Kulttisuutta on määritelty myös kohteen ominaisuuksista käsin. Tällaisista hahmotuksista mainittakoon Umberto Econ (1985) analyysi elokuvasta *Casablanca*. Lähestymistapa on formalistinen Econ esittäessä, että tietyt piirteet ikään kuin tekevät elokuvasta kulttikohteen. (Ks. myös Kovala 2003, 192–193; Nikunen 2009b.) Kohteen ominaisuuksiin ja toisaalta vastaanottoon perustuvien kultin määrittelyjen välillä on myös tilaa variaatioille ja rajankäynnille. Matt Hills (2002, 143) esimerkiksi toteaa, että kultti syntyy usein sellaisten tekstien ja ikonien ympärille, joilla on tiettyjä yhdistäviä piirteitä. Näihin hän lukee erityisesti sulkeuman puutteen ja toteaa, ettei kulttistatusta näin ollen voi pitää täysin fanien aikaansaamana. Muotoilua lähemmin tarkastelemalla voi huomata painotuksen olevan kuitenkin vastaanotossa: se ettei kulttistatus ole *täysin* vastaanottajasta kiinni nimittäin tuntuu implikoivan, että *valtaosin* Hills katsoo sen sitä olevan (ks. myös Haverinen 2009, 266). Erilaiset yleisöt myös voivat muodostaa saman diskurssin sisälle asettuvia merkityksiä eri syistä ja erilaisiin piirteisiin ihailemassaan kohteessa kiinnittyen, minkä vuoksi kulttisuutta ei ole mielekästä tarkastella singulaariselta kantilta, kuten Hills (2009) korostaa. Tässäkin huomiossa vastaanotto saa keskeisen aseman kulttisuuden määrittelyn kannalta.

’Kultti’ on johdettu latinan sanasta *cultus* (viljely), samaan tapaan kuin ’kulttuuri’, ja alun perin se on tarkoittanut uskonnollisia menoja, kuten jumalanpalvelusmenoja tai palvontaa (esim. Saresma & Kovala 2003, 9). Kovala (2003, 194) luonnehtii kulttisuuhdetta tavalla, joka kiinnittää käsitteen sen uskonnolliseen sfääriin kytkeytyviin etymologisiin juuriin: kulttisuhteen intensiivistä merkityksenantoa sävyttää Kovalan mukaan hyväksyvä suhtautuminen aina *palvontaan* asti (kursiivi ER). Myös Katja Laitinen (2003) kirjoittaa kulttisista käytännöistä palvontana analysoidessaan Tori Amosin intensiivistä vastaanottoa. Fanin ja idolin suhde hahmottuu Laitisen tarkastelussa vertikaalisena etäisyytenä kirjoittajan esittäessä, että kultissa ”palvonnan kohde kohotetaan muita korkeammalle”.

Kulttisten ilmiöiden suhteesta uskontoon on käyty fanitutkimuksen piirissä kiivasta keskustelua. Henry Jenkins esimerkiksi on pitänyt rinnastusta hedelmättömänä siitä syystä, että katsoo uskonnon määrittäväksi perustaksi uskomukset tai uskon. Lisäksi hän katsoo, että uskonto-analogia herättää henkiin fanin käsitteen etymologisten juurien negatiiviset konnotaatiot ja näin kytkee faniuteen merkityksen väärästä palvonnasta määrittäen sitä pahennusta herättävänä kategoriana. (Hills 2001, ks. myös Taira 2008, 121.) Toisaalta uskonto-analogiaa on myös puolustettu. Matt Hills esimerkiksi pitää faniuden ja *uskonnollisuuden* kytköstä hedelmällisenä, vaikkakin haluaa ottaa etäisyyttä faniuden ja *uskonnon* kytkemiseen. Uskonto järjestäytyneenä sosiaalisena ryhmänä ei siis ole Hillsillä analogian viitepisteenä vaan uskonnollisuus merkityksessä, jossa se ymmärretään eräänlaisena liikkeenä kohti merkitystä ja affektia. (Hills 2001.) Michael Jindra taas on tarkastellut Star Trek -fandomia pyhän ja maallisen rajalle asettuvana kvasiuskontona ja näkee joidenkin fanien tavassa suhtautua sarjaan jopa institutionalisoituneen uskonnon piirteitä (Jindra 1994; 1999.)

Uskonto-analogian relevanssia on pohdittu myös suomalaisen fanitutkimuksen piirissä. Irma Hirsjärven (2008, 151) mukaan uskonnollisen terminolo-

gian käyttö selittyy osittain sillä, että ”erityisen mentaalisen tilan tai fyysisen tilan kuvaukseen on helppo käyttää jo olemassa olevaa, usein uskonnollista terminologiaa (pyhiinvaelluspaikka, alttari, idoli, palvonta)”.¹⁹⁵ Hirsjärvi kuitenkin lisää, että sellaisiin käsitteisiin kuin ’hurmos’ tai ’ekstaasi’ turvautumisen sijasta fanit saattaisivat kuvata tiivistynyttä subjektiivista kokemustaan esimerkiksi seksuaalisesti sävyttyneen sanaston avulla, elleivät käyttäytymisnormit tekisi tätä vaikeaksi. Tätä neutraalimpikin sanasto jää usein käyttämättä, mitä Hirsjärvi selittää sillä, että uskonnolliseen kokemukseen perinteisesti liittyvät termit ovat kätevämpiä kertojalle, sillä niiden avulla voi tiivistetysti viestiä erityisestä subjektiivisesta kokemuksesta kuulijalle. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että uskonnollissävyytteiset ilmaukset olisivat myös uskonnollisesti latautuneita. (Mt., 151–152, ks. myös Hirsjärvi 2009a, 95–97.) Hirsjärvi (2009a, 97) sanoutuukin jossain määrin irti uskonto-analogiasta, kuten myös kultin käsitteen uskonnollisesti latautuneesta etymologiasta: hän toteaa käyttävänsä käsitettä ’kulttisuhde’ irrallaan sen uskonnollisista merkityksistä.

Kuten edellisestä jo käy ilmi, Hirsjärvi lähestyy kysymystä uskonto-analogian relevanssista toimijoiden *kokemuksen* näkökulmasta. Fanien oma näkemys siitä, onko fanius rinnastettavissa uskontoon, toimii Hirsjärvellä myös eräänlaisena kriteerinä analogian relevanssin arvioimisessa. Hirsjärvi (2009a, 96) toteaa väitöskirjassaan, että on ”eettisesti arveluttavaa liittää yleistävästi tiettyyn fanikokemukseen sellaisia elementtejä, jotka fanit itse ovat huolellisesti analysoituaan torjuneet”. Näin onkin syytä ajatella silloin, kun tulkinnan kohteena ovat kulttiset ilmiöt niiden toimijoiden *kokemuksellisen* ulottuvuuden kannalta. Hirsjärvi ei kuitenkaan kyseenalaista uskonto-analogian relevanssia pelkästään fandomiin liittyvien kokemusten kuvaamisessa (ja siis tapauksissa, joissa kyseinen analogia on toimijoiden kokemusten vastainen), vaan myös käytäntöjen tulkinnan kannalta. Hirsjärvi (2009a, 95) kirjoittaa, että “[t]utkijan on syytä pohtia voiko faniutta rinnastaa tai samastaa uskontoon aatejärjestelmänä tai uskonnollisiin kokemuksiin tai fandomia uskonnolliseen organisaatioon kysymättä asiaa faneilta itseltään”. Fanien mielipide näyttäytyy Hirsjärven muotoilussa olennaisena siis paitsi ilmiöitä koskevien kokemusten luonteen määrittämisessä myös silloin, kun analysoidaan faniyhteisön ja uskonnon suhdetta *organisaation eli rakenteiden ja käytäntöjen osalta*.

Kysymystä siitä, onko uskonto-analogia selitysvoimainen tietyn fandomin tai laajemmin kulttisiin ilmiöihin liittyvien käytäntöjen tulkinnassa, voinee kuitenkin perustellusti ja eettisesti kestäväällä tavalla tarkastella muistakin näkökulmista. Toimijoiden kokemuksen voi ajatella tarjoavan yhden perspektiivin tulkittavaan ilmiöön myös tällaisen kysymyksenasettelun tapauksessa, mutta automaattisesti fandomin ulkopuolelta tehtyjä tulkintoja ensisijaisempaan toimijoiden mielipidettä ei liene syytä pitää silloin, kun kokemuksellinen ulottuvuus ei ole tulkinnan kohteena. Kulttisten ilmiöiden ja uskonnon samastaminen ja rinnastaminen eivät myöskään ole sama asia. Kulttisten ilmiöiden tarkaste-

¹⁹⁵ Hirsjärvi tulee tässä lähelle Ted Harrisonin näkemystä, jonka mukaan fanit lainaavat kristillistä kieltä kenties siksi, että se on ainut hengellinen kieli, joka heillä on käytettävissään (ks. Hills 2002, 124).

lemisessä analogisina uskonnollisiin nähden on kyse jälkimmäisestä eli rinnastuksen luomisesta, sillä analogiassa olennaista on nimenomaan se, että teema ja osatekijät kuuluvat eri sfääreihin. Muussa tapauksessa analogian sijasta olisi nimittäin puhuttava esimerkistä tai havainnollistuksesta. Analogia tarkoittaa siis ennen kaikkea suhdetta, kuten Perelman toteaa, ja erona matemaattiseen ilmaukseen nähden on se, että analogiassa ei aseteta kahden suhteen yhtäläisyyttä vaan todetaan niiden samankaltaisuus.¹⁹⁶

Rinnastuksen ja samastamisen välistä eroa korostaa myös Teemu Taira (2008): näkemys faniuden ja uskonnon välisestä kytköksestä (esimerkiksi käsitteellisellä tasolla) ei ole yhtä kuin väite, jonka mukaan fanius olisi uskontoa tai uskonto faniutta. Pohtiessaan faniuden ja uskonnon välistä suhdetta uskontotieteen analyttisten ja etymologisten tarkastelujen tapaisesti Taira haastaa Jenkinsin vastakarvaisen suhtautumisen faniuden ja uskonnon rinnastamiseen huomauttamalla, ettei uskontoa tarvitse ajatella uskona tai uskomuksina, kuten Jenkins essentialistisessä ja yksinkertaistavassa näkökulmassaan tekee. Jenkinsin kannanotoissa ilmenevä uskonnon määrittelemisen sen protestanttiskristillisten merkitysten mukaisella tavalla on Tairan mukaan tyypillinen hahmotustapa fanitutkimuksen teoriassa laajemminkin. Uskontoa voi kuitenkin lähestyä myös muulla tapaa painottamalla uskon ja uskomusten sijasta esimerkiksi sitoutumista ja omistautumista. Lisäksi essentialistisen näkökulman sijasta uskontoa on mahdollista käsitteellistää myös antiessentialistisesti pohtimalla, missä määrin jokin ilmiö on uskonnonkaltainen. Tässä mikään yksittäinen piirre ei ole ratkaiseva, vaan uskonnonkaltaisuus viittaa ”elementtien altaaseen”, kuten Taira toteaa.¹⁹⁷ Implisiittinen uskonnollisuus, jolla tarkoitetaan perinteisiin uskonnoksi nimettyihin instituutioihin tai selkeästi artikuloituihin uskonnustuksiin paikantumatonta uskonnollisuutta, on yksi mahdollisuus yhdistää uskonnon ja faniuden tutkimusta. Implisiittisessä uskonnollisuudessa olennaista on sitoumus riippumatta siitä, onko kyse uskonnollisesta vai maallisesta kontekstista. (Taira 2008, 123–127.)

Uskonto-analogiaa koskevassa debatissa Taira asettuu maltillisesti analogian kannattajien joukkoon. Painotus analogian mielekkyyden arvioimisessa on siinä, missä määrin se hyödyttää tutkimusta. Taira toteaa, ettei uskontoa ja faniutta ole välttämätöntä rinnastaa ”mielekkään tutkimuksen kannalta”, mutta ”[r]innastaminen ei ole kuitenkaan hedelmätöntä, koska se auttaa meitä ymmärtämään sekä nykykulttuurin uskonnollisuutta että faniutta paremmin”. Tätä Taira perustelee sillä, että fanius ja uskonto kytkeytyvät käsitteellisesti (termeissä, teorioissa ja fanipuheessa). Lisäksi uskonnontutkimuksen työkalut ja näkökulmat ovat hyödynnettävissä fanitutkimuksessa. Kolmantena perusteluna Taira esittää sen, että nykykulttuurin uskonnollisuus ja yhteisöllisyys muistuttavat tietyin osin faniutta ja faniyhteisöjä eli rinnastus voidaan tehdä myös ilmiöiden tasolla. Uskontoon perinteisesti liitetyt elementit kuten vakavuus, poissulkevuus, totena pitäminen tai passiivinen indoktrinaation vastaanottami-

¹⁹⁶ Perelman 2007, 129–135, ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 2013, 371–398.

¹⁹⁷ Ilmaus ”elementtien allas” on lainaa Benson Salerilta.

nen eivät näet kuvaa onnistuneesti nykykulttuurin uskonnollisuuden muotoja. (Mt., 135–136.)

Michel Maffesoli (1995, 1996) käsittelee kirjoituksissaan tällaista uudenlaista postmodernin yhteiskunnan uskonnollisuutta ja sen yhteisöllisyyden muotoja.¹⁹⁸ Nykyaikaa kuvataan niissä dionyysisen ja löyhän yhteisöllisyyden aikakautena, jollaisena se poikkeaa yltyökyksilöllisestä ja rationaalista varhaisemmasta modernisaatiosta. Nykyajalle ominaista on Maffesolin (1996, 76, 92–93) mukaan heimoistuminen eli esimerkiksi jaettuun ideologiaan tai ihanteesseen tai johonkin tapaan (habit) perustuvien ja rituaalien vahvistamien löyhien, tilapäisten ja vapaaehtoisten yhteisöjen muodostuminen – sen sijaan, että yhteiskunnan rakenne olisi modernistisen sosiologian esittämään tapaan luokkajakoon perustuva (ks. myös Maffesoli 1995, 70, 90–91; Shields 1996, ix). Affekteilla ja uskonnollisuudella on tässä keskeinen merkitys: Maffesoli (1996, 82, 77) kutsuu nykyajan yhteisöllisyyttä affektiivis-uskonnolliseksi, missä uskonnollinen määrittyy käsitteen (*religio*, uskonto) etymologian ”yhteen sitomisen” (*ligare*, sitoa) merkityksessä. (Ks. myös Taira 2008, 131.)

Taira pitää Maffesolin tuotannossa faniuden ja uskonnon kytkennän kannalta olennaisena juuri viimeisenä mainittua tekijää eli käsitystä uskonnosta yhteen sitovana voimana. Stig Söderholmin (1990) tutkimuksen Jim Morrison -kulttia koskevien tulkintojen hän toteaa ilmentävän hyvin Maffesolin näkemyksiä kultin hahmoutuessa Söderholmilla löyhänä faniyhteisönä, joka perustuu imagoperusteisen julkisuuden henkilön palvontaan ja saa ilmaisunsa Morrisonin haudalle paikantuvissa rituaaleissa. Tairan mukaan kyseistä kulttia voi pitää esimerkkinä maallisen ja uskonnollisen rajan hämärtymisestä, mikä on kantava ajatus myös Maffesolin esittämässä heimoistumisessa. (Taira 2008, 131–132.)

Söderholmin määritelmässä ’kultille’ uskonnollisuudella on keskeinen asema. Siinä ei kuitenkaan luoda näiden kahden välille kytköstä varauksetta, vaan olennaista on ottaa huomioon kulttien välinen hajonta ja yhteismitattomuus, jolloin on ”kyseenalaista voidaanko kulttia edes määrittää erityisesti tai pelkästään uskonnollisena ilmiönä”. Söderholm myös toteaa, että mikäli uskonnon kriteereiksi määritellään ”olettaamus yliluonnollisten olentojen tai transsendenssin olemassaolosta, kuten monissa määritelmissä edellytetään, niin tällöin kultteja ja uskontoja ei voi samastaa toisiinsa”. (Söderholm 1990, 125–126.) Söderholmin voikin todeta tarkastelevan kysymystä kulttisten ilmiöiden ja uskonnollisuuden suhteesta myöhempään fanitutkimukseen verrattuna totalisoi-

¹⁹⁸ Pekka Sulkunen (1995, 5) esittelee Maffesolin postmodernistina, eikä siis vain postmodernin teoreetikkona, sillä perusteella, että suhtautuminen postmodernin kulttuurin ilmiöihin on Maffesolilla avoimen hyväksyvä ja jopa niitä ideologisessa mielessä puolustava. Maffesolin ajattelua voi Sulkusen mukaan kritisoida jäännöksettömästä funktionalismista, sillä Maffesoli tuntuu tulkitsevan kaiken, missä vähänkin ilmenee tuhlausta, tunnetta tai rituaaleja, merkiksi ihmisen alkuperäisestä ja usein huomamattomasta yhteisöllisyydestä. Niinpä jopa äärimmäisen yksilölliseksi minuuden tuottamiseksi tulkittu postmoderni ruumiillisuuden estetiikka (laihduuttamista myöten) näyttäytyy kollektiivisena sillä perusteella, että siinä omasta ruumiista nautitaan muiden kanssa ja muita varten. (Sulkunen 1995, 7.)

vammassa hengessä hänen toisin sanoen pohtiessaan, onko kulttia aiheellista pitää *uskontona* sen sijaan, että pohdinta kohdistuisi niiden uskonnon*kaltaisuuden* arvioimiseen.

Kultin ja uskonnon suhteen ja yleisemmin kultin ominaislaadun määrittämisessä Söderholm painottaa kolmea osatekijää: yhteiskunnallista kontekstia, kulttiin osallistujien motivaatioita sekä ennen kaikkea heidän toimintatapojaan. Kysymykselle voidaan Söderholmin näkökulmasta antaa vastaus vain tapauskohtaisesti ja sitä silmällä pitäen, mitä episteemisiä kriteereitä sisällytetään uskonnon käsitteeseen. Uskonto ei tässä hahmotuksessa määrity siis esimerkiksi kristillis-protestanttisen uskontokäsityksen mukaiseksi, vaan variaatiot uskonnon käsitteellistämässä otetaan huomioon. Söderholm tuo esiin myös arvot, asenteet, käyttäytymismallit, maailmankuvien kokonaisuudet ja traditiopohjan uskontoja määrittävinä tekijöinä ja toteaa, että näillä on sijansa myös kulteissa. Uskontojen ja kulttien väliseksi eroiksi hän mainitsee toiminnallisen logiikan, yhteisöllisyyden erilaiset ilmenemistavat ja historialliset tekijät. Toisin kuin suurten uskonnollisten instituutioiden, kulttien olemassaolo ei esimerkiksi yleensä perustu hierarkkiseen byrokratiaan ja jonkinasteiseen sitoutumiseen yhteiskunnan valtarakenteisiin. (Söderholm 1990, 125–128.)

Kuten todettu, Söderholmin hahmotus kulttisten ilmiöiden ja jälkiteollisen yhteiskunnan suhteesta ja ominaislaadusta on lähellä Maffesolin (Söderholmin tutkimukseen nähden) hieman myöhemmin ilmestyneiden kirjoitusten näkökulmia. Söderholm esittää, että kultteja ja niihin rinnastettavia erilaisia ”uususkontoja” ja ”pseudouskontoja” esiintyy erityisen runsaasti jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Kirjon ulottuessa julkisuuskulteista pieniin suljettuihin yhteisöihin ne kaikessa moninaisuudessaan myös heijastelevat tällaisen yhteiskunnan ominaislaatua. Kulteille ominaisena piirteenä Söderholm pitää nopeaa sykliä (muodostumisen mutta myös hajoamisen tapahtuessa verrattain kiivaassa tahdissa). Yhteys uskonnollisuuteen näyttäytyy myös siten, että kultit tarjoavat mahdollisuuden uskonnollisiin kokemuksiin ja ilmaisuihin mutta kuitenkin niin, ettei niissä edellytyksenä välttämättä ole muodollinen initiaatio tai dogmien oppiminen ja omaksuminen. Näin hahmottuu modernin uskonnollisuuden ominaislaatu ja kulttien rooli siinä: perinteiset, kristillisperäiset instituutioidonlaiset pelastusopit alkavat marginaalistua ja menettää maailmankuvallista merkityvyyttään, maallisuuden ja uskonnollisuuden välinen raja häipyä ja uskonnollisuusluonteisen toiminnan painopiste siirtyy suurista instituutioista pieniin yhdessäoloryhmiin. Söderholm jatkaa, että tällaisen historiallisyhteiskunnallisen prosessin tuotoksia ovat esimerkiksi tieteellisinä esiintyvät maailmankatsomukselliset ja uskonnolliset liikkeet sekä yhteisöt, urheiluun liittyvä ritualismi ja yksittäisiin henkilöihin kohdistuvat, ennen kaikkea sähköisten viestimien avulla rakennetut idolikultit. (Mt., 126–127.)

Kuten edellisestä tarkastelusta käy ilmi, kulttisia ilmiöitä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa ilmenee käsitteiden ’kultti’ ja ’fanius’ ja näiden johdannaisen eräänlaista sekakäyttöä. Kultti ja fanius ovatkin lähellä toisiaan sekä ilmiöiden tasolla että etymologisessa mielessä (ks. luku ”Fanidiskurssi”). Tässäkin tutkimuksessa ne tulevat ymmärretyiksi siinä määrin läheisinä, että pu-

huessani kulttisista ilmiöistä tarkoitan sekä fani-ilmiöitä että niin sanottuja kultteja. Merkityksenmuodostuksen osalta katson näiden välillä kuitenkin olevan tiettyjä eroja, mikä perustelee niiden tarkastelemista erillisinä diskursseina.

Erot tulevat näkyviksi ennen kaikkea suhteessa kysymykseen uskonto-analogian relevanssista. Uskonto-analogia on hahmotuksessani laajassa ja toisaalta hyvin spesifisessä mielessä käyttökelpoinen kulttisen diskurssin kohdalla. Tämä siksi, että kulttisen diskurssin voi ajatella uskonnolliseen merkityksenmuodostukseen nähden analogisena paitsi yhteisöllisyyden ja käytäntöjen tasolla myös tätä kapeammassa, transsendenssin (sakraalin läsnäolon) käsittävässä mielessä. Transsendentin määrittelen tässä kohtaa Söderholmin tapaan jonkin ylittämisenä yliluonnolliseen nojaavan uskonnollisuuden merkityksessä. Transsendentin voi kuitenkin ymmärtää myös suhteessa immanenttiin, missä kyse on itsensä ylittämisestä suhteessa ihmisen omaan olemiseen eikä suhteessa yliluonnolliseen. Ernst Tugendhat (2012) muotoilee tällaisen, Friedrich Nietzschen kirjoituksissa ilmenevän *immanentin transsendenssin* idean toteamalla, että Nietzsche laajentaa inhimilliseen elämään kuuluvan itsensä ylittämisen käsitettä niin, että transsendenssin tai transsendoimisen käsite tulee nyt ymmärtää ”suhteena olona merkitykseen, jonka suhteen ihminen voi ylittää itsensä ja jonka käsittäminen suhteena johonkin yliluonnolliseen on ainoastaan yksi mahdollisuus muiden joukossa.”¹⁹⁹ Palaan tähän kysymykseen fanidiskurssin määrittelyn yhteydessä. Todettakoon kuitenkin jo tässä vaiheessa, että fanidiskurssin kohdalla uskonto-analogia on hahmotuksessani mielekäs vain hyvin väljässä, implisiittisen uskonnollisuuden määritelmään nojaavassa merkityksessä, sillä käsitän fanidiskurssin kulttiseen verrattuna maanläheisempänä merkityksenmuodostuksen tapana.

Kulttisen diskurssin määritelmä, jolla tämä tutkimus operoi, perustuu ennen kaikkea Péter Dávidházin (2002) Shakespearen vastaanottoa koskevassa tutkimuksessa esittämään malliin:

[...]I call the reception of an author cultic if its manifestations correspond to three criteria: (a) an attitude of unconditional reverence (a priori apologetic explanations analogous with religious theodicy; an aversion to material representation analogous with religious iconophobia); (b) a ritual both verbal (hymnic praise, recital of laudatory verses) and behavioural (pilgrimage, relic worship, jubilees and other festivities with quasi-religious rites); and (c) a special use of language characterized by reli-

¹⁹⁹ Nietzsche kehittää tätä ajatusta alun perin vuonna 1882 ilmestyneessä teoksessaan *Die Fröhliche Wissenschaft* ("La gaia scienza") (Iloinen tiede, 2009), jossa julistaa Jumalan kuolleen – samaan aikaan silti peräänkuuluttaen nihilismin väistävää asennetta – ja vetoaa kaikkien arvojen uudelleen arvioimisen puolesta uudenlaisen ihmisyyden muodon saavuttamiseksi. Sama ajatus ilmenee myös Nietzschen myöhemmässä teoksessa *Also sprach Zarathustra* (Näin puhui Zarathustra, 1981). Jälkimmäisessä immanentin transsendenssin ajatus (vaikkakaan Nietzsche itse ei käytä tätä käsitettä) ilmenee selkeästi kirjoituksessa "Korkeammasta ihmisestä", jossa Jumalan kuolemalle annetaan merkitys ihmisen ylösnousemuksena. Ihmisen ylösnousemus merkitsee siis sitä, että ihminen ylittää oman olemisensa tullen tätä kautta korkeammaksi mutta siis maallisessa sfäärissä. Nietzsche kehottaakin "korkeampia ihmisiä" *tanssimaan* oman itsensä ylitse. (Nietzsche 1981, 251, 259, kursiivi ER; ks. myös Nietzsche 2009.)

gious metaphors and similes as well as transcendental statements with no claim to (empirical) verifiability. (Dávidházi 2002, 8; ks. myös Dávidházi 1994, 31.)

Dávidházin esitykseen nojaten määrittelen kulttisen diskurssin sellaiseksi merkityksenmuodostamisen tavaksi, jonka keskiössä ovat ehdottoman kunnioituksen asenne, toiminnalliset ja kielenkäyttöön liittyvät rituaaliset elementit sekä erityinen tapa käyttää kieltä uskonnollisten metaforien ja vertausten sekä empiiristä verifiointia pakenevien kannanottojen saadessa keskeisen aseman. Tässä tutkimuksessa *asenne* todelliseen henkilöön viittaavassa, psykologisessa merkityksessä ei kuitenkaan kuulu tutkimuskohteisiini. Aineistoni, metodieni ja tutkimukseni teoreettisen kehityksen luonteen vuoksi en nimittäin ajattele voivani tehdä tällaisia johtopäätöksiä foorumin keskustelua analysoimalla enkä tästä syystä myöskään ota kirjoittajien asenteisiin kantaa. Tutkimukseni painopiste on teksteissä, ei tekstien takana olevassa todellisuudessa todellisine henkilöineen. Sen sijaan, kun viestin *retoriikkaa* määrittää ehdoton kunnioitus ja lisäksi kielenkäyttö on Dávidházin mallin kolmannen kohdan mukaista, tulkitsen viestin edustavan kulttista diskurssia. Myös mallin toisessa kohdassa luetellut, kulttiseen vastaanottoon kuuluvat erityiset verbaaliset sekä toiminnalliset rituaalit (kuten hymninen ylistys ja kvasiuskonnolliset riitit kuten pyhiinvaellusta muistuttavat matkat) ovat analyysini kohteena niitä koskevinä representaatioina.²⁰⁰

Teksteihin ja retoriikkaan keskittyvänä lähestymistapani on pitkälti samantapainen kuin Dávidházilla artikkelissa ”The Ways of God and Shakespeare: Cult and Criticism in Pope’s Defensive Arguments” (2009). Siinä Dávidházi tarkastelee puolustukseksi tai puhdistukseksi (vindication) kutsumiaan verbaalisia käytäntöjä eli sellaista retoriikkaa, joka keskittyy oikeuttamaan tai puolustelemaan puheenaiheena olevaa henkilöä. Oikeuttamisesta on kyse silloin, kun myönnetään x:n kyllä tehneen asian, josta tätä syytetään, mutta pidetään tekoa hyvänä, oikeana tai hyväksyttävänä. Puolustelussa taas pidetään tekoa huonona, mutta sille esitetään teon tekijän kannalta lieventävinä asiahaaroina erilaisia selityksiä. Teon voidaan esimerkiksi esittää olleen vahinko tai tahaton tai muiden vaikutuksen alaisuudessa suoritettu. (Dávidházi 2009, 42.) Dávidházi yhdistää analyysiinsä Austinin puheaktiteorian tarkastelemalla puhdistavaa tai puolustavaa retoriikkaa luonteeltaan performatiivisina tekoina, joissa kyse on viime kädessä siitä, että jotakin tehdään jonkun hyväksi. Dávidházi nimittääkin näitä Austinin perlokutiivisiksi ja performatiivisiksi määrittelemiä puheakteja *prolokutiivisiksi*.²⁰¹ Hän myös toteaa, että performatiivisuutensa vuoksi tällaisia verbaalisia käytäntöjä ei ole mielekästä tarkastella akselilla tosi/epätosi vaan tekoina, jotka onnistuessaan saavat jotain aikaan. (Dávidházi 2009, 39, 41.) Tämä näkökulma vastaa diskurssianalyttistä perspektiiviä kielenkäyttöön yleisemminkin: merkityksenmuodostuksessa olennaista ei

²⁰⁰ Dávidházin mallia on soveltanut diskurssianalyttisellä tavalla myös Tuuli Lähdesmäki (2009). Lähdesmäkikin (2009, 232) erottaa toisistaan kultin (sosiaalisena ilmiönä) ja kulttisen diskurssin: kulttista diskurssia voi esiintyä sielläkin, missä ei ole kulttia. Sen sijaan kulttia ei ole ilman kulttista diskurssia.

²⁰¹ Austinin lokutiivisten, illokutiivisten ja perlokutiivisten aktien esittelystä ks. Austin 1962, 98–103, 118, 120–121.

ole pelkästään pyrkimys ymmärtää maailmaa tai jotain spesifisempää ilmiötä, vaan diskursiivisissa käytännöissä maailmaa (merkityksellistämisen kautta) samalla *tehdään* tietynlaiseksi tulkinnan, artikulaation ja representaation kautta.

Kulttiselle diskurssille antamani määritelmä poikkeaa jossain määrin aikaisemman tutkimuksen näkökulmista.²⁰² 'Kultin' tai tarkemmin kulttisen diskurssin rajausta on tässä nimittäin tiukempi, mitä tulee kysymykseen erityisesti ironiasta, joka ei kuulu kulttisen diskurssin määritelmääni. Hahmotuksestani poikkeavalla tavalla Urpo Kovala (2003, 194) sen sijaan katsoo, että kulttisuhteeseen kuuluu myös rinnakkainen, intensiteetille vastakkainen ja ironian kautta asennetta etäännyttävä tendenssi, camp-asenne.²⁰³ (Ks. myös Nikunen 2005, 320.) Oma näkökulmani nojaa tässä kysymyksessä pikemminkin Matt Hillsiin, jonka mukaan kulttiseen suhteeseen olennaisesti kuuluvien vakavuuden ja tietyn lojaalisuuden vuoksi se pikemminkin hylkii camp-asennetta: kohdetta ei hyväksytä pidettävän vanhanaikaisena tai halveksittuna eikä parodioiva nauru kuulu kulttisuhteeseen. (ks. Hills 2002, 196–197; Nikunen 2005, 163). On kuitenkin huomattava, että Kovala hahmottaa kulttisuhteen laajasti myös faniutta koskevana. Tässä mielessä toisaalta myös jaan Kovalan näkemyksen, sillä fani-diskurssissa ironialla ja camp-asenteella nähdäkseni taas voi tulkita olevan sijansa.

Palatakseni edellä lainaamiini *Kulttikirjan* määritelmiin ja toisaalta Dávidházin mallin tämän tutkimuksen hahmotuksen kannalta keskeisimpiin elementteihin, kulttista diskurssia määrittävät siis valittuun kulttuuriseen suhteeseen kohdistuvat kunnioittavat ja ihailevat, äärimuodoissaan jopa jumaloivat, puheentavat. Tällaista merkityksenmuodostusta ilmenee foorumilla suuressa osassa sellaisia viestejä, joiden kirjoittamisen lähtökohtana on muu kuin (pelkästään) opintoihin liittyvän projektin suorittaminen. Kirjoittamisen (tai muun verbaalisen toiminnan) ohella panostus voi kulttisessa diskurssissa toteutua myös rituaalinomaisten toimintojen, kuten muistojuhlien ja kirjailijan haudalla vierailemisen, muodossa. Tämänkaltaisesta toiminnasta on foorumilla lukuisia mainintoja.

²⁰² Muutosta on tapahtunut myös suhteessa omiin aikaisempiin kirjoituksiini, esimerkiksi näkökulmassani kulttisten ilmiöiden ja uskonnollisuuden suhteesta: Artikkelisani "Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa www.sylviaplathforum.com" totean, ettei Dávidházin mallin implikoima kulttisen suhteen uskonnollisuus kuulu tarkastelunäkökulmaani muuten kuin metaforisesti ymmärrettyinä (ks. Haverinen 2008). Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa taas en pyri määrittelemään niinkään kulttista suhdetta vaan puhun kulttisesta diskurssista, ja siinä myös Dávidházin mallin implikoima uskonnollisuus on keskeisessä asemassa. Kyse ei kuitenkaan edelleenkaan ole kultin ja uskonnollisuuden samastamisesta, ja nyt siis merkityksenmuodostuksen osalta, vaan niiden ymmärtämisestä toisiinsa nähden analogisina. Toisin sanoen uskonnollisuus on hahmotuksessani edelleen läsnä metaforisessa mielessä.

²⁰³ Maria Erosen (2015, 41) mukaan campille ei löydy yksiselitteistä määritelmää, vaan sitä tulisi lähestyä sen ominaispiirteiden kautta. Näihin kuuluvat leikittelevyys, eivakavuus, pilkkaava sävy, performatiivisuus sekä vallitsevien arvojen ja normien horjuttaminen ja vahvistaminen.

Faircloughin terminologiaa silmällä pitäen *Sylvia Plath Forumia* voisikin ajatella eräänlaisena ennen kaikkea kulttiselle diskurssille sekä toisaalta fanidiskurssille ominaisena diskurssikäytäntönä.²⁰⁴ Sivusto tarjoaa tilan paitsi kirjailijasta keskustelemiselle myös Plathille omistautuneen *yhteisön* rakentumiselle, mikä niin ikään on keskeinen tekijä foorumilla ilmenevän merkityksenmuodostuksen kannalta. Sivuston ja sen puitteissa toimivan eräänlaisen löyhän yhteisön toiminnan kautta foorumi edelleen osallistuu kirjailijan aseman ylläpitämiseen ja vahvistamiseen erityisenä, jalustalle nostettuna kulttuurisena kohteena. Kuten Katja Laitisen kuvauksen perusteella Tori Amosin kulttisisä vastaanotossa, myös Plathin tapauksessa – kulttisen diskurssin hallitessa merkityksenmuodostusta – vertikaalinen etäisyys ja sakraalistaminen ovat keskiössä.²⁰⁵

4.3.1 Haudanvakava kunnioitus

Foorumilla on usein puhe Plathiin liittyvillä paikoilla ja erityisesti tämän haudalla vierailemisesta. Muutama kirjoittaja myös kutsuu tällaisia matkoja pyhiinvaelluksiksi (pilgrimage) ladaten tapahtumaan näin sanavalintojen myötä uskonnollisia merkityksiä. Toisinaan uskonnollisuuteen esimerkiksi haudalla käymisen tapauksissa luodaan kuitenkin etäisyyttä, kuten esimerkiksi seuraavassa viestissä, jossa pyhiinvaelluksen käsitettä kyllä käytetään mutta lainausmerkkien sisällä:

[...]I've been a lurker on this forum for quite some time. I'm a stay-at-home mom of two small kids, ages 1 & 3. I worked in marketing for 15 years and now I'm back in school studying psychology. I've been reading Plath since 1985, when my first love gave me her *Collected Poems* as a Christmas gift. He is but a fond memory, but I'm always grateful that he introduced me to Sylvia Plath. I've read all of the biographies and even made "*the pilgrimage*" in 2000 to Fitzroy Road, Devon, and of course Hепtonstall.[...] (Jennifer Myers 3.6.2005, kurssiivi muissa kuin teosnimessä ER.)

Lainausmerkit avautuvat erilaisille tulkinnoille: Kirjoittajan voi ajatella korostavan niiden ja määräisen artikkelin kautta oman toimintansa lainaavan Plath-ilmion sisällä tavallista ja muiden jo kuvaamaa toimintaa. Toisaalta lainausmerkit ovat tulkittavissa etäisyyden ottamiseksi suhteessa varsinaisiin uskonnollisiin pyhiinvaellusmatkoihin. Jälkimmäisessä tapauksessa viestin voi ymmärtää diskursiiviseksi kaappaukseksi: latautunut käsite ikään kuin otetaan haltuun ja sille annetaan uusia merkityksiä (ks. Nikunen 2005, 96, 127–8, 331). Diskursiiviseen kaappaukseen nojaavassa tulkinnassa viestin voi ajatella ottavan ironian keinoin etäisyyttä uskonnollisuuteen, minkä seurauksena pyhiinvaellus Plath-

²⁰⁴ Diskurssikäytäntö merkitsee tekstin tuottamista, jakelua ja kuluttamista, ja teksti kirjoitettua tai puhuttua kieltä, joka tuotetaan diskurssitapahtumassa (esim. Fairclough 1997, 81–85).

²⁰⁵ Taira (2008, 135) tulkitsee Tori Amosiin liitetyn uskonnollisuuden edustavan notkean modernin uskonnollisuutta. Notkea uskonnollisuus merkitsee Tairan (2006, 37) tarkastelussa sellaisia uskonnollisuuden kokemistapoja, jotka eivät vaadi julkilausuttua uskoa opin oikeellisuuteen tai kuulumista uskovien yhteisöön. (Kiinteän ja notkean modernin uskonnollisuuden jaottelusta ks. Taira 2006, 36–62.)

kohteisiin merkityksellistyy enää vain uskonnollista riittä etäisesti muistuttavana käytäntönä. Vastaavantyyppisen uskonnollisten termien ironisen käytön tuo esiin myös Hirsjärvi (2009a, 259) käsitellessään faniuden suhdetta uskontoon yhteiskuntakriittisyyden kannalta. (Ks. myös Hills 2001.)

Yleensä foorumilla kirjoitetaan kuitenkin yksinkertaisesti vain haudalla tai muilla Plathiin liittyvillä paikoilla vierailemisesta. Jo foorumin perustamisvuonna, ja tarkemmin Plathin kuoleman 35-vuotismuistopäivänä 11.2.1998, Elaine Connell liittää sivustolle kuvan Plathin haudasta. Kaksi kirjoittajaa reagoi tähän kiittämällä kuvasta.²⁰⁶ Kirjoittajista toinen lisää kiitoksensa perään ehdottoman kannanoton Plathin merkityksestä ja arvosta: "Sylvia's spirit will never be forgotten..... She gave more than she could have known. A real genius." (Fred 12.2.1998.) Retoriikan ehdottomuus on tulosta ääri-ilmaisujen "ei koskaan" ja "aina" käyttämisestä asiayhteydessä, jossa varmuutta niiden todenpitävyydestä ei ole. Tämä siksi, että tulevat sukupolvet määrittelevät kaanoninsa uudelleen eikä kirjoittajalla tästä syystä voi olla varmuutta Plathin tulevasta vastaanotosta. Lisäksi kirjoittaja kutsuu Plathia erottelumuoitoisen argumentaation keinoin todelliseksi neroksi, mikä on kaksinkertaisen ehdoton määritelmä: Plath ei ole pelkästään nero, vaan siis *todellinen* nero. Viestin retoriikka näin ollen implikoi, että on olemassa sellaisiakin muka-neroja, jotka eivät kyseistä ylivertaisuuden määrettä ansaitsisi.

Vaikka foorumilla vaaditaan usein kiivainkin sanankääntein keskittymistä kirjailijan tuotantoon tämän elämän ja varsinkin kuoleman sijasta, haudalla käymistä ei yleensä vastusteta. Poikkeuksiakin kuitenkin löytyy. Syyskuussa 2005 keskustellaan muun muassa Plathin hautapaikan valinnasta ja haudalla vierailemisesta, ja tällöin eräs kirjoittaja kritisoi Plathin hautaan liittyvää kiinnostusta.

Keskustelun juuret ovat saman vuoden heinäkuussa, jolloin Honeybee-nimimerkki kirjoitti käyneensä kunnioittamassa Plathin viimeistä leposijaa. Kirjoittaja luonnehtii viestissään Plathin haudalla viettämänsä hetkeä emotionaaliseksi, jopa tunnekylläisemmäksi kuin oli osannut odottaa. Haudalla vierailun myötä Honeybee myös kertoo uppoutuneensa jälleen "Ted ja Sylvia -kirjoihin", joihin "ei ikinä kyllästy", ja muistaneensa taas pitkän tauon jälkeen foorumin. (Honeybee 29.7.2005.) Hautaan liittyen syntyy tämän jälkeen pienimuotoista keskustelua, minkä jälkeen hallitsevan puheenaiheen aseman ottaa okkultismi, joka herättää monissa kirjoittajissa voimakkaita tunteita puolesta ja vastaan. Tällöin okkultismikeskusteluakin vastustanut David Hall kertoo pitävänsä hautapaikkaa ja siihen liittyviä käytäntöjä epäolennaisina. Me-retoriikkaa hyödyntävässä viestissä tätä perustellaan sillä, että meidän tulisi ymmärtää Plathin ja Hughesin "kuolemattomuus heidän jälkeensä jättämien sanojen, ei luiden kautta". "Vierailkaa noilla paikoilla, jos tunnette sellaiseen tarvetta", kirjoittaja lisää,

²⁰⁶ "Plath-kohteista" otetut kuvat osoittautuvat suosituiksi myöhemminkin. Esimerkiksi Amyn ilmoitettua 5.2.2002 lähettämässään viestissä kulkeneensa Pariisissa Plathin kulkemia reittejä ja ottaneensa sen varrelta kuvia kiinnostusta niitä kohtaan osoitetaan siinä määrin, että kaksi päivää myöhemmin kirjoittaja kertoo luoneensa kuville kansion, joka on nähtävissä verkossa.

”mutta älkää kuvitelko, että sen kautta ymmärtäisitte, mitä heillä oli sanottavanaan”. (David Hall 7.9.2005.)

Honeybee (7.9.2005) reagoi Hallin viestiin kiistämällä pyhiinvaellusten millään tapaa sulkevan pois kiinnostusta runoja kohtaan. Honeybeen näkökulma saa muilta osakseen tukea. Yksi kirjoittaja esimerkiksi toteaa palapelin rakentuvan kokonaiseksi yksityiskohtien kautta (Therresa Kennedy 8.9.2005), ja toinen puolustaa oikeutta pyhiinvaelluksiin huomauttamalla, että niitä on tehty läpi historian, ja korostamalla, että pyhiinvaellukset synnyttävät uuden ulottuvuuden mutteivät millään tapaa korvaa itse tuotannon lukemista (Kim 8.9.2005). Peter K Steinberg (21.9.2005) puolestaan kirjoittaa ajattelevansa arkistojen ja Plathiin liittyvillä paikoilla vierailemisen tuovan uutta näkökulmaa lukemiseen.

Hall osallistuu tämän jälkeen keskusteluun sovittelevalla viestillä. Siinä kirjoittaja korostaa kunnioittavansa foorumin muiden kirjoittajien mielipiteitä ja halunneensa vain varmistaa, että Plath ja Hughes muistetaan ensisijaisesti kirjailijoina ja vasta sitten ”haavoittuvina, sekavina ihmisinä”:

Please don't mistake my constant carping for anything more or less than what it is: *an attempt to be sure we all remember Sylvia and Ted as they would want to be remembered -- first as poets, and only then as fragile, f*cked-up humans. I honor and respect and appreciate all your comments and hope you take mine the same way.* (David Hall 9.9.2005, kursii ER.)

Retorisessa mielessä huomionarvoinen on viestissä käytetty sidosmuotoinen argumentti: kirjoittaja esittää oman kantansa Plathin (ja myös Hughesin) toiveen mukaiseksi, vaikka varmuutta jo edesmenneen kirjailijan kannasta kyseisessä kiistellyssä kysymyksessä ei ole. Koska Plath kuitenkin on kaikkien omistautuneiden arvostuksen kohde, tämäntyyppinen auktoriteettiin vetoava argumentti, jossa auktoriteetiksi asetetaan Plath, on foorumilla paljon käytetty retorinen keino.

Plathin hauta representoituu Plath-ilmiössä siis yhtäältä tärkeänä paikkana ja toisaalta kysymyksenä siitä, miksi ja miten kirjailijan muistoa tulisi vaalia.²⁰⁷ Muiston vaalimista koskevissa ja samaan aikaan tällaista käytäntöä toteuttavissa (tekstuaalisissa) teoissa keskeisessä asemassa on kunnioitus. Tämä korostuu vuoden 2006 syksyllä Plathin kunniaksi järjestettyä muistojuhlaa koskevassa keskustelussa. Keskustelu käynnistyi foorumille ensimmäistä kertaa kirjoittaneen Alice Huttin viestistä, joka sisälsi kutsun Plathin haudalla järjestettäväksi aiottuun tapahtumaan:

I am writing to *invite people to a celebration of Sylvia Plath*. Unusually, it will take place at the site of *Sylvia's grave* and the spectacular ruins nearby. Both are situated in the beautiful village of Heptonstall, near Hebden Bridge, West Yorkshire, UK. *The event will occur on October 27th, on the anniversary of her birth.*

²⁰⁷ Muistoa vaalitaan monin tavoin. Peter K Steinberg esimerkiksi ilmoittaa 12.10.2000 lähettämässään viestissä hankkineensa foorumin nimissä Plathille muistolaatan tai tarkemmin muistotiilen, joka tulee osaksi Wellesleyn lukion tiilistä rakennettua polkua.

Most people will not be aware of the *poor and neglected state of Sylvia's grave*. See the photo for how far removed from a legend's status it is. The grave is not part of a tourist route, or even signposted. *Considering the importance of Sylvia's literary contribution and her consistent fame, it is hard to reconcile the neglect.*

I am hoping that people will bring perennial plants, small sculptures (in stone, metal, ceramic or wood), poems to read, experiences to recollect, drink and food to share.

This invitation will go to Sylvia's Estate, and Ted Hughes's Estate, and the local Council. *Perhaps this celebration will initiate a new embrace of Plath's grave.*

If you are interested, please contact me. (Alice Hutt 19.8.2006, kurssiivi ER.)

Viestin vakavuus ja kunnioitus rakentuvat kielellisten valintojen (kuten harkittujen lauserakenteiden, maltillisen välimerkkien käytön sekä kappalejaon) ohella myös sitä kautta, että viesti määrittyy *kutsuksi* ja tarkemmin kutsuksi *muistojuhlaan*, mitkä tekijät jo itsessään implikoivat kunnioitusta ja vakavuutta. Lisäksi kirjoittaja perustelee muistojuhlan järjestämistä valitussa kohteessa sillä, että näin haudasta aletaan kenties pitää aiempaa parempaa huolta – varsinkin kun kutsu lähetetään myös Plathin sekä Hughesin perikunnille ja paikalliselle valtuustolle.

Kirjoittaja esittää kutsun vielä uudelleen lähempänä tapahtumaa, minkä jälkeen foorumi aktiivisiin kirjoittajiin kuuluva Kim reagoi viestiin. Edellisen vuoden keskustelussa on käynyt ilmi, ettei Kim vastusta pyhiinvaelluksia Plathin haudalle (Kim 8.9.2005). Ajatus muistojuhlan järjestämisestä Plathin haudalla kuitenkin herättää kirjoittajassa paheksuntaa:

Hi Alice, I appreciate your wanting to celebrate Sylvia Plath's life, and the fact that cemeteries are publicly accessible, but what will you do if one of her family members wants to pay tribute to their loved one on her birthday and finds a party of strangers at her grave? It might be a long shot that they would do so, but there is still the possibility. So, in my personal opinion, *having a picnic on Plath's grave, with food, drink, etc., esp. on the anniversary of her birth, is not such a great idea.*

If you were talking about, say, Keats or Byron or Whitman, all of whom are long dead, I probably wouldn't bat an eye, but Plath is not long dead and has living immediate family members, including a brother, 2 children, cousins, in laws, etc. *I think as people who love Plath's work and even Plath herself, we have a responsibility to be sensitive to her family, esp. her children, who already seem to feel that strangers have appropriated their mother.* [...] (Kim 27.10.2006, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja peräänkuuluttaa hienotunteisuutta paitsi Plathia myös tämän sukulaisia kohtaan ja itse asiassa esittää kyseisen asenteen suorastaan velvoittavan ”meitä, jotka rakastamme Plathin tuotantoa ja jopa itse kirjailijaa”. Argumenttia, joka pyrkii horjuttamaan suunnitelmaa muistojuhlan järjestämisestä Plathin haudalla, vahvistetaan tässä rakentamalla me-muotoisuuden keinoin identifikaatiota: sen kautta sekä viestin kirjoittaja että sen ensisijainen vastaanottaja eli kutsun esittäjä määrittyvät ”Plathin tuotantoa ja jopa itse kirjailijaa rakastaviksi” ja siten henkilöiksi, joilta edellytetään hienotunteisuutta kirjailijaa ja tämän läheisiä kohtaan. Sanavalintojen kautta muistojuhla myös representoidaan riikkaana ja hienostumattomana ja siten sopimattomana kirjoittajan viitatessa

tapahtumaan juhlina tai bileinä²⁰⁸ ja lisäksi merkityksellistäessä ruoan ja juoman tuomisen tapahtumaan siten, että haudalla on tarkoitus pitää piknik. Viestin tyyli ei ole virallinen tai kovin muodollinen (esimerkiksi ilmausten "long shot" ja "bat an eye" osalta), mutta juhla järjestelyiden muuttamista koskeva pyyntö on tulkittavissa tiettyä etiketin mukaista, kunnioittavaa käytöstä peräänkuuluttavaksi.

Muistojuhlan jälkeen tapahtumaan osallistunut Tony lähettää foorumille viestin, joka pureutuu Kimin viestin sisältämiin oletuksiin:

Hi everyone. I would just like to say I did attend the Sylvia Plath celebration at Heptonstall.

I would like to reassure Kim and anyone else, who may of thought this to be in bad taste, or offend any of Sylvia's family,....*Rest Easy! No one was there!* Well I say no one. Just two young ladies and myself.

We did not stay long and most certainly did not party or picnic around Sylvia's grave. We did however retire to a local Pub to get out of the cold, grey, damp Yorkshire weather. We sat by a lovely, real log fire and talked about life, art and poetry in general. I left feeling a little more enriched and enjoyed day. (Tony 27.10.2006, kurssiivi ER.)

Tonyn mukaan muistojuhlan kulkuun ei siis kuulunut mitään loukkaavaa tai yletöntä, vaan kirjoittaja korostaa, että hän ja kaksi muuta tapahtumaan osallistunutta eivät todellakaan juhloneet tai olleet piknikillä Plathin haudalla. Viesti on katkottuine lauseineen ja vapaasti käytettyine välimerkkeineen tyyliään epämuodollinen. Huutomerkkien käytön ("Ole huoleti!" ja "Kukaan ei ollut siellä!") voi lisäksi tulkita piikittelyksi Kimin huolenilmauksia kohtaan, jotka Tonyn kertomaan suhteutettuina näyttäytyvät liioiteltuina.

Kimin ja muistojuhlaan osallistuneen Tonyn viestien sisältämien representaatioiden välillä on epäsuhta, joka palautuu ensimmäisen kirjoittajan viestin implikoimiin ennakkoluuloihin: vieraan toisen toimintaan liitetään mielikuvia ylettömyydestä, vääränlaisesta affektiivisuudesta ja hienotunteisuuden puutteesta. Tällainen toiseuttamisen käytäntö on Plath-foorumilla melko tavallinen jaetusta mielenkiinnon kohteesta huolimatta. Vieläkin selvemmin se ilmenee Sylvia Plathin päivää koskevassa keskustelussa, joka käytiin vuonna 2001. Tällöin erityisesti kulttinen ja akateeminen diskurssi ottivat voimakkaasti yhteen. Toiseuttamista ilmeni molempien diskurssien piirissä ja se kohdistui sekä foorumin tulokkaaseen että aktiiveihin, joiden Plath-suhteen (affektien) aitouden ja luonteen kyseinen tulokas kyseenalaisti.

Northamptonin kaupungissa kirjailijan syntymän vuosipäivänä vietettävästä Sylvia Plathin päivästä ja sen kunniaksi järjestettävästä tapahtumasta löytyy ensimmäinen maininta vuoden 2001 huhtikuulta (Michael 27.4.2001). Tämän jälkeen aiheen nostaa uudelleen esiin Ivy (22.6.2001), joka ilmoittaa kansalaisaloitteen ansiosta lanseeratusta Sylvia Plathin päivästä juhlallisuuksineen. Viesti on neutraali painottuen informaation välittämiseen

²⁰⁸ Viestin kohdan "party of strangers" voisi kääntää myös muukalaisten seurueeksi, mutta ainakin viestiin myöhemmin reagoiva kirjoittaja on tulkinnut sen muukalaisten juhlanä.

Sylvia Plathin päivän tapahtumasta, koskien esimerkiksi osallistujia, joihin kuuluvat muun muassa Paul Alexander ja Linda Wagner²⁰⁹. Kirjoittaja myös kehottaa (tapahtuman järjestämisestä tai rahoittamisesta) kiinnostuneita ottamaan yhteyttä Michael Haley -nimiseen järjestyskomitean vastuuhenkilöön. Neutraalin alun jälkeen keskustelu alkaa kuitenkin pian kiivastua. Eripuran ensimmäinen näkyvä siemen on Paulin (23.6.2001, 25.6.2001) lähettämässä viesteissä. Ensin kirjoittaja kritisoi Paul Alexanderin Plath-elämäkertaa siitä, että siinä pelataan kaunokirjallisilla efekteillä Hughesin (epäsuoran) syyllistämisen tarkoituksessa ja totuudenmukaisuudesta erkanevin tavoin, minkä vuoksi kirjoittaja myös arvostelee ajatusta Alexanderista esiintymässä Plathin kunniaksi järjestettävässä tapahtumassa. (Paul 23.6.2001.) Pari päivää myöhemmin sama kirjoittaja arvostelee myös tapahtuman lähtökohtaa eli Sylvia Plathin päivää sinänsä vihjaten sen olevan kyseenalainen siitä syystä, ettei kaksi lasta äidittömiksi jättänyttä Plathia voi pitää hyvänä roolimallina. Paul kertoo olevansa pienen pojan isä ja pitävänsä ajatusta lapsensa jättämisestä Plathin tapaan (itsemurhan tekemällä) kauhistuttavana. Kirjoittajan mukaan on olemassa tiettyjä humaaneja peruseriaatteita, joita ei ole lupa rikkoa (there are basic human principles that shouldn't be transgressed!). Vaikkakin kirjoittajan mukaan juuri tämä seikka (eli humanien peruseriaatteiden rikkominen) teki Plathin runoudesta merkittävän, samasta syystä hän oudoksuu ajatusta Sylvia Plathin päivästä. Näkökulma viittaa sidosmuotoisilla argumenteilla vahvistettuun käsitykseen, jonka mukaan Sylvia Plathin päivän myötä ilmaistu arvonanto kohdistuisi Plathiin paitsi kirjailijana myös henkilönä. Oudoksunta on epäsuoraa (but a Sylvia Plath day...hhhhmmmmmm?????) ja osittain juuri tämän myötä painokasta; ikään kuin ajatus Plathin tämänkaltaisesta, pormestarinkin hyväksymästä virallisesta juhlistamisesta olisi niin hämmäntävä, ettei kirjoittaja pysty sanallistamaan ajatustaan täydellisten virkkeiden muodossa, vaan sen sijaan tyytyy elliptisiin lauseisiin ja kysymysmerkin moninkertaiseen kopioimiseen.

Michael Haley, johon tapahtumasta informaatiota välittäneen Ivyn viestissä jo viitattiin, reagoi Paulin viesteihin. Siinä missä Paul liittää Plathin elämäntapahtumat ja tuotannon tiukasti yhteen tulkitessaan Plathin päivän juhlistavan myös ensin mainittuja, Haley irrottaa nämä toisistaan ja kysyy me-retoriikan keinoin identifikaatiota luoden, "miksemme voisi vain juhlistaa Plathin päiväkirjassaan esittämiä erinomaisia oivalluksia elämästä ja hänen säälimätöntä (relentless)²¹⁰, suoraa Pulitzer-palkittua runouttaan". Kirjoittaja myös toteaa havainnollistusta retorisenä keinonaan hyödyntäen ja yksilönvapauteen vedoten, että Plathilla "niin kuin Virginia Woolfillakin, oli oikeus päättää elämänsä silloin kuin parhaaksi katsoi - oli hänellä lapsia tai ei". Plath on Haleyn mukaan 1900-luvun merkittävimpiä ääniä, kenties runoilijoista paras, ja sellaisena ansaitsee tulla ylistetyksi kaikkina aikoina ("she is someone to be celebrated for all time"). Kirjoittajan mukaan "vain kademieliset tedhughesilaiset panettelijat eivät kestä tätä tosiasiaa". Lopuksi kirjoittaja vielä toteaa sarkastisesti, että vaik-

²⁰⁹ Tarkoittanee Linda Wagner-Martina.

²¹⁰ Myös: periksiantamaton.

kakaan Northamptonin pormestari ei ole perehtynyt Plathiin syvällisesti, hän kuitenkin tuntuu **pitävän** tästä – ja tässä mielessä saattaa jopa olla edistyksempi kuin eräät niin sanotut Plath-tutkijat ja opiskelijat. (Michael Haley 3.7.2001, lihavointi alkuperäisessä viestissä.)

Erottelumuotoisen argumentaation keinoin kirjoittaja esittää Plathin suuruuden tosiasiana ja tämän seikan kyseenlaistavat näkökulmat puolueellisuudesta (ja tarkemmin Ted Hughesin puolelle asettumisesta) ja kateudesta johtuvana vääristelynä. Tämä kuten viestin retoriikka muutenkin nojaa apologettiseen strategiaan Haley'n esittäessä Plathissa havaitut virheet kritiikin esittäjien vaillinaisuudesta johtuviksi, ei todellisiksi. Kirjoittaja myös epäsuorasti kritisoi kritiikin esittäjiä siitä, etteivät nämä tunnu pitävän Plathista. Tämä näkökulma toistuu saman kirjoittajan myöhemmässäkin viestissä, jossa kirjoittaja reagoi edellisen viestinsä kärkevän ilmaisun myötä osakseen saamaansa kritiikkiin (esim. Kim 10.7.2001, Peter K Steinberg 11.7.2001, Jim Long 13.7.2001) kysymällä, pitävätkö nämä kirjoittajat Plathista ylimalkaan (Michael Haley 13.7.2001). Vaikka esitetty kritiikki (Paulin viestiä lukuun ottamatta) on kohdistunut lähinnä Haley'n viestien tyyliin ja niissä esitettyihin ehdottoman kunnioituksen ilmauksiin (erityisesti Jim Long 13.7.2001), Haley siis tulkitsee kritiikin kertovan siitä, etteivät sen esittäjät pidä Plathista.

Konfliktin syyn voinee katsoa palautuvan erilaisten diskurssien väliseen yhteentörmäykseen. Vaikkakaan Haley'n viestien Plathille osoitetut ehdottoman kunnioituksen ilmaukset ja Hughesiin kohdistuva kielteisesti väritynyt kirjoittelu eivät ole foorumilla millään tapaa poikkeuksellisia (myöskään kaikkien kriitikoiden, kuten Steinbergin, omissa viesteissä), tässä yhteydessä ne saavat paheksuntaa osakseen. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteivätkö kaikki keskusteluun osallistuneet pitäisi Plathista, vaan olennaisessa asemassa on kysymys siitä, *millä tavalla* he pitävät Plathista ja miten erilaisista merkityksenmuodostuksen näkökulmista tarkasteltuna on sopivaa tai toivottavaa tästä (julkisella foorumilla) kirjoittaa. Tämä näkökulma artikuloituu Lena Friesenin pari päivää myöhemmin lähetetyssä viestissä:

Re: Sylvia Plath Day

Yes, I like Plath. We all do. That is why we are here. We like her writing and by and large, we like her, though none of us knew her personally, or for that matter have known/met people who knew her, with possibly a few exceptions.

However.

It is possible to like someone, even love them, and consider all their sides, moods, effects, negative or positive. That is also what we do. To concentrate on the positive only would leave this Forum open to the critics who think it is merely a 'fan' site and is not to be taken seriously.
[...] (Lena Friesen 15.7.2001, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja peräänkuuluttaa kriittistä keskustelua korostaen, että samaan aikaan on silti mahdollista pitää Plathista ja jopa rakastaa tätä – kirjailijana sekä henkilönä. Kriittinen keskustelu merkityksellistyy kiinnostavalla tavalla kirjoittajan todetessa, että mikäli keskityttäisiin pelkästään (Plathin) positiivisiin puoliin, foorumia voisi kritisoida siitä, että se on ”pelkkä fanisivusto eikä sellaisena va-

kavasti otettava”. Kyseisen muotoilun myötä viestin voi ajatella implikoivan, ettei tärkeintä itse asiassa olekaan kriittinen keskustelu sen sisältöjen vuoksi, vaan kriittisen keskustelun tehtävänä on pitää foorumi vakavasti otettavana – jollainen ”pelkkä fanisivusto” ei ilmeisesti voisi olla. Tällaista painotusta voisi kenties selittää sillä, että Plathin vastaanoton osaksi muodostuvan kirjoittelun luonteen heijastuessa keskustelun aiheeseen eli Plathiin keskustelun laatu ja diskurssit vaikuttavat Plathin paikantumiseen kulttuurisissa hierarkioissa. Saadessaan osakseen vakavasti otettavaa keskustelua on toisin sanoen niin, että myös Plath on vakavasti otettava. Muuttuessaan ikään kuin itsetarkoitukseksi eli päämääräksi (sen sijaan, että olisi hyvän keskustelun ominaisuus tai lähtökohta) kriittisyyden voi kuitenkin tulkita saavan paradoksaalisen aseman: sen tehtäväksi tulee kohteen korkean statuksen varmistaminen. Näin ymmärrettynä se palautuukin tieteellisen merkityksenmuodostuksen sijasta yllättäen kulttiseen diskurssiin ja sen ehdottoman kunnioituksen vaatimuksiin.

4.3.2 Maaginen kosketus Plathiin – idoli välittäjänä

Dávidházi sisällyttää kulttisen vastaanoton määritelmäänsä rituaaliset käytännöt. Näihin kuuluvat juuri käsiteltyjen pyhiinvaellus- ja muistojuhlarituaalien ohella verbaaliset käytännöt (kuten hymninen ylistys) sekä ”reliikkien palvonta”. (Dávidházi 2002, 2–3, 8.) Viimeksi mainittu merkitsee erityistä tapaa suhtautua kirjailijalle kuuluneisiin tai tähän liittyviin esineisiin ikään kuin pyhinä.

Myös foorumin viesteissä ihailtuun kirjailijaan liittyvät paikat ja esineet esitetään erityisinä. Monet kertovat vierailuistaan Plathin kotitalolla, haudalla tai Plath-kokoelmia säilyttävissä yliopistoissa, ja toisinaan tällaisia tapahtumia koskevissa representaatioissa on läsnä maaginen tai transsendentaaliseksi luonnehdittava ulottuvuus kirjoittajan kuvatessa tuntevansa erityistä yhteyttä Plathiin kirjailijan tavaroiden, entisten asuinpaikkojen tai haudan välityksellä. Eräs kirjoittaja esimerkiksi kuvaa innostuneeseen sävyyn Plathin hiuskiehkuran näkemistä ja Plathin päiväkirjasivun koskettamista:

Kim's great post about visiting some SP archives in Atlanta (was it?) has given me the motivation to go ahead and visit SP's Collection at Indiana University. I live in Columbus, about three and a half hours away from IU, and it would be a shame if I never went and visited, living as close to it as I do. What I'd like to know is, first, has anybody here ever visited those archives at IU? And secondly, I'm curious as to people's reactions at viewing her collected archives. *What did you feel upon seeing what she saw and feeling what she felt? I just can't even imagine fingering the same paper she typed, say, a journal entry on, a journal entry that I have read over and over in her Unabridged Journals.* I also read that IU has a lock of her hair-imagine! [...] (Bridget 27.4.2004, kurssiivi ER.)

Viestissä kiinnostus ei kohdistu Plathin päiväkirjoihin tekstinä, vaan erityisen aseman saa alkuperäinen päiväkirja – se, jota Plath on koskettanut. Plathille kuuluneet esineet myös representoidaan suorana väylänä Plathin tunteisiin. Esineet eivät siis ole pelkästään pyhiä tai harvinaisuutensa vuoksi arvokkaita, vaan niihin liitetään maaginen ulottuvuus: ne ovat portti Plathin tajuntaan.

Vastaavanlaisia kokemuksia käsittelevien kirjoitusten diskurssi ei aina määrity ensisijaisesti kulttiseksi, vaan kuten Bridgetinkin viestissä aineksia saat-

taa olla myös esimerkiksi (jäljempänä tarkemmin määrittelemästäni) fanidiskurssista, kun kunnioittavan etäisyyden ja pyhyden kokemuksen sijasta paino on samastumisessa ja affektien metsästyksessä. Eräs kirjoittaja esimerkiksi kertoo voineensa pahoin ja saaneensa vilunväreitä vieraillessaan Plathin entisellä kotitalolla mutta toisaalta määrittelee kokemuksensa arkisesti ja ylevyyden sfääristä etäännyen ”cooliksi”:

I just want to say if anyone has the opportunity to visit the house where Sylvia lived and died please do so, also if you want to take pictures, be nice and ask the people living there if they don't mind, they're all pretty nice, and they're used to it as we all know Yeats lived there. If anyone reading this has been there, tell me if you experienced what I did. Hours of my days recently have been disturbingly consumed with the Sylvia Plath project I've been doing, I couldn't sleep for nights and when I walked down the road I approached the house from the opposite side of the street I'm not sure why, also I'm not sure why when I saw the house I felt physically sick, *the fact that I had stood on those steps where she must have many times before was really strange, and kind of cool. Has anyone else felt as strongly as I do about the tragic end to this amazing person's life.*

Also, does anyone feel when doing any work on Sylvia that she's there watching you!

One last thing , does anyone know where I can get a copy of the BBC recording of 'Daddy'? As I've wanted it for ages. [...] (Gemma Turner 11.5.1998, kurssiivi ER.)

Keskiössä ei ole niinkään kirjailija tai kirjailijan elämä, joka viestissä määritellään traagiseksi, vaan kirjoittajan omat tunteet, joiden jakamiseen viesti keskittyy. Kokemuksen representaatioissa tässäkin maagisella mimeettisyydellä on keskeinen asema kirjoittajan esittäessä tunteneensa ihaillemaansa kirjailijaan niin voimakasta yhteyttä, että kokemus tuotti ruumiillisia ja jopa yliluonnollisia aistimuksia. Retoriikan osalta kiinnostavaa on lisäksi se, että kulttuurisissa ilmiöissä, myös Plathin tapauksessa, tyypillinen arvoituksellisuuden elementti luikertelee myös kirjoittajan omia kokemuksia koskevaan representaatioon: toistuva ilmaus ”en tiedä miksi, mutta...” rakentaa vaikutelmaa mysteeristä, joka ikään kuin heijastuu kirjoittajan tutkimuksen kohteesta ja tähän liittyvistä paikoista kokijaan itseensä.

Plathiin liittyville paikoille ja esineille annettua erityistä merkitystä voisi tarkastella René Girardin mimeettisen teorian kehyksessä. Idoli eli tässä tapauksessa Plath on eräänlainen välittäjä, joka ohjaa omistautuneen haluja. Vaikka Girardin (1976, 83) mukaan jäljittelevä halu lähtökohtaisesti kohdistuu yhteen selkeään tahoon – välittäjään – sitä ilmentäviä partikulaarisia haluja on lukuisia. Muiden tavoiteltujen kohteiden ”metafyysisen ansiokkuuden” (lainausmerkit Girardin) aste määrittää halun intensiteettiä ja halun kohteiksi valittujen objektien ”ansiokkuus” puolestaan riippuu niiden etäisyydestä välittäjään nähden.

Girardin mukaan objektin suhdetta välittäjään voidaan ymmärtää vertaamalla sitä reliikin ja pyhimyksen väliseen suhteeseen: Mitä läheisemmässä kosketuksessa tietty objekti on suhteessa välittäjään, sitä ladatumpi on sen arvo ihailijan silmissä. Pyhimyksen käyttämä rukousnauha tai hänen vaatteensa ovat siksi tavoitellumpia kuin vaikkapa mitali, jota tämä on vain koskettanut tai jonka pyhimys on siunannut. (Girard 1976, 83.)

Samankaltainen arvonannon logiikka tuntuu toteutuvan myös omistautuneiden Plath-suhteen representaatioissa: hiuskiehkura on arvoltaan ladattu, koska se on peräisin Plathin ruumiista, ja alkuperäisen päiväkirjan arvo perustuu siihen, että Plath on siihen koskenut. Erityisesti jälkimmäisen arvoa voisi selittää myös objektin uniikkisuus, mikä painotus representaatioissa antaisi kohteelle arvon keräilyharvinaisuutena. Edellä lainatussa viestissä arvonanto kuitenkin tulee esitetyksi toisin: Bridget kirjoittaa, ettei osaa edes kuvitella, millaista on koskettaa sitä nimenomaista paperia, jolle Plath on kirjoittanut. Objektin läheisyys suhteessa Plathiin näyttäytyy merkityksellistämisen tavassa siis oleellisesti tekijänä kuin esimerkiksi sen ainutkertaisuus. Tämän vuoksi niin Girardin kuin Dávidházin määritelmiä ihailun kohteeseen liittyvistä objekteista eräänlaisina reliikkeinä tuntuu olevan relevanssia Plathiin liittyviin paikkoihin ja esineisiin kohdistuvissa representaatioissa.

4.3.3 Apologeettiset strategiat ja transsendentaalinen kieli

Kulttisen diskurssin erityisiin puheentapoihin kuuluvat Dávidházin (2002) mukaan kvasiuskonnollinen kielenkäyttö ja ehdottoman kunnioituksen asenne, joita voidaan tutkia sanastoa analysoimalla. Ehdottoman kunnioituksen asenne ilmenee Dávidházin mukaan erilaisina apologeettisina strategioina: kirjailijan ehdoton ihailija joko pitää kriitikon havaitsemia puutteita ihailun kirjailijan teksteissä *kriitikon* puutteellisista kyvyistä johtuvina, ei todellisina, tai vaihtoehtoisesti katsoo tekstissä nähtyjen puutteiden olevan todellisia, mutta ajattelee niiden aiheutuneen välttämättömistä myönnytyksistä, joita jopa neron on ollut tehtävä aikansa karkean, kehittymättömän maun vuoksi (Dávidházi 2002, 11; 2009).

Apologeettinen strategia operoi erottelumuotoisella argumentaatiolla. Sen mukaista retoriikkaa löytyy esimerkiksi edellä käsitellyn Janice Markeyn tutkimuksesta tutkijan esittäessä, ettei Plath ole kirjoittanut moraalisesti kyseenalaisia runoja, vaan tiettyjen lukijoiden niissä paikallistamat ”virheet” tai vääristymät johtuvat heidän väärintulkintoistaan. Myös foorumilla, esimerkiksi Plathin ja tunnustuksellisen koulukunnan suhdetta punnitsevassa keskustelussa, on havaittavissa Dávidházin kuvaamia apologeettisia strategioita: osa kirjoittajista esittää, että kriitikot ovat tulkinneet Plathin väärin, ja toiset puolestaan esittävät kriitikoiden arvostuksen lähtökohdan olevan väärä. Dávidházin mallissa kulttiseen vastaanottoon liitetty epäkriittisyys tai kvasiuskonnollinen retoriikka eivät kuitenkaan ole foorumin viestejä ensisijaisesti määrittäviä tekijöitä, sillä näkemykset usein perustellaan.

Toisinaan keskustelun tunteellisen vetoavat sävyt voimistuvat ja viesteissä liikutaan lähemmäs ”transsendentaalista” kielenkäyttöä, joka Dávidházin mukaan on sellaisten ylistävien arvostelmien läpitunkemaa, ettei sitä voi sen paremmin osoittaa (empirian avulla) paikkansapitäväksi kuin epätodeksikaan. Transsendentaalisen puheen sisältämät kannanotot ovat metaforisia tunteen ilmauksia, jotka kertovat suurimmaksi osaksi kulttisesta asenteesta: määrittelemättömästä ja ehdottomasta kunnioituksesta. Niiden hymninen, ylistävä sävy, sekä sanasto, troopit ja alluusiot siirtävät maallisen rajoja kohti tuonpuoleis-

ta. (Dávidházi 2002, 17–18.) Vaikkakaan en ota kantaa siihen, millainen on todellisen kirjoittajan todellinen asenne, Dávidházin mallissa kuvailtua, ehdottomuudella operoivaa retoriikkaa löytyy runsaasti myös Plath-foorumilta. Tästä esimerkkinä seuraava viesti:

Beautiful words... Beautiful words... Like her poems, her journals and letters are beautiful words. She wrote the poems which we so love and analyse, and she wrote those journals and letters as well. *It's all so beautiful. I think you can't really take any credit away from either her journals or her letters, or her short stories and essays and children's stories. You can't can't can't. Why? It may be fodder to you, but it's the same pen that wrote Sheep in Fog, the same voice that explained Daddy, the same life that today sparks more and more debate as the days run on. it is the same gift horse you look into every time you open Ariel & the same horse you have replied to time and again.*

--The writer labors on words to make them perfect, to create sense out of a disorganized, ugly life.-- hence the journals, the letters. *Don't you recognise how much of the poems is found in these journals and letters?* (Peter K Steinberg 5.4.1998, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja esittää, että on arvostettava *kaikkea*, mikä Plathin kynästä lähtöisin: kaikki on kaunista, koska se on Plathista. Runsaan toiston myötä viestissä myös rakentuu affektiivinen suhde esitettyä näkemystä ja yleisemmin Plathia kohtaan. Viestin lopussa liikutaan jälleen lähemmäs ”maanläheisempiä” perusteluja: kirjoittaja viittaa runojen kontekstualisointiin ja niiden kirjoittamisprosessin tarkasteluun, missä päiväkirjojen tutkimisella voi olla (myös kirjallisuusinstituution kannalta) relevanssia.

Yhtä lailla samaan aikaan sekä transsendentaalisen että maanläheisemmin argumentoinnin välimaastossa liikkuu seuraava viesti:

This forum snake ever eating its tail[...]. Go back and review the forum from its inception and you will see a remarkably circular progression. An Ariel jet-propulsion that moves from 'stasis in darkness' to 'cauldron of morning' and back again.

This shouldn't come as any surprise, even if it causes the perennial tumult evidenced here. Plath is a poet demanding self-definition of a rather radical variety.[...] I would argue that every Plath Forum repeat offender is here for 'romantic' reasons that are absolutely legitimate[...] *none of us read her 'objectively' or we'd be spending our time engaged in a different sort of forum.[...] We who read Plath passionately probably know of John Ashbery but wouldn't think of visiting johnashberyforum.com.* First, because there is no such site; second, because . . . because, we haven't got a clue, from his poetry, about who the hell John Ashbery is, as that relates to us, with the exception of the fact that we are interested in poetry, of a particular kind. *We accuse one another of prurience, I guess that's the accusation; of being interested, in an often non-scholarly way, in SP's life (and please, who among us, whatever our motives, hasn't been guilty of this charge?).* Is the accusation elitist? Probably.

In this Forum, I would think so. This is a *catholic space, a democratic one*. Scholarly or otherwise expert analysts might take a stand on Plath and then go away. *Those scholars among us who stay here, are, I imagine, here not primarily, if at all, for the literary insight (no offense to the amateurs, like myself, among us). [...]* We are all here on a routine basis, even if it's once yearly; why? Not because we're scholars, but because *we're a community of people drawn together by a poet who speaks to us as individuals. Plath speaks to us, and, I would argue, for us.* Thus we all claim a bit of 'authorship' here; my Plath, your Plath. She is alive in her words and thus fair game; as Lowell said, *'though lines get repeated, and sometimes the plot is lost, language never dies in her mouth.'* *By extension, Plath never dies in ours.* So the snake consumes its tail. This forum will be as it was

from the beginning, is now, and ever after.[...] (Melissa Dobson 22.8.2005, kurssiivi ER.)²¹¹

Dobson analysoi viestissään vakuuttavasti sitä, mistä intensiivisessä kiinnittymisessä Plathiin viime kädessä on kyse: kulttisuhteen ytimessä – sellaisena kuin se foorumin viesteissä representoituu – on eräänlainen kohteen omistajuus ja keskustelunomaisen yhteyden kokemus suhteessa idoliin, ja juuri tästä syntyy tarve joskus kiivaaseenkin keskusteluun sekä toisaalta kokemusten jakamiseen. Plathiin kiinnittyminen siinä määrin, että omistautunut jaksaa vierailta ja olla äänessä foorumilla vuodesta toiseen, palautuu harvoin puhtaasti tutkimukselliseen mielenkiintoon, vaikka sellaisia ihanteita toisinaan esitetäänkin, kuten Dobson toteaa. Viestin lopussa kieli ja retoriikka kulkevat kohti poeettisuutta ja transsendentaalista lähenevää argumentointia kirjoittajan esittäessä, että ”Plath puhuu meille ja meidän puolestamme”, ”elää sanoissaan” ja on siten vapaata riistaa eikä ”koskaan kuole meidän puheissamme”.

Viesti on kuitenkin myös kirjallisuustieteellisessä mielessä kompetentti. Tällaisen siitä tekee kirjallisuuden vastaanoton mekanismeihin kohdistuva reflektio, mutta myös jo mainitut, transsendentaalista kielenkäyttöä ilmentävät virkkeet, kun huomion kiinnittää varsinaisen sanotun sijasta tekstien välisiin viittaussuhteisiin. ”Though lines get repeated, and sometimes the plot is lost, language never dies in her mouth” on nimittäin lainaus Robert Lowellin (1966, vii) kirjoittamasta *Arielin* esipuheesta. Kirjoittaja myös ilmoittaa velkansa paikantamalla kaikunsa sanat niiden alkuperäiseen esittäjään. Lowellin esipuheen käärmeekin luikertelee Dobsonin viestiin, mutta Lowellin tekstiin nähden yhä monimerkityksellisemmässä muodossa – kuvana häntänsä syövästä käärmeestä. Käärme ei näin ollen saa merkitystä niinkään pyhän kiellon rikkomisen vaan ikuisuuden symbolina: lopussa on läsnä myös alku, nykyhetken sisällä mennyt aika. Toisin kuin Lowell, Dobson ei myöskään paikanna käärmettä moninaisine merkityksineen Plathin kirjoituksiin, vaan Plathin kirjoitusten vastaanottoon. Kirjoittaja nimittäin kehottaa muita palaamaan foorumin kirjoitusten alkuun ja panemaan merkille kehämäisyyden: foorumi on kuin käärme, joka syö häntänsä – ”pysähdyksestä pimeydessä” liikutaan ”aamun kattilaan” ja takaisin.²¹² Tässä kohtaa kielikuvassa on kaikuja Plathilta ja tarkemmin *Arielista* (sen nimirunosta), joka Dobsonin representaatioissa näin ollen perustelee yhtäältä foorumin olemassaoloa ja toisaalta sen tapaa olla olemassa.

4.4 Fanidiskurssi

*Today I sit before a blank gesso-painted
board.
I've finished your biography.
I've read your "unabridged" journals...*

²¹¹ Puolilainausmerkkien paikalla alkuperäisessä viestissä on kysymysmerkkejä. Muutos alkuperäiseen nähden tehty tässä lukemisen helpottamiseksi.

²¹² Lainausmerkeissä oleva aines Kirsti Simonsuuren käännöksestä (*ARIEL* 39–40).

*and here beside me, as invisible as gas,
I feel you.*

*And I want to be brainy, like you,
And I want to be an acetyline virgin,
And I want, and I want.*

I'm going to paint you, SP...²¹³

Kuten 'kultin' ja siitä johdettujen käsitteiden, myös 'fanin' etymologiset juuret palautuvat uskontoon sen alkuperän ollessa latinankielisessä sanassa *fanaticus*, joka tarkoitti alun perin temppelelpalvelijaa ja omistautunutta. Kaarina Nikunen (2005, 16) toteaa 'fanin' käsitteen sittemmin "laajentuneen ohi uskonnollisen merkityksen tarkoittamaan yleisesti liiallista ja vääränlaista innostuneisuutta". Nikusen muotoilun "liiallinen" ja "vääränlainen" viittaavat faniuteen pitkään kohdistuneeseen patologisointiin. Joli Jenson käsittelee tätä tematiikkaa artikkelissaan "Fandom as Pathology: The Consequences of Characterization" (1992) tarkastelemalla negatiivisesti latautuneiden fanirepresentaatioiden luonnetta, alkuperää ja merkitystä. Kyseinen artikkeli ilmestyi kokoelmassa *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media* 1990-luvun alussa, jolloin fanitutkimusta määrittä emansipatorinen pyrkimys faniuteen liitettyjen stigmojen purkamiseksi. Kulttuurin roskaluokan aseman saaneille toimijoille haluttiin antaa ääni ja samalla luoda toiseuttavien mielikuvien tilalle moniarvoisempia tulkin-toja faniudesta.

Sittemmin, fanitutkimuksen kolmannen aallon tutkimuksessa, emansipatoriset pyrkimykset eivät enää ole olleet samassa määrin ajankohtaisia johtuen kenties siitä, että faniuden stigma on ainakin jossain määrin heikentynyt eikä faniutta myöskään tutkimuskohteena ole enää ollut tarvetta puolustella.²¹⁴ Faniuden on todettu olevan siihen liitetyn hysteerisyyttä ja fanaattisuutta korostavan äärimmäisen kuvaston kyseenalaistavassa mielessä itse asiassa hyvin arkipäiväinen ja miltei jokaista koskeva ilmiö, johon liittyvää kuvastoa ja tuotteita on kaikkialla saatavilla. Kaarina Nikunen toteaaakin, ettei fanius ole yhteiskunnan reunamille sysättyä, outoa ja vaikeasti harjoitettavaa toimintaa. Myös jonkin asian tai henkilön faniksi tunnustautuminen on tänä päivänä aikaisempaa tavallisempaa. (Nikunen 2005, 18–19.)

Faniuden määrittely ei silti ole muuttunut yksinkertaisemmaksi vaan päinvastoin – osittain juuri käsitteen polveilevasta historiasta ja moninaisista käyttötavoista ja -tarkoituksista johtuen. Yhtäältä se tuntuu olevan läsnä itsestään selvänä, järjellisenä merkityksenä ja toisaalta jatkuvasti pakenevan määritelmiä, kuten Nikunen muotoilee. Joissain yhteyksissä fanius merkitsee tykkäämistä, viehättymistä tai kiinnostusta. Tavallisimmin sillä kuitenkin viitataan voimakkaaseen, kiihkeään ihailuun, joka kohdistuu ennen kaikkea populaarikulttuuriin. (Nikunen 2005, 18.)

Myös ironia on mainittu tutkimuskirjallisuudessa faniuteen kuuluvana piirteenä. Faniiden on esimerkiksi tulkittu käyttävän uskonnollista sanastoa ironi-

²¹³ Megan "SP 2,002 degrees" 29.4.2002.

²¹⁴ Fanitutkimuksen aalloista ja yhteydestä reseptiotutkimukseen tarkemmin luvussa 2.

sella tavalla (Hills 2001, Hirsjärvi 2008, 152; Hirsjärvi 2009a, 259). (Itse)ironiasta on todettu olevan kyse myös silloin, kun toimijat esittävät oman vastaanoton suhteensa esimerkiksi hulluuden ja rakastumisen metaforia käyttämällä. Kaarina Nikusen mukaan Xena-televisiosarjan fanien keskuudessa yhteisyyden tunteen pohjana on yhdessä jaettu kiinnostuksen kohde, johon fanit ovat "hullaantuneet". Kun perinteisesti faniutta patologisoineissa puheentavoissa käytetyt käsitteet, kuten 'hulluus', 'addiktoituminen' tai 'hurahtanut', otetaan haltuun, toteutuu tekstuaalisen kaappauksen käytäntö. Xena-fandomin kohdalla tämän tyyppinen käytäntö näkyy Nikusen mukaan esimerkiksi fanisivustojen nimissä: Xenamania ja Absolutely Xena-crazed. (Nikunen 2005, 127–128; 2009a, 87.) Diskursiivisen kaappauksen voi tehdä myös tutkija omaa positiotaan kuvatessaan: etnografisessa tarkastelussaan itsensä faniksi määrittelevä Harri Heinonen kirjoittaa suhteestaan Evertoniin pakkomielteenä ja toteaa olevansa jossain määrin "addiktoitunut" Evertoniin (Heinonen 2003, 57–58; 2005, 11–14).²¹⁵

Tällaiset kielelliset käytännöt kertovat paitsi ironiasta myös vahvasta satsumisesta valittuun kulttuuriseen kohteeseen. Grossberg (1995, 42–46) on kuvannut faniutta (fanitutkimuksen piirissä paljon lainatun) panostuskartan käsitteen avulla. Talouden sfäärin kautta analogiaa rakentaen Grossberg esittää panostuskarttojen olevan kuin sijoitussalkkuja sijoitusten eli panostusten erotessa toisistaan sekä määrällisesti että luonteeltaan. Niihin on merkattu eri kohteita ("käytäntöjä, mielihyvää, fantasioita, haluja, suhteita jne.") ja lisäksi panostuksella voi olla eri tarkoitusperiä ja niillä voidaan operoida eri mielentiloissa. Affektilla on tässä keskeinen sijansa, sillä panostuskartat ovat affektien tuottamia ja affektit myös toimivat karttojen perusteella. Grossberg kirjoittaa:

Affektilla on merkittävä osuus sosiaalisen elämän organisoinnissa, koska eron mahdollisuuden ohella se jatkuvasti luo myös tapoja, joilla erilaisista eroista tulee tärkeitä. *Ideologia ja mielihyvä riippuvat siitä, miten ne määrittelevät tiettyjä asioita ja antavat niille etusijan erilaisten erojen välisten suhteiden kentässä.* Mutta nimenomaan affekti mahdollistaa sen, että tietyillä eroilla (esim. sukupuoli ja 'rotu') on enemmän merkitystä identiteetin ilmaisijana kuin joillain toisilla eroilla (jalkojen pituus, korvien muoto tai silmien väri) tietyissä konteksteissa ja valtasuhteissa. Vaikka jälkimmäisiin ominaisuuksiin voidaan tietyissä olosuhteissa kiinnittää huomiota, olisi naurettavaa kuvitella maailmaa, jossa niillä olisi väliä. *Sellaisista eroista, joilla on väliä, voi tulla ideologisen kamppailun kohteita*, ja mikäli ne muuttuvat arkisiksi sosiaalisiksi panostuksiksi, ne ovat maamerkkejä panostuskarttojemme poliittisessa historiassa. (Grossberg 1995, 43, kurssiivi ER.)

'Fanius' on tässä tutkimuksessa läsnä voimakkaan ja kiihkeän ihailun merkityksessä ja myös populaarikulttuuriin kytköksiä luovana käytäntönä. Populaarikulttuurilla tarkoitan tässä yhteydessä sitä modernien teollisuusyhteiskuntien kulttuuriteollisuuden tuotteiden tekemisen ja käytön sfääriä, jonka piirissä puhutaan esimerkiksi populaarimusiikista, populaaritaiteesta, populaarikirjallisuudesta ja populaarilehdistöstä. Ymmärrän 'populaarikulttuurin' geneeriseksi käsitteeksi. Siihen on myös latautuneena eronteko suhteessa niin sanottuun

²¹⁵ Myös Helen Taylorin (1989, 29) tutkimuksessa *Tuulen viemää* -romaanin ja -elokuvan vastaanotosta tulee esiin patologisoivan diskurssin käyttö fanien, jotka kyseisen tutkimuksen tapauksessa ovat naisia, kuvatessa omaa vastaanoton suhdettaan.

korkeakulttuuriin, mutta tämänkaltaisen jaon käsitän pikemminkin kyseiseen käsitteeseen ja sen käyttöön liittyvänä kuin olemukselliseksi piirteeksi niissä kohteissa, joihin viitataan populaarikulttuurina. Yksittäiset teokset nimittäin voivat liikkua korkean ja matalan alueiden välillä niihin kohdistuvista merkityksenmuodostuksen prosesseista riippuen. (Ks. Fornäs 1998, 177–179.)

Myös faniuden määrittelyllä tykkäämisellä, viehättymisellä ja kiinnostuksella on hahmotukseni kannalta relevanssia tehdessäni eroa fani- ja kulttuurin diskurssin välille. Määrittelen fanidiskurssin kulttuurin diskurssin tapaan intensiiviseksi ja affektiiviseksi merkityksenmuodostuksen tavaksi ja katson, että molempia voi ymmärtää Grossbergin panostuskartan käsitteen avulla käytäntöinä, joissa valittu kulttuurinen kohde saa osakseen intensiivistä panostusta ja roolin erityisen subjektiposition tuottamisessa (osallistuen tätä kautta myös identiteetin ilmaisuun). Määrittelen fanidiskurssin kuitenkin kulttuurista maanläheisemmäksi merkityksenmuodostuksen tavaksi. Maanläheisyys palautuu määritelmässäni siihen, että fanidiskurssi hylkii transsendenssia (muussa kuin immanentin transsendenttien merkityksessä) ja sisältää samastumisen ja toisaalta ironian elementtejä, kun taas (Dávidházin malliin pohjaten) kulttuurista diskurssia määrittävinä elementteinä pidän kunnioitusta ja sakraalistamista ja näiden myötä rakentuvaa vertikaalista etäisyyttä suhteessa idoliin.²¹⁶

Tulkintaani fanidiskurssin ja kulttuurin diskurssin välisestä erosta voisi selvittää, osittain transsendenssin kysymykseen kytkeytyen, Girardin mimeettiseen teoriaan sisältyvän välityksen avulla. Sivusin välitystä jo luvussa ”Maaginen kosketus Plathiin – idoli välittäjänä”. Idolin eli tässä tapauksessa Plathin voi siis ymmärtää eräänlaiseksi välittäjäksi suhteessa innokkaaseen vastaanottajaan tapauksissa, joissa hän saa aseman ihailijan mallina tai esikuvana. Tällaisessa asetelmassa myös idoliin kytkeytyvät esineet ja paikat latautuvat merkityksillä, joita idoliinkin liitetään, ja niistä tulee omistautuneiden keskuudessa haluttuja.

Kulttuurin ja fanidiskurssin erottelun kohdalla sen sijaan kysymys välityksen tarkemmasta luonteesta eli se, onko välitys sisäistä vai ulkoista, on hahmotuksessani olennainen. Molemmista tapauksista olennaista on halun ja samastumisen kietoutuminen yhteen.²¹⁷ Ulkoisen välityksen tapauksessa välittäjän ja jäljittelijän välinen etäisyys on suuri, minkä vuoksi heidän välilleen ei synny kontaktia eikä myöskään kilpailuasetelmaa. Tämä siksi, etteivät välittäjä ja jäljittelijä tavoittele varsinaisesti samaa kohdetta, mikä taas selittyy sillä, että he eivät kuulu samaan sosiaaliseen tai ajallis-spatiaaliseen sfääriin tai edes samaan todellisuuteen. Syynä voi myös olla se, ettei kohde ole siinä mielessä materiaa-

²¹⁶ Faniutta on tarkasteltu toisinaan myös sakraalistamisen kannalta eli tavalla, jossa tässä tutkimuksessa kulttuuriseksi diskurssiksi määritelty merkityksenmuodostamisen tapa määritelläänkin faniuteen kuuluvaksi (esim. Heinonen 2003; 2005). Nähdäkseni tällaisissa tapauksissa samastetaan keskenään melko erilaiset merkityksenmuodostuksen tavat ja syynä tähän on ilmiön ontologinen määrittely ja siitä aiheutuvat ongelmat.

²¹⁷ Halun ja samastumisen yhteen kietoutumisen vastaanottajan ja idolin välisessä suhteessa mainitsee myös Kaarina Nikunen (2003, 129) Jackie Stacey'n elokuvien naiskatsojia koskevaan tutkimukseen viitaten.

linen tai materiaaliseen maailmaan kytkeytyvä, että kahden tai useamman sitä tavoitellessa seurauksena olisi konflikti. Sisäisen välityksen tapauksessa etäisyys puolestaan on riittävän pieni mahdollistaakseen kilpailuasetelman (ja tämän myötä myös konfliktin).

Välityksen kysymystä silmällä pitäen käsitän kulttuurisen diskurssin merkityksenmuodostuksen sfääriksi, jota luonnehtii ulkoinen välitys johtuen siinä olennaisesta vertikaalisesta etäisyydestä idolin ja omistautuneen välillä ja (sen aikaan saaneesta) sakraalistamisesta. Kulttuurisessa diskurssissa ehdottoman kunnioituksen myötä idoli tulee asetetuksi siis seuraajan yläpuolelle, minkä seurauksena etäisyyttä voi pitää ylittämättömänä. Fanidiskurssia sen sijaan voisi ymmärtää sisäisen välityksen kannalta siinä mielessä, että idolia ei *pyhitetä*, minkä vuoksi idoli ja seuraaja ovat pikemminkin samalla tasolla kuin vaikeasti umpeen kurottavan vertikaalisen etäisyyden erottamia.

Fanidiskurssiin myös kuuluu *fanifiktio*²¹⁸ kaltaisia käytäntöjä, joiden myötä idolin ja seuraajan välille voi muodostua jopa kilpailuasetelma, kun seuraajasta tulee tekijä ihailemansa tekijän rinnalle. Alkuperäisen tekstin tuottajia (tai sen oikeuksien omistajia) fanifiktio ei välttämättä miellytäkään, vaan se voidaan tulkita kilpailuksi ja sitä voidaan pyrkiä rajoittamaan tekijänoikeuksiin vedoten. (Ks. Nikunen 2003, 117, Jenkins 1992, 31–33.) Tämänkaltaisen kilpailuasetelma, joka voi johtaa konfliktiin, on mahdollinen tapauksissa, joissa idoli tai kulttuurisen suhteen kohde on elossa tai (mikäli kohde ei ole henkilö vaan esimerkiksi televisiosarja) muulla tapaa vielä aktiivisen tuotannon tilassa. Sen sijaan kun kyseessä on Plathin kaltainen niin sanotusti ajasta ikuisuuteen siirtynyt esikuva, kilpailu ei voi olla aktiivista muuten kuin vastaanottajan puolelta. Tällaisessa tapauksessa konfliktikin voi syntyä vain idolin ja perikunnan välille, ei lukijan/fanifiktio kirjoittajan ja idolin. Joka tapauksessa vastaanottajan merkityksenmuodostusta tarkasteltaessa olennaista on, millaisena idoli näyttäytyy: asettaako vastaanottaja hänet yläpuolelleen tämän sakraalistaen vai malliksi, jollaiseksi seuraaja itsekin tähtää idolin tavoittelemissa asioita tavoittelemaan ryhtymällä.

Lisäksi fanidiskurssissa välityksen voi hahmottaa myös seuraajien välisenä suhteena eli niin, että fanit kopioivat toinen toisiaan saaden näin aseman toistensa malleina. Näin hahmotettuna välitys määrittyy vieläkin selvemmin sisäiseksi ja transsendenssin läsnäolo siinä yhä heikommin ilmeneväksi, mikäli transsendentti merkityksellistetään modernin ajan konteksteissa tavanomaiseen tapaan johonkin ”yliluonnolliseen” eli ”tilallis-ajallisen maailman tuolla puolen” olevaan viittaavana (Tugendhat 2012).

²¹⁸ Silja Kukka (2012, 31) määrittelee fanifiktio teksteiksi ja tarinoiksi, jotka fanit ovat kirjoittaneet ’jonkin olemassa olevan pohjatekstin, eli fanikielessä ”kaanonin” pohjalta.’ Hän täsmentää vielä: ”Kanonin ei tässä yhteydessä tarkoita kulttuurisesti hyväksytyjen teosten joukkoa, vaan tiettyjä entuudestaan olemassa olevia tekstejä, jotka joku toinen on luonut ja joiden pohjalta fanit kirjoittavat omat tarinansa. Fanifiktio käyttää siis muiden kuin tekijöidensä luomia hahmoja ja maailmaa, mutta suoran plagioinnin ja hyväksikäytön sijaan se tarkastelee pohjatekstiä uudesta näkökulmasta[...].”

Girardin kirjoituksissa transsendenssilla itse asiassa on kuitenkin sijansa myös sisäisessä välityksessä. Girardin (1976, 59) mukaan Jumalan kieltäminen ei nimittäin hävitä transsendenssia, vaan siinä tapauksessa jäljittelyn kohteeksi vain asettuu Kristuksen sijasta toinen ihminen. Tätä kautta syntyvässä triangulaarisessa halussa ihminen ei siis usko, muttei silti pääse transsendenssin ulkopuolelle (Girard 1976, 66). Transsendenssin voi näin ollen tulkita saavan Girardilla merkityksen Nietzschen kirjoituksissa ilmenevään tapaan siinä mielessä, että sen piiriin kuuluu myös *immanentti* transsendenssi, jossa itsensä ylittäminen toteutuu suhteessa ihmisen omaan olemiseen (joskin Girardilla vahvasti *toisen kautta*), ei ylikuonnolliseen. Tästä johtuen tarkennankin hahmottavani fanidiskurssin transsendenssia hylkivänä transsendenssin sakraaliin ja ”yliluonnolliseen” viittaavassa merkityksessä. Ulkoisen välityksen sijasta siinä ilmenee sisäistä välitystä, joka tuottaa kilpailua ja konflikteja. Sisäinen välitys taas voi asemoitua idolin ja seuraajan mutta myös omistautuneiden välille.

Väljemässä merkityksessä samastuminen on esiintynyt aikaisemmassakin tutkimuskirjallisuudessa faniuteen liitettynä käytäntönä ja suhteena. Harri Heinonen esimerkiksi tarkastelee erilaisia objekteja Everton-fanien keinona identifioitua fanittamaansa kohteeseen. Heinonen lainaa Maffesolin (1995, 26–27) ajatusta, jonka mukaan objekti voi tuottaa yhteisöllisyyttä, sitoa yksilöitä yhteen. Tässä painotus on ajatuksessa vastaanottajista eräänlaisena heimona ja kuvista sekä yleisemmin objekteista tämän heimon toteemeina, jotka luovat yhteyttä heimon jäsenten välille. (Heinonen 2003, 64; 2005, 197.) Ennen kaikkea seuraajien ja idolin välinen samastuminen taas tulee esille esimerkiksi Heinosen kuvauksessa Everton-fanien kielellisistä käytännöistä: fanituksen kohteeseen tunnetaan yhteyttä, jonka merkinä ilmenee me-muotoista puhetta eli fani viittaa itseensä ja ihailunsa kohteeseen ikään kuin saman ryhmän jäsenenä. Tätä kautta idolin voi tulkita tulevan asemoiduksi samalle tasolle seuraajaan nähden seuraajan kokiessa olevansa itse asiassa osa joukkuetta. Näin idolin ja yleisön välinen raja hämärtyy. (Heinonen 2003, 68–69; 2005, 140.) Heinonen (2003, 71; 2005, 184) tuo esiin samastumisen kysymyksen kannalta vielä yhden kiintoisan piirteen Everton-fanien käytännöissä, nimittäin fanilempinimet: niiden kautta seuraajat ottavat idolin nimen omakseen liittämällä sen osaksi omaa nimeään (esim. ”Duncan Lahtinen”). Eräs Everton-fani oli jopa ottanut joukkueen nimen viralliseksi lisänimekseen (Heinonen 2005, 11, 16). Tällaisessa käytännössä samastumisen voi tulkita ilmenevän kaikin tavoin kirjaimellisesti.²¹⁹

Samastumista voi pitää ironialle vastakkaisena elementtinä. Yhtä kaikki ne kumpikin on liitetty faniuteen. Kaarina Nikunen (2005) esimerkiksi toteaa Xena-fandomia koskevassa tarkastelussaan faniuden olevan samanaikaisesti ironista ja tunteenomaista sekä etäisyyttä ja toisaalta läheisyyttä korostavaa. Siinä ilmenee Nikusen mukaan toisin sanoen camp-asenne, mutta myös tunteellista suhtautumista ja voimakasta samastumista. Jo mainittujen intensiivisyyden ja affektiivisuuden ja näihin liittyvän voimakkaiden kokemusten metsästämisestä lisäksi aikaisemmassa tutkimuksessa faniuteen liitetyt samastuminen ja toisaal-

²¹⁹ Keräilyobjektien merkityksestä ja ihailun kohteeseen liittyvien nimien lainaamisesta ks. myös Taylor 1989, 35–36.

ta ironia kuuluvat fanidiskurssin määritelmään myös tämän tutkimuksen hahmotuksessa (joskin jälkimmäistä koskien esitän luvussa 5 varauksellisia huomioita). Myös karnevalistisuuden, osittain edellisiin kytkeytyen, voi määritellä fanidiskurssiin kuuluvaksi elementiksi. Heinonen tekee tämän rinnastuksen jalkapallofaniuden kohdalla ja toteaa Mihail Bahtiniin viitaten, ettei karnevaalissa ole enää jakoa esiintyjiin ja katsojiin.²²⁰ Karnevaalissa kaikki hierarkkiset suhteet kumoutuvat tilapäisesti ja ”ruumista ja lihaa liioitellaan pään, järjen ja hengen kustannuksella”. Karnevaalissa myös ”nauretaan kaikelle ja kaikki nauravat” tavalla, jossa nauru saa merkityksen yhtä aikaa ilona ja riemuna ja toisaalta ivana ja pilkkana. (Heinonen 2003, 68; 2005, ks. myös Heinonen 2005, 88–89, 188.) Tähän vielä lisättäköön Bahtinin (1995, 11) kuvaus karnevaalista kaikkea iankaikkista, pysyvää ja lopullista vieroksuvana, millä niin ikään on relevanssia fanidiskurssille antamani (ja sen kulttisesta diskurssista erottavan) määritelmän kannalta.

Fanius on tavattu määritellä myös populaarikulttuuristen kytköksiä sisältäväksi sekä vaivattomaksi, joskin monimuotoiseksi, suhtautumiseksi kulutus-kulttuuriin sekä jakamisen käytäntöihin. Monimuotoisuus viittaa siihen, että faniuteen liittyvälle kulutuskulttuurille tyypillisenä on pidetty kaupallisuuden ja epäkaupallisuuden rinnakkaiseloja. Fanit keräävät erilaisia oheistuotteita mutta myös kierrättävät, lainaavat ja kopioivat niitä ja toimivat siten yhtäältä kaupallisuuden ehdoilla ja toisaalta sen toimintaperiaatteita vastaan. Nikusen mukaan fanikulttuurin sisällä jakamisen käytännöt ulottuvat kaikkiin yhteisön jäseniin riippumatta siitä, kuinka läheisiä henkilöt keskenään ovat. (Nikunen 2005, 181.) Nämäkin elementit ovat fanidiskurssin määrittelyn kannalta olennaisia tässä tutkimuksessa. Lisäksi fanidiskurssissa kohdetta ei pyritä pitämään pienen piirin omaisuutena ja näin ollen sen mahdollinen populaarikulttuurisuus kuten myöskään popularisoituminen eivät näyttäyty ongelmoina.

’Kulttia’ sen sijaan on määritely tässä(kin) suhteessa faniudesta vahvasti eroavana kulttuurisena käytäntönä. Nikunen (2005, 120) esimerkiksi toteaa, että vastakarvainen suhde valtakulttuuriin on ’kulttiudessa’ avainasemassa tietyn ryhmän tai alakulttuurin pyrkiessä irrottautumaan ja poikkeamaan valtakulttuurista (ks. myös Nikunen 2009b). Söderholm (1990, 127–128) taas toteaa, samansuuntaisesti, että vaikka jotkin kultit saattavat kerätä suurenkin kannattajajoukon, ne eivät kuitenkaan ole perimmältään massailmiöitä, vaan ”niiden ominaislaatu perustuu enemmänkin yksilöllisiin kokemuksiin ja asennoitumistapoihin, joille pienehkön samoin ajattelevan ja samoin toimivan ryhmän olemassaolo antaa vahvistusta ja mielekkyyttä ja motivaatiota”. Pidän tätäkin aspektia eli suhtautumista/suhteutumista populaari(kulttuuri)in fanidiskurssin ja kulttisen diskurssin välille eroa rakentavana tekijänä. Vastanoton luonnehtimisessa olennaista ei kuitenkaan ole kannattajajoukon laajuus vaan kannattajajoukon merkityksenmuodostuksen tavat. Näin ollen, vastaanottoon perustuvan

²²⁰ Bahtinin (1995, 9) mukaan ramppi tuhoaisi karnevaalin siinä missä rampin poistaminen taas tuhoaisi teatteriesityksen. Karnevaalissa kyse ei siis ole esityksestä, vaan jostain, mitä eletään yhdessä; karnevaali ei ole ”taiteellinen teatterinäytöksen muoto, vaan ikään kuin elämän oma reaallinen (mutta tilapäinen) muoto”.

lähestymistavan ollessa kyseessä, voidaan todeta, että laajastikin tunnetun idolin kohdalla merkityksenmuodostuksen tapojen joukossa voi esiintyä myös kulttuurinen diskurssi ja toisaalta vain harvojen tunteman ilmiön kohdalla voi ilmetä myös fanidiskurssin mukaista merkityksenmuodostusta. Plath ja tämän tuotanto eivät ole yhtä otollisia tuotteistamiselle kuin elokuva tai televisiosarja, mutta yhtä kaikki Plathiin liittyvän kirjallisuuden keräilyyn ja jakamisen ohella foorumilla ilmaistaan kiinnostusta myös keräilytavaraa ja muita Plath-tuotteita kohtaan. Tällaisten kommenttien katsomisen asettuvan fanidiskurssin piiriin.²²¹

Vaikka kulttuurisella ja fanidiskurssilla on monia yhtymäkohtia ja myös jaetuja käytäntöjä, kuten yhteisöllisyys ja tekstuaalinen tuottavuus sekä affektiivinen panostus, niiden välillä on nähtävissä selkeitä eronteon paikkojakin. Tämän tutkimuksen perspektiivissä fanidiskurssia määrittävät ja sen kulttuurisesta diskurssista erottavat riehakkaat affektit, samastuminen, ironia ja karnevalistisuus. Lisäksi eroa kulttuurisen ja fanidiskurssin välille rakentaa suhtautuminen populaarikulttuuriin ja kohteen popularisoitumiseen. *Sylvia Plath Forumilla* nämä keskenään vastakarvaiset asemoitumiset tulevat erityisen selvästi esiin elokuvasta *Sylvia* käydyssä keskustelussa.

4.4.1 Populaarikulttuurissa kriittisesti, spekulatiosta nauttien

Sylvia (2003) on Christine Jeffsin ohjaama elokuva Sylvia Plathista ja Ted Hughesista. Plathia näyttelee Gwyneth Paltrow ja Hughesia Daniel Craig. Elokuva keskittyy päähenkilöön ja tämän kautta myös Hughesiin ihmissuhteiden näkökulmasta, ei kirjailijoiden tuotannon kautta. Plathin perikunta ei nimittäin antanut lupaa Plathin tuotannon siteeraamiseen.

Plathin ja Hughesin tyttären, runoilija ja kuvataiteilija Frieda Hughesin runon ”My Mother” on tulkittu kommentoivan elokuvahanketta.²²² Runo alkaa Plathin ”Lady Lazarukseen”²²³ viittaavin säkein: ”They are killing her again. / She said she did it / One year in every ten[...]”. Samaan tapaan kuin Hughesin *Birthday Letters* -kokoelmassa, Frieda Hughesin runossa minän rinnalla oleva

²²¹ Esimerkkinä tästä David Hallin ja Goliathin välillä maaliskuussa 2006 käyty keskustelu, joka käynnistyi Hallin kirjoittaessa haluavansa itselleen Sylvia Plath -T-paidan. Goliath ironisoi Hallin toivetta vihjaamalla muun muassa, että toteutuessaan se asettaisi Plathin samaan kulttuuriseen sfääriin Britney Spearsin kanssa. Goliath toisin sanoen tulkitsi keräilytavaran tekemisen Plathista populaarikulttuurisen, mitä kirjoittaja ei selvästikään pitänyt toivottavana tai sopivana lopputuloksena.

²²² Runo on julkaistu Frieda Hughesin kokoelmassa *The Book of Mirrors* (2009). Se ilmestyi jo tätä ennen julkaisussa *Tatler Magazine* ja löytyy myös sivustolta ”Loving Sylvia Plath”.

²²³ *Arielissa* ilmestyneen ”Lady Lazaruksen” ensimmäinen säkeistö kuuluu: ”I have done it again. / One year in every ten / I manage it”. Seitsemännessä säkeistössä kuvaan astuu kuolema suorana mainintana: ”And I am a smiling woman. / I am only thirty. / And like a cat I have nine times to die.” Yhdeksännessä ja kymmenennessä säkeistössä taas kuvaan astuu runon minän makaaberin performanssin vastaanottava yleisö: ”What a million filaments. / The peanut-crunching crowd / Shoves in to see // Them unwrap me hand and foot — / The big strip tease. / Gentlemen, ladies”. (*CP*, 244–245.)

toinen keskushenkilö (vaikkakaan ei tässä tapauksessa 'sinä' vaan 'hän', johon viitataan myös etunimellä Sylvia) on tulkittavissa Plath-representaatioksi. "Lady Lazaruksen" minä taas määrittyy "My Mother" -runossa runon puhujan äidiksi.

"Lady Lazaruksessa" kuvatut kuolemaperformanssit jatkuvat "My Mother"-runossa edelleen. Tälle löytyy selityskin: Minän mukaan "Sylvia" pelastaa vastaanottajansa kuoleamalla heidän puolestaan. Joukkosielut siis tappavat "Sylvian" yhä uudestaan voidakseen "kuolla hänen kauttaan". Siitä on minän mukaan elokuvahankkeessakin kyse. Runon toinen säkeistö kuuluu: "Now they want to make a film / For anyone lacking the ability / To imagine the body, head in oven, / Orphaning children. Then / It can be rewound / So they can watch her die / Right from the beginning again." Runojen tehtävänä olisi toimia jonkinlaisena haavasiteenä (tai jopa kastikkeena) peittämässä liitoskohtia ja proteeseja, jotka *Sylviaa* varten on kerätty. "Sylvia" (merkityksessä *Sylvia*-elokuva tai yleisön Plath-representaatio) on nimittäin "itsemurhanukke" (Sylvia Suicide Doll), jonka päätehtävä on kuolla tilauksesta.

Runon puhuja pitää elokuvahanketta häneen itseensä kohdistuvana: "niiden" mielestä minän pitäisi rakastaa sitä – Sylvia-itsemurhanukkea. Minän pitäisi antaa äitinsä sanat "niiden hirviön" suun täytteeksi. Minän "äiti" ja "Sylvia" eivät siis ole yksi ja sama asia: implisiittisesti erottelumutoisen argumentaation strategioita hyödyntäen runossa ensimmäinen saa aseman alkuperäisenä ja todellisena ja jälkimmäinen tämän kaksoisolentona, jonka tehtävänä on lähinnä kuolla käskystä. Minä ei selvästikään ole valmis antamaan "äidin" sanoja haavasiteeksi kaksoisolennon saumakohtiin, jotka runojen puuttuessa paljastavat tämän todellisen (ja siis samaan aikaan keinotekoisien) olemuksen kaksoisolentona.

Plathin yleisönä *Sylvia Plath Forum*in kirjoittajien voisi tulkita olevan Frieda Hughesin runon "ne". Foorumilla esitetyt näkökulmat elokuvahankkeeseen kuitenkin vastaavat usein pikemminkin "My mother" -runon minän näkökulmaa kuin runon toisten eli "niiden", joille "Sylvia" (ja *Sylvia*) on itsemurhalta pelastava oman itsen ja toisaalta todellisen Sylvia Plathin korvike, ja sellaisena yhtä aikaa sekä välttämätön että hirviömäinen. Frieda Hughesin runon minän tapaan foorumin kirjoittajien enemmistö nimittäin ilmaisi elokuvaa koskevissa keskusteluissa huolta siitä, miten Plath elokuvassa esitetään. Joillekin perikunnan kanta ja vähintäänkin sen seuraus eli runojen puuttuminen elokuvasta oli syy vastustaa koko hanketta. Myös Frieda Hughesin runo nousi keskustelussa esiin ja sitä käytettiin argumenttina elokuvahankkeen vastustamiselle (Kate Connolly 11.2.2003).

Keskustelu käynnistyi jo huhtikuussa 1998. Tällöin foorumille kantautui huhu, jonka mukaan Meg Ryan olisi kirjoittanut Plathin elämään pohjautuvan käsikirjoituksen, jonka pohjalta tehtävässä elokuvassa Ryan myös haluaisi näyttää Plathia. Uutiseen reagoitiin ensin kielteisesti. Eräs kirjoittaja muun muassa toteaa, että näyttelijän tulisi pitäytyä orgasmien teeskentelyssä ja Barbie-meikeissään ja ettei "Sivvy" ikinä hyväksyisi Ryanin esiintymistä Plathista kerrotussa elokuvassa (Dena Tooma 16.4.1998). Myös Stewart Clarke (4.5.1998)

kommentoi elokuvakeskustelua ja ilmaisee samalla elokuvaprojektiin liittyvän oman ja oletuksensa mukaan myös muiden huolen taustalla olevan syyn: pelon siitä, ettei Plathia onnistuta kuvaamaan "oikein" ja että elokuva vakiinnuttaa tietynlaisen Plath-kuvan. Clarke selvittää pelkäävänsä Plathin arkipäiväistyvän eli että elokuvassa kirjailijasta (ajan trendin mukaiseen tapaan) tehdään liiaksi kenen tahansa tavallisen ihmisen kaltainen.

Halukkuus keskustella elokuvasta ja kannatus kyseiselle projektille paikantaa keskustelua nähdäkseni fanidiskurssin piiriin osoittaessaan, ettei populaarisuus sinänsä merkityksellisty häiritseväksi tekijäksi. Tarkkuus sen suhteen, miten ihailun kohde tulkitaan ja esitetään, on fanidiskurssissa tyypillinen piirre, joten kriittinenkin keskustelu pikemminkin kuuluu fanidiskurssiin kuin vie sen ulkopuolelle. Fanikäytäntöjen kriittisiä ulottuvuuksia on korostanut esimerkiksi Jenkins (1992, 86–119): fanit eivät vain jumaloi kaikkea innostuksensa kohteeseen kuuluvaa vaan myös pohtivat siinä havaitsemiaan heikompia elementtejä ja jopa pyrkivät vaikuttamaan tuotantoyhtiöön saadakseen tarinalle toivomansa kaltaisen jatkon.

Edesmenneen kirjailijan tuotannon ja parhaillaan esitettävän TV-sarjan fannittamiseen liittyy kuitenkin selkeitä eroja. Esimerkiksi Sylvia Plathin tuotanto on jo siinä mielessä valmis, ettei se tule saamaan enää jatkoa kirjailijan kirjoittamien uusien tekstien muodossa eivätkä omistautuneet myöskään voi perätä kirjailijalta vastauksia epäselvinä pitämiinsä seikkoihin. Vaikka Plathin vastaanoton tapausta ei siis voi suoraan rinnastaa esimerkiksi televisiosarjan vastaanottoon, siihen kaikesta huolimatta liittyy elokuvatuotannon kaltaisia projekteja, joihin Plathin yleisö sen sijaan voi pyrkiä vaikuttamaan. Tällaisten projektien myötä Plath-ilmiöllä on kytkentöjä myös populaarikulttuuriin.

Foorumin keskustelussa myös tuotetaan korkea- ja populaarikulttuurin kategorioita. Näin on esimerkiksi silloin, kun pohdinnan alla on elokuvan genre, tuotantoyhtiöt, käsikirjoittaja ja näyttelijät. Meg Ryan näyttäytyy tyypillisenä Hollywood-elokuvan kasvona ja sellaisena saa monilta vieroksuntaa osakseen, mikä viittaa toiveeseen siitä, ettei Plathista kertova elokuva edustaisi viihteellistä genreä. Eräs kirjoittaja esimerkiksi toteaa kulttisen diskurssin puolelle liukuvassa ja erottelua retorisenä keinonaan hyödyntävässä viestissään pitävänsä Meg Rynian huonona valintana esittämään "rakasta, pyhää Sylviaamme", sillä Ryan ei pystyisi tuomaan Sylviaa esiin "rehellisessä valossa" (Dyanne 2.5.1998). Cate Blanchett saa kannatusta niiltä, jotka osallistuvat sopivan näyttelijän valintaa koskevaan keskusteluun. Myös rooliin lopulta valittu Gwyneth Paltrow, jonka valintaa koskeva tieto tuli välitetyksi foorumille vuoden 1999 keväällä (Lena Friesen 20.4.1999), sai kirjoittajien hyväksynnän, vaikkei suurta innostusta herättänytkään.

Foorumin ensimmäisenä vuonna tarkkaa tietoa ohjaajasta ja näyttelijöistä ei foorumin jäsenillä kuitenkaan vielä ollut ja spekulatioille oli siksi runsaasti tilaa. Kenneth Jones esimerkiksi fantasioi viestissään mustavalkoisesta taide-elokuvasta. Hän toteaa taiteen tarjoavan loputtomasti mahdollisuuksia ja että kuka tahansa voi lähteä toteuttamaan oman tulkintansa Plathista, jos Hollywood-versio Plathista ei miellytä. Viestissä vedetään vahvasti raja Hollywoodin

ja taiteen välille kirjoittajan kuvaillessa omasta mielestään Plathin runoutta vastaavan ja erityisesti Plathin (murenevan) mielen kautta rakentuvan elokuvan, jossa ei olisi lainkaan (ei-diegeettistä) musiikkia. Lisäksi Plathin tuotannossa tärkeä punainen väri olisi elokuvassakin keskeinen ja myös elokuvan väritys käsiteltäisiin myöhemmin punaisen tai roosan suuntaan. Viestin lopussa korostuu ajatus marginaalisuudesta ja Plathista taiteilijana, jota ei voi käsitellä kirjailijan olemuksen mukaisella kauhistuttavuudella ja samaan aikaan pysytellä sensuurin rajoissa. (Kenneth Jones 21.1.1999.)

Jonesin viestissä fanidiskurssi ei ole hallitseva siinä mielessä, että kirjoittaja rakentaa välimatkaa populaarikulttuuriin nähden asemoidessaan fantasiasaan Plathin nimenomaan marginaaliseen taide-elokuvaan. Selkeästi fanidiskurssin piiriin sen sijaan asettuu vähän aikaisemmin elokuvakeskusteluun osallistunut viesti. Sen kirjoittaja haaveilee pääsystä Plathin rooliin:

Do they already have someone to play the part of Plath in that movie? Im a theater major in college and a *huge fan* and *would love the opportunity to play the part of someone that I can identify so well with*. I saw the pics of where she was buried. Made me cry. Well, *anyone feel free to msg me*. Most of the ppl I meet in real life dont know who Plath is so its nice to talk with someone who is informed. (Raeann 25.12.1998, kursiivi ER.)

Kirjoittaja määrittelee itsensä suureksti faniksi ja kuvaa Plath-ilmion synnyttämiä affektiivisia reaktioitaan tuottaen myös tätä kautta viestiin fanidiskurssia. Tulkitsen fanidiskurssia ilmentäviksi myös samastumisen ilmaukset: kirjoittaja ei aseta Plathia yläpuolelleen, vaan Plath on pikemminkin malli, jonka rooliin kirjoittaja haluaisi päästä, kirjaimellisesti, koska omien sanojensa mukaan samastuu tähän niin voimakkaasti. Elokuvahankkeeseen viestissä suhtaudutaan myötämielisesti ja uteliaan kiinnostuneesti eli Plathin popularisoituminen ei merkityksellisty ongelmana. Myönteinen suhtautuminen jakamiseen ilmenee myös kirjoittajan oman Plath-suhteen kontekstissa kirjoittajan ilmaistessa halukkuutta viestitellä muiden Plathista kiinnostuneiden kanssa.

Osassa viestejä ei hyväksytä sen enempää elokuvaa kuin sitä koskevaa keskusteluakaan vaan vaaditaan paluuta teksteihin. Näissä viesteissä kirjallisuustieteellinen diskurssi on usein vahvassa asemassa, mutta sitäkin keskeisimmin näkökulmaa määrittää yleensä kulttuurinen diskurssi, kun aiheesta ei toivota keskustelua sen populaarikulttuurisuuden ja siihen kytkeytyvien vääränlaisien affektien vuoksi. Asiantuntijaroolissa ja (sen myötä) eräänlaisessa auktoriteettiasemassa oleville kirjoittajille (kuten Folsomille ja Dobsonille) usein kunnioitusta osoittava ja heidän näkökulmiaan myös jäljittelevä tai niitä omaksuva vakiokeskustelija Peter Steinberg (3.5.1998) esimerkiksi kirjoittaa ajattelevansa, että keskustelu siitä, kenen tulisi esittää Plathia, pitäisi kokonaan lopettaa ja keskittyä sen sijaan kirjailijan tuotantoon.

Elokuvakeskustelun noustessa uudelleen pintaan tammikuussa 1999 vieläkin voimakkaampaa kritiikkiä esittää Jack Folsom:

I thought I might take a few lines to review the past year of the Sylvia Plath Forum, then add a suggestion. First off, we must thank Elaine and Chris for keeping the forum going through some dry spells, and some waves of *trivial blather such as that con-*

cerning Meg Ryan as Plath, supposedly scheduled to act in some allegedly godawful film that everyone rages against without knowing much about.

Newcomers to the Forum should really consider digging into the archives of postings since January/February of 1998. There you will find debates and critical commentaries of the highest standard, even though most contributors are amateur rather than professional critics or scholars. To be sure, the archives also contain all manner of naive, at times semi-literate, but always enthusiastic postings from students and/or Sylvia-groupies. My point here is that a wealth of valuable information and perspective is to be found in the archive of the Sylvia Plath Forum, if one is willing to wade through the tall grass. That the same questions, repeatedly answered before, come up over and over again leads me to wonder what lack of energy or initiative afflicts some newcomers. The risk now is that contributors who have posted such great stuff in the past will be turned off and will turn away because good questions are not being asked, and informed comments are being withheld.

My main suggestion now is that since Ted is dead and Meg all but beaten to death, let us once more return to the actual writing of Sylvia Plath and try to help each other to a better understanding and appreciation of her work. Even after more than 25 years of work on Sylvia's writing, I still feel I have much to learn from (I hate the word!) interaction with others who share my interest. (Jack Folsom 21.1.1999, kurssiiv ER.)

Kuten Matt Hills (2002, 5) esittää, akateeminen käytäntö tyypillisesti muuttaa fandomin absoluuttiseksi toiseksi.²²⁴ Folsomin viestissä tämä tapahtuu erityisesti kvasiloogisten argumenttien piiriin kuuluvien määritelmien avulla: yhtäältä kirjoittaja representoi tässä, kuten aiemmissakin viesteissään, itsensä asiantuntijana (joka on tutkinut Plathia jo 25 vuoden ajan) ja luo eroa kaltaistensa ja ”opiskelijoiden ja/tai Plath-fanien” välille. Viestin on kirjoittajan omien sanojen mukaan kirjoittanut huoli siitä, että loistavia viestejä lähettäneet keskustelijat saattavat poistua foorumilta sen keskustelukulttuurissa tapahtuneiden muutosten takia. Viestin agendana tuntuukin olevan pyrkimys saada piste elokuvakeskustelulle, jotta painopiste palaisi Plathin tuotantoon.

Myös kontrasti toimii Folsomin viestissä vakuuttamisen keinona kirjoittajan ehdottaessa, että uudet jäsenet lukisivat edellisen vuoden kirjoituksia, jotka ovat ”korkeinta laatua”, joskin niiden joukossa on myös ”kaikentyyppisiä naiiveja, toisinaan puolikirjallisia mutta aina innostuneita viestejä opiskelijoilta ja/tai Sylvia-faneilta”. Näin kirjoittaja samalla luo foorumin keskustelunaiheista ja -tavoista sekä erilaisista keskustelijoista hierarkian: ammattilaiset edustavat kirjailijan tuotantoon paneutuvine kirjoituksineen korkeaa ja opiskelijat ja fanit populaarikulttuurisine kiinnostuksen kohteineen ja affektiivisine viesteineen matalan kategoriaan.

Vaikka viestin tyyli on alentuva ja sanavalintojenkin (esim. ”groupie”) tasolla loukkaavaksi tulkittavissa, siinä esitetty näkemys saa kannatusta. Melissa Dobson (24.1.1999) esimerkiksi huomauttaa, että Connell tuskin perusti foorumia Meg Ryan mielessään, tehden näin sivuston perustajasta auktoriteetin, jonka oletettuun mielipiteeseen vetoamalla pyrkii hillitsemään elokuvakeskustelua. Akateeminen diskurssi onnistuu näin vaijentamaan innostuneen affektiiv-

²²⁴ Hillsin havainto on relevantti myös Kulttisen diskurssin alaluvussa ”Haudanvakava kunnioitus” käsittelemäni Lena Friesenin viestin kohdalla, jossa kriittisyys esitetään takeena sille, ettei sivusto jää ”pelkäksi fanisivustoksi”.

sen, spekuloinnista nauttivan ja valtakulttuuristenkin aiheiden parissa viihtyvän fanidiskurssin. Toisaalta, kuten todettu, akateemisen ohella tällaisissa käytännöissä voidaan nähdä myös kulttuurisen diskurssin piirteitä: Muutamat vakiokirjoittajat osoittavat toistuvasti kiinnostusta ennen kaikkea toistensa ajatuksia kohtaan. Eräät heistä, kuten erityisesti Folsom, myös rakentavat eroa tämän pienen piirin ja sen keskustelemisen tavoista poikkeavien kirjoittajien välille ja sulkevat näin piirin ulkopuolelle ne, joiden viestit eivät täytä vaadittua ”standardia”. Tämänkaltaisen pyrkimys idolin pitämiseksi suljetun ryhmän kiinnostuksen kohteena, mihin kytkeytyy valtamedian huomion kokeminen uhkana, on tyyppillinen kulttuurinen käytäntö (Hills 2002, 136).²²⁵

Ajoittaisista vaihtamispöytäkirjoista huolimatta foorumilla elävät rinnan monenlaiset keskustelemisen tavat ja aiheet, ja fanidiskurssilla on tässä verkostossa keskeinen sijansa. Elokuvakeskustelullekin luotiin lopulta oma tila, jossa *Sylvia* kirjoitettiin vuolaasti ja monesta näkökulmasta – myöskään runoutta unohtamatta.²²⁶ Ensimmäinen keskustelujakso ajoittuu syyskuusta 2002 tammikuuhun 2003 ja toinen tammikuusta 2003 syyskuuhun 2003.

Vaihtamispöytäkirjat eivät siis tuottaneet tulosta vaan fanidiskurssille päinvastoin järjestettiin *lisää* tilaa. Kehityksen voi tosin nähdä myös päinvastaisessa valossa niin, että populaarikulttuurinen aihe ja siinä keskeinen fanidiskurssi ikään kuin eristettiin varsinaisen keskustelutilan ulkopuolelle. Toisaalta yleisen keskustelun puolella kävi usein niinkin, että kun kirjallisuuskustelua peräänkuuluttavat kirjoittajat eivät onnistuneet vaihtamaan fanidiskurssia, he itse vaikenivat – tai siirtyivät muualle. Vuoden 2000 keväällä Anja Beckmann (5.4.2000) ilmoitti Yahoo-keskusteluryhmän perustamisesta. Viestissä kerrotaan uuden keskustelukanavan ”Sylvia Plath – Focus on Poetry” olevan tarkoitettu sellaisille, jotka haluavat keskustella nimenomaan Plathin runoudesta, ja neuvotaan, miten tämän suljetun klubin jäsenyyttä voi hakea.²²⁷

²²⁵ Myös kulttuurisen statuksen kannalta on relevanttia, millaisessa mediassa faniuden kohteet ovat esillä (ks. Badia 2010).

²²⁶ Esimerkiksi tietoon runojen puuttumisesta elokuvasta reagoitiin vaihtelevasti: Osa kirjoittajista ilmaisee olevansa pettynyt, sillä heidän mukaansa ilman runoja ei ole mahdollista päästä Plathin ytimeen, vaan elokuvasta tulee kliseinen, rakkaustarinaan keskittyvä ihmissuhdedraama sen sijaan, että se kuvaisi merkittävien *kirjailijoiden* elämää (esim. Catharina Hoffman 6.2.2003, Kate Connolly 11.2.2003 ja 13.2.2003). Vakiokeskustelijoihin lukeutuva Jim Long (25.2.2003) puolestaan kertoo olevansa tyytyväinen, sillä näin ollen runoja ei ainakaan voida ”pienentää, pilata tai tehdä halvoiksi”. Jotkut taas ilmaisevat toivovansa, että katsojat kiinnostuvat elokuvan kautta myös Plathin tuotannosta (esim. Stephanie 25.2.2003).

²²⁷ I would like to announce the Yahoo Club "Sylvia Plath - Focus on Poetry". We are a group of people with an interest in the poetry of Sylvia Plath, some of us are regulars at this Forum, too, we are from different countries and with different backgrounds. Our main goal is to discuss and analyse the poetry of Sylvia Plath. The club is not public, i.e. not listed at yahoo clubs. If you would like to join and contribute, please email me with a short intro of yourself and I will send you the details about joining the club. (Anja Beckmann 5.4.2000.)

4.4.2 Affektiivisuus, tarve jakamiseen ja samastuminen

Voimakkaan affektiiviset ilmaukset, joissa lainataan käsitteistöä rakkauden, hulluuden tai riippuvuuden viitekehyksistä, ovat fanidiskurssille tyypillisiä. Myös uskonto voi toimia eräänlaisena käsitepankkina, jonka sanastoa lainaamalla omaa suhdetta tiettyyn kulttuuriseen kohteeseen pyritään tekemään ymmärrettäväksi. Elvis-faneja tutkinut Ted Harrison esimerkiksi esittää fanien lainaavan kristillistä kieltä kenties siksi, että se on ainut hengellinen kieli, joka heillä on käytettävissään.²²⁸ Star Trek -faniutta tutkinut Michael Jindra puolestaan näkee uskonnollisen kielen tunteenilmaisun kielenä. (Hills 2002, 124.)

Uskonnollisen sanaston kautta voidaan toisaalta tavoittaa myös tietty yle-
vän ja vakavan tunteen sfääri, ja silloin merkityksenmuodostamisen tapa edus-
taa nähdäkseni pikemminkin kulttista diskurssia. Riehakkaampien affektien
kuvaamisessa uskonnollisen sanaston käyttöön yhdistyykin usein ironia tai sit-
ten analogiaan haetaan käsitteitä muista sfääreistä. Omaa vastaanotonsuhdetta
ja siihen kytkeytyvää identiteettiä saatetaan kuvata esimerkiksi hulluu-
tena tai riippuvuutena:

Thank you, thank you, thank you to everyone who has taken an interest in the lovely Sylvia, and is spreading the word. I found her poetry in '97 and have been addicted since. I stumbled upon this site today and am thrilled. I have recently been looking up tidbits on Freida and have been reading her work. I was discouraged to find out that she hasn't read much of her mother's work. After reading through a couple interviews, I also got the impression that she looks down on Plath fans. Has anyone gotten this impression also? Just wondering-thanks again to everyone!!!
(Alexis Klazura 15.1.1999, kurssiivi ER.)

Viestin affektiivisuus rakentuu kielellisistä strategioista, kuten kiitoksen ilmauksen toistosta ja ylenmääräisestä huutomerkin käytöstä. Tunteita kuvataan siinä eksplisiittisesti: kirjoittaja kertoo olevansa innoissaan (thrilled) sivuston löytämisestä ja masentuneensa (discouraged) saatuaan tietää, ettei Frieda Hughes, Plathin ja Hughesin tytär, ole juurikaan lukenut äitinsä tuotantoa. Voimakkaimmin viestin affektiivisuus paikantuu syvän kiitollisuuden ilmaukseen, jonka kirjoittaja kohdistaa niille, jotka ”osoittavat kiinnostusta ihanaa Sylviaa kohtaan” ja ”levittävät sanaa”. Plath näyttäytyy siis eräänlaisena ilosanomana, jonka kirjoittaja toivoo koskettavan mahdollisimman monia. Lisäksi Plathin runous representoituu sanavalintojen myötä myös eräänlaisena huumeena, johon *addiktoituu* saman tien. Sanastossa on siis yhtäältä lainaa uskonnollisesta kehyksestä ja toisaalta suhdetta Plathiin kuvataan riippuvuutena. Affektien riehakkuuden vuoksi luen viestin fanidiskurssin piiriin.

Onnentunnetta kuvaavat ilmaukset Plathin ja toisaalta Plathille omistautuneen yhteisön löytämisestä ovat tavallisia foorumilla. Eräs kirjoittaja kommentoi Plath-elokuvahanketta ja samalla ilmaisee muun muassa iloa siitä, ettei ole yksin:

Hi! I am going through the phase again. Well, it is not really a phase...it is kind of an on-going need i guess....i just finished reading "The Bell Jar"...again and have been

²²⁸ Vrt. Hirsjärvi 2008, 151–152.

sitting around thinking about the life that this woman lead and i have been attempting to search around every corner and dig up every fact and ...everything that i know about her and well...i found you here. *I am so glad that i am not alone!! Do you all know the feeling that i am trying to describe? That connection? That utter dire need to understand?* I really am not sure what i am saying....but anyway, yeah....so...about the whole Meg Ryan thing.....she's cute and sweet and funny.....*but hello!! I can not see her being anything close to a Sylvia Plath....*and i certainly can not see Claire Danes as one either! I can't see any well known actress, that has a fixed image in the public eye portraying Sylvia...*or maybe it is just that i don't want to see this movie happen! This is an important thing...this movie....it will introduce tons of people...young teenage girls especially...to the goddess of poetry and i just can not bare to think of even one girl thinking of Meg Ryan whenya know?* I mean it just is not something that i want to see.(i know..calm down right?) I don't even think i want there to be a movie at all because i know that i, and probably you, will get *so angry* if even one thing is screwed up...the way it always gets screwed up when someone gets the idea to make a wonderful book into a movie....and i just don't know if i will be able to keep my *rage* under control...ok..but anyway...does anybody get where i am coming from? Thanks. (Jennifer Durnall 20.1.1999, kurssiivi ER.)

Tässäkin affektiivisuus on läsnä sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti. Suoria tunteen ilmauksia (joista viestissä mainitaan ilo, suuttumus sekä raivo) voimakkaammin affektiivisuuden vaikutelmaa rakentavat katkonaiset lauserakenteet sekä ilmaisun ja sisällön tasolla ilmenevä poukkoilevuus. Virkkeiden katkeaminen kolmeen pisteeseen, huutomerkki ja ajatusten keskeneräisyys tai analysoimatta jääminen saavat viestin vaikuttamaan tunteenpuuskassa kirjoitetulta.

Mielipiteen esittämisen (esimerkiksi Plath-elokuvasta) ja sen argumentoimisen ohella tunneulottuvuuden jakaminen on Durnallilla keskeisessä asemassa. Viestissä ei vastusteta Plath-elokuvaa sinänsä (esimerkiksi sen populaarikulttuurisen luonteen vuoksi), mutta suhtautuminen hankkeeseen on kuitenkin kriittinen. Kriittisyyden taso on jopa niin voimakas, että lopulta Durnall kirjoittaa toivovansa, ettei koko elokuvaa edes tehtäisi. Tätä perustellaan sillä, että jotkin asiat kuitenkin sotketaan niin kuin aina käy, kun ”joku saa päähänsä tehdä loistavasta kirjasta elokuvan” (missä argumentaatiossa Plathin elämä rinnastuu kiinnostavasti siis loistavaan kirjaan), ja tällainen asioiden sotkeminen taas aiheuttaisi sen, ettei kirjoittaja tiedä, pystyisikö ”hillitsemään raivoaan”. Elokuvan todennäköisinä pidetyt virheet näyttäytyvät näin ollen ongelmallisina ihailun kohteen sijasta vastaanottajan kannalta. Plathin kunnian vaalimisen sijasta viestin keskiössä tuntuukin olevan vastaanottaja affekteineen, mikä paikantaa viestiä pikemminkin fanidiskurssin kuin kulttisen diskurssin piiriin.

Toisinaan tunnesidettä Plathiin kuvataan rakkautena, kuten seuraavassa viestissä:

As a manic-depressive (and part time poet), I love Sylvia's poetry, the darkness and dry humour.I find it strange that I feel so much for a woman that I never knew, who died 13 years before I was born.I know the intense pain that she felt during her 31 years on this plane. Sylvia's memory will live eternally in the hearts and minds of everyone who loved her and her works. A lovelier woman I've never seen. (Nick 23.7.1999, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja selittää rakkaudeksi määrittelemäänsä suhdetta Plathin runouteen sillä, että on maanis-depressiivinen ja lisäksi ”osa-aikainen runoilija”. Hän myös kirjoittaa tuntevansa saman voimakkaan kivun kuin Plath eläessään. Kirjoittaja ei keskity selittämään voimakasta tunnettaan hänelle sinänsä vierasta

naista kohtaan tai syy- ja seuraussuhteita sen takana, vaan painopiste on kokemuksen jakamisessa. Rakkaudenomaisen tunteen ja toisaalta syvään ihailun voi kuitenkin tulkita saavan viestin alussa eräänlaisen selityksen viestin retoriikan vihjatessa, että kirjoittajakin on paitsi runoilija myös ”maanis-depressiivinen”. Näin samastuminen merkityksellistyy avaintekijäksi viestissä kuvatussa affektiivisessä kokemuksessa. Tämän seurauksena Plath ei asemoidu viestin retoriikassa niinkään kirjoittajan yläpuolelle vaan itse asiassa samalle tasolle. Girardilaisittain ajatellen Plath on tämäntapaisessa affektiivisessä kiinnittymisessä malli sisäisen välityksen mielessä, kun kirjailijan ja seuraajan välinen etäisyys määrittyy samastumisen myötä pieneksi siinä missä kulttuurisessa diskurssissa se on ehdottoman kunnioituksen vuoksi suuri. Kokemuksen representaation keskiössä ovat näin ollen läheisyyden ja yhteyden ilmaukset: kirjoittaja esittää tuntevansa Plathin kipua ja lisäksi kirjoittaa Plathista kuin rakastetustaan.

Toisinaan samastumisen kokemusta selitetään runoutta kohtaan tunnetulla kiinnostuksella ja kirjoittajan ja Plathin elämäntarinoiden yhtymäkohdilla:

I love Sylvia Plath. I, too, am a poet. When I was a teenager, my aunt read my poetry and told me my work reminded her of this poet named Plath (whom I had not heard of). I read Ariel with complete abandon and loved her at once. Then I discovered I shared her birthday (Oct. 27) which made me very excited -- and discovered, too, that she died the SAME year I was born -- on my sister's birthday (Feb. 11). Needless to say, I felt some eerie connection... especially as I began comparing our lives... her father died when she was 8; my uncle died in Vietnam when I was 8 (which affects me to this day). I gobbled up everything I could possibly read BY her and ABOUT her for years -- until it became unhealthy. I had actually entertained the idea at some point that I was perhaps Sylvia Plath REINCARNATED!

Now, years later, I admire her work, and grieve her tragic death. But I no longer hanker after some otherworldly connection with this woman, nor do I any longer despise Ted Hughes. [...]

I've heard that for years people have been defacing Sylvia's tombstone by chipping off "Hughes" from her name. As if that would change anything. I think Sylvia's poetry and prose PROLONGED her life -- gave her an outlet for the dark, wild forces that stormed within her. I know what it's like, because like Plath, I've known that dark side, and I know that the indefatigable wild force can rip through like a tornado, tearing trees from their roots, houses from their foundations. [...]

As women, we cannot keep blaming men for abandoning us, or loving us too much or not enough. I think this is Plath's legacy to us. Her poems are her reaching out in the darkness -- words she could use to describe what the women's movement would later give us language for.

I'll always love Sylvia Plath. [...] (Sheila 8.3.1998, kurssiivi ER.)

Fanidiskurssi on viestissä hallitsevassa asemassa, mutta lopussa merkityksellistämisen tavassa on aineksia myös feministisestä diskurssista kirjoittajan selittäessä Plathin merkitystä naisliikkeen kannalta. Myös kulttuurisen diskurssin piirteitä löytyy. Sellaisiksi voidaan lukea vakavat, kunnioittavat ja elegiset sävyt, kun puhe on Plathin perinnöstä ja siitä, miten sanat pidentävät Plathin elämää ja ovat hänen ”kurottautumistaan pimeydessä”. Sen sijaan kuvatessaan aikaisempaa transsendentaalista kokemustaan, tunnetta itsestään Plathin reinkarnationa, viestin voi nähdä asettuvan fanidiskurssin piiriin yhtäältä siksi, että repre-

sentation keskiossa on samastumisen kokemus, ja toisaalta tähän kokemukseen (ajallisesta etäisyydestä käsin) muodostetun itseironisen suhtautumisen vuoksi. Viesti on sävyiltään myös voimakkaan affektiivinen: kirjoittaja kertoo rakastavansa Plathia ja tulevansa rakastamaan Plathia aina.²²⁹

Opiskelijoiden avunpyyntöviestien lisäksi foorumilla vierailee silloin tällöin Plath-tutkijoita, jotka ovat jo kirjoittaneet aiheesta ja vain osallistuvat keskusteluun. Toisinaan viesteissä taas pyydetään kommentteja tai etsitään tietoa vielä keskeneräisiin tutkimushankkeisiin. Eräs kirjoittaja esimerkiksi kaipaa vastausta kysymykseen, mikä Plathissa on niin vetovoimaista. Kirjoittajalla on mietittynä vastausehdotuskin: kenties Plathin suosio perustuu siihen, että etsiessään vastauksia Plathista lukijat etsivät vastauksia myös itsestään. (Karen 28.2.1999.) Ainakin foorumilla esiintyvä fanidiskurssi tuntuisi viittaavan tämän hypoteesin relevanssiin. Juuri samastumisen kautta omistautunut näyttää kekevan, että lukiessaan Plathia hän lukeekin itseään. Tällaisessa luennassa Plath on esikuva ja malli ja tästä seuraten girardilaisittain tulkiten myös eräänlainen kaksoisolento.

4.5 Patologisoiva diskurssi

...Madness - is it contagious among the survivors of the sick?

Or harbored in the blood shared between sisters, aunts, mother and daughter

The father's goodbye gift in place of a solitary kiss

*Could that empty shell be the first symptom of what may come; a twitch, a scratch, a hollow unheard scream?*²³⁰

Luvussa 3 käsittelin Plathia ja tämän tuotantoa sairaina representoivia lukutapoja sekä sellaisia erityisesti feministisen diskurssin piiriin asemoituvia näkökulmia, joissa patologisoivan lukutavan relevanssi kyseenalaistetaan. Tässäkin luvussa tarkasteluni painottuu patologisointiin, mutta lähden liikkeelle patologisoivan diskurssin paikantamisesta lääketieteellisen selittämisen kentällä. Koska huomio kohdistuu sellaiseen merkityksenmuodostukseen, jossa lääketieteellinen näkökulma laajenee lääketieteen piiriin kuulumattomiin sfääreihin eli tässä tapauksessa kirjallisuusmaailmaan, patologisoivan diskurssin voisi tulkita kytkeytyvän *medikalisaatioksi* kutsuttuun ilmiöön.²³¹

²²⁹ Viestien affektiivisuutta analysoitaessa on pidettävä mielessä sävyerot suomen ja englannin kielen välillä: ”rakkaus” on vahvemmin latautunut käsite kuin ”love”. Yhtä kaikki molemmat kuuluvat affektiivisuuden piiriin ja sisältävät myös romanttisen rakkauden merkityksen.

²³⁰ Rebecca Price ”Ashes” 29.4.2002.

²³¹ Mielisairautta kuvaavaa (tai sellaiseksi tulkittavissa olevaa) kirjallisuutta voi lähestyä myös psykopatologian kehyksessä tavalla, joka ei suoraan tuota toiseuttavia luentoja. Saara Jäntti (2012) tarkastelee väitöskirjassaan hulluustarinoiksi määrittelemiään ro-

Irving Zolan katsotaan lanseeranneen medikalisaation käsitteen vuonna 1972 ilmestyneessä artikkelissaan "Medicine as an institution of social control". Siinä Zola esittää, että lääketiede on syrjäyttänyt uskonnon ja lainsäädännön sosiaalisen kontrollin instituutiona muodostuen sfääriksi, josta käsin "moraalisesti neutraaleiksi ja objektiivisiksi oletetut asiantuntijat esittävät absoluuttiset ja usein lopulliset tuomionsa". Lääketiede on ollut jo lähtökohdissaan kiinteä osa yhteiskuntaa ja sen nousu valta-asemaan on tapahtunut pitkän ajan kuluessa. Tämä tulee selkeimmin esiin kansanterveyden (public health) ja psykiatrian alojen tapauksia tarkastelemalla: Kansanterveys on aina ollut kytköksissä sosiaaliseen muutokseen, missä valtio on toiminut lakien ja juridisen vallan kautta apuvälineenä. Psykiatrian alalla keskeinen tapahtuma yhteiskunnallisten ongelmien siirtymisessä lääketieteellisen selittämisen piiriin paikantuu noitavai-
nojen aikaan: noitaroviot lakkautettiin, kun "noitien" ei enää katsottu olevan paholaisen riivaamia vaan mielisairaita. Psykiatriasta onkin muodostunut hallitsevin rehabilitatiivinen näkökohta suhtautumisessa yhteiskunnan "juridisesti poikkeaviin". (Zola 1972, 487–488.)

Lääketieteellisten selitysten hyvänä puolena on pidetty sitä, että monet ihmilliset ja sosiaaliset ongelmat ovat sen myötä lakanneet olemasta stigmati-soivia. Tämänkaltaisten ongelmien muuttumisesta juridisista tai uskonnollisista kysymyksistä lääketieteellisiksi on edelleen seurannut niihin aikaisemmin kytkeytyneiden moraalisten ja rangaistuskäytäntöjen korvautuminen (lää-
ke)tieteellisellä tutkimuksella ja siihen perustuvilla hoitomenetelmillä. Medika-
lisaation vapauttava vaikutus on Zolan mukaan kuitenkin illusorinen. Vaikka-
kin sairaus ainakin jossain määrin vapauttaa vastuusta, sairautta koskevaa reto-
riikkaa tutkimalla voi huomata, että yksilön katsotaan enenevässä määrin kui-
tenkin olevan vastuussa *terveydestään* – sairauden ennaltaehkäisyyn, hoidon ja
parantumisen näkökulmista. Tässä mielessä sairaus ei lopulta vapautakaan yks-
silöä vastuusta tai säästä moraalista tuomiolta. (Mt., 489–492.)

Yhteiskunnan medikalisoituminen näkyy siinä, että lääketieteen valta ulottuu yhä laajemmalle alueelle. Mitä erilaisimpia ilmiöitä selitetään lääketie-
teellisesti ja toisaalta lääketieteen diskurssin avulla vahvistetaan jonkin ilmiön
selittämiseen tähtäävää argumentaatiota niin, että politiikan piirissä esimerkiksi
saatetaan puhua "sairaasta yhteiskunnasta". Myös sairauden määritelmä on
Zolan mukaan laajentunut: mikä tahansa ruumiiseen (tai mieleen) vaikuttava
asia voi saada määritelmän sairautena tai terveydellisenä ongelmana.

Medikalisaatio ei kuitenkaan ole seurausta vain yhteiskunnan ylärakentei-
den tai lääkärikunnan toiminnasta, vaan merkittävin syy löytyy yksilötasolta:

maaneja (symbolisen ja metaforisen sijasta) mimeettiseltä kantilta kirjaimellisesti hulluutta (madness) kuvaavina ottamalla "hullun", hulluudesta puhuvan naissubjektin näkökulman todesta'. Jäntti esittää, että mielisairaus sekä sen parantamaan pyrkivät psykiatriset laitokset ja psykiatriset diskurssit muodostavat yhden aspektin osana paikallisuuksia (localities), jotka tuottavat naisten välille eroja. Jäntti perustelee tutkimus-
taan paitsi feministiseen teoriamuodostukseen osallistuvana uutena näkökulmana
myös esittämällä (hulluuden ja kodin suhteeseen liittyviin merkityksiin kohdistuvan)
tutkimuksen keinoksi lisätä ymmärrystä ja kenties empatiaa suhteessa niihin haastei-
siin, joita hulluus ja sen hoito aiheuttavat subjekteilleen. (Jäntti 2012, 18–19, 337, 339.)

medikalisaatio palautuu viime kädessä ihmisten yhä yleistyvään käsitykseen siitä, että heissä on jotain vialla tai ainakin muutettavissa lääketieteen keinoin yhä paremmaksi. Zola toteaa, C. S. Lewisiä mukaillen, ettei ihminen hallitse lääketiedettä, vaan jotkin ihmiset hallitsevat lääketieteen avulla toisia ihmisiä. Zolan artikkelia voikin pitää eräänlaisena varoittavana puheenvuorona kirjoitusaikana käynnissä olleesta yhteiskunnallisesta identiteettikriisistä. Uhkana ei näyttäyty lääketiede sinänsä, eikä Zola palauta ongelmaa myöskään lääketieteen kentän toimijoiden väriin tarkoitusperiin. Ongelman määrittely on yksinkertaisen sijasta päinvastoin haastavaa, koska selkeitä, näkyviä uhkia ja sortajia ei ole, vaan muutosprosessi on naamioitunut objektiiviseksi ja ikään kuin oman etumme mukaiseksi. Ydinkysymys koskee nimittäin viime kädessä ihmiskuvaa ja sitä, mitä ihmiselle on medikalisaation tuloksena tapahtumassa. (Mt., 492–503.)

Zolaan nojaten myös Raimo Tuomainen & al. (1999) määrittelevät medikalisaation laajasti elämän lääketieteellistymiseksi: yksilötasolla tämä tarkoittaa sitä, että yhä useammat elämän ominaisuudet selitetään lääketieteellisesti terveys-sairaus-akselilla ja etenkin poikkeavuus on enenevässä määrin muodostanut alueen, jonka piirissä selityksiä ja toisaalta ratkaisuja haetaan lääketieteestä. Näin on myös monien aikaisemmin normaaleina pidettyjen ilmiöiden, kuten väsymyksen, vanhuuden, tietynlaisen nautintoaineiden käytön, seksuaaliseen käytöksen tai vaikkapa ujouden kohdalla niiden saadessa medikalisoituneessa yhteiskunnassa aseman hoitoa edellyttävinä ongelmina. Lääketieteellistyminen on myös ollut valikoivaa niin, että sen kohteeksi ovat joutuneet etupäässä tietyt, medikalisaatiolle otolliset ihmisryhmät ja elämän alueet, kuten naiset ja naiseuteen liittyvät fysiologiset kehon ilmiöt. (Tuomainen & al. 1999, 8–9, 15–18, ks. myös Tuomainen, Myllykangas & Elo 1993, 23.) Medikalisoivan ja tarkemmin patologisoivan katseen kohdistuminen naisiin on myös synnyttänyt voimakasta kritiikkiä feministisen tutkimuksen ja laajemmin kirjallisuuden piirissä, kuten Plathinkin tapauksessa on edellä käynyt ilmi. Lisäksi feministit ovat haastaneet psykiatrian monin tavoin tulkitsemalla naisten ”hulluutta” sosioekonomisista ja kulttuurisista taustoista eikä esimerkiksi biologiasta johtuvana. Lisäksi kritiikkiä on esitetty muun muassa tendenssille tulkita naisten vihaa ja pahoinvointia mielisairautena. (Ks. Jänntti 2012, 40–45.)

Sekulaarisen sfäärin kulttisia ilmiöitä voi ymmärtää siten, että ne täyttävät tyhjiötä, jonka kristillisen yhtenäiskulttuurin murtuminen on synnyttänyt. Myös medikalisaatiota on pidetty seurauksena vastaavanlaisista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista muutoksista. Tuomainen & al. (1999) katsovat sekularisaation kiihtyneen teollisuusmaissa 1900-luvulta alkaen niin, että tiede on ottanut perinteisesti uskonnolle kuuluneen aseman: siinä missä ihminen aikaisemmin kääntyi kirkon puoleen ikuisen elämän kaipuussaan, tänä päivänä sama auktoriteettiasema on annettu lääketieteelle. Modernissa yhteiskunnassa ei ole valmiita, perinteestä avautuvia vastauksia siihen, miten elää oikein, ja medikalisaation kulttuurissa lääketieteeltä haetaankin vastausta pitkälti samoihin kysymyksiin kuin aikaisemmin uskonnolta: Miten tulisi elää? Mitä on hyvä elämä? (Ks. myös Tuomainen, Myllykangas & Elo 1993, 24.)

Ranja Aukee (1984) pohtii asemaa, jonka terveys ideologisella tasolla on saanut, rinnastamalla terveyden uskontoon. Terveysaatteen uskonnonkaltaisuutta perustelee se, että sillä on instituutio, organisaatio, viranhoitajat ja opit. Terveys voi uskonnon tapaan myös saada aseman vallankäytön välineenä, kun terveyden avulla, erilaisten normien asettamisen kautta, ohjaillaan ylhäältäpäin yksilöiden käytöstä. Lisäksi Aukee esittää terveyskasvatuksen ja -valistuksen saaneen saarnanomaisia piirteitä. Hieman paradoksaalista on, että toisaalta terveyskasvatuksessa nojataan kuitenkin *tieteeseen*. Aukee tosin ulottaa uskonto-analogian tähänkin seikkaan todetessaan, että terveyskasvatuksessa ”jumala on tiede”. (Aukee 1984, 17–18.)²³²

Tuomainen & al. esittävät medikalisaation vastaavan seuraaviin tarpeisiin: (1.) totuusauktoriteetin tarve, (2.) syyllisyydestä vapautumisen ja ongelmien ulkoistamisen tarve, (3.) narsismin kanavoimisen tarve, (4.) poikkeavuuden rajoittamisen tarve, (5.) markkinatalouden pönkittämisen tarve ja (6.) valtarakenteiden ylläpitämisen tarve. Ensimmäiset kolme ovat yksilötasoisia, kun taas kolme viimeistä edistävät yhteiskunnan järjestymistä. Totuusauktoriteettina lääketiede on tämän näkemyksen mukaan ottanut uskonnon paikan, sillä uskonnon tapaan sekin vastaa myös eettisiin kysymyksiin ottaessaan kantaa siihen, miten tulisi elää. Syyllisyydestä vapautumisen ja ongelmien ulkoistamisen tarpeeseen medikalisaatio taas vastaa auttamalla ulkoistamaan sellaiset fyysiset, psyykkiset tai sosiaaliset poikkeavuudet, jotka aiheuttavat yksilölle itselleen tai hänen läheisilleen syyllisyyttä ja joita ei pystytä eliminoimaan omin voimin. Saadessaan lääketieteellisen selityksen ne ikään kuin lakkaavat olemasta yksilön luontaisia ominaisuuksia ja näin, lääketieteen mahdollistaman etäännyttämisen myötä, syyllisyyden taakka kevenee. Narsismin kanavoimisen tarpeeseen medikalisaatio vastaa siten, että yhteiskunnassa yleistyneen superterveyden ja siihen liitetyn menestyksen palvonnan myötä ihmisillä on ikään kuin lupa ja jopa velvollisuus panostaa omaan kehoonsa ja olemukseensa. Neljännessä kohdassa taas kyse on siitä, että medikalisoituneessa yhteiskunnassa lääketiede tarjoaa välineet ja perusteet tällaiselle kaikissa yhteiskunnissa tyypillisesti harjoitetulle kontrollille ja normatiiviselle säätelylle auttamalla eliminoimaan poikkeavuudet. (Tuomainen, Myllykangas & Elo 1993, 24–25, Tuomainen & al. 1999, 25–27.)

Tuomainen & al. listaavat medikalisaation funktioiden joukkoon vielä markkinatalouden pönkittämisen ja valtarakenteiden ylläpitämisen. Ensin mainittu toteutuu siten, että koska terveydellä on helppo tehdä kauppaa, medikalisaatio vahvistaa markkinataloutta. Tämä tapahtuu mainonnan avulla: terveyspalvelujen tuottajat pyrkivät ylläpitämään myyntiä siitä, että terveys olisi ostettavissa, valittavissa ja hallittavissa. Valtarakenteiden ylläpitämisen tarpeeseen medikalisaatio puolestaan vastaa tarjoamalla sellaisen yhteiskunnallisen rakenteen, jossa tiede ja terveydenhuolto ja spesifisemmin erityisesti lääkärikunta ovat auktoriteettiasemassa. Tukena viimeiselle teesille Tuomainen & al. esittävät Vicente Navarron näkemyksen, jonka mukaan lääketiede säilyttävänä institutiona käytännössä legitimoivat vallitsevia luokkasuhteita, sekä Manfred Pflan-

²³² Medikalisaation juurista ks. Bhambra 2009, 117.

zin teesin lääketieteestä porvarillisen ideologian tukijana.²³³ (Tuomainen & al. 1999, 27–28, ks. myös Tuomainen, Myllykangas & Elo 1993, 24–25; Pflanz 1975, 9; Navarro 1986, 11.)

Tämänkaltaiset näkemykset implikoivat käsitystä lääketieteen hegemonisesta asemasta. Valta ei tässä tapauksessa nimittäin ole vain otettu vaan myös annettu asema sen perustuessa paljolti vallankäytölle alisteisessa asemassa olevien tahojen hyväksyntään. Ulkoiselle kontrollille ei aina ole edes tarvetta, kun lääketiede on terveysaatteen myötä osittain jo ikään kuin sisäistetty (Tuomainen & al. 1999, 17). Toisaalta osa tutkijoista on pitänyt tätä myös merkkinä lääkärinkunnan valta-aseman kyseenalaistumisesta (esim. Crawford 1980).²³⁴ Vallan teoretisoinneissa hegemoniasta esitettyyn suhteutettuna vallan laajeneminen ulkoisesta myös sisäiseksi kontrolliksi on kuitenkin nähtävä pikemminkin valtaideologiaa pönkittävä elementtinä, eli hegemonisena vaiheena, kuin olemassa olevat valtarakenteet haastavana seikkana.

Valta on keskeinen tämänkin tutkimuksen yhteydessä – myös medikalisaation määrittelyn ja siihen kytkeytyvän patologisoivan diskursusin kannalta. Kysymystä lääketieteen ja kontrollin (niin ulkoisen kuin sisäisenkin) yhteydestä voisikin jatkaa vielä Foucault’n tulkinnoilla. Tässä medikalisaation ilmiö näyttäytyisi ”kontrolliyhteiskunnan” yhtenä ilmenemismuotona. Foucault esittää teoksessaan *Tarkkailla ja rangaista*, että 1800-luvun alussa yleistynyttä kurinpitovaltaa ovat edustaneet mielisairaala, rangaistuslaitos, kasvatuslaitos, koulukoti ja jossain määrin myös sairaalat:

Kaikki yksilöä valvovat instanssit siis ylipäänsä toimivat kahdella tavalla: ne käyttävät binaarista jakoa sekä yksilöiden leimaamista (hullu – tervejärkinen, vaarallinen – vaaraton, normaali – epänormaali); toisaalta ne käyttävät pakollista määräystä sekä eriyttävää jakoa (kuka asianomainen on, missä hänen on oltava, miten häntä voi luonnehtia, kuinka hänet voi tunnistaa, kuinka häntä voi jatkuvasti valvoa yksilöllisesti jne.) [...] *Jatkuva ja kaikkia koskeva jako normaaleihin ja epänormaaleihin yksilöihin on saanut binaarisen leimaamisen ja spitaalisten karkottamisen ulottumaan omaan aikaamme saakka*, soveltaen niitä aivan toisenlaisiin kohteisiin. Kokonaisen keinojen ja institutioiden joukon olemassaolo, tavoitteenaan epänormaalien yksilöiden mittaaminen, valvominen ja ojentaminen, saa toimimaan ne kurinpitovälineet, joita vaati ruton pelko. Kaikki ne vallan mekanismit, jotka vielä tänä päivänä asetetaan ympäröimään epänormaaleja ilmiöitä heidän leimaamiseen ja muuttamiseen, ovat luoneet nämä kaksi muotoa, joiden kaukaista perua ne itse ovat. (Foucault 2014, 272–273, kursiivi ER.)²³⁵

²³³ Navarron tutkimus on otteeltaan diskursiivinen ja agendaltaan eksplisiittisen poliittinen: kirjoittaja toteaa, ettei tarkoituksena ole vain kuvata todellisuutta (terveyteen ja lääketieteeseen kohdistuvien hegemonisten tulkintojen osalta) vaan myös muuttaa sitä humanimpaan ja oikeudenmukaisempaan suuntaan (Navarro 1986, 9, 11).

²³⁴ Robert Crawford (1980) myös näkee ongelmallisena sen, että terveydestä ja sen ylläpidosta on tullut ikään kuin yksityisasia, sillä ne ovat kytköksissä myös sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen tasoon. Hän peräänkuuluttaakin kirjoitusajankohtana vallinnutta terveysaatetta (healthism) holistisempaa ja sosiaaliset aspektit paremmin huomioivaa ideologiaa ja käytäntöä terveyden saralla. (Crawford 1980, 384–385.)

²³⁵ Ks. myös Foucault’n *Klinikan synty* (2013), joka käsittelee muun muassa kehon ja vallan suhteita sekä ihmisruumista tiedon objektina nykyaikaisen lääketieteen synnyn kehityksessä, sekä psykopatologian historiaan keskittyvä kriittinen tarkastelu *History*

Edellinen Foucault-lainaus on *Sylvia Plath Forumilla* esiintymän patologisoivan merkityksenmuodostuksen kannalta kiintoisa monella tapaa: yhtäältä foorumilla ilmenee sairaaksi leimaamisen ja siihen perustuvia karkottamisen käytäntöjä, mutta toisaalta patologisoiva puhe saattaa saada myös päinvastaisen funktion ja muodostua osaksi Sylvia Plathin glorifiointia. Jälkimmäisessä tapauksessa leimaamisessa ei ole kyse sairaaksi luokitellun kohteen karkottamisesta tai muuttamisesta – muussa merkityksessä kuin ylevään positioon asettamisena, jolloin ”karkotus” yhteisön ulkopuolelle ei tapahdu vertikaalisella vaan horisontaalisella akselilla saaden transsendentaalisen siirron ja ylevöittämissä merkityksen.

Tulkitsen medikalisoivaksi sellaisen merkityksenmuodostuksen, jossa henkilöä, ilmiötä tai tekstiä tulkitaan lääketieteellisinä kysymyksinä. Tällainen puhe operoi lääketieteen sanastolla tarkastelun tapahtuessa sairaus–terveys-akselin kannalta. Terveiden määritelmät, kuten keskustelun aiheena olevat lääketieteellisinä pidetyt ongelmatkin, näyttäytyvät yhteisösidonnaisina kysymyksinä. Terveys, joka määrittyy tällaisessa keskustelussa vaihtelevasti ja usein implisiittisesti, voi merkitä yksinkertaisesti sairauden puuttumista. Se voi määrittyä myös suhteessa toiminnallisuuteen (eli kykyyn liikkua, ajatella ja osallistua, kun kyse on ihmisen terveydestä) tai hahmottua (yksilön) historiaan ja elämänprosessiin kytkeytyvänä.²³⁶ Patologisoivasta diskurssista on kyse silloin, kun jokin henkilö, ilmiö tai teksti esitetään sairaana.

4.5.1 Plathin patologisoinnin vaihtuvat funktiot

Plathin (mielen)terveyttä erityisesti tämän itsemurhaa edeltäneenä ajanjaksona ja toisaalta laajemmin kirjailijan koko elämän kontekstissa pohditaan foorumilla paljon. Tällainen medikalisoiva tarkastelu yhdistyy toisinaan kulttiseen diskurssiin, kun mahdollisilla sairauksilla selitetään ja oikeutetaan Plathin valintoja tai nostetaan Plath jalustallaan yhä korkeammalle ihmettelemällä, miten tämä pystyi vaikeuksistaan huolimatta luomaan niin merkittävää kirjallisuutta (esim. David Hall runoanalyysiosion ”Edge”-tulkinnassaan 26.6.2005).

Sairaus saatetaan siis nähdä haittana, josta huolimatta esimerkiksi *Ariel* syntyi, tai päinvastoin syynä, jonka seurausta *Ariel* on, missä tapauksissa argumentaatio nojaa sidosmuotoisiin argumentteihin ja tarkemmin peräkkäisyysiteillä argumentoimiseen. Kulttiseen diskurssiin yhdistyessään tällaisessa retoriikassa erityistä on se, ettei patologisointi tee tyhjäksi kirjailijan ansioita, mutta oletetun sairauden nojalla kirjailija usein silti vapautetaan vastuusta. Tämän selitysstrategian voinee tulkita Tuomaisen & al. (1999) medikalisaation ilmiötä selittävän listan toisen kohdan mukaisesti: näissä tapauksissa kohteen medikalisointi tuntuisi vastaavan syyllisyydestä vapautumisen ja ongelmien ulkoistamisen tarpeeseen.

of Madness (2009). Näiden ranskankieliset alkuteokset ovat 1960-luvulta: *Naissance de la clinique* ilmestyi vuonna 1963 ja *Folie et Dérailson: Histoire de la folie à l'âge classique* vuonna 1961. *Surveiller et punir* (Tarkkailla ja rangaista) on vuodelta 1975.

²³⁶ Terveiden määritelmät ks. Aukee 1984, 15.

Kirjailijaan ja tämän tuotannon arvioimiseen kohdistuessaan patologisointi voi toisaalta saada myös päinvastaisia funktioita: se voi olla strategia Plathin tuotannon mitätöimiseen, kuten edellä luvussa "Plathin patologisoijat" käy ilmi. Foorumilla tällaiset näkökulmat ovat ymmärrettävästi harvassa, mutta aika ajoin esiintyy myös Plathin lyttäämistä, kuten esimerkiksi seuraavassa:

I would like to present my opinion of Sylvia Plath in the form of a poem.

Roses are red,
Violets are blue,
Sylvia Plath is a lunatic,
And anyone who appreciates her poetry is too. (Mike Bazo 6.4.2001.)

Viestin sarkastinen terä sohii moneen suuntaan. Yhtäältä kliseisen lastenlorun muokkaamisen kommentiksi Plathista voi nähdä alentuvana eleenä: ikään kuin kirjoittaja rivien välissä väittäisi oman lorunsa olevan Plathin tuotannon kanssa yhteismitallinen. Toisaalta myös Plathin runoissa hyödynnetään lastenlorujen rytmiä, ja toisinaan niiden teho perustuu yhteensopimattomien sfäärien yhdistämiseen kontrastin ja vinon naurun synnyttämisen tarkoituksessa. Näin ollen tekniikan (vaikkakaan ei lopputuloksen) kannalta Bazon runon itse asiassa voisi katsoa olevan aidostikin sukua Plathin tuotannolle: siinä missä esimerkiksi runossa "Daddy" lastenlorun rytmi yhdistyy alkusäkeiden synnyttämän odotushorisontin vastaisesti natsikuvastoon, Bazonin runon herttaisen alun jälkeen seuraa yllättävä käänne, kun loppu onkin pohjatekstin tykkäämisen julistukseen ("sugar is sweet and so are you") nähden täysin päinvastainen ("Sylvia Plath is a lunatic, And anyone who appreciates her poetry is too"). Kyseisen tekniikan käyttäminen on toisaalta ymmärrettävissä niinkin, että Plath pyritään asettamaan naurunalaiseksi osoittamalla epäsuorasti runon keinoin hänen samaan tapaan yhdistelevän yhteensopimattomia asioita (ja olevan siksi tai muusta syystä "mielipuoli").

Bazonin kirjoituksen voisi tulkita myös täysin päinvastaisella tavalla niin, että ironian kohteena ovatkin Plathin patologisoijat. Tässä tulkinnassa kirjoittajan voisi ajatella ikään kuin matkivan patologisoivia tulkitsijoita ja alleviivaavan heidän näkemystensä lapsellisuutta lainaamalla niitä lastenlorun sisällä ja tätä kautta ne sellaiseen myös rinnastamalla. Runo ei synnytä foorumilla keskustelua tai virtuaalista naurua, mikä viittaa siihen, etteivät muut kirjoittajat ole tulkinneet sitä ainakaan erityisen onnistuneeksi sarkasmiksi tai niin hyväksi vitseiksi tai kiinnostavaksi näkökulmaksi, että siihen olisi aiheellista reagoida viestin muodossa. Vain yksi kirjoittaja viittaa Bazoon. Viestissä kysytään, miksi Bazo ajattelee tähän tapaan ja pyydetään sähköpostia (Bazolta tai kenties ylipäättään Bazon viestistä ja siis muiltakin kuin sen kirjoittajalta). (Cris 12.4.2001.) Bazon kirjoitus näyttää siis saavan tulkinnan suorana mielipiteenä.

Mike Bazo -nimellä ei ole lähetetty muita viestejä. Mikäli kirjoittaja oli tarkoittanut runomuotoisen kommenttinsa luettavaksi ironisena, hän ei siis ainkaan korjaa sen suorana mielipiteenä ymmärtäneen kirjoittajan tulkintaa. Osittain tästä syystä sekä viestin saaman vastakaiun (tai sellaisen poissaolon) vuoksi tulkitsen Bazon kirjoituksen pikemminkin ilmentävän patologisoivaa dis-

kurssia kuin ironisoivan kyseistä merkityksenmuodostuksen tapaa. Patologisointi on siinä kahtalaista: se ei kohdistu pelkästään Plathiin, vaan Plathin ohella ”mielipuoliksi” määritellään myös Plathia arvostavat lukijat. Suunnista ensimmäinen, Plathin lyttäminen, on foorumilla ymmärrettävästi epätavallinen näkökulma, mutta jälkimmäisen tyyppistä patologisointia esiintyy paikoin runsaastikin. Tällöin patologisoinnin kohteena on yleensä tietynlainen (todellinen tai kuviteltu) lukija, jonka mielipiteitä tai merkityksenmuodostamisen tapoja ne mitätöimään pyrkivä kirjoittaja ei syystä tai toisesta hyväksy. Näissä yhteyksissä keskustelu keskittyy ruotimaan – ja samalla näiden tekstuaalisten tekojen myötä tuottaa – tulkintayhteisöjen välisiä eroja.

Patologisoivat puheentavat voivat yhdistyä myös fanidiskurssiin, kuten edellä olen jo tuonut esille. Usein tämä tapahtuu ironian keinoin faniksi tunnustautuvan määrittellessä Plathiin kohdistuvan kiinnostuksensa pakkomielteeksi tai addiktioksi ja näin luonteeltaan patologiseksi. Aina itsensä patologisoinnissa ei kuitenkaan ole kyse ironiasta. Sairauksien kautta merkityksellistämistä ilmenee myös silloin, kun lukija kirjoittaa samastuvansa Plathiin, koska ajattelee kärsivänsä itsekkin depressiosta tai jostakin muusta sairaudesta, josta mahdollisesti Plathkin on kärsinyt. Näin patologisointi on kaksisuuntaista sen kohdistuksessa yhtäältä Plathiin ja toisaalta kirjoittajaan itseensä, mutta sen funktio tällaisissa tapauksissa ei ole kummankaan mitätöinti vaan yhteyden rakentaminen – yhtäältä idoliin ja toisaalta foorumille kirjoittamisen kautta toisiin Plathin lukijoihin. Pelkästään Plathiin kytkeytyessään patologisointi voi kytkeytyä myös spekulatiiviseen sfääriin, kun kirjailijan mahdollisia tai todennäköisiä psyyken ongelmia pohditaan tämän elämän ja kuoleman äärellä niihin liittyvää mysteeriä luodaten – ja sellaista samalla luoden.

Tarkastelen seuraavaksi patologisointia niiltä osin kuin se yhdistyy edellä käsiteltyihin muihin diskursseihin. Keskityn tässä kahteen tavallisimpaan patologisoinnin kontekstiin: fanidiskurssin yhteydessä tarkastelen sitä fanidiskurssille tyypillisen spekulatiivisen sfäärin osana ja tämän jälkeen analysoin vielä fanisuuden patologisointia konteksteissa, joissa se esiintyy muussa kuin kirjoittajan itseensä kohdistaman määrittelyn mielessä. Tuomaisen & al. (1999) listan neljännellä ja kuudennella kohdalla on selitysvoimaa viimeisenä mainitun kaltaisten keskustelujen tapauksessa: patologisoinnin voi tulkita vastaavan niissä poikkeavuuden rajoittamisen tarpeeseen sekä valtarakenteiden ylläpitämisen tarpeeseen, kun sairaina ja siten poikkeavina representoidut vääränlaiset Plathin ihailijat pyritään hiljentämään tai sulkemaan yhteisön ulkopuolelle.

4.5.2 Patologisointi spekulatiivisena

Matt Hillsin mukaan kulttiteksteille tyypillisiä piirteitä ovat sulkeuman puuttuminen ja arvoituksellisuus. Esimerkiksi Elviksen kulttistatusta ei selitä niinkään ennen aikainen kuolema kuin se, että kuolema jää vaille lopullista merkitystä ja on siten olemuksellisesti arvoituksellinen. (Hills 2002, 137, 141–142.) Hillsin mukaan erilaisia kulttitekstejä ja -ikoneita yhdistävät siis tietyt perheyhtäläisyydet, erityisesti loputtomasti lykkääntyvä narratiivi ja kulttistatukseen liittyvä lopullisen varmuuden puuttuminen sekä tulkinnan, spekulatiivisuuden ja af-

fektien tila, jota sulkemaan ei löydy lopullisesti sinetöivää todistetta tai faktaa.²³⁷ Hillsin sinänsä reseptiä painottavan näkökulman mukaan havaittavat perheyhtäläisyydet kertovat siitä, että kulttistatuksen kehittymiselle pohjan luovat kohteen tietyt piirteet, joiden joukkoon Hills (2002, 143) lukee myös loputtomasti lykkääntyvän narratiivin, hyperdiegeettisyyden, auteurismin ja denarraation.

Monet edellä mainituista piirteistä koskevat erityisesti kulttistatuksen saaneita televisiosarjoja, mutta Hillsin tärkeimpänä yhdistävänä tekijänä pitämä sulkeuman puute on löydettävissä myös kultti-ikonin aseman saaneiden henkilöiden tapauksista. Näin on myös Plathin kohdalla. Paradoksaalisesti yritykset löytää selitys, jota kuitenkin jälkikäteen ei ole mahdollista osoittaa todeksi, samaan aikaan myös korostavat ja edelleen tuottavat sulkeuman poissaoloa. Tätä kautta spekulointi itse asiassa synnyttää lisää spekuloinnin tarvetta, ja mitä enemmän mahdollisia selityksiä keksitään, sitä laajemmaksi mahdollisuuksien arvoituksellinen maasto käy.

Plathin vaikeuksien taustalla vaikuttaneita lääketieteellisiä syitä koskeva vilkas keskustelu alkoi foorumilla vuoden 1999 elokuussa psykologiksi ja harastajarunoilijaksi tunnustautuvan kirjoittajan reagoidessa aikaisempiin kommentteihin Plathin käytöksestä. Kirjoittaja ehdottaa viestissään, että Plath on saattanut kärsiä kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä, ja kuvaa järkytystään siitä, että eräät kirjoittajat ovat luonnehtineet Plathin käytöstä huonoksi tai häijyksi. Hän myös toteaa, että monet taiteilijat ovat todennäköisesti kärsineet kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä, ja lopuksi esittää kyseisen sairauden suoraaniseksi luovuuden edellytykseksi:

I recently started reading various biographies as well as Plath's own works and I am hooked. *As a professional psychologist and amateur poet, I am fascinated!!!!* I have read some of the comments and would like to reply: Yes, it was likely very difficult to live with Ms. Plath. *From what I can gather, she likely had "bipolar disorder" or more commonly known as manic depressive illness.* Today she would be treated with a combination of medications and psychotherapy, rather than the seemingly barbaric description of the ECT she endured. (ECT is still used today, in a limited number of facilities, with some success; primarily in the treatment of "unipolar depression")

I was terribly upset by the descriptions of her behavior as "bad" or "spiteful." She was "sick" *but by no means intentionally bad.* The symptoms of her illness likely allowed her to produce the *incredibly wonderful body of works she did.* Many well known artists throughout history likely had bipolar disorder and their creativity was highly dependent on the illness. I appreciate the existence of this forum and look forward to reading the contributions of other fans... (Lori 25.8.1999, kursiivi ER.)

Fanidiskurssin kanssa risteävän patologisoivan diskurssin ohella viestissä on nähtävissä myös kulttisen diskurssin piirteitä apologeettisen strategian muo-

²³⁷ Endlessly deferred narrative is, I would argue, the leading 'family resemblance' which links otherwise seemingly unrelated cult texts and icons. 'Cult' status therefore seems to hinge on a certain 'undecidability', a space for interpretation, speculation and fan affect which cannot be closed down by final 'proof' or 'fact'. Even texts which appear to offer closure or resolution can be mined by fans for endlessly deferred narrative. (Hills 2002, 143.)

dossa: kirjoittajan mukaan Plathia ei pidä arvostella, sillä tämä oli sairas ja siksi kyvytön toimimaan paremmin. Patologisoinnin myötä Plathista tehdään siis toisaalta viaton tekoihinsa nähden ja toisaalta uhri sairauteensa nähden. Toisaalta Plathin käytöksen huonoksi määritelleitä kohtaan ilmaistun ärtymyksen voi tulkita Plathiin kohdistuvan apologeettisuuden ohella myös kirjoittajan psykologian alan asiantuntemuksesta kumpuavaksi kriittisyydeksi. Silti spekulatiivisen tuomalla nautinnolla vaikuttaisi olevan vähintään yhtä tärkeä rooli kuin kunnioituksella tässä fanien joukkoon itsensä lukevan kirjoittajan kannanotossa, mitkä seikat (eli spekulatio ja faniposition ottaminen) asemoivat viestiä fanidiskurssin piiriin.

Viestin lähettäjä saa kiitosta näkökulmastaan. Erityisesti "hulluuden" ja taiteen välisen yhteyden pohtimiselle (ja sellaisen asettamiselle) osoitetaan kannatusta. Myös itsemurhan syyt nousevat esiin. (Carol Petrone 29.8.1999.) Keskustelun kerätessä uusia osallistujia taiteen ja hulluuden yhteyksistä siirrytään Plathin itsemurhan syiden pohtimiseen: voiko sitä sitten selittää muulla kuin masennuksella? Melissa Carl pohtii taiteen ja mielenterveyshäiriöiden yhdistämiseen liittyvää problematiikkaa ja huomauttaa, että taidetta voi toki tehdä myös niin sanottu terve ihminen. Tämän jälkeen kirjoittaja esittää, ettei näe muuta selitystä Plathin itsemurhalle kuin masennuksen, sillä lopullinen tuho on aina sisäsyntyistä eikä ulkoisten tekijöiden aikaansaamaa:

In response to Carol Petrone's comments on madness and the artistic temperament: this is a fascinating issue which has generated debates among clinicians and artists alike---especially when considering treatments for disorders such as bipolar disease. Kay Jamison has offered a compelling argument that manic-depressive illness is more pronounced in the artistic population; therefore, *one must consider to what extent the illness influences their work, and whether or not treatment will necessitate an ebb of output or intensity.* I have ambivalent feelings about the issue myself. *One hesitates to assign an artist's achievements to a disease and accident of birth as if hard work and effort had nothing to do with creative excellence.* And yet, the Mania and Ordeal, the extraordinary range and plummet of emotional experience characteristic of such disorders often grant their victims a kind of "slant sight" into the human condition---a uniqueness of perspective, a frantic drive of ability, an intensity of expression---that touch of abyss and riot so vividly seen in Sylvia's late work. *I say this with a degree of reservation, not wishing to glamorize an illness with such destructive capacity, nor wishing to perpetuate the black pajama-clad, "tortured artist" stereotype.* There are many "normal" artists out there who are basically happy and productive also. Carol states that she does not wish to explain away Sylvia's suicide by way of depression, and yet I see no real way around that. Certainly personal disasters and outward circumstances of weather, illness, etc. were forces for psychic erosion, but as Amelia Barr states "No one was ever ruined from without; the final ruin comes from within."

I am inclined to think that Sylvia knew she was courting a demon when she wrote the Ariel poems, and she was willing to take that risk for the sake of her art. I often wonder how her work might have evolved had she lived as long as Ted Hughes, or even Anne Sexton, or had she received appropriate medical care. I claim no expertise here; I am a willing listener for other arguments. (Melissa Carl 2.9.1999, kurssi ER.)

Kuten kirjoittaja itsekin toteaa, viestin näkökulma taiteen tekemisen ja psyykkisten ongelmien väliseen suhteeseen on ambivalentti. Eksplisiittisellä tasolla kirjoittaja vastustaa tuhoisien psyyken sairauksien glamorisointia, mutta toisaalta implisiittisesti viestin voi päinvastoin tulkita osallistuvan glamorisointiin. Kirjoittajahan esittää psyyken sairauksien tarjoavan "uhrilleen" "erityisen nä-

kökulman, raivoisan lahjakkuuden tarmon ja ilmaisun intensiteetin – sen kosketuksen kuiluun ja rähinöintiin, joka tulee niin elävästi esiin Sylvian myöhäistuotannossa”. Lisäksi Carl pohtii, johtaisiko esimerkiksi kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä kärsivän taitelijan psyyken ongelmien hoitaminen taiteellisen tuotteliaisuuden tai intensiteetin heikkenemiseen vihjaten näin, että taide itse asiassa saattaa olla tulos (hoitamattomasta) sairaudesta. Kirjoittaja ei siis nosta jalustalle kirjailijaa, joka sairaudestaan huolimatta onnistuu luomaan, vaan jalustalle nostetuksi tuleekin sairaus, jonka ansioksi luomistyön hedelmät viestissä luetaan. Kenties voisi myös todeta, että Butscherin Plath-tulkinnan tapaan tässäkin sairaudelle annetaan jopa metodin asema.

Viestissä ilmaistu käsitys kirjoittamisen ja itsetuhon yhteydestä muistuttaa myös Alvarezin ja Lowellin näkemyksiä Plathin myöhäisrunouden vaarallisuudesta: siinä missä Alvarez ja Lowell pitivät *Arielin* kirjoittamista ikään kuin Plathin uhkapelinä kuolemaa vastaan, Carl kirjoittaa uskovansa, että ”Sylvia tiesi flirttailevansa demonin kanssa *Arielin* runoja kirjoittaessaan” mutta oli valmis ottamaan tämän ”riskin” taiteen vuoksi. Viestin retoriikkaan paneutumalla paljastuu kiinnostava painotus: pohdinnan aiheena ei ole se, *oliko* kirjoittaminen yhtä kuin riskinotto tai paholaisen kanssa flirttailua, vaan *tiesikö* Plath sen olevan sitä. *Arielin* vaarallisuuteen suhtaudutaan siis ikään kuin itsestäänselvyytenä ja kysymys on vain siitä, oliko tämä ”tosiasia” tekijälläkin tiedossa.

Patologisoivan diskurssin kohdistuessa Plathiin kirjailijan itsetuhon yleensä katsotaan aiheutuneen kirjailijan sisältä käsin. Masennus on tyypillinen selitys, mutta keskustelussa nousee esiin myös esimerkiksi rajatilapersoonallisuushäiriö (Deja Gworek 4.9.1999), kuten myös pakkoneuroosi (Deja Gworek 5.9.1999) ja diabetes. Viimeisenä mainitun sairauden esiin nostanut kirjoittaja kertoo kärsivänsä kyseisestä sairaudesta itsekin ja löytää monia tuttuja oireita Sylviasta: painon laskeminen, irrationaalinen käytös (voi liittyä alhaiseen verensokeriin) ja suunnaton raivo (voi liittyä korkeaan verensokeriin) (Elaine Connell 4.9.1999). Myös alkoholiongelman mahdollisuus nousee esiin ja sille myös löydetään Plathin päiväkirjoista tukea. Apologeettista strategiaa hyödyntäen tai kenties vasta-argumentteja vastaan jo ennakkoon suojautuen kyseistä diagnoosia ehdottanut kirjoittaja kertoo haluavansa kuitenkin korostaa, ettei alkoholismi ole moraalinen vika vaan vaikea sairaus, joka voi edelleen johtaa masennukseen, terveydellisiin haittoihin ja jopa itsemurhaan. (Carol Petrone 5.9.1999.) Ajatus herättää kiinnostusta ja mahdollisten terveydellisten haittojen listaan tulee tämän jälkeen lisätyksi vielä Plathin vaikeat PMS-oireet sekä kirjailijan usein sairastamat poskiontelontulehdukset (Amy Rea 8.9.1999).

Eräs keskustelija puolestaan esittää, että Plath kärsi todennäköisimmin skitsofreniasta ja oli *Arielia* kirjoittaessaan paranoidisen skitsofrenian tilassa. Kantansa tueksi kirjoittaja mainitsee Alvarezin havainnot sekä Holbrookin psykoanalyttisen Plath-tutkimuksen:

When I first read Plath's Ariel over thirty years ago my first reaction was one of recognition. *Her mental state was akin to mine.* And over the years, reading avidly on Plath, my opinion hasnt really changed. *You have to look at the schizophrenics, not the manic-depressives* (I have read Kay REdfield Jameson's first book on herself). It is this *distancing of the ego from the life-circumstances around them and the cool cold quality of*

the viewing that exemplifies this sort of work. I thought Al Alvarez caught it very well in his picture of Plath in his book on Suicide. But the shrewdest observer still seems to be David Holbrook in his psychoanalytic book. I have never seen anybody else get to the guts of PLath in quite the same way.

When she wrote the Ariel poems she was in a *paranoid Schizophrenic state* living in another world. [...] While I am thinking about Plath I should say that I think failed empathy with the mother is the likeliest reason for her problems, combined with the hereditary factors. ECT seems barbaric to me for someone with such problems.

[...] I think in 'Daddy' and 'Lady Lazarus' you do see Sylvia's art breaking down making them flawed poems. But they are still works of genius. I was never impressed with 'The Colossus' to the degree that I was with 'Ariel'. And don't really feel that the 'Collected Poems' has added much.

What we see is that to produce her best work Sylvia had to be close to the edge. I think she was aware of this and when she came out of the madness of the 'Ariel' poems may not have wanted to repeat the trip. A factor jogging on her suicide. [...] (Douglas Clark 5.9.1999, kurssiivi ER.)

Diagnoosiaan Plathista skitsofreenikkona kirjoittaja perustelee omilla, ilmeisesti vastaavaa sairautta koskevilla kokemuksillaan sekä toisaalta Plath-kirjallisuudella. Skitsofreeniseksi piirteiksi kirjoittaja lukee Plathin tuotannossa ilmenevän etäännytyksen ja viileän tarkastelemisen tavan. Määritelmä on yllättävä, sillä jos mainitut piirteet riittävät kyseisen diagnoosin tekemiseen tietyistä teoksesta ja samalla sen kirjoittajasta, on koko modernistinen kirjallisuus teki-jöineen skitsofreenista.

Päättelyn ongelmallisuus on ainakin jossain määrin palautettavissa biografistiseen lukutapaan ja rinnakkaisuussuhteilla argumentoimiseen, jotka määrittelevät myös viestissä arvostetun auktoriteetin aseman saaneen Holbrookin Plath-luentaa: Plathin tekstejä pidetään ilmauksina ja toisaalta todisteina kirjoittajan psyyken tilasta ja lisäksi runot säkeineen nähdään tekijän autenttisine havaintoina tai mielipiteinä. Tällaiseen lukutapaan johtanee osaltaan myös kirjoittajien, niin Holbrookin kuin Clarkinkin, omaksuma käsitys Plathista suoran tunnustuksellisenä. Tästä lähtökohdasta johtuen lukureitti on redusoiva eikä anna tilaa tulkinnalle, jossa etäännyttäminen nähtäisiin sairauden oireen sijasta esimerkiksi (modernismista vaikutteita ottaneena) kirjallisena keinona. Toisin kuin Holbrook, Clark kuitenkin arvostaa Plathin "paranoidisen skitsofrenian tilassa" tuottamaa runoutta ja katsoo, että ollakseen kirjoittajana parhaimmillaan Plathin oli oltava lähellä "reunaa", eli toisin sanoen itsemurhan partaalla tai vähintäänkin sairauden syövereissä.

Vaikka viestin kirjoittaja samastuu Plathin ongelmiin ja pohdinta koskee kirjailijan itsetuhoa sen taustalla vaikuttaneine syineen, sävy ei ole harras tai raskasmielinen, vaan pikemminkin neutraali – tai kenties voisi sanoa: niin kirjoittajan omiin kuin Plathinkin elämänolosuhteisiin nähden etäännytetty. Tässäkin, spekuloinnin ja toisaalta samastumisen myötä, tulkitsen fanidiskurssin yhdistyvän patologisoivaan diskurssiin. Vaikka ote on paikoin kriittinen (ja kohteen kannalta negatiiviseksikin tulkittavissa), patologisointi ei nimittäin johda tekijän lyttämiseen.

Edellä käsitellyn keskustelun viesteissä esiintyy myös haikeita sävyjä kirjoittajien toisinaan surressa sitä, ettei Plathia osattu auttaa ajoissa. Leimallisinta siinä on kuitenkin spekulointi: erilaisia mahdollisuuksia puntaroidaan Plathin viimeisiin vaiheisiin liittyvien avointen kysymysten myötä rakentuneen mysteerin ratkaisemiseksi ja samalla tätä mysteeriä ylläpitäen. Perusteluja esitetyille lääketieteellisille selitysmalleille kyllä etsitään Plathiin liittyvistä dokumenteista sekä elämäkerroista, mutta samaan aikaan keskustelijat tiedostavat, ettei totuutta voi enää tässä vaiheessa varmistaa, ja näin ollen spekulointi on osittain itsetarkoituksellista.²³⁸ Kuten eräs kirjoittaja hieman piikittelevään sävyyn toteaa, kenties samaan tapaan kuin Elviksen, John F. Kennedyn, Marilyn Monroen ja Dianan tapausten kohdalla, myöskään Plathin (kuoleman) mysteeriä ei todella edes haluta ratkaista (Cressida Hope-Bunting 19.8.2000). Vastausten metsästäminen on lopultakin nautinnollisempaa kuin niiden kiinni saaminen ja tässä mielessä spekuloinnin voi ajatella paikantuvan funktionensa puolesta tiedollisen ohella – ja kenties ennen kaikkea – affektiivisen sfääriin.

4.5.3 Itsetuhoiset fanaatikot – fanius patologisena tilana

Joli Jenson tarkastelee artikkelissaan ”Fandom as Pathology: The Consequences of Characterization” (1992) fanin käsitteeseen liitettyjä negatiivisesti latautuneita käsityksiä. Patologisoivat mielikuvat palautuvat Jensonin mukaan oletukseen faneista joko pakkomielteinä yksilöinä tai hysteerisenä joukkona. Jenson näkee näiden kahden mielikuvan kytkeytyvän implisiittiseen modernin elämän kritiikkiin. Fanius saa tässä aseman sosiaalisen epäkohdan oireena ja fanit vaarallisina toisina. Näin fanin ja esimerkiksi tutkijan välille tehdään ero, vaikka tiettyyn kohteeseen intensiivisen kiinnittymisen ja jopa affektiivisuuden käytösten puolesta näillä kahdella on kenties paljonkin yhteistä.²³⁹ (Jenson 1992, 9–10.)

Jensonin mukaan mielikuva fanista on yhtä kuin massakulttuurissa nähtyjen vaarojen toteutunut ruumiillistuma. Joukkohysteria on jo käsitteenä patologisoiva viitatessaan psyykkiseen häiriötilaan, hysteriaan, sekä hallitsemattomaan impulsiivisuuteen ja massan mukana toimimiseen. Toinen Jensonin käsittelemä fanityyppi, pakkomielteinen yksilö (obsessed loner), on mediakuvastossa kenties vieläkin negatiivisemmin latautunut. Tähän tyyppiin näet liittyy mie-

²³⁸ Arvoituksesta puhutaan foorumilla myös kriittisesti metatasolla (ks. S.L. Pippinin 10.12.1999 viestistä alkava keskustelu).

²³⁹ Jensonin mukaan tämä on seurausta siitä, että faniuteen liitetty patologisoiva määritelmä perustuu tavallista elämää koskeviin epäkunnioittaviin uskomuksiin, joita määritelmä samalla edelleen tukee ja oikeuttaa. Myös Henry Jenkins tuo esiin faniuteen liitettyjä ennakkoluuloja. Televisio-ohjelmassa *Saturday Night Live* esitetyn, Star Trek -faneja satiirin keinoin tarkastelleen sketsin kautta tulee Jenkinsin (1992, 10) mukaan esiin monia yleisiä stereotyyppioita faneista: fanit nähdään aivottomina kuluttajina, hyödyttömälle tiedolle omistautuvina, arvottoman kulttuurisen materiaalin vaalijoina, pakkomielteinä sosiaalisina väliinpuotoajina, jollain tapaa feminiinisinä tai asexuaalisina, lapsenkaltaisina ja todellisuutta fantasiasta erottamaan kykenemättöminä.

likuva vaarallisen intensiivisestä omistautumisesta, jonka seurauksena todellisuudentaju hämärtyy fantasiamaailman ja ihaillun julkisuuden hahmon täyttävässä fanin elämänpiiriin.²⁴⁰ Tähän tyyppiin lukeutuvina esimerkkeinä Jenson nostaa esiin televisionäyttelijä Rebecca Schaefferin tappajan sekä John Lennonin ampujan, joiden yhteydessä mediassa puhuttiin pakkomielleisestä fanista ja julkisuus-kultista. (Mt., 10–11.) Näin, ääritapausten saadessa huomiota ja tullessa määritellyksi faniudeksi, faniuden käsitteen toiseuttava ulottuvuus voimistuu ja myös esiin nostetuista ääritapauksista kaukana olevat fani-ilmiöt saavat negatiivisen leiman. Leimaa voimistaa entisestään se, että raja normaalin ja pakkomielleisen fanin välillä nähdään häilyvänä. Faniutta patologisoiva kirjallisuus varoittaa, että kun fani ei enää erota todellista kuvitteellisesta ja emotionit saavat vallan rationaalisuuden yli, ovat seuraukset kamalat: rajan yli meneminen johtaa fanatismiin. (Mt., 18.)²⁴¹

Vaikka tutkimuksellisesta perspektiivistä katsottuna foorumin yhteisön käytännöissä on faniuden ja kulttisuuden elementtejä, myös sillä käydyssä keskustelussa fanius ja Plath-kultti saavat usein vieraan toisen aseman. Jensonin ja laajemmin 1990-luvun alun fanitutkimuksen perspektiivillä on näin ollen relevanssia analysoitaessa faniuteen ja kulttiuteen kohdistuneita representaatioita foorumin kirjoituksissa. Eräs vakiokeskustelija esimerkiksi rakentaa vuoden 2003 maaliskuussa käydyssä keskustelussa vastakkainasettelua, jossa Plathin vastaanottajat jaetaan fanaatikkojen muodostamaan kulttiin ja vakaviin omistautuneisiin:

Sydney Kim of Hanover (perhaps in nearby New Hampshire?) wants to know opinions of forum readers on "this seemingly cult status of Sylvia Plath." I think a quick scan of the postings on even a few of the dozens of Plath groups and websites will show that the cult is alive and well, *especially among young women of college age and just beyond*. Over the last few years I have read postings from obviously depressed and even suicidal people who seem to *worship* Sylvia Plath as a kind of goddess of Brilliant

²⁴⁰ The obsessed loner is the image of the isolated, alienated 'mass man.' He or she is cut off from family, friends and community. His or her life becomes increasingly dominated by an irrational fixation on a celebrity figure, a perverse attachment that dominates his or her otherwise unrewarding existence. The vulnerable, lonely modern man or woman, seduced by the mass media into fantasy communion with celebrities, eventually crosses the line into pathology, and threatens, maims or kills the object of his or her desire. (Jenson 1992, 15.)

²⁴¹ Irma Hirsjärvi viittaa fanitutkimuksen varhaisvaiheessa ilmenneeseen faniuden patologisointiin artikkelissaan "Kuka fanittaa kouluampujaa? Koulusurmien tarkastelua fanitutkimuksen kannalta". Kyseisessä artikkelissa Hirsjärvi pohtii koulusurmaailmiötä fanitutkimuksen kehyksiä siihen soveltaen. (Hirsjärvi 2009b.) Näkökulma on rohkea ja yllättäväkin, sillä tiedotusvälineissä ilmennyt koulusurmien tulkitseminen faniutena olisi helppo (erityisesti fanitutkimuksen piirissä) myös kyseenalaistaa ja pitää sitä vanhat stereotyyppiat (faneista vaarallisina toisina) esiin manaavana. Toisaalta suhteessa Girardin hahmotukseen *sisäisestä välityksestä* (jonka tässä tutkimuksessa yhdistän fanidiskurssiin) pidän Hirsjärven näkökulmaa kiinnostavana. Kenties koulusurmissa havaittujen jäljittelyn ja samastumisen käytäntöjen sekä kyseisen ilmiön ilmeisen väkivallan ymmärtämiseen vieläkin relevanttimman tarkastelukehysten tarjoaisi kuitenkin Girardin mimeettinen teoria kokonaisuudessaan – myös ja erityisesti sen syntypukkimekanismia koskeva osa.

but Wronged Womanhood. They identify with her longings and her suffering, and they tend to see Ted Hughes as little better than excrement. They tend to argue over (especially scandalous) biographical details on a scale nearly equal to that of today's pop culture *celeb-worshippers*.

That being said, *there is also a large group of people who are devoted to Plath because her life and art are a challenge to explore, even to the point of emotional involvement.* They (and I include myself among these) enjoy *serious discussion* about their Favorite Subject, but they are *not fanatic Sylvia-worshippers or suicide-fantasizers.* Any newcomer to the Plath scene had better be ready to sort out the actual life and art of Plath from the cult blather. The Plath cult situation is all the more disturbing to me because it reflects our larger obsessions with celebrity and scandal at the expense of more substantial interests and pursuits. I'm sure our political leaders are happy with these public obsessions, which draw public attention away from whatever nefarious activities they themselves are engaged in! (Jack Folsom 5.12.2003, kurssiivi ER.)

Vastakkainasetteluissaan viesti herättää henkiin miltei kaikki stereotypiat, joita fanitutkimuksessa 1990-luvulta lähtien on pyritty purkamaan (sillä erotuksella, että faniuden sijasta käytössä on kultin käsite): kulttisuhte liitetään erityisesti nuoriin naisiin, jotka ovat pakkomielleisiä, hysteerisiä fanaatikkoja, ja joita kiinnostaa lähinnä Plathin itsemurha. Näiden toisten käytös heijastelee kirjoittajan mukaan nykyajan populaarikulttuurin julkisuuspalvontaa ja skandaalihaikuisuutta. Itsensä kirjoittaja puolestaan lukee joukkoon, jonka toimintaa luonnehtii fanaattisuuden ja itsemurhafantasioiden sijasta kiinnostus vakavaa keskustelua kohtaan.²⁴² Tällaisen vakavan omistautuneisuuden Folsom näkee siis automaattisesti kulttiin kuulumattomana, mikä on ristiriidassa suhteessa Dávidházin (2002) kulttisen vastaanoton malliin, jossa vakavuus ja kunnioitus päinvastoin luetaan kulttisen vastaanoton piirteiksi.

Viestin määritelmä Plath-kulttisteista on siinä määrin toiseuttava, että harva omistautunut tunnistaa siitä itseään. Eräs depressiosta kärsiväksi nuoreksi naiseksi tunnustautuva kirjoittaja kysyykin, miksi hänelle ei suoda oikeutta olla kiinnostunut Plathista nimenomaan runoilijana – miksi tietynlainen tausta automaattisesti määrittelee lukijan kiinnostuksen:

On the Sylvia Cult: I hate that people assume because I have a 'teen' tacked on to the end of my age and that I have some psychiatric 'problems' that I must only like Plath

²⁴² Aikaisemmissa viesteissään kirjoittaja on myös tuonut esiin akateemisen statuksensa sekä ikänsä ja maantieteellisen paikantumisensa: "Ann Hyland, and doubtless others, would love to see a single companion work that would explain the background of many of Sylvia's images, metaphors, and other references. I've been in Sylvia-biz a longlong time, but I know of no single source that would do the job. When I get a query from someone (or get stuck myself) on a reference nowadays, I usually go first to Janice Markey, then to Pamela Annas ("A Disturbance in Mirrors," Greenwood Press, 1988), then maybe to Linda Wagner-Martin's new book. Occasionally Kroll's mythic bias or Bundtzen's feminist bias is useful. Best if you're really curious, is to try to find a convergence among several sources. Because I am Sylvia's exact contemporary in time and place (1950s Massachusetts and England), I do often recognize what younger readers might not. In any case I am always glad to try to help, never claiming that my answer is the only or best one. Unlike some scholars and critics in the field, I can boast that the older I get, the less I know -- this because I know more and more what I do not know." (Jack Folsom 1.7.2000.)

because she was depressed. Why am I not allowed to appreciate her as a poet? (Ciara 7.12.2003.)

Samoilla linjoilla ollaan myös Trishin viestissä, jossa perätään kunnioitusta teinityöille:

I am perplexed as to where these large numbers of so-called Plath-obsessed teenaged cultists are hanging, because I haven't seen any of them. On this forum, we've had a number of teen-aged women and men write about Sylvia. Not one of them seemed to me to be suicide-obsessed, or anything less than genuinely interested in Sylvia Plath's life and work. I have not personally observed any sort of cult about Sylvia Plath's suicide at all. Is it so hard to believe that teen-aged girls could simply admire Sylvia's blazing talent and her extraordinary courage, courage that flagged, yes, but persevered nonetheless, even against overwhelming pressures? Why can't we simply give teen-aged girls a little credit for a little intelligence? (Trish 7.12.2003, kurssiivi ER.)

Ilmoittaessaan, ettei ole tehnyt havaintoja minkäänlaisesta kultista, kirjoittaja vihjaa ironisesti, että Folsomin esittämä luonnehdinta Plath-kultisteista on stereotyyppiä, joka ei sovellu todellisten lukijoiden kuvaamiseen. Toiseuttamisen sijaan Trish rakentaa yhteyttä foorumin lukijoiden välille: Plathin nuorista lukijoista voi puhua samoin käsittein ja samaan tapaan kuin Folsomin tapaisista omistautuneista, sillä ylettömyyden ja itsemurhapakkomielteiden sijasta heitäkin vetää Plathin puoleen aito kiinnostus kirjailijan tuotantoa ja elämää kohtaan.

Folsomin näkökulmalle löytyy toisaalta tukea foorumin viestiarkistoista: aika ajoin sivustolla käväisee nuoriksi itsensä määritteleviä kirjoittajia, jotka nostavat itsemurha-alttiuden esiin kirjoittajaa itseään ja idoliaan, Plathia, yhdistävänä tekijänä. Toisaalta näissäkin viesteissä usein tuodaan esiin kiinnostus sekä panostus myös Plathiin runoilijana. Aina sävy ei myöskään ole palvova eikä Hughesia välttämättä edes mainita.

Folsomin näkemykset saavat vuoden 2003 keskustelussa vastustuksen ohella myös kannatusta. Foorumin auktoriteettien näkemyksiä toistuvasti puoltava Peter Steinberg ilmaisee jakavansa Folsomin näkemyksen Plath-kultista:

I agree with Jack on the matter of the cult of Gospel of Sylvia Plath. The controversy and scandal helps keep Plath's name out there, but I feel for the wrong reasons. Her life and death, both very important, tend to overshadow her reason for living: her art. There is no doubt that the cult status of Plath, which has been around since what, the late 1960s, got Plath's name on reading lists and the tongues of many people. But now, many decades later, her importance as a poet and writer needs to come out from behind that shadow.

[...]Plath has this kind of Kurt "Teenage angst has paid off well" Cobain (there I said it) crop of followers and "believers" that frankly doesn't do much good.²⁴³

²⁴³ Myös runoilija ja tutkija Alicia Ostriker on rinnastanut Kurt Cobainin ja Sylvia Plathin vastaanoton, mikä käy ilmi Ostrikerin sähköpostiviestistä, jota Tim Appelo lainaa Kurt Cobainia käsittelevässä artikkelissaan: "We are so drawn to the ones who burn out early – some sort of compelling romanticism about death fascinates us – the Cobain cult seems to me very much like the cult of Sylvia Plath as a poet. Passion and power as artists, tangled in poisonous self-contempt, contempt for the world, two

The best way to understand Sylvia Plath is to read her work and discuss her work. There are many veterans out there who possess a knowledge that may be tapped like a keg. *The presence of her life that is obviously in her poems and fiction may be considered as a footnote. Both her life and her work are extremely important and interesting, and separating the two will lead to a higher appreciation and a true respect.* (Peter K Steinberg 7.12.2003, kurssiivi ER.)

Steinberg ilmaisee tuntevansa huolta Plathin kirjailijakuvasta, jonka kannalta haitallisena viestissä esitetään sellaiset seuraajat, jotka muistuttavat Nirvana-yhtyeen edesmenneen laulajan faneja. Sanavalintojen myötä kyseisen vastaanottajaryhmän kiinnostukseen liitetään analyttisyyden sijasta usko. Kurt Cobain -rinnastuksen kautta myös vihjataan, että kuka tahansa itsemurhan tehnyt sopii tällaisten ”uskovaisten” ihailun kohteeksi, jolloin Plathissakaan olennaista ei ole tuotanto vaan kuolinsyy. Viestin lopussa kirjoittaja esittää, että paras tapa ymmärtää Plathia on lukea kirjailijan tuotantoa ja keskustella siitä, kun taas Plathin elämä ansaitsee lähinnä alaviitteen aseman, joskin tärkeän ja kiinnostavan sellaisen. Uuskriittisiin ihanteisiin nojautuen Steinberg esittää, että tällä tavalla, erottamalla tuotanto ja elämä toisistaan, voidaan päästä korkeampaan arvostukseen ja todelliseen kunnioitukseen.

Vaikka Steinbergin näkökulmasta kulttiin kuuluvat toiset, väärällä tavalla Plathia seuraavat intoilijat, myös ja erityisesti hänen omaa viestiään voisi tarkastella Dávidházin (2002) kulttisen vastaanoton mallin valossa – siinä määrin vahvasti viestissä vaalitaan Plathin tuotantoa ja perätään sille vakavaa kunnioitusta. Lisäksi kirjoittajan väite siitä, että parhaiten Plathia voi ymmärtää lukemalla tämän tuotantoa ja keskustelemalla siitä, on hieman ristiriitainen, kun ottaa huomioon keskustelussa esiin tulleet kirjoittajan toistuvat pyhiinvaellukset Plath-kohteisiin. Elämän ja tuotannon erottamisen peräänkuuluttaminen on niin ikään jossain määrin paradoksaalista, sillä sama kirjoittaja myös paljastaa pitävänsä erityisesti kirjailijan päiväkirjoista ja nauttivansa eniten Plathin elämästä, kun runot käyvät hankaliksi (Peter K Steinberg 10.2.2001; 2.10.2000). Muihin Plathin seuraajiin alentuvasti suhtautuviin kommentteihin nähden ironista on lisäksi se, että myöhemmin Steinberg itse tulee esitetyksi kulttisen vastaanoton edustajana *Biography Channellin* Plath-aiheisessa ohjelmassa, kuten luvun 2 lopussa totean. Tämänkaltaisia ristiriitaisia elementtejä voi kuitenkin ymmärtää subjektin käsitteen kautta niin, että kirjoittaja on eri yhteyksissä asettunut erilaisiin diskursseihin ja niihin kytkeytyviin subjektipositioihin – mikä myös heijastuu kirjoittajasta itsestään tehtyihin tulkintoihin (jotka näin ollen voivat olla vain osittaisia). Näin ristiriita *teoreettisessa mielessä* itse asiassa katoaakin.

Myös alun perin Folsomin esiin nostama kysymys kultista ja kuolemasta jakaa foorumin kahtia. Eräs kirjoittaja tulkitsee Plathin kulttiaseman kuolemasta johtuvaksi eikä näe mahdollisuutta erottaa kirjailijan henkilöä tuotannosta, sillä Plath-kultti on syntynyt juuri siksi, että kuolema on ”vastaamaton kysymys mutta kyseenalainen vastaus”. Kirjoittaja toteaa myös, Elizabeth Hardwickin

sides of the same coin. [...] If there's an afterlife, [...] I can picture Plath and Cobain prowling through it together.” (Appello 2006.)

artikkeliin viitaten, että yksi tekijä Plathin vetovoiman takana on se, ettei hänessä ollut lainkaan feminiinistä kiltteyttä. (Kenneth Jones 8.12.2003.)

Muutama muukin kirjoittaja asettuu Folsomin kantaan nähden vastakkaiseen leiriin, vaihtelevin painotuksin tosin. Eräs kirjoittaa, että on vain osoitus eräiden mielikuvituksen puutteesta päätellä lukijoiden kiinnostuksen johtuvan Plathin depression taipuvaisesta persoonasta (Rehan Qayoom, 8.12.2003). Toinen puolestaan esittää, että Plath-kultti on tullut liioitelluksi mediassa, joka mielellään luo yksinkertaistavan kuvan nuorista naisista. Viestin lopussa kirjoittaja myös kysyy, miksi niin ikään itsemurhan tehnyttä Hemingwaytä ihailevia ja jäljitteleviä nuoria miehiä ei kutsuta kultisteiksi. (Trish 8.12.2003.) Kysymys tuntuu pikemminkin kriittiseltä kannanotolta sen vihjatessa, että stereotyyppioihin nojaavat kategoriat vastaavat huonosti todellisuutta, mutta tuottavat tehokkaasti eriarvoisuutta. Eräs kirjoittaja kuitenkin innostuu pohtimaan vastausta Trishin esittämään kysymykseen ja selittää asiaa kirjailijoiden tuotantojen eroilla: Hemingwayllä ei ole viittauksia itsetuhoisiin ajatuksiin ja pakkomielleisiin, toisin kuin Plathilla. Kirjoittaja kuitenkin lisää, ettei halua tehdä yleistyksiä Plathin lukijoista. Hän kirjoittaa olevansa itsekin Plathin pauloissa ja tuomitsee Plath-fanien samastamisen kulttiin, jossa ”itsemurha on pakkomielle ja jonka jäsenet voimattomuudessaan imevät kaiken Plathista saadakseen kiinni jonkinlaisesta minuuden tunteesta”. (Benjamin Ruppert 9.12.2003.)

Kultin ja sukupuolen tematiikan parissa jatkaa vielä viesti, jossa kysytään, miksi kiinnostuksesta Plathia kohtaan ylipäätään pitäisi puhua kulttina. Tässä viestissä ei niinkään kyseenalaisteta keskustelussa luonnehditun stereotypian todenmukaisuutta vaan irrotetaan Plathin arvo kirjailijana kulttiliikchedinnästä ja vihjataan, etteivät kaikki innokkaat lukijat ole automaattisesti kultin jäseniä:

One hopes that Sylvia Plath is on reading lists because of the quality of her writing and not because of the existence of 'cult' followers. The fascination people find in her life grows out of the brilliance of her work. That's the reason she is treated as a serious artist. Without the poems, it's just a sad sordid story. Her poems are not for everybody, and it's easy to exaggerate her popularity, but forty years after her death, she continues to attract new admirers. This year we have seen plays, novels, a movie, and more books on Plath, all aimed at a broad audience. There doesn't seem to be much agreement on anything, which probably means people will be writing and talking about her for years to come. I personally have never found her poems morbid, but other people find other things. Why should interest in her be characterized as a 'cult' to begin with? The fact that there might be some young women and even some men who are attracted to her for unhealthy reasons is unfortunate but it has nothing to do with Plath's status as a poet. (Paul Snyder 9.12.2003, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja näkee juuri lukijoiden erimielisyyden takeena sille, että kiinnostus Plathia kohtaan tulee kestämään ja jatkumaan, mutta toisaalta, hieman paradoksaalisesti, ilmaisee viestissään myös toivovansa, ettei Plath ole suosittu kiihkeän vastaanottonsa vaan tuotantonsa laadun takia. Kulttiseen liikehdintään liitetään viestissä yksipuolisen negatiivisia merkityksiä: jotkut nuoret naiset ja ”jopa jotkut miehet” ovat ehkä ”epäterveistä syistä” kiinnostuneita Plathista, mutta sillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, millainen status Plathilla on kirjailijana. Väite ei liene paikkansapitävä, sillä vastaanottohan määrittää nimenomaan kirjailijan statusta. Sen sijaan siitä, onko tietyn vastaanotta-

ja(jouko)n tulkinta(tapa) perusteltu tai paras mahdollinen, voidaan väitellä. Plathin status kuitenkin esitetään ikään kuin objektiivisena ja ehdottomana, mikä lukeutuu kulttuurin diskurssin strategioihin.

Keskustelua kommentoi vielä muutama kirjoittaja. Eräs heistä toteaa, ettei välitä, vaikka tulisi leimatuksi feministiksi, plathiaaniksi (Plathian), Plath-fanaatikoksi, vihaiseksi naiseksi, maanisdepressiiviseksi, persoonallisuushäiriöiseksi tai joukkosieluksi (peanut eater).²⁴⁴ Kirjoittaja kertoo olleensa kiinnostunut Plathista runoilijana ja henkilönä siitä lähtien, kun ensi kerran luki Plathia ja Plathista, ja havainneensa, ettei ole ainut. Tärkeää ei hänen mukaansa ole pohtia, vetääkö teini-ikäisiä ja masentuneita lukijoita puoleensa Plathin tuotanto vai elämä, vaan olennaista olisi kysyä, miksi niin moni nainen samastuu Plathiin – ja miksi niin moni mies ymmärtää syyn tähän. (Mai 10.12.2003.)

Häiriötilan aspekti liitettynä eritoten nuoriin naisiin ja holhoava ote ovat foorumilla vahvasti esillä silloin, kun Plathin asemaa erityisesti nuorten lukijoiden esikuvana ja tämän ilmiön seurauksia pohditaan huolestuneeseen sävyyn. Näitä holhoavia kannanottoja kirjoittaneet stereotyyppien ohella toisaalta myös se, että foorumilla esiintyy toistuvasti viestejä, joiden kirjoittajat kuvaavat kärsivänsä samanlaisista psyykkisistä ongelmista kuin mistä heidän oletuksensa mukaan myös Plath kärsi. Usein tällaiset kirjoittajat kuitenkin merkityksellistävät yhteyden ennen kaikkea kykynä ymmärtää Plathia sen sijaan, että aavistelisivat päätyvänsä itsekkin ennen aikaiseen kuolemaan. Joskus kuvaukseen yhteyden kokemuksesta saattaa toisaalta yhdistyä myös huoli, kuten seuraavassa viestissä, jossa kirjoittaja esittää samastuvansa Plathin tuotannossa ilmaistuihin tuntemuksiin ja tätä vasten pohtii, onko mahdollisesti itsekkin kulkemassa kohti jonkinlaista hermorumahdusta:

This is a question for anyone who is able to relate to a lot of the sentiments in Plath's work-- more for the women than the men, but if you are male and want to answer, by all means feel free. If you answered "yes" to the above, do you ever worry about yourself? Mentally, I mean? I find myself identifying with a lot of the emotions that Plath discusses, and I understand so completely that it is somewhat terrifying. Does anyone else feel this way? I can't help but wonder if I am headed for some kind of mental episode... Anyway, thanks, and hope to hear from you all soon! (Angela 24.1.2001, kurssi ER.)

Viestissä ei ilmaista ihailua Plathin tekemille ratkaisuille. Sen sijaan, että kirjoittaja olisi ottamassa Plathista mallia, kyse näyttäisi olevan pikemminkin päinvastaisesta: pyrkimyksestä välttää Plathin kohtalo. Samastumisen ilmauksiin kuitenkin liitetään foorumilla toisinaan ajatus myös idolin jäljittelemisestä, mikä johdattaa yhteisön arvioimaan kriittisesti Plathia esikuvana. Joidenkin kirjoittajien huoli Plathin mahdollisesta huonosta vaikutuksesta erityisesti nuoriin lukijoihin on kytköksissä pelkoon itsemurhan kopioitumisesta. Tällainen näkökulma tulee esiin myös reaktioissa, joita Angelan viesti herättää. Jen Zereski (7.2.2001) esimerkiksi kirjoittaa Angelan kysymyksen olevan rohkea – sitä luokkaa, että Plathin fanit sen toisinaan mieluummin väistävät. Hän lisää, ettei ha-

²⁴⁴ Ilmauksen "peanut eater" voi tulkita viittaavan tässä yleisemmän massan määrittelyn ohella myös Plathin runoon "Lady Lazarus", jossa yleisö mässäilee runon puhujan kuolemalla.

lua antaa Harold Bloomin ja Irving Howen kaltaisille tympeille tyypeille (naysayer) "lisää ammuksia", mutta uskaltautuu silti kommentoimaan aihetta. Loppupäätelmä ei kuitenkaan jää huolen artikuloinnin ja itsensä ja muiden itsemurha-alttiuden tunnustamisen piiriin: Zereski kirjoittaa, ettei pelkää oman mielenterveytensä puolesta, vaikka identifioituukin voimakkaasti Plathiin ja tämän tuotantoon. Samastumisessa on hänen mukaansa nimittäin kyse riemusta, joka kumpuaa siitä, että Plath antaa niin kauniisti ja tunnustettavasti äänen maailmalle. Zereski päättää viestinsä toteamalla, että Plathissa häneen vetoaa kirjailijan taistelu tuhoisia sisäisiä voimiaan vastaan, ei siis häviäminen tässä taistelussa.

Jim Long (9.2.2001) taas kirjoittaa pitävänsä esimerkiksi Holbrookin esittämää huolta Plathin vaikutuksesta nuoriin aiheellisena, "todellisena ongelmana". Hän kuitenkin laajentaa ongelman ikä- ja sukupuolispesifisestä Plathiin nähden samoista "emotionaalista dilemmoista" kärsiviä yleisesti koskevaksi. Nämä dilemmat saattavat Longin mukaan nimittäin kasvaa entisestään, kun tällainen ihminen lukee Plathia, joka ne on ilmaissut niin voimakkaalla tavalla. Long pitääkin tärkeänä, että opetuksessa tai vain lukiessa Plathia keskityttäisiin "luovuuteen, siihen voimaan ja mielikuvituksellisuuteen, jolla hän pyrki ratkaisemaan näitä ongelmia". Viestin lopussa Long vielä kirjoittaa, että Plathilla oli vahva usko "sanojen voimaan ja omaan voimaansa hallita niitä niin, että syntyy jotain maagista, eräänlainen rituaalinen parantuminen". Juuri tämä Plathissa Longin mukaan synnyttää meissä vastakaikua: "ei vain hänen hätänsä syvyys vaan myös se korkeus, jonka hän saavutti yrittäessään parantaa itsensä". Yhteyksiä luovana pikemminkin kuin niitä purkavana viesti ei osallistu tietynlaisten lukijoiden toiseuttamiseen, vaan siinä Plathin potentiaalisen vaarallisuuden katsotaan koskevan kaikkia olennaisella tavalla Plathin kaltaisia ja siis ikään ja sukupuoleen katsomatta. Vaikka Long puhuu dilemmasta, viestin retoriikkaa tarkastelemalla voi huomata, ettei kyse tarkalleen ottaen ole siitä, sillä Longhan esittää tunnustamaansa ja tunnustamaansa ongelmaan ratkaisun. Sellaiseksi viestissä määritetty hänen Plathin tuotannon parantavassa mielessä performatiiviseksi määrittelemänsä voima.

Myöskään holhoavat tai toiseuttavat perspektiivit eivät kuitenkaan katoa, vaan esimerkiksi edellä käsittelemissäni vuoden 2003 keskusteluissa sellaisiakin tulee esiin. Kysymys Plathin esimerkin vaarallisuudesta nousee pintaan tämän jälkeenkin. Vuoden 2005 syksyllä keskustelun kyseisestä aiheesta avaa Dan B:n viesti. Siinä kirjoittaja esittää olevansa sitä mieltä, että Smithin yliopiston tulisi ottaa näkyvästi kantaa Plathin, kuuluisan entisen opiskelijansa, itsemurhaan, jotta ei syntyisi vaikutelmaa haitallisesta, itsemurhaa tukevasta piiloviestistä:

I live in the town where Smith College is, and I have dated women from Smith, and so on.

My question really is for Smith College (I asked a few people who work there but they simply did not respond), here goes : [...]I really feel that when Smith College celebrates a famous alumna who has taken her own life they really need to (and this to me is a moral point) make a strong and positive statement about the fact of her suicide. I don't want to get into a heavy duty analysis but clearly *the women that go to Smith are very young* (as college students are everywhere) and I feel very strongly that

if Smith (or any other college) is going to valorize one of their own who also happened to commit suicide they need to make a statement about it otherwise there is (at least to me) some sort of *hidden statement* being made.

[...]I personally feel that since suicide has a such a profound impact on those around the person (I am a big fan of Donny Hathaway, the great soul singer, who committed suicide and his daughter has to deal with that very painful reality every day of her life, and I'd imagine it is unbearably difficult) that *Smith valorizing Sylvia Plath absolutely needs a companion statement about her suicide* - I simply don't agree with the "crazy, painful person who pours all of that torment into their poetry" - there are (potentially) many other sides to life, and if the film "Sylvia" is at all accurate then Plath was someone who really struggled who many of the facets of her life, and I feel her pain.

Simply put, though, I think that without Smith making such a statement that how the whole valorization gets interpreted depends a lot on the person (here, many, many Smith students) doing the interpreting - *I am not predicting a copycat act*, more worried that the *influence is more subtle, more hidden, yet very profound*. Thoughts anyone? (Dan B 19.9.2005, kurssiiv ER.)

Kirjoittajan argumentointi lähtee liikkeelle oman puhujakategorian luomisesta: Dan B kuvaa asuvansa kaupungissa, jossa Smithin yliopisto²⁴⁵ sijaitsee, ja tapailleensa Smithissä opiskelevia naisia. Näiden taustojen merkitystä viestin ydin-teesin kannalta kirjoittaja ei selvitä, mutta ne saavat lukijan pohtimaan, että kenties Dan B:n tapailemien naisten puheissa tai käytöksessä on ollut jotain, mikä on herättänyt kirjoittajan huolen Plathin itsemurhan vaikutuksesta Smithin opiskelijoihin yleensä, tai kenties asuinpaikka on syynä sille, että kirjoittaja on alkanut pohtia Smithin ja Plathin (itsemurhan) suhdetta.

Position paikantamisen jälkeen kirjoittaja toteaa, että hänen kysymyksensä on osoitettu oikeastaan Smithin oppilaitokselle, mutta koska kukaan Smithistä ei siihen vastannut, hän esittää sen nyt *Sylvia Plath Forumilla*. Alustusta kuitenkin seuraa kysymyksen sijasta pikemminkin mielipide: Smithin tulisi ilmaista kantansa Plathin itsemurhasta. Mallin ideaan nojaavaa argumenttia hyödyntäen kirjoittaja vihjaa, että kun Smith arvostaa Plathia kirjailijana, saattavat nuoret naiset käsittää arvostuksen kohdistuvan myös Plathiin henkilönä kaikkine itse-tuhoisinekin valintoineen, ellei julkisesti muunlaista näkemystä eksplisiittisesti esitetä. Olennaisena syynä huoleensa Dan B esittää opiskelijoiden nuoren iän. Nuoruuteen liitetään näin ollen vaikutusalttius, mistä syystä esikuvaksi nostetun henkilön valinnoilla on merkitystä. Toisaalta kirjoittaja tuntuu uskovan ylipäätään auktoriteetin vaikutukseen, myös oppilaitoksen asemaan mielipiteitä muokkaavana auktoriteettina, sillä muutenhan Smithin julkisella kannalla ei olisi merkitystä. Auktoriteettiin vetoavalla argumentilla on näin ollen viestin argumentaatiossa monta funktiota.

Kirjoittaja kieltää ajattelevansa, että Smithin opiskelijat suoraan kopioisivat Plathin itsemurhan, mutta tästä huolimatta argumentaation pohjalta rakentuu kuva Smithin opiskelijoista itsenäiseen kriittiseen ajatteluun kykenemättöminä. Tätä representaatiota kohtaan ilmaistaan Plath-foorumilla vastustusta. Eräs kirjoittaja muun muassa kiistää näkemyksen Plathista mallina ja väittää,

²⁴⁵ Smithin yliopisto (Smith College) on naisille tarkoitettu oppilaitos, joka sijaitsee Northamptonissa, Massachusettsin osavaltiossa.

että Plath oli pikemminkin poikkeus. Saman kirjoittajan mukaan niitä, joissa on vastaavanlaista neroutta kuin Plathissa, ei edes voisi pelastaa, kun taas tavalliset tytöt, jotka kuvittelevat, että itsemurha yksin tekisi heistä kuuluisia marttyyreitä, on yksinkertaisesti ohjattava hoitoon. (David Hall 22.9.2005.) Muutamassa muussa viestissä puolestaan todetaan, että Dan B:n ehdotus on holhoava ja siten loukkaava sekä Smithin opiskelijoiden että Plathin kannalta. Eräs runoilijaksi sekä Smithin entiseksi opiskelijaksi ja Northamptonin asukkaaksi itsensä määrittelevä kirjoittaja toisaalta toteaa, että vaikkakin on vaikea olla vertaamatonta itseään Plathiin, voi Plath olla samaan aikaan sekä esikuva että varoittava esimerkki – ilman minkään instituution valmiiksi pureskeltua virallista kannanottoakin:

[...]The problem I have with your suggestion is that a) it presupposes that Plath's death is the most important and prominent thing about her, and b) carries the suggestion that Smith students are impressionable, fragile, and sensitive little blossoms who will be overwhelmed by her: "eat-men-like-air" influence and (gasp!) fatally copy her life.

Pfffttt, I say. (Okay, okay. I *was* influenced by her: "eat-men-like-air" influence, but in not in the way you probably imagine.) I already know that suicide is not the way I want to go. Thank you. Reading and celebrating Plath's art is not going to change that. Thank you. If anything, Plath was in some ways great instruction on what not to do with my life - one can choose to bypass the Ted Hugheses of the world! She was also (ahem!) great instruction on what I absolutely *should* do with my life - embrace it, live it fully, write with all passion engaged, and eat with gusto. Settle for nothing less than full engagement.

[...]We could sit down and make a list of writers male and female who committed suicide or came to some messy and awful end - ahem, Hemingway anyone?
 [...]What is the point here? Should our literary textbooks be riddled with warning labels? "I have done it again, one year in every ten I manage it." (*Footnote! Children! Do not try this at home! Call the Samaritans!*)

I am well aware that Plath's biography arouses more than the usual level of interest. But I would find this kind of public service announcement to be very paternalistic. It trivializes her art, and it underestimates Smith students. [...] (Suzanne Burns 21.9.2005.)

Viestissä ei kannateta Dan B:n vihjaamaa teoriaa Smithin opiskelijoiden alttiudesta vaikuttua Plathista kohtalokkaalla tavalla. Burns myös osoittaa, että käytännön tasolla Dan B:n ehdotus olisi mahdoton toteuttaa – olisihan erikoista, jos oppikirjoissa olisi varoituksia tai runojen säkeisiin liitettäisiin alaviitteeksi "Lapset! Älkää kokeilko tätä kotona!". Lausahdus "Do not try this at home!" viittaa kirjallisuuden sijasta koko perheen televisio-ohjelmiin, joissa ammattilaiset suorittavat vaativia ohjelmanumeroita esimerkiksi sirkustaiteen tai taikuiden saralla. Näin Burns asettaa Dan B:n ehdotuksen humoristiseen valoon vihjatessaan, että Dan B tulee rinnastaneeksi Smithin opiskelijat lapsiin ja kirjailijan itsemurhan puolestaan ammattilaisen tekemään hengenvaaralliseen tempuun, jollaista yleisön ei pidä yrittää jäljitellä omassa kotikoloissaan. Plathin asemaa mallina ja tästä aiheutuvaa jäljittelyä kirjoittaja ei kiellä mutta näkee Plathin esimerkkinä ennen kaikkea positiivisessa mielessä, ei itsetuhon osalta.

Samalla linjalla jatkaa Kim, joka niin ikään esittää ajatuksen vastalauseen tarpeellisuudesta humoristisena yhdistämällä sen koko perheen televisioviihteen yhteydessä esitettyihin varoituksiin ("professional poet on a closed course. Please do not attempt this at home"). Kirjoittaja myös ihmettelee, mikä Dan B:n vihjaama Smithin "piiloviesti" voisi olla – sekö, että itsemurha on "cool juttu"? Viestin lopussa Kim vielä toteaa, että kenties tehokkain vastalause itsemurhalle on asema, jonka Plathin tuotanto sen myötä on saanut: kirjailijan valinta päättää elämänsä oman käden kautta varjostaa Plathin tuotantoa siinä määrin, ettei missään kirjoiteta Plathista ilman mainintaa tämän sairautta ja kuolemaa koskevista "faktoista". (Kim 23.9.2005.) Toisin sanoen: kulttiasemastaan huolimatta Plath ei saa osakseen elämästään riippumatonta, puhtaasti teoslähtöistä kiinnostusta, joka viestin argumentaatioreitin perusteella näyttäytyy arvokkaampana tulkintatapana kuin se, joka Plathin kohdalla on toteutunut. Tämä tosiasiana esitetty seikka saa siis aseman perusteluna sille, ettei Plathia jäljitellä – kuolemaa myöten. Itsemurhan (kirjailijan statukselle vahingollisen vaikutuksen) takia Plath saakin Kimin retoriikassa yllättäen itse asiassa aseman antimallina ja toisaalta varoittavana esimerkkinä.

Dan B:n viestin kirvoittamassa keskustelussa yksi keskustelija kuitenkin näkee mallin olevan malli myös itsemurhaan. Hän ei varsinaisesti kannata Dan B:n ehdotusta, vaan painotus on kirjailijoiden välisten jäljittelysuhteiden toteamisessa kirjoittajan huomauttaessa, ettei Plath itsemurhan tehneenä kirjailijana ollut suinkaan poikkeus vaan pikemminkin osa säännönmukaista jatkumoa. Toisin sanoen: kuten Plathin idoli Virginia Woolf, Plathkin tappoi itsensä – ja Sexton Plathin perässä.²⁴⁶ Tällä tavalla he päätyivät – ja tiesivät päätyvänsä – paitsi mahdollisesti ikuisuuteen myös ikuisen, loputtoman halun kohteiksi, objekteiksi, jollaisina naiset meidän kulttuurissamme nähtävästi edelleen halutaan. (Kate Durbin 26.9.2005.)²⁴⁷

4.6 Yhteenvetoa

Sylvia Plath Forum on Plathin lukijoiden mutta myös monenlaisten diskurssien kohtaamispaikka. Edellä olen tarkastellut viittä keskeistä paikantaen niitä keskustelun eri konteksteihin sekä analysoinut sekä havainnollistanut niiden olennaisia piirteitä.

²⁴⁶ Julkaisussa *American Journal of Epidemiology* (15 June 2001) ilmestyneessä tutkimuksessa esitetään, että itse asiassa itsemurhan tehneen tunteneilla on pienempi alttius päätyä itse samaan ratkaisuun (ks. Koren & Negev 2007, 214).

²⁴⁷ [...]As for suicide being the exception, not the rule, look at Woolf and Sexton. Woolf was one of Plath's idols, and she drowned herself. Sexton emulated Plath's suicide, she was jealous that Plath beat her to it. She knew suicide was sexy, and for a woman, even sexier. It showed you were really serious because your life and work weren't enough to show that, and it made you an object that was fascinating and sexy and we can play with it, and contrary to what we might protest, we still like our women best as objects. (Kate Durbin 26.9.2005.)

Sivuston keskustelun voi todeta heijastelevan, toistavan ja edelleen kehittävänsä merkityksenmuodostuksen tapoja, joita Plath-kirjallisuudessa on esiintynyt 1970-luvulta alkaen: kirjallisuustieteelliset, patologisoivat, feministiset, kulttuuriset ja fanittavat näkökulmat vuorottelevat ja limittyvät. Keskustelu ei siis heijastele pelkästään esimerkiksi kirjoitusajankohdan eli 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun Plath-tutkimusta, vaan koko Plathin vastaanoton ja tutkimuksen historia erilaisine perspektiiveineen ja merkityksenmuodostamisen tapoineen sekä argumentaatiostrategioineen on keskustelussa läsnä.

Merkityksenmuodostamisen tapoja lisäksi paitsi toistetaan myös otetaan aktiivisesti haltuun, jolloin ne voivat saada aseman viestien argumentaatioissa aikaisempaan käyttöön nähden poikkeavissa funktioissa. Esimerkiksi Plathin patologisointia ilmenee foorumilla tavalla, jota voisi luonnehtia diskursiiviseksi kaappaukseksi: se saa aseman Plathin lyttämisen sijasta pikemminkin osana kirjailijan statuksen kulttuurista pönkittämistä tai fanidiskurssille ominaista spekulointia. Jälkimmäinen yhdistyy fanitetuun kohteeseen liittyvän mysteerin ratkaisemiseen ja toisaalta sen ylläpitämiseen ja tätä kautta tiedollisen ohella myös affektiiviseen sfääriin. Näillä kahdella diskurssilla eli kulttuurisella ja fanidiskurssilla on kaiken kaikkiaan Plath-foorumin diskurssijärjestyksessä keskeinen asema. Foorumin historian eri vaiheissa diskurssien välisten valtasuhteiden voi kuitenkin todeta vaihdelleen, kuten seuraavassa luvussa käy ilmi.

5 RAJAT JA VALTASUHTEET²⁴⁸

*...It is only the language of love lingering
long after death silenced it,
hanging on to birthdays with words to awaken
days they walked together, sang sentimental songs
in the rain, after dark, in the woods.
So here it is again, that American girl, that English guy,
both lives coming back into focus,
dragged from the sea like a dark crime,
like a long drowned corpse you never expected to see again,
brought once again before our peanut munching faces.²⁴⁹*

Internetin keskustelukulttuureja tutkinut Robert Arpo (2005, 150) toteaa virtuaalimaailmojen yhteisöproblematiikkaa pohtiessaan, että monia keskusteluryhmiä on vaikea kutsua yhteisöiksi, sillä ”niistä puuttuvat pysyvyys, kerääntyminen tietyn aiheen ympärille yhdessäoloa varten sekä jaetut kertomukset ja yhteisymmärryksen tavat”. *Sylvia Plath Forumia* määriteltäessä Arpon huomio ei ole erityisen relevantti, sillä sen jäsenet nimenomaan ovat kerääntyneet tietyn aiheen ympärille ja yhdistävinä ja koossapitävinä tekijöinä foorumilla toimivat jaetut kertomukset (koskien Plathia) sekä yhteisymmärryksen tavat (Plathille osoitettu arvostus ja kunnioitus). Kanssakäyminen on usein myös pitkäkestoista: aktiivisimpien jäsenten välinen arvoja ja merkityksiä koskeva neuvottelu sekä avunanto jatkuivat foorumilla koko sen kymmenenvuotisen historian ajan (ja osalla heistä todennäköisesti foorumin ajallis-spatiaalisten rajojen ulkopuolellakin).²⁵⁰ Voisikin puhua uusyhteisöllisyydestä Maffesolin artikuloimaan tapaan: sivuston kirjoittajien voi ajatella muodostavan eräänlaisen vapaaehtoisesti syntyneen ja luonteeltaan tilapäisen heimon, jossa liimana toimii yhteinen kiinnostuksen kohde. Foorumin yhteisöllisyys on myös tietyin, edellä luonnehdituin rajauksin tulkittavissa affektiivis-uskonnolliseksi.

²⁴⁸ Luvussa on aineksia artikkelistani ”Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa www.sylvia-plathforum.com”.

²⁴⁹ Fred Moramarco ”Meditation on a Line by Sylvia Plath” (after Reading The Birthday Letters) 27.3.1998.

²⁵⁰ Ks. Chris Ratcliffe 1.1.2008.

On kuitenkin selvää, että virtuaalisuus tuottaa yhteisöllisyyteen tiettyjä erityispiirteitä. *Sylvia Plath Forumin* yhteisöä voi luonnehtia eräänlaiseksi kuvitelluksi yhteisöksi: kaikki jäsenet eivät ole keskenään tuttuja tai tapaa verkon ulkopuolella mutta tästä huolimatta tuntuvat mieltävän itsensä yhteisön osaksi tai ainakin keskustelussa representoivat suhteensa muihin kirjoittajiin tällä tavalla.²⁵¹ Nancy Baym esittää (2000), että virtuaaliyhteisön rakentumiseen vaikuttavat väline, toimijat yhteen kerännyt sivuston tai palvelun aihe ja tarkoitus, toimintaan osallistuvat yksilöt ja osallistujien elämässä läsnä olevat virtuaaliympäristön ulkopuoliset kontekstit. Virtuaaliyhteisö ei kuitenkaan synny kaavamaisesti näiden osatekijöiden summana eli niiden perusteella ei voi suoraan ennustaa syntyvän sosiaalisen maailman luonnetta. Vaikkakin verkkoyhteisöllä on monia (välineeseen perustuvia) jaettuja muotoja ja vuorovaikutuksen rakenteita, on huomattava myös niiden edellä mainittujen osatekijöiden vaikutuksesta rakentuva kompleksisuus ja erityisyys. Baym myös korostaa yhteisöjen olevan jatkuvassa muotoutumisen tilassa: ne manifestoituvat, tulevat haasteiksi ja uudelleen luoduiksi neuvotteluissa, jotka ilmenevät implisiittisesti jokaisessa viestissä. Tältä pohjalta myös rakentuvat arvot, suhteet, identiteetit ja konventiot, jotka tekevät ryhmästä yhteisön. (Baym 2000, 201.)

Sylvia Plath Forumilla käytetään toistuvasti me-retoriikkaa, ja sivustolla on myös puhetta foorumin kirjoittajista yhteisönä. Tällaisia käytänteitä ei kuitenkaan ole syytä suoraan tulkita merkiksi yhteisöllisyydestä, sillä erityisesti jälkimmäisessä voi olla kyse myös identifikaation luomisesta argumentin vahvistamisen tarkoituksessa. Tällöin kyse on pikemminkin toisen keskustelijan taituttelemisesta kuin jo olemassa olevan yhteisöllisyyden toteamisesta. Toisaalta argumentaation onnistuessa ja samanmielisyyden tätä kautta rakentuessa tällainen puhe voi yhteisiä tulkinnan malleja tai merkityksenmuodostuksen tapoja tuottaessaan myös synnyttää yhteisöllisyyttä. Yhteisössä sen jäseniä nimittäin ”yhdistävät tietyt intressit, tulkinnan mallit tai tapa rakentaa merkityksiä, mikä tuottaa erityisiä suhteita eri instituutioissa ja verkostoissa kiertäviin teksteihin”, kuten Johan Fornäs muotoilee.²⁵²

Foorumin yhteisöllisyydessä voi erottaa sekä horisontaalisen toveruuden että hierarkkisesti järjestyneen yhteisöllisyyden piirteitä. Toveruus on kuvaava käsite siinä mielessä, että sivustolla annetaan apua sitä tarvitseville ja jaetaan Plathiin liittyvää tietoa tavalla, joka yleensä ei ole kytköksissä taloudelliseen hyödyntavoitteluun. Toisinaan avunanto on kuitenkin yksisuuntaista ja ilmentää hierarkkista suhdetta. Näin on silloin, kun apua pyytää satunnainen kävijä, joka tarvitsee tietoa tai neuvoa esimerkiksi Plathia koskevaa tutkielmaansa varten, ja sitä antavat foorumilla asiantuntija-aseman saaneet aktiivit.²⁵³ Erityisesti aktiivien välillä esiintyessään avunannon käytännöt sen sijaan toimivat yleensä

²⁵¹ Olen tässä soveltanut Benedict Andersonin (1991) termiä *imagined community*. (Ks. myös Baym 2000, 218.)

²⁵² Yhteisön, ryhmän ja erityisten kulttuurien määritelmistä tarkemmin ks. Fornäs 1998, 164–165.

²⁵³ Kirjallisuusaiheisesta keskustelufoorumista avunpyyntöjen ja niiden saamien vastausten kannalta ks. Arpo 2005, 116–144.

vastavuoroisuuden periaatteella ja niitä voi luonnehtia horisontaalisiksi osallistujien ollessa tasavertaisia keskustelukumppaneita sekä toimiessa vuoron perään tiedon lähteinä. Toverillisuus ja halu vastata avuntarvitsijoiden esittämiin kysymyksiin silloinkin, kun keskustelijoiden kompetenssit ja kulttuuriset statukset poikkeavat toisistaan, perustunee pitkälti siihen, että arvojen ja kiinnostuksen kohteiden *ydin* on yhteinen: erilaisista lähtökohdista syntynyt arvostus Sylvia Plathia kohtaan. On kuitenkin syytä painottaa, että nämä erilaiset lähtökohdat myös tuottavat erilaisia diskursseja ja jopa useita tulkintayhteisöjä vaikuttaen yhteisöllisen keskustelun luonteeseen ja sisältöihin. Tältä pohjalta myös rakentuvat jo mainitut hierarkkiset muodostelmat.

Andrea MacDonaldin (1998) mukaan faniyhteisöissä vallitsee monenlaisia hierarkioita, jotka ovat syntyneet erilaisten eroja tuottavien mekanismien tuloksena. Scififandomin ja tarkemmin tietokonevuorovaikutteisen faniyhteisön toiminnassa vaikuttavien hierarkioiden lähtökohtana toimivat MacDonaldin mukaan asiantuntijuuteen (tieto), faniuden tasoon ja laatuun, saavutettavuuteen (koskien esimerkiksi sisäpiiritietoon käsiksi pääsemistä), alaryhmien johtajuuteen ja (virtuaalisten) kohtaamispaikkojen hallintaan perustuvat kompetenssi- ja statuserot. Asiantuntija-asemassa oleva yksilö voi myös toimia ryhmän puolestapuhujana ja välittäjänä suhteessa ryhmän ulkopuoliseen maailmaan. Kasvokkain kohtaavan yhteisön hierarkioiden lisäksi MacDonald mainitsee teknologisen kompetenssin merkityksen virtuaaliyhteisön hierarkioita luovana elementtinä. Asemaa määrittävinä tekijöinä toimivat siis yhtäältä aktiivisuus ja toisaalta tietojen ja taitojen kokonaisuus. (MacDonald 1998, 137–9; ks. myös Nikunen 2005, 132 ja Nikunen 2009a, 83–84.)

Yksittäisen jäsenen aseman ja näkemysten saaman kannatuksen suhde on toisiaan tuottava: näkemykset, jotka ovat muotoutuneet kirjailijaan ja tämän tuotantoon perehtymisen tuloksena, vaikuttavat siihen, millaiseen asemaan yhteisön sisällä kirjoittaja pääsee, ja tämän jälkeen asema vaikuttaa edelleen siihen, millaisen painoarvon kirjoittajan näkemykset saavat sivustolla käydyssä keskustelussa. Fanittavan yhteisön jäseneksi tuleminen prosessissa erilaisten yhteisön sisäisten konventioiden ja oikeiksi normitettujen toiminta- ja tulkintatapojen oppimisen merkitys on niin ikään keskeinen: yhteisön sääntöjen hallinta on edellytyksenä onnistuneelle vuorovaikutukselle ja keskinäiselle yhteisymmärrykselle (ks. Jenkins 1992, 88–89; Baym 2000, 202).

Vähäisenä ei voi pitää myöskään argumentoinnin merkitystä (Nikunen 2009a, 84). Kuten Perelman korosti, perusteluiden esittäminen jo itsessään kertoo siitä, ettei esitetty teesi ole itsestäänselvyys, josta kaikki olisivat jo valmiiksi vakuuttuneita. Perusteluiden tarkoituksena on päinvastoin vakuuttaa kuulijat tai kanssakeskustelijat ja argumentoinnin vahvuus riippuu monista tekijöistä: premissien kohdeyleisöltään saamasta kannatuksesta, premissien relevanssista, premissien etäisestä tai kiinteästä suhteesta varsinaiseen teesiin, mahdollisista vastalauseista ja tavoista, joilla premissit voidaan kumota.

Tarkastelen seuraavaksi muutamaa *Sylvia Plath Foorumilla* käytyä kiivasta neuvottelua, joissa kaikissa asetetaan (paikoin hyvinkin eksplisiittisesti) rajoja Plathia koskevalle kirjoittelulle. Keskusteluista ensimmäisessä määritellään

myös foorumin luonnetta kirjoittajien kiistellessä siitä, millaisia asioita foorumilla on sopivaa käsitellä ja miten Plathin elämän ja tuotannon välillä tulisi tasapainotella. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan pohdintaa kirjailijan kunnioittamisesta sekä sensuurin problematiikasta, ja luvun lopussa tarkastelen vielä keskustelua, jossa (itse)sensuurin tematiikasta liikutaan kysymykseen vastuusta. Kiinnitän analyysissäni huomiota erityisesti siihen, miten kirjoittajat perustelevat näkemyksiään ja luovat hierarkioita erilaisten tulkintamallien ja toisaalta keskustelijoiden välille. Luvun lopun yhteenvedossa pohdin diskurssien välisissä valtasuhteissa tapahtuneita muutoksia.

5.1 Puhujakategorioita rakentamassa

Edellä akateemisen diskurssin käsittelyn yhteydessä toin esiin foorumilla toistuvasti esitetyn vaatimuksen Plathin elämän sijasta tämän tuotantoon keskittymisestä. Toisinaan keskustelu erilaisista tulkintatavoista ja keskustelunaiheista on kiivastakin. Esimerkiksi vuoden 2000 syksyllä ajatustenvaihto kiihtyy henkilökohtaisuuksiin meneväksi riitelyksi. Viesteissä voi tällöin nähdä piirteitä niin sanotusta fleimauksesta, jonka on esitetty olevan sosiaalisesti tuhoisaa siinä missä avoin debatti taas on nähty ilmapiiriä puhdistavana (ks. Niemi-Pynttari 2009, 122). Avointa debattiakin kuitenkin käydään. Lisäksi keskustelussa ilmenee lopulta myös leikillisen sanailun piirteitä, ja tässä karnevalistisuus muodostuu keskeiseksi elementiksi vieden keskustelun vakavasta sfääristä leikin puolelle niin, ettei itseä ja toisia enää oteta vakavasti (ks. mt., 129–130). Tässäkin keskustelussa Plathin tuotannon tulkittamisen tavoista ja sen ohella teoslähtöisen tulkinnan puolesta esitetään puheenvuoroja, mutta pääpaino on lopulta rajojen asettamisessa foorumille sopivalle keskustelulle.

Keskustelu käynnistyy, kun Plathiin vasta tutustunut kirjoittaja ehdottaa, että kenties Plathin runouden takana ei olekaan mitään erityistä merkitysvyytyä vaan se on syntynyt räiskimällä sanoja paperille – abstraktin ekspressionismin tapaan:

I was lying on my couch on Sunday afternoon in the cool airconditioned atmosphere of 72degs. (while the temperature outside raged at 110) listening to the lovely *music of Ravel's 'Pavane for a Dead Princess'* when my thoughts turned once again to Sylvia. *Sylvia the iconoclast*. I was thinking about what the two Malissa's had said about duende, mulling it over in my mind.

Have you ever considered that she may just have written for effect? I am not suggesting for a moment that she was shallow, she was capable of very deep thought, but she seemed to fall in love with certain words and ideas as evidenced in her journals. [...]

If you had a box full of collected words and ideas which you decided one day to assemble into poetry, how much depth of meaning is there behind those words? If you were frantically churning out poetry to make ends meet, would you have time to reference deep thoughts of other poets or would you just get the words down on paper as fast as you could, hoping your work would sell? She knew what would sell, what *The New Yorker* would print for instance. Admittedly she bled some of her poems on to paper, but it is possible that a lot of her poems were no more than you see, *merely a col-*

lection of words on paper. The way a painter might throw several pots of paint onto a canvas and then ride a bicycle across it for people to speculate over in a museum, fantasizing about sunsets and waterfalls which do not exist. (Cressida Hope-Bunting 22.8.2000, kurssiiv ER.)

Tässä kuten saman kirjoittajan myöhemmissäkin viesteissä mainitaan kuin ohimennen klassisen musiikin säveltäjiä, minkä voi tulkita korkeakulttuurisen statuksen luomisena tai toisaalta ironisena piikittelynä, jonka kärki kohdistuu foorumin korkeakulttuurisessa sfäärissä liikkuvaan kirjallisuustieteelliseen keskusteluun. Myös jälkimmäisen tulkinnan tapauksessa kirjoittajan voi tulkita samalla rakentavan itselleen korkeaa puhujakategoriaa, sillä foorumin aktiivit taitavat ironisen tyylin ja suosivat sitä suoran puheen sijasta erityisesti silloin, kun pyrkimyksenä on vaientaa toinen kirjoittaja tai jokin keskustelunaihe.

Alun johdattelun jälkeen viesti etenee ydinargumenttiin: ehdotukseen Plathista vain vaikutuksen vuoksi kirjoittaneena vailla sen tarkempaa intentiota, mitä näkökulmaa vahvistetaan rinnastamalla Plathin runous action painting -tyyppisen tekniikan tuloksena syntyneeseen maalaukseen. Piikikkyydestään huolimatta viesti ei ole avoimen negatiivinen Plathia kohtaan. Vaikutelma tarkeitshakuisesta provokatiivisuudesta syntyy kuitenkin, kun suhteuttaa viestiä sitä edeltävään keskusteluun, jossa pohdittiin Plathin yhteyttä espanjalaisen kirjailijan Federico García Lorcan 'duendeen' eli merkittävään taiteeseen, joka voi syntyä vain, kun sen tekijä on voimakkaan tietoinen kuolemasta (esim. Melissa Carl 19.8.2000).

Kaksi vakiokeskustelijaa on juuri ennen Hope-Buntingin viestiä innostunut syventymään Lorca-yhteyden tarkempaan, kirjallisuustieteelliseen pohdiskeluun ja ilmaisseet pitävänsä sitä Plathin tuotannon tulkinnan kannalta ainutlaatuisena ja relevanttina. Samat kirjoittajat myös reagoivat Hope-Buntingin viestiin, joka tietyllä tapaa uhkaa tehdä edellisen keskustelun tyhjäksi. Hope-Buntinghan esittää Plathin tuotannon olevan tietoisien ja vakavan sijasta päinvastoin karnevalistista leikkiä, jonka yksityiskohtien analyysi erityisesti kirjailijan intentioiden kannalta on (tällaisessa kehityksessä) väistämättä ylitulkintaa.

Hope-Buntingin viestiin ensimmäisenä reagoiva Melissa Dobson kirjoittaa ivalliseen tyyliin, että tulkinta Plathin runoista vain merkityksettöminä sanakoelminä on jo edustettuna foorumilla, joten vastaavanlaisia teorioita on kyllä ennätetty jo pohtia:

Cressida, the approach to Plath's work you suggest in your latest posting is actually well-represented in this Forum, so yes, I think we've all had ample opportunity to consider it. And I agree that the Ariel poems can be appreciated solely for the sound of the words in combination, an aspect that initiated and sustains my own reading of Plath. But I am of the school that believes that, in poetry, sound itself is a kind of sense. I think "Sound and Sense" is even the name of a Poetry 101 textbook, which you might consider curling up with the next time you're on your couch listening to Ravel. Undoubtedly those of us who find meaning in Plath's poetry are aided and abetted by the language, its "Echoes traveling / Off from the center like horses." [...] (Melissa Dobson 22.8.2000, kurssiiv ER.)

Hope-Buntingin näkökulmalle Plathista sanoilla roiskijana ei anneta viestissä merkitystä Plathin kirjailijakuvaa uhkaavana, ja lisäksi edellisen kirjoittajan (tarkoitushakuiselta) provokaatiolta viedään terä toteamalla, ettei kyseinen aja-

tus ole millään tapaa uusi (eikä siis myöskään radikaali). Retoriikassa silmiinpistävä on lisäksi se, että vaikka Hope-Bunting ei esittänyt ajatustaan varsinaisesti erilaisena tapana nimenomaan arvostaa Plathia, Dobson kirjoittaa olevansa hänen kanssaan *samaa mieltä – Arielia* voi arvostaa myös puhtaasti äänteellisellä tasolla. Identifikaatiota tuotetaan viestissä myös muilla tavoin: kirjoittaja esittää, että hänenkin lukuhistoriassaan merkittävässä asemassa oli aluksi (ja sitä edelleen tukee) *Arielin* äänteellinen taso. Lopuksi Dobson vielä purkaa Hope-Buntingin klassisen musiikin kautta itselleen rakentamaa puhujakategoriaa ja asettaakin tämän noviisin statukseen kehottamalla Hope-Buntingia poimimaan käsiinsä runouden oppikirjan käpertyessään seuraavan kerran nojatuoliinsa Ravelia kuuntelemaan. Näin viesti toisaalta rakentaa yhteyttä kirjoittajien välille mutta samaan aikaan myös tuottaa eroja asettaessaan tulokkaan asiantuntijuuden osalta hierarkiassa (itseensä nähden) alemmalle tasolle.

Anja Beckmann puolestaan keskittyy osoittamaan Hope-Buntingin näkökulman olevan ristiriidassa kirjailijasta saatavilla olevan faktatiedon kanssa: hän kiistää Plathin kirjoittaneen ehdotettuun action painting -tekniikkaa muistuttavaan tapaan perustellen kantaansa sillä, että Plathin tiedetään kirjoittaneen runojaan hitaasti ja hartaasti jopa synonyymisanakirjaa apunaan käyttäen (Anja Beckmann 22.8.2000).²⁵⁴ *Arielin* kohdalla kyseistä, Plathin kirjailijanuran alkuvaihetta koskevaa informaatiota tosin voi pitää pitkälti turhana, sillä myöhäisrunot Plath kirjoitti nopeasti ja synonyymisanakirjan sijasta muun muassa tunnannvirtatekniikkaa ja hypnoosia hyödyntäen (mm. Alexander 2003, 238; ks. myös Kroll 2007, 229–230). Tätä Beckmann ei kuitenkaan tuo viestissään esiin.

Keskustelun tyyli ja statusten rakentuminen saa hetkellisen käänteän, kun arvostettu aktiivi yllättäen kehuu kritiikkiä osakseen saanutta kirjoittajaa:

Having been struck by your words, Cressida, when I first read them in your latest posting, I went back to reconsider what you said, to wit [...]. Now I think it's indeed unfortunate that certain deconstructionist and post- or neo-deconstructionist critics I can think of at *Yale* and elsewhere do not deign to participate in this Forum, Cressida, for I am sure they would recognize in you a kindred spirit and perhaps even a good prospect for a position there. After all, not every day in these criticasterous times does such a remarkable voice come along. (Jack Folsom 23.8.2000, kursiivi ER.)

Kommentin Hope-Buntingista Yalen dekonstruktionistien hengenheimolaisena voisi ymmärtää ironiseksi piikittelyksi. Aikaisemmin samaan tulokkaaseen alentuvasti suhtautunut Dobson sen sijaan kirjoittaa kyseisen viestin jälkeen tulokkaalle aikaisemmasta poikkeavassa hengessä – hän kiirehtii pyytämään kirjoittajalta anteeksi aikaisempaa ilkeää tyyliään (Dobson 24.8.2000). Myös Stewart Clarke liittyy mukaan keskusteluun ja pohtii rinnastusta Plathin ja abstraktin ekspressionismin välillä korjaten samalla Hope-Buntingin oletusta, jonka mukaan Plath olisi kirjoittanut *Arielin* kaupallisia näkökantoja silmällä pitäen. Clarke väittää Plathin läpimurron toteutuneen juuri *Arielin* myötä siksi, että sen runot ovat päinvastoin hyvin henkilökohtaisia eivätkä alun perin edes

²⁵⁴ Cambridgen muistiinpanoissaan Plath esimerkiksi toteaa kerskailleensa usein, että ottaisi autiolle saarelle mukaan Raamatun sijasta synonyymisanakirjansa (*UJ*, 196; *PJU*, 282).

julkaistavaksi aiottuja. Kirjoittaja myös esittää *Arielin* runojen olevan itse asiassa koodattuja viestejä Ted Hughesille ja siten hyvinkin arvoituksellisia. Viestin lopussa Clarke vielä toteaa ikään kuin Hope-Buntingin kommentin vanhanai-kaisuuden osoittaakseen, että syytös vaikutuksen vuoksi kirjoittamisesta on samaa linjaa kuin Plathin kohdalla usein kuullut syytökset sensaatiohakuisuudesta ja hysteriaista. (Stewart Clarke 26.8.2000.)

Keskustelussa tapahtuu käänne ensin hiljaisuuden ja sitten avoimen loanheiton suuntaan Hope-Buntingin seuraavan viestin myötä. Siinä kirjoittaja tekee yllättävän tunnustuksen ilmoittamalla, ettei ole edes lukenut *Arelia*, ja lisäksi toteaa, että paljastuksen vaikutus foorumilla lienee ”sama kuin jos tunnustaisi kirkossa, että on jättänyt väliin Isä meidän -rukoukset” (Cressida Hope-Bunting 28.8.2000). Analogian keinoin kirjoittaja esittää foorumin jäsenten Plath-suhteen uskonnon kaltaisena: foorumi on yhtä kuin kirkko ja *Ariel* kuin rukous. Itsensä kirjoittaja sitä vastoin representoi eräänlaiseksi ateistiksi suhteessa foorumin uskovaisiin ja vihjaa olettavansa, ettei hänen juuri tekemäänsä tunnustusta katsota hyvällä.

Samana tulokkaan pohtiessa pari päivää myöhemmin, olisiko Plathin isä mahdollisesti käyttänyt tyttärtään seksuaalisesti hyväksi, keskusteluun aikaisemmin osallistuneet eivät reagoi viestiin aluksi mitenkään. Hiljaisuus on tapana tulkita myöntymisen merkiksi eli usein sen katsotaan kertovan siitä, ettei vastapuolella joko ole esittää sopivia vastalauseita tai tarvetta sellaisten esittämiseen koska hyväksyy aiemmin sanotun.²⁵⁵ Tulkinta hiljaisuudesta myöntymisen merkinä ei kuitenkaan liene osuva foorumin tapauksessa tässä yhteydessä. Näin otaksuu myös Hope-Bunting: seuraavassa viestissä hiljaisuudelle syitä pohtiessaan kirjoittaja mainitsee yhtenä mahdollisena selityksenä päinvastoin sen, että foorumilla keskustelua tällaisesta aiheesta saatetaan pitää jonkinlaisena pyhäinhäväistyksenä, minkä vuoksi sitä myös vältetään. Toisten kirjoittajien Plath-suhde tulee näin jälleen rinnastetuksi uskonnolliseen toimintaan. Samassa viestissä kirjoittaja esittää kirjailijan itsemurhan mahdollisesti tukevan teoriaa Plathista inestien uhrina ja ihmettelee myös, miksi Plath ei ole kirjoittanut yhdyntäkokemuksistaan, vaikka osasi eloisesti kuvata kaikkia muita ruumiillisia nautintoja nenän kaivamisesta lähtien. (Cressida Hope-Bunting 11.9.2000.)

Melissa Dobson rikkoo hiljaisuuden sen syitä kommentoivalla viestillä: kirjoittaja toteaa, että kenties syynä hiljaisuuteen oli yksinkertaisesti se, ettei ”uhriteoria” herättänyt muissa kiinnostusta. Dobsonin mukaan Plathin elämän ympärillä on jo ennätetty teoretisoida ja spekuloida loputtomasti, mutta lopulta näiden ”oppineiden” kommentit kertovat enemmän heistä itsestään kuin Plathista. Dobsonin voi myös tulkita viittaavan Yeatsin runon ”Among School Children” säkeeseen ”How can we know the dancer from the dance?” mutta runoilijan ajatusta laajentaen: ”Tanssijaa ei voi erottaa tanssista, mutta esitys menee ohi, jos katsoja tuijottaa kattoon ja miettii, mitä ballerina söi aamiaiseksi”. (Melissa Dobson 17.9.2000.) Epäsuora lainaus saa aseman osana analogiaa, jonka avulla viestissä pyritään tekemään näkyväksi merkityksenmuodostumis-

²⁵⁵ Ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 2013, 108, 484.

ta ja tulkintaa vertaamalla tekijää ja teosta tanssiin ja tanssijaan ja vastaanottoa tanssiesitykseen: teosta ei ole ilman tekijää niin kuin tanssia ei ole ilman tanssijaa, mutta varsinaisen esityksen ulkopuolelle jäävien tekijään liittyvien seikkojen miettiminen ei auta katsojaa ymmärtämään itse esitystä. Rivien välissä (Hope-Buntingin) biografistista tulkintareittiä kritisoiden kirjoittaja siis vihjaa, ettei edes kaikki Plathiin mahdollisesti liittyvä tieto ole tarpeellista kirjailijan tuotannon ymmärtämisen kannalta, vaan keskittyminen ulkokirjallisiin seikkoihin saattaa päinvastoin jopa haitata tulkintaa. Kommenttia voi lisäksi tarkastella rinnakkain Yeatsin mainittua säettä niin ikään lainaavan Stanley Fishin artikkelin "Literature in the Reader: Affective Stylistics" (1983) kanssa.²⁵⁶ Tällainen viittaussuhde saattaa tosin olla sattumanvarainen. Yhtä kaikki viesti tuntuu suhteutuvan biografismin ohella varauksellisesti myös Fishin edustaman kaltaiseen vahvan reseptio-orientoituneeseen kirjallisuusteoriaan Dobsonin kommentin vihjatessa, etteivät kaikki tulkinnat lähtökohtineen sentään ole yhtä hyviä.

Keskustelu jatkuu jonkin aikaa maltillisena kiistelynä siitä, voiko tulkinnaissa lopultakin erottaa toisistaan tekijän ja teoksen. Tyyli kuitenkin muuttuu keskustelun käynnistäneen kirjoittajan hieman myöhemmin viitatessa muihin kirjoittajiin alentuvaan tyyliin poikina ("men "boys") ja tyttöinä ("women "girls") ja väittäessä saaneensa tahtomattaan aikaan vaikenemisen ohella suuttumusta ja eripuraa (Cressida Hope-Bunting 22.9.2000). Tällä kertaa useampi kirjoittaja reagoi keskusteluun, osa jo heti samana päivänä. Muutama huomauttaa ironisesti, että on mielenkiintoisempaa harrastaa seksiä kuin kirjoittaa tai lukea siitä (Peter K Steinberg 22.9.2000; Paul Snyder 22.9.2000).

Jan Watson Collins (22.9.2000) puolestaan kiistää tuntevansa suuttumusta sen alun perin käynnistänyttä kirjoittajaa tai tämän teorioita kohtaan. Pitkässä viestissään kirjoittaja toteaa, että suuttumus on sellainen panostus, jota hän ei olisi tällaisessa yhteydessä valmis tekemään. Viestin tyyli tuntuu kuitenkin piiloaggressiiviselta. Se alkaa ikään kuin lapsen kiukuttelun kirjoittamalla vanhemman väsyneellä huokauksella Collinsin toistellessaan keskustelun käynnistäneen kirjoittajan nimeä ja pohtiessa, mitä tälle pitäisi tehdä ("Cressida, Cressida, Cressida, what are we to do with ye?"). Näin hän samalla muodostaa meretoriikan keinoin foorumin kirjoittajista ryhmää, johon Cressida ei kuulu. Kysymystä voi pitää samaan tapaan alentuvana kuin Hope-Buntingin edellistä viestiä: toiseen suhtaudutaan ikään kuin lapsena, tyttösenä, ei aikuisena ja tasa-vertaisena keskustelijana. Näin viestin kirjoittaja rakentaa itselleen korkeaa statusta ja Hope-Buntingille vastaavasti matalaa. Myös affektien ja asiantuntijuuden tasolla kirjoittaja asettuu kommentoimansa keskustelijan yläpuolelle väitämällä, ettei koskaan satsaisi tämänkaltaisissa olosuhteissa vihan kaltaista suurta emotionaalista panosta, ja tuomalla viestin lopussa esiin Hope-Buntingin kirjallisen kompetenssin puutteet.

Asemoituaan itsensä korkean statuksen puhujakategoriaan kirjoittaja siirtyy pohtimaan teoksen ja tekijän problematiikkaa ja ehdottaa Plathin tuotannon tulkintaan lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon kirjailijan elämä informaa-

²⁵⁶ Artikkelin ilmestyi alun perin vuonna 1970 julkaisussa *New Literary History*.

tiolähteenä, muttei oleteta, että se olisi määräävä tekijä sinänsä. Tällä kannanotolla kirjoittaja osallistuu foorumilla toistuvasti esiin nousevaan vastaanoton ihanteita koskevaan kiistaan ja antaa tukensa jossain määrin sekä biografiaorientoituneelle että teoskeskeiselle koulukunnalle ja toisaalta ei kummallekaan: jaettuaan tulkinnalliset lähestymistavat biografisiin ja biografisuudesta erkaneviin Collins esittää kuuluvansa itse näiden kahden väliselle ei-kenenkään maalle. Välimaastoon asettumisen voi tulkita myös retoriseksi keinoksi, jonka myötä kirjoittaja esittää oman näkökulmansa ikään kuin kultaisena keskitienä.

Oman statuksensa rakentamisen ohella Collins vahvistaa myös Dobsonin jo ennestään korkeaa asemaa foorumin keskustelijoiden hierarkiassa kehumalla tämän tanssimetaforaa. Sulkeisiin asetetulla lisäyksellä "elegantly and efficiently put, as usual" toisen kirjoittajan näkemysten tyylikkyys ja osuvuus saadaan näyttäytymään eräänlaisena yleisesti tunnettuna ja niin itsestään selvänä asiana, ettei sitä tarvitse erikseen perustella tai erityisemmin korostaa. Retorisena keinona toimii näin ollen tosiasiapuhe, jonka avulla mielipide esitetään kiistatonna fakta. Muita keskeisiä retorisia keinoja viestissä ovat analogian avulla argumentoiminen Plathin tapauksen tullessa rinnastetuksi niin ikään petetyksi tulleen Hilary Clintonin tapaukseen. Analogiaan yhdistyy ironia kirjoittajan todetessa, ettei syrjähyppy vienyt henkeä Hilary Clintoniltakaan. Tällä edelleen vahvistetaan väitettä, jonka mukaan Plathin itsemurhaa tai yleisemmin ahdingoa on turha selittää Hughesin syrjähyppyllä ja että yhtä lailla turha puheenaihe on Hope-Buntingin esiin nostama seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuus. Relevanttia kirjoittajan mukaan taas olisi pohtia esimerkiksi Plathin malleja ja vaikutussuhteita ja ylipäättään käydä keskustelua, joka tähtää "Plathin tuotannon intellektuaaliseen ja esteettiseen arvostukseen".

Ironia ja tarkoituksellinen liioittelu voimistuvat viestin lopussa, kun Collins kehuu Hope-Buntingin aikaisempia kuvauksia juhlistaan ja tekee ehdotuksen niiden henkeen sopivasta esityksestä: Cressida voisi laulaa Emily Dickinsonin runon "Because I Could Not Stop for Death" kappaleen "The Yellow Rose of Texas" sävelellä. Kaukana klassisesta musiikista olevana kappalevalintaa koskeva ehdotus on tulkittavissa sarkasmiksi, jonka terä osoittaa tulokkaan asuinpaikkaan, Alabamaan, ja toisaalta tämän viesteissä esiintyviin toistuviin klassisen musiikin viittauksiin. Ironian kärki piilee tässä yhteensopimattomien asioiden yhdistelyssä ja viittaa kulttuuriseen kuiluun, joka piilee erilaisten keskustelijoiden ja toisaalta Hope-Buntingin asuinpaikan ja klassisen musiikin välillä. Valittujen retoristen keinojen avulla kirjoittaja tuntuu vihjaavan, että tämä juuri on Hope-Buntingin viestien ongelma: hänkin luo kytköksiä yhteensopimattomien asioiden välille ja kirjoittaa foorumin normien kannalta jopa täysin sopimattomista asioista, minkä vuoksi joutuu nyt naurunalaiseksi.

Korokkeelle nostettu Dobson tarttuu edellisen kirjoittajan ehdotukseen Hope-Buntingin juhliin sopivasta ohjelmanumerosta ja vie keskustelun tyylin ironiasta suoranaiseksi pilkkaksi kehittyvän liioittelun suuntaan:

Cressida, I have another dinner party suggestion for you -- how about reciting "Ariel" in the nude, as a piece of *bump-and-grind performance art*? You could compensate for there being *no bootie* in the journals by using the poem to *pantomime a sexual climax*, using your couch as the galloping stallion -- sort of a literary "When Harry Met Sally"

orgasm scene. You could use all that energy generated by fomenting dissension in the Forum to enliven your performance -- imagine the drama you could inject into such lines as "Nigger-eye Berries" and "Dead hands, dead stringencies"! At the end, you could hurl the Janet Malcolm book against the wall for effect, shoot out a red light bulb, maybe have a few of your yoga candles explode. *The possibilities are endless. Granted the women "girls" you invited would get angry (then again, maybe not!) but I'd warrant you'd keep a few of those men "boys" in the room!!* (Melissa Dobson 24.9.2000, kurssiivi ER.)

Dobsonin tyylin tavallisesta vakavuudesta ja asiallisuudesta poiketen viesti on kokonaisuudessaan sarkastista leikkiä. Viittauksia Plathin tuotantoon ja tätä käsittelevään kirjallisuuteen löytyy, mutta merkityksellistämisen tapa ei asetu kirjoittajalle tyypilliseen tapaan kirjallisuustieteellisen diskurssin piiriin. Tyyli on karnevalistinen Dobsonin ehdottaessa, että kompensoidakseen seksiaktien puuttumista Plathin päiväkirjoista Cressida voisi lausua illalliskutsuillaan Plathin runon "Ariel" samanaikaisesti pantomiimisesti seksuaalista kliimaksia esittäen. Nojatuoli toimisi runon orina ja esitys kokonaisuudessaan voisi muistuttaa elokuvan *Kun Harry tapasi Sallyn* orgasmikohtausta. Elokuvaviittauksen myötä viestissä on kaikuja aikaisemmista, Plath-elokuvasta ja sen ohessa Meg Ryanista käydyistä, negatiivisesti värityneistä keskusteluista. Dobson viittaa myös Hope-Buntingin aikaisempiin kommentteihin ja niiden alentavia ilmauksia lainaten toteaa, että kirjoittajan ehdottama ohjelmanumero saattaisi saada "tyttöset" suuttumaan mutta pitäisi taatusti muutamana "pojan" paikalla.

Aikaisemmissa viesteissään kirjoittaja on esittänyt biografisen tulkintatavan kriittisessä valossa. Tanssimetafora kiteytti tämän näkökulman: vain sivuseikat jäävät yleisön mieleen, jos huomion pääpaino on esityksen taustoissa ja tilassa, kontekstissa. Nyt viesti keskittyy Hope-Buntingin spekulatioiden sopimattomuuden osoittamiseen. Retorisena keinona toimii ennen kaikkea kontrasti: kirjoittaja tekee yhtä sopimattoman ehdotuksen kuin millaisiksi iivan kohteeksi joutuneen tulokkaan inestispekulaatiot ovat tulkittavissa. Ehdotus ilmeisen pornahtavasta ohjelmanumerosta näet rikkoisi illalliskutsujen kaltaisen tilaisuuden normeja samaan tapaan kuin inestispekulaatiot rikkovat foorumin normeja.

Pilkan kohteeksi joutunut Hope-Bunting jatkaa keskustelua karnevalisointuneessa hengessä pohtimalla, millainen musiikki sopisi Dobsonin ehdottamaan performanssiin. Näin kirjoittaja osoittaa ymmärtävänsä hänelle kohdistetun viestin sarkastisen tyylin ja tarkoituksen. Konfliktista huolimatta tai mahdollisesti juuri sen vuoksi Hope-Bunting myöhemmin vielä jatkaa seksuaalisen hyväksikäytön teemasta puhumista. Uuden viestin kirjoittaneen foorumin ylläpitäjän asialliseen sävyyn esittämä kommentti, jossa tämä toteaa pitäneensä itsekin Plathin raivoa melko kohtuuttomana suhteutettuna siihen elämään, jonka kohtalo tälle soi. Raivon syynä voisi olla hyväksikäyttö, Connell kirjoittaa, mutta lisää heti perään, ettei ole mitään näyttöä, joka tukisi teoriaa Otto Plathista hyväksikäyttäjänä. Lyhyen kommenttinsa jälkeen Connell kommentoi muutamana muun kirjoittajan viesteissä esiin nousseita teemoja, muun muassa (perheellisen) naiskirjailijan asemaa. (Elaine Connell 26.9.2000.)

Hope-Bunting (28.9.2000) reagoi Connellin viestiin heti samana päivänä. Tällä kertaa viestissä ei ole itsetarkoituksellisen provokaation piirteitä. Tällai-

nen vaikutelma syntyy siitä, että alussa kirjoittaja ikään kuin liittoutuu Connellin, sivuston perustajan ja korkean statuksen kirjoittajan, kanssa kiittelemällä tätä terävistä huomioista koskien naiskirjailijan asemaa. Kiitos vaikuttaa vilpittömältä, sillä kirjoittaja jatkaa feministiseen diskurssiin asemoituvan teeman pohdintaa maltillisessa hengessä ja Connellin esittämiä näkemyksiä tukevia lisäesimerkkejä esittäen. Lopuksi kirjoittaja vielä palaa inestiteemaan ja väittää, että itse asiassa juuri näytön puuttuminen voi olla yksi peruste lisää hyväksikäytön mahdollisuuden pohtimiselle. Tämä saa foorumilla aktiivisesti kirja-alan tietoa välittävän ja korkean statuksen kirjoittajien asemaa usein pönkittävän Peter K Steinbergin puuttumaan keskusteluun:

Cressida--- It is offensive to carry on about the possible sexual abuse of Sylvia Plath by her father. Have you any tact? I think it was clear by some contributors to the Forum that the *subject is not appropriate*, completely speculative and *not wanted*. If there would not be any evidence, *if Plath would not have written about it any where then it is not worth discussing on the Forum* (You could perhaps write these theories and queries in your own Journal.) You have ruffled some feathers and dear dear the talons are out. (Peter K Steinberg 28.9.2000, kurssiivi ER.)

Viestin lopun sulkeisiin asetettua huomautusta lukuun ottamatta kommentissa ei ole sekaannuksen mahdollisuutta lisäävää, monimielistä ironiaa, vaan se on suorasanainen: on loukkaavaa jatkaa keskustelua seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Näkökannan vahvistamisessa vedotaan yleisiin käytöstapoihin ja muihin keskustelijoihin sekä ennen kaikkea Plathin tuotantoon eräänlaisena rajat asettavana auktoriteettina. Viestin näkökulma tukee teoskeskeisen koulukunnan linjaa ja argumentaatio puolestaan nojaa vakiokeskustelijoihin ja toisaalta yleisiin normeihin sopivien aiheiden asettajina sekä Plathiin keskustelun merkittävimpanä auktoriteettina. Samalla viesti myös edelleen vahvistaa näiden asemaa.

Hope-Bunting vastaa Steinbergille vetoamalla tulkinnan- ja sananvapautteen. Viestin lopussa kirjoittaja myös piikittelee Steinbergiä tämän pyhiinvaellusmatkoista Sylvia Plath -kohteisiin:

Dear Peter, *Didn't you know everything written about Plath's behavior is speculative?* Avarus animus nullo satiatur lucro. *That is the fascination, even her mother and her husband did not know her!*

We are at liberty to make what we will of her poetry (nobody knows for sure what it means) and (even though it offends the overly sensitive) we are also at liberty to speculate on the causes and reasons (if there were any normal reasons) behind her despair.

It is uncomfortable to have someone tilt a *graven image*, (although there was never any fear of my toppling it,) especially for someone who *romantically* retraces her steps, gazes at the same unaltered view she gazed at, breathes in deeply the same fresh air, wriggles his toes in the sand *and probably imagines her there beside him* nestling her head on his protective manly shoulder. (Cressida Hope-Bunting 29.9.2000, kurssiivi ER.)

Viesti alkaa tuttavallisella sekä näennäisen ystävällisellä ja kohteliaalla puhutellulla "Hyvä Peter", minkä jälkeen kirjoittaja ihmettelee ääri-ilmausta käyttäen ja tosiasiapuheen keinoin, eikö toinen tiedä, että aivan kaikki, mitä Plathista on kirjoitettu, on spekulatiota. Latinankielisen lausahduksen "Avarus animus

nullo satiatu lucro” funktiona tässä kontekstissa voi nähdä erityisesti korkean statuksen kirjoittajakategorian rakentamisen kirjoittajan luodessa sen avulla itsestään vaikutelmaa itsestään korkeakulttuurisen pääoman haltijana. Tullessaan asemoiduksi heti kysymyksen jälkeen lausahdus näyttäisi olevan retorisesti myös osa sitä edeltävän (kysymysmuodossa esitetyn) teesin vahvistamista, vaikkakaan se ei ole kontekstissaan aivan osuva. Lausahduksen (jonka mukaan ahneelle mielelle mikään ei riitä) voi kyllä katsoa selittävän loputtoman spekulatiivisuuden taustalla olevaa syytä, mutta tämä ei silti varsinaisesti vahvista väitettä, jonka mukaan kaikki Plathista kirjoitettu olisi luonteeltaan spekulatiivista.

Kaiken spekulatiivisuus esitetään tosiasiana eli toisin sanoen, paradoksaalisesti, Hope-Buntingin mukaan kaikki paitsi tämä faktana esitetty ajatus kaiken epävarmuudesta ja totuuden mahdottomuudesta on epävarmaa. Kirjoittajan mukaan kiehtovaa on nimenomaan se, etteivät edes Plathin äiti tai aviomies tunteneet Plathia. Tästä, edelleen tosiasiana esitetystä lähtöoletuksesta viestissä seuraa kannanotto lukijan oikeuksista: koska edes lähimmät eivät tunteneet Plathia, kaikilla on oikeus tulkita Plathin tuotantoa haluamallaan tavalla, ja vaikka yliherkät loukkaantuvat, kaikilla on myös oikeus arvuutella kirjailijan epätoivon taustalla olevia syitä. Sen lisäksi, että päätelmä esitetään kaiken spekulatiivisuudesta johtuvana loogisena seurauksena, teesiä vahvistetaan vielä me-retoriikan keinoin. Tätä kautta kirjoittaja siis epäsuorasti esittää puhuvansa laajan ryhmän oikeuksista (ikään kuin tämän ryhmän edustajana) eikä siis pelkästään omista oikeuksistaan ja omasta puolestaan. ”Me” jää tulkinnanvaraiseksi. Se saattaa merkitä kaikkia ihmisiä, foorumin jäseniä tai viestin kirjoittajan kanssa samanmielisiä.

Viestin loppu kielii foorumilla toisinaan ilmenevästä taipumuksesta tulkita affektiivisuus merkiksi heikkoudesta tai arvostelukyvyyn puuttumisesta. Siinä Hope-Bunting jälleen esittää sivuston normit jonkinlaisena pyhän kunnioitukseen perustuvina jumalankuvina ja katsoo oman lähestymistapansa haastavan ne tavalla, jota Steinbergin tapainen pyhiinvaelluksia tekevä kirjoittaja ymmärrettävästi ei voi hyväksyä. Viestissä ei käytetä suoraan pyhiinvaelluksen käsitettä, mutta muu sanasto ja vastakkainasettelu viittaavat siihen, että kirjoittaja tulkitsee Plath-kohteisiin tehtyjen matkojen olevan niitä harjoittaville pyhiä tapatumia.

Steinberg (29.9.2000) lukee Hope-Buntingin ironisen ymmärtäväisyyden pilkkana, vyön alle lyömisenä, joka ”vie kirjoittajalta pisteitä”. Lisäksi hän esittää viestissään argumentteja kahden erillisen väitteen tueksi. Aluksi kirjoittaja keskittyy selostamaan tutkimusmatkojensa tarkoitusta. Toimintaansa rationalisoimalla hän irrottaa edellisen kirjoittajan niihin liittämiä romanttisia sivumerkityksiä ja painottaa ottavansa kuvia Plath-sivustoaan varten. Kirjoittaja myös korostaa aikaisempien viestiensä tarkoitusta eli sen esiin tuomista, ettei foorumilla kukaan halua keskustella seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Jälkimmäisen argumentoinnissa keskeisenä retorisenä keinona toimii ääri-ilmaisun ”ei kukaan” käyttäminen. Väite ei itse asiassa pidä paikkansa, sillä Hope-Bunting on yksi keskustelijoista ja hän on ilmaissut toistuvasti halukkuutta kyseisen aiheen pohtimiseen. Näin argumentoimalla Steinberg vahvistaa teesiään tulen-

aran keskustelunaiheen sopimattomuudesta mutta samalla romuttaa Hope-Buntingin puhujakategoriaa: retoriikan tuloksena Hope-Buntingille nimittäin rakentuu viestissä kirjaimellisesti nollostatus, kun hänestä tehdään "ei kukaan".

Toisaalta viesti on samaan aikaan myös sovitteleva sen etsiessä erojen ohella myös foorumin erilaisia kirjoittajia yhdistäviä seikkoja. Kirjoittaja väittää tietävänsä, mitä runous merkitsee hänelle ja muille "älykkäitä ja vilpittömiä viestejä"²⁵⁷ lähetäville kirjoittajille. Hän kirjoittaa tietävänsä myös, mitä Plathin elämä hänelle merkitsee ja tietävänsä senkin, että "sen täytyy merkitä jotain samantapaista myös Hope-Buntingille". Merkitys jää sanallistamatta ja väite argumentoimatta. Ilmeisesti keskusteluun satsattu aika riittää vakuuttamaan Steinbergin siitä, että motivaation perusta on kirjoittajilla yhteinen. Hartaamista äänenpainoista palataan lopuksi jälleen maanläheisempään retoriikkaan ja foorumin vakiokirjoittajille ominaiseen ironiseen tyyliin Steinbergin todetessa, ettei hänen olkapäällään kyllä ole Plathin haamua mutta muuttopuuhiansa lomassa hän lupaa yrittää sen etsiä. Näin kirjoittaja sanoutuu irti hänelle tarjotusta romanttisen haaveilijan positiosta ja pyrkii kirjoittamaan itsensä ironisten älykköjen joukkoon.

Ironinen tyyli jatkuu vanhan aktiivijäsenen Stewart Clarken palatessa foorumille ja hihkuessa, että foorumista on tulossa Painiliittoakin parempi. Clarke kirjoittaa sivustolle tunkeneen "veemäisen tyylin" (bitchiness) olevan itse asiansa linjassa Plathin persoonallisuuden kanssa sellaisena kuin se ilmenee tämän päiväkirjoissa ja runoudessa. Tulkinnessa voi kuulla kaikuja Butscherin biografiasta, jossa Plathiin viitataan nimityksellä "bitch goddess". Argument from authority -strategiaan ja toisaalta projektioon nojautuen Clarke jatkaa, että Plath saattaisi nauttia keskustelun hengestä, koska on itsekin hurja kuin katukissa. Näin Plathin persoona ja oletettu mielipide toimivat argumentaation ja keskustelun legitimoinnin perustana. Kirjoittaja kuitenkin lisää, että "eräs" - millä kirjoittaja mitä ilmeisimmin viittaa Hope-Buntingiin - pitäisi kaikesta huolimatta laittaa kissimirrien kuljetuslaatikkoon. Kyseisen kirjoittajan aloittaman keskustelujuonteen epärelevanttia luonnetta korostaen Clarke päättää viestinsä sarkastiseen ehdotukseen uudesta keskustelunaiheesta: onko kukaan miettinyt, olisiko Plath joutunut mahdollisesti avaruusolentojen sieppaamaksi? (Stewart Clarke 29.9.2000.)

Clarken viestiä voi pitää loukkaavana ja toiseuttavana. Tämä erityisesti siksi, että siinä eläimellistetään Plath ja epäsuorasti myös Hope-Bunting. Jälkimmäinen tulee kirjoitetuksi kotikissan asemaan, mikä representaatio myös sulkee hänet julkisen tilan ulkopuolelle kodin piiriin - ja vieläpä mieluiten kissimirrien kuljetuslaatikkoon eli kodin piiriäkin suljetumpaan tilaan. Plath taas saa aseman katukissana. Kotikissasta poiketen se on kyllä vapaa, mutta katukissaan liittyy toisaalta myös mielikuva siivottomuudesta ja väkivallasta. Väki-valta assosioituu siihen kissatappeluiden merkityksessä mutta myös siksi, että katukissa on suojaton ja saattaa joutua ihmisen tekemän väkivallan kohteeksi. Ehkä katukissavertauksista voisi pitää myös seksualisoivana, sillä toisin kuin kotikissat, katukissat eivät yleensä ole leikattuja vaan lisääntyvät vapaasti.

²⁵⁷ "Älykäs ja vilpittön" tuntuu tässä olevan synonyymi ei-provokatiiviselle.

Väkivallan representaatioita verkkokeskusteluissa tutkinut Maria Eronen (2015) toteaa, että naisten epäinhimillistämällä eläinmetaforien kautta pyritään saamaan representaation kohde²⁵⁸ näyttämään vastuuttomalta ja moraaliin harkintoihin kykenemättömältä. Lisäksi eläimiin viittaava metaforisointi tuo mukanaan vahvasti seksuaalisovia merkityksiä. (Eronen 2015, 36–37.) Myös Clarken kommentin kissavertaukset voisi tulkita tähän tapaan. Viesti ei kuitenkaan saa foorumilla osakseen narkästystä tai kritiikkiä, vaan sen myötä jännitteiseksi kiristynyt ilmapiiri laukeaa. Tämä lienee tulosta erityisesti Clarken esittämästä UFO-teoriasta, jota muutkin kirjoittajat ryhtyvät pohtimaan samaan tapaan karnevalistisessa hengessä. Myös keskustelun riitelyksi provosoinut tulos osallistuu leikkiin ja kirjoittaa itseironisesti, ettei ole syytä unohtaa sitäkään mahdollisuutta, että Plath olisi joutunut avaruusolentojen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi (Cressida Hope-Bunting 1.10.2000). Hope-Buntingin viestin voi tulkita myöntymiseksi foorumin normeihin kirjoittajan epäsuorasti pilkatessa omia aikaisempia viestejään niiden epäasiallisuuden tätä kautta myöntäen. Karnevalisointi kohdistuu nähdäkseni tässäkin tapauksessa viime kädessä siis foorumiin ja sen kirjoittajiin, ei Plathiin.

5.2 Keskustelun rajat

Keskustelun rajoja etsittiin ja asetettiin foorumilla yhä uudelleen läpi sen historian. Vuoden 2001 alussa pohdinnan alla olivat fiktiivisen elämäkerran ja runoista tehdyn elämäkerrallisen luennan väliset erot. Tällöin esiin nousi myös kysymys siitä, mistä ja miten on sopivaa kirjoittaa, kun kirjoittaa Plathista.

Foorumin normien sijasta huomio kohdistuu tällä kertaa Plath-kirjallisuuden kriittiseen tarkasteluun. Kysymyksen esiin nostanut kirjoittaja esittää myös vetoituksen: Plathista ja Hughesista fiktiota kirjoittavien olisi eettisyyden nimissä syytä harjoittaa jonkinlaista itesesensuuria. Kirjoittajan mukaan on eri asia, tuottaako puolikuvitteellista tekstiä taiteilijoista, jotka ovat eläneet kauan aikaa sitten, vai sellaisista, joiden perheenjäseniä ja ystäviä on edelleen elossa:

*[...]I'm certainly not for censorship, or "banning books", but I do think a little self-censorship might be in order. Tennant may have known Hughes, and quite intimately at that, but she wasn't there during his marriage to Plath or his relationship with Assia Wevill. Hence, the "creative/imaginative" label being slapped onto the book. It is apparently ok to make up conversations and events in actual people's lives if you *say* that you've made it all up. But certainly a number of readers will either take what she says as being the truth, or have trouble distinguishing 'fact' from 'fiction.' [...]*

All of this begs the question: is there a difference between the interpretation of a work of art (a poem, for instance) and how it might relate to or reflect on the artist's life and this kind of fictionalized biography? For example, should Jacqueline Rose's book 'The Haunting of Sylvia Plath' have been censored? As J. Rose herself said, perhaps (almost certainly?) disingenuously, that at no time is she talking about SP and

²⁵⁸ Eronen artikkelin tapauksessa naisjulkikkiset.

TH, but of textual entities X and Y. It would seem that she did so, so that she wouldn't be sued. [...] (Kim 17.1.2001, kurssiivi ER).

Viestin retoriikassa ilmenee vasta-argumentin varalta ennakkoon suojautumisen strategia: ennen itesesensuurin peräänkuuluttamista kirjoittaja toteaa, ettei kannata sensuuria, vaikka itse asiassa juuri siitä on kysymys, sillä onhan itesesensuurikin sensuurin muoto. Huoli kohdistuu muihin lukijoihin, joiden kirjoittaja pelkää ottavan nämä fiktiiviset kirjat *todesta*. Viesti siis implikoi oletusta siitä, että näiden toisten kirjallinen kompetenssi olisi heikompi kuin kirjoittajan oma. Lisäksi puhe itesesensuurin tarpeellisuudesta vihjaa, että tällaisia lukijoita – ja kenties tätä kautta myös Plathin henkilökuva – tulisi näin ollen suojella Tennantin kirjan (*Sylvia and Ted*, 2001) kaltaisilta kuvitteellisilta elämäkertoilta.

Sensuurin näennäisestä vastustamisesta huolimatta viestissä kaikesta huolimatta kysytään, olisiko esimerkiksi Jacqueline Rosen psykoanalyttinen – joskin kirjailijan henkilön sijasta tämän runoihin pureutuva – tulkinta pitänyt sensuroida. Alun kieltö näyttäytyy tämän myötä uudessa valossa, kun viesti tunnetaan sittenkin mahdollisesti jopa kannattavan sensuuria. Kuitenkin vain kielteinen suhtautuminen sensuuriin saa kannatusta foorumilla sen edustaessa länsimaista, demokratiaan ja sananvapauteen perustuvaa kulttuuria. Viestissä pinnassa oleva suostuttelustrategia nojaakin tämän kulttuurikontekstin kannalta hyväksyttävämpään lähtöoletukseen eli sensuurin vastustamiseen, vaikka tavoittelee kanssakeskustelijoita itse asiassa siihen nähden vastakkaisen johtopäätöksen kannalle.

Peter K Steinberg (17.1.2001) kiittelee Kimiä tämän viestistä ja pohtii samaan tapaan huolestuneessa hengessä, millaisessa valossa Plath tulee näyttäytymään – lukeeko yleisö vain Plathista kirjoitettua ”roskafiktiota” hyvien kriitikosten elämäkertojen sijasta ja tuleeko kirjailijasta tämän seurauksena eräänlainen saippuasarjahahmo. Myös Tanya (18.1.2001) kommentoi aihetta ja toteaa, että ”huonot kirjat” voivat toisaalta saada itse kunkin tutkimaan omaa ja toisten ”väistämättä epäpuhdasta” kiinnostusta Plathia ja Hughesia kohtaan sen sijaan, että lukija ikään kuin tulisi huonojen kirjojen huijaamaksi.

Tanyan viestissä ei avata sen tarkemmin, mitä kirjoittaja tarkoittaa epäpuhtaalla kiinnostuksella. Käsittelyssä olevien kirjojen perusteella se liittyy kirjailijoiden elämästä juoruilemiseen. Tällaista Plathin ja Hughesin elämään kohdistuvaa kiinnostusta (ja toisaalta sen vastustamista) ilmenee foorumilla toistuvasti. Erityisen voimakkaasti ulkokirjallisissa sfääreissä viihtyvää keskustelua esiintyy vuosina 2004–2007, jolloin keskustelua käydään toistuvasti muun muassa Ted Hughesin, Sylvia Plathin ja Assia Wevillin välisestä kolmiodramasta ja siitä puhumisen oikeutuksesta. Näissä yhteyksissä kysymys sananvapaudesta saa keskeisen aseman viestien argumentaatiossa.

Vuoden 2004 toukokuussa Ted Hughesin ja Assia Wevillin välistä suhdetta koskeva keskustelu kiivastuu äkkiä ilmiriidaksi Kimin reagoitua foorumilla parhailaan käynnissä olevaan sananvaihtoon Hughesin syrjähyypystä kysymällä, tuliko hän erehdyksessä väärään paikkaan – onko foorumi sittenkin syrjähyypyn uhriksi joutuneiden naisten keskusteluryhmä? (Kim 4.5.2004.) Kysymys vihjaa, että foorumista on tullut eräänlainen terapiaryhmä sen sijaan, että sillä

käsiteltäisiin kirjailija Sylvia Plathia. Pilkka kohdistuu ennen kaikkea kirjoittajaan, joka muutamaa päivää aikaisemmin on spekuloinut muun muassa Hughesin suuruutta – muussa kuin kirjallisessa mielessä:

I want to comment on the Diane Middlebrook biography for a moment. [...] *I would caution readers of it to not take all quotations too literally, especially reputed talk about sex with Assia Wevill.* Men, in this case TH, are notorious when it comes to being quite deceptive about the *true nature of sex with another woman* [to their wives.] *Speaking from personal experience I can tell you a man can display the most unnerving compassion when confessing to his wife about an act of infidelity, at least if he plans on returning to the marriage, saving it, moving on, leaving the third party behind etc.*

[...] I find it *highly unlikely that Assia Wevill was a bad lay*, pardon my French. [...] I also think that Assia's initial repulsion may also have been because of Ted Hughe's well known lack of interest in his own personal hygiene. I have read that despite Sylvia's love for Ted, she could become quite disgusted with his at times over ripe appearance and aroma. From some of, no *many* of the photos I have seen of Ted Hughes he always seems to look as if he is in desperate need of a shampoo, I can only imagine the rest. He was called *Ted Huges*²⁵⁹ at his university during his youth and it probably wasn't *only* just a play on his last name, or his actual body mass, height etc.

[...] The point of this is that biography is such an intrinsically difficult genre as is, and so much must be questioned regarding accuracy, sources and credibility, that when it comes to talk about what "so and so" said regarding sex and sexual performance in an act of infidelity, well, these statements simply must be taken with a *huge* grain of salt, because in that particular arena, more than any other, *motives must be questioned and not simply taken as fact.* Just because he *said* it wasn't good doesn't *mean* it wasn't good. Those of us who have lived passionate lives *and* longer than 35 years usually learn this in some manner or another. (Therresa Kennedy 30.4.2004, lihavoitu kursiivi ER.)

Viestissä ilmaistua näkemystä miesten epäluotettavuudesta syrjähyppyyn liittyvissä tunnustuksissa argumentoidaan kirjoittajan omilla kokemuksilla, joihin viestissä viitataan voimakkaasti vihjaillen, vaikkakaan niitä ei suoraan avata. Nämä henkilökohtaiset kokemukset kytkeytyvät myös lähdekritiikin tarpeellisuuden argumentoimiseen kirjoittajan samoin perustein kehottaessa – erottelumuotoista argumentaatiota hyödyntäen – suhtautumaan varauksella Hughesin Assia Wevillia ja näiden kahden välistä seksuaalista kanssakäymistä koskevien kommenttien todenperäisyyteen. Pitkä viesti kuitenkin viihtyy siinä määrin Hughesin intiimien ominaisuuksien ja kokemusten erittelyssä, että lähdekritiikin tarpeellisuuden puolesta puhumisen sijasta varsinainen painopiste on Hughesin ja Wevillin rakkaussuhteesta juoruilemisessa.

Trish (5.5.2004) vastaa Kimin ironiseen kysymykseen foorumin luonteen yhtäkkisestä muutoksesta huomauttamalla, että hänen mielestään sivustolla on tilaa erilaisille keskusteluille koskien Plathin tuotantoa ja elämää, ja että epäkiinnostavien viestien yli voi hyvin hypätä. Liittolaisuutta rakentamalla ja metretoriikalla viestiään vahvistaen aikaisemmin Hughesin suuruutta aprikoinut Therresa Kennedy (6.5.2004) yhtyy Trishin näkemykseen ja kiittää tätä "meidän

²⁵⁹ Wagner-Martinin (1987, 159) mukaan runoilijat Anne Sexton ja Maxine Kumin kutsuivat Hughesia yksityisesti nimityksellä Ted Huges. Myös Diane Middlebrook (2004, 5), Plathin päiväkirjamerkintöä lainaten, liittyy Hughesiin attribuutin "huge".

oikeuksiemme” puolustamisesta. Ironiseen kysymykseen verhottua kritiikkiä esittänyt Kim puolustautuu tämän jälkeen kirjoittamalla, että on aina kannattanut erilaisten näkemysten rinnakkaineloa mutta pitää silti tiettyjä rajoja tarpeellisenä:

Trish, as a frequent poster to this site for several years now, I've always encouraged a diversity of opinion and thought about Plath and Hughes. However, I don't think obtuse insinuations about the size of Ted Hughes' 'member' and long riffs on personal sexual experiences relate to Sylvia Plath's life and poetry. Call me crazy. Certainly we all bring to the table the accumulated experiences and knowledge of our lives, and those experiences and that knowledge impact how we view the lives and the work of the people we are discussing – namely Plath and Hughes. But there is a way to impart and express that knowledge, in a public forum, without crossing the line of itoo much information. I don't consider the post in question ebeneathí me; I consider it tiresome, annoying, untenable and off topic. (Kim 7.5.2004, kurssiivi ER.)²⁶⁰

Pari vuotta aikaisemmin sama kirjoittaja peräänkuulutti itsesensuuria Emma Tennantin (2001) kirjaa ja muita fiktiivisiä Plath-elämäkertoja käsitelleessä keskustelussa. Nyt, vuoden 2004 toukokuussa, Kim kuitenkin väittää kannattaneensa erilaisuuden kirjoja aina, vaikka tässäkin yhteydessä hän heti perään paheksuu toisten kirjoittajien taipumusta kirjoittaa foorumilla omista henkilökohtaisista kokemuksistaan ja kirjailijoiden ulkokirjallisista ominaisuuksista. Kim ei myönnä ajattelevansa näiden keskusteluiden olevan hänen alapuolellaan, kuten Trish (5.5.2004) on ehdottanut, vaan kirjoittaa pitävänsä niitä lähinnä ”väsyttävänä, ärsyttävänä, kestäättöminä” sekä ajattelee niiden olevan ”aiheen vierestä” – ja näin itse asiassa paikantaa kyseessä olevia keskusteluja matalan kategoriaan. Tässäkin yhteydessä Kim esittää toiveen, että kirjoittajat asettaisivat itse rajan viesteilleen niin, etteivät astuisi foorumin kaltaisella julkisella sivustolla ”liiallisen informaation” puolelle. Toivomus koskee toisin sanoen itsesensuurin harjoittamista, vaikka kyseistä käsitettä ei viestissä käytetäkään.

Hughesin ja Wevillin suhdetta spekuloinut ja omaan elämäkokemuksensa argumentaationsa osittain perustanut Theresa Kennedy reagoi Kimin viestiin kirjoittamalla, että hyökkäykset kertovat enemmän siitä, joka ”virheellisesti” sellaisten tekemiseen lankeaa, kuin niiden kohteesta. Lisäksi kirjoittaja rakentaa statustaan esittämällä toiveen siitä, ettei foorumi olisi kenenkään elämän keskipiste, ja kertomalla, ettei se ole ainakaan hänen kiireisen elämänsä keskipiste. Tämän voi tulkita myös keinoksi minkä tahansa keskustelunaiheen oikeuttamiseen: Mikäli foorumin merkitys ei ole sen jäsenille keskeinen, eivät sillä käydyt keskustelutkaan saa merkittävää painoa heidän elämässään. Näin ollen ei myöskään ole väliä, mistä sivustolla puhutaan. Samalla viesti tarkoitus-hakuisesti vihjaa, että mikäli sen kirjoittajalle foorumi ei ole erityisen tärkeä, on ilmeistä, ettei hän panosta viesteihinsäkään merkittävästi; halutessaan hän siis kenties voisi kirjoittaa sisällökkäämpiä ja paremmin argumentoituja kannanottoja. Viestin retoriikassa on silmiinpistävää lisäksi se, että vaikka sivuston ylläpitäjä on julkaissut myös Kimin ivallisen kysymyksen ja sitä selventäneen kriittisen kommentin, Kennedy perustelee aikaisempien viestiensä relevanssia yk-

²⁶⁰ Vierasperäiset aakkoset alkuperäisessä. Niiden paikalla on todennäköisesti alun perin ollut lainausmerkkejä tai ajatusviivoja.

sinkertaisesti sillä, että sivuston moderaattori on julkaissut ne. Samalla kirjoittaja myös vierittää vastuun viestien sopivuudesta julkaisukanavan ja moderaattorin harteille. (Therresa Kennedy 11.5.2004.)

Trish puolustaa jälleen Therresa Kennedyä ja kirjoittaa Kimin olevan ristiriitainen väittäessään, ettei katso tiettyjen viestien olevan hänen alapuolellaan, vaikka samaan hengenvetoon ilmoittaa pitävänsä niitä väsyttävänä ja ärsyttävänä (Trish 11.5.2004). Samana päivänä uusi kirjoittaja liittyy keskusteluun kysymällä, eikö henkilökohtaiselle ole sijaa. Eikö voi samaan aikaan juoruilla ja analysoida? Pitääkö kaikki ottaa vakavasti? (Ciara 11.5.2004.) Viesti on lyhyt mutta sitäkin merkittävämpi paikantaessaan erilaisten diskurssien välisiä suhteita ja kyseenalaistaessaan niiden välille oletetun kuilun todellisuuden. Viestissä vihjataan, että Kimin edustaman näkökannan mukaan vakava, analyttinen ja yleinen muodostavat yhden (ja samalla arvokkaan) kategorian ja toisen (ja samalla jäteastian roolin) saavat juoruilu, henkilökohtaisuus ja leikkisä karnevalistisuus. Ciara kysyykin, tarvitseeko näiden kahden kategorian olla toisensa poissulkevia – eikö samaan aikaan voi juoruilla ja analysoida eli toisin sanoen olla sekä affektiivinen että analyttinen?

Joidenkin kirjoittajien mielestä vastaus on selkeän kielteinen: juoruilu sulkee pois analyttisyyden. Tällainen vastakkainasettelu ilmenee esimerkiksi Peter K Steinbergin viestissä pari päivää myöhemmin:

There should be a certain amount of respect between Forum contributors; of course on a public forum such as this, there will be differences which spark debate and controversy. This forum is not about gossip, join a Yahoo club and talk about Brad Pitt's arse if you want to gossip; the Sylvia Plath Forum is an intellectual meeting ground; bring not your swords, only your pens. I support Kim of Detroit's three postings from May 04, May 07, and May 10, 2004. I support them because I've read and admired her postings from her start at the Forum in October 1999.

[...]You can search the BBC archives for information about Elaine, Sylvia Plath, and the Forum. This web site is linked to more Plath related web sites than any other. *It is well respected, and things like gossip and personal heartache don't belong here.* It can be depressing enough, reading about Sylvia Plath. *There's no need to add to the stereotype!*

Some Forum contributors, over the years, have dropped off the face of the earth. O for Stewart! *It would be a tragic loss to my life if good, intelligent people like Kim from Detroit were to lose interest and stop contributing to the Sylvia Plath Forum.* Email is a good thing, sometimes. May I suggest that personal attacks take place privately, rather than on a public forum? [...] (Peter K Steinberg 14.5.2004, kursii vi ER.)

Steinberg korostaa kunnioituksen merkitystä, foorumin luonnetta kirjallisuuskeskusteluna sekä sen julkisuutta sopivien keskustelemisen tapojen ja aiheiden rajaajina. Heti perään hän kuitenkin kirjoittaa alentuvaan tyyliin niistä, joiden katsoo harrastaneen juoruilua, kehottamalla heitä siirtymään Yahooon palvelimiin keskustelemaan Prad Pittin takamuksesta. Epäsuorana argumenttina toimii samastaminen, kun aikaisemmat keskustelut esitetään merkitykseltään ja arvoltaan rinnasteisina Pittin takapuolesta puhumiselle. Niiden toisin sanoen vihjataan olevan pikemminkin populaarikulttuuriin puolelle kuuluvia kuin kirjallisuuteen liittyviä. Argumentaation perustana Kimin viestien puolustamisessa toimii niiden sisällön sijasta yllättäen se, että Steinberg on lukenut ja ihailut

Kimin viestejä jo viiden vuoden ajan. Strategiana toimii siis auktoriteettiin vetoaminen: sen, että Kim on viestin kirjoittanut, tulkitaan suoraan takaavan sisällön relevanssin. Steinberg myös määrittelee tosiasiapuheen keinoin foorumin luonteen: se on arvostettu Plath-sivusto, jolle juorut ja henkilökohtaiset sydänsurut eivät kuulu. Viestissä yleinen on siis yhtä kuin kunnioitettava, kun taas henkilökohtaisen sfääri, juorut ja Prad Pittin takamus kuuluvat arvottoman luokkaan. Kiinnostavaa kyllä, viestin lopussa kirjoittaja kertoo, että olisi "hänen elämälleen traaginen menetys", jos hyvät ja älykkäät ihmiset kuten Kim menettäisivät kiinnostuksensa ja lakkaisivat osallistumasta foorumin keskusteluun. Näin ollen henkilökohtainen, ja vieläpä tarkemmin henkilökohtainen sydänsuru, luikertelee viestiin, vaikka kirjoittaja on juuri ennättänyt ilmoittaa, ettei sivustolla sellaiselle ole sijaa.

Yhteenoton myötä käynnistyy foorumin luonnetta koskeva neuvottelu, jota käydään eksplisiittisesti ja akuutisti seuraavat pari viikkoa, mutta kuten jäljempänä käy ilmi, neuvottelu jatkuu pinnanalaisena sen jälkeenkin ja nousee pintaan uudelleen erityisesti syksyllä 2005. Keskeinen kiistanaihe on sananvapauden asema sekä tulkinnan normien määrittely. Kysymys tuntuu jakavan kirjoittajat kahteen koulukuntaan: niihin, jotka kannattavat yleisen tason analyttisyyteen rajoitettua foorumia, ja niihin, jotka katsovat lukijan henkilökohtaisen kokemuksen olevan teoskeskeisen tarkastelun ohella yhtä lailla merkittävä panos Plathin tuotannosta keskusteltaessa. Jennifer K.C. (14.5.2004) muun muassa toteaa, että tulkinnassa henkilökohtaisen kokemuksen taso on kenties "sotkuisempi ja vähemmän rajattu" verrattuna oppineeseen ja älylliseen, muttei silti merkitykseltään yhtään vähäpätöisempi.

Foorumin viimeisten vuosien aktiivikirjoittaja Lisa A. Flowers kiittelee Jenniferiä tämän näkökulmasta ja jatkaa pohdintaa siitä, mikä Plathista lopultaikin tekee lukevalle yleisölle kiinnostavan. Ymmärtääkseen Plathin runoutta todella, Flowers esittää, lukijan on pystyttävä samastumaan siihen:

Jennifer, you make ...as always...some really interesting and valid observations about people's "emotional" response to Plath's poetry...as a lot of the "less gossip, more poetry" arguments seem, as you insinuate, to almost be invalidating, and dismissing as irrelevant, any kind of reaction to Plath and her story that isn't solely scholarly and analytical.[...]

To put it more succinctly, I think most people on this forum were probably first brought into an appreciation of Sylvia Plath because they saw something in her work that they could *relate to*. Her last and greatest poetry is indeed and truly the "language of crisis"; hence, by definition, to be brought fully into an appreciation of it, one would have to have something in their own private odyssey to compare it to. A few years ago, for example, *at the end of a terrible relationship, it was Ariel that validated my own suffering and kept me sane; I turned to the book as to a bible, and my story...especially on this forum...is surely not unique. So...is it "inappropriate" for me to say that? Does my saying that necessarily negate my ability to discuss and appreciate Plath's work in an objectively analytical context?* [...] (Lisa A. Flowers 16.5.2004, kursiivi ER.)

Viestin kärki on analyttisen ja affektiivisen välille rakennetun dikotomian purkamisessa: tehtyään tunnustuksen oman Plath-suhteensa historiasta kirjoittaja kysyy, tyhjentääkö henkilökohtaisen panoksen olemassaolo tai sen paljastaminen tulkitsijan kyvystä arvostaa Plathia ja keskustella tämän tuotannosta

objektiivisesti analyttisellä tasolla. Toisin sanoen: eikö Plathin tuotanto voi olla samaan aikaan lohdutusta tarjoava "Raamattu" ja analyttisen tutkimuksen kohde? Kysymystä voi pitää retorisenä, sillä kirjoittaja on itsekin toistuvasti asemoitunut viesteissään fanidiskurssin sekä kulttuurisen diskurssin ohella myös akateemiseen sfääriin. Jopa affektiivisen kokemuksen jakaminen tapahtuu Flowersin viesteissä analyttisessä hengessä. Viestin lopussa kirjoittaja myös osoittaa, että tietyt kirjoittajat eivät noudata itsekään omia opinkappaleitaan. Kunnioitus ja moniarvoisuus, jota he penäävät Plathille, Hughesille tai tässä tapauksessa Wevillille, ei toteudu siinä, miten samat kirjoittajat suhtautuvat muihin keskustelijoihin:

As Kim said (quite correctly) about Assia Wevill awhile back: "a little more open minded compassion and empathy for the lives of the people we are discussing, and a little less black and white judgment, will help to keep this forum relevant and enlightening for all who visit here." (Lisa A. Flowers 16.5.2004.)

Esimerkki kunnioituksen ja ymmärryksen ilmausten poissaolosta esiintyy keskustelussa heti parin päivän kuluttua. Kyseisessä viestissä kiista esitetään sukupuolikysymyksiin palautuvana ja otetaan holhoavaan sävyyn kantaa foorumin luonnetta koskevaan neuvotteluun:

[...]I feel compelled to jump in, particularly since Peter was brave enough to offer the first *male perspective*. [...] Like Peter I take Kim's side in the matter. To accuse her of wanting to impose some kind of censorship because of her original 5/4 post is a wild overreaction. She was simply voicing her negative reaction to an earlier post by Theresa Kennedy. To accuse Kim of being elitist in her taste for doing so is a cheap shot. I think we can all agree on the desirability of an open and free Forum.

However, in reading Theresa's earlier post, I too found it off-topic, and maybe even tiresome, annoying, and untenable, to say nothing of it being insulting. After all, *its one thing to sit around a table with your girlfriends dissing men because of your own personal experiences, but proclaiming your view on a forum dedicated to a specific topic (in this case, the life and work of Sylvia Plath) is something else*. Of course, as has been mentioned, readers of the Forum can skip over postings they don't like. This was, in fact, the course I chose to take. However, *contributor shouldn't be covered into silence when they voice a negative reaction to a post. If that happens, the Forum will slide into irrelevance, where everyone praises everyone else and anyone can say whatever they want about anything at all*. (Paul Snyder 18.5.2004, kursiivi ER.)

Toteamalla, että "olemme varmaankin yhtä mieltä siitä, ettei avoin ja vapaa foorumi ole toivottava" kirjoittaja käyttää hyväkseen identifikaatiolla operoivaa me-retoriikkaa yllättävässä asiayhteydessä: hän määrittelee kaikkien kannattavan rajoitettua foorumia, vaikka valtaosa keskusteluun osallistuneista on päinvastoin juuri *vastustanut* ajatusta rajoitetun foorumin paremmuudesta. Tämän jälkeen Snyder määrittelee henkilökohtaisen sfääristä kumpuavien kommenttien sopivan "tyttökavereiden" kesken jaettaviksi. Henkilökohtainen ja emotionaalinen saavat näin ollen viestissä aseman naisille kuuluvina ja lisäksi julkisen piiriin sopimattomina. Viestin lopussa kirjoittaja vaatii, ettei kritiikkiä esittäneitä peloteltaisi hiljaisuuteen, sillä tällä tavalla foorumi liukuu merkityksettömyyteen, tilaan, jossa kaikki vain hehkuttavat toistensa ajatuksia ja kuka tahansa saa sanoa mistä tahansa mitä tahansa. Toisin sanoen kirjoittaja esittää, että tiettyjä keskustelunaiheita pitää vaientaa, mutta ei mahdollisuutta ilmaista pitävänsä

jotakin keskustelunaihetta huonona. Vaatimus on loogisesti ajatellen ontuva, sillä sivustolla, jolla vain yhden diskurssin viestit ovat sallittuja, ei toisiin diskursseihin kuuluvia viestejä olisi tarpeenkaan kritisoida, jos ja kun niitä ei siellä ole. Näin ollen Snyderin viestin ideaalin toteutuessa lopputuloksena olisi paradoksaalisesti joka tapauksessa samanmielisten hymistelevä kerho, jossa erimielisyys olisi pelkkä teoreettinen mahdollisuus.

Usean kirjoittajan ehdottama käytäntö huonojen viestien yli hyppäämisestä, johon myös Snyder kertoo turvautuneensa, tuntuu toteutuvan myös tämän viestin kohdalla – kukaan ei reagoi siihen. Toisaalta hiljaisuuden voi tulkita merkiksi myös samanmielisyydestä tai vaikeudesta löytää sopivia vastalauseita. Vasta kesäkuun puolella eräs kirjoittaja puolustaa eniten piikittelyä ja kritiikkiä osakseen saanutta Therresa Kennedyä todeten samalla, että Plath on nimenomaan tunnustuksellinen kirjailija ja että tekijää on joka tapauksessa vaikea irrottaa teoksesta: “[...] any discussion of a poet and the poetry will always lead to the question “how can we separate a dancer from the dance” ... (Kenneth Jones 4.6.2004.)

Viestissä on kaikuja samantapaisesta tekijän ja teoksen suhdetta koskevista sekä erilaisia lukijapositioneista ilmentävästä keskustelusta, joka käytiin foorumilla neljä vuotta aikaisemmin, syksyllä 2000. Myös silloin vakiokeskusteluihin kuuluva Melissa Dobson kuvasi kirjailijan elämän ja tuotannon välillä tasapainoilemista Yeatsiin viittaavan tanssivertauksen avulla, mutta painotus oli tuolloin toinen: Dobson (17.9.2000) totesi, että vaikka tanssijaa ei voi erottaa tanssista, esitys menee ohi, jos katsoja katsoo kattoa ja miettii, mitä ballerina söi aamiaiseksi. Nyt, neljä vuotta myöhemmin, enemmän kannatusta saa myös aamiaismuroja koskeva keskustelu. Koko elämä luetaan tanssiin kuuluvaksi.

5.3 Sananvapaudesta vastuuseen

Edellä käsiteltyyn Sylvia Plathin, Ted Hughesin ja Assia Wevillin välistä kolmiandraamaa sivunneeseen keskusteluun syntyy viittaus reilun vuoden kuluttua, kun foorumilla pitkään hiljaisena pysynyt alkuvuosien aktiivi selvittää poissaolonsa syitä:

I haven't posted on the forum for a long time because, in Cressida's term, "so much rubbish" seems to have dominated discussions in the last year or so. As I have remarked before, many of the people I have been reading on the forum might have had good intentions, but they have too often seemed to me more in love with their own words and assertiveness than with getting at some of the tricky underlying truths that we would all like to find.

Not to discourage those of you who are long winded, but please try to remember that many of your readers would prefer the old maxim, "brevity is the soul of wit," together with your recognition that endless speculation flies in ever decreasing concentric circles until... well, never mind. (Jack Folsom 1.8.2005, kurssi ER.)

Viestin argumentaatiossa keskeisinä strategioina toimivat erottelumuotoiset argumentit ja toisaalta identifikaatiota tuottava me-retoriikka: Kirjoittajan mu-

kaan tietyt keskustelijat ovat mahdollisista hyvistä tarkoituksistaan huolimatta hullaantuneempia omista sanoistaan kuin ”pinnan alla piilevistä monisyisistä totuuksista, jotka me kaikki tahtoisimme löytää”. Näin kirjoittaja esittää, etteivät eräiden kirjoittajien viestit ole yhteydessä ”totuuteen” tai edes osallistu pinnanalaisten totuuksien etsimiseen, asemoiden niitä totuuden kategorian sijasta jopa sepitteen alle. Kaikesta huolimatta, paradoksaalisesti, kirjoittajan mukaan *kaikkien* tavoitteena on totuuksien löytäminen eli Folsomin näkökulmasta näiden toisten keskustelu on pikemminkin vain *ajautunut* harhateille se sijaan, että pinnassa olleesta aiheesta keskusteleminen olisi ollut tietoinen valinta. Kirjoittaja myös kehottaa muita tiiviyyteen muistuttamalla Poloniusta lainaten sen olevan viisauden ydin. Viestissä on nähtävissä myös vasta-argumentilta ennakkoon suojautumisen strategia kirjoittajan väittäessä, ettei hänen tarkoituksenaan ole rajoittaa monisanaisia keskustelijoita – vaikka siihenhän kirjoittaja juuri pyrkii, tosin sillä erotuksella, että toivoo näiden rajoittavan *itse* itseään.

Määrittellessään foorumin viimeaikaiset keskustelut ”roskaksi” Folsom viittaa Cressida Hope-Buntingin pari päivää aikaisemmin lähettämään viestiin. Kyseinen kirjoittaja provosoi tulkinnan rajoja koskeneen keskustelun aikoinaan riidaksi muun muassa Plathin seksuaalihistoriaa koskevia spekulatioita esittämällä, mutta nyt, viisi vuotta myöhemmin, pyrkiikin päinvastoin tukahduttamaan erilaisilla teorioilla leikittelevän ja Plathin biografiaan keskittyvän keskustelun. Perusteluina uudelle näkökulmalleen hän esittää viestissään sen, että ”kaikenlaista kuulopuheisiin perustuvaa roskaa on kirjoitettu Plathista niin kuin Assia Wevillistäkin” ja tarinat vain ”paisuvat lumipallon lailla yhä isommiksi ja muodottomammiksi [...] käsittäen nyt mielikuvituksen ohella myös taikauskon”. Viestissään kirjoittaja myöntää lisänneensä aikaisemmin itsekkin vettä spekuloinnin myllyyn mutta esittää nyt toiveen, että kuolleiden annettaisiin jo levätä rauhassa. (Cressida Hope-Bunting 29.7.2005.) Muutoksen voi tulkita kyllästymisestä johtuvaksi tai toisaalta seuraukseksi foorumin normeihin mukautumisesta.

Kuten vuonna 2004, kritiikin kohteena on nytkin ennen kaikkea Theresa Kennedy, joka tällä kertaa puolustaa oikeuttaan kirjoittaa yliluonnollisista kysymyksistä. Kennedy reagoi Folsomin viestiin selostamalla pitkällisesti käsityksiään yliluonnollisen relevanssista sinänsä sekä toisaalta suhteessa Plathiin ja Hughesiin ja peräänkuuluttaa lopuksi sananvapautta (Theresa Kennedy 2.8.2005). Viesti kirjoittaa useita reaktioita, joista osassa kannatetaan kyllä okkultismia koskevaa keskustelua, mutta esitetään eriäviä näkemyksiä siitä, mikä lopultakin on sananvapauden asema ja todellinen funktio foorumilla ja sen ulkopuolella.

Edellisenä vuonna samaan kirjoittajaan kohdistamansa hyökkäyksen vuoksi lopulta itsekkin hyökkäyksen kohteeksi joutunut Kim kommentoi sensuurikysymystä puhumalla jälleen kerran itsesensuurin puolesta. Hän kirjoittaa ääri-ilmausta retorisenä keinonaan käyttäen haluavansa ajatella, ettei foorumilla kukaan kannata ideoiden sensurointia tai halua olla epäkunnioittava erilaisia ajatuksia kohtaan. Tämän jälkeen kirjoittaja kuitenkin huomauttaa, että sensuurin ohella on olemassa ”itsekontrollin ja itsesensuurin mahdollisuus”. Hän

myös toteaa, että sananvapauteen vetoamalla ”oikeutetaan usein toisen mielipiteiden huomiotta jättäminen, vaihtoehtoisen näkökulman torjuminen [...], jatkuva pitkien viestien lähettäminen, yhteen ja samaan asiaan toistuvasti palaaminen, kyseenalaisen populaaripsykologian käyttäminen erilaisten luonteenpiirteiden ja psykologisten kysymysten diagnosoinnissa sekä kuolleiden halventaminen subjektiivisilla, yksinomaan kirjoittajan omiin kokemuksiin perustuvilla mielipiteillä”. Tällainen toiminta on kirjoittajan mukaan ensinnäkin epäkohteliasta muita keskustelijoita kohtaan ja lisäksi sen myötä käytetään hyväksi sivuston perustajaa, joka ”reiluuden nimissä” julkaisee sivustolla lähes minkä tahansa viestin. Näin kirjoittaja palaa edellisen vuoden jupakkaan, jossa eräät kirjoittajat vierittivät vastuun viestiensä sisällöstä ne julkaisseen moderaattorin harteille pitäen julkaistuksi tulemista viestien relevanssin takeena. Kim kiistää tämän logiikan vedenpitävyyden ja palauttaa vastuun moderaattorilta keskustelijoille:

[J]ust because something is posted does not mean that it is necessarily "worthwhile" or "relevant". There are also a number of younger readers or readers new to Plath, who have not had the advantages of time and/or education and/or access to read everything out there on Plath, who are often influenced by what they read on this Forum.

As someone who has had 20+ years to immerse myself in Plath, and to a lesser extent Hughes, I feel responsible for what I throw out there in the way of theories and interpretations. We are all drawn to certain artists, no doubt because something in their works or their lives resonates with us. But we have to be responsible and fair about our personal demons, obsessions and subjective opinions. I personally find ?love triangles? interesting, and have my personal reasons for doing so, but the Forum is not solely about interpersonal relationships and infidelity. There is more to Sylvia Plath than Assia Wevill?s impact on her life and work. For that matter, there is more to Assia?s life besides Sylvia and Ted. [...] (Kim 5.8.2005, kurssiivi ER.)²⁶¹

Vastuullisuuden merkitystä perustellaan sivuston, osittain näkymättömillä, nuorilla lukijoilla, jotka ajan puutteen tai koulutuksen vähäisyyden takia eivät ole tutustuneet Plathiin syvällisesti. Peräkkäisyysiteillä argumentoiden Kim jatkaa, että (edellisestä seikasta johtuen) tällaiset lukijat ottavat herkästi vaikutteita foorumin kirjoituksista. Heti perään kirjoittaja (omaa statustaan samalla rakentaen) ilmoittaa, että yli kaksikymmentä vuotta Plathiin syventyneenä hän tuntee kantavansa vastuuta siitä, millaisia teorioita ja tulkintoja heittelee ilmoille. Viestin loppupuolella Kim, hieman yllättäen, myös kertoo pitävänsä itsekin kolmiodraamoja kiinnostavina omista henkilökohtaisista syistään johtuen. Näin, erojen tuottamisen ohella, viestissä on havaittavissa myös pyrkimys identifikaation myötä liittoutua vastakkaista kantaa edustavien kanssa – ja siten tavutella näitä viestissä esitetyn näkemyksen puolelle. Kirjoittajan aikaisemmin kertomatta jättämästä, häntä ja keskustelun vastapuolta yhdistävästä kiinnostuksen kohteesta ja toisaalta sen paljastamisesta huolimatta varsinainen argumentti on nimittäin sama kuin aikaisemminkin: foorumi on muutakin kuin Plathin ja tämän elämäntarinaa liittyvien henkilöiden väliset suhteet ja Plathin elämä ja tuotanto enemmän kuin Wevillin vaikutus niihin.

²⁶¹ Kysymysmerkit (puolilainausmerkkien paikalla) alkuperäisessä.

Okkultismikeskustelun parissa viihtynyt ja edellisenä vuonna Kimin viestien tyyliä kritisoinut Lisa A. Flowers yhtyy nyt Kimin huomioihin todeten, että oikeutta sananvapauteen voi käyttää myös väärin. Flowersin mukaan rehtiyttä ei ole vain sananvapauden nimeen julistaminen, vaan olennaisempaa on kysyä, mitä sillä tehdään. Oikeuksien sijasta kirjoittaja painottaakin vastuuta. Samassa viestissä Flowers myös toteaa, että vaikka hän itsekin on keskustellut vuolaasti Assia Wevillistä, tämä keskustelu on mennyt jo liian pitkälle ja on aika lopettaa spekulointi, kunnes uutta tietoa Wevillistä on tarjolla. (Lisa A. Flowers 6.8.2005.)

Sivustoa hallitsee tämän jälkeen keskustelu Ted Hughesin syyllisyydestä ja syyllisyydentunteesta sekä sen pohtiminen, turvautuiko Hughes kohtaloon ja yliluonnolliseen ohittaakseen kysymyksen oman toimintansa vaikutuksesta ja sen myötä myös vastuustaan Plathin ja Wevillin tragedioissa. Keskustelu muuttuu uudelleen metatason väittelyksi David Hallin vähän myöhemmin syyttäessä muita Plathin elämään keskittymisestä tämän tuotannon kustannuksella ja vihjatessa, etteivät nämä varmaankaan ole edes lukeneet *Arielia*. Kirjoittaja heittelee ilmoille säikeitä Plathin runoista ja pyytää muita paikantamaan, mistä ne ovat peräisin, minkä jälkeen hän alleviivaa tarkoitukseksien sen osoittamisen, ettei foorumin väki tunne runoja vaan pui yhä uudelleen vain elämäkertaa. Vaikka kyseinen kirjoittaja vaatii paluuta teksteihin, viestin tarkempi analyysi osoittaa, että siinä argumentoidaan uskriittisen sijasta itse asiassa pikemminkin biografistisen lukutavan puolesta. Kirjoittaja nimittäin kehottaa foorumin yhteisöä etsimään keinon selittää Plathin "elämää runojen kautta", eli toisin sanoen hän peräänkuuluttaa itse asiassa reduktionistista lukureittiä.²⁶²

[...]I suggest that we all go back and read the poems -- and **then** the biographies -- and come at Plath with a more holistic, balanced view. She accomplished so much, poetically, in her brief time on this earth *that I think we do her a dis-service by focusing so much on her unhappy personal life. Let's find a way to blend them, to bring the poems to bear on her life, to explain her life through the poems, but let's not short-change the extraordinary poems by our pre-occupation with her life.*[...] (David Hall 13.8.2005, lihavointi viestin kirjoittajan, kursiivi ER.)²⁶³

²⁶² Redusoiva lukutapa toteutuu myös Hallin (runoanalyysiosiossa julkaistussa) kommentissa runosta "Edge". Tällöin Hall myös ulottaa lukutapansa kaikkia muitakin foorumin Plath-lukijoita koskeväksi todetessaan, että "me kaikki olemme kiinnostuneita siitä, kuka Plath oli ja mitä hän elämänsä loppupuolella ajatteli, ja jos tämä ["Edge"] oli hänen viimeinen runonsa, sitä pitäisi tutkia tarkoin[...]"

²⁶³ Vastaavanlainen ristiriita löytyy saman kirjoittajan muistakin viesteistä. Esimerkiksi vuoden 2006 marraskuussa Hall ilmoittaa kannattavansa paluuta runoihin, mutta samassa yhteydessä kirjoittaa huomattavan pitkällisesti nimenomaan Plathin elämästä ja erityisesti sen lopusta perustellen myös sitä, miksi foorumin kirjoittajien on vaikea olla käsittelemättä kirjailijan elämää ja kuolemaa. Kulttuurinen diskurssi on viestissä keskeisessä asemassa kirjoittajan kohottaessa ääri-ilmauksia käyttäen Plathin erityiseen asemaan ainutkertaisena runoilijana (väitteitään näiltä osin perustelematta) ja toisaalta yleisön kaipauksen kohteena: "It's hard to resist detouring into the personal life, though, since Sylvia killed herself at 30 - Lord, I have a daughter older than that! - and since Ted was such a striking figure - a Laureate, right? They were and are a very attractive and doomed couple, both brilliant, who ended up with each other, with dis-

David Hallin viesti herättää närkästystä useissa keskustelijoissa. Suzanne Burns muun muassa toteaa, että Hallin pitäisi olla tarkkana, kenen kanssa ryhtyy pelaamaan ”runobingoa”, sillä foorumin keskustelijoiden joukkoon kuuluu lukuisia tunnustettuja tutkijoita, jotka ovat kirjoittaneet kirjoja ja esitelmää Plathin tuotannosta, opettavat kyseisestä aiheesta yliopistossa tai vähintäänkin ovat tutkineet kirjailijan tuotantoa intohimoisesti jopa vuosien ajan. Itsekin runoilijaksi tunnustautuva Burns kertoo lukeneensa Plathia ja Hughesia kahdenkymmenenviiden vuoden ajan ja vannoo päihittävänsä Hallin helposti tämän vireille panemassa pelissä, jos sellaiseen ryhdytään. Kirjoittajan mukaan kysymys siitä, miten pitkälle muut ovat *Arielissaan* päässeet, kertoo lähinnä siitä, että Hall itse ei ole voinut käyttää kovin paljon aikaa foorumin viestien lukemiseen. (Suzanne Burns 16.8.2005.)

Vaikka aikaisemminkin teksteihin keskittymistä vaatinut Jack Folsom kiittelee Hallia pyrkimyksestä palauttaa keskustelu kirjailijoiden tuotantoon, tällä kertaa vallattomien keskustelijoiden ojentaminen ei tuota tulosta. Tämä todennäköisesti siksi, että vallattomuus on tässä tapauksessa pelkästään perätyihin normeihin mukautumattomuutta – tietoon ja kokemukseen perustuvaa pääomaa ja niistä kumpuavaa valtaa keskustelijoilta sen sijaan löytyy. Siitä huolimatta, että monet edellisenä vuonna juoruilujupakan yhteydessä sananvapautta kannattaneista ovat siirtyneet puhumaan rajattoman ilmaisunvapauden sijasta vastuusta sanankäytössä, useat vastaavatkin Hallin viestiin ilmaisten paheksuntaa sen alentuvaa ja saarnaavaa tyyliä kohtaan.

Theresa Kennedy myös jatkaa nyt yhä useamman keskustelijan kritisointien keskustelemisen tapojen ja aiheiden parissa. Hän julistaa edelleen ilmaisunvapauden ja suvaitsevaisuuden nimeen ja kirjoittaa olevansa kyllästynyt muiden pyrkimyksiin asettaa rajoja keskustelunaiheille ja -suunnille. Tämä on hänen mukaansa tylsää, kuten kirjoittaja ilmaisee huutomerkillä ja lihavoinnilla kantaansa vahvistaen. Hän myös kehottaa me-retoriikkaa käyttäen foorumin jäseniä jatkamaan keskustelua Plathin elämästä ja tuotannosta ja muista henkilöistä, jotta yksikään kivi ei jäisi kääntämättä. Lisäksi kirjoittaja esittää, ettei sivusto ole paikka, jolla ”snobien elitistisellä diskurssilla suljetaan muita ulkopuolelle tai pelotellaan”. Näin, kvasiloogisiin argumentteihin lukeutuvaa määrällistä retorisenä keinonaan käyttäen ja tosiasiapuheen keinoin, viestin voi tulkitä yhtä lailla pyrkivän tuottamaan kirjoittajan toivoman kaltaista virtuaalito-

astrous results. How can writers to The Forum not deal with that, acknowledge that? It's only human. *On the other hand, as you point out, we should get back to the reason we're all so interested in Sylvia: her poetry. It's dense and provocative and so very personal, unlike the poetry any of us ever read before. We're watching a gifted woman detail her descent into madness and then death. There is no precedent for this in literature. Our hearts break to read those last poems. She wrote at 30: "The woman is perfected." Then she killed herself. And we all want to say, in unison: No! You had so much to live for! Don't think just of your children but of us, who wanted more poems from you! How could you leave us like this?* So yes, by all means, let's get back to the poems. They are, though, inextricably linked with the life. We will always be going back and forth between the life she lived and the poems she wrote. What a treasure trove of literary investigation she has left us.” (David Hall 25.11.2006, kurssiiv ER.)

dellisuutta sen sijaan, että se pelkästään kuvaisi foorumin luonnetta. (Therresa Kennedy 14.8.2005.) Lisa A. Flowers (20.8.2005) kirjoittaa jakavansa tämän huomion elitistisestä diskurssista ja kommentoi Hallin viestiä toteamalla, että tarkoituksellinen alentuvuus ja loukkaaminen eivät luo rakentavaa keskustelua vaan etäännyttävät osapuolia toisistaan saaden aikaan myös riitoja, jotka voimakkaammin kuin mikään muu vievät huomion yhä kauemmas olennaisesta.

Riidan kaava ja keskenään kamppailevien koulukuntien argumentit ovat pitkälti toisintoja edellisiltä vuosilta – ja etiäisiä tulevilta – mutta olisi virheellistä väittää lopputuloksen olevan aina sama. Foorumin luonne ja diskurssien väliset suhteet muuttuivat näiden yhteisöllisten neuvottelujen myötä. Elokuun 2005 keskustelussa aikaisemmin vakiokirjoittajiin kuuluneen, mutta viimeisinä vuosina vain harvakseltaan keskusteluun osallistuneen, Melissa Dobsonin (22.8.2005) viestissä puretaan kiistojen alkusyytä. Olen käsitellyt kyseistä viestiä jo edellä kulttuurisen diskurssin kannalta luvun 4 osion ”Apologeettiset strategiat ja transsendentaalinen kieli” lopussa. En lainaa viestiä toistamiseen, mutta palaan sen sisältöihin tässä käsitellyn keskustelun ja foorumille sopivia aiheita ja näkökulmia koskeneen konfliktin kannalta.

Dobson ilmaisee jakavansa (aiemmin Therresa Kennedyn ilmaiseman) käsitelmän, jonka mukaan syytös kiinnostuksesta Plathiin muussa kuin tutkimuksellisessa mielessä on luonteeltaan elitistinen. Dobson jatkaa kysymällä, kuka foorumilla ei olisi syyllistynyt Plathin tarinalla hekumointiin. Kysymys tuntuu pikemminkin epäsuoralta väitteeltä ja onkin ymmärrettävissä retoriseksi: jokainen, joka on Plathista kiinnostunut, on kiinnostunut tutkimuksellisen mielenkiinnon ohittavalla tavalla myös kirjailijan elämästä.²⁶⁴ Kyseistä väitettä vahvistetaan me-retoriikan keinoin identifikaatiota tuottamalla. Tähän kysymykseen kytkeytyen viestin voi tulkita tarjoavan näkökulman myös foorumin diskurssi-järjestykseen, sillä ydinväite koskee viime kädessä foorumin luonnetta: viestissä esitetyn määritelmän mukaan keskustelijoita vetää foorumille heidän oppineisuutensa ja mahdollisen tutkijataustansa sijasta se, että he muodostavat yhteisön, jonka liimana Plath toimii. Dobson siis näkee kirjallisuustieteellistä diskurssia keskeisempänä foorumilla sellaiset merkityksenmuodostuksen tavat, jotka ovat määriteltävissä kulttuuriseksi ja fanidiskurssiksi. Tämä siksi, että foorumin kirjoittajat muodostavat (viestin representaatioissa) ”yhteisön”, jolle ja jonka puolesta ”Plath puhuu”. Juuri tähän kirjoittajan mukaan perustuvat tunneomistajuudesta sekä erilaiset representaatiot – ”minun Plathini, sinun Plathisi”.

²⁶⁴ Aikaisemmin, Plathin päiväkirjojen uutta sensuroimatonta laitosta koskevassa keskustelussa, myös Jack Folsomin viestin tyyli oli jopa juoruileva ja kiinnostus elämään ja henkilöihin kohdistunut, vaikkakin päiväkirjojen kautta: ”Yes, Stewart, these New Yorker journal excerpts, had they ever reached Aurelia's eyes, would have given her conniptive fits (or as they say in our Southland, "hissy fits"). What struck me in addition to what Stewart observed was Sylvia's very early assessment of Ted's grossness and waywardness, "up close and personal," as it were. That she still on alternate days adored him shows how much magnetism over women he evidently possessed at that time and later. The Smith College sex scenes are classic 1950s stuff: horny guys, trying to score with horny girls who wanted pleasure, but, eh.. not to go ALL the way!” (Jack Folsom 23.3.2000.)

Näin Plath merkityksellistyy viestissä keskustelukumppaniksi, esikuvaksi ja jopa suojelevaksi auktoriteetiksi.

Viestin lopussa kulttuurinen diskurssi valtaa alaa Dobsonin kirjoittaessa (edelleen identifikaatiota luoden), ettei kieli koskaan tule kuolemaan Plathin suussa eikä Plath "meidän". Ironista kyllä juuri kuoleman vuoksi tämä "me" foorumin mahdollistamassa merkityksessä oli olemassa Dobsonin viestin jälkeen vain muutaman vuoden ajan, sillä pian lokakuussa 2007 tapahtuneen sivuston perustajan poismenon jälkeen foorumi aktiivisena keskustelutilana suljettiin. Sitä ennen sivustolla kuitenkin ennätettiin väitellä vielä moneen otteeseen, pyytää paluuta Plathin tuotantoon ja palatakin. Sulkeuman puute piti yllä tarvetta keskustella, mutta myös toisinpäin: keskustelu piti kysymyksiä avoimena ja siten esti sulkeumaa syntymästä. Kuten erään omistautuneen marraskuussa 2005 lähettämästä viestistä käy ilmi, Plathin innokkaalla lukijalla on samaan aikaan halu löytää palapelin viimeisetkin palat, kuten esimerkiksi Plathin kadonneet päiväkirjat, mutta toisaalta myös tarve olla löytämättä – siksikin, että keskustelu voisi jatkua:

My life revolves around literature - I would be a professional reader if I could- and if I ever had to set Plath down in a total and absolute definition I would be at a loss. What if we do one day find Plath's journals, and, in an absolute off chance, everything about her, her life, Ted Hughes, becomes clear? *I hope that one day I get to read the two last installments, but when that's over I don't know what I will do. May we always have this debate, this valuable debate (!!!!!!!!!!!)(Thank God For This Forum!), it makes Plath and all other writers all worth while. [...]* (Sebastian 30.11.2005, kurssi ER.)

5.4 Yhteenvetoa

Sylvia Plath Forumilla esiintyneet kiistat keskittyvät usein Plathin kirjailijakuvan ja toisaalta lukijan oikeuksien määrittelyyn. Näissä keskusteluissa korostuneena on kirjallisuustieteellinen diskurssi, mutta erityisesti keskustelun sävyn kiivasuudessa kirjallisuustieteellinen merkityksenmuodostus siirtyy usein taka-alalle. Plathia koskevan kirjoittelun rajoittamiseen tähtäävissä viesteissä voi jo mekanismin tasolla tulkita olevan läsnä kulttuurisen diskurssin piirteitä. Pyrkimyksen rajojen asettamiseen voi nimittäin katsoa viime kädessä tähtäävän niiden avulla suojellun, eli tässä tapauksessa Plathin, kunnioittamiseen ja kirjailijan muiston arvokkaaseen vaalimiseen.

Edellä tarkastelemissani keskusteluissa keskeistä kirjallisuustieteellisen diskurssin kannalta on myös keskustelun keskittyminen vaihtelevasti teokseen, tekijään tai lukijaan. Foorumin historian mittaan painopisteen voi tulkita siirtyneen alkuvuosien teospainotteisesta näkökulmasta lukijaan ja tämän valtaan merkityksenmuodostajana. Keskustelu myös avautui vuosien saatossa yhä vahvemmin Plathin elämään ja tällaisen keskustelun hyväksymisen suuntaan. Myös feministisen diskurssin voi tulkita voimistuneen, kun henkilökohtaisen sfääriin palautuvaa merkityksenmuodostusta ja aiheistoa sekä toisaalta niiden parissa viihtyviä kirjoittajia ei enää hyväksytty pidettävän arvottomina.

Keskustelussa puhujakategorioilla on tärkeä merkitys osana argumentaatiota. *Sylvia Plath Forumilla* korkean puhujakategorian rakentumisessa olennaisia tekijöitä näyttävät olevan kirjallisuustieteellinen kompetenssi ja sen myötä asiantuntijuus, panostus Plath-ilmiöön ja ilmaisullinen taidokkuus. Samantapaisia näkemyksiä hierarkioiden synnyn lähtökohdista tietokonevuorovaikutteisen (fani)yhteisön toiminnassa on esitetty muissakin tutkimuksissa (esim. MacDonald 1998, 137–9; ks. myös Nikunen 2005, 132). Tässä esittämäni vastaavia havaintoja auktoriteetin rakentumisen perustasta kirjallisuusaiheisella keskustelufoorumilla on tehnyt myös Robert Arpo (2005, 115, 157), joka esittää auktoriteetin rakentuvan tutkimassaan keskusteluryhmässä verkon ulkopuolisen statuksen avulla sekä ryhmäaktiivisuuden ja ryhmässä esitetyn kirjallisuustietouden myötä. *Sylvia Plath Forumin* viestien argumentaatiossa kaikkein tärkein auktoriteetti, johon hyvin usein tavalla tai toisella vedotaan, kuitenkin löytyy foorumin kirjoittajien ulkopuolelta: hän on Sylvia Plath.

Ironinen tyyli oli erityisen korostuneena edellä käsitellyistä keskusteluista ensimmäisessä. Tämä keskustelu käytiin pääosin foorumin alkuvuosien aktiivien ja Plathiin vasta tutustuneen lukijan välillä. Ironian voi tulkita kytkevän keskustelua myös fanidiskurssiin, jonka olennaisiksi piirteiksi ironia ja itseironia on aikaisemmassa tutkimuksessa usein esitetty. Analyysini lomassa esitän tulkinnan ironiasta myös korkean puhujakategorian rakentumista edistävänä tyylikeinona. Ironian voi tulkita (korkeaa puhujakategoriaa tuottavan) keinon ohella kuitenkin myös Burken tapaan trooppina. Sen myötä yksittäisten näkökulmien edustavuus kyseenalaistuu ja tulkitsija pääsee sanotun (kirjaimellisen merkityksen ohittavan) merkityksen jäljille.

Toisaalta ironian voisi ymmärtää jopa eräänlaiseksi indeksiksi. Esimerkiksi syvä affektiivinen tunneside tai vaikkapa toisen kirjoittajan aikaan saama voimakas reaktio näyttävät tulevan piilotetuksi ironian avulla, kun niihin sen keinoin otetaan etäisyyttä. Metaforisesti ilmaistuna ironia olisi tästä näkökulmasta kuvattavissa seuraavasti: se on karanteenin affektin jättämä repeämä verkossa. Kenties ironian merkitystä voisi pohtia laajemminkin tältä kannalta myös fanidiskurssin määrittelyn tapauksessa ja kysyä, onko ironia sittenkään fanidiskurssiin kuuluva piirre vai pikemminkin eräänlainen maski, jonka avulla *piilotetaan fanidiskurssin keskeiset piirteet*, kuten voimakas, välitön affektiivisuus, samastuminen sekä vilpitön innostus jostakin kulttuurisesta kohteesta. Selitystä tällaisen maskin tarpeellisuudesta voisi hakea länsimaisen kulttuurin ideologisesta pohjasta, mihin kysymykseen palaan luvussa 8.

6 PUHETTA RUNOISTA

*...In the beginning
there was gas only
no gravity yet
to gather the tall cold clouds
no life to explode
like pain
on the absolute void.*

*Tonight we are back
where we started...²⁶⁵*

Sylvia Plath Forumilla keskustellaan vuolaasti paitsi ulkokirjallisista ja toisaalta metatason kysymyksistä myös kirjailijan tuotannosta. Runoanalyysejä varten sivustolla on oma Poem analysis -osastonsa, jonka perustamisesta Elaine Connell ilmoitti 31.3.1998. Peter Steinbergin kommentin myötä analysoitavaksi valikoitui ensimmäisenä "The Moon and the Yew Tree". Sivustolle liitetyt muut kolmetoista runoa ovat "Cut", "Thin People", "Tulips", "The Bee Meeting", "Mystic", "Mirror", "Daddy", "Lady Lazarus", "Words", "Ariel", "Lesbos", "Edge" ja "Poppies in July".²⁶⁶ Valtaosa runoista kuuluu Hughesin toimittamaan, vuoden 1965 *Arieliin*. Poikkeuksen muodostavat "Thin People", "Mystic", "Mirror" ja "Lesbos". Näistä ensin mainittu julkaistiin Plathin esikoiskoelmassa *The Colossus and Other Poems*, "Mirror" kokoelmassa *Crossing the Water* ja "Mystic" sekä (Plathin *Ariel*-käsikirjoitukseen kuulunut) "Lesbos" kokoelmassa *Winter Trees*.

"The Moon and the Yew Tree" sai foorumin kymmenvuotisen elinkaaren aikana osakseen melko runsaasti kommentteja - yhteensä 27, joista ensimmäisen päiväys on 31.3.1998 ja viimeisen 5.4.2006. Sitäkin enemmän tulkintoja kirjoitettiin runoista "Tulips" (35), "Lady Lazarus" (43), "Cut" (49), "Daddy" (58)

²⁶⁵ David Hall "Last Supper" 1.12.2000.

²⁶⁶ Ensimmäisten kommenttien päiväysten perusteella runot valittiin foorumilla kommentoitaviksi luetteloni mukaisessa järjestyksessä. Keskustelu runoista "Lesbos" ja "Edge" tosin käynnistyi samana päivänä (26.6.2005). Seuraavan kommentin näistä kahdesta ensimmäisenä sai "Lesbos", mistä syystä "Lesbos" on tässä ennen "Edgeä".

ja "Mirror" (76). Vähiten analyysejä syntyi runoista "Mystic" (11), "The Thin People" (10), "The Bee Meeting" (9), "Edge" (5), "Lesbos" (5), "Words" (3) ja "Ariel" (3).²⁶⁷ Kaikkien neljäntoista runon joukosta "Poppies in July" sai osakseen päiväykseltään myöhäisimmän ensimmäisen tulkinnan, joka myös jäi kyseisen runon kohdalla ainoaksi.²⁶⁸

Kommenttien laajuus vaihtelee yhdestä virkkeestä moneen tuhanteen merkkiin. Pisimmän yksittäisen analyysin laati Stewart Clarke (14.10.1998) runosta "The Bee Meeting". Kirjallisuustieteellinen diskurssi on siinä hallitsevin merkityksenmuodostuksen tapa. Kirjoittaja puhuu "runon minästä" sen sijaan, että samastaisi runon puhujan ja kirjoittajan. Toisaalta kirjoittaja (samaa tapaan kuin vapaan keskustelun puolella) pohtii myös Plathin henkilökohtaisen elämän tilannetta runon kirjoitushetkellä ja tulkitsee tekstin heijastelevan Plathin ja Hughesin aviokriisiä ja siihen johtanutta kolmiodraamaa. Analyysi osoittaa kirjoittajan vakuuttavan kirjallisen kompetenssin: tulkinnassa viitataan Alvarezin kirjoituksiin ja Paul Alexanderin *Rough Magician*, Plathin tuotantoon sekä muuhun kirjallisuuteen – Danteen, Emily Dickinsoniin, Hawthorneen, Pöeeseen, Melvilleen, Roethkeen, Shakespeareen, Shirley Jacksoniin, Stephen Kingiin ja Raamattuun. Otteeltaan analyysi edustaa paljolti vertailevaa kirjallisuuden tutkimusta, vaikkakin siinä on piirteitä myös biografisesta lähestymistavasta.

Siitäkin huolimatta, että runoanalyysiosastolla kyse on runon tulkinnasta, aina kommentit eivät käsitteistön ja näkökulmien osalta edusta kirjallisuustieteellistä diskurssia, vaan kyse saattaa olla arkisemmasta tekstin tulkinnasta tai paino voi olla esimerkiksi patologisoivassa, feministisessä, kulttuurisessa tai fanidiskurssissa – tai kokonaan muualla. Vapaan keskustelun viesteihin verrattuna runoanalyysiosastossa kulttuurinen diskurssi on melko vähäisessä asemassa. Silloin, kun kulttuurista merkityksenmuodostusta esiintyy, se ilmenee yleensä apologettisten strategioiden muodossa. Fanidiskurssi sen sijaan on hieman kulttuurista yleisempi runotulkintojenkin yhteydessä. Yleensä se näyttäytyy lempirunoihin ja suosikkirunoihin kohdistettuina, ihastusta ilmentävinä tunteenilmauksina sekä toisinaan myös samastumisen kokemuksina.

Kirjallisuustieteellinen diskurssi on hallitsevimmillaan erityisesti runoanalyysiosion varhaisimmissa tulkinnoissa. Vuosina 1998 ja 1999 foorumilla näkyvässä roolissa olleet Stewart Clarke, Elaine Connell, Melissa Dobson, Jack Folsom ja Peter Steinberg käynnistivät keskustelun runoista "The Moon and the Yew Tree", "Cut" "Thin people" ja "The Bee Meeting", mutta heidän keskustelunsa myötä syntyneen kirjallisuustieteellisesti vahvan alun jälkeen näidenkin runojen tulkinnoissa alkoivat vähitellen ottaa tilaa muut merkityksenmuodostamisen tavat kirjallisuustieteellisen otteen heiketessä – lukuun ottamatta runoa "The Bee Meeting" koskevaa keskustelua, jossa kirjallisuustieteellinen diskurssi piti pintansa alusta loppuun. Sen sijaan esimerkiksi peukalon leikkaamisen kuvasta käynnistyvää runoa "Cut" koskevissa kommentteissa itsensä silpominen ja masokismi muodostuivat vuosien mittaan keskeisiksi teemoiksi ja tämän myötä patologisoiva merkityksenmuodostus valtasi alaa. Ensimmäisen kerran itsensä

²⁶⁷ Luvut kertovat runoista laadittujen tulkintojen määrän.

²⁶⁸ Analyysin runosta "Poppies in July" kirjoitti Jack Folsom 15.9.2005.

silpomisen teeman nosti esiin Melissa Dobson (22.4.1998), joka tulkitsee runon "itsemurhaksi mikrokosmoksessa" ja "itsensä satuttamiseen liittyvän ainutlaatuisen karkeuden (exquisite indelicacy) ja jännityksen kuvaukseksi". Myöhemmin tätä tematiikkaa kommentoivat myös sellaiset kirjoittajat, jotka tunnustautuivat (entisiksi) itsensä viittelijöiksi ja analysoivat runoa tältä pohjalta.

Runojen "Lady Lazarus" ja "Daddy" kohdalla keskusteltiin vuolaasti muun muassa holokaustikuvastosta kyseisten runojen merkityksen kannalta mutta myös eettisestä näkökulmasta. Näissä keskusteluissa puhututtivat toisin sanoen tekijän oikeudet – se, millaiseen kuvastoon ja tematiikkaan tekijällä on lupa tarttua. Myös *tekijänoikeuksista* ja näihin liittyen lukijan oikeuksista käytiin keskustelua, kun "Arielissa" esiintyvistä "nigger"-sanasta nousi jupakka: Erään kirjoittajan kerrottua korvanneensa runoa lausuaan loukkaavana pitämänsä sanan toisella, heräsi kysymys, kenen omaisuutta Plathin tekstit ovat. Kun vastaanottamisen tapa on syvän kunnioituksen sävyttämä, ei lukija yleensä katso oikeudekseen muuttaa kirjailijan tuotantoa – toisin kuin kiistaan osallistunut kirjoittaja oli tehnyt. Toisaalta omistautunut tuntee muutoksiin harvoin myöskään tarvetta, koska tällainen vastaanottaja yleensä arvostaa tuotantoa sellaisenaan eikä juuri löydä siitä vikoja, vaan esimerkiksi tulkitsee runoilijan käyttäneen rasistista sanaakin vain puhtaasti poeettisessa funktiossa eikä lainkaan loukkaavalla tai halventavalla tavalla. Nämä argumentointiväylät voi nähdä kulttuurista diskurssia ilmentävinä apologettisina strategioina, mutta toisaalta Plathin tuotannon koskemattomuutta vaalivien perustelut kytkeytyvät kirjallisuusinstituution normeihin ja jopa lainsäädäntöön silloin, kun niissä painotetaan tekijänoikeudellisia seikkoja.

Samaan tapaan kuin vapaan keskustelun puolella, kirjallisuustieteellisen diskurssin rooli heikkeni alkuvuosien vahvan alun jälkeen myös runoanalyysiosiossa. Osasyynä tähän saattaa olla vuoden 2000 keväällä perustettu suljettu Yahooon keskusteluryhmä "Sylvia Plath – Focus on Poetry". Ryhmä luotiin sellaisia kirjoittajia varten, "jotka haluavat keskustella nimenomaan Plathin runoudesta" (Anja Beckmann 5.4.2000). Alkuvuosien aktiivit eivät kuitenkaan poistuneet foorumilta kokonaan, ja runoanalyysiosastosta löytyy myös heidän kirjoittamiaan tulkintoja vielä vuoden 2000 kevään jälkeenkin. Jonkinlaisen notkahduksen kirjallisuustieteellisten kysymysten parissa viihtyneiden vakiokeskustelijoiden aktiivisuudessa voi silti havaita keskusteluryhmän perustamisen aikoihin. Esimerkiksi kesäkuussa 2000 analysoitavaksi nostettua runoa "Mirror" kommentoi alkuvuosien viidestä aktiivista ainoastaan sivuston ylläpitäjä Elaine Connell. Tämän runon kohdalla akateemisen eliitin poissaoloon keskustelusta voi toisaalta olla syynä myös se, että runon kommentointi käynnistyi viestillä, jossa varoitettiin plagioinnista. Kyseisen viestin kirjoittaja kertoo antaneensa kolmelle opiskelijalleen arvosanaksi hylätyn näiden kopioitua foorumin kirjoituksia sanasta sanaan. ("Teacher of English 12" 21.6.2000.) Yksi selkeä plagiointitapa löytyy itse asiassa myös runoanalyysiosiosista: Charlesin (8.4.2001) analyysi runosta "Daddy" on Stewart Clarken (6.10.2000) kirjoittaman tulkinnan suora kopio, mutta viittausta alkuperäiseen kirjoittajaan tai muunlaista velan ilmaisevaa muotoilua kopioviestissä ei ole.

Huoli plagioiduksi tulemisesta sen enempää kuin mahdollisuus keskustella suljetun piirin kesken ei silti hiljentänyt akateemista eliittiä täysin: saman vuoden syys-lokakuussa runoa "Daddy" koskevaan keskusteluun osallistuivat muun muassa Stewart Clarke ja Melissa Dobson sekä muita vahvasti kirjallisuustieteellisessä mielessä kompetentteja kirjoittajia. "Edgeä" kesällä 2005 puolestaan kommentoi jopa Plath-tutkimuksen uranuurtaja Judith Kroll.

Analysoin seuraavaksi runojen "Daddy", "Ariel", "Lesbos" ja "Edge" vastaanottoa kiinnittämällä huomiota erityisesti siihen, miten kirjallisuustieteellinen, feministinen, kulttuurinen, fanidiskurssi ja patologisoiva merkityksenmuodostus ilmenevät runoanalyysissä ja miten kirjoittajat perustelevat näkemyksiään. Valinta tarkastella juuri näitä neljää runoa perustuu keskustelun suureen määrään ja toisaalta monipuolisuuteen sekä kytköksiin, joita tulkinnoilla on vapaan keskustelun osioon. "Daddy" esimerkiksi on yksi foorumin eniten kommentteja osakseen saaneista runoista. Siihen kohdistuvissa analyyseissä tulee esiin foorumin keskustelun eri ulottuvuudet paremmin kuin vaikkapa tätäkin enemmän kommentoidun runon "Mirror" kohdalla, minkä vuoksi tarkastelen "Daddy"-tulkintoja "Mirrorin" sijasta. "Arielin" yhteydessä puolestaan käydään keskustelua lukemisen etiikasta ja lisäksi kyseiseen runoon kohdistuvat tulkinnat ovat kiinnostavia foorumilla kiistellyn biografisen lukureitin kannalta. Lopuksi tarkastelen vielä runon "Lesbos" sekä Plathin viimeisiin kuuluvan "Edgen" vastaanottoa. Näitä kahta, kuten myös "Arelia", koskevien kommenttien määrä on runoanalyysiosiossa vähäinen mutta sitäkin kirjavampi erilaisten tulkinnallisten tulokulmien kannalta. Viimeksi mainittuja runoja koskevassa keskustelussa ilmenee myös jännitteitä, jotka heijastelevat vapaan keskustelun puolella käytyjä kiistoja sekä eripuraa tiettyjen kirjoittajien tai tulkinnallisten kehysten välillä. "Arielin" kohdalla vapaan keskustelun viestit myös toimivat analyysini lähtöpisteenä.²⁶⁹

6.1 "Daddy" ja kirjoittamisen etiikka

Plathin lokakuussa 1962 kirjoittaman runon "Daddy" kuvasto on vahvasti kytköksissä holokaustiin: itsensä juutalaisiin rinnastava minä puhuttelee 'sinää', 'isiä', joka pelottavassa autoritaarisuudessaan ja "raakalaismaisuudessaan" näyttäytyy "arjalaisine silmineen" ja "huoliteltuine viiksineen" natsien kaltaisena. Narratiivisen kehysten osalta runo puolestaan ammentaa elektrakompleksista, psykologisesta vaiheesta, joka on saanut nimensä antiikin mytologioiden Elektran mukaan.²⁷⁰

²⁶⁹ Tässä luvussa analyysin kohteena olevissa keskusteluissa käsitelty "Edge" löytyy kokonaisuudessaan analyysin yhteydestä ja "Daddy", "Ariel" sekä "Lesbos", joita lainaan vain osittain niiden pituuden vuoksi, liitteistä.

²⁷⁰ Elektraan viitataan myös Plathin runoissa "Electra on Azalea Path" ja "Colossus". Ivana (28.9.2006) huomauttaa tästä kritiikkinä sellaisille kirjoittajille, jotka kyseen-

Elektra on Agamemnonin ja Klytaimnestran tytär, joka yhdessä veljensä Oresteen kanssa tappaa äitinsä ja tämän rakastajan kostoksi siitä, että he surmasivat Agamemnonin. Elektran tarua on tulkinnut muun muassa Aiskhylos trilogiassaan *Oresteia*. Trilogian toisessa osassa Elektra on isänsä haudalla ja puhuu: "Julma, julma äiti / kaiken uskalsi, pani hautaan julmasti, / ilman saattajia, kansaa, / ilman surijoita, itkemättä, / hallitsijan, puolisonsa julkesi haudata!" (Aiskhylos 1991, 69.) Erityisesti Plathin runo "Electra on Azalea Path" on kytköksissä nimenomaan tähän antiikin mytologioiden Elektraan. Runossa isän kuolema saa runon minän aloittamaan talvehdinnan mehiläisen tapaan. Vasta kahdenkymmenen vuoden kuluttua minä herää – isän haudalla, ja kuten Elektran tarussa, runossa äidin vihjataan liittyvän isän kuolemaan jollain synkällä tavalla: hänen kerrotaan käärineen auki purppuroidun liinan isän tullessa kotiin viimeisen kerran ja runon minän syntymän hetkellä uneksineen tytön isän olevan meressä kasvot pohjaa kohti.²⁷¹ Tragedia on runossa läsnä myös metatatsolla: runon puhuja toteaa neljännessä säkeistössä lainaavansa vanhan tragedian rakenteita.

"Daddyn" narratiivisena kehyksenä toimii ennen kaikkea elektrakompleksi: runon naiseksi määrittävällä puhujalla on ambivalentteja rakkauden ja vihan tunteita isäänsä kohtaan. Tytär myös kertoo runon kahdennessatoista säkeistössä tehneensä isästä mallin ja naineensa sitten vampyyrin, joka joi minän verta seitsemän vuoden ajan.²⁷² Elektrakompleksin kehys ja holokaustikuvasto yhdistyvät rytmin ja loppusoinnuttelun osalta lastenlorumaiseen²⁷³ muotoon:

You do not do, you do not do
Any more, black shoe
In which I have lived like a foot
For thirty years, poor and white,
Barely daring to breathe or Achoo.

Daddy, I have had to kill you.

You died before I had time –[...] (CP, 222.)

Runo on yksi Plathin tunnetuimmista, kuten sitä foorumilla ensimmäisenä tulkinnut Elaine Connell toteaa. Kirjoittaja siteeraa George Steineria, jonka mukaan "Daddy" on modernin runouden "Guernica", ja ilmaisee jakavansa tämän

alaistavat elektrakompleksin relevanssin yhtenä "Daddyyn" sopivista tulkintakehyksistä.

²⁷¹ Tai: uneksineen miehen kohtaavan meren pohjassa skorpionin, onnettomien tähtien alla syntyneen olennon; runon neljännen säkeistön loppu kuuluu: "The truth is, one late October, at my birth-cry / A scorpion stung its head, an ill-starred thing; / My mother dreamed you face down in the sea." (CP, 117.)

²⁷² Myös Plath itse on tulkinnut "Daddyä" tältä kannalta ja esittänyt, että "runon minä on tyttö, jolla on elektrakompleksi" – isän kuollessa tyttö luuli tätä Jumalaksi (esim. Bundtzen 1988, 92). "Electra on Azalea Path" -runon puhuja viittaa itseensä isänsä ajokoiranarttuna, tyttärenä ja ystävänä ja toteaa, että tyttären rakkaus koitui molempien kuolemaksi. (Elektrakompleksista Plathin tuotannossa ks. Bundtzen 1988, 134, 138, 139.)

²⁷³ "Daddyn" lastenlorumaisuudesta on kirjoittanut esim. A. R. Jones (1971).

näkemyksen: Connellin mukaan ”runon kuvaston ja tunnelman väkivalta, viitaukset keskitysleireihin, kidutukseen ja fasismiin todellakin tuovat mieleen Picasson kuuluisimman maalauksen”. (Elaine Connell 25.9.2000.) Rinnastus paikallistaa teosten sisältöjen ja viitekehysten yhdenmukaisuuksia, mutta sen myötä Steiner sekä hänen näkemyksiään toistava Connell myös osallistuvat Plathin runon taiteellisen arvon ja luonteen määrittämiseen: Plath on modernin taiteen mestari ja hänen runonsa yhteiskunnallinen kannanotto.

Steinerin kirjoitus ”Dying is an art”, johon Connell viittaa, on julkaistu Charles Newmanin toimittamassa artikkelikokoelmassa *The Art of Sylvia Plath* (1971). ”Daddyn” ja ”Lady Lazaruksen” kohdalla foorumilla pinnassa ollut kysymys Plathin oikeudesta holokaustikuvastoon on siinä niin ikään esillä. Toisin kuin osa foorumin kirjoittajista, Steiner ei katso, että holokaustista saisivat kirjoittaa vain ne, jotka ovat sen kokeneet. Päinvastoin hänen mukaansa kenties ”juuri ne, jotka eivät ole kokeneet holokaustia, voivat tarkastella sitä kekseliäällä ja rationaalisella tavalla”, kun taas keskitysleirien kauhut kokeneille holokausti ei ikään kuin ole enää reaalisena piirissä, vaan se on liukunut mahdollisen ulkopuolelle. (Steiner 1971, 217–218, ks. myös Rosenblatt 2001, 83.) Ann Keniston (2010, 139–140) taas esittää ettei Plathin ”holokaustirunoissa” (”Daddy” ja ”Lady Lazarus”) ole niinkään kyse siitä, että runoilija pyrki kuvaamaan holokaustia olemuksellisesti, vaan olennaista on se, miten holokausti vastustaa representaatiota. Kenistonin mukaan runojen puhujat saa puhumaan holokaustin sijasta myöhästyneisyyden kokemus (experience of belatedness) ja niitä luonnehtii mahdottomasta positioista käsin (kuten Plathin runojen tapauksessa kuoleman tuolta puolen) menneisyyteen katsominen (mt., 154). Plath on saanut holokaustikuvaston käyttämisestä myös voimakasta kritiikkiä osakseen. Irving Howe (2001, 80) esimerkiksi on pitänyt rinnastusta vääränä (illegitimate), ja elämäkerrallisen kirjallisuuden puolella esimerkiksi Jillian Becker (2003, 68) kirjoittaa, ettei Plathin olisi pitänyt yrittää dramatisoida omaa onnettomuuttaan kyseisen kaltaista rinnastusta käyttämällä.

Myös keskustelun käynnistänyt Connell nostaa esiin kysymyksen Plathin, ”suhteellisen hyväosaisen, ei-juutalaisen naisen”, oikeudesta siirtää juutalaisten holokaustin aikaiset kärsimykset oman henkilökohtaisen, emotionaalisen kärsimyksensä kuvaksi. Connell itse ei tarjoa vastausta tähän kysymykseen vaan vain heittää sen ilmoille ja jatkaa heti perään ”Daddyn” tulkintaan sopivien muiden mahdollisten tulokulmien listausta. Viestin lopussa kirjoittaja vielä siirtyy feministisen diskurssin puolelle ja pohtii runoa vertailevalla otteella naisen masokismin ja uhriuden sekä näistä positioista vapautumisen näkökulmasta:

[...]In "Colossus" Plath remains in the classic, passive role of the *female* who mourns the dying god and sacrifices to the idol. She is still *prostrating herself on the altar of masculinity and performing a traditional, feminine role*.

In "Daddy", she breaks completely free from the victim position and from the power and influence of men. She appreciates what a victim she has been by referring to herself as a Jew, but transcends this by ceremonially killing her father and husband. This killing is not just an individual one, but is part of a ritual joined in by the whole community:

" There's a stake in your fat black heart
And the villagers never liked you.
They are dancing and stamping on you."

The sacrificial victims of ancient, Goddess worshipping cultures were invariably male. Males were considered to be more expendable than women who were more necessary for reproduction. The killing of the father and husband in "Daddy" can be seen as symbolic of this ancient rite and as Judith Kroll in "Chapters in a Mythology: The Poetry of Sylvia Plath" points out:

"Whenever exorcism, or attempted exorcism, of her father or his proxy occurs it is always as a *preliminary to a rebirth which also entails the expulsion of her false self.*"

This same "false self" could be the one who earlier in the poem claims that all women are innately masochistic. [...] (Elaine Connell 25.9.2000, kurssiivi ER.)

Connell siis paitsi analysoi runoa feministisessä kehyksessä myös tulkitsee runon feministiseksi: toisin kuin varhaisemmassa runossa "Colossus", Connellin mukaan "Daddy"-runossa minä vapautuu täysin passiivisesta uhrin roolistaan sekä miehisen vallan ja vaikutuksen alaisuudesta. Connell myös tuntuu tulkitsevan runon viittaavan varhaisiin, jumalattaren palvontaan perustuviin uskontoihin. Kuten edellä todettu, Robert Graves on kirjoittanut niistä teoksessaan *The White Goddess: A Historical Grammar of Poetic Myth*, jota Connellin mainitsema Judith Kroll (2007) on pitänyt tärkeänä tulkinnan avaimena *Arieliin*. Feministinen eetos, jonka Connell runossa paikallistaa, on siis modernia mutta myös ja ennen kaikkea hyvin kauas historiaan kurkottavaa: Plathin tulkitaan manaa- van uudestisyntyväksi matriarkaalista kulttuuria, jossa miehet olivat uhrilihaa jumalattaren kunniaksi rakennetulla alttarilla.

Connell (4.8.1998) tulkitsee feministiseltä kannalta myös runoa "Tulips" ja katsoo, että siinäkin runon puhuja on vapautumassa traditionaalisesta naisen roolista. Vaikka Connell tunnustaa Plathin tuotannon autobiografiset kytkökset, hän pitää Plathin runoja samaan aikaan relevantteina myös yleisemmällä tasolla. Connellin mukaan Plathin tuotannossa nimittäin on poliittinen pohjavirtaus ja esimerkiksi runo "Cut" osoittaa jossain määrin vääräksi sen "tavallisen kritiikin, jonka mukaan Plathin tuotanto on liian narsistista tai solipsistista" (Elaine Connell 20.4.1998).

Runoanalyysiosion keskustelu heijastelee alkuvuosien aktiivikirjoittajien viestien osalta paljolti samoihin aikoihin vapaan keskustelun puolella käytyä väittelyä Plathin runouden luonteesta. Erityisesti Stewart Clarken esittämät tulkinnat Plathista voimakkaan tunnustuksellisena kirjailijana muistuttavat vahvasti kirjoittajan runoanalyysiosiossa esittämiä kantoja. Clarke kieltää runoja "Tulips" ja "The Bee Meeting" koskevissa kommenteissaan muiden kirjoittajien feministiset tulkinnat ja kyseenalaistaa voimakkaasti esimerkiksi runoista "Cut", "The Thin people" ja "Daddy" tehtyjen yhteiskunnallisten tulkintojen relevanssin.

Clarke kommentoi "Daddy" heti Connellin jälkeen ja pohtiessaan runon yhteiskunnallisuutta asettuu viestissään vastakkaiselle kannalle Connelliin nähden: Juutalaisten toisen maailmansodan aikaiset kärsimykset olivat 1960-luvun alussa pinnassa Adolf Eichmannin oikeudenkäynnin myötä. Plath kyllä

saattoi mieltää runonsa yhteiskunnallisesti tiedostavaksi ja kokea ilmaisevansa sen kautta jonkinlaista solidaarisuutta – totesihan hän Peter Orrin haastattelusakin tekevänsä runoistaan (henkilökohtaisen ylittävällä tasolla) relevantteja.²⁷⁴ Toisaalta, Clarke jatkaa, asian voi nähdä niinkin, että Plath ”varasti toisten ihmisten todellisen tragedian ja valjasti sen shokeeraamistarkoituksessa oman pienen psyykkisen turbulenssinsa” kuvaukseen. Clarke itse tuntuisi kallistuvan jälkimmäisen tulkinnan kannalle, sillä viestin lopussa hän toteaa, että ’sosiaalisesti ”relevanttina” runona ”Daddy” on epäonnistunut’, mutta ”kirjallisena voodooon se on raikuva menestys”. Samaa tapaan kuin vapaan keskustelun puolella Clarke ei tässäkään yhteydessä pidä runon heikkoutena sitä, ettei se (Clarken mukaan) ole yhteiskunnallisella tasolla merkittävä. Hän painvastoin arvostaa kostorunona pitämänsä ”Daddy” ja runon perusteella ”syvästi itse-riittoiseksi ja narsistiseksi” määrittelemäänsä Plathia ja kirjoittaa, ettei tämän ”ikonisen runon” ”voima uhata, shokeerata ja liikuttaa ole vähentynyt”. (Stewart Clarke 6.10.2000.)

Runoanalyysiosaston kommenttien kirjava merkityksenmuodostus tulee hyvin esiin, kun vertaa Connellin ja Clarken kirjallisuustieteellisesti virittyneitä tulkintoja heti niiden perään lähetettyyn fanidiskurssin piiriin asettuvaan lyhyeen viestiin:

I love this poem...It's so emotional and beautiful in a sadly depressing way....This is the poem that got me writing....Sylvia Plath is my favorite poet and the only one I would actually go to the library to cheak out a book of her poety....(I'm 13 in case you were wondering)Sylvia Plath is the best poet..... And "Daddy" is the best poem..... (Amanda 15.10.2000.)

Toistuvasta kolmen tai vielä useamman pisteen käyttämisen myötä kirjoittajan ajatukset tuntuvat jäävän ikään kuin kesken – tunne tai mielipide kyllä määritellään, mutta perustelut puuttuvat. Kielen huolittelemattomuus myös synnyttää vaikutelman siitä, että viesti olisi kirjoitettu nopeasti. Viesti ei varsinaisesti osallistu runon tulkintaan, vaan korostuneena on kokemuksen jakaminen. Plathin runo on kommentissa esitetyn mukaan toiminut kirjoittajalle myös inspiraation lähteenä tai kenties jonkinlaisena mallina. Ainakin se on synnyttänyt tämän nimenomaisen viestin, mutta lausetta ”This is the poem that got me writing” voi tulkita myös niin, että ”Daddy” on antanut sysäyksen myös esimerkiksi kaunokirjallisten tekstien kirjoittamiseen.

Viestissä huomio on jossain määrin kirjailijassa kirjoittajan kertoessa Plathin olevan hänen lempikirjailijansa, mutta sitäkin vahvemmin painottuu lopulta lukija ja tämän kokemus. ”Daddy” kommentoivien viestien enemmistössä on yleensä toisin: useimmiten kirjailija on keskiössä ja mikäli tarkastelu painottuu tekstiin, runo joka tapauksessa tulkitaan vähintään jossain määrin tunnuslukselliseksi, minkä seurauksena huomio on epäsuorasti myös kirjailijassa. Biografinen lukureitti ei kuitenkaan aina implikoi kirjallisuustieteellistä otetta. Monissa tapauksissa sen läsnäolo ei näet tunnu perustuvan kirjoittajan tietoi-

²⁷⁴ Kyseiseen haastatteluun viitataan Plath-kirjallisuudessa toistuvasti (ks. esim. Gill 2008, 20–21).

seen valintaan; ainoastaan tulkinnan tulkinnassa (eli tutkijankatseeni seurauksena) se saa paikan ja nimen tulkinnantraditioiden kentässä, kun taas itse tulkinta asettuu kirjallisuustieteellisen diskurssin ulkopuolelle. "Daddyyn" osakseen saamien 58 kommentin joukosta 49 viestissä analysoidaan kyllä runoa, mutta näistä yli puolet on sellaisia, joiden kohdalla ei voi puhua selkeästi kirjallisuustieteellisestä diskurssista.²⁷⁵

Kirjailija voi olla vahvasti huomion kohteena sellaisissakin tapauksissa, joissa runoa ei tulkita tunnustukselliseksi, ja aina runoanalyysiosion viestit eivät edes keskity runon tulkintaan. Esimerkkinä viestistä, jossa huomio on vahvasti kirjailijassa, mutta kommentoitavaa runoa ei määritellä tunnustukselliseksi tai varsinaisesti edes analysoida, tarkastelen lähemmin seuraavaa viestiä:

Sylvia Plath had issues with the *male race* in general throughout her life that becomes apparent throughout her writing; *the ultimate question lies in asking whether she is a victim of circumstance or a spokeswoman against male domination.*

Many believe that yes, she was a *victim of circumstance because of the particular type of men that she attracted/came in contact with*, and of course, the early death of her father. Some believe that the lack of *male influence* is what led her to hold a "grudge" against any male she happened to come into contact with. Obviously, her views regarding men were very different from those of the women around her, which could possibly be due to the events in her life that led her to possess negative connotations towards men.

However, some believe that Plath's opposition and general *hatred towards men* comes not from circumstance, but rather *male dominance*. The popular opinion on this side of the spectrum is that *Plath was able to see clearly the reality of male dominance in the society that she lived in and was one of the few women calling out against it.*

The question remains: did Plath's derogatory experiences with men cloud her visions and insight on male dominance in the world she lived in? Maybe. *Regardless of whether or not Plath's views on the roles of men in that time were accurate, she certainly had past experiences that could have marred any credibility she might have once given the male race.* (Jordanne Fletcher 19.6.2001, kurssiivi ER.)

Analyyysi ei kohdistu "Daddyyn" vaan Plathin ja feminismin suhteeseen. Viestin ensimmäisen virkkeen perusteella kirjoittaja tuntuu lukeneen Plathia tunnustuksellisuuden lukureittiä kulkien, joskaan hän ei määrittele, minkä tekstien perusteella on "ilmeistä", että Plathilla oli ongelmia "miesrodun" kanssa. Mikäli näkemys perustuu esimerkiksi Plathin päiväkirjaan, kommentti ei vielä kerro, miten kirjoittaja on tulkinnut Plathin runoilijana. Toisaalta viesti on lähetetty "Daddyä" koskevan keskustelun osaksi, mikä viittaisi siihen, että kommentti koskee myös tätä runoa ja kenties Plathin kaunokirjallista tuotantoa laajemminkin.

Kirjallisuustieteelliset kysymykset eivät kuitenkaan ole viestin kirjoittajan varsinaisen huomion kohteena, vaan "perimmäinen kysymys" on se, oliko Plath olosuhteiden uhri vai äänitorvi, joka puhui miehistä ylivaltaa vastaan. Kysymys kohdistuu kirjailijaan, ei tämän teksteihin, ja feministinen diskurssi on viestissä hallitsevin merkityksenmuodostamisen tapa. Plathin feministisyyden

²⁷⁵ Luvut eivät ole absoluuttisia vaan tulkinnanvaraisia, sillä erityisesti hyvin lyhyiden kommenttien kohdalla diskurssien määrittäminen osoittautui hankalaksi.

määrittely ja miehiin kohdistuvien asenteiden syy-seuraussuhteiden analyysi jää kuitenkin hyvin yleiselle tasolle kirjoittajan esitellessä erilaisia näkökulmia ilmauksin "monet ajattelevat", "jotkut ajattelevat" ja "yleisen mielipiteen mukaan" määrittelemättä sen tarkemmin, ketkä ajattelevat ja missä teoksissa tai teorioissa. Muun muassa tästä johtuen viestin ote ei ole tieteellinen, vaan feministisiä kysymyksiä pohditaan tutkimuksellisen sijasta pikemminkin arkisella tasolla.

Viestin alussa määritellyn "perimmäisen kysymyksen" sijasta kirjoittaja päätyy lopulta pohtimaan, "hämärsivätkö Plathin alentavat mieskokemukset kirjailijan mielikuvia ja käsitystä miehisestä ylivallasta maailmassa, jossa hän eli". Lisäksi hän toteaa, että "riippumatta siitä, olivatko Plathin näkemykset miesten roolista hänen aikakaudellaan paikkansa pitäviä, kirjailijalla varmasti-kin oli aikaisempia kokemuksia, jotka olisivat voineet pilata mieslajin uskottavuuden hänen silmissään". Kirjoittaja tuntuu siis päätyvän lopulta pohtimaan sitä, oliko miehinen ylivalta todellista Plathin aikakaudella, vai oliko se pikemminkin vain Plathin huonoista kokemuksista johtuva subjektiivinen tulkinta. Painotus on yllättävä, sillä lienee selvä tosiasia, ettei naisten asema Plathin ajan yhteiskunnassa ollut tasa-arvoinen miehiin verrattuna. Yleensä Plathin tuotantoa feministiseltä kannalta pohtineet tutkijat ovatkin pohtineet sitä, *tiedostiko* myös Plath naisten alisteisen aseman (sen sijaan, että olisivat siis kysyneet, oliko se sitä todella). Niin ikään feministisen mielenkiinnon kohteena on ollut sen tutkiminen, missä määrin ja millä keinoin Plath pyrki (tuotannossaan) taistelemaan tasa-arvon puolesta, vai oliko kirjailija sittenkin pikemminkin perinteisen naisen rooliin mukautuva ja jossain määrin jopa naisvihamielinen.²⁷⁶

Feministinen diskurssi on läsnä "Daddy" osakseen saamista 58 kommentista alle viidesosassa. Näissä myös kirjallisuustieteellisellä diskurssilla on yleensä vahva asema. Feministinen näkökulma ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa tarkoita sitä, että myös Plath tai tämän runo luettaisiin feministisiksi. Joissain tapauksissa feminismi voi päinvastoin olla läsnä negaation kautta eli runoa ei määritellä feministiseksi, mutta yhtä kaikki kyseinen diskurssi on läsnä yhtenä näkökulmana, jonka relevanssia runon tulkinnassa kirjoittaja testaa (esim. Lena Friesen 29.11.2000). Joissain tapauksissa taas Plathia ei määritellä feministiksi, mutta "Daddy" tulkitaan feminististen kysymysten kannalta relevantiksi. Jälkimmäiseen kategoriaan kuuluu viesti, jonka kirjoittaja toteaa, "ettei pidä Sylviaa feministinä" mutta ajattelee, että "tätä runoa voisi pitää feministisenä siinä mielessä, että se esittää eräitä kivuliaita kysymyksiä sukupuolirooleista ja miesten/naisten suhteista". Kirjoittaja vielä lisää runon tekvän tämän asettumatta suoraan millekään ideologiselle kannalle, minkä vuoksi "Daddy" onkin kirjoittajasta niin mahtava. (Ivana 28.9.2006.)

Edellä siteeratussa Amandan viestissä "Daddy" määritellään emotionaaliseksi ja kauniiksi "surullisen masentavalla tavalla". Luonnehdinnassa on häivähdyks patologisovaa näkökulmaa, joskin tässä se kohdistuu kirjailijan tai runon sijasta siihen vaikutukseen, joka runolla on lukijaan. Tätä selvemmin patologisovaa näkökulma on läsnä esimerkiksi tulkinnassa, jonka kirjoittaja kom-

²⁷⁶ Esim. Van Dyne 1993; Connell 1998; Wagner-Martin 2003; ks. myös Gill 2008, 26–27.

mentoi runoa kirjallisuustieteellisen diskurssin piirissä onomatopoeettisuuden kannalta ja lisäksi kertoo palanneensa "Daddyyn" viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana yhä uudestaan ja liikuttuneensa joka kerta sen "hallitusta hulluudesta" (Gary Bowers 28.3.2001). Eräs toinen puolestaan puolustaa Plathin oikeutta holokaustikuvastoon kirjailijan masennuksen sekä tämän kokemien menetysten nojalla:

I find it bewildering, reading some of the above comments, that so much criticism has been levelled at Plath. We've been presented with the argument that using Holocaust imagery with which to express personal turmoil and grief, is 'inappropriate' and 'selfish.'

Surely we should remember the circumstances in which the poem was penned? I feel that Plath can be forgiven what some might see as bitter hyperbole; the speaker in 'Daddy' is clearly unbalanced, and struggling to reconcile herself to loss, grief, anger and loneliness. This was a woman trying to bring up two children alone, who arguably, could not cope with her husband, Ted Hughes's, affair with Assia Wevill. The loss of an unfaithful husband is paralleled with the loss of her father, her grief is perhaps the 'black shoe' that she has found herself trapped inside. There is palpable anger towards her father and her husband, both of whom she addresses as 'Daddy.'

[...] The use of colour is extremely evocative in 'Daddy.' *Plath's depression, her all encompassing blackness, is clearly expressed, a white "foot" inside a "black shoe."* Another example is her confusion regarding good and evil, saviour and damnation, "Not God but a swastika... So black no sky could squeak through."

Considering Plath's situation, her depression and grief, I feel that her choice of imagery is not only justified, but thoroughly appropriate. Perhaps in the final analysis, 'Daddy' is addressed to Hughes, the 'fascist,' 'vampire' and 'brute heart' whom she loves and hates herself for loving. (Isla Kennedy 15.10.2001, kurssiivi ER.)

Patologisoivan diskurssin ohella viestissä on piirteitä kirjallisuustieteellisestä ja toisaalta myös kulttuurisesta diskurssista. Kirjallisuustieteellinen ilmenee sanaston ja tulkinnan tasolla: kirjoittaja käyttää käsitteitä "hyperbola" ja "kuvasto" sekä kirjoittaa tulkinnan alussa runon puhujasta samastamatta suoraan kirjailijaa ja runon minää. Analyysin loppupuolella kirjailija ja runon puhuja tosin sekoittuvat. Tämä johtunee siitä, että kirjoittaja on tulkinnut "Daddyyn" vahvasti autobiografiseksi: hänen mukaansa runo ilmentää Plathin kokemusta ympyrän sulkeutumisesta tilanteesta, jossa isän kuolema peilautuu avioliiton kariutumiseen ja kirjailija on jälleen itsemurhan kynnyksellä samaan tapaan kuin parikymppisenä.

Kulttuurinen diskurssi ilmenee viestissä apologeettisen strategian muodossa medikalisoivaan näkökulmaan yhdistyen: kirjailijan masennuksen nojalla kirjoittaja performatiiviseksi ymmärrettävällä tavalla eksplisiittisesti "antaa Plathille anteeksi" runon kontekstissa katkeraksi hyperbolaksi määrittelemänsä holokaustikuvaston. Viesti myös taivuttelee lukijoitaan samalle kannalle. Keinoina tässä toimivat me-retoriikka ja muiden keskustelijoiden (tai ylipäätään foorumin lukijoiden) tunteisiin vetoaminen; kirjoittaja toteaa, että "varmastikin meidän tulisi muistaa olosuhteet, joissa runo kirjoitettiin". Näin Plath saa viestintärepresentaatiossa aseman uhrina tai psyykkisen tilansa vuoksi vähintäänkin syyntakeettomana loukkaavuudessaan rikollisena pidetyn "hyperbolan" käyttöön. Vastuu kirjailijan valinnoista siirretään siis kirjailijalta tämän sairastamalle

masennukselle ja olosuhteille sekä kenties jossain määrin myös masennukseen johtaneet olosuhteet aikaan saaneille henkilöille eli Ted Hughesille ja Assia Wevillille. Syyllistäminen, jos sellaisesta voi puhua, on kuitenkin hienovaraista. Se myös tulee esitetyksi ikään kuin kirjailijan suulla, kun kirjoittaja viestin lopussa viittaa Hughesiin (Plathin runoa lainaten) fasistina, vampyyrinä ja raakalaismaisena sydämenä.

Kirjailijan oikeutta holokaustikuvastoon puolustetaan "Daddy" koskevissa viesteissä myös muussa kuin lääketieteellisessä kehyksessä. Yleensä myönteellinen kannanotto tehdään tekstin genreen eli tässä tapauksessa runouteen liittyviä aspekteja korostaen:

[...]To everyone who complains about the Holocaust imagery: I can't believe all this fuss you're making. For God's sake, "Daddy" is a poem, not an essay or an article!!! It is not meant to be taken literally!! By the same logic, anybody who dares to use the metaphor of 'witchhunt' or 'burning at the stake' (which people do all the time) should be condemned for tastelessness and insulting the real victims of withchunts! And a poem is certainly a place where strong metaphors and hyperbole are far more acceptable than anywhere else. [...] (Ivana 28.9.2006, kurssiivi ER.)

I think that the childish/selfish tone of the poem is part of what makes it work. SP was a child when WWII occurred and obviously the specter of the concentration camps stuck with her (see "The Thin People", among others). So all the images here are childhood ones for her. I find it very artfully compiled...how she used autobiography with huge, horrific events to convey how she herself felt. As for people who say that she 'has no right' etc. to use these images because she has no personal experience of them, etc. I find this logic wrong...what is metaphor, anyway? Are there some metaphors too sacrosanct to be used by writers? (Amy 31.10.2000, kurssiivi ER.)

Lainauksista ensimmäinen on lukuisine huutomerkkeineen ja värikkäine ilmaisuineen tyyllisesti vahvan tunnepitoinen. Keskeisten väitteidensä osalta viesti kuitenkin edustaa kirjallisuustieteellistä diskurssia. Myös yllä lainatussa katkelmassa kirjallisuustieteellisen merkityksenmuodostamisen tavan voi katsoa olevan lopulta keskiössä, sillä varsinainen teesi ja siihen kytkeytyvät argumentit pureutuvat erilaisiin tekstilajeihin liittyviin ominaispiirteisiin ja (niiden implikoimiin) tulkinnallisiin kysymyksiin ja konventioihin. Keskustelijan tuhtumus kohdistuu sellaisiin runotulkintoihin, joissa lukuotteen voi todeta muistut-tavan Holbrookin Plath-tutkimuksen näkökulmaa - niissä "Daddy" luetaan ikään kuin kirjailijan suorana kannanottona, vaikka kyseessä on runo eikä essee tai artikkeli. Ivana myös rinnastaa holokaustin historian muihin vainoihin nostamalla esiin noitavainon esimerkkinä, joka ei tunnu olevan samaan tapaan tulenarka viittauskohde, vaikka senkin aikana teloitettiin lukuisia viattomia ihmisiä. Kommentin kärki ei kuitenkaan ole kunnioituksen peräämisessä noitavainojen uhreille tai edes Plathille. Korostuneena on pikemminkin näkemys, jonka mukaan tarkoituksellinen liioittelu kuuluu sallittuihin keinoihin, kun puhutaan runouden kaltaisesta, kirjaimellisen sijasta vertauskuvallisella tasolla operoivasta tekstilajista.

Yllä lainatuista viesteistä jälkimmäisessä huomio on lajikysymyksen ohella kirjailijassa Amyn pohtiessa holokaustikuvastoa Plathin biografian kannalta. Kirjailijan elämää ei kuitenkaan tuoda esiin kuvaston oikeuttamisen funktiossa, vaan pääkysymys on eettinen ja kirjoittamisteoreettinen kirjoittajan kyseenalais-

taessa logiikan, jonka mukaan kirjailijalla pitäisi olla aiheistaan henkilökohtaisia kokemuksia. Muut keskustelijat tuntuvat Amyn näkökulmasta siis vaativan (tunnustukselliseksi määriteltyä) Plathia pysyttelemään autobiografiassa ja elämäkerrallisen totuuden kannalta sopivassa kuvastossa. Näin tunnustuksellisuus näyttäytyykin tekstin tai kirjailijan olemuksellisen piirteen sijasta rajoittavana lukuasentona, joka kenties vahvemmin estää kuin edistää runon tulkintaa ja hedelmällistä kirjallisuuskeskustelua.

Amy korostaa runouden toimivan kirjaimellisen sijasta metaforisella tasolla. Lisäksi, reaktiona keskustelussa ilmaistuun tuohtumukseen, hän kysyy viestinsä lopussa, ovatko jotkin metaforat liian pyhiä ja loukkaamattomia kirjailijan käytettäviksi. Kysymys kirjailijan oikeudesta holokaustikuvastoon nousee samaan tapaan esiin myös runoa ”Lady Lazarus” koskevassa keskustelussa. Siinä erityisesti runouden tai ylipäätään kaunokirjallisuuden kirjoittajina itsekin kunnostautuneet keskustelijat puolustavat kirjailijan rajoittamatonta sananvapautta (esim. Karma 28.11.2001, Vicki Kabalika 5.12.2001, Saira 25.2.2002). Myös ”Arielin” kohdalla käydään eettistä keskustelua kirjailijan aihe- ja jopa sanavainnosta. Nyt paino kuitenkin asettuu kirjailijan oikeuksien sijasta ennen kaikkea lukijan oikeuksien pohtimiseen.

6.2 Lukijan ”Ariel”

Arielin nimiruno on ”Daddyn” tapaan kirjoitettu lokakuussa 1962, tarkalleen ottaen kirjailijan 30-vuotissyntymäpäivänä 27.10.1962. Runon nimi viittaa kolmeen erilaiseen kehykseen: (1.) Shakespearen näytelmän ”The Tempest” Ariel-nimiseen, noita Sycoraxin puuhun vangitsemaan henkeen, jonka näytelmän päähenkilö Prospero vapauttaa ja valjastaa omiin tarkoituksiinsa; (2.) Jerusalemiin, johon Jesajan kirjassa viitataan nimellä Ariel eli ”God’s Lioness”²⁷⁷ sekä (3.) Ariel-nimiseen hevoseen, jolla Plath ratsasti Devonissa.

Runo alkaa ”pysähdystilasta pimeydessä”, joka äkkiä muuttuu ”aineettomaksi siniseksi”. Runon puhuja toteaa olevansa ”kasvamassa yhteen” Arielinsa kanssa, kun jokin kiskoo häntä halki ilman ja hän kuorii itsestään ”kuolleet kädet, kuolleet ankaruudet”. Minä myös puhuu itsestään Godivana (tai vaihtoehdotisesti tulkittuna puhuttelee Godivaa) viitaten näin 1000-luvulla eläneeseen anglosaksiseen aatelistaiseen, joka legendan mukaan ratsasti alasti Coventryn halki saadakseen miehensä keventämään torppareille asetettua ankaraa verotusta.

Riippuen merkityksestä, jonka Arielille antaa, runon voi tulkita kuvaavan ratsastamista, seksiaktia tai luovaa työtä – tai yhtä aikaa, eri tasoilla, näitä kaikkia (esim. Markey 1993, 28). Näin ollen runo kenties samalla ehdottaa, että mainitut kolme ovat keskenään jollain tapaa analogisia. Yhdistävänä tekijänä voisi nähdä esimerkiksi sen, että niin rakasteleva pari, ratsastaja ja ratsu kuin tekijä ja teoskin ovat olemassa vain suhteessa toisiinsa saaden identiteettinsä osatekijöi-

²⁷⁷ ’Ariel’ on hepreaa ja merkitsee ”uhrialttaria” (Jes 29:1–8).

den välisen toiminnan tuloksena ja näiden sulautuessa yhteen. Jos runon tulkitsee metalyyrisenä kommenttina luovan työn luonteesta, voisi sen lukea myös tunnustuksellisuuden kontekstissa: teos on tekijänsä kaltainen. Mikäli tunnustuksellisuus ymmärretään mimeettisen sijasta performatiivisena toimintana, ajatuksen voisi esittää niinkin, että tekijä *muuttuu* kirjoittamisen aktin tuloksena teoksensa kaltaiseksi.

Runon seksuaalista jännitettä on merkityksellistetty Plath-tutkimuksessa monella tapaa. Markey esimerkiksi tulkitsee emansipatoriseksi määrittelemänsä runon lesboeroottiseksi ja pitää itsestään selvänä, että runon puhuja kuten tämän ratsukin ovat naisia perustellen tätä ilmauksilla ”lioness” ja ”sister” (Markey 1993, 28–30). Holbrook (1991, 151) sen sijaan tulkitsee runon ratsun maskuliiniseksi ja seksuaalisen jännitteen väkivaltaiseksi: runon puhuja tulee hänen mukaansa ratsunsa raiskaamaksi. Väkivalta on Holbrookin tulkinnan mukaan runossa läsnä muullakin tapaa. Kirjoittaja näet esittää, että runon huomio on ”sisäisessä ilossa, kun saa hukuttautua aamuisen ratsastusretken jännitykseen”, mutta lisää heti perään, että ”tämä vitaalisuus saa kuitenkin ilmaisunsa liikkeenä kohti kuolemaa” (mt., 151–152). Tämä siksi, että runon puhujasta (joka Holbrookille on yhtä kuin Plath) tulee aamukaste, joka runon lopussa kuvataan ”itsetuhoiseksi”:

The child's cry

Melts in the wall.
And I
Am the arrow,

The dew that flies
Suicidal, at one with the drive
Into the red

Eye, the cauldron of morning. (CP, 239–240.)

”Arielista” on laadittu runoanalyysiosioon vain kolme kommenttia, jotka ajoittuvat vuosille 2004 ja 2005, mutta kirjoittelua runosta löytyy myös vapaan keskustelun arkistoista. Kirjoittamisen ja lukemisen etiikkaan liittyen kiinnostava on vuoden 1999 syksyllä käyty keskustelu, joka alkaa erään kirjoittajan ikään kuin ohimennen esittämästä kysymyksestä koskien runossa esiintyvää ilmausta ”nigger-eye”. Kirjoittaja viittaa runon neljänteen säkeistöön ”Nigger-eye / Berries cast dark / Hooks” ja siihen liittyen ihmettelee, ’miksi Sylvia käytti ”N-sanaa” ”Arielissa”’:

[...] Finally, a question. Somebody please let me know what you think....Why did Sylvia use the "N-word" in "Ariel"? As if she took her perfect poem and deliberately marred it.²⁷⁸ I do not believe she was a racist! Was this poem published during her

²⁷⁸ Myöhemmässä viestissään Elizabeth selventää ajatustaan runon tahallisesta ”turmelisemisestä”: hän pohtii Plathin käsityksiä Jumalasta ja täydellisyydestä ja kysyy, lisäksi Plath alatyyllisen sanan ”Arieliin” samasta syystä kuin amish-naiset tekevät tahallaan virheen valmistamiinsa tilkkutäkkeihin – koska vain Jumalalla on oikeus täydellisyyteen. (Elizabeth 20.9.1999.)

lifetime, and if so, was this word in it? Or did all of this appear later? [...] (Elizabeth 10.9.1999.)

Elizabethin kysymys kirvoittaa aluksi pari maltillista viestiä, joissa pohditaan sanan "nigger" merkityksiä yhtäältä runon kirjoittamisen aikaan ja toisaalta tänä päivänä. Yksi kirjoittaja toteaa, että aikaisemmin kyseinen sana saattoi esiintyä joidenkin kasvien nimessä ja Plathin tarkoitus tuskin oli sitä käyttämällä pilata runoan, kuten Elizabeth ehdottaa (Suzanne 12.9.1999). Myös Peter K Steinberg (12.9.1999) toteaa, että "nigger" on Plathin runossa puhtaasti värin adjektiivi eikä rasistinen, vaikka se saattaakin särähtää nykylukijan korvassa.²⁷⁹

Elizabeth jatkaa keskustelua pohtimalla shokeeraavana pitämänsä sanan merkitystä runon kokonaisuudessa ja toisaalta yhteiskunnallisessa kehyksessä:

[...]When I say this poem in public, I use the phrase "Nadir-eyed berries," which fits the sound/syllable/image of blackness thing. Nadir has no shock value.

I believe the "n-word" was considered obscene in Plath's day, as well as earlier. Educated white liberals were loath to apply it to other human beings, or flowers, etc. With her Massachusetts Puritan background, *it was probably a shocking word for Sylvia Plath*, like these other daring word-choices: "bastard," "tits," "sperm," and "masturbating (a glitter)."

About a politically-correct vocabulary, that's not anything new, and for some people is probably no more than a (white) mask. But I don't believe Plath was a bigot, even in her heart of darkness. Plus, at this stage the poet was about taking the veils down. She had worked hard for the craft to do it. *So why this word like a fist? It resonates with the subtext of slavery & bondage---little "doll" families menaced by Patriarchs---poverty---loss of individuality....*

Maybe she used the "n-word" to demonstrate the inner--as well as outer--darkness from which the heroine starts her journey. The stasis, darkness, the "sweet blood" could symbolize various kinds of slavery the "I-persona" has been "hooked" on. She had tried to swallow other peoples beliefs. But she moves past them, they become "Shadows." She and Ariel fly toward light. (Elizabeth 15.9.1999, kurssi ER.)

Kirjailija on Elizabethin viestissä vahvasti keskiössä. Tämä ei kuitenkaan toteudu niinkään biografisena luentana vaan ennen kaikkea kirjailijan intentiota koskevan pohdinnan muodossa. Elizabeth tarkastelee Plathin kielellisiä valintoja eettiseltä ja toisaalta runon merkityksen kannalta ja löytää shokeeraavana pitämälleen säkeelle myös relevantin tulkinnan: "Nigger-eye" konnotaatioineen on osa runon puhujan orjuutettua asemaa symboloivaa kuvastoa, ja juuri näistä pimeistä kahleista minä on vapautumassa. Hän lentää Arielinsa kanssa kohti valoa muiden ihmisten orjuuttavien uskomusten jäädessä varjoina taakse. Elizabethin vieroksumat ilmaukset näyttäytyvät siis myös kirjoittajan omassa tulkinnassa merkityksellisinä ja perusteltuina, ja kuitenkin kirjoittaja kertoo korvaavansa alkuperäisen "nigger-eye" -muotoilun ilmauksella "nadir-eye" lausussaan runon julkisesti.

Elizabethin tunnustuksen myötä keskustelun paino siirtyy lukijan oikeuksiin ja lukemisen rajoihin. Elizabethin viestiin heti samana päivänä reagoiva Amy Rea kirjoittaa pitävänsä runon sormeilua hätkähdyttävänä:

²⁷⁹ Plathin tuotannossa on kuitenkin nähty myös rasistisia elementtejä (ks. Pereira 2001).

Regarding comments on Sylvia's use of the N-word, I have to ask Elizabeth: *you read the poem publicly and change the language? As a writer myself, I find that a breathtaking use of material you didn't write. If Plath were alive, maybe she would change it, and maybe not. I don't agree that "nadir" is equal in tone or meaning. Plath was very deliberate in her word choices (the legends of the hours she spent with her thesaurus as testimony) and to arbitrarily remove words you don't like strikes me as censorship -- something I doubt Plath would support.* (Amy Rea 15.9.1999, kurssiivi ER.)

Rea perustelee näkemystään käyttämällä kaksinkertaista auktoriteetilla argumentoimisen strategiaa: Hän kertoo olevansa kirjailija itsekin ja paheksuu tekstin muuttamista tästä positiosta käsin. Viestin lopussa teesiä vahvistetaan myös Plathin (oletettuun) mielipiteeseen vetoamalla kirjoittajan todetessa, että Plath tuskin hyväksyisi tällaista "sensuuria".

Ajatustenvaihtoon liittyy uusia kirjoittajia, jotka ovat yhtä mieltä siitä, että vain kirjailijalla itsellään on oikeus muuttaa tekstiään. Muutama ehdottaa, että kenties Elizabethin ei pitäisi lainkaan lausua "Arielia", mikäli sen esittäminen sellaisenaan tuottaa vaikeuksia (Peter Steinberg 16.9.1999, Deja 17.9.1999, Amy Rea 17.9.1999). Peter Steinberg (18.9.1999) myös huomauttaa ironisesti, että kyseisen runon analysointi on vaillinaista niin kauan kuin Elizabeth ei pysty edes kirjoittamaan kyseistä "N-sanaa" kokonaisuudessaan. Saman keskustelijan mielestä Plathin runo on kaunis sellaisenaan ja se tulisi esittää kirjailijan tarkoittamalla tavalla. Retorisina keinoina Plathin erinomaisuuden rakentamisessa sekä sen myötä Plathin tekstien muuttamisen tuomitsemisessa toimivat tosiasiapuhe ja ääri-ilmaukset sekä mielipiteiden vahvistaminen huutomerkein. Steinberg myös osoittaa kirjailijalle kunnioitusta erottelumuoitoisen argumentaation keinoin kirjoittamalla sanan "poet" isolla alkukirjaimella sekä toteamalla ääri-ilmausta käyttäen, ettei koskaan lukisi runoa muussa kuin sen alkuperäisessä muodossa. (Peter K Steinberg 16.9.1999.)

Vastauksena edellä lainattuun Amy Rean viestiin keskustelun käynnistänyt Elizabeth kirjoittaa Plathin tuotannon olevan kirjoittajan "lahja" yleisölle. Hän myös katsoo olevansa lukijana jonkinlaisessa omistajuussuhteessa Plathin runouteen nähden:

[...]Re: censorship, as to how one CHOOSES to speak another's words (note: I am NOT saying how they "should" appear in print or other media) well, *the poems are out there, they are her gift to us.* I don't feel obligated to walk down an aisle with every single one of Ms. Plath's ideas or words.

You seem to advocate that I "censor" MYSELF--my self s-- thoughts, words...or conform? About my idea which you call a "breathtaking use": thanks, I like your phrase, and recommend Zen meditation (zazen) for your breathing. I intend to keep posting! [...]
(Elizabeth 16.9.1999, kurssiivi ER.)

Elizabeth erottelee viestissään toisistaan sen, mitä lukijalla on oikeus valita ja toisaalta vaatia. Painotuotetta ei voi muuttaa, mutta runoa lausuaan lukijan ei Elizabethin mielestä tarvitse "olla naimisissa Plathin jokaisen ajatuksen tai sanan kanssa". Analogiaa retorisena keinonaan käyttäen kirjoittaja vihjaa, että "Arielin" koskemattomuutta puolustavien suhde Plathin teksteihin muistuttaa avioliiton tapaista sakramenttia, pyhää toimitusta. Näin hän hienovaraisesti esittää muiden Plath-suhteen lähenevän uskonnollista sfääriä ja toisaalta rak-

kaussuhdetta. Itsensä kirjoittaja sen sijaan esittää tämänkaltaisen kiinnittymisen ulko- tai kenties yläpuolella olevana. Ironisen analogiansa ja sitä edeltävän niin ikään metaforisen ilmauksen kautta hän korostaa kaunokirjallisten tekstien kuuluvan pyhän sijasta pikemminkin käyttötavaroiden piiriin: runot ovat lahjoja, joita lukija saa käyttää haluamallaan tavalla. Kysymyksen muotoon puettu kommentti sensuurista puolestaan vihjaa, että kirjoittaja kokee muiden vaatimukset alkuperäisessä tekstissä pitäytymisestä jonkinlaisena mukautumiseen ja itsensensuuriin pakottamisena. Näin hän kääntää asetelman ylösalaisin: sensuuria harrastavatkin toiset keskustelijat suhteessa häneen eikä kirjoittaja itse suhteessa Plathiin.

Rea vastaa Elizabethin viestiin huomauttamalla, ettei kyse ollut kehotuksesta itsensensuuriin, sillä runo ei ole Elizabethin. Rea siis pysyy jo aiemmin esittämässään kannassa: lukijalla ei hänen mukaansa ole oikeutta missään tilanteessa muuttaa kirjailijan tekstiä omiin arvoihinsa nähden sopivammaksi. Omasta reaktiostaan voi keskustella, mutta pahastuminen ei ole peruste tekstin sormeiluun. (Amy Rea 17.9.1999.) Näin ollen Rea korostaa lukijan oikeutta vapaaseen *mielipiteen* ilmaisuun, mutta (tekijänoikeudellisista syistä) ei hyväksy kirjailijan teoksen muuntelemista.

Jos sanoja poistetaan tai korvataan toisilla, on selvää, että teos muuttuu. Siitä tulee lukijan uudelleenkirjoitusta. Toisaalta, kuten Elizabeth myöhemmässä pitkässä viestissään huomauttaa, eräissä tapauksissa, esimerkiksi sovitettaessa näytelmää lavalle, muutoksiin on oikeus. Hän kysyykin muilta, onko sekin sensuuria, vai onko ratkaisevinta vastaanottavan yleisön ja kirjailijan oikeuksien kannalta se, miten pitkä aika on kulunut kirjailijan kuolemasta. Kirjoittajan mukaan sanojen vaihtaminen tai editoiminen on hiljaisuutta parempi vaihtoehto, kun tekstissä on vastaanottavalle yleisölle sopimattomia aineksia. (Elizabeth 20.9.1999.)

Myös Elizabeth perää viestissään kunnioitusta, mutta vaatimus kohdistuu eri ryhmiin ja seikkoihin kuin muilla keskustelijoilla. Kirjailijan ja teoksen absoluuttisen kunnioittamisen sijasta painotus on erilaisten lukijaryhmien kunnioittamisessa sekä kontekstissa määräävänä tekijänä, kun määritellään oikeaa tapaa käyttää tiettyä tekstiä. Kirjoittaja toteaa joko-tai-ajattelun johtavan sensuuriin ja vapauden katoamiseen ja valaisee tällaisen ehdottomuuden ongelmallisuutta nostamalla esiin Mark Twainin romaanin *Huckleberry Finn* sensuroinnin koululaitoksen tarpeisiin. Kirjoittaja toteaa olevansa huolestunut tällaisesta kehityksestä ja kysyy, miten kukaan voi päättää toisen puolesta, mitä toinen on kypsä lukemaan. Ironista kyllä, Elizabethon itse on "Arielia" lausuessaan toiminut vastaavalla tavalla eli päättänyt kuulijoiden puolesta, mikä on heidän korvillään sopivaa kuultavaa. Kysymys on kirjoittajan mukaan kuitenkin valinnasta täyden hiljaisuuden ja tiettyä vastaanottajaryhmää ajatellen tuotetun muokatun version välillä – on parempi tutustua teoksiin editoituina laitoksina kuin jäädä kokonaan ilman. (Elizabeth 20.9.1999.)²⁸⁰

²⁸⁰ Pyytäessään muilta lisää Plathin runoja koskevaa keskustelua kirjoittaja mainitsee lukeneensa runoja vasta vuoden ajan. Noviiisistatuksen rakentuminen tämän paljastuksen myötä saattaa olla yksi syy sille, etteivät Elizabethin esiin nostamat kysymyk-

"Arielista" kirjoitetaan myös vuoden 1999 syyskuussa käydyin keskustelun yhteydessä muussakin kuin tekijän ja lukijan oikeuksien kontekstissa. Esi-merkiksi Suzanne pohtii myös runon ratsastamiseen viittaavaa kuvastoa sekä erityisesti loppua, jonka katsoo olevan tulkittavissa yhtä lailla kuoleman kuin vapauden kannalta:

[...]But we'd be right to say it is not any ordinary horseride. For one thing, she's riding toward the Sun! And on "God's lioness" no less! (Ariel=God's lion/ess.)

Actually, it's the ending that keeps me coming back to this poem. There is that feeling of freedom even in the beginning (the land may be in stasis and it may be dark, but the speaker is moving through it, apparently fast, since it is pouring by), but the feeling of freedom and even of triumph grows with the poem. *The end feels wonderful, she is "the arrow" (like the arrow Buddy Willard's mother implied only a man could be), but there is that ambiguity, that what she is flying toward seems as much like death as it does like freedom. She's an arrow flying, she's dew rising toward the sun, but it's "suicidal" dew and the "red Eye" that is the sun is "the cauldron of morning".* There is a wealth of connotations here, good and bad. Cauldrons appear in a number of Celtic myths, holding magical food or special brews (to give wisdom or new life, for example); witches stir up magic in their cauldrons; cauldrons are used to cook food or to boil laundry or to burn things. *Logic says the red Eye is going to evaporate that dew or burn any arrow right up, yet the whole tone of the poem is still triumphant; this is a ride of freedom, no matter what happens at the end. I like that feeling of freedom.*[...] (Suzanne 20.9.1999, kurssiiv ER.)

Suzanne tuo esiin runon ristiriitaisen jännitteen: runon puhuja on nuoli, mutta se, mitä kohti minä lentää, on tulkittavissa yhtä lailla kuolemaksi kuin vapau- deksi. Tulkinnassa liikutaan pitkälti kirjallisuustieteellisen diskurssin piirissä, mutta kytös myös feministisen diskurssiin syntyy Suzannen viitatessa Plathin romaaniin *The Bell Jar*. Siinä päähenkilön, Esther Greenwoodin, seurustelu- kumppanin äidin kerrotaan ajattelevan, että naisen tehtävänä on olla paikka, josta nuoli eli mies singahtaa kohti tulevaisuutta. Tätä ajatusta Esther ei sulata: sen sijaan, että etsisi turvallisuutta, hän tahtoo itsekin muutosta ja jännitystä – olla nuoli, joka itsenäisyyspäivän rakettien tapaan sinkoilee kaikkiin suuntiin. (BJ 72, 83.)

Estherin voi siis tulkita kamppailevan 1950-luvun perinteistä naisen roolia vastaan.²⁸¹ Monien feminististen Plath-tutkijoiden tapaan Suzanne ulottaa tämän feministisen juonteen myös *Arielin* nimirunoon: runon minä, "White Godiva", ei vain haaveile aktiivisen toimijan roolista, vaan on sellainen – nuoli, joka lentää kohti tulevaisuutta. Toisaalta Suzanne paikallistaa runon puhujaan liittyvien attribuuttien ambivalentin luonteen: minä on nuolen ohella myös aamukaste, joka aamun sarastaessa haihtuu. Jos runon minän tulkitseekin siis olevan eräänlainen naisliikkeen pioneeri, joka päättää omaksua turvasataman si-

set synnyttä lisää keskustelua. Vain Peter Steinberg (24.9.1999) tiedustelee alentuvaan sävyyn, mistä runosta "Elizabeth-kulta" haluaisi jutella. Foorumin elinkaaren aikana sensuurista ja itesesensuurista kuitenkin keskustellaan muissa yhteyksissä toistuvasti, kuten edellä todettu, ja eräät kirjoittajat pyrkivät oikeuttamaan esimerkiksi ulkokirjallisten seikkojen puimista juuri sananvapauden nojalla.

²⁸¹ Päiväkirjassaan Plath pohtii Nortonin äidin olleen jossain määrin oikeassa – miehen tulisi määritellä suunta ja naisen tarjota uskon ja rakkauden emotionaalinen voima (UJ, 454).

jasta perinteisesti miehille varatun roolin, on todettava, että tämä rooli koituu minän kohtaloksi: hän tietää tuhoutuvansa. Toisaalta, Suzanne toteaa, runo on täynnä vapauden ja riemun tunnetta, jota aavistus lähestyvistä lopusta ei himmennä.

Myös varsinaisessa runoanalyysiosastossa analysoidaan "Arelia" itsetuhoon tematiikan kannalta. Ensimmäisen kommentin on kirjoittanut Jack Folsom:

This poem, written on Plath's 30th birthday, is about a woman breaking free from the psychological fetters that had bound her from childhood--the "shoulds and oughts" of a woman's role in that time. Now in October 1963, Plath is emerging from the trauma of her failed marriage, rediscovering and redefining herself in a psychic re-birth.

[...]Black ("Nigger-eye") berries "cast dark/ Hooks--": literally the blackberry bushes have sharp thorns, as in an earlier poem ("Blackberrying"), but both there and here in this poem the "hooks" stand for all the fetters that have grasped and even entrapped the speaker for so many years. The "Black sweet blood mouthfuls" of temptations proffered by others (*her dominating mother's expectations and praise of success, for example*) are now "Shadows," left behind in that pre-dawn darkness. Now, "Something else/ Hauls me through air," and that is the force-spirit of Ariel! [...]

What else? "The child's cry/ melts in the wall." She is released for a time from the mothering role, and she is transformed, now become an arrow, launching forth into the sky, immediately re-named metaphorically as "The dew that flies/ Suicidal." *But hold on there, you Plath suicide fans!* It is the dew that is suicidal, not the woman--why? Because the dew evaporates into the heat of the sun as the morning progresses. The arrow/dew is "at one with the drive/ Into the red// Eye, the cauldron of morning." That is the cauldron of re-birth and re-illumination described by Robert Graves in *The White Goddess* (p. 88).

Finally, then, we're looking at a transcendence, a mystical union with the Oversoul, what T.S. Eliot called "the still point of the turning world," beyond time and space. We seem to be witnessing a ritual death of the personal self through absorption into the universal spirit of the Goddess. Quite a few of Sylvia Plath's later poems show this anagogic interest--almost a yearning, you might say, for union ("fusion," you might call it) with the ultimate spiritual dimension of Existence. [...] (Jack Folsom 4.3.2004, kurssiivi ER.)

Kuten erityisesti sivuston perustamisvuonna käydyissä keskusteluissa, tässäkin Folsom eliotlaisen modernismin hengessä esittää kuoleman merkitsevän Plathilla henkilökohtaisuuden kuolemaa ylipersonallisen tason saavuttamisen prosessissa. Kommentissa on kaikuja Folsomin tasan kuusi vuotta aiemmin vapaan keskustelun puolelle lähettämästä viestistä, jossa kirjoittaja pohtii Plathin luomisprosessia ja ehdottaa, että Plath sai runoihinsa alkusysäyksen jostakin tosielämän kokemuksesta tai ärsykkeestä, jonka kirjailija sitten muunsi metaforan kautta toiseen tietoisuuden ulottuvuuteen. Folsom kutsuu tätä ulottuvuutta anagogiseksi: se on "multitietoinen tulkinta tietyistä kokemuksesta, joka singahdtaa ensin kirjaimellisen, sitten allegorisen ja moraalisen ulottuvuuden läpi kokemuksen äärimmäiseen spirituaaliseen ja mystiseen merkitykseen". Folsomin mukaan runosta tulee näin lähtökohtaansa nähden etäännytetymmpi ja "taiteellisempi"²⁸², vaikkakin kirjoittajan mukaan monet runoista ovat myös voimakkaan henkilökohtaisia, jos tunnistaa niiden viittaukset. (Jack Folsom 4.3.1998.)

²⁸² Lainausmerkit alkuperäisessä viestissä.

Samassa vuoden 1998 maaliskuun viestissä kirjoittaja tulkitsee myös "Arielia" ja esittää, että "yksi tärkeä kuva Sylvian mielessä on juuri tämä eteenpäin singahtaminen" ja "psykologisista kahleista vapautuminen [...] henkisen uudestisyntymisen punaisuuteen". "Arielissa" tämä uudestisyntyminen on Folsomin mukaan "olla yhtä Arielin kanssa" – sekä sanan hevoseen että "Jumalan naarasleijonaan" viittaavissa merkityksissä – minkä tuloksena syntyvän uuden identiteetin merkitys puolestaan on olla "apokalypsin ja ilmestyksen edustaja". (Jack Folsom 4.3.1998.)

Myös runoanalyysiosion "Ariel"-analyysissään Folsom kirjoittaa Plathin "kaipuusta sulautua olemassaolon äärimmäiseen henkiseen ulottuvuuteen", joka lienee se "anagoginen ulottuvuus", johon Plathin katsotaan päätyneen viestin alussa luonnehdittujen elämäkokemusten ja olosuhteiden kuvaamisesta. Vaikka Folsom katsoo Plathin ylittävän runoissaan niiden alkusysäyksenä toimineet tosielämän kokemukset, on hänen tulkinnassaan myös biografisella lukureitillä keskeinen rooli. Kenties tästä johtuen ja analyysin vahvasta kirjallisuustieteellisestä otteesta huolimatta Folsomin tulkinnassa runon minä ja kirjailija sekoittuvat.²⁸³ Kirjoittaja esittää runon varjojen edustavan muiden parempina pitämiä houkutus- ja heti perään sulkeissa tarkentaa, mitä nämä houkutukset voisivat olla: "esimerkiksi hänen dominoivan äitinsä odotukset ja kiitokset menestymisestä". Kirjoittaja viitanee tässä kirjailijan äitiin, Aurelia Plathiin²⁸⁴, sillä runossa äideistä ei ole puhetta eikä runon minän historiaa muutakaan tuoda esille. Tältä osin luentaa voisikin pitää analyysin kohteena olevan säkeen "black sweet blood mouthfuls" biografismin suuntaan lipuvana ylitulokintana.

Folsomin kommentoimissa itsemurhan tematiikkaa viestin argumentaatiossa ilmenee vasta-argumentilta ennakkoon suojautumisen strategia: Kirjoittaja pyytää "itsemurha-Plathin faneja malttamaan vähän" ja esittää, ettei itsetuhoinen ole runon nainen vaan aamukaste, joka aamun sarastuksen jälkeen haihtuu auringon kuumuudessa. Kommentti lienee esitetty Stewart Clarken tapaisille, kirjailijan persoonaan ja itsemurhaan tulkintansa perustaville Plathin lukijoille, sillä niin vahva on Folsomin oletus potentiaalisen seuraavan kommentoijan itsemurhapainotteisesta luennasta. Vasta-argumentilta ennakkoon suojautumisen ohella argumentaatiostrategiana toimii tosiasiapuhe, kun tulkinta siitä, ettei "suicidal" viittaa runon puhujaan, esitetään ikään kuin faktana tai ainoana mahdollisena tulkintana, vaikei se sitä ole. Kuten edellä on todettu ja niin kuin "Arielista" seuraavaksi kirjoittaneen Daniela Floca (23.9.2004) kommentissa todetaan, runon minä näet määrittelee itsensä nuolen ohella myös aamukasteeksi eli aamukasteeseen liittyvät luonnehdinnat koskevat myös runon naista.

Floca kritisoi Folsomin tulkintaa myös muilta osin. Kirjoittaja esimerkiksi kiistää Folsomin viestissä yhtenä aspektina mukana olleen feministisen luennan

²⁸³ Myös vuodet sekoittuvat: "Ariel" on nimittäin kirjoitettu vuonna 1962. Vuoden 1963 lokakuussa Plath ei enää ollut elävien kirjoissa.

²⁸⁴ Plath kirjoittaa äitinsä valinnoista ja uhrauksista sekä omista vihantunteistaan tätä kohtaan päiväkirjassaan (esim. *UJ* 429–436). Samaa tematiikkaa on käsitelty myös Plath-tutkimuksessa (ks. esim. Gill 2008, 3; Alexander 2003; Stevenson 1998).

relevanssin sillä perusteella, että Plath ”eli aikakaudella, jolloin populaarikulttuurin edistämä kuva naisista ja sen naisille tarjoamat roolit olivat vahvan stereotyyppisiä”. Kirjoittajan mukaan Plath kyllä ”keksii ja uudelleen keksii itsensä tuotannossaan ja voimaantuu, muttei kuitenkaan koskaan ’voita’, sillä hänen pelaamassaan pelissä on kyse itseironiasta”. Tässäkin kommentissa feministinen näkökulma on siis läsnä, mutta Plathin tuotannon määrittelyn kannalta negaation kautta.

Myös kirjallisuustieteellisellä diskurssilla on viestissä sijansa kirjoittajan kritisoidessa Folsomia tämän elämäkerrallisesta lukutavasta: kirjoittajan mukaan biografista tutkimusotetta ei pitäisi hyödyntää laajasti Plathin tuotantoon ”siksikään, ettei biografiselle tiedolle ole tarvetta Plathin taiteen oikeuttamiseksi”. Flocan mukaan Plathin taide ”pärjää omillaan ja puhuu omasta puolestaan”, mistä syystä kirjoittaja pitää Folsomin ”oheisinfoa” runon kirjoitusajan kohdasta ja Plathin avioliiton tilasta tarpeettomana ja irrelevanttina runon ymmärtämisen kannalta. (Daniela Floca 23.9.2004.)

Flocan viestin retoriikkaa tarkastelemalla voi huomata, että kritiikki perusteluineen on sisäisesti ristiriitaista: ”Arielin” feministisen luennan relevanssin kiistäessään Floca nimittäin perustelee kantaansa kirjailijan elämän ja kuoleman ajankohdalla eikä niinkään runon sisällöstä käsin. Viestin alun ponnekkaassa biografisen tutkimuksen kritiikissä on kaikuja uuskiittisen luennan ihanteesta, mutta tämä jää pelkäksi dogmaattiseksi kehykseksi ja vaille käytännön sovelusta, kun itse tulkinta lipuu kohti kirjoittajan kritisoimaa tutkimusotetta.

Yhtä kaikki on ironista, että juuri Folsom saa osakseen kritiikkiä biografisesta lukutavasta; kyseinen kirjoittaja kun oli yksi niistä, jotka foorumin historian eri vaiheissa paikoin voimakkainkin sanankääntein vaativat paluuta biografian ääreltä Plathin taiteeseen. Toisaalta biografia on Folsomilla tässä mukana runoanalyysin osana, ei Plathin taiteesta irrallisena keskustelunaiheena.

6.3 ”Lesbos” ja ”Edge” – sekä Assia Wevill

Kokoelmassa *Winter Trees* (1972) julkaistu ”Lesbos” ja *Arielissa* (1965) ilmestynyt ”Edge” eroavat toisistaan monella tapaa. Ensimmäistä voi pitää rytmin ja emootioiden osalta roiskivana ja polveilevana puheenomaisena vuodatuksena, siinä missä jälkimmäinen on niin muodon kuin tunteenkin tasolla hallittu ja tiivis. ”Lesbos”-runon konteksti on arkinen, kun taas ”Edgen” kehyksenä toimii pikemminkin eräänlainen antiikin tragedianäytelmästä tai unesta poimittu kuva.²⁸⁵ ”Lesbos” syntyi edellä käsiteltyjen runojen tapaan lokakuussa 1962, ”Edge” puolestaan seuraavan vuoden helmikuussa, viikko ennen Plathin itsemurhaa.

²⁸⁵ Plathin tiedetään kirjoittaneen runot ”Edge” ja ”Balloons” samana päivänä, viikko ennen itsemurhaansa (esim. Van Dyne 1993, 170). Näistä jälkimmäisessä kehys on runon ”Lesbos” tapaan ja toisin kuin ”Edgessä” arkinen, ja siinäkin lapset ovat keskiössä.

Runoilla on toisaalta myös yhtymäkohtia. Molemmissa esimerkiksi esiintyy lapsia dramaattisissa konteksteissa. ”Lesbos”-runossa runon minä puhuttelee ’sinää’, jonka mielestä minän pitäisi ”hukuttaa tyttärensä”. Runossa on myös poika, lihava etana, jonka ’sinä’ ”voisi syödä”:

[...]You say I should drown my little girl.
She'll cut her throat at ten if she's mad at two.
The baby smiles, fat snail,
From the orange linoleum.
You could eat him. He's a boy. [...] (CP, 228.)

”Edgessä” kuolema koskettaa lapsia vieläkin suuremmin ja näiden ohella myös lasten äitiä. Kuollut nainen on sulkenut lapsensa, valkoiset käärmeet, takaisin itseensä niin kuin ruusu sulkee terälehtensä:

The woman is perfected.
Her dead

Body wears the smile of accomplishment,
The illusion of a Greek necessity

Flows in the scrolls of her toga,
Her bare

Feet seem to be saying:
We have come so far, it is over.

Each dead child coiled, a white serpent,
One at each little

Pitcher of milk, now empty.
She has folded

Them back into her body as petals
Of a rose close when the garden

Stiffens and odors bleed
From the sweet, deep throats of the night flower.

The moon has nothing to be sad about,
Staring from her hood of bone.

She is used to this sort of thing.
Her blacks crackle and drag. (CP, 272–273.)

Lapsiin liittyvien dramaattisten ainesten, naiskuvan ja kuusymboliikan vuoksi runoja voisi tulkita Robert Gravesin (1966) käsittelemän jumalatarmyytin kontekstissa. Runojen kuvastossa ja tematiikassa voi nimittäin nähdä piirteitä kolminaisesta jumalattaresta (Triple Goddess), ”primitiivisen naisen personifikaatiosta – naisesta luojana ja tuhoajana”, jota symboloi kuun kolme vaihetta uudesta kuusta täysikuun kautta alakuun vaiheeseen sekä värit valkoinen, punainen ja musta (ks. Graves 1966, 386).²⁸⁶ ”Edgessä” viittaussuhde on selvä: kuten

²⁸⁶ Plathin värisymboliikan yhteydestä Gravesin teoriaan ks. Kroll 2007, 4, 60–62.

Kroll (2007, 63) kirjoittaa, runon nainen ja valkoista jumalatar symboloiva kuu ovat yhtä – ”kuolleita, kylmiä, ’täydellistyneitä’” ja ”saavuttaneet lopullisen yhteytensä”. Kroll myös toteaa, että ”samaa tapaan kuin nainen on ’sulkenut’ kaksi lastaan ’takaisin ruumiiseensa’, niin myös kuu – naisen äiti – on jollain tapaa sulkenut tyttärensä itseensä”. Runon nainen, kuten myös naisen kanssa rinnasteinen kuu, olisi toisin sanoen tulkittavissa Gravesin käsittelemän myytin jumalattareksi sen tuhoavassa olomuodossa. Lapsiin viitataan valkoisina käärmeinä, millä seikalla on niin ikään keskeinen asema myytissä: jumalattaren rinnalla ei alun perin ollut jumalia, mutta jumalattarella oli rakastaja, joka oli vaihtoehtoisesti ”siunauksellinen viisauden käärme” tai ”siunauksellinen elämän tähti”, jumalattaren poika. Näistä kumpikin sai surmansa, käärme pojan toimesta pojan kohtaloksi puolestaan koituessa jumalattaren rakkaus. (Graves 1966, 387–388.)

”Lesbos”-runon edellä lainattu, pojan syömiseen viittaava säe on tulkittavissa hellyydenosoitusta ilmentäväksi kielikuvaksi – lapsi on syötävän ihana. Samaa aikaan sen voisi kuitenkin lukea myös jumalatarmyytin kontekstissa: minä näkee ’sinän’ kuujumalattaren (tuhoavan aspektin) kaltaisena olentona, joka rakkaudellaan tuhoaa pojan. Kuu, valkoisen jumalattaren symboli, on runossa myös suoraan läsnä:

O jewel! O valuable!
That night the moon
Dragged its blood bag, sick
Animal
Up over the harbor lights.
And then grew normal,
Hard and apart and white. [...] (CP, 229.)

Kuujumalatar on keskeinen Gravesin teoksessa myös runousopillisessa mielessä: naisen on oltava joko ”hiljainen muusa ja inspiroitava runoilijoita naisellisellä läsnäolollaan”. Toinen vaihtoehto on olla ”muusa täydellisessä merkityksessä” mukaan lukien muusajumalattaren kolmas olomuoto, jossa tämä ”syö poikueensa”, ja kirjoittaa jokaisessa muusan kolmesta eri roolista ”antiikin auktoriteetilla”. Naisen ”tulisi olla näkyvä kuu: puolueeton, rakastava, ankara ja viisas”. (Graves 1966, 447.) Nämä opinkappaleet Plath tuntuu omaksuneen yhtäältä kirjailijana ja toisaalta siirtäneen ”Edgen” naiselle. ”Lesbos”-runon kohdalla tulkinnallista relevanssia tuntuisi puolestaan olevan erityisesti Gravesin huomiolla siitä, ettei kodinhengittäjän rooli ole valkoisen jumalattaren tapaisille naisille sopiva, sillä valkoinen jumalatar on ”ikuinen toinen nainen” ja ”tavallisessa kotielämässä jokaisen raivottaren ja muusan sydämessä väijyy houkutus tehdä itsemurha” (Graves 1966, 449).²⁸⁷ Runon lopussa minä todistaakin ’sinän’ tukehduttavaa asemaa kodin piirissä, miehen ja lasten palveluksessa:

²⁸⁷ Hughesin mukaan Gravesin näkemyksellä siitä, ettei muusan koskaan tulisi muuttua tai ryhtyä vaimoksi, oli ollut ”erityisen vahva vaikutus Plathiin” ja että teoksella *The White Goddess*, jonka Plath tuns erittäin hyvin, yleensäkin oli Plathiin ”hirmuinen vaikutus” (Kroll 2007, xxxix).

[...]Every day you fill him with soul-stuff, like a pitcher.
 You are so exhausted.
 Your voice my ear-ring,
 Flapping and sucking, blood-loving bat.
 That is that. That is that.
 You peer from the door,
 Sad hag. "Every woman's a whore.
 I can't communicate."

I see your cute décor
 Close on you like the fist of a baby
 Or an anemone, that sea
 Sweetheart, that kleptomaniac. [...] (CP, 229.)

Vahvemmin kuin sisällölliset piirteet, runojen niputtamista yhteen perustelelee ennen kaikkea niiden runoanalyysiosiossa osakseen saama vastaanotto. Kumpaakin on tulkittu ensimmäisen kerran 26.6.2005 ja molempien kohdalla keskustelujen olennaisena moottorina toimi Therresa Kennedy, jonka rooli myös foorumin viimeisinä vuosina käydyissä kiistoissa oli keskeinen. Kuten vapaan keskustelun viesteissään, myös runotulkinnoissaan Therresa Kennedy painottaa kolmiodraaman ja erityisesti Assia Wevillin merkitystä, ja tämän aspektin relevanssista "Edgeä" ja "Lesbosia" koskevassa keskustelussa paljolti väitellään.

"Lesbos" on kommentoinnin kohteena ensin vapaan keskustelun puolella: Therresa Kennedy kirjoittaa siitä maaliskuussa 2005 äitiyden tematiikan kannalta mutta päätyy määrittelemään runon jo tällöin ennen kaikkea Assiaan kohdistuvaksi hyökkäykseksi, "kostonrunoksi" (Therresa Kennedy 26.3.2005). Vähän myöhemmin sama keskustelija kirjoittaa monien tekevän tulkinnoissaan sen virheen, että "olettavat Sylvia Plathin juurruttaneen runoihinsa runsaammin allegorista merkitystä" kuin mitä niissä todella on. Kennedyn mukaan Plath ei ole erityisen vaikeasti ymmärrettävä runoilija, vaan kirjailijan myöhäisrunot ovat "voimakkaan tunnustuksellisia" ja pikemminkin "terapeuttista vuodatus-ta" ja kirjailijan "rasittuneen psyyken vihaista puhdistamista" kuin "erityisen kompleksisen allegorisen merkityksen läpituokemia". Myös "Lesbos"-runon Kennedy tulkitsee tältä kantilta ja tässäkin korostaen runon yhteyttä Assia Wevilliin:

[...]She once said, if I recall correctly, that one of her poems, I think it was "Lesbos" was really about all these unconscious and symbolic concepts, when now *after much examination of her personal life, it is not difficult for us to ascertain that "Lesbos" is really a rant on Assia Wevill and her anger at her husband's impotence to recognise sociopathy and entitlement in the woman that was to ultimately ruin her marriage.* "Lesbos" is a rant poem and nothing more. It's also exceedingly painful to read as it is so clearly a recounting of *actual experiences and perceptions* she endured and suffered from.

Remember, I'm the gal who sees Assia Wevill as the main force in the break up of their marriage. So, I think in *her* mind, in Sylvia's mind, it was probably easier to misdirect her intentions with regard to her poetry as she explained it to others. *She was known to if not outright lie, then to bend the truth.* [...]

The poem "Lesbos" was so *confessional as to probably embarrass her also, hence the habit she had of telling people there was more meaning behind many of her poems than was really there.* A huge number of her poems, her later poems are *direct attacks* on Ted Hughes

and also Assia Wevill. For example, "The Rival", "Lesbos", "Edge", "Death & Co." are all in my estimation directly linked to Assia, with concrete references to Assia, keywords, allusions etc. [...] (Therresa Kennedy 30.4.2005, kursiivit lihavoidun sanan kursiivia lukuun ottamatta sekä lihavointi ER.)

Ääri-ilmaisut ja tosiasiapuhe sekä erottelumuotoinen argumentointi ovat viestissä keskeisessä roolissa: Kirjoittaja esittää runon olevan "oikeasti" vuodatus Assia Wevillistä ja Plathin vihantunteista "eikä mitään sen enempää", vaikka kirjailija muuta väittikin. Hieman jäljempänä Kennedy vielä korostaa Plathin esittäneen runonsa merkitykseltään syvempinä kuin mitä ne "todella" olivat. Väitettä "Lesbos"-runosta Assia Wevilliin kohdistuvana hyökkäyksenä vahvistetaan myös tosiasiapuheeseen yhdistyvän, identifikaatiota tuottavan metretoriikan keinoin: kirjoittajan mukaan Plathin henkilökohtaiseen elämään kohdistuneiden tutkimusten myötä "meille" ei tuota vaikeuksia selvittää, että "Lesbos" on vuodatus Assiasta.

Kennedyn tapa tulkita kirjallisuutta on vahvasti kirjailijaa ja tämän intentiota painottava: tekstin merkityksen ajatellaan olevan kirjailijan siihen lataama. Lisäksi viesti implikoi singulaarista totuuskäsitystä sisältäessään oletuksen, jonka mukaan olisi olemassa "totuus" runosta, jonka kirjailija voi jälkikäteen paljastaa tai jota tämä voi halutessaan "muunnella". Toisin kuin Plathin voimakkaan tunnustukselliseksi määrittelevän Stewart Clarken näkökulmassa, äärimmäinen tunnustuksellisuus ei näyttäydy Kennedylle voimavarana vaan jonakin, joka "todennäköisesti hävetti kirjailijaa itseäänkin".

Therresa Kennedyn biografistisuudessaan vahvan redusoivaan sekä toisaalta kirjailijaan merkityksen koodaajana nojaavaan tulkintatapaan puututaan foorumilla jo muutaman päivän kuluttua, kun runoilijaksi itsensä määrittelevä Kate Durbin kysyy, "onko runo yhtä kuin kirjailijan intentio, vai onko se jotain erillistä ja enemmän". Uskriitikkojen näkemyksistä virinneeseen keskusteluun epäsuorasti viitaten Durbin huomauttaa, että kysymys kirjailijan intentiosta (siis sen merkityksestä tekstin merkityksen kannalta) on ollut tutkijoiden kiistelyn kohteena viimeiset viisikymmentä vuotta. Lisäksi kirjoittaja muistuttaa, omaan kokemukseensa näkemyksensä perustaen, ettei kirjailijalle itselleenkaan ole aina täysin selvää, mihin hän tekstillään tähtää. Durbinin mukaan etenkin Plathin runojen kohdalla vähäpätöinen ei ole myöskään alitajuisen rooli. (Kate Durbin 3.5.2005.)

Kennedyn "Lesbos"-luentaa kommentoidaan myös sen Assia Wevill -tutkintojen osalta. Kennedyn kanssa jo edellisenä vuonna yhteen ottanut Kim kyseenalaistaa kyseisen tulkinnan, mutta tässä tapauksessa kritiikki ei kohdistukaan tulkinnan biografis(tis)een ja kirjailijan intentioon nojaavaan lähtökohtaan. Päinvastoin, Kim asemoituu kommentissaan saman tulkintakehyksen sisälle ja kritisoi sen sijaan ennen kaikkea Kennedyn elämäkerrallisen tulkinnan johtopäätöstä, jonka mukaan runo kertoisi Assia Wevillistä:

I fail to see how "Lesbos" is directed at Assia Wevill specifically. Reading both Alexander and Stevenson, both basically state that Sylvia went to Cornwall to visit an American couple who had previously stayed with the Hughes at Court Green, and that "Lesbos" subject is centered around this couple. Further, the speaker of "Lesbos" addresses the woman saying "you have one child, I have two" which further distanc-

es the poem from Assia, who had no children until after Plath died. Of course, "Lesbos" is about much more than just this couple, but to say it's about Assia I think is unfounded.[...] (Kim 11.5.2005.)

Kim perustelee kantaansa Alexanderin ja Stevensonin Plath-elämäkerroilla. Näistä kahdesta Plathia hellävaraisemmin käsitellyt Alexander toteaa, että "Lesbos"-runon, "pitkän, seksarrokki muuttunutta kotielämää kuvaavan monologin", "inspiraationa" toimi Plathin vierailu ystäviensä luona Cornwallissa (Alexander 2003, 300). Negatiivissävytteisen Plath-representaation tekijä Stevenson puolestaan kirjoittaa, että Hughesin tullessa Devoniin keräilemään tavaroitaan, Plath oli lähtenyt lapsineen Cornwalliin tapaamaan amerikkalaista pariskuntaa, "Lesbos"-runonsa "tulevia uhreja" (Stevenson 1998, 266).

Myös Plath-tutkija Lynda Bundtzen kommentoi Therresa Kennedyn tulkintaa ja kirjoittaa olevansa Kimin kanssa yhtä mieltä siitä, ettei "Lesbos" kerro Assiasta. Bundtzenin mukaan Hughes jätti runon *Arielin* ulkopuolelle, koska ei halunnut ihmisten, joiden kanssa Plath vietti aikaa Cornwallissa, näkevän Plathin pilkkaa. (Lynda Bundtzen 13.5.2005.)

Muiden keskustelijoiden Plath-tutkimukseen nojaavista perusteluista huolimatta Therresa Kennedy ei muuta kantaansa vaan toteaa, että "kaikilla on oikeus omaan mielipiteeseensä". Hänen mukaansa se juuri on sivustolla hienoa, että "väittelyyn kannustetaan ja mielipide-eroja pidetään arvossa". Hän myös kirjoittaa "tulevansa itse aina uskomaan", että "Lesbos" "kuvaa täysin Assia Wevilliä ja Plathin negatiivista reaktiota tätä kohtaan", ja väittää pystyvänsä kyllä tekemään runosta sivustolle "lähiluennan". Koska sellaisen laatiminen "suoraan sanottuna veisi liikaa energiaa", kirjoittajan mukaan kuitenkin riittänee, kun toteaa runon "avainsanojen ja kuvaston ohjaavan lukijaa ymmärtämään selvemmin tietyt kokemukset, joita Plathilla Wevillin kanssa oli". Ainakin näin on kirjoittajan "omasta mielestä". (Therresa Kennedy 23.5.2005.)

Kommentissa on kaikuja vuosina 2004 ja 2005 käydyistä, sananvapautta ja sivustolle sopivan keskustelun rajoja koskeneista kiistoista. Myös "Lesbos"-runon yhteydessä Therresa Kennedyn kannanottojen paino on enemmän sananvapautta koskevien oikeuksien puolustamisessa kuin sen kriittisessä puntaroinnissa, milloin kyseiseen oikeuteen on aiheellista turvautua. Vetoamalla sananvapauteen, foorumin kulttuurisessa kontekstissa melko universaalina näyttäytyvään arvoon, kirjoittaja tuntuu suojautuvan ennakkoon mahdolliselta vasta-argumenteilta tai kenties pyrkivän jo etukäteen hiljentämään sellaiset keskustelijat, jotka mahdollisesti tahtoisivat hiljentää hänen Assia Wevilliin keskittyvät kannanottonsa.

Ohittaessaan muiden keskustelijoiden, ainakin jossain määrin tosiasioihin perustuvat, argumentit kirjoittaja omaa teesiään puolustaessaan yllättäen siirtyykin tosiasiapuheen rekisteristä pikemminkin uskonnon diskurssin sekä ääri-ilmaisujen puolelle: Kennedy julistaa tulevansa "aina uskomaan" "Lesbos"-runon kertovan Wevillistä. Vaikka kirjoittaja tässä yhteydessä epäsuorasti kiel-

täytyy runotulkinnan kirjoittamisesta sivustolle, moderaattorin kehotuksesta²⁸⁸ hän lopulta kuitenkin laatii runosta pitkän tulkinnan.

Kirjoittaja toteaa viestin alussa moneen otteeseen kertovansa vain oman tulkintansa ja pyytää jo etukäteen anteeksi, mikäli se ”loukkaa herkkiä lukijoita”. Tämän voi tulkita viittaukseksi foorumin aikaisempiin kiistoihin. Kirjoittaja myös esittää viestin alussa lähtökohdat, joihin perustaa tulkintansa, tehden näin selväksi (implisiittisestikin ilmi käyvän) tulkinnallisen kehyksensä. Tulkintaa määrittäneiden seikkojen joukkoon kirjoittaja lukee kirjoitusajan, Plathin ”rutiinomainen tavan olla harhaanjohtava todellisen sisäisen elämänsä suhteen” sekä sen, mitä runous merkitsi Plathille – se oli ”puhdistumista [...] häntä vanginneesta negatiivisesta tunteesta”. Tulkintatapa on siis biografinen ja vahvan tekijäkeskeinen ja agumentointi pitkälti erottelumuotoista. Olennaista ei ole se, miten Plath itse on määritelty runonsa, vaan se, millainen Plath oli persoonana. Argumentointi on siis yhtäältä erottelumuotoista sekä toisaalta auktoriteettiin vetoavaa, mutta tässä tapauksessa kirjailijan nimi onkin tae siitä, että esitys – kuvaus runoista taustoineen – ei ole totuudenmukainen. Päinvastoin, viestissä esittämiensä lähtöoletusten valossa kirjoittaja pikemminkin olettaa sen olevan harhaanjohtava, kuten Plathilla oli ”tapana” olla:

[...]I base my interpretation of Plath's poem on many things, namely, the time in which she wrote the poem, which was later in her life, only four months before her death. [...]

I suppose the reality is that this poem could be interpreted any number of different ways, that is the beauty of debate in this regard. *I base my interpretation on Plath's routine deceptiveness regarding her true inner life*, her secretiveness is well known, also her anger, bitterness and rigid desire for pay back to those who crossed her. *Her poetry writing was a cleansing, a rending of negative emotion* that was holding her in a captive state, much like poetry composition is for many people. I do not hero worship Plath, and I also recognise that she was **not** an oracle, she was so young, only thirty when she passed away. I do not believe that she was experienced enough to have attained **real** personal insight into her behavior, not in any real or meaningful manner. [...] (Theresa Kennedy 25.6.2005, kurssiivi ER.)

Kirjoittaja kertoo perustavansa tulkintansa Plath-biografioihin, mikä on yllättävää aikaisempaan keskusteluun suhteutettuna; silloinhan kirjoittaja pysyi vastaavassa tulkinnassaan, vaikka muut keskustelijat osoittivat sen olevan kyseenalainen juuri biografioiden valossa. Biografiat tuntuvatkin olevan Kennedylle merkittäviä muusta syystä kuin niiltä osin, mitä niillä on sanottavaa esimerkiksi ”Lesbos”-runosta ja sen syntykontekstista. Itse asiassa sen, mitä biografioissa todetaan runosta, kirjoittaja tuntuu tulkitsevan Plathin kertomaan perustuvaksi – vaikkei biografioissa näin sanotakaan – ja näin ollen, tulkintansa lähtöoletuksista johtaen, Kennedy tulkitsee runon taustoja koskevat kuvaukset sepitteeksi:

²⁸⁸ Elaine Connell (9.6.2005) ehdottaa Theresa Kennedylle tulkinnan kirjoittamista ”Lesbos”-runosta. David Hallin (18.6.2005) epäillessä pyynnön vilpittömyyttä Connell (18.6.2005) vakuuttaa pyytäneensä runoanalyysiä aivan tosissaan ja kirjoittaa toivovansa, että tällä kertaa joku muu kuin moderaattori itse aloittaisi keskustelun kyseisestä runosta.

[...] *The reality is that Plath may well have stated that this poem was written about or even perhaps for other people, but I think the focus on her brain at the time it was written, was clearly Assia wevill.* The similarities and the interesting (key words) are simply too coincidental and a dead giveaway to the *actual reality of what Plath experienced* at the hands of Wevill. If one has studied *the facts as presented in many of the most important bio's* on Plath and Hughes, then this poem is especially revealing, in this capacity, at least in my opinion.

Plath often stated that her poems were about complex and surrealistic elements of the unconscious, and other things, including but not limited to mythology, and other interesting topics, but I see more simplicity in her manner of artistic purging and composition than anything else. I recognise how in many respects this poem has aspects to it that are and remain virtually incomprehensible. *The key words are what I focus on* and I can only see in the poem what it is I personally see.

I totally accept others' interpretations of this poem and that of course is what is so wonderful about poetry. Often when we write a poem it is a mystery to us as well, and even after considerable examination it can still retain that aura of mystery and unknowability. I stand by my interpretation of this poem but totally respect others as well. [...] (Therresa Kennedy 25.6.2005, kurssiivi ER.)

Kennedyn biografis(tis)ta ja (ilmausten "todellisuus", "varsinainen todellisuus", "totuus" ja "mielipide" myötä) vahvasti erottelumuotoista argumentointia hyödyntävässä tulkinnassa biografiat eivät saa asemaa kirjailijan elämää ja uraa koskevinä tärkeinä tiedonlähteinä vaan kurkistusaukkoina Plathin persoonan laatuun ja mahdollisiin mielenliikkeisiin. Kiinnostavaa kyllä, Kimin esiin nostamien kahden biografian, Paul Alexanderin ja Anne Stevensonin, kuvaukset ovat yhteneväisiä "Lesbos"-runon tapauksessa runoon liittyvien taustafaktojen osalta, mutta eroavat toisistaan siinä, miten Plath niissä representoituu. Tästä huolimatta Kennedy tuntuu uskovan juuri *representaatioon*, ja siis nimenomaan negatiiviseen Plath-representaatioon, muttei tutkimuksessa esitettyihin todennäköisiin *faktoihin*. Retoriikassaan kirjoittaja tosin korostaa biografioiden merkitystä nimenomaan tiedonlähteinä.

Ikään kuin edellä lainattua Kate Durbinin kommenttia toistaen kirjoittaja viestin lopussa korostaa me-retoriikan keinoin myös alitajuisen merkitystä runon kirjoitusprosessissa. Kennedyn viestin yhteydessä Durbinin kommentilla siitä, ettei kirjoittaja itsekään välttämättä osaa tulkita tekstinsä kaikkia merkityksiä, ei kuitenkaan perustella keskittymistä kirjailijan intention selvittelyn sijasta itse tekstiin. Päinvastoin, Kennedyn viestissä merkitys palautetaan vahvasti kirjailijaan, ja alitajuisen merkitystä korostetaan lähinnä kirjailijan suorien kannanottojen kyseenalaistamisen tarkoituksessa. Kirjoittaja tuntuu kaiken lisäksi oletavan, että hänellä on pääsy jopa Plathin (ali)tajuntaan, sillä hän kirjoittaa ajattelevansa, että Plathin "aivot olivat kirjoitushetkellä selvästi fokusoituneina Assia Wevilliin". Toisaalta Kennedy korostaa kertovansa vain omia mielipiteitään. Kokonaisuuteen suhteutettuna tällä huomautuksella kuitenkin pikemminkin haetaan viestille oikeutusta mielipiteenvapauden nojalla kuin painotetaan subjektiivisen tulkinnan epävarmuutta ja suhteellisuutta.

Kennedyn viestiä ei voi pitää vahvasti kirjallisuustieteellisenä siitä syystä, että runoa pohditaan lähinnä arkisella tasolla eikä kirjallisuustieteellisin käsittein ja argumentointitavoin. Vaikka Plath representoituu monin paikoin negatiivisesti, on tulkinnassa toisaalta yllättäen jopa kulttuurisia aineksia transsenden-

taalisten kannanottojen muodossa: Tulkitessaan säettä, jossa todetaan, että runon minän puhuttelun kohteella (eli Kennedyn mukaan Assia Wevillillä) on yksi lapsi, kirjoittaja toteaa pitävänsä mahdollisena, että kyseessä on Plathin "ennakkoavistus" Wevillille ja Hughesille myöhemmin syntyvästä aviottomasta lapsesta. Vaikka kirjoittaja epäilee Plathin kohdalla kirjailijan kannanottojen totuudellisuutta ja pohtii kriittisesti niiden taustalla vaikuttaneita motiiveja, tässä yhteydessä hän päinvastoin vahvistaa selvänäköä koskevaa teesiään Hughesin kommentilla, jonka mukaan Plathilla oli "eräänlaisen näkijän" kykyjä. Profetialuennan paradoksaalisuutta lisää entisestään se, että viestin alussa kirjoittaja on todennut, ettei "palvo" Plathia eikä pidä tätä "oraakkelinä". Viestin kokonaisuuden huomioon ottaen profetiapuheiden voisi kuitenkin tulkita asemoituvan kulttuurisen sijasta fanidiskurssin piiriin siinä mielessä, ettei kirjoittajan lopulta voi sanoa nostavan Plathia jalustalle; kyse on pikemminkin spekuloinnista ja siihen liittyvästä nautinnosta. Plathin palvontaa koskeva kielto puolestaan on tulkittavissa retoriseksi keinoksi, jolla kirjoittaja rakentaa itselleen kriittisen lukijan positiota varsinaisten teesiensä vakuuttavuuden lisäämiseksi.

Theresasa Kennedyn tulkintaa seuraa lyhyt kommentti, jossa fanitetaan runoa ja ilmaistaan kannatusta edellisen kirjoittajan ajatuksille. Samalla tämä uusi kirjoittaja kysyy, mitä runon nimi mahtaa tarkoittaa. (Mikki 4.7.2005.) Jack Folsom reagoi edeltäviin viesteihin pohtimalla runon nimen merkitystä sekä Assia Wevill -tulkinnan onnistuneisuutta:

Yes, there are at least two other interpretations of "Lesbos" that I can think of. Many of the details do remind one of Assia, but the title, "Lesbos," suggests *that this is a monologue in which the speaker (not necessarily Sylvia herself, but a persona) is ranting about a failed lesbian relationship*. The speaker also mocks her female lover ("Once you were beautiful").

Omitted phrases from an earlier draft of the poem are interesting. After "The sparks are blue" she once wrote "my God, your eyes are blue!". After "You peer from the door, /Sad hag" she once added "utterly deflated". *Her former lover, whom she berates as a "vase of acid," becomes the object of the first ending that Sylvia tried in a draft of the poem:*

I shall not come back
My sweet, my sweet.
Even in your Zen heaven we shan't meet!

As Janice Markey puts it, "This is clearly no idyllic Lesbos just as the experience in "Leaving Early" was far from ideal. In fact, everything from the beginning conspires against any meaningful relationship between the two women. There seems to be an incompatibility - the women are depicted as 'two venomous opposites' even as they start to make love" (*A Journey Into The Red Eye*, 1993, P.22).

On the other hand, Lynda Bundtzen observes that "Plath manages to distance herself from an unbearable situation [Ted's philandering] with humor, irony, and satire, so that poems like "Lesbos" stand quite independently in their criticism of domestic bliss.... The vine-covered cottage of Hollywood "happily-ever-afters" has proved a jerry-built sham.... The woman has been sold a bill of domestic goods when her real destiny was to be a femme fatale--a mermaid, a vamp, a sex goddess" (*Plath's Incarnations*, 1983, pp. 27-28).

If I were to follow up on Professor Bundtzen's view, I would take "Lesbos" to be a *monologue in which the speaker addresses her own anti-self*. Remember that Sylvia's senior

thesis topic was the theme of the double in Dostoevski. In her senior year at Smith, after a failed suicide attempt and therapy, Sylvia must have known that she didn't know who she was. Lacking a center, she then dyed her hair blond and became a sex-pot. Later she *experimented with conflicting personae* (happy wife-mother vs. desperate, betrayed cow-mother--serious artist vs. libertine, etc.). "Lesbos" may be another play she wanted to write and act in so as to "feel real." (Jack Folsom 5.8.2005, kurssiivi teos-nimiä lukuun ottamatta ER.)

Kirjallisuustieteellinen diskurssi on viestin keskiössä: kirjoittaja viittaa muihin Plath-tutkijoihin ja kuten viestistä käy ilmi, on tutkinut myös runon luonnos-versioita. Valmiin runon merkitysten pohdinnan ohella Folsomin huomio on siis kirjoitusprosessissa. Kirjoittajan mukaan runosta pois jääneet säkeet ovat kiinnostavia ja niitä analysoimalla Folsom etsii tukea runon tulkintaan. Näkökulma implikoi kirjallisuuskäsitystä, jonka mukaan merkitys ei ole valmiissa tekstissä, vaan lopultakin enemmän tekijän tajunnassa. Näitä prosesseja kirjoittaja sitten luonnoksia tutkimalla tuntuu selvitelleen ja avaa viestissään. Tekijän intention asema tekstin merkityksen kannalta on Folsomin lähestymistavassa siis samaan aikaan korostunut ja toisaalta se jopa ohitetaan siinä mielessä, ettei tulkinta rajaudu kirjoittajan *tarkoittamaan* tekstiin eli valmiiseen runoon.

Folsom erottaa tulkintansa alussa kirjailijan ja runon puhujan, mutta tässäkin, kuten saman kirjoittajan "Ariel"-tulkinnassa, nämä kaksi lopulta sekoittuvat. Tämä tapahtuu tulkinnan toisessa kappaleessa, kun luonnosversioita käsitellessään Folsom ensin viittaa kirjailijaan ja sitten jatkaa, että hänen – mikä lauseyhteydessä viittaisi kirjailijaan – entisestä rakastetustaan tulee runon luonnosversion lopetuksessa objekti.

Vapaan keskustelun puolella Therresa Kennedyn kanssa runosta väitelteen Kimin tapaan myöskään Folsom ei allekirjoita Assia Wevill -tulkintaa, ainakaan varauksetta. Niin ikään samaan tapaan kuin Kimin kommenteissa Folsomillakaan kritiikki ei kuitenkaan kohdistu biografiseen tulkintakehykseen, vaan sen puitteissa tehtyyn johtopäätökseen. Keskeisimpänä syynä Assia Wevill -luennan heikkoudelle Folsom tuntuu pitävän runon nimeä, jonka Folsom (Markeyn tutkimukseen tukeutuen) tulkitsee kirjaimellisesti ymmärtämällä runon lesboseksuaalisen suhteen kuvaukseksi. Ilmeisesti sen vuoksi, ettei tällaista ollut Sylvia Plathin ja Assia Wevillin välillä, kirjoittaja näin ollen hylkää Kennedyn tulkinnan. Biografista tulkintakehystä hän sen sijaan ei torju, vaan päinvastoin perustelee elämäkerrallisella tiedolla omaa tulkintaansa runosta sen puhujan "anti-minälleen osoittamana monologina". Kirjailijahan oli lopputyönsä perusteella kiinnostunut kaksoisolentotematikasta jo Smithin aikoinaan, Folsom esittää ja tosiasiapuheen keinoin jatkaa, että itsemurhayrityksensä ja terapian jälkeen "Sylvian on täytynyt tietää, ettei hän tuntenut itseään". Folsom tulkitseekin Plathin erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvät roolit ja/tai kirjailijan ulkonäössä tapahtuneet muutokset jonkinlaisina "kokeiluina" ja merkkeinä siitä, että Plathilta puuttui kiinteä minuus.

Viestissä merkille pantavaa on se, etteivät runon tulkintaa perustele niinkään kirjoittajan esiin nostamat faktat Plathin erilaisista elämänvaiheista (vaaleatukkaisena, äitinä, petettynä naisena, vakavana taiteilijana), vaan perusteluna käytetään ennen kaikkea *tulkintoja* näiden elämänvaiheiden merkityksestä.

Toisin sanoen samaan tapaan kuin Kennedy, myös Folsom perustelee tulkintaansa muodostamallaan Plath-representaatiolla eikä niinkään varsinaisilla faktoilla. Lisäksi Folsom joko esittää myös Plathin aseman ”epätoivoisena, petettyinä äitinä” naisen omana roolikokeiluna, mikä tuntuisi yllättävältä ja julmaltakin johtopäätökseltä, tai sitten analyysin lopussa Folsom kirjoittaa jälleen sekaisin runoista ja Plathin tosielämän roolikokeiluista.

Therresa Kennedy vastaa Folsomin analyysiin kritisoidulla sitä yksiulotteisuudesta: runon nimi voi viitata seksuaalisen suuntautumisen ohella myös Kreikan saareen, minkä Kennedy tulkitsee edelleen vahvistavan hänen omaa Assia Wevilliin painottuvaa tulkintaansa – Assia Wevill kun näytti kreikkalaiselta. Samaan tapaan kuin ”Arielin” kohdalla eräät foorumin aktiivit, Kennedy myös muistuttaa, että sanojen merkitykset muuttuvat: Plathin aikana runon nimi ei ollut yhtä vahvasti seksuaaliseen suuntautumiseen viittaava kuin nykypäivänä. (Therresa Kennedy 6.8.2005.) Kirjoittaja sitoo tekstin merkityksen tässäkin siis kirjailijaan. Sen sijaan, että katsoisi merkityksen syntyvän vastaanotto-tapahtumassa ja näin ollen elävän ajassa, hän tulkitsee sen singulaariseksi: merkitys on koodattu runoon kirjoitushetkellä, ja näin ollen se on purettava kirjailijan taustat ja tajunta sekä kirjoitusaika huomioon ottaen.

Folsom ei reagoi Kennedyn kritiikkiin, ja kahden keskusteluun aikaisemmin osallistumattoman kirjoittajan lyhyiden viestien jälkeen keskustelu ”Lesbos”-runosta tyrehtyy. Samoihin aikoihin Assia Wevillin roolista Plathin runoudessa keskustellaan kuitenkin ”Edgen” kohdalla. Siinäkin Wevillin nostaa esiin Therresa Kennedy (8.7.2005).

Kennedyn tulkinta ”Edgestä” on teesien ja retoriikan osalta paljolti toisintoa kirjoittajan aikaisemmista runotulkintoista ja viesteistä ylipäättään. Myös nyt ääri-ilmauksilla on keskeinen rooli kirjoittajan korostaessa Assia Wevillin merkitystä Plathin myöhäisrunoudessa: kirjoittaja toteaa ”ajatelleensa aina”, että ”Edge” ”on aina ollut runo Assiasta ja Assialle”, ja viestin lopussa hän vielä lisää ”tulevansa aina ajattelemaan” ”Edgen” olevan Plathin ”joutsenlaulu Assialle”. Kuten ”Lesbos”-runon kohdalla, tässäkin Kennedy puhuu myös Plathin ”ennakkoavistuksista”. Kirjoittajan mukaan tekijä näet ennustaa oman tulevan kuolemansa ja reaktion, jonka se tulee synnyttämään Assiassa. Tulkinta on samaan tapaan biografistinen kuin esimerkiksi Holbrookilla Kennedyn olettaessa, että runon nainen on Plath ja runossa kuvattu kuolema se, jonka Plath viikkoa myöhemmin toteutti. Kirjailijan kuolema ei silti ole kirjoittajan viestien vakioaihe – sen paikan ottaa Assia Wevill. Kennedy kuitenkin esittää tämän päänäpintymän Plathin ominaisuudeksi kirjoittamalla, että Plathin runojen avainsanat ilmentävät ”todellista pakkomiellettä tai päänäpintymää petosta ja kolmiodraamaa kohtaan”.

Kirjoittaja tulkitsee runon kuun Assia Wevilliksi sillä perusteella, että kuun tapaan ennenkin ukkomiehiä saalistanut Wevillkin oli ”tottunut tällaiseen”. Se, mihin kuu eli (Kennedyn tulkinnan mukaan) Assia Wevill tarkalleen oli tottunut, jää viestissä tarkentumatta. Oliko Wevill aikaisemminkin todistanut Plathin kaltaisen petetyn vaimon kuoleman (jota Kennedy tulkitsee runon ennustavan)? Ainakaan Wevillin elämäkerrasta ei löydy mainintoja vastaavan-

laisista tapauksista. Runossa puolestaan ei puhuta kolmiodraamasta, aviorikoksesta tai edes aviomiehestä. Kirjoittaja kuitenkin tuntuu lukevan runon myös kolmiodraaman ja aviorikoksen tematiikkaa koskevaksi johtuen ilmeisesti siitä, että tulkitsee kuun Assiaksi, johon mainittu tematiikka puolestaan liittyy. Biografistinen lukureitti johtaa näin ylitulkinnaksi muodostuvaan päättelyketjuun.

"Edgeä" Therresa Kennedyä ennen tulkinnut David Hall perustelee tarvetta keskustella "Edgestä" sillä, että runo "ilmeisesti" oli Plathin viimeinen ja Plathin "kirjoitushetken aikaisesta mielenterveyden tilasta ja kirjailijan intentiosta tuntuu olevan kiistaa". Hallin mukaan on lähes mahdoton ymmärtää, miten Plath epätoivon tai depression keskellä pystyi kirjoittamaan runon, joka on hallittu ja "kielellisesti täydellinen". Me-retoriikkaa hyödyntäen ja näin identifikaatiota tuottaen kirjoittaja vielä esittää "kaikkien olevan kiinnostuneita siitä, kuka Sylvia oli ja mitä hän ajatteli elämänsä lopussa" ja pyytää Judith Krollilta apua "Edgen" tulkinnassa. (David Hall 26.6.2005.)

Hallin pyyntö on viestin väitteiden kontekstissa yllättävä, kun ottaa huomioon, että Krollin urauurtavassa Plath-tutkimuksessa biografinen kiinnostus on hyvin vähäistä kehyksen painottuessa Plathin runouden tarkasteluun mytologisten yhteyksien kannalta, ei biografisten. Kroll joka tapauksessa osallistuu keskusteluun. Tämän hän tekee Therresa Kennedyn jälkeen. Viestissään hän korjaa Hallin väitettä "Edgestä" Plathin viimeisenä runona huomauttamalla, että "Balloons", realistiseen kodin ympäristöön sijoittuva "päivänvalon runo", on kirjoitettu samana päivänä kuin "Edge". Huomautuksen voi lukea hienovaraaisena kritiikkinä Hallin viestin kuolemaorientoituneelle ja patologisoivalle (joskin samaan aikaan myös kulttiselle) Plath-representaatiolle.

Kroll puuttuu myös Therresa Kennedyn Assia Wevilliin painottuvaan luentaan:

[...]While there are certainly poems that pretty clearly point to Assia, I don't agree, Therresa, that "Edge" is one of them--*the symbol of the moon is far larger in Plath's poetry*. And I'm dubious about "The Rival" being an Assia poem. There were, for Plath, other models who were cold and 'beautiful, but annihilating' (not least of these would have been her disquieting Moon-Muse). Also, "The Rival" just doesn't seem to read as being about someone who has only just been met ["Your dissatisfactions, on the other hand, / Arrive through the mailslot with loving regularity".] On August 13, Plath wrote to Aurelia Plath about having sublet the London flat to the Wevills; "The Rival" was written in July. (Judith Kroll 12.7.2005, kurssiivi ER.)

Viestin tulkintakehys on osittain sama kuin kirjoittajan tutkimuksessa *Chapters in Mythology*: Kroll tulkitsee kuun ja Plathin runojen kilpailijat ja mallit kuumuusaan viittaaviksi eli merkityksellistää tässäkin runoa Gravesin teoksen *The Myth of White Goddess* valossa, vaikkei Gravesia suoraan mainitsekaan. Vaikka Kroll kieltää Kennedyn tulkinnan relevanssin, huomionarvoista kuitenkin on, ettei hänkään lopulta kritisoi Kennedyn biografista tulkintakehystä vaan pelkäästään kirjoittajan johtopäätöstä. Omassa alun perin vuonna 1976 ilmestyneessä tutkimuksessaan uskriteikin vanavedessä kulkenut Kroll toteaaakin nyt, vuonna 2005, eräiden Plathin runojen "viittaavan selkeästi Assiaan" ja on viestin lopun perusteella tulkinnut Plathin runoja sittemmin muiltakin osin myös biografisen tutkimuksen metodein.

Kroll viittaa foorumilla myös suoraan muutoksiin, joita Plath-tutkimuksessa on tapahtunut. Vuoden 2003 alussa lähettämässään viestissä hän esimerkiksi selvittää omaa tutkimustaan tästä näkökulmasta. Krollin mukaan *Chapters in Mythology*n kirjoittamisen aikaan oli tarpeellista korjata kuvaa Plathista tunnustuksellisena, hysteerisenä ja itsetuhoisena kirjailijana. Plath sai osakseen väheksyntää vahvemmin kuin esimerkiksi Berryman ja Lowell, jotka sukupuolensa ansiosta säästyivät hysteerikon leimalta. Krollin mukaan enää 2000-luvulla tarvetta Plathin kirjailijakuvan korjailemiseen ei kuitenkaan ole. Tämä siksi, että Plath on jo lunastanut paikkansa 1900-luvun amerikkalaisen runouden kaanonissa. Harold Bloom tosin pitää Plathia edelleen hysteerisenä ja huonona runoilijana, mutta ”häntä tuskin uskoo kukaan”. (Judith Kroll 10.1.2003.)

Vuoden 2003 viestissä ja toisaalta edellä lainatun runotulkinnan käytännössä rakentuu kiinnostavia kytköksiä tulkinnan traditioiden ja kirjallisuusmaailman hierarkioiden välille: Plathin saavutettua arvostetun aseman tutkijalla ei enää ole tarvetta tarkastella Plathia (pelkästään) modernismin ihanteiden kontekstissa ja kyseisen kirjallisen virtauksen kanssa käsikynnkkää kulkeneen uuskritiikin metodein. Arvostetun aseman rakentumisen edellytyksenä vaikuttaa kuitenkin olleen sen osoittaminen, että Plathia *voi* lukea muutenkin kuin biografisessa kehityksessä. Kuitenkaan biografisen tutkimuksen metodien soveltuvuus kirjailijan tuotannon analyysiin tai niiden hyödyntäminen käytännössä eivät tunnu vastaavasti uhkaavan kirjailijan statusta kirjallisessa kaanonissa – ainakaan enää 2000-luvulla.

6.4 Yhteenvetoa

Runoanalyysiosiota tutkimalla voi todeta, että sielläkin – kuten vapaan keskustelun puolella – Plath-tulkintoja koskevien kiistojen painopiste muuttui foorumin kymmenvuotisen historian loppupuolelle tullessa: myös suoraan runoihin pureutuviissa analyyseissä aamumurot lopulta sallittiin osaksi keskustelua, kunhan niiden voi perustellusti sanoa löytyvän myös tulkittavasta tekstistä. Kenties juuri tästä seurasi, että runoanalyysiosion keskusteluissakin ensimmäisinä vuosina vahvana esiintyneen kirjallisuustieteellisen diskurssin asema paikoin heikkeni arkisemman tekstin tulkinnan tai kokonaan muiden diskurssien vallatessa alaa.

Auktoriteettiin vetoaminen näyttäytyy keskeisimpänä argumenttina tässä tarkemmin analysoimissani runotulkintoissa ja kommentteissa. Kirjallisuustieteellisen diskurssin piiriin asettuvissa viesteissä auktoriteetti, johon vedotaan, on yleensä jokin teos tai teoria, kun taas kulttuurin diskurssin puolelle tullessa tällainen asema annetaan Plathille ja tämän oletetulle mielipiteelle. Vastaanottajan korostuessa auktoriteetin aseman saa lukija itse mielipiteineen ja kokemuksineen. Tällöin, etenkin kiistatilanteessa, argumentaatiota tosin yleensä vahvistetaan vetoamalla myös sellaisiin arvoihin ja oikeuksiin, jotka tämän keskuste-

lun kulttuurisessa kontekstissa ovat oletettavasti kaikkia kirjoittajia yhdistäviä. Näitä ovat esimerkiksi sananvapaus ja tekijänoikeudet.

Edellä käsittelemässäni, runoudesta liikkeelle lähteneissä keskusteluissa myös Assia Wevillillä oli keskeinen rooli. Valintani käsitellä kyseisiä keskusteluja ei palaudu siihen, että ne olisivat kuvaavia erityisesti runoanalyysiosion kokonaisuuden kannalta vaan pikemminkin siihen, että Assia Wevill oli yleisesti foorumilla sen viimeisinä vuosina yhä keskeisempi puheenaihe. Runotulkintojen Assia Wevill -viittausten voikin todeta heijastelevan näitä keskusteluja.

7 MIMETTINEN HALU JA SYNTIPUKIT

...As far as this subject resembling a dead horse goes...yes, no doubt [...]; but it is a colorful horse, decked out like a pinata; and when one beats it spews forth wonderful candy.²⁸⁹

Jacqueline Rose kysyy teoksessaan *The Haunting of Sylvia Plath*, miksi meillä tuntuu olevan tarve löytää syy tai oikeastaan syyllinen Plathin (itse)tuhoon. Kysymystä syyllisyydestä ei hänen mukaansa tyhjennä väite, jonka mukaan Hughes on syypää, mutta toisaalta ei voida myöskään sanoa, että Plath teki sen kaiken itse itselleen – tai yksin itselleen. Mikäli Plath on ”kulttuurimme kummitus”, syynä siihen on Rosen mukaan se, mitä Plath onnistuu saamaan tämän kulttuurin paljastamaan itsestään.²⁹⁰

René Girardin mimeettinen teoria – ja sen syntipukkimekanismia koskeva toinen osa – tarjoaa nähdäkseni yhden mahdollisen näkökulman Rosen esittämisiin kysymyksiin: Olennaista on nimenomaan *tarve* löytää syyllinen. Kuten luvun 3 Plath-kirjallisuutta koskevasta katsauksesta käy ilmi, syyllisyys ja uhrius ovat teemoja, jotka ovat olleet vahvasti esillä Plathin kuoleman jälkeisessä vastaanotossa alkaen Alvarezin *Savage Godin* prologista, jossa kirjoittaja syyllisti itseään, mutta joka on tulkittu myös verhotuksi syytökseksi Hughesia kohtaan. Kenties juuri tällaisen, Girardin mukaan kaikkia yhteisöjä koskevan (sijaisuhriin kohdistetun) syyllistämisen käytännön yleisö Plathin äärellä paljastaa itsensä. Plathin tarinaa vasten pannaan siis käytäntöön eräänlainen syntipukkimekanismi.

Sylvia Plath Forumilla esiintyvät syntipukkimekanismia muistuttavat käytännöt operoivat verbaalisilla syyllistämisen ja toiseuttamisen strategioilla.

²⁸⁹ Lisa A. Flowers 6.3.2005.

²⁹⁰ If Plath is a ghost in our culture, therefore, it is above all because of what she leads that culture to reveal about itself. We say 'he did it'. That proposition doesn't work. But nor does the proposition that she did it all – only – to herself. And the failure of both of these propositions turns them into a question that we have to address to ourselves. Why do we want or try to make them? What form of logic is involved? And what does this process of distribution – blame/no blame, inner/outer worlds – tell us about the way we unconsciously organize, give meaning to, generate, our participation in the widest processes of sexual and cultural life? (Rose 1992, 6–7.)

Plathin elämäntarinan ollessa syyllistämisen käytäntöjen kontekstina mekanismin kohteeksi valitaan usein Assia Wevill tai vaihtoehtoisesti Ted Hughes. Koska Plathin kuolinsyynä oli murhan sijasta itsemurha, syyllisen etsiminen tekijän ulkopuolelta on (juridisessa mielessä ja loogisesti ajatellen) pitkälti aiheetonta. Girardilaisittain tulkiten voisikin sanoa, että Hughesille ja Assia Wevillille, kuten tarinan muillekin syytetyille, lankeaa syytöksiin nähden viattoman sijaisuhrin rooli. Girardin teorian valossa voi myös kysyä, valitaanko mainitut henkilöt symbolisen kivityksen kohteeksi heidän varsinaisten tekojensa sijasta sittenkin siksi, että he täyttävät sopivan sijaisuhrin tunnusmerkit. Erityisesti Assia Wevillissä kohtaavat useat Girardin listaamista kriteereistä, jotka syntipukki yleensä täyttää: Assia Wevill edustaa etnistä ja uskonnollista vähemmistöä, ja sen lisäksi hänet luokitellaan foorumilla mielisairaaksi ja moraaliltaan alhaiseksi. Wevilliin kohdistuvan panettelun voimakkain vaihe myös seuraa foorumilla riitaisaa ajanjaksoa. Näin ollen viha tuntuisi olevan yhteisössä jo ikään kuin valmiina, mistä syystä voisi ajatella, että Wevill, Toinen nainen, vain tarjoaa kanavan sen purkamiseen.

Siihen, kenet keskusteluissa valitaan syylliseksi ja millä perusteilla tai halutaanko syyllisten hakemiseen ylipäätään edes ryhtyä, vaikuttavat diskurssit.²⁹¹ Toisinaan symbolisen kivityksen käytännöt yhdistyvät apologeettiseen strategiaan, kun itsemurha selitetään tekijän kannalta parhain päin mutta tekijän läheisiä syyttäen. Näissä tapauksissa syyllistävä ote yhdistyy kulttuuriseen diskurssiin ja patologisoiviakin puheentapoja esiintyy. Myös feministisen diskurssin piirissä uhritematiikka ja sitä kautta (erityisesti Hughesia) syyllistävät puheentavat ovat usein läsnä. Toisaalta myös päätöstä olla näkemättä Plathia uhrina vaan kirjallisten ansioittensa ohella myös itsetuhoonsa nähden vastuullisena, aktiivisena toimijana saatetaan perustella feministisessä kehyksessä. Kirjallisuustieteellisen diskurssin piirissä, etenkin teoskeskeisen aladiskurssin kohdalla, syyllisten etsiminen puolestaan on usein jo lähtökohdissaan epärelevantti keskustelunaihe. Nähdäkseni myöskään fanidiskurssissa syyllistävät käytännöt eivät ole keskeisiä, vaan koskiessaan syyllisyyttä keskustelussa keskeisessä asemassa on pikemminkin spekulointi kuin varsinaisesti syyllistäminen.

Girardin mimeettinen teoria resonoi Plath-ilmion kanssa monella tasolla. Kolmiodraamaa koskevissa keskusteluissa niin *Sylvia Plath Forumilla* kuin

²⁹¹ Monet kirjoittajat esimerkiksi kieltäytyvät osallistumasta sellaisiin Plath-tapahtumiin, joiden luonteeseen kuuluu Hughesin syyllistäminen tai ylipäätään jonkun puolelle asettuminen. Tästä esimerkkinä Sylvia Plathin päivää koskeva kiista vuodelta 2001. Sen yhteydessä muutama vakiokirjoittaja paheksui suunnitteilla olevan tapahtuman järjestyskomiteaan kuuluvan Michael Haleyn viesteissä ilmennyttä Hughesin parhaamista ja kirjoitti suhtautuvansa tämän vuoksi koko tapahtumaan varauksella (esim. Kim 10.7.2001, Laurie 11.7.2001). Syntipukin etsintä ei siis luonnehdi kaikkien kirjoittajien kiinnostumista Plathiin – tai ainakaan syytä ei aina etsitä Plathin elämäntarinaa suoraan kytkeytyvistä henkilöistä tai se on kontekstisidonnaista. Toisaalta syntipukittelun tuomitsevaakin keskustelua voi tarkastella syntipukittelun kannalta vihamielisyyden kohdistuessa esimerkiksi Ted Hughesin sijasta tiettyyn, muiden omistautuneiden mielestä Plathiin väärällä tavalla kiinnittyneeseen ihailijaan.

Plath-kirjallisuudessaakin ilmenee syntipukkimekanismiin viittaavia käytäntöjä, mutta erityisesti *Deceit, Desire and the Novel* -teoksessa hahmotellulla haluteoriallakin on relevanssia Plath-ilmion kannalta. Luvussa 4 tarkastelin lyhyesti kulttista ja fanidiskurssia sisäisen ja ulkoisen välityksen kannalta. Palaan seuraavaksi halun välityksen kysymykseen, mutta analyysi kohdistuu nyt Plathin, Hughesin ja Assia Wevillin välisen kolmiodraaman representaatioihin. Aineistona tässä toimii erityisesti Wevillistä²⁹² kirjoitettu elämäkerta *Lover of Unreason. Assia Wevill, Sylvia Plath's Rival and Ted Hughes' Doomed Love* (2007). Se on keskeinen myös foorumilla ilmenevien syntipukkimekanismia muistuttavien käytäntöjen analyysissä, sillä usein juuri elämäkerran kommentointi yhdistyy symboliseen kivittämiseen.

Sen lisäksi, että Wevillia ja Hughesia toistuvasti syyllistetään, erityisesti Hughesille löytyy puolustajiakin. Girardin teoriaa silmällä pitäen erityisen kiinnostava on vuoden 1998 loppu, jolloin tieto Hughesin kuolemasta kantautui foorumille. Miehen aikaisemmin kritisoituun hahmoon kohdistuikin akka kulttisen diskurssin transsendentaalisia puheentapoja, ja pahaksi merkityksellistetty Hughes tuntui kuolemansa myötä muuttuvan miltei pyhäksi. Tämän keskustelun ja siinä ilmenevien, Hughes-representaatioissa tapahtuvien muutosten tarkasteluun keskityn luvun lopussa.

7.1 Kaksoisolento Assia Wevill²⁹³

Plathin elämän viimeisiin vuosiin kohdistuvissa representaatioissa on elementtejä, joiden tarkasteluun René Girardin mimeettinen teoria tarjoaa hedelmällisen kontekstin. Tämä koskee erityisesti Plathin ja Assia Wevillin välille luotuja vertailuasetelmia johtopäätöksineen sekä Plathin, Hughesin ja Wevillin välistä kolmiodraamaa. Esimerkiksi Edward Butscher, teoksessaan *Method and Madness* (2003), esittää Assia Wevillin samastuneen vahvasti Plathiin.²⁹⁴ Wevillin elämän loppupuolella identifikaatio oli Butscherin mukaan niin vahva, että Wevill ”miltei kuvitteli olevansa Plathin myöhäisvaiheen reinkarnaatio”. Toisaalta kirjoittaja myös pitää ystävän kuvausta Wevillistä niin sopivana myös kuvaukseksi Plathista, että ”samankaltaisuus on miltei mystinen”. (Butscher 2003, 314–315.)

²⁹² Koren ja Negev kirjoittajat Assia Wevillistä pelkkää etunimeä käyttäen, kuten mistäkin elämäkerrassa kuvatuista henkilöistä. Koska tässä tutkimuksessa viittaaminen Plathiin ja Hughesiin tapahtuu sukunimiä käyttäen, käytäntö on sama myös Assia Wevillin kohdalla. Jälkimaailma - ja *Sylvia Plath Forum* -tuntee naisen Wevillinä eikä tyttönimen mukaan Assia Gutmannina, mistä syystä Wevill-nimen valitseminen on tässä yhteydessä perusteltua, vaikka nimi oli avioliitossa saatu. Naisen kolmannesta aviopuolisosta, David Wevillistä, käytän selvyuden vuoksi koko nimeä.

²⁹³ Tässä ja seuraavassa alaluvussa on aineksia artikkelistani ”Sylvia Plath kuoleman käsikirjoittajana” (ks. Rohas 2015).

²⁹⁴ Butscherin Plath-elämäkerta on järjestyksessä ensimmäinen ja siinä Wevillistä käytetään peitenimeä Olga.

Paul Alexander (2003) puolestaan kirjoittaa Wevillin tavoitelleen paitsi Hughesia myös kirjailijuutta. Näin ollen tavoittelun kohteena oli itse asiassa Plathin asemaan pääseminen. Wevill kenties onnistuikin ”korvaamaan Plathin tämä aviomiehen elämässä, mutta tämän korvaaminen ammatillisesti oli toinen juttu”. Lopulta Plathin ”varjossa elämiseen liittyvä taakka kävi liian raskaaksi emotionaalisesti epävakaalle Assialle”. Alexanderin mukaan Wevillin kuolemasta liikkui pitkään huhuja kirjallisuuspiireissä. Wevillin kerrottiin muun muassa suorittaneen viimeiseksi jääneen ”epätoivoisen tekonsa Sylvia Plathin julkaisemattomia käsikirjoituksia sisältäneen matka-arkun päällä tai sen vieressä”. (Alexander 2003, 345–346.)

Tällaiset representaatiot ovat yhteneväisiä Girardin haluteorian kanssa: tavoitellun asian tai objektin arvo ei perustu sen ominaisuuksiin vaan siihen, että välittäjäkin haluaa kyseistä asiaa tai objektia. Girardilaisittain tulkittuna Plath on tällaisessa asetelmassa Wevillille siis välittäjä, jonka halun perusteella myös Wevillin halu suuntautui. Voidaan puhua sisäisestä välittämisestä, sillä naisten välinen älyllinen ja henkinen kuten myös fyysinen etäisyys oli pieni ja tavoiteltu kohde hyvinkin konkreettinen: Ted Hughes. Yehuda Korenin ja Eilat Negevin (2007, 86) mukaan Wevillin kerrotaan julistaneen jo ennen romanssin alkua aikovansa vietellä Hughesin. Hughes näyttäytyy tässä siis kolmion kärkenä eli kummankin naisen halun kohteena. Plathin voi kuitenkin nähdä toimineen Wevillin mallihaluna kolmiodraamaa laajemmassakin mittakaavassa, sillä Wevill toisti Plathin valintoja myös muilla elämän - ja kuoleman - osa-alueilla.

Plath ja Hughes tutustuivat Assia Wevilliin kesällä 1961, kun pariskunta oli muuttamassa Devoniin ja etsi alivuokralaisia Lontoon asunnolleen. Assia Wevill muutti puolisonsa David Wevillin kanssa Lontoon asuntoon saman vuoden elokuussa, ja Wevillit tapasivat Plathia ja Hughesia muutamia kertoja jo tällöin sekä uudelleen seuraavan vuoden toukokuussa, jolloin Plath ja Hughes kutsuivat alivuokralaisensa luokseen Devoniin. Saman vuoden kesään mennessä Hughesin ja Assia Wevillin välinen romanssi oli alkanut. (Gill 2008, 11; Koren & Negev 2007, 81–82, 86–87.)

Assia Wevill -elämäkerran representaatioiden perustella Plathin ja Wevillin välille näyttää rakentuneen jonkinlainen peilaussuhde, jota Plathin itsemurha lopulta entisestään vahvisti. Mimeettisen halun side ei ollut vain yksisuuntainen, vaan Wevillin mallihaluna toimineen Plathinkin voi nähdä ihailleen kilpailijaansa. Koren ja Negev tuovat esiin Erica Wagnerin tulkinnan Hughesin runosta ”Dreamers”: Wevill on ikään kuin hahmo Plathin ”alitajunnasta, hänen tuotantonsa synkkä lähde”, jotain, mitä ”Plath tunsi sisällään tai mitä hän tahtoi”. (Wagner 2002, 231; ks. myös Koren & Negev 2007, 91–92). Koren ja Negev jatkavat yhtymäkohtien kehittelyä esittämällä, että Wevillissä ruumiillistui Plathin collegeaikainen ihanne: eurooppalainen sivistys, juutalaisen taustan levottomuus, johon sekä Plath että Hughes samastuivat, ja vielä saksalaisuus, jossa oli kaikuja Plathin saksalaissyntyisestä isästä ja itävaltalais-amerikkalaisesta äidistä. (Koren & Negev 2007, 91–92.)

Naisten välisessä kilpailuasetelmassa vahvemmin ihailun kohteena ja mallihaluna toimi kuitenkin Plath. Wagner (2002, 231) kirjoittaa Hughesin ajatel-

leen, että naiset ikään kuin vetivät toinen toistaan puoleensa, erityisesti Plath Wevilliä, mihin Hughesin runon "The Other" säkeet viittaavat:

She had too much so with a smile you took some.
Of everything she had you had
Absolutely nothing, so you took some.
At first just a alittle. (CP Hughes, 790.)

Ihailun ja jäljittelyn elementtejä esiintyy myös Assia Wevill -elämäkerrassa. Wevill luonnehti päiväkirjassaan Plathin Court Greenin työhuonetta sanalla "pyhä" ja kutsui kirjailijan makuuhuonetta "Jumalan makuuhuoneeksi". Korenin ja Negevin mukaan tässä oli mukana ironiaa. Samaan aikaan Wevill kuitenkin arvosti vilpittömästi Plathia kirjailijana, mikä käy ilmi muun muassa naisen päiväkirjamerkinnästä, jossa hän kirjoittaa Plathilla olleen "lahjoja miljoonakertaisesti, tahtoa tuhat- ja intohimoa satakertaisesti" Wevilliin itseensä verrattuna. Wevill myös kuvaa tajunneensa kauhuissaan, että Plathin "kirous" lankesi nyt hänen ylleen, ja pohtii päiväkirjassaan, riittäisikö Hughesille. (Ks. Koren & Negev 2007, 126, 131.) Tästä huolimatta tai kenties myös näistä syistä Wevill päätti, ettei jäisi vain kirjailijan vaimoksi vaan ryhtyisi kirjailijaksi itsekin (mt., 133). Wevill käänsi menestyksekkäästi israelilaisen kirjailijan Yehuda Amichain runoja, mutta haave omasta tuotannosta ei toteutunut.

Plathin kuoltua Wevill ikään kuin alkoi elää Plathin elämää: hänestä tuli Hughesin kumppani ja kirjailijan kuoleman jälkeen myös eräänlainen sijaisäiti Plathin ja Hughesin lapsille sekä osa sosiaalista verkostoa, johon Plath oli kuulunut. Edesmenneen kirjailijan paikalle tämän ihmissuhteisiin asettumisen lisäksi myös Wevillin fyysinen elinympäristö alkoi muotoutua samaksi kuin Plathilla. Koska Fritzroy Roadin asunnosta, jossa Plath oli riistänyt henkensä, oli maksettu ennakkoon vuokra vuodeksi eteenpäin, Hughes päätti asettua siihen lastensa kanssa, ja Wevill vieraili aina töiden jälkeen heidän luonaan (mt., 116). Wevill oli raskaana Hughesille, mutta abortoi sikiön parin yhteisestä päätöksestä maaliskuussa 1963, minkä jälkeen Wevill makasi toipilaana Plathin sängyssä (mt., 119–120). Fritzroy Roadin asunnossa oleskellessaan hänelle avautui väylä Plathin sosiaalisen elämän ja puitteiden ohella kirjailijan mielenliikkeisiin: Wevill luki Plathin viimeisen, sittemmin kadonneen päiväkirjan ja joutui näin kasvokkain vihamielisyyden kanssa, jota Plath häntä kohtaan oli tuntenut, ja sai selville yksityiskohtia Plathin ja Hughesin avioliitosta. Wevill luki myös *Arielin* käsikirjoituksen ja oli siitä vaikuttunut. Koren ja Negev kirjoittavat hänen jopa pitäneen itseään kokoelman traagisena muusana. (Mt., 116–117.) Merkityksellistämällä itsensä tällä tavalla *Arielin* luomistyön kannalta olennaiseksi moottoriksi Wevillin voi tulkita pitäneen Plathin kirjallista saavutusta osittain omana ansionaan.

Wevillit yrittivät elvyttää avioliittonsa mutta tuloksetta. Pari päättyi puolen vuoden asumuseroon, jonka ajaksi Assia Wevill palasi Hughesin ja lasten luokse Fritzroy Roadille. Päiväkirjamerkinnöistä käy ilmi, että kuolemasta huolimatta – ja kenties myös sen vuoksi – Wevill tunsi kilpailijansa läsnäolon voimakkaana ja kauhistui omia valintojaan. Hän suree "kolmannen ja ihanimman avioliittonsa" päättymistä ja ihmettelee, mikä kummallinen pakkomielle sai hänet

tuomitsemaan Davidin, tosirakkautensa, yksinäisyyteen ja itsensä painajaiseen, jossa Plath, hänen edeltäjänsä, ”lepää öisin meidän päittemme välissä”. (Koren & Negev 2007, 122.) Hughes ja Wevill olivat päättäneet muuttaa Yorkshireen, mutta osittain taloudellisista syistä Hughes alkoi viime hetkellä epäröidä ja palasikin ilman Wevilliä Court Greeniin naisen jäädessä yksin Fritzroy Roadin asuntoon keskelle Plathin tavaroita. Loppuvuodesta 1964 Wevill alkoi jälleen odottaa lasta. Tällä kertaa raskautta ei keskeytetty, ja yhteisen lapsen myötä yhteinen elämä Hughesin kanssa alkoi toteutua ja Wevillien lopullisesti kariutua.

Vuoden 1966 lopussa Wevill eli jälleen Plathina Plathin paikalla uudisperheen asetuttua Devoniiin: hän nukkui Plathin sängyssä, käytti tämän astioita ja liinavaatteita, huolehti tämän lapsista ja seurusteli tämän appivanhempien kanssa sekä luki Plathin päiväkirjaa. Samaan aikaan Plath kuuluisana kirjailijana syntyi: *Ariel* ilmestyi Yhdysvalloissa ja Plathista tuli opiskelijoiden keskuudessa ikoni. Myös muisto Plathista eli voimakkaana ja Hughesin vanhemmat vaalivat sitä viemällä säännöllisin väliajoin kukkia edesmenneen miniänsä haudalle. (Koren & Negev 2007, 161.)

Vaikka Wevill näennäisesti voitti mimeettisen kilpailun saadessaan Hughesin ja kilpailijansa kuoltua myös Plathin kodin ja perheen, hän ei kuitenkaan saavuttanut Plathin asemaa ja arvostusta. Hughesin perhe ei hyväksynyt Wevilliä, ja Wevillin toiveista huolimatta avioliitto Hughesin kanssa jäi solmittamatta. Miehen elämässä oli myös toisia naisia, mutta ennen kaikkea yhteisen elämän esteenä vaikuttaa olleen Plath. Alle viikko ennen kuolemaansa vuoden 1969 maaliskuussa, käytyään Hughesin kanssa kiivaan keskustelun, Wevill kirjoitti päiväkirjaansa, että ”syynä onkin Sylvia” ja se on kuin ”tuomio”. Korenin ja Negevin mukaan ”arpa oli heitetty ja päätös oli hirvittävä”. Wevill kirjoitti päiväkirjaansa: ”Se kuuluu kuole – kuole pian. Mutta päästä päiviltä itsesi ja pikku itsesi kunnolla.” (Koren & Negev 2007, 200, käännös ER.)

Kilpailuasetelma ei siis hävinnyt mallihalun kuoleman myötä, vaan kuoltuaan Plath paradoksaalisesti voitti mimeettisen kilpailun: Hänestä tuli nainen, jonka muistoa Hughes vaali elämänsä loppuun asti, mistä Hughesin viimeisenä elinvuotenaan julkaisema hänen ja Plathin rakkaussuhdetta käsittelevä omaelämäkerrallinen runokokoelma *Birthday Letters* (1998) on yksi osoitus. Postuumisti Plath myös sai aseman kulttuurisena ikonina, kun taas Assia Wevillille jäi monella tapaa toisen naisen rooli. Muutama päivä ennen itsemurhaansa, kuunneltuaan radiosta Dorothy Wordsworthin²⁹⁵ elämää käsitelleen ohjelman, Wevill kirjoitti päiväkirjaansa oivaltavasti kuoleman merkityksestä: ”Hänestä tuli lopulta hullu ja vanha [...] Miten suurella hellyydellä nämä kammottavat ihmissuhteet manataankaan esiin, kun niiden osalliset ovat ensin kuolleet pois.

²⁹⁵ Englantilainen kirjailija ja romantiikan runoilijoihin kuuluvan William Wordsworthin sisar.

Heidän elämänsä on niin sopivaa maaperää tulevien 'kääntäjien' sentimentaalisille kukkapuskille."²⁹⁶ (Koren & Negev 2007, 201, käännös ER.)

Girardin teorian kehyksessä olisi houkuttelevaa pohtia, päättikö Wevill päivänsä Plathin tapaan yltääkseen itsekin asemaan, jonka Plath erityisesti kuolemansa jälkeen tai jopa sen vuoksi oli itselleen (Hughesin elämässä) lunastanut. Se olisi kuitenkin yksinkertaistavaa ja Wevillin tarkkanäköiseen päiväkirjamerkintään nähden ironistakin, eivätkä myöskään Koren ja Negev tällaiseen spekulatioon ryhdy. Kuitenkin kolmiodraaman tuottama kilpailuasetelma ja siihen kytkeytyvä tuho ovat näkökulmia, joihin Wevill-elämäkerta ohjaa jo nimestä alkaen: tarkentava alaotsikko kuvaa Wevillin olleen Plathin "kilpailija" ja Hughesin "tuomittu rakkaus".

Myös foorumin keskusteluissa kolmiodraama ja sen kohtalokkuus kirvoittivat runsaasti keskustelua. Wevill ei juurikaan näyttäytyä niissä myönteisessä valossa, mistä syystä on yllättävää, että useat kirjoittajat rakentavat vertailuasetelman Plathin ja Wevillin välille. Vertailuhan ei olisi mahdollista, ellei näissä kahdessa olisi jotain samaakin, ja toisaalta vertailu ylentää alemmaa mutta alentaa ylempää. Yhdistävät elementit palautuvat omistautuneiden representaatioissa persoonallisten piirteiden sijasta kuitenkin enemmän naisten elämäntarinan loppuun – kumpikin oli Hughesin rakastettu ja kuoli oman käden kautta. Eräs kirjoittaja menee yhtymäkohtien etsimisessä vielä pidemmälle pohtimalla, että kenties lapsenmurha oli alun perin myös Plathin suunnitelmissa – samaan tapaan kuin Plath "tunnetusti loi fiktiota pahimmanlaatuisesta pimeydestä 'Edgessä'" kirjailija ehkä kirjoitti tästä suunnitelmastaan viimeisissä sittemmin tuhotuissa päiväkirjoissaan:

*[...]perhaps the journal contained a detailed plan, or summary....entirely rooted in fantasy, in my view....concerning Plath's doing away with her children. I want to state again, emphatically, that I do **not** think, as Jillian Becker and others have suggested, that Plath ever **truly** considered, or could under any circumstances have been capable of, such an unspeakable act.*

But it's no stretch at all to consider the possibility that she outlined an anguished revenge fantasy that she wanted Hughes to *believe* she had the capacity to carry out. She obviously knew he would be reading the journal in question: as Jillian Becker observed, Plath's death was addressed to Hughes, and through him to the world. SP made use of everything, so it makes sense that she would have made use of any fantasy within her power to attempt to purge herself from the all-consuming hold that Hughes had on her.

Far from symbolizing a sick personality, such liberation and risk in artistic expression, in my opinion, is indicative of the potential to heal. The moral person will make a distinction between reality and fantasy, and seek their own therapy and release in the latter ("she has to act out the awful little allegory before she is free of it," SP said of her own writing.) It is therefore perfectly conceivable that Plath could have been the most loving, caring parent in the world while simultaneously penning a fiction of the worst kind of darkness....which, to a great extent, she already officially did, in "Edge". Decent human beings will draw a distinction between art and life. It is the real psychopaths and/or monsters of the world who fall into Assia's category, and feel no responsibility whatsoever to that dis-

²⁹⁶

[S]he ended mad and old [...] The tenderness with which these terrible relationships are evoked once the players are dead. Their lives are so compost for the sentimental bouquets of 'compilers' [of] the future. (Koren & Negev 2007, 201.)

inction.....or any distinction. [...] (Lisa Flowers 29.1.2007, kursiiivit lihavoidun tekstin kursiiivia lukuun ottamatta sekä lihavointi ER.)

Viestin pohdinta alkaa Plathin ja Wevillin rinnastamisella kirjoittajan liittäessä Wevillin suorittaman lapsenmurhan ja kostonhalun myös Plathiin. Toisin kuin Jillian Becker muistelmassaan, johon viestissä viitataan, Flowers kuitenkin kiistää Plathin näitä tekoja koskaan todella harkinneen, vaan esimerkiksi runossa "Edge" kyse oli Flowersin mukaan puhtaasta fiktiosta. Naisten välisen potentiaalisen uuden yhtymäkohdan rakentamisesta liikutaan siis päinvastaiseen suuntaan, ja viestin lopussa retorisisina keinoina toimivat erottelumuoitiset argumentit, kontrasti ja ääri-ilmaisut, joilla vahvistetaan naisten välisiä eroja: Plath määritellään "kunnialliseksi ihmiseksi" siinä missä Wevill kuuluu samaan kategoriaan kuin "todelliset psykopaatit ja/tai hirviöt". Girardin teorian kannalta kiinnostavasti Wevillissä ongelmallisena nähdään se, ettei tämä tuntenut vastuuta taiteen ja elämän välisestä tai mistään muustakaan *erosta*. Wevill tulee viestissä verbaalisesti kivitetyksi toisin sanoen paitsi sen vuoksi, että on erilainen verrattuna "kunnialliseen ihmiseen", myös siksi, että hänen toimiensa myötä *erot katoavat*.

Muutamaa vuotta aiemmin sama kirjoittaja nosti esiin myös Medeian myytin pohtiessaan Assia Wevillin ja Plathin välistä (jäljittely)suhdetta. Hän kirjoittaa viestissään toivovansa Korenin ja Negevin Wevill-elämäkerran, joka kyseisen viestin kirjoittamisen aikaan ei vielä ollut ilmestynyt, valaisevan, miten "Assia, kenties siksi, ettei pystynyt voittamaan Plathia juuri millään tasolla, tyytyi olemaan Plathin Euripideen Medeia":

[...]Plath was a great and devoted mother; dedicated to her children to the end; surely she had a far more refined and highly developed sense of personal responsibility than, say, Assia Wevill. I trust Eilat Negev will explore this topic in her biography...specifically, how Assia, perhaps because she was unable to live Plath down in so many ways, settled for being the Medea of Plath's Euripides..to make a loose comparison. It would be interesting to contrast Assia's feelings about motherhood with Plath's, to explore the differences in how they treated their offspring, etc. I know very little about Assia's relationship with Shura, except that biographers have suggested that it was intense and unhappy; still.....I think that Plath was ultimately successful as a parent, insofar as it was possible. The fact that she was able to see to her children's needs and take their welfare into consideration even in the throes of her final mental illness...which must have been at least as devastating as Assia's...says a great deal about her. So much for the concept of Assia "not being able to help it." [...] (Lisa Flowers 4.10.2004, kursiiivit lihavoidun tekstin kursiiivia lukuun ottamatta sekä lihavointi ER.)

Tässäkin yhteydessä kirjoittaja viime kädessä rakentaa dikotomiaa naisten välille, vaikkakin se tapahtuu paradoksaalisesti yhtymäkohtien osoittamisen kautta. Toisin kuin kolme vuotta myöhemmin, jolloin Assia Wevill -elämäkerta oli jo ilmestynyt, Flowers ei kuitenkaan esitä Wevilliä äärimmäisenä, epäinhimillisenä toisena, vaan toiseuttaminen on hienovaraisempaa. Wevill esitetään psyykkisesti sairaana, mutta sama määritelmä kohdistuu myös Plathiin. Kirjoittaja jopa korostaa, että Plathin psyykkisen tilan on täytynyt olla loppuaikoina "vähintään yhtä tuhoava" kuin Assialla. Sidosmuotoisen argumentaation ja ääri-ilmausten funktiona on kuitenkin lopulta luoda naisten välille kontrastia, jonka myötä argumentoidaan Plathin paremmuutta Wevilliin nähden: siitä huolimatt-

ta, että Plathin on täytynyt olla yhtä sairas, hän kuitenkin huolehti lapsistaan, Flowers korostaa. Plathin kohdalla medikalisoivan näkökulman voi tulkita yhdistyvän tässä kulttiseen diskurssiin, kun sairautta vasten kirjailija asetetaan korkeaan statukseen. Sairaus ei kirjoittajan silmissä kuitenkaan vapauta vastuusta, ja näin ollen lapsenmurhan tehnyt Wevill ei saa osakseen sympatiaa psyykkisen tilansa vuoksi.

Viestissä myös vihjataan Plathin tekstien toimineen eräänlaisena käsikirjoituksena, jonka mukaan Wevill teki elämänsä lopussa ratkaisunsa; koska ei pystynyt olemaan kirjailija, Wevill tyytyi olemaan henkilöahamo kirjailijan laatimassa näytelmässä. Eikä kyse ole mistä tahansa kirjailijasta tai mistä tahansa näytelmästä, vaan Wevillin tapaus rinnastetaan Euripideen *Medeiaan*, jossa nimihenkilö tappaa lapsensa kostona uutta naista havittelevalle miehelleen (ks. Euripides 1999). Samalla rinnastuksen myötä Plathin statusta korotetaan entisestään tämän tullessa verratuksi Antiikin merkittävään tragediakirjailijaan.

Performatiivisuuden osalta Flowersin ehdotus vastaa kylmäävään kirjaimellisella tavalla esimerkiksi Van Dynen (1993) tutkimuksessa esiin tuotua näkökulmaa kulttuurisista käsikirjoituksista, joiden joukosta valitsemansa yksilö performoi todeksi samalla omaa subjektiuttaan niiden kautta rakentaen. Vaikkakaan Flowers ei moralisoi viestissä mainitsemaansa, itsemurhan ja lapsenmurhan kuvaksi tulkittavissa olevaa "Edgeä" tai muitakaan Plathin todellisia tai potentiaalisia kirjoituksia, kommentin sisältämän ajatuksen Wevillistä Plathin tekstien narratiivin todellistajana voi katsoa lähenevän myös Holbrookin näkemystä Plathin vaarallisesta vaikutuksesta: Wevill ei pelkää ihailut Plathin kirjoituksia, vaan otti ne oman elämänsä käsikirjoitukseksi. Flowers ei kuitenkaan pidä ongelmallisena kirjailijaa vaan tämän seuraajaa, joka eli rujot runokuvat todeksi.

Naisten väliset yhtymäkohdat tekevät heistä tietyllä tapaa toistensa peilikuvia. Foorumilla jäljittelysuhde nähdään kuitenkin enimmäkseen yksisuuntaisena niin, että jäljittelijä on Wevill ja Plath jäljittelyn kohde. Esimerkiksi Jim Long kirjoittaa vuoden 2006 kiivaaseen keskusteluun osallistuneessa kommentissaan pitävänsä virheellisenä käsitystä, jonka mukaan Hughesin syrjähyppy tai miehen menettäminen olisivat ajaneet Wevillin itsemurhaan. Hänen mukaansa henkilöhistorioiden valossa on näet selvää, että sekä Hughes että Wevill tiesivät ihmissuhteidensa olevan väliaikaisia. Todellisen syyn kirjoittaja tulkitsee piilevän Plathin ja Wevillin välisessä peilaussuhteessa: Plathin elämän loppu piti Wevillia otteessaan, ja koska tämä samastui niin vahvasti Plathiin, hän otti myös tämän kuoleman omakseen, kirjoittaja ehdottaa. (Jim Long 16.11.2006.) Viestin näkökulman perusteella mallihalulla, Plathilla, oli siis vahvempi asema ja merkitys kuin halun kohteella, Hughesilla. Tärkeämpää kuin saada se, mitä mallihalu haluaa, oli tulla mallin kaltaiseksi.

Foorumin Assia Wevill -representaatioiden kannalta olennaista kuitenkin on, ettei Wevill vain kopioinut Plathin kuolemaa vaan itsemurhan tehdessään vei mukanaan myös lapsensa. Flowersin tapaan monet kirjoittajat esittävät tämän merkittävimpänä erona naisten välillä. Erityisesti lapsenmurhan takia Wevill ei foorumin representaatioissa saa asemaa Plathin vertaisena kaksoisolento-

na vaan yleensä pikemminkin äärimmäisenä toisena. Sellaisena hän on myös sopiva kohde kollektiivisen vihan purkamisessa.

7.2 Assia Wevillin ruoskintaa

René Girardin mimeettisellä teorialla on relevanssia myös syntipukkimekanismia koskevilta osin, kun tarkastelun kohteena on Assia Wevillistä käyty keskustelu Plath-foorumilla. Symbolisen kivittämisen käytännöt syyllistämisen ja muunlaisen verbaalisen lynkkauksen muodossa olivat foorumilla pinnassa erityisesti vuosina 2006 ja 2007. Tällöin Assia Wevill -elämäkerta toimi sytykkeenä ajatustenvaihdolle.

Keskustelu alkoi jo ennen kirjan ilmestymistä, kun foorumin kirjoittajat saivat käsiinsä elämäkertaa koskevan artikkelin. Muutamassa Wevillin hahmo herätti jopa sympatiaa (esim. Morney Wilson 2.10.2006), mutta useimmat pitivät naista lähinnä hirviönä. Jen Lerew esimerkiksi ihmettelee, mistä ystävät ylipäättään saattoivat Wevillissä pitää; tämä kun oli kostonhimoinen, äärimmäisen itsekäs, hemmoteltu, laiska ja sosiopaatti:

[...]Not trying to be sarcastic here - truly, though, when one reads the quotes from Assias friends, one wonders just what they saw in her as likeable. One the positive side, it seems that apart from a purely physical attractiveness (which often counts for a hell of a lot with people), she was witty, intelligent, "talented"(though merely speaking several languages fluently I'm not clear on what else she could do well--her samples of writing are to my mind very weak and derivative), *she was also vindictive, totally selfish, spoiled, lazy, and a borderline sociopath*. What else do you call a woman who tells her "friends" she's been invited to the country home of her landlord, a famous poet, married with two wee children, and says she intends to have sex with him? That's *cheap, sick behaviour*. She certainly wasn't in love with the guy...people are complicated, yes, but behaviour like that is pretty well established in the "nasty", disgusting category. *Her treatment of her own husband is so cruel and weird, and her utter lack - by many accounts - of any feeling whatsoever for the dead Plath except as a sort of fantasy figure for herself to play off of...this woman was sick. Much more "off" than Plath, whose depression and elation point to just one, simple recognizable illness, apart from which she coped better than average under bad circumstances.* [...] (Jen Lerew 9.10.2006, kursivi ER.)

Lerew kirjoittaa Wevillistä pelkästään naisen etunimeä käyttäen, kuten foorumilla on tyypillistä. Tätä kuten muitakin Wevillia puivia viestejä tarkasteltaessa diskursiiviselta kannalta on kuitenkin ilmeistä, ettei kyse ole esimerkiksi tuttavallisuudesta positiivisessa mielessä. Kyseisen käytännön avulla pikemminkin luodaan eroa Wevillin ja Plathin välille, kun jälkimmäiseen viitataan sukunimellä. Olennaista on siis viittauskäytännön epäsuhta, joka kontrastia rakentaessaan tuottaa naisille keskenään erilaisia statuksia.

Wevill kirjoitetaan foorumilla marginaaliin myös ja ennen kaikkea patologisoinnin keinoin, kuten Lerewin viestissä hyvinkin kirjaimellisesti tapahtuu: naisen esitetään olevan rajatilahäiriöinen sosiopaatti. Patologisoiva diskurssi representaatiota järjestävänä elementtinä yhdistyy toisaalta myös Plathiin kirjoittajan vertaillen naisia heidän psyykkisten ongelmiansa osalta. Vaikka

Plathkin representoidaan sairaana, vertailun johtopäätös on kuitenkin Plathin kannalta suotuisa; kirjoittaja toteaa, että ”Assia oli kyllä enemmän pihalla kuin Plath, jonka depressio ja riemu viittaavat vain yhteen selkeään sairauteen, jota lukuun ottamatta kirjailija myös selvisi vaikeissa olosuhteissa keskivertoa paremmin”.

Kommentin voi tulkita vihjaukseksi siitä, että Plath ehkä kärsi kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä. Viestissä myös rakentuu eräänlainen sairauksien hierarkia: Plathille annettu (vaikkakin vihjauksien varaan jäävä) diagnoosi on ikään kuin Wevillin saamaa taudinmääritystä parempi. Ongelmallisena Wevillin tapauksessa näyttäytyy viestissä myös se, ettei hänen sairautensa eli se, millä tavalla hän oli ”pihalla” tai jopa ”pilalla”, kuten Lerew muotoilee, ole selkeästi määriteltävissä. Sen lisäksi, että Wevill näyttäytyy erilaisena suhteessa normaaliin, koska on sairas, hän ei siis myöskään sairaana sovi kunnolla mihinkään kategoriaan, vaan on tässäkin suhteessa, sairastamisen tavassaan, vieras toinen. Tämän voinee myös tulkita vihjaukseksi siitä, ettei Wevillin toimintaa kenties vääristänytkään mikään varsinainen sairaus, vaan pahuus. Tällaista tulkintatapaa viestissä eksplisiittisestikin tarjotaan: Lerew määrittelee Wevillin käytöksen ”pahaksi” (nasty) ja tästä syystä luokittelee sen kuvottavan kategoriaan kuuluvaksi. Sen sijaan, että oudoksi määriteltäviä käytöstä selitettäisiin siis sairaudella, joka muuttaa hyvän henkilön toimintaa synnyttäen tätä kautta pahoja seurauksia, puhe pahuudesta viittaa siihen, että Wevillin tuhoisa käytös olikin itse asiassa tietoisia ja tahallista: se oli paha paitsi seurauksien myös motiivien tasolla.

Plathin, Hughesin ja Wevillin vaiheiden on usein tulkittu muistuttavan kreikkalaista tragediata. Näin on myös Plath-sivustolla, kun esimerkiksi Wevillin elämää verrataan Euripideen *Medeiaan*.²⁹⁷ Toisin kuin Wevill, kyseisen tragedianäytelmän nimihenkilö ei tapa itseään, mutta lapsenmurha, mustasukkaisuus ja kumppanin petos näyttävät olevan riittäviä yhtymäkohtia, jotta yhtäläisyysmerkki foorumin Toisen naisen ja näytelmän sankarittaren välille voidaan asettaa. Rinnastus kertonee myös siitä, että Wevillin teon motiivina pidetään yleensä esimerkiksi psykoottisuuden tai rakkauden sijasta kostonhalua.

Medeia esiintyy vertailukohtana toisinaan myös Plathin kohdalla.²⁹⁸ Kun foorumilla vuoden 2007 alussa jälleen kerran pohditaan Plathin kadonneiden,

²⁹⁷ Lisa Flowers vertaa Wevillin hahmoa viestissään myös Veruca Saltiin eli Roald Dahlin romaanin *Charlie and the Chocolate Factory* hahmoon. Veruca Salt on rikkaiden vanhempien hemmottelima pikkutyttö, joka manipuloimalla onnistuu aina saamaan tahtonsa läpi.

²⁹⁸ Myytin esiin nostamista selittänee sekin, että *Medeia* esiintyy (eksplisiittisestikin) myös Plathin tuotannossa. Runossa ”Aftermath” ”äiti *Medeia*” kulkee tuhoutuneessa huoneistossa ja yleisön kerrotaan imevän naisen viimeisen kyyneleen ja kääntyvän sitten pois (CP, 113–114). Myös Plath-kirjallisuudessa myyttiin ja sen nimihenkilöön viitataan toistuvasti, alkaen Lowellin (1966) kirjoittamasta *Arielin* esipuheesta. Siinä Lowell listaa Plathin runouden erilaiset äänet ja roolit, missä yhteydessä myös *Medeia* tulee mainituksi. Miltei heti perään Lowell esittää Plathin runojen olevan läpeensä tunnustuksellisia ja henkilökohtaisia. Tämä väite synnyttää yllättäviä assosiaatioita ja voimakkaita implisiittisiä väitteitä suhteessa Lowellin juuri esittämään lis-

viimeisten päiväkirjojen kohtaloa ja sisältöä, Lisa Flowers esittää oman teorian-
sa, joka tulee lähelle Euripideen tragedianäytelmän tarinaa: kenties tuhotussa
päiväkirjassa oli yksityiskohtainen suunnitelma siitä, miten Plath tappaisi lap-
sensa. Kirjoittaja korostaa, ettei usko, että Plath olisi kyennyt tällaista suunni-
telmaa koskaan toteuttamaan.²⁹⁹ Jos Plath on jotain tällaista päiväkirjaansa kir-
joittanut, kyse on Flowersin mukaan ollut pelkästä kostofantasiasta, jonka avul-
la hän on yrittänyt vapauttaa itsensä Hughesin otteesta. Viestin lopussa kirjoit-
taja vielä toteaa, että moraalinen ihminen erottaa todellisuuden kuvitelmasta.
Lapsenmurhaan päätynyt Wevill saa näin ollen moraalittoman statuksen. Kir-
joittaja lukeekin psykopaatit, hirviöt ja Wevillin samaan kategoriaan. (Lisa Flo-
wers 29.1.2007.)

Sama kirjoittaja nostaa Medeia-myytin esiin myös vuoden 2006 keskuste-
lussa. Assia Wevillin elämäkerran luettuaan hän arvostelee teosta ja erityisesti
sen päähenkilöä jyrkästi rinnastaen tässäkin yhteydessä Wevillin Medeiaan se-
kä nyt myös Anaïs Niniin:

Well, I just finished the biography, and I am filled with an odd sense of shame for
having bought it (I feel like a groupie who has suddenly become enlightened)

I really don't want to offend anyone or be unduly harsh, but I do have to di-
gress....just for a minute, so bear with me, please....and start by saying *who Assia Wev-
ill does remind me of: another monster of the world of letters, Anaïs Nin.*

Nin's "Incest: From a Journal Of Love" was a landmark...albeit inadvert-
ent....masterpiece of psychiatric pathology, a brilliant portrait of *incomprehensible pro-
jection and sociopathy. Assia is a great deal like its author, sans some obvious dissimilarities
(genius, most notably.)* [...] Now, onto "A Lover Of Unreason:" if the first 177 pages
had been a film, I surely would have walked out of it. It portrays *Assia as a person
whose life is scarcely worth recounting* (in fact...I truly wonder...and I mean this sincerely
...how such an empty, shallow person could have held two brilliant writers like
Negev and Koren in thrall for as long as she did.)

[...] *The one redeeming quality I can grant Assia is that she did seem, towards the end, to
have a pretty good awareness of cause and effect, and to have recognized that it was her
behavior that had ultimately brought her to the point she reached. Sadly, she negated this
epiphany by murdering her daughter.* The image of Assia taking that flushed, sleeping,
dreaming little girl from her bed and tucking her into a *gas chamber* is not only un-
speakable, it is *unforgivable*. And I don't think Negev and Koren's long rhapsody
about the psychology of homicidal/suicidal mothers aided in softening or excusing
that...if, in fact, that was their intention.

Not to be flippant here, but *Assia seems to me to have been scarcely more than a hybrid of
Veruca Salt and Medea.* The real victim here is Shura[...] (Lisa Flowers 1.11.2006, kursi-
ivi ER.)

taan. Lowell ei kuitenkaan täsmennä, millä tavalla esimerkiksi Medeia-hahmo tulisi
ymmärtää tällaisessa äärimmäisen henkilökohtaisessa ja tunnustuksellisessa kehyk-
sessä, tai perustele väitettään, jonka mukaan Plathin runoissa "kaikki on henkilökoh-
taista, tunnustuksellista, koettua". (Lowell 1966, vii, kursiivi ER.)

²⁹⁹ Susan Bassnett (1987, 26) kirjoittaa vastaavalla tavalla Medeian, Plathin runojen ja
kirjailijan tosielämän suunnitelmien yhteydestä "Edgeä" tulkitessaan. Runon perus-
teella hän pitää mahdollisena, että Plath olisi harkinnut lastensa surmaamista Medei-
an tapaan, mutta pitää yhtä pätevänä myös päinvastaista kantaa. Lopulta tärkeintä
on kuitenkin se, mitä Plath tosiasiaa teki - hän surmasi vain itsensä.

Viesti on vahvan toiseuttava. Silmiinpistävää on ennen kaikkea se, ettei Flowers pelkästään määrittele Wevilliä hirviöksi, vaan myös niin tyhjäksi ja pinnalliseksi, ettei tästä olisi ollut aiheellista kirjoittaa elämäkertaa. Kirjoittajan mukaan Wevill vastaa Anaïs Ninin sosiopatian ja hirviömyönteisyyden osalta, mutta myös eroaa tästä merkittävästi siinä, ettei Wevillissä ollut Ninin kirjallista nerokkuutta. Viestin representaatiossa Wevill toisin sanoen asemoituu marginaaliin pelkästään matalan statuksen kautta eikä sekä matalan että korkean, kuten kirjailija, johon Flowers Wevilliä vertaa. Paradoksaalista kyllä Flowers toisaalta tässä kuten muissakin viesteissään itsekin tuottaa Wevillistä tämän elämää tulkitsevaa tekstiä, mikä implisiittisellä tasolla ja tekstuaalisena tekona kumoaa kirjoittajan eksplisiittisen kannanoton, jonka mukaan Wevillin elämä *ei* ole kertomisen arvioinen.

Verbaalinen kivittäminen yltyy viestin lopussa sen jälkeen, kun Flowers on ensin ikään kuin antanut Wevillille tunnustusta siitä, että tämä ymmärsi oman käytöksensä syy- ja seuraussuhteet. Kyseistä kommenttia näet seuraa Wevilliä vastaan esitetyistä argumenteista painavin Flowersin nostaessa esiin lapsenmurhan. Sanavalinnat, joita kirjoittaja käyttää kuvatessaan Wevillin tekoa, ovat merkityksellisiä: Flowers kutsuu keittiötä, jossa Wevill vei hengen sekä itseltään että lapseltaan, *kaasukammioksi*. Näin viestin representaatiossa rakentuu yhteys Wevillin ja natsien välille. Tämä on kiinnostavaa siksikin, että nainen oli taustaltaan juutalainen. Wevill toiseutetaan siis myös omaa kulttuuris-uskonnollista taustaansa vasten: hänet siirretään historian vainottujen uhrien kategoriasta vainoajien kategoriaan.

Keskustelu jatkuu syyllisyysmatriikan parissa. Terese Ocampo osallistuu keskusteluun toteamalla, että jos jotakuta pitäisi syyttää, se olisi hänen mielestään Hughes. Sama kirjoittaja toisaalta myös vie keskustelun metatasolle esittämällä, että Plathia puolustavien viestien retoriikassa rakennetaan usein dikotomioita, kun Plath nähdään kaiken hyvän ja pyhän edustajana Wevillin tullessa representoiduksi pahana, saatanallisena ja länsimaisesta perspektiivistä katsottuna jopa maantieteellisesti äärimmäisenä toisena. Kirjoittaja siis vihjaa Plathin saavan foorumilla aseman mallina ja Wevillin puolestaan vastamallina ja vieläpä niin, että Plath on Jumalan kaltainen mallin äärimmäinen inkarnaatio ja Wevill taas Saatanaa muistuttavana vastamallin äärimmäinen inkarnaatio:

[...]I have noticed that the *comments people make on Assia Wevill are very negative*, while everything about Plath seems to be absolutely glorifying and saintly. *I can see the all time dichotomy here: good vs evil, God vs Satan, Western world vs Axis of Evil etc.*

As much as I admire Plath as a artist, I think, for what I have read in various books and articles, that she could also be arrogant and contemptuous. [...]The fact that she suffered from a terrible illness that caused her lots of suffering most of her life does not eliminate the fact that, as far a human qualities go, she was far from saintly.

But I do sympathize with her and I do not condemn her for having killed herself and left her two children motherless. I could clearly see that she found herself in a dead end, bleak situation and saw no escape from it. Death to her came as the only way out. She was an extremely sensitive person, that lived all her life trying to please a mother who was very hungry for academic achievement, the ghost of a "all mighty" father, and later in life, a *very selfish and narcissistic husband*.

I think that if there is one person in the "fatal triangle" that should be judged negatively all the way through, that is Ted Hughes. However, I haven't read such venomous comments about him as I have read about Assia. [...] His behaviour was definitely predatory and evil too, as much as Assia's or worse. After all, he invited her to live with him in the flat where Plath died. He even agreed that his sister - somebody Plath didn't get along with at all - were the manager of Plath's estate. How would she have reacted had she been alive?

He didn't hesitate twice to be unfaithful to both Sylvia and Assia. [...] I wouldn't go as far to say that he killed his women, but he did contribute immensely to their psychological state, and the fact that he could not empathise with them places him also in the psychopath niche.

In the end, he led quite a good life, plagued with success and recognition for his work. He lived until physical illness killed him, not his own poor view of his life and of himself, as happened with his wife and lover. He even lived to be poet laureate! I am not familiar with his work, so I can't judge him on his artistic talent, but after all I've read about his behaviour, I'm honestly not that interested. It just outrages me that the male of the triangle is the only one who got a respectable place in history whether the women had to pay such a high price. Plath, for all the her posthumous success, is still regarded in some circles as the "crazy woman", who drove her adoring and gorgeous husband to have an affair. [...] (Terese Ocampo 9.11.2006, kurssiivi ER.)

Ocampo kritisoi foorumilla havaitsemaansa taipumusta rakentaa vastakkainasettelu Wevillin ja Plathin välille. Viestin implikoima kriittinen näkökulma yhteisön käytäntöihin on yhteneväinen Girardin mimeettisessä teoriassa syntipukkimekanismista esitetyn kanssa: sen sijaan, että yhteisön vihat niskoilleen saava henkilö tai ryhmä olisi todella syyllinen – edes yhteisön häneen kohdistamiin vihantunteisiin – hän vain täyttää sopivan sijaisuhrin tuntomerkit, joita representaatioissa edelleen korostetaan. Toisin sanoen Wevill on foorumilla monella tapaa muukalainen, niin maantieteellisessä kuin moraalisisessäkin mielessä, ja lisäksi hänet esitetään psyykkisesti sairaana. Wevillin kohdalla täyttyy siis useampikin Girardin hahmottelemista sopivan sijaisuhrin kriteereistä. Myös syytökset, joita Wevilliin kohdistetaan, ovat luonteeltaan stereotyyppisiä niiden kohdistuessa aviorikokseen ja lapsenmurhaan eli toisin sanoen tekoihin, jotka ovat kulttuurista järjestystä voimakkaasti hajottavia.

Ocampon viesti ei kuitenkaan jää metatasolle vaan muiden toimintaa kritisoituaan kirjoittaja heti perään itsekin osallistuu kritisoimaansa käytäntöön. Dikotomian rakentaminen ja sen myötä toiseuttaminen vain kohdistuvat toisaalle: Hughesiin. Patologisoivan diskurssin piirissä ja erityisesti tosiasiapuheen sekä ääri-ilmaisujen keinoin kirjoittaja esittää Hughesin narsistina ja psykopaattina, joka ei nyt suoranaisesti "tappanut elämänsä naisia, mutta vaikutti olenaisesti heidän psyykkiseen tilaansa". Kirjoittaja näkee Hughesin teot jopa niin pahoina, ettei niiden vuoksi ole kiinnostunut edes tämän tuotannosta. Viestissä arvotetaan kirjallisuutta siis hieman samaan tapaan kuin esimerkiksi Holbrook Plathin kohdalla eli moraalisiin perustein tekijän persoonasta ja elämänvalinnoista käsin.

Ocampon siirtyessä kohti painokkainta kommenttiaan feministinen diskurssi alkaa määrittää viestin merkityksellistämisen reittiä. Kritiikin kärki kohdistuu sukupuolten välisen eriarvoisuuden kommentointiin: siinä missä Wevillin ja Plathin roolina oli joutua marginaaliin ja tulla kirjoitetuksi hullun katego-

riaan, Hughes sai elää pitkän elämän ainoana ”vitsauksenaan” menestys. Kirjoittajan mukaan on sietämätöntä, että tarinan naiset joutuivat maksamaan kovan hinnan, kun taas mies sai lunastaa itselleen kunnioitettavan paikan historiassa. Sitä, mikä näiden naisten maksama ”hintaa” tarkalleen ottaen oli, ei viestissä määritellä, mutta mitä ilmeisimmin kirjoittaja tulkitsee hinnaksi vaihtoehtoisesti joko heidän elämänsä tai heidän osakseen saamansa, Hughesiin verrattuna alemman statuksen kulttuurisissa hierarkioissa. Sanavalinnat ovat merkityksellisiä: kirjoittajan mukaan naiset *joutuivat* maksamaan kovan hinnan. Mikäli hinnan tulkitaan viittaavan nimenomaan naisten lyhyeksi jääneeseen elämään, kuolema selitetään näin ollen siis jonkinlaisen pakon sanelemana lopputuloksena. Argumentaatio hienovaraisine retorisine valintoineen tuntuu asettavan aiemman väittämän Hughesin roolista Plathin ja Wevillin itsemurhissa kyseenalaiseen valoon: kenties kirjoittaja sittenkin voisi mennä niinkin pitkälle, että väittäisi Hughesin olleen naisille kuolemaksi – eikä vain kirjaimellisella tasolla vaan myös naisten kulttuurisen paikantumisensa kannalta. Argumentaation myötä niin Plath kuin Wevillkin tulee esitetyksi uhrina, mutta heidän osakseen saamansa huonon kohtelun osoittaminen tapahtuu siinä määrin Hughesin kustannuksella, että lopulta käykin niin, että girardilaisittain tulkittuna viestin representaatioissa syntipukin eli sijaisuhrin asema lankeaa itse asiassa Hughesille.

Ocampon viestiin reagoidaan aluksi Hughesia puolustaen ja ymmärtäen (Rehan Qayoom 12.11.2006). Myös David Hallin (16.11.2006) mielestä Hughesin naisetkin ovat vastuussa, kun taas Jen Lerew (21.11.2006) on painokkaasti sitä mieltä, ettei Plath ollut millään tavalla vastuussa siitä, että Ted käyttäytyi huikeentelevaisesti. Tämän jälkeen vakiokeskustelijoihin kuuluva Jim Long kysyy, miksi jotakuta ylipäätään pitäisi syyttää, ja siirtää keskustelun syntipukkimekanismia toteuttavasta hengestä metatasolle. Tässä viestissä metatasolla myös pyytään:

[...] If we're trying to judge these women, post-mortem, the facts kind of speak for themselves, don't you think?

No, as a matter of fact, I don't think they do.

Are we trying to judge these women? Why? *Who are we to judge either of these women? Because, in a moment of despair, they made terrible choices that we, in our self-righteousness, suppose we never would have made?*

We have no need to judge Assia Wevill... she judged herself and carried out the sentence. Because I don't believe that Assia killed herself because Ted had an affair, or because she thought she was losing him. Look at her past... Assia had been married three times before she ever met Ted Hughes. She knew that relationships were not permanent for her, and I'm sure she was aware that the same was true of Ted. I don't believe for a moment that she would have killed herself over another failed relationship. *I think she was truly haunted by what had happened to Sylvia and identified so heavily with her that she took Sylvia's death upon herself. The fact that she took her daughter's life is tragic, but we as a culture understand that people who commit such acts often cannot be held responsible.*

Just this past week a woman who drowned her two little daughters in a bathtub and was found *not guilty by reason of insanity* was released from custody after less than two years - the justice system no longer holds her responsible. But here we are, almost 40 years later, eager to judge a woman for an act that is incomprehensible to us.

This forum is about Plath and her work . . . it shouldn't devolve into a forum for *flogging and re-flogging her husband's dead mistress*. I think it's time to get over it . . . and get on with a more profitable discussion. (Jim Long 16.11.2006, kurssi ER.)

Kirjoittaja on aikaisemmin itsekin osallistunut syyllisyyttä ja uhriutta koskevaan keskusteluun, joskaan ei syyllistämällä Wevilliä. Nyt hän kuitenkin ilmaisee pitävänsä keskustelun tuomitsevaa henkeä vääränä. Longin mukaan lapsenmurhia harvoin tehdään täyden ymmärryksen tilassa ja kirjoittaja myös vihjaa, että tämän päivän oikeuslaitos todennäköisesti arvioisi Wevillin syyntakeettomaksi. Patologisoiva merkityksenmuodostus johtaa tässä siis vastuusta vapauttamiseen: Wevill oli sairas eikä oikeuslaitos siksi langettaisi hänelle tuomiota ja samasta syystä myöskään foorumilla Wevilliä ei tulisi tuomita. Viestissä myös otetaan kantaa Wevillin ja Plathin kuoleman yhteyteen. Kuten edellä jo todettu, Longin tulkinta lähenee mimeettisen halun selitysmallia kirjoittajan esittäessä Wevillin kuoleman Plathiin samastumisesta aiheutuneeksi.

Kirjoittajan sanavalinnassa "haunt" on kaikuja Lowellin (1966) Plath-tulkinnasta sekä Jacqueline Rosen tutkimuksesta kysymyksineen: miksi meillä tuntuu olevan tarve löytää syy tai oikeastaan syyllinen Plathin (itse)tuhoon? Mitä Plath "kulttuurimme kummituksena" saa tämän kulttuurin paljastamaan itsestään? Kysymykseen perusteista ja oikeutuksesta naisten tuomitsemiseen Long vastaa kysymyksellä: tuomitsemme nämä naiset, koska kuvittelemme, ettemme itse koskaan olisi ryhtyneet tekoihin, joihin he epätoivoisena hetkenään sortuivat? Kysymys tuntuu retoriselta kätkiessään sisälleen myös vastauksen: yhteisö tuomitsee valitsemansa Toisen, koska tämä sortui tekoon, jonka yhteisön jäsenet *vain kuvittelevat* olevan täydellisesti heidän maailmansa ulkopuolella.

Longin representaatioissa Wevill ei ole syyllinen vaan syyntakeeton, ja siksi Wevillin osakseen saama kovakourainen kohtelu esitetään kohtuuttomana. Määrittelemällä Wevilliä koskevan keskustelun naisen *ruoskimiseksi*, kirjoittaja myös merkityksellistää sen hyvinkin vahvasti väkivallaksi – ja vieläpä sellaiseksi väkivallan muodoksi, jota sijaisuhreihin on historiassa tyypillisesti kohdistettu. Toisin sanoen Long tulee ikään kuin paljastaneeksi, mistä foorumin vihapuheessa on kyse: Kivitetty Toinen on viaton. Vakivalta palautuu yhteisöön itseensä. Tuhoamalla Toisen yhteisö yrittää karkottaa tiedon väkivallansa juurista tuon Toisen heijastaessa yhteisöstä itsestään jotain sellaista, minkä olemassaolon se tahtoo kieltää. Girardia mukaillen voidaan siis todeta, että muukalaisuuden sijasta sijaisuhrissa ongelmallista onkin lopulta riittävän eron poissaolo.

Longin yritys tuoda päätepieste syyllisen hakemiselle ei tuottanut tulosta. Tarve tuomita ja etsiä syyllistä näyttää olleen yksi tämänkin yhteisön toimintaan kuuluvista mekanismeista, ja se jatkui myös seuraavana vuonna. Vaikka foorumin Wevill-representaatioissa on sijaisuhrimekanismin piirteitä, on todettava, ettei tämä juurikaan saa osakseen transsendentaalista puhetta tai muita pyhittäviä eleitä, jotka kuuluvat syntipukkimekanismin pahan tullessa lopulta glorifioiduksi. Hughesin kohdalla sen sijaan kaikki Girardin syntipukkimekanismin osat loksahtavat paikoilleen: eräänlainen valtaansa väärin käyttänyt "kuningas" ensin symbolisesti lynkataan, mutta kuolemansa myötä tästä parha-

tusta pahasta tuleekin yhteisön silmissä viaton ja hyvä, transsendentaalisen puheen ja hymnisen ylistyksen kohde.

7.3 Paha, pyhä Ted Hughes

Elaine Connellin päätökseen perustaa foorumi antoi alkusysäyksen Plathin tuotannon ja elämäntarinan ohella erityisesti uutinen Ted Hughesin *Birthday Lettersin* ilmestymisestä, josta Connell toivoi keskustelua. Kuten todettua, foorumin voi näin ollen sanoa syntyneen reaktiona Hughesin runomuotoiselle tilinteolle.

Linda Wagner-Martin (2003) käy läpi *Birthday Lettersin* reseptiota Plath-tutkimuksensa lopussa. Hän määrittelee sen voittopuolisesti negatiiviseksi ja jatkaa samalla linjalla: Kokoelma tuntuu hänen mukaansa ilmiselvältä "solvaukselta" ja "varkaudelta". Siinä ei pelkästään kaapata Plathin narratiivia vaan myös lähestulkoon "hävitetään hänen äänensä" luomalla litteää ja kirjaimellista ääntä käyttäen uusi narratiivi, joka tarkoituksella poikkeaa täysin Plathin myöhäisen äänen rehevyydestä, intensiteetistä ja komediallisuudesta. Wagner-Martin siis mieltää kirjailijoiden teokset ikään kuin samassa dialogissa esiteityiksi puheenvuoroiksi. Hughesin kokoelman, jonka Wagner-Martin tuntuu tulkitsevan keskustelun viimeiseksi sanaksi, katsotaan myös vaikuttavan Plathin tuotantoon ja jopa tuhoavan sitä. Kokoelmia ei näin ollen mielletä itseisarvoisiksi taideteoksiksi, vaan niille annetaan merkitys toisiinsa suhteutuvina, dialogisina tekoina. Plathin ja Hughesin välisen dialogin ydinteemaksi tuntuu määrittävän syyllisyys. Wagner-Martin tulkitsee Hughesin uudelleenkirjoittavan Plathin runoja ennen kaikkea uhrin ja syyllisen positioiden osalta. Hänen mukaansa kriitikot osuivat oikeaan esittäessään, että Hughesin teosta tuntuu motivoineen syyllisyydentunne tai selittely. (Wagner-Martin 2003, 149–153.) Sama näkökulma määrittää paljolti *Birthday Lettersin* vastaanottoa sekä ylipäänsä Hughesia koskevaa keskustelua myös *Sylvia Plath Forumilla*.

Aluksi Hughesiin ja *Birthday Lettersiin* viitattiin sivustolla kuitenkin enimmäkseen neutraaliin tai kiittävään sävyyn. Myös monenlaista spekulointia esiintyi. Arvuuttelua synnytti esimerkiksi se, miksi kokoelma ilmestyi vasta tai juuri vuonna 1998. Eräs kirjoittaja lainaa viestissään Hughesin kommenttia sopivasta julkaisuajankohdasta: '[...] Hughes once said, "the time to tell the truth about Sylvia is when you are dying." Something to consider.' (Dale Tegtman 24.1.1998.) Connell (25.1.1998) reagoi kommenttiin pohtimalla, olisiko Hughesilla mahdollisesti jokin parantumaton sairaus (myös Peter Steinberg 2.2.1998). Teoria sai tukea uutisesta, jonka mukaan Hughes ei sairauden vuoksi voinut vastaanottaa hänelle myönnettyä palkintoa (ks. Elaine Connell 4.2.1998).

Hughes sai foorumin alkumetreillä, kuten myöhemminkin, myös ymmärrystä osakseen. Sivuston perustaja esimerkiksi kirjoitti tuntevansa itsekin lähimmäisen itsemurhan kokeneena sympatiaa Hughesia kohtaan (Elaine Connell 4.2.1998). Peter Steinberg toisaalta kertoo helmikuun alun viestissään tutki-neensa Plathin tuotantoa yli kolmen vuoden ajan ja inhonneensa Hughesia suurin piirtein yhtä pitkään. Tätä taustaa vasten hän kuitenkin selittää innostustaan

kokoelmasta ja määrittelee runot sydämeenkäyviksi ja herkemmiiksi kuin mikään, mitä Hughes on julkaissut ennen kyseistä kokoelmaa. Steinberg jopa kirjoittaa ”meidän” olevan Hughesille *Birthday Lettersistä* ”paljonkin velkaa”. ”Me” viitanee tässä yhteydessä Plath-tutkijoihin ja/tai faneihin, joista myös jälkimmäiseen ryhmään kirjoittaja lukee viestissä itsensä. (Peter Steinberg 2.2.1998.)

Maaliskuussa sama kirjoittaja kuitenkin jo arvostelee Hughesia muun muassa siitä syystä, että katsoo tämän esittävän itsensä *Birthday Lettersissä* viattomana uhrina ja sanoutuvan irti vastuusta. Kirjoittaja nimittäin tulkitsee kokoelman tunnustukselliseksi ja pitää sitä ennen kaikkea puheena tietylle ”sinälle” (eli Plathille), eikä ”meille” (eli lukevalle yleisölle). (Peter Steinberg 1.3.1998, 2.3.1998.) Perustamisvuoden kevään mittaan lisääntyneessä negatiivisesti värityneessä keskustelussa arvosteltiin yleisemminkin Hughesin yksityishenkilönä tekemiä ratkaisuja sekä toisaalta tapaa, jolla runoilija esittää itsensä *Birthday Lettersissä* marttyyrinä, uhrina tai pelastajana (mm. Helen Flint 2.2.1998, Jamie 2.2.1998, Jamie 2.3.1998, Dena Tooma 24.3.1998, Peter Steinberg 25.3.1998, Kate Rainer 25.3.1998, Margherita Tessitore 26.3.1998). Dena Tooma myös nimittelee Hughesia ”runkkariksi” (wanker) sekä ilmaisee avointa vihamielisyyttä ja kuvotuksen tunnetta ”marttyyriä leikkivää” miestä ja tämän runokokoelmaa kohtaan. (Dena Tooma 24.3.1998 ja 24.3.1998.)

Kuten feministisen diskurssin kohdalla viimeisenä mainittua viestiä käsitellessäni jo totesin, kirjoittaja merkityksellistää *Birthday Lettersin* väkivaltana, jonka kohteena on faniyleisö: faniyleisön esitetään olevan miehen oikkujen armoilla ja kokoelma määritellään *iskuksi* vasten Plathin ihailijoiden kasvoja (Dena Tooma 24.3.1998). Hahmotus on tältä osin yhteneväinen esimerkiksi Wagner-Martinin (2003, 148) näkökulman kanssa; tutkijahan luonnehti kokoelmaa ohjukseksi, joka tarkoituksena on saada Plathin lukijat raivon valtaan. Tällaisissa representaatioissa marttyyrin ja siten väkivallan kohteen positio kiistetään Hughesilta ja sen tilalle tarjotaan päinvastoin väkivallan tekijän ja näin ollen syyllisen positiota. Girardilaisittain ajatellen ja syntipukkimekanismin kannalta tämän nurinkääntämisen myötä erityisesti sanavalinnoissaan hyvin kärkevä Tooma kuitenkin tulee implisiittisesti rakentaneeksi sen, minkä eksplisiittisesti juuri pyrki purkamaan: symbolisen kivityksen kohteeksi joutuessaan Hughes on sittenkin syntipukki – marttyyri.

Syytökset, joita mieheen viimeksi käsitellyn ohella laajalti muissakin Hughes-vihamielisissä viesteissä kohdistetaan, kuten myös Hughesia vastaan käytetyt (verbaalisen) väkivallan muodot vastaavat Girardin luonnehtimia syntipukkimekanismin kuuluvia stereotypioita: Miestä kutsutaan tämän seksuaalisuutta halventavalla tavalla esimerkiksi runkkariksi (Dena Tooma 24.3.1998) ja epäillään seksiaddiktiksi (Claudette Coulter 22.3.2003). Lisäksi lukuisissa viesteissä merkittävänä vastenmielisyyden tunteen aiheuttajana näyttäytyy Hughesin päätös rikkoa perheensä ja avioliittolupauksensa. Kuten Assia Wevillin kohdalla, syytökset kohdistuvat toisin sanoen sellaisiin tekoihin, jotka ovat voimakkaasti kulttuurista järjestystä hajottavia. Biografiatiedon perusteella ne ovat myös paikkansapitäviä: Hughesin kirjoitetaan pettäneen kaikkia kumppaneitaan ja syyllistyneen aviorikokseen useita kertoja. Hänen jopa kerrotaan viet-

täneen kuherruskuukautensa toisen naisen seurassa sen jälkeen, kun oli avioitunut viimeiseksi jääneen elämänkumppaninsa Carol Orchardin kanssa (esim. Koren & Negev 2007, 221; myös Meri 10.1.2007). Kenties jälleen voi kuitenkin kysyä, onko kivitetty Toinen foorumin kirjoittajien vihan todellinen syy vai ennen kaikkea vain osuva kohde vihantunteiden purkamiseen. Mitä tulee sopivan uhrin kriteereiden täyttymiseen, Hughesin valitseminen syntipukiksi perustuu toisaalta osittain eri asioihin kuin Wevillin tapauksessa.

Hughes saa girardilaisen syntipukin aseman erityisesti foorumin myöhemmissä vaiheissa yhtäältä feministisen diskurssin piiriin asettuvassa keskustelussa ja toisaalta elämäkerrallisiin kysymyksiin paneutuvien viestien vallatessa alaa. Esimerkkinä Hughesiin poikkeuksellisen vihamielisesti suhtautuvasta kommentista seuraava viesti:

[...]Whilst I do not wish to be offensive, and I have been researching this topic, to a great degree, I simply have to say that no matter how brilliantly he writes and once again I do apologise for saying this - that is if anyone is offended - but honest to God *What a bastard!!! He bumped off two women not to mention his little daughter.* O.K. he did not personally do it but you don't have to be super intelligent to figure out *what a rotter he was!* He must have made Sylvia and Assia feel like total losers. He's not the only man to ever do this but to make sure that Birthday Letters was published just before he died - *he is a wanker of the first water. Had to get that off my chest,* 'cause I would get shot if I wrote what I really thought in my work and/or exams. I hope his children have had happier lives than their Mum did. And I'm aware that she was pretty interesting - but did not deserve the life he would have led her to and *the mindset he must have put her in to kill herself.* God help his mistress as well. His looking back thru 'roomy eyes' makes me want to get a bucket!!!! (Helen Young 28.5.2003, kurssiivi ER.)

Tässäkin viestissä symbolinen kivittäminen toteutuu yhtäältä Hughesin seksuaalisuuteen ja laajemmin moraaliin kohdistuvilla loukkauksilla sekä ennen kaikkea raskailla syytöksillä: runkkariksi, konnaksi ja paskiaiseksi määritellyn Hughesin väitetään "päästäneen kaksi naista ja tyttärensä päiviltä". Heti perään kirjoittaja tosin loiventaa syytöstään toteamalla, ettei mies varsinaisesti "henkilökohtaisesti" tappanut heitä. Tätä toteamusta seuraa kuitenkin "mutta"-sanalla alkava lause, joka osittain tuntuu kumoavan loivennuksen. Lisäksi viestin lopussa vastuu vieritetään uudelleen Hughesin niskoille Youngin muun muassa väittäessä, että Hughesin *on täytynyt* asettaa Plath siihen mielentilaan, jossa tämä lopulta tappoi itsensä. Näin erityisesti Plathin tapaus representoidaan tavalla, jonka myötä kuolema merkityksellistyy itsemurhan sijasta pikemminkin murhana.

Sanavalintojen ja tyylin ohella myös lauserakenteiden polveilevuus sekä esimerkiksi lopun välimerkkien ylenmääräisyys tekevät viestistä purkauksenomaisen. Kirjoittaja myös suoraan toteaa, että hänen piti saada "tämä pois sydämeltään" (koska "tulisi teloitetuksi", mikäli kirjoittaisi "todelliset ajatuksensa" tutkielmaansa tai tenttivastauksiin). Youngin voi siis tulkita pyrkivän vapautumaan vihantunteista, ja tähän sijaisuhriin verbaalinen lynkkaaminen tarjoaa väylän. Youngin suorittama verbaalinen kivitys tuottaa helpotuksentunteen myös toiselle kirjoittajalle, joka toteaa innostuneeseen sävyyn luulleensa jo olevansa ainut, joka "uskaltaa vetää Hughesin nimen lokaan". Sama kirjoittaja on

jo aikaisemmin itsekin kirjoittanut Hughesista vihamieliseen sävyyn ja lisää edeltäviin keskusteluihin viitaten, ettei tällaiseen lokaamiseen varsinaisesti kyllä edes pyrkinyt, vaan "faktat vain puhuvat puolestaan". (Claudette Coulter 31.5.2003.) Tosiasiapuheen keinoin kirjoittaja näin sanoutuu ja samalla sanoo myös Youngin irti vastuusta vihjaamalla, ettei heidän viestiensä vihapuheessa ole kyse subjektiivisista tulkinnoista, vaan objektiivisista tosiasioista, jotka voi yhtä hyvin sanoa ääneen.

Vihamielisten ja toiseuttavien ohella myös Hughesiin myötämielisesti suhtautuvia viestejä löytyy. Perustamisvuoden maaliskuussa käydyssä keskustelussa Stewart Clarke esimerkiksi puolustaa Hughesin kokoelmaa kirjallisuustieteellisen diskurssin piirissä tulkitsemalla sitä tragedian lajin kannalta. Hän painottaa, ettei kokoelma ole todistus tai autobiografia, vaan taideteos. Kirjoittaja vahvistaa argumenttiaan analogiaa käyttäen huomauttamalla, etteihän Sofoklesta tai Shakespeareaakaan arvostella sen vuoksi, että kohtalo esiintyy heidän teoksissaan. Lisäksi, *Birthday Lettersille* ansioituneen teoksen statusta rakentaen, Clarke kirjoittaa teoksen onnistuvan olemaan myös universaali. (Stewart Clarke 2.3.1998.)

Toisessa samana päivänä lähettämässään viestissä kirjoittaja avoimesti myöntää pitävänsä kiistassa Hughesin puolia ja hämmästelee tätä hieman itsekin, koska on ollut "koko elämänsä ajan Plath-friikki". Hughesia kohtaan tuntemaansa myötämielisyyttä Clarke selittää sillä, että vaikkakin rakastaa Plathin tuotantoa, on Plathin henkilönä täytynyt olla "painajainen". Perusteluna kannalleen hän esittää sen, että "*Arielin* sivuilta lukijaa kohti kurottuu ja tätä ravistelee kouriintuntuva raivo ja negatiivisuus". Myös Clarke merkityksellistää runouden siis väkivaltana hieman samaan tapaan kuin esimerkiksi Tooma teki *Birthday Lettersin* kohdalla. Clarkelle ravistelluksi tuleminen on kuitenkin "vapauttava ja jännittävä, upea kokemus", kunhan se tapahtuu "taiteen turvallisesta etäisyydestä käsin". Tällaisen raivon lähteen kanssa avioituminen sen sijaan ei näyttäyty houkuttelevana ajatuksena, kuten viestissä epäsuorasti esitetään. (Stewart Clarke 2.3.1998.)

Hieman yllättäen suhteessa kirjoittajan tapaan tarkastella Hughesin omaelämäkerrallista kokoelmaa kirjailijasta erillisenä sanataideteoksena, saman kirjoittajan *Arelia* käsittelevän viestin näkökulma implikoi lukuasentoa, jossa tuotanto mielletäänkin todistukseksi kirjailijan persoonasta. Lisäksi kirjoittaja tuntuu olettavan, että hänen *Arielin* äärellä kokemansa ja väkivaltana merkityksellistämänsä elämyksen täytyy palautua kokoelman kirjoittajaan ja näin ollen vastata vaikutusta, joka Plathilla on ollut myös läheisiinsä. Clarkelle Hughes siis on uhri – eikä pelkästään miehen omissa kirjoituksissa. Maaliskuun lopussa lähettämässään viestissä Clarke pohtii marttyyriutta eksplisiittisestikin ja nyt henkilötasolla paljastaen samalla Hughesin saaman roolin syntipukkina, eräänlaisena "1900-luvun kirjallisena marttyyrinä". Syntipukkimekanismi ei kuitenkaan ole viestissä läsnä pelkästään metatasolla, vaan sitä myös toteutetaan, joskaan ei Hughesia vastaan vaan tämän puolesta:

[...]The unfortunate politicization of the arts and literature over the last twenty years has distorted Plath's and Hughes' achievements and co-opted them both into the bat-

flegground of the sex wars and political correctness. Thus, Plath, whose work is a brilliant evocation of the brutality and terror of feminine, chthonian Nature and which fairly bristles with misogyny, is misread and appropriated as a feminist poster child while Hughes' "Birthday Letters," a work of poetry clearly in the vein of the demonic Romanticism outlined above, is disseminated as if it were a *lawyer's brief*. Hughes, whom Plath herself shrewdly admits is "a great scapegoat" ("Stings"), is my personal nomination for *THE Literary Martyr of the 20th Century*: his *crucifixion* occurred not once but is doomed to be repeated each time the misguided *Plath coven* finds a new *convert*. (Stewart Clarke 25.3.1998, kurssiivi ER.)

Viesti osallistui perustamisvuonna käynnistyneeseen kiivaaseen keskusteluun tunnustuksellisuuden ja toisaalta feminismiin roolista Plathin tuotannossa. Kuten todettua, Clarke asettui monin tavoin tunnustuksellisuutta puoltavalle kannalle sekä ilmaisi pitävänsä kyseenalaisena Plathin tuotannon tulkitsemista feministisenä avauksena. Pitkän puheenvuoron yllä lainatussa lopussa kirjoittaja päätyy lisäksi analysoimaan syyllistämisen käytäntöjä – sekä toteuttamaan niitä.

Clarke tulkitsee *Birthday Lettersin* saaneen yleisön tulkinnoissa aseman "asianajajan selontekona". Analogian myötä Clarke – samaan tapaan kuin Janet Malcolm (1995) – vihjaa kirjailijoiden vastaanoton muistuttavan oikeudenkäyntiä. Kun Clarke vielä määrittelee Hughesin "1900-luvun todelliseksi kirjalliseksi marttyyriksi" ja miehen osakseen saaman kohtelun *ristiinnaulitsemiseksi*, tarkentuu oikeudenkäynnin luonne: kyse ei ole modernin oikeuslaitoksen käytännöstä vaan antiikin aikaisesta julkisesta teloitusnäytelmästä, jossa syyllisyyden takeeksi riitti kansan mielipide ja tarve verenvuodatukseen. Kiinnostavaa kyllä, ristiinnaulitsemisen täytäntöön panevaksi tahoksi kirjoittaja nimeää "Plathnoitien kokouksen". Näin Plathin tietynlaiset vastaanottajat tulevat määritellyiksi noidiksi ja Hughesin teloittaminen heidän toistuvaksi rituaaliksi. Sana- ja lause-asetukset ovat mielenkiintoisia, sillä niiden kautta Clarke itse asiassa esitti Hughesin "teloittajat" sellaisina (naisina), jotka erityisesti keskiajalla itse saivat syntipukin aseman. Clarcken hahmotuksessa viattoman uhrin position asetetaan kuitenkin pelkästään Hughes, kun taas kutsumalla Plathin ihailijoita noidiksi kirjoittaja toteuttaa historiasta tuttua vainon muotoa verbaalisella tasolla. Hughesin syntipukkiaseman paljastaessaan Clarke samaan aikaan siis toisaalta osallistuu Plathin määrätynlaisten seuraajien symboliseen kivittämiseen – ja näin tuleekin tehneeksi heistä syntipukkeja.

Lokakuussa, viikko ennen Plathin syntymän vuosipäivää, *London Timesissa* ilmestyi uusi runo Hughesilta: "The Offers". Siinä runon minä kuvaa kohtaamistaan Plathia muistuttavan 'sinän' kanssa. Ensimmäinen näistä tapahtuu maanalaisessa kaksi kuukautta 'sinän' kuoleman jälkeen. Minä on 'sinälle' näkymätön, kun taas 'sinä' kuolemastaan huolimatta on näkyvä. Minä ei myöskään puhu, mutta tekee päätöksen:

[...] If you got out at chalk farm, I told myself,
I would follow you home. I would speak.
I would make some effort to seize
This offer, this saddened substitute
Returned to me by death, revealed to me
There in the Underground – [...] (CP Hughes, 1181.)

Minä ja 'sinä' kohtaavat runossa vielä kahdesti. Minän mukaan kaikkea tarjotaan nimittäin kolme kertaa. Viimeinen kohtaaminen tapahtuu vedestä täyttävän kylpyammeen äärellä. 'Sinä' yllättää minän tämän heikkona hetkenä minän kurottaessa jalkaansa kohti vettä ja lausuu ehdottomaan sävyyn, kiireesti ja läheltä repliikin, johon runo samalla päättyy:

'This is the last. This one. This time
Don't fail me.' (CP Hughes, 1180–1183.)

Uutisen foorumille välittänyt Stewart Clarke spekuloi viestissään, miksei runo ollut jo *Birthday Letters* -kokoelmassa, ja ehdottaa, että kenties se on uusi ja yksityisestä rituaalista on näin tulossa julkinen. Kirjoittaja myös pohtii, millaisin käsittein tällaista julkista rituaalia pitäisi luonnehtia: onko se ymmärrettävä julkisena katumusharjoituksena vai onko kyse jonkinlaisesta noituudesta? (Stewart Clarke 20.10.1998.) Nyt kirjoittaja liittääkin noituuden siis Hughesin hahmoon. Tässä yhteydessä käsite kuitenkin saa mysteeriaspektia rakentavan ja lisäksi myönteisen merkityksen. Toisaalta kirjoittaja tarkastelee Hughesin runomuotoista tekoa myös kristinuskon viitekehyksessä, kun omaelämäkerrallisen runouden julkaisemiselle tarjotaan merkitystä eräänlaisena ripittäytymisenä.

Myös Melissa Dobson innostuu pohtimaan runoa rituaalina. Hänenkin viestissään uskonnollisella viitekehyksellä ja kulttisella diskurssilla transsendentaalisine kannanottoineen on sijansa. Kirjallista käytäntöä merkityksellistään uskonnon kontekstissa ennen kaikkea tulkitsemalla Hughesin kokoelmaa ja toisaalta Plathin ja Hughesin välistä (kirjallista) vuorovaikutusta pelastamisen ja lunastamisen kysymyksiä:

[...]I'd like to think that Plath, in her hold on Hughes (whether poetic or supernatural) offered him redemption (through what would be for him a linguistic departure, a different kind of poetry); and in accepting this offer (in writing the "Birthday" poems), he is redeeming them both. (Melissa Dobson 23.10.1998.)

Pelastumisen (redemption)³⁰⁰ tai oikeastaan *pelastamisen* tulkitaan viestissä toteutuvan kirjoittamisen myötä sekä Plathin että Hughesin tapauksessa: Plath tarjoaa pelastuksen pitämällä Hughesia "poeettisessa tai yliluonnollisessa otteessa", joka johtaa Hughesilla uudenlaisen runouden syntyyn. Pelkästään Hughesinkin kohdalla kirjoittaja tulkitsee pelastuksen kohdistuvan kahtaalle: vastaamalla syntymäpäivärunojen muodossa Plathin haasteeseen, siihen "otteeseen", joka tällä oli Hughesista, kirjoittaja näet katsoo Hughesin pelastavan sekä itsensä että Plathin. Näin ollen Dobsonkin liittää Hughesin hahmoon transsendentaalisia merkityksiä. Toisin kuin Clarcken edellä lainatussa viestissä, tässä Hughesia ei representoida ristillä teloitettuna marttyyrinä, mutta puhe pelastamisesta luo nytkin assosiaation kuuluisimman ristiinnaulitun ja Hughesin välille. Se, miltä Hughes itsensä ja Plathin pelastaa, jää kirjoittajalta avaamatta. Kenties vastaus on: onohdukselta. Plathista kertovien runojen kautta hän vaalii Plathin muistoa paitsi omassa myös laajemman yleisön muistissa ja ylipäätään

³⁰⁰ "Redemption" merkitsee myös velan takaisinmaksua ja (pantin) lunastamista.

kirjoittamalla ja julkaisemalla painaa yhä voimallisemmin omankin jälkensä kirjallisuushistoriaan.

Hughes saa vihapuheen ohella osakseen siis myös sellaisia tekstuaalisia tekoja, joissa miehelle rakennetaan äärimmäisen korkeaa statusta: hän on lunastaja, pelastaja. Viimeksi lainattu kirjoittaja vertaa Hughesia ja *Birthday Letters* -kokoelmaa toisessa yhteydessä myös Jumalaan ja Raamattuun esittämällä, että kokoelman ”tunnustuksellinen ääni inhimillistää sen kirjoittajan samaan tapaan kuin Vanha testamentti inhimillistää Jumalan paljastaen herkkyyden ja tuskan ja vääjäämättömyyden.” Kirjoittajan mukaan Hughes oli ”Plathille, Plathin neroudelle, Arielille katalyytti”. Jos Hughesia ei olisi ollut, Plath ’olisi kyllä löytänyt toisen jumalan, toisen paljastuksen, muttei sitä ääntä, joka alkoi runosta ”The Moon and the Yew Tree”. Hughesin rinnastamisen Jumalaan voi tulkita kumpuavan molempien runoilijoiden tuotannosta, erityisesti *Arielista* ja *Birthday Lettersistä*, joista löytyy vastaavanlaisia viittauksia. Dobson ei kuitenkaan tulkitse *Arielia* tai *Birthday Lettersin* Plath-representaatiota Jumala-viittausten osalta vaan antautuu kokoelmien näkökulmaan jatkamalla niissä rakennettuja analogioita.

Kirjoittajien aikaisemmin samana vuonna esittämät arvailut Hughesin terveydentilasta osuivat oikeaan, mistä syystä lokakuun spekulatiot puolestaan eivät toteutuneet: Runoilijasta ei enää seuraavana vuonna ollut laatimaan uusia runoja, sillä reilun viikon kuluttua ”The Offers” -runon julkaisemisesta, 28.10.1998, Hughes kuoli. Kuolema osui Plathin syntymän vuosipäivän jälkeiselle päivälle.

Hughesin kuolemaan reagoitiin foorumilla välittömästi surua ja myötätuntoa ilmentävin viestein. Monet kuvaavat hetkeä, jona kuulivat tai lukivat miehen kuolemasta. Eräs kirjoittaja tunnustaa syyllistyneensä Hughesin syyllistämiseen ja oppineensa vasta hiljattain arvostamaan miehen tuotantoa. Viestin lopussa kirjoittaja vielä lainaa Hughesin prinsessa Dianan muistoksi kirjoittamaa runoa: ”Mankind is many rivers / That only want to run. / Holy Tragedy and Loss / Make the many One.” (Nancy 29.10.1998.) Osoittamalla alun perin prinsessa Dianan muistoksi laaditun epitafin Hughesille kirjoittaja rakentaa yhteyden näiden kahden välille. Eleen myötä viestin voi myös tulkita vihjaavan, että Hughesin kuolema on samanlainen ”menetys” ja ”pyhä tragedia” kuin millaiseksi runossa prinsessa Dianan kuolema määrittyy. Lisäksi muistoruno kommentoi mielenkiintoisella tavalla tragedian merkitystä yhteisölle: tragedian kuvataan yhdistävän ihmiskunnan, kun menetys muuttaa erillisyyden yhteydeksi.

Hughesin kuolema muutti myös foorumin dynamiikkaa. Aiemmin syyllisenä nähty Hughes olikin äkkiä uhri myös monille sellaisille, jotka aikaisemmin olivat suhtautuneet mieheen vihamielisesti. Tavat, joilla Hughes representoitiin ennen tämän kuolemaa, sekä kuolemasta seurannut muutos representaatiossa, on yhteneväinen girardilaisen sijaisuhriekanismin kanssa: Hughes on ikään

kuin kuningas,³⁰¹ joka lipuu marginaaliin yläkautta siinä missä Assia Wevill – kirjallisuusinstituution kannalta merkityksettömänä (tai merkityksettömäksi määriteltynä), huonona naisena ja muukalaisena – liukui marginaaliin alakautta. Kuten sijaisuhrimekanismin luonteeseen kuuluu, Hughes sai (foorumin yhteisöltä) osakseen ensin vihamielisyyttä, mutta kuoltuaan hän toikin rauhan mukanaan ja tuli ikään kuin pyhitetyksi.

Eräs kirjoittaja kuvaa shokkia, jonka kuolemaa koskeva uutinen sai aikaan:

Yesterday I heard the news. My husband told me as I was cooking dinner. I stood there for quite a while, mouth open, staring. *Sadness, shock.* I've lived with Sylvia Plath's legacy since I was a teenager (she is one of my favorite poets). I also, when young, went through the hatred of Ted and all he stood for. As the years passed, and I lived more of life, I softened and realized *he was a victim, just like his wife and kids, in that saga.* Reading his Birthday Letters revealed much about the man, and much about Sylvia. You could sense the struggle for balance, for equilibrium, present in their daily lives. Sylvia is *our goddess-poet*, yes, but she must have been a terrible hell to live with.

Godspeed, Ted Hughes! Your work is now finished. Thank you for Birthday Letters. It was generous of you, and I'm sure, *healing* -- giving you a sense of *personal closure* (Sheila T. 31.10.1998, kursiivi ER.)

Hughesin tekoja oikeutetaan viestissä sillä, että Plathin kanssa asumisen on ”täytynyt olla yhtä helvettä”. Kulttisen diskurssin piiriin kuuluva apologettinen retoriikka ei kuitenkaan kohdistu Hughesiin Plathin kustannuksella, vaan samaan hengenvetoon Plath kirjoitetaan korkeimpaan mahdolliseen statukseen määrittelemällä hänet ”meidän jumalatar-runoilijaksemme”.³⁰² Myöskään Hughesin uhrius ei tarkoita Plathin olleen vastaavasti syyllinen, vaan kirjoittaja näkee koko perheen ”tarinan” uhreina.

Viestin lopussa kielenkäytön transsendentaalinen ulottuvuus voimistuu. Retoriikka hyödyntää tässä apostrofia: Hughesia puhutellaan ikään kuin tämä olisi läsnä ja osallistuisi kommunikaatiotilanteeseen vähintäänkin kuuntelijan ominaisuudessa. Kirjoittaja myös toivottaa Hughesille onnea matkaan (“Godspeed, Ted Hughes!”). Uskonnollinen diskurssi tulee näin osaksi viestin merkityksellistämisen reittiä, kun Hughesin oletetaan kuolemasta huolimatta olevan matkalla jonnekin, kenties tuonpuoleiseen. Kirjoittaja myös kiittää Hughesia *Birthday Lettersistä* ja kirjoittaa uskovansa kokoelman kirjoittamisen olleen miehelle parantava kokemus. Koska Hughesin ajatuksista ja motiiveista ei ole varmuutta, voi viestin lopun tulkita eräänlaiseksi projektioksi: kenties kirjoittaja itse sai kokoelman myötä sulkeuman tunteen ja koki sen siksi ehyttäväksi lukukokemukseksi, tai ehkä hän uskoo Hughesin kokeneen viimeisen kokoelmansa kirjoittamisen parantavaksi, koska *toivoo* niin; empatian luonneh-

³⁰¹ Myös Jillian Becker viittaa Plath-muistelmassaan Hughesiin kuninkaana kirjoittaessaan Plathin olleen Hughesin lähdettyä yksinäinen, sillä ”hoviväki oli poistunut kuninkaan mukana” (Becker 2003, 2).

³⁰² Toisaalta kirjoittaja toteaa viestin alussa Plathin olevan *yksi* hänen suosikkirunoilijoistaan, mikä kannanotto puolestaan ei aseta Plathia kaiken muun yläpuolelle (kursiivi ER).

tiessa kirjoittajan uutta suhtautumistapaa voi hän näin ajatellessaan olla levollisin mielin yhdessä Hughesin kanssa.

Myös Stewart Clarke kommentoi uutista. Kirjoittajan viestejä usein luonnehtiva ironia on poissa, ja kirjoittaja kuvaa olevansa sanaton. Siitä huolimatta hän pyrkii kuvaamaan ajatuksiaan ja tuntemuksiaan. Kunnioituksen ilmausten ja transsendentaalisen kielenkäytön myötä myös kulttuurinen diskurssi on viestissä läsnä:

I only learned of the death of Ted Hughes this morning, glancing at someone's paper on the subway. For once, *I am speechless*. And astounded once again at the terrible poetic resonance that clings to his story - the fact that *he died the day after Sylvia's birthday*, that his true "birthday letter" *this year was his own death*. Grief, grief, grief for this man I never knew. *I maligned Hughes in my own imagination for so long, until the appearance of "Birthday Letters," that gut-wrenching, loving, flawed, and sublimely human work, so full of phosphorescence, trembling with the curious daemonic power that eddies beneath the surface of all our lives, our relationships, but particularly that of Plath and Hughes, whom "the stars married."* The light-bearing Melissa Dobson suggests to us that his final work was an *act of redemption; I can only attest that, for me, a mere "Reader," he more than accomplished that redemption*. His poetry, essays, criticism, and, if they are ever published, his letters *offer testimony to the fact that our loss is greater than many of us perhaps realized when he was alive*. A terrible, tortured story has reached its end.

Moving on in
the Dark like
Loaded Boats
at Night, though
there is no
Course, there is
Boundlessness ----³⁰³

Rest in peace, Mr. Hughes. (Stewart Clarke 30.10.1998, kursiivi ER.)

Tässäkin viestissä kuvataan muutosta suhtautumisessa Hughesiin. Kirjoittaja itse selittää kielteisen asenteensa muuttuneen *Birthday Lettersin* lukemisen myötä, ja kuolema tuntuu voimistaneen muutosta entisestään. Clarke muun muassa kirjoittaa tosiasiapuhetta retorisenä keinonaan käyttäen Hughesin tuotannon vahvistavan sitä "faktaa", että menetyks on suurempi kuin moni ehkä ymmärsikään Hughesin vielä eläessä.

Clarke antaa Plathin syntymän vuosipäivän jälkeiselle päivälle osuneelle kuolemalle merkityksen Hughesin viimeisen vuoden "todellisena" syntymäpäiväkirjeenä. Näin, erottelumutoisen argumentaation keinoin, aikaisemmat syntymäpäiväkirjeet esitetään vähemmän aitoina tai tosina. Rinnastus on kiintoisa ja makaaberikin: kuolema nähdään ikään kuin tekstinä, Plathille osoitettuna viestinä tai kenties jopa syntymäpäivälahjana. Viestin näkökulma mustanpuhuvine konnotaatioineen on toisaalta yhteneväinen suhteessa kirjoittajan tapaan lukea Plathin runoutta; Clarkehan on aikaisemmin kuvannut sen kuoleman runoutena ja Plathin piikikkäänä sekä riittävän rohkeana kysymään "Do I terrify?". Kuolema siis tuntuu auktorisoivan Clarcken silmissä nyt myös Hughesin runouden. Tarkastelutapa vastaa kirjoittajan aikaisemmin samana vuonna

³⁰³ Runositaatti on Emily Dickinsonilta.

Plathin runoihin ja kirjailijan kuolemaan kohdistamaa analyysiä.³⁰⁴ Rinnastuksen myötä painotus on Hughesin kohdalla kenties vieläkin jyrkempi: kuolema ei pelkästään vaikuta tuotannon statukseen vaan on itsessään runo.

Dobsonin tapaan myös Clarke antaa kirjailijan viimeiseksi jääneelle kokouelmalle merkityksen pelastuksena tai jonkinlaisen velan takaisinmaksuna. Vies-tin kontekstissa velan takaisinmaksu näyttäisi olevan ilmeisempi merkitys kuin pelastaminen, sillä ilmaisua seuraa Hughesin tuotannon listaus, joka vaikuttaa eräänlaiselta maksuerittelyltä. Sitä, mikä oli aiheuttanut velan, ei kuitenkaan avata. Kenties aviorikoksen tehneen ja sen myötä Plathin psyyken tilaan oletet-tavasti vaikuttaneen Hughesin katsotaan olevan jossain määrin vastuussa siitä, että Plathin tuotanto jäi kapeaksi kirjailijan elämän päätyttyä ennenaikaisesti.

Toisaalta velan voi foorumin keskustelujen perusteella nähdä myös Hughesin vetäytymisestä johtuneena: Hughesin ehkä nähdään olleen lukevalle yleisölle ja Plath-faneille jonkinlaisen selityksen velkaa ja elämäkerrallisen ru-nokokoelman, jossa Hughesin vaikenemiselle tulee viimeinkin piste, ajatellaan kuittaavan tämän velan. Tällaisella tulkinnalla on relevanssia myös Peter Stein-bergin muutama päivä myöhemmin lähettämän viestin kohdalla. Siinä tode-taan, että *Birthday Lettersin* "paljastus" ja sen pohjalta syntyvä "vahvistus" siitä, että "Hugheskin välitti, tunsin tuskaa ja oli inhimillinen [...] auttaa meitä kaik-kia". (Peter Steinberg 3.11.1998.)

Yhteisöllisyysaspektin kannalta ja syntipukkimekanismia silmällä pitäen on huomion arvoista, että Hughesin kuolemaa seuranneissa viesteissä käyte-tään voittopuolisesti me-retoriikkaa. Sen kautta myös tuotetaan identifikaatiota ja taivutellaan muita samanmielisyyteen, mutta näissä yhteyksissä kuolema jo sinänsä näyttää lisänneen yhteisöllisyyttä ja myös tyhjentävän yhteisön jäsenet vihantunteista.

Muutos on kuitenkin vain hetkellinen. Jo joulukuussa eräs kirjoittaja ih-mettelee, miten Hughesin kuolema voi herättää surua sellaisissa, jotka katsovat rakastavansa *Plathia*. Minne katosi oivallus siitä, että Hughes nimenomaan "en-teili Plathin kuolemaa", kirjoittaja kysyy. (Debrah 16.12.1998).³⁰⁵ Seuraavana vuonna keskustelun keskiöön palaavat yhä voimallisemmin muut aiheet ja kuoleman myötä syntynyt hartaan eleginen tunnelma laantuu. Alle puoli vuotta miehen kuoleman jälkeen, kun keskustelun kohteena on Hughesin runo "The Error", pintaan nousee jälleen Hughesia arvostelevia puheentapoja. Toisaalta Hughesia edelleen aika ajoin myös glorifioidaan. Kun sivuston viimeisinä aktii-visina vuosina Wevill-elämäkerran myötä saadaan uutta ja vähemmän mairitte-

³⁰⁴ [...]Many critics tiptoe past the white elephant of Plath's suicide as if it were some-how unrelated to the poems, as if Ted Hughes' fingerprints were on the gas knobs, or as if it's a nasty fact that delegitimizes her work. On the contrary, I agree with Janet Malcolm that Plath's poetry achieves its hold on our psyches precisely because of her suicide. It gives her poems their horrible authority. She asks but one question: "Do I terrify?" [...] (Stewart Clarke 25.3.1998.)

³⁰⁵ Suzanne (18.12.1998) reagoi tähän selittämällä, että Plath-fanien surun aiheuttanee se, että Hughesin myötä yksi elävä linkki Plathiin häviää. Hughesin suremisen ensisijai-sena syynä voi siis olla myös Plath.

levaa tietoa myös Hughesista³⁰⁶, kriittisten kannanottojen ohella esiintyy sävyllään täysin päinvastaisiakin puheenvuoroja, joissa Hughes representoidaan eräänlaisena hyvänä paimenena ja parantajana (esim. Megan Bailey 11.2.2007 ja Eve 9.3.2007).

Sivusto on kuitenkin ennen kaikkea Plathin muiston vaalimisen paikka. Tämä tulee selkeästi näkyviin vuoden 1999 lokakuussa lähetettyjä viestejä tutkimalla: kun koitti taas Plathin syntymän vuosipäivä ja sen perään ensimmäistä kertaa myös Hughesin kuoleman vuosipäivä, vain Plathia muistettiin. Syntymäpäiväkirjeistä on eräässä viestissä kyllä puhe, muttei Hughesin kirjoittamista vaan Plathin runosta "Ariel" syntymän runona.³⁰⁷ Lisäksi anonyymiksi jättäytyvä kirjoittaja lähettää foorumille muistorunon, jonka yhteydessä toivotetaan Plathille hyvää syntymäpäivää ja tätä kautta viestin retoriikassa apostrofin keinoin poissaolevasta tehdään läsnä oleva. Muistorunon sanat on lainattu Plathilta:

The swans are gone.Still the river
Remembers how white they were.
It strives after them with its lights.
It finds their shapes in a cloud.
What is that bird that cries
With such sorrow in its voice?
I am young as ever,it says. Sylvia Plath,March 1962

Not a swan but a phoenix, forever young. Happy Birthday.10/27/99. (Anonymous 27.10.1999.)³⁰⁸

Runoa seuraavan lyhyen kommentin perusteella kirjoittaja tuntuu lukeneen Plathin runoa tunnustuksellisenä, mutta korjaa kirjailijan runomuotoiseksi minäkuvaksi tulkitsemaansa tekstiä lisäämällä sen perään, ettei Plath ole virrasta kadonnut joutsen vaan ikuisesti nuori Fenix-lintu. Nuorena pois nukkuneena hän ikään kuin säilyy ikuisesti nuorena, ja kuten Melissa Dobson (13.5.1999)

³⁰⁶ Eräs Wevill-elämäkertaa koskevaan keskusteluun osallistuva kirjoittaja muun muassa ihmettelee, mikä Hughesia vaivasi, kun tämä kohteli naisiaan niin järjettömällä tavalla, kuten esimerkiksi myöhemmin Carol Orchardin tapauksessa: "[...]All I can say is that the book made me look at Ted in a worse light, and I have read *all* the other bios. It didn't portray Assia as at all warm or human but it portrayed Ted terribly. He really treated Assia poorly in the end. As he seemed to have Sylvia. He was the same with his mistresses but the difference seems to be that Assia and Plath both loved him SO much, the other mistresses knew their place or gave up on him, etc. When he married Carol Orchard he sent her away and slept with someone else on their honeymoon night, not telling the woman until the next morning that he had married! [...] This biography (and yes I have read Ted's own) leads me to think "What was wrong with TED??" And why didn't Assia just move on? [...]" (Meri 10.1.2007.)

³⁰⁷ [...]Judith Kroll, in "Chapters in a Mythology," asserts that Plath uses the name "Ariel" as "actually a quite specific biblical reference, alluding to fiery sacrifice, purification, and transcendence," citing Isaiah 29:1 ("Ariel, the city where David dwelt!"). In this sense, all the poems of Ariel can be seen as birthday poems, in that the speaker continually enacts the same ritual: death of the self resulting in (literal) transfiguration. (Melissa Dobson 28.10.1999.)

³⁰⁸ Viesti alkuperäisessä muodossaan (puuttuvine välilyönteineen).

aikaisemmin samana vuonna kirjoitti, foorumilla Plath nousikin tuhkasta päivittäin.

Sama runo mutta nyt ilman lopun lisäystä lähetettiin foorumille seuraavankin vuonna, ja myöhemmin kirjailijan syntymän vuosipäivästä oli puhe esimerkiksi virallisen Sylvia Plath -päivän sekä myös epävirallisempien juhlallisuuksien yhteydessä. Hughesin lokakuun lopulle osuneen kuoleman (sen enempää kuin myöskään tämän syntymän vuosipäivän) muistamisesta ei muodostu foorumilla konventiota.

Plathin kohdalla on toisin myös kuoleman kohdalla: Perustamisvuonna kirjailijan kuoleman vuosipäivän aikaan eli helmikuun yhdentenätoista Elaine Connell liitti sivustolle kuvan Plathin haudasta ja muinakin vuosina Plathin poismeno ja arvostus tätä kohtaan ovat vastaavaan aikaan usein esillä. Vuoden 2003 helmikuun yhdentenätoista päivänä muisteluun osallistui tavallista suurempi joukko, mikä selittyy sillä, että kyseisenä vuonna Plathin kuolemasta tuli kuluneeksi 40 vuotta. Moni lainaa viesteissään Plathin tuotantoa, ja Peter K Steinberg (11.2.2003) kertoo olevansa parhaillaan Hebden Bridgessä, West Yorkshiresissa, eli seudulla, jolla Plath oli tällöin lähes 40 vuoden ajan levännyt. Kirjoittaja myös mainitsee tulleen seudulle kaukaa ja viettäneensä edelliset päivät Elainen seurassa eri Plath-kohteissa vierailen. Steinberg kiittelee Elainea sivuston perustamisesta ja kirjoittaa toivovansa loistavien keskustelujen jatkuvan. Viesti päättyy Plathin hautakiven kirjoitukseen: "Even amidst fierce flames the golden lotus can be planted...".

Jack Folsom (11.2.2003) ja Lena Friesen (11.2.2003) taas palaavat viesteissään Plath-suhteensa alkuun ja nostavat esiin Plathin tuotannon ja sen ohella tärkeinä pitämiään Plath-tutkimuksia. Folsom myös kirjoittaa odottavansa, mitä muilla on sanottavaa kyseisenä vuosipäivänä. Jim Long (11.2.2003) reagoi viestiin toteamalla, ettei hänellä ole "paljonkaan sanottavaa – päivä on niin sanomattoman surullinen". Kirjoittaja toteaa juhlistavansa mieluummin Plathin elämää. Viesti ei kuitenkaan pääty tähän, vaan Longilla on sittenkin jotain sanottavaa vielä sanomattoman surun ilmaisemisen jälkeenkin. Sen hän tekee Plathin sanoille kaiuksi ryhtymällä. Kirjoittaja lainaa Plathin runon "Three Women: A poem for Three Voices" päättäviä säkeitä tehden niistä näin oman viestinsä päätöksen:

[...]The little grasses crack through stone,
And they are green with life.[...]³⁰⁹

7.4 Yhteenvetoa

Edellä olen tarkastellut *Sylvia Plath Forumia* René Girardin mimeettisen teorian kehityksessä ja erityisesti syntipukkimekanismin kannalta sivustolla esiintyvän

³⁰⁹ Lainaus poikkeaa hieman Plathin muotoilusta: säkeenylitys on eri paikassa kuin alkuperäisessä ja välimerkeissä on eroja. Alkuperäisessä muotoilu on seuraava:
"[...]The little grasses / Crack through stone, and they are green with life." (CP, 187.)

aggressiivisesti värittyneen kirjoittelun osalta. Tällaisissa puheenvuoroissa kulttuurinen diskurssi on yleensä keskiössä, kun apologeettisiksi luonnehdittavia strategioita käyttämällä Plathille pyritään tekemään oikeutta vierittämällä vastuu kirjailijan kuolemasta jonkun toisen niskoille. Sellaisten viestien, joissa vihapuhe kohdistuu Assia Wevilliin, taas voi tulkita nostavan Plathia (foorumilla rakentuvalla) jalustallaan yhä korkeammalle. Näin on esimerkiksi silloin, kun Plathille annetaan asema positiivisena mallina siinä missä lapsenmurhan tehnyt Wevill representoidaan äärimmäisenä toisena ja sen myötä vastamallina.

Toisaalta vertailuasetelman voi tulkita saavan aikaan myös sen, että alempi ylenee ja ylempi alenee. Tällainen seuraus ei kuitenkaan liene edellä luonnehditun kaltaisissa yhteyksissä kirjoittajien tarkoitus. Vertailuun ryhdytään pikemminkin siksi, että naisten välillä on kiistattomia yhtäläisyyksiä Assia Wevillin tekemien, Plathia jäljittelevien ratkaisujen myötä. Vertailun kautta naisten välistä yhteyttä (toistensa eräänlaisina kaksoisolentoina) pyritään myös heikentämään erottelumuoitoista argumentaatiota hyödyntämällä ja korostamalla yhdistävien tekijöiden (kuten itsemurhan, johon kumpikin päätyi) sijasta päinvastoin selkeitä eroja (lapsenmurhaa, jonka vain Wevill teki). Näillä keinoin Wevilliä vahvasti toiseutetaan. Tässä myös patologisoivalla diskurssilla on keskeinen rooli.

Hughes on luonnehdittavissa syntipukiksi Girardin teoriassa määritellyssä merkityksessä myös niiden vaikutusten myötä, joita miehen kuolemalla on Plath-foorumiin ja sen kirjoittajien muodostamaan yhteisöön: jännitteet laukeavat ja jonkinlainen rauha asettuu keskusteluun sivuston täytyessä vihanpurkausten sijasta yhteisöllisyyden eleistä ja nyt myös Hughesiin kohdistuvasta kulttisesta kielenkäytöstä. Muutos ei kuitenkaan ole pysyvä ja myöhemmin kolmesta edesmenneestä enimmäkseen vain Plathin muiston äärellä tuotetaan kunnioituksen läpäisemää, hymnisen ylistävää ja kuoleman yli kurkottavaa retoriikkaa.

8 DISKURSSIVERKKOA KOKEMASSA

...And another thing- I, for one, get incredibly annoyed by the fact that as a female English Literature student who loves Plath's poetry, I get stereotyped as a typical, bleeding-heart, self-obsessed, silly little girl who thinks that all her poems are actually written about me and my problems. [...] Has anyone else experienced this? Oh, I could write a whole dissertation about this...³¹⁰

Sylvia Plathista, joka *Sylvia Plath Forumin* representaatioissa konstituoituu, on moneksi: Hän on kirjailija ja tarkemmin tunnustuksellinen kirjailija. Hän on kirjailija ja tarkemmin tunnustukselliseen koulukuntaan aiheetta luettu kirjailija. Hän on sairas kirjailija: kirjailija, joka loi suurta runoutta sairautensa ansiosta tai siitä huolimatta. Hän ei ole sairas kirjailija, vaan kirjailija, joka eli traagisen elämän ja ajautui siksi tuhoon. Hän on nainen, joka petettiin ja jätettiin ja joka päätti elämänsä oman käden kautta. Hän on patriarkaalisen yhteiskunnan ja sen edustajan, Ted Hughesin, uhri. Hän on traagisen elämän elänyt nainen ja kirjailija, muttei uhri, vaan sankari ja tienraivaaja. Hän on oman elämänsä, taiteensa ja itsetuhonsa subjekti. Hän on papitar. Hän on jumalatar. Hän on esikuva, malli. Hän on suosikkirunoilija. Hän on mysteeri. Hän on niin kuin minä, joka myös olen sairas ja tahdon kuolla, tai niin kuin minä, joka myös olen sairas ja tahdon luoda. Hän kuin minä, joka tahdon kirjoittaa. Hän on minä, joka kirjoitan.

Plath-representaatiot representoivat toisaalta myös *Sylvia Plath Forumin* kirjoittajia. Tämä siksi, että ne ja status, joka Plathille erilaisten esitysten summa tuottaa, asemoivat paitsi määritelmien kohdetta myös niitä, jotka määrittelevät ja/tai ovat määrittelyn kohteeseen kiinnittyneet. Diskurssit, joista käsin representaatioita tuotetaan, nimittäin ovat kytköksissä erilaisiin kulttuurisiin sfääreihin paikantaen yhtä aikaa sekä diskurssin lähteen että sen kohteen.

Tarkasteluni ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan kohdistunut pelkästään Plathille, Plathin tuotannolle ja Plathin lukijoille annettuihin määritelmiin, vaan

³¹⁰ Kate Connolly 2.2.2003.

tutkimuskysymys, jonka edellä olen esittänyt aineistolleni, pitää diskurssien, representaatioiden ja niihin kytkeytyvän argumentaation tarkastelun ohella sisällään myös jatkokysymyksen: *miksi* foorumin kirjoittajat lukevat tietyn merkityksenmuodostuksen tavan piirissä ja tietyin argumentein yhtäältä Plathin tuotantoa ja toisaalta kirjailijaa henkilönä sekä vielä itseään ja toisia lukijoita suhteessa ihaillemaansa kirjailijaan? Esitän seuraavaksi tähän erilaisia vastausvaihtoehtoja, mikä edellyttää siirtymistä yksittäisten viestien tai keskustelujen analyysistä tulkitsevammalle tasolle eli sen pohtimista, millaisia merkityksiä foorumilla ja sen keskustelulla voisi olla. Taustana toimii näkemys kielen ideologisuudesta: kielen avulla (1.) maailma voidaan esittää tietynlaisena, (2.) rakentaa tietynlaisia sosiaalisia identiteettejä ja (3.) rakentaa sosiaalisia suhteita tietyn tavalla (Fairclough 1997, 23).

Tässä yhteydessä on olennaista pohtia foorumin keskustelun yhteiskunnallisia ehtoja ja toisaalta vaikutuksia sekä keskustelun muodostavien viestien välittämiä tieto- ja uskomusjärjestelmiä sekä niissä esitettyjä (tai implikoituja) näkemyksiä siitä, millaisia yhteiskunnallisia subjekteja ihmiset ovat. Tämä pohdinta johtaa myös kysymykseen siitä, mihin foorumin tekstejä voidaan käyttää: millaiseen toimintaan teksti (eli tässä tapauksessa foorumi kokonaisuudessaan erilaisine diskursseineen) voi olla kytköksissä? (Ks. Fairclough 1997, 268.) En lähesty edellistä kysymystä pelkästään siitä näkökulmasta, millaista käytännön toimintaa *Sylvia Plath Forum* voi tuottaa, vaan ennen kaikkea pohtimalla foorumia kokonaisuudessaan eräänlaisena tekona. Teon tarkemmasta luonteesta esitän tässä luvussa tulkintoja. Tarkastelu edellyttää kuitenkin paluuta myös tutkimuskysymykseni ensimmäiseen osaan eli diskursseihin erilaisine (Plathiin ja Plathin lukijoihin kohdistuvine) representaatioineen ja niihin kytkeytyvään argumentaatioon.

8.1 Diskurssijärjestyksen ja argumentaation ytimessä: kulttuuristen statusten neuvottelua

Chaim Perelman (2007, 16) esittää, että toisin kuin demonstraatioissa argumentaatioissa päämääränä ei ole todistaa johtopäätöksen totuudellisuutta premiseistä vaan siirtää johtopäätökseen premissien saama kannatus. Tähän suhteutettuna foorumin kirjoituksissa huomionarvoista on se, että Plathia ja tämän tuotantoa koskiessaan niissä perustellaan yleensä *samaa asiaa* eli johtopäätöstä, jolla jo on kaikkien keskusteluun osallistuvien kannatus: Plathin ja tämän tuotannon erinomaisuutta. Keskusteluun osallistuvien kirjoittajien perustelujen poiketessa toisistaan kirjoittajat pyrkivätkin osoittamaan omien *argumenttiansa* painoarvon ja saamaan toiset niistä vakuuttuneiksi. Suunta on Perelmanin esittämään nähden siis päinvastainen: johtopäätöksen saama kannatus pyritään siirtämään myös premissille.

Tarve määritellä Plath arvokkaaksi juuri tietystä syystä palautunee annettujen määritelmien merkitykseen ja statukseen erilaisissa eroilla operoivissa

kulttuurisissa systeemeissä; on eri asia ihailla yleisiin, yhteiskunnallisiin kysymyksiin keskittyvää kirjailijaa kuin henkilökohtaisia ongelmiaan käsittelevää kirjailijaa. Miksi näin on, selittyyneen asemalla, joka universaalilla tai yleisellä ja sen ohella rationaalisella ja toisaalta henkilökohtaisella ja sen ohella tunteilla on kulttuurisessa kontekstissa, jossa foorumin keskustelua käydään. Länsimaisen ajattelun traditioissa näiden välillä on pitkään vallinnut vastakkainasettelu, joka taas on tuottanut muitakin dikotomioita: mieli/ruumis, julkinen/yksityinen, teoria/käytäntö, miehinen/naisinen.³¹¹ Dikotomioiden parit eivät nimittäin ole olleet samanarvoisia, vaan järki, yleinen, mieli, julkinen, teoria ja miehinen ovat perinteisesti näyttäneet ihanteellisempina kuin niille määritellyt vastakohdat.

Keskusteluja, joissa väitellään argumenteista ja pyritään toisinaan hiljentämään tietynlaisia, joidenkin kirjoittajien näkökulmasta ei-toivotulla tavalla Plathista keskustelevia lukijoita, voi selittää Bourdieun teoriolla mausta ja sen sosiaalisia eroja legitimoivasta luonteesta. Bourdieun (1984) mukaan maku siis muuttaa asiat ja esineet erotettaviksi ja erottaviksi merkeiksi ja edelleen symbolisiksi merkitsevien erojen järjestelmiksi, minkä vuoksi taide ja kulttuurituotteiden kulutus ovat myös alttiita täyttämään funktion sosiaalisten erojen legitimoijina.³¹² Kun pitämisen kohde on tässä tapauksessa kaikilla kuitenkin sama, olennaista onkin se, miten ja mistä syistä arvokkaana tämä kohde esitetään. Foorumin tapauksessa erottavana tekijänä ei siis ole niinkään se, mistä pitää (onko kyse esimerkiksi ns. "korkeakulttuurista" vai "massavihteestä" ja tässä tapauksessahan pitämisen kohde on kaikilla sama), vaan se, *miten pitää ja miten kiinnittymisensä argumentoi*. Lisäksi oleellista on, *millaisia ovat muut, samaan kohteeseen kiinnittyneet vastaanottajat ja millä tavalla he Plathiin panostavat*. Nämä seikat toimivat erottavina tekijöinä eri kirjoittajien välillä foorumin sisällä. Tulkitsemkin foorumilla käytyjen neuvottelujen tähtäävän Plathin ja tämän kautta myös Plathin lukijoiden paikantamiseen suhteessa kirjallisuusinstituutioon ja sen hierarkkisiin muodostelmiin ja toisaalta laajemmin kulttuurin kenttään.

Plathin tapauksessa vaikutussuhdetta kirjailijan ja lukijoiden statusten välillä on pidetty erityisen voimakkaasti lukijakunnasta kirjailijaan suuntautuvana. Se, kuka lukee Plathia sekä miten ja mistä syystä, on tässä keskeinen kysymys, kuten Janet Badia (2010) toteaa. Erityisesti mielikuvat Plathin lukijoista depressiivisinä ja kuolemaan pakkomielleisesti suhtautuvina ovat lyöneet lei-

³¹¹ Näistä dikotomioista feministisen tutkimuksen kannalta ks. Koivunen & Liljeström 2004b, 284.

³¹² Sarah Thornton (1996, 10) huomauttaa klubikulttuuria koskevassa tutkimuksessaan, etteivät eronteot tapahdu tasavertaisuuden nimissä, vaan yleensä ne pitävät sisällään jonkinlaisen oletuksen *toisten* huonommuudesta. Thornton myös kehittää Bourdieun esittelemien pääoman lajien joukkoa pidemmälle esittäen alakulttuurisen (subcultural) pääoman yhdeksi keskeiseksi pääoman lajiksi, jolla tietyissä sosiaalisissa konteksteissa on mitä keskeisin merkitys (mt., 11).

man kirjailijan tuotantoon, ja näyttääkin siltä, että (nais)lukijoiden osakseen saama arvostus on suoraan yhteydessä Plathin nauttimaan arvostukseen.³¹³

Kenties Badian havainnolla selittyy myös *Sylvia Plath Forumilla* aika ajoin ilmenevät pyrkimykset joko hiljentää (depressiivisiksi ja Plathiin voimakkaan affektiivisesti suhtautuviksi mielletyt) nuoret (nais)lukijat tai päinvastoin nostaa heidät (heidän muista piirteistä oletuksia tekemättä) kulttuurin vastaanottajien roskaluokasta arvokkaan lukijakunnan asemaan. Toisin sanoen tällaisia keskusteluja, joita analysoin erityisesti luvuissa 4 ja 5, voi tulkita kamppailuina, joissa yhtäältä pyritään rakentamaan tai ylläpitämään Plathin statusta arvokkaana kirjailijana, mutta tätä päämäärää silmällä pitäen myös (diskurssista riippuen) joko puolustamaan tai horjuttamaan (foorumien) kulttuurin hegemonisia (maku)hierarkioita ja nuorten naisten (tai nuorten ja/tai naisten) heikkoa asemaa niissä. Näitä "vääränlaisia" lukijoita hiljentämään pyrkivien puheenvuorojen voi katsoa uusintavan edellä mainittuja, länsimaisen ajattelun piirissä tuotettuja dikotomioita niiden sisältämine arvotuksineen. Nuorille (nais)lukijoille arvoa antavat puheenvuorot taas ovat nähtävissä emansipatorisina ja samalla kulttuurimme ja spesifisemmin kirjallisuusinstituution hegemonisia rakenteita horjuttavina tekoina niiden haastaessa perinteiset ja ainakin jossain määrin edelleen vallitsevat asenteet asettamalla kriittisiä kysymyksiä, kuten: (1.) miksi tietty sukupuoli ja/tai ikä automaattisesti tuottaisi tietynlaista luentaa ja toisaalta (2.) miksi esimerkiksi voimakkaan affektiivinen suhtautuminen kirjallisuuteen edes olisi vähemmän arvokas kuin kohteeseen etäisyyttä ottava ja sitä analyttisesti erittelevä sekä vielä (3.) miksi tietty lukijakunta ikään kuin siirtäisi tulkinnan kohteen korkeakulttuurisesta asemasta populaarin alueelle tai muulla tavoin lukitsisi tämän arvon ja merkityksen tietynlaisena?

Mainitut (implisiittiset) kysymykset palautuvat kysymykseen mausta ja sen merkityksestä kulttuurisilla kentillä positioitumisen kannalta, mutta lisäksi, osittain tähän kytkeytyen, ne samaan aikaan myös haastavat pohtimaan kirjallisuudentutkimuksen virtausten, kuten uskriteikin ja reseptio-orientoituneen näkökulman, relevanssia ja toisaalta seurauksia Plathin tuotannon arvon ja merkityksen määrittämisen sekä edelleen Plathin vastaanottajien kulttuurisen statuksen kannalta.

Näyttää siltä, että Plathin kuoleman jälkeisen vastaanoton alkuvaiheessa vielä hegemonisessa asemassa ollut uskriteittinen kirjallisuuden tulkittamisen ja arvottamisen lähtökohta ja sen kanssa käsikynkkää kulkenut eliotlainen modernismi olivat epäsuotuisia virtauksia tunnustukselliseksi mielletyn Plathin tuotannon tulkinnan ja arvon kannalta, mutta hieman paradoksaalisesti myöskään myöhemmin hegemonisen aseman saavuttanut *reseptio-orientoitunut* lähtökohta ei tunnu olevan Plathille (ja tämän lukijoille) eduksi. Viimeisenä mainittu kyllä ikään kuin hylkää pyrkimyksen määrittellä ja arvottaa kirjailijan tuotanto objektista käsin ja objektiivisesti, minkä seurauksena tunnustuksellisuuskaan ei enää voi olla Plathin tuotannon *olemuksellinen* piirre. Mutta nyt Plath määrit-

³¹³ Sama johtopäätös on vedettävissä myös esimerkiksi Leonardo DiCaprion vastaanoton ja kyseisen näyttelijän kulttuurisen statuksen määrittämisen tapauksessa (ks. Nash & Lahti 1999).

tyykin vastaanottonsa perusteella ennen kaikkea nuorten/naisten/itsemurhasta kiinnostuneiden kirjailijaksi, mistä syystä myös reseptio-orientoitunut kehys näyttäytyy Plathin arvon kannalta ongelmallisena – johtuen siitä statuksesta, joka nuorilla naisilla ja toisaalta yksityisen ja tunteiden sfäärillä tuntuu länsimaisessa kulttuurissa edelleen olevan.

Ehkä tähän dilemmaan palautuu myös se, että vielä 2000-luvullakin Plathin vastaanotossa ilmenee aika ajoin kaipuuta uskriittikkiin ja Plathin tuotannon perustelemiseen eliotlaisen modernismin ihanteet täyttävänä. Tällaisen agendan tulkitsen osaltaan vaikuttavan Tracy Brainin (2006) kirjoituksen tapaisissa näkökulmissa, joissa varoitellaan biografisten lukureittien vaaroista ja perustellaan Plathin tuotannon arvoa ja merkitystä objektista käsin (eikä vastaanoton määrittäminä, suhteellisina ja ajassa elävinä) uskriittisiä ihanteita tätä kautta henkiin herättäen.³¹⁴ Plathin merkitys ja arvo määritetään siis ikään kuin objektiivisina sekä (modernismin ihanteita vasten) myös lukittuina sellaisiin kulttuurissamme hegemonisessa asemassa oleviin aspekteihin kuten yleinen ja yhteiskunnallinen, järki ja mieli. Vastaavasti yhtäältä biografisen lukureitin kannalta keskeiset ja toisaalta etenkin Plathin varhaista vastaanottoa tunnusluonteellisuuden kysymyksen kautta hallinneet yksityinen ja henkilökohtainen, tunne ja kokeva ruumis siirretään Brainin edustamassa lähestymistavassa takalalle.

Foorumin neuvottelujen Plathin arvon perusteista sekä siitä, miten Plathista tulisi kirjoittaa, voi siis katsoa kytkeytyvän kysymykseen mausta ja sen sosiaalisiin eroja tuottavaan luonteeseen, ja näillä kytköksillä taas on ideologiset ulottuvuutensa. Foorumin diskurssijärjestyksen hahmottamisen kannalta olennaista näissä keskusteluissa (retoriikan ja vallan kysymysten kannalta) on nähdäkseni yhtäältä monen eri diskurssin välinen kamppailu, kun väitellään argumenteista, ja toisaalta se, että johtopäätös (muissa kuin kouluprojektin vuoksi lähetetyissä yksittäisissä avunpyyntöviesteissä) on kuitenkin enimmäkseen yhteisesti jaettu: arvostus ja kunnioitus Plathia kohtaan.

Plathiin kohdistuva kunnioitus tuntuu myös olevan ehdotonta. Plathin arvo ei nimittäin asetu keskusteluissa kyseenalaiseksi silloinkaan, kun kyseistä johtopäätöstä perustelevat argumentit asettuvat muiden puheenvuorojen myötä keskustelussa kyseenalaisiksi. Kun näin käy, hankalat puheenvuorot yleensä pikemminkin joko torjutaan apologeettisten strategioiden keinoin tai vaihtoehtoisesti mukaudutaan pitämään Plathia uudesta näkökulmasta arvokkaana. Näin ollen syvätasolla kulttuurisen diskurssin voi tulkita foorumin diskurssijärjestyksessä hallitsevaksi merkityksenmuodostuksen tavaksi sen määrittäessä viestien enemmistössä ilmenevien johtopäätösten luonnetta.

³¹⁴ Brain (2010, 35) myös kirjoittaa Plathin tuotannosta niin kuin sillä olisi oma tahto: hänen mukaansa Plathin kirjoitukset *vaativat* hellää ja huolellista keskittymistä – melodraamaan takertuneita ovat vain lukijat ja jotkin kriitikot. Tässä voi kuulla kaikuja Wimsattin ja Beardsleyn kuuluisien esseiden näkökulmasta, jossa kaunokirjallinen teksti oletetaan autonomiseksi, ja sille perätään objektiivista, sen arvon ja luonteen mukaista käsittelyä.

Foorumin keskusteluja identifiointin luomisineen ja muine suostuttelun strategioineen voi ymmärtää myös girardilaisen mimeettisen halun kannalta – kahdellakin eri tavalla. Yhtäältä Plathin voi nähdä törmäävien halujen objektina, jolloin vastaanottajat ovat kilpailijoita ja siis myös välittäjiä ja seuraajia suhteessa toisiinsa. Kilpailu erilaisten representaatioiden välillä olisi tässä siis kilpailua Plathista, jaetusta halun objektista. Tästä Girardin teorian mukaan edelleen seuraisi, että lopulta objektia (eli tässä tapauksessa Plathia) tärkeämpi olisi sikin malli/kilpailija eli siis toinen vastaanottaja. Kenties foorumin riitaisimmissa vaiheissa näin paikoin kävikin eli kiistojen yltyessä kiistan kohde, Plath, jäi hetkellisesti taka-alalle ja erilaisista ja samaan aikaan oleellisella tavalla identtisistä vastaanottajista tuli verbaalisen väkivallan kaksosia, joiden huomio oli ennen kaikkea toisissaan ja kilpailun voittamisessa. Kun kamppailu representaatioista tai sallitun ja relevantin rajoista yltyi, tämän voi katsoa johtaneen edelleen siihen, että syntipukkimekanismi sai foorumin draamassa yhä keskeisemmän aseman jännitteiden ratkaisijana. Tässä erityisesti Assia Wevillin ja Ted Hughesin osaksi tuli joutua symbolisen kivityksen kohteeksi.

Merkityksellistettäessä Plath halun objektin sijasta mallihaluna foorumilla ilmenevää pyrkimystä representoida tämä (tietystä syystä) arvokkaana myös muille voi selittää sillä, että esikuvan status asemoi myös omistautuneen/seuraajan. Näin ollen ei ole yhdentekevää saada muut vakuuttuneiksi siitä, että valittu kohde on kaiken panostuksen arvoinen. Onnistumalla vakuuttamaan muut panostuksen kohteen arvosta kohteen arvo samalla kasvaa arvontajien joukon kasvaessa. Toisaalta Bourdieun teoriaa soveltaen tämän ajatuksen voisi myös kyseenlaistaa. Bourdieuhan (1984, 230) toteaa, että kulttuuristen käytäntöjen ja tuotteiden eroja tuottava voima vähenee sitä mukaa, mitä suuremman ihmisjoukon ulottuvilla ne ovat. Vaikkakaan kirjallisuus ei ole tuote, tietyn kirjailijan tai teoksen suosion voimakas kasvu voi toisinaan samaan tapaan, paradoksaalista kyllä, johtaa sen arvo(stukse)n laskuun. Tätä vasten tulee ymmärrettäväksi sekin, että kulttuurisen diskurssin kannalta kohteen popularisoituminen näyttäytyy ongelmana; popularisoitumisesta seuraava potentiaalinen arvon lasku näet on ymmärrettävästi ongelma sellaiselle merkityksenmuodostukselle, jota olennaisesti luonnehtii ehdoton kunnioitus.

Kenties tätä kysymystä voisi tarkastella myös argumentaation kannalta ja esittää seuraavan havainnon: kulttuurisen kohteen arvo kasvaa arvostajien joukon kasvaessa siinä tapauksessa, että seuraajista on olemaan jossain määrin mallin veroisia. Mallin (eli tässä tapauksessa Plathin) ja jäljittelijä(jouko)n välille syntyvä asetelma näyttäisi nimittäin toimivan samaan tapaan kuin vertailu: alempi ylenee mutta ylempi alenee. Kulttuurisen roskaluokan ihailun kohteeksi joutuminen uhkaa siten pudottaa idolin jalustaltaan – ellei vääränlaisista seuraajista ennen tätä (1.) onnistuta irrottamaan negatiivista stigmaa ja esittämään heitä muuna kuin roskajoukkona tai vaihtoehtoisesti (2.) kouluttamaan roskaluokasta sivistyneitä, ”oikealla” tavalla kirjallisuutta tulkitsevia oppineita (mikäli roskaluokan katsotaan todella olevan roskaluokka eikä vain sellaiseksi leimautunut). Kumpaankin strategiaan tartuttiin foorumilla, mutta lopulta ensin mainittu vei voiton. Tästä näkökulmasta tarkasteltaessa kulttuurisen diskurssin

ohella feministisen diskurssin, emansipatorisine pyrkimyksineen, voi tulkita saaneen foorumin diskurssijärjestyksessä lopulta, yhteisöllisten neuvottelujen myötä, hallitsevan aseman.

Kulttista diskurssia voinee siis pitää *Sylvia Plath Forumin* keskustelujen syvätasoa (ja sivustoa kulttuurisena käytäntönä) voimakkaimmin määrittävänä diskurssina. Muiden tässä tutkimuksessa tarkasteltujen diskurssien taas katsotaan osallistuneen ennen kaikkea Plathin arvон argumentoimiseen ja Plathin sekä tämän lukijoiden paikantamiseen kulttuurin kentällä. Näissä erilaisten perustelujen välisissä mitteloissa ottivat yhteen feministinen diskurssi, patologisoiva diskurssi, fanidiskurssi ja kirjallisuustieteellinen diskurssi. Kuten analyysiluvuissa toteaan, diskurssien ja aladiskurssien väliset valtasuhteet vaihtelivat foorumin kymmenvuotisen historian mittaan. Kirjallisuustieteellisen merkityksenmuodostuksen aseman voi kuitenkin katsoa jossain määrin heikentyneen foorumin elinkaaren loppupuolelle tultaessa. Lisäksi sen sisällä, aladiskurssien välillä, tapahtui diskursiivisia muutoksia sallittujen keskustelunaiheiden ja -tapojen kirjon vähitellen kasvaessa ja biografisen otteen voimistuessa.

8.2 Moderni ja sen jälki

Foorumilla vedotaan huomattavan usein sananvapauteen ja toisaalta demokratian ihanteisiin. Näiden toimiessa argumentaation perustana sivuston retoriikkaa voisi tarkastella Perelmanin argumentaatioteoriaan sisältyvän universaalien yleisön käsitteen kannalta. Tämä siksi, että edellisille annetaan foorumilla asema eräänlaisina universaaleina arvoina, jotka kenen tahansa keskustelua lukevan ja siihen mahdollisesti osallistuvan oletetaan jakavan. Ne toisin sanoen saavat aseman avainsanoina vakuuttamiseen.

Universaali yleisö on kuitenkin ajateltava konstruktiona, joka on pätevä vain tietyn kulttuurin kontekstissa. Kuten Perelman toteaa, sellaisillakin arvoilla kuin totuus, hyvyys, kauneus ja oikeus on universaali hyväksyntä vain abstraktilla tasolla, ja heti kun niitä pyritään täsmentämään (soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan), syntyy erimielisyyttä ja vastakkainasettelua.³¹⁵ Näin on myös sananvapauden ja demokratian kohdalla, jotka kyllä kytkeytyvät Perelmanin mainitsemiin arvoihin, erityisesti oikeuteen, mutta antavat niille määritelmän, joka on aika- ja kulttuurisidonnainen eikä siis lopulta lainkaan universaali.

Oleennaista foorumin tapauksessa ja tämän luvun analyttisten pyrkimysten kannalta ei kuitenkaan ole sen arvioiminen, missä määrin *universaaleja* arvoja mainitut, Plath-foorumilla vakuuttamisen keinoina käytetyt demokratia ja sananvapaus ovat, vaan *miksi* foorumin keskustelussa niiden (implisiittisesti) oletetaan tätä olevan – ja miksi ne usein myös toimivat eräänlaisina samanmielisyyttä synnyttävinä taikasanoina. Se, että juuri demokratia ja sananvapaus saavat osakseen miltei yksimielistä kannatusta, nimittäin auttaa paikantamaan

³¹⁵ Perelman 2007, 34, ks. myös Perelman & Olbrechts-Tyteca 2013, 76.

*Sylvia Plath Forum*in ideologisia kytköksiä: sananvapaus ja demokratia ovat arvoja, jotka palautuvat valistuksen ideologiseen perustaan ja tätä kautta moderniteettiin – tai tarkemmin yhteen *narratiiviin* moderniteetista ja edelleen eurooppalaisen tai laajemmin länsimaisen identiteetin (arvo)perustasta. On puhuttava nimenomaan narratiivista, sillä sosiologian klassikoiden suuret kertomukset modernisaatiosta on postkoloniaalisen teorian myötä haastettu. Paradigmanmuutosten seurauksena huomio on nimittäin kohdistettu sellaisiin seikkoihin kuten Euroopan imperialistiset suhteet ja laajemmin kolonialismi, jotka ovat olleet keskeisiä tekijöitä modernin maailman rakentumisessa mutta jätetty (ongelmallisuutensa vuoksi) suurten kertomusten ulkopuolelle.³¹⁶ Näiden seikkojen tiedostaminen asettaa kyseenlaiseksi Ranskan vallankumouksen avainsanoja ”vapaus, veljeys ja tasa-arvo” lainaavan käsityksen länsimaisen modernin maailman perustasta.

Sananvapaus ja demokratia eivät siis kuvaa täysin saumattomasti moderniteetin olemusta arvoperustoineen, kun tutkitaan historiallisia tosiasioita. Kuitenkin näillä lienee kiistattoman hegemoninen asema (länsimaisen) modernin maailman *ihanteina*. Plath-foorumillakaan niitä ei juuri kyseenalaisteta. Toisaalta foorumin viimeisinä vuosina sananvapauden ohella alettiin puhua yhä

³¹⁶ Teoksessaan *Rethinking Modernity. Postcolonialism and the sociological imagination* (2009) Gurinder K. Bhambra purkaa kriittisesti hallitsevia käsityksiä moderniteetista ja sen perustasta sekä toisaalta eurooppalaisen identiteetin sisällöistä – myös ja erityisesti niistä, jotka ovat jääneet sosiologian klassikoiden suurten kertomusten ulkopuolelle. Tässä kysymys kolonialismista on keskeinen. Bhambra käsittelee kolonialismia yhtäältä moderniteettia koskevien teorioiden ja kokonaisen tieteenalan eli sosiologian piilevänä ideologisena jännitteenä, ja toisaalta moderniteetin synnyssä keskeisinä pidettyjen kolmen historiallisen merkkipaalun eli renessanssin, Ranskan vallankumouksen sekä teollisen vallankumouksen kannalta näitä koskevia hallitsevia diskursseja eritellen ja niiden sisältämiä väittämiä kyseenalaistaen. Bhambran metateoreettisessa kritiikissä olennaista on modernisaation suurten kertomusten mutta myös paradigman muutoksen myötä syntyneen monien moderniteettien mallin kritisoiminen niissä ilmenevän suoran tai piilevän eurosentrisyyden takia. Eurosentrisyys viittaa näkökulmaan, jossa moderniteetti identifioituu länsimaisesta kokemuksesta käsin, missä tyypillinen piirre on myös erottelu, ajallisessa, maantieteellisessä ja toisaalta arvottavassa mielessä, lännen ja traditionaalisten tai esimodernien yhteiskuntien välillä. (Bhambra 2009, 5.) Vaikka monien moderniteettien malli on pyrkinyt päinvastoin haastamaan sitä edeltäneen paradigman, se on Bhambran mukaan perinyt suurten kertomusten perusasetelman, jossa moderniteetti määrittyy edelleen Lännen kautta ja tarkemmin läntisen maailman ominaispiirteeksi. Enää se ei hahmotu aikaisemman paradigman mukaisesti singulaarisena vaan määrittyy nyt eräänlaiseksi vientituotteeksi, jonka vastaanottavat yhteiskunnat maksuvat paikallisiin olosuhteisiin ja kulttuureihin sopivalla tavalla. Eurosentrisessä ja juuriltaan kolonialistisessa ajattelussa tyypillistä on ajatus Lännestä mallina ja muusta maailmasta Euroopan jäljittelijöinä (mt., 122–123, ks. myös Bhabha 2004). Tämä siitä huolimatta, ettei tämä ”malli” tosiasiaa syntynyt muista maailmankolkista erillisenä vaan niiden kanssa tapahtuneen vuorovaikutuksen, vaikutteiden ja ajatusten vaihdon tuloksena. Kaikkeen tähän perustuen Bhambra (2009, 143) toteaaakin, ettei väite erityisesti modernista eurooppalaisesta identiteetistä tai eurooppalaisesta moderniteetistä ole enää kestävä.

enemmän myös vastuusta. Näissä puheenvuoroissa huomiota kiinnitettiin siihen, millaista toimintaa käytännön tasolla esimerkiksi sananvapaus voi tuottaa. Sananvapaus ei siis enää näyttäytynyt itseisarvona, vaan siirtyessään metatasolle keskustelua alkoi värittää eettinen pohdinta, jossa kyseistä arvoa arvioitiin seurausten eikä periaatteellisesta näkökulmasta ja ilmaistiin kannatusta itsesuurille.

Moderniteettia ja foorumin suhdetta siihen voisi lähestyä myös moderniteetin ja sekularisaation suhteen kannalta. Paneudun tähän aspektiin vielä lyhyesti René Girardin kirjoitusten näkökulmasta. Tässä Girardin mimeettisen teorian sosiologiset painotukset ovat keskeisiä. Moderniteetti hahmottuu Girardilla sosiaalisissa suhteissa tapahtuvana (ja tätä kautta yhteiskunnan rakenteisiin laajasti vaikuttavana) muutoksena, joka perustuu halun ulkoisen välityksen korvautumiseen sisäisellä välityksellä. Näin käy, ja tähän moderniteetti Girardin hahmotuksessa perustuu, kun pyhän rapauduttua kollektiivisena rakenteena yksilöiden välinen kilpailu pyhästä ja elämän merkityksestä ottaa paikan, joka aikaisemmin kuului uskonnolliseen sfääriin palautuvalle pyhälle. Ihminen ei toisin sanoen lakkaa olemasta uskonnollinen olento, mutta kollektiivisen pyhän tai Jumalan sijasta palvonta kohdistuu nyt toisiin ihmisiin. (Cowdell 2013, 10–14, 25; Kirwan 2005, 15; Sinivaara 2012, 4.) Tästä johtuen modernin maailman ei voi sanoa näyttäytyvän girardilaisesta perspektiivistä tarkasteltuna arvopohjansa tai sosiaalisen elämän järjestyksen osalta varsinaisesti ihanteellisena. Sekularisaatio ja sen myötä sosiaalisissa suhteissa tapahtuva murros eli yltyvä sisäinen välitys, jotka ovat keskeisiä Girardin määritelmässä moderniteetille, nimittäin väistämättä johtavat mimeettisen halun sivutuotteena syntyvien väkivaltaisten jännitteiden kasvuun.³¹⁷

Moderniteetin uudelleenajattelijoiden kirjoituksia silmällä pitäen Girardin teorian on todettava edustavan moderniteettia koskevien käsitystensä osalta sosiologisessa mielessä vanhentunutta paradigmaa. Girardin kirjoituksissa näet artikuloituu suuri kertomus, jossa määrittyvä 'moderniteetti' nojaa käsitykseen murroksesta ja erosta traditionaaliseen yhteiskuntaan nähden, mitä esimerkiksi Gurminder K. Bhambra (2009) pitää tyypillisenä ja myös ongelmallisena piirteenä moderniteettiteorioissa. Toisaalta esimerkiksi Girardin teosta *Mensonge romantique et vérité romanesque* (1961), jossa Girard ensimmäisen kerran kehitti tulkintojaan modernin ihmisen ominaislaadusta ja tästä perspektiivistä myös moderniteetista, ei ole mielekäästä yrittääkään jäsentää varsinaisesti teoriana modernin maailman luonteesta.³¹⁸ Hyödyllisempää olisi pikemminkin tutkia

³¹⁷ Väkivaltaisten jännitteiden kasvun voi toisaalta todeta kiihdyttävän syntipukkimekanismia, joka taas ytimeltään on Girardin mukaan uskonnollinen. Tässä mielessä sekularisaatio, jos sellaisesta ylimalkaan kannattaa edes puhua, paradoksaalisesti johtaa uskonnollisuuden voimistumiseen, mikäli sijaisuhri on yhtä kuin uskonto, kuten Girard (2004, 405) kirjoittaa.

³¹⁸ Kuten Sinivaara (2012, 22) esittää, *Romantiikan valheen* toi tulkita sisältävän itse asiassa kolme osateoriaa: teorian romaani kirjallisuudesta, teorian inhimillisestä halusta ja vielä teorian moderniteetista. *Romantiikan valheen* voi lisäksi ymmärtää eräänlaiseksi runousopiksi ja sisältönsä puolesta hyvin normatiiviseksi sellaiseksi Girardin pitäessä niin sanottua "romaanista romaania" "romanttista romaania" korkeammalla tasol-

kyseistä teosta ja Girardin ajattelua yleisemminkin siltä kannalta, miten modernia olemassaoloa tulkitaan siinä yhden ydinilmiön eli modernin ihmisen sosiaalista kenttää järjestävän metafyyssisen halun perspektiivistä, kuten Olli Sinivaara ehdottaa. Girardin kirjoitukset moderniteettia koskien eivät siis kenties ole sosiologisen antinsa osalta tuoreita *makrohistoriallisessa* mielessä, mutta niitä voi kuitenkin pitää *mikrohistoriallisesti* ja sisäisen välityksen kannalta relevantteina modernin maailman sosiaalisten suhteiden analyysissa. (Ks. Sinivaara 2012, 84–86.) Näin määriteltynä niillä on annettavaa myös Plath-foorumien tulkinnassa keskustelun ideologisten kytkösten kannalta.

Tässä kohtaa tulee ajankohtaiseksi palata kysymykseen kulttuuristen ilmiöiden ja uskonno(lli)suu(n) suhteesta. Edellä olen hahmottanut kulttuurisen diskurssin ja fanidiskurssin välistä eroa Girardin välityksen käsitteen avulla ja esittänyt, että molemmissa välityksen voi tulkita olevan keskeisessä asemassa mutta eri muodoissa: kulttuurisessa diskurssissa kyse on ulkoisesta välityksestä ja fanidiskurssissa sisäisestä. Jos tulkintaani suhteuttaa edelleen Girardin moderniteettiajatteluun, voisi fanidiskurssin todeta tässä mielessä olevan moderniteettia (modernin ihmisen sosiaalisen kentän kannalta) ilmentävä merkityksenmuodostuksen tapa sisäisen välityksen korostuneen aseman vuoksi. Näin ollen kulttuurisia ilmiöitä, niiltä osin kuin fanidiskurssi ilmenee niissä hallitsevana, voisi pitää tyypillisinä modernin maailman ilmiöinä, joissa kollektiivisen pyhän ja Jumalan sijasta palvonta kohdistuu toisiin ihmisiin (tai muihin maallisiin olioihin/asioihin).

Edellä olen kuitenkin tulkinnut myös ulkoisen välityksen ilmenevän aineistossani ja tämä siis silloin, kun merkityksenmuodostus on kulttuurisen diskurssin mukaista. Uskonnollisen sävyn tähän merkityksenmuodostuksen tapaan tuottaa sakraalistaminen idolin tullessa kohotetuksi seuraajien yläpuolelle ja sen myötä muunnetuksi inhimillisestä jumalankaltaiseksi, missä ”tuonpuoleisuus” (henkilön ollessa jo edesmennyt, kuten Plathin tapauksessa) oletettavasti edistää transsendentaalisten käytäntöjen ja puheentapojen muodostumista (myös ’transsendentaalin’ uskonnollisten painotusten mukaisessa mielessä) kasvattaessaan etäisyyttä seuraajan ja idolin välillä.

Tätä silmällä pitäen ja suhteuttaen omia havaintojani fanitutkimuksen piirissä tehtyihin tulkintoihin eräänlaisen uskonnollisuuden läsnäolosta kulttuurisissa ilmiöissä voisi kysyä, onko Girardin tulkinta muutoksista modernin ihmisen sosiaalisen kentässä kovinkaan kuvaava, sillä ulkoisella välityksellä tuntuu olevan edelleen, myös tämän päivän kulttuurisissa käytänteissä sijansa, kun aikaamme tarkastelee kulttuuristen ilmiöiden ja tarkemmin kulttuurisen diskurssin mukaisen merkityksenmuodostuksen kannalta. Toinen vaihtoehto olisi vaihtaa tulkinnallista kehystä ja tarkastella kulttuurisia ilmiöitä *myöhäismoderneina* ja selaista teoreettista taustaa vasten, jossa myöhäismoderni hahmottuu uudenlaisen uskonnollisuuden aikakautena – esimerkiksi Maffesolin esittämään tapaan.

la olevana siitä syystä, että siinä mimeettisen halun todellisuus tiedostetaan (mihin seikkaan näiden kahden kategorian erottelu Girardilla itse asiassa perustuu). Girard (1976, 307) kirjoittaaakin, että metafyyssisen halun voittaminen ”tekee romanttisesta kirjoittajasta todellisen romaantiteilijan”.

Nykyajan suhdetta uskonnollisuuteen voi pohtia Girardin kirjoitusten valossa paitsi välityksen kysymyksen kannalta myös palaamalla kysymykseen syntipukkimekanismista. Girard määrittelee uskontoa yhtäältä ulkoisen välityksen ja kollektiivisen pyhän kannalta, joiden siis katsoo moderniteetin myötä rapautuneen, mutta toisaalta Girardin määritelmässä uskonnolle keskeinen on myös ja ennen kaikkea syntipukkimekanismi. Kuten Tiina Arppe (2008, 9) esittää, Girardin näkökulmasta uskonnossa ei nimittäin lopulta ole kyse jumalista vaan ihmisistä ja heidän yhteisöstään, jota uskonto auttaa vahvistamaan. Arppe myös toteaa tämän oivalluksen yhdistävän Girardia ja Durkheimia. Girardkin ilmaisee yhteyden oman ajattelunsa ja Durkheimin välillä toteamalla, ettei inhimillinen yhteiskunta ala ”orjan” pelosta ”herran” edessä, vaan uskonnosta, kuten Durkheim asian näki’. Girard jatkaa:

Durkheimin oivalluksen loppuun viemiseksi täytyy ymmärtää, että uskonto on yksi ja sama asia kuin sijaisuhri, joka yhtä aikaa itseään vastaan ja itsensä ympärille luo perustan ryhmän yhtenäisyydelle. Vain sijaisuhri voi tuoda ihmisille tämän eriytyneen yhtenäisyyden tilanteessa, jossa se on yhtä aikaa välttämätöntä ja inhimillisesti mahdotonta: vastavuoroisessa väkivallassa, jota mikään vakaa herruussuhde tai mikään todellinen sovinto ei voi lopettaa. (Girard 2004, 405.)

Sijaisuhri eli syntipukki ei siis ole Girardin määritelmässä vain olennainen osa uskontoa, vaan Girard samastaa nämä todetessaan *uskonnon olevan yksi ja sama asia kuin syntipukki*. Tästä päästään myöhäismodernin ajan ja uskonnollisuuden suhteen tarkasteluun. Vaikka syntipukkimekanismi alkuperäisessä muodossaan kuuluu uhriyhteiskuntaan eikä oikeusjärjestelmään perustuvaan moderniin yhteiskuntaan, Girardin mukaan uhrin syyllistäminen on yhä läsnä keskuudessamme; syntipukkimekanismin kömpelöimmät ja väkivaltaisimmat muodot vain ovat korvautuneet hienovaraisemmilla käytännöillä:

Mielivaltainen uhri ei voisi tuoda sopua häiriintyneeseen yhteiskuntaan, jos sen jäsenet tajuaisivat olevansa mimeettisen vaikutuksen huijaamia. [...]Kukaan ihminen ei koskaan ole nähnyt syntipukittelua toimintana, johon itse osallistuu ja saattaa osallistua vielä toisten syntipukittelun tuomitessaankin. Tästä tuomitsemisesta saattaa jopa tulla syntipukittelun onnistumisen ehto sellaisessa maailmassa kuin meidän, jossa ilmiötä koskeva tieto on kasvamassa ja tekee sen kömpelöimmistä ja väkivaltaisimmista muodoista vanhentuneita. Syntipukittelu voi jatkua vain, jos sen uhrin nähdään ensisijaisesti syntipukittelijoina. (Girard 2008, 6.)

Syyllistämisen muotojen rappeutuneisuuden vuoksi ne eivät Girardin (2008, 7) mukaan tuota ”primitiivisten kulttien ilmentämää myyttistä sovintoa ja rituaalista käytäntöä”. Tehottomuus ei kuitenkaan ole lakkauttanut syntipukkimekanismia vaan päinvastoin: ”tehottomuus usein tarkoittaa, että uhreja on pikemminkin enemmän kuin vähemmän. Kuten huumeiden käyttäjät, uhraajat yleensä lisäävät annoksia, kun vaikutuksen saavuttaminen tulee vaikeammaksi.”

Jos siis syntipukki eli sijaisuhri on yksi ja sama asia kuin uskonto, on syntipukittelu uskonnon harjoittamista. Jos ja kun tämä käytäntö on nykypäivänä edelleen voimassa, voidaan tässä tarkastelukehityksessä edelleen todeta meidän aikamme, myöhäismodernin aikakauden, olevan uskonnollinen ja itse asiassa vieläpä hyvin traditionaalisessa merkityksessä. Tällaisesta uskonnollisuudesta on merkkejä myös Plath-foorumilla, mikäli luvun 7 analyysini suhteuttaa Gi-

rardin uskonnolle antamaan määritelmään. Plath-foorumin tulkitseminen uskonnolliseksi tämän määritelmän rajoissa ei kuitenkaan tee siitä varsinaisesti erityistä, vaan girardilaisesta perspektiivistä tarkasteltaessa Plath-foorumin sosiaaliset mekanismit ovat näiltä osin pikemminkin yleisiä niiden heijastellessa minkä tahansa (nykyajan) yhteisön toimintaa.

Sijaisuhriin kohdistuva väkivalta on Girardin mukaan perustavaa, monelakin tapaa. Lopettaessaan väkivallan noidankehän, se näet aloittaa saman tien toisen noidankehän eli uhririitin noidankehän, joka Girardin mukaan voisi kenties olla ”koko kulttuurin kehä”, sillä ”perustava väkivalta on todellisuudessa kaiken sen alkuperä, mikä on ihmisille arvokkainta ja mitä he pitävät tärkeimpänä säilyttää”. Tämä tulee Girardin mukaan muuntuneessa ja verhoutuneessa muodossa ilmaistuksi alkuperämyyteissä, kun niissä palataan ”murhaan, jossa myyttiset olennot tappavat toisen myyttisen olennon”, minkä tapahtuman Girard määrittelee kulttuurisen järjestyksen perustajaksi. Tämä siksi, ettei kuolleesta jumalolennosta ole peräisin ainoastaan riitit vaan myös ”avioliittosäänöt, kiellot ja kaikki kulttuuriset muodot, joilta ihmiset saavat ihmisyytensä”. (Girard 2004, 130.) Näin ollen sijaisuhri siis perustaa uskonnon, joka taas perustaa koko kulttuurin. Tämän voi tulkita tarjoavan selityksen sillekin, miksi uskonto saattaa näyttäytyä niin houkuttelevana ja toimivana analogiana myös sellaisten ilmiöiden selittämisessä, jotka eivät ole uskonnollisia sanan tiukassa merkityksessä: niiden, niin kuin koko kulttuurin, alkuperä on uskonnossa, jos asiaa kysytään Girardilta.

Luvussa 2 lainaamani Burken kysymykseen siitä, mitä postkristillisenä aikakautena sosialisointien mekanismien sekularisoituessa tapahtuu kulttuurissa, jonka perustana on toiminut Kristuksen uhrikuolema, voisi Girardin ajatella ja edellä todettua vasten vastata Burkea (1969b, 31) itseään lainaten: ”joku muu tai jotkut muut, yksilöt tai yhteisöt, todelliset tai fiktiiviset, perivät roolin pelastajana”. Kenties Plathin ja toisaalta Plath-ilmion syntipukkeineen sekä edelleen näitä koskevien representaatioiden yksi keskeisimmistä funktioista on toimia tällaisina pelastajina.³¹⁹

Ehkä vastausta Burken kysymykseen, tai tarkemmin tarkennusta jo ehdotetulle vastaukselle ja toisaalta sen haastavaa näkökulmaa, voisi hakea myös tunnustamisesta. Foucault kuvasi tunnustuksen olevan valtasuhteessa paljastuva rituaali, jossa tunnustuksen vastaanottaja on ”instanssi, joka tunnustusta edellyttää, joka siihen pakottaa, joka sitä arvioi ja tulee tuomitsemaan, rankaisemaan, armahtamaan, lohduttamaan ja sovittamaan”. Tunnus saa Foucault’n mukaan lausujassa aikaan ”sisäisiä muutoksia: se tekee hänestä syyttömän, lunastaa hänet vapaaksi, puhdistaa hänet, päästää hänet pahasta, vapauttaa hänet

³¹⁹ Girardilaisittain ajatellen, teorian kolmannen osan kannalta, tämä kaikki nojaa väärintulkintaan. Viimeisen uhrin ja pelastajan pitäisi olla Kristuksessa, jonka kuolema ei olisikaan enää uhri vaan uhraamisen päätepiste. Kristinuskon sanomana olisi näin ollen uhrin ja väkivallan loppu. (Ks. myös Lindberg 2008, 24.) Kiinnostavasti, edellä esitettyyn suhteutettaessa, kristinuskon tehtävänä olisi näin ollen uskonnon lakkauttaminen. Kristinuskon näyttäytyykin tällaisesta perspektiivistä eräänlaisena antiuskontona (ks. Mäkelä 2014, 13).

ja lupaa hänelle pelastuksen.” (Foucault 1998, 49.) Näin määriteltynä pelastaja on jo tullut nimetyksi. Se voi olla se, joka kuuntelee ja vastaanottaa tunnustuksen, mutta näin ei välttämättä ole, sillä kuuntelija, vastaanottaja, voi myös päättää olla armahtamatta, lohduttamatta ja sovittamatta. Sen sijaan Foucault’n määritelmässä tunnustus itsessään, tunnustamisen teko kaikessa performatiivisuudessaan, tuntuu saavan yksiselitteisesti aseman, joka ennen kristillisen yhtenäiskulttuurin murtumista tavattiin antaa (Vapahtajassa ilmenevälle) Jumalalle – sehän *lunastaa* hänet vapaaksi, *päästää hänet pahasta* ja *lupaa hänelle pelastuksen*.

Mutta kuka tunnustaa tunnustaneensa jotain, on jo toinen kysymys. Kuka Plath-foorumilla tai sen keskusteluissa esillä olevista kirjailijoista asettuisi tällä tavalla vastaanotettavaksi ja tämän myötä itse ottaisi vastaan kaikki tunnustamiseen liittyvät implikaatiot ja niiden asettamat positiot, kuten henkilökohtaisuuden, alisteisen aseman johonkin auktoriteettiin nähden sekä salaisuuden ja sen paljastumisen? Kuka tunnustaisi tunnustaneensa tai tarkemmin: millainen toimija ja millaisesta subjektipositioista käsin *haluaisi* ja toisaalta *voisi* tämän tehdä? Nämä ovat kysymyksiä, jotka ennen pitkää palauttavat pohdinnan hengelliseksi äityneestä sfääristä maalliseen vieden jälleen kohti kysymystä mausta ja sen asemasta erilaisissa erojen kautta toimivissa, valtaan kytkeytyvissä systeemeissä.

8.3 Dialogista

Lopuksi on palattava alkuun. On palattava tämän tutkimuksen alkuun eli *Syntymäpäiväkirjeisiin* ja kysymykseen representaatiosta. Lisäksi haluan palata alkuun myös laajemmassa, filosofisessa mielessä ja kysyä, millaiset teot perustavat sosiaalisen elämän sekä kulttuurin – ja *Sylvia Plath Forumin*.

Girardin mukaan alussa on murha. Murha perustaa yhteisön ja uskonnon ja lopulta koko kulttuurin. Girard käsittää murhan todellisena historiallisena tapahtumana, ei pelkkänä myytinä tai metaforana. Nyt kuitenkin tarkastelen yhteisön ja kulttuurin alkupistettä filosofiselta kantilta ja kysyn: Mikä saa ihmiset kerääntymään yhteen? Mikä toimii liimana heidän välillään? Onko alussa, sosiaalisen toiminnan ytimessä, väkivalta vai kenties sittenkin tanssi, kuten Durkheim asian näki? Käsitän murhan ja tanssin tässä siis metaforiksi ihmisen ja ihmisyyhteisön perimmäisen luonteen kuvaamisessa.

Heti perään on toisaalta kysyttävä, voidaanko mistään perimmäisestä luonteesta edes puhua. Pidän tämänkaltaista pohdintaa kuitenkin mielekkäänä, vaikkakin se ymmärrettävästi jää tutkimukseni kehyksissä hypoteettiseksi; tarkasteluhan kohdistui yksittäistapaukseen koskiessaan Plathin vastaanottoa, ja tulkintaperspektiivini myös puhuu viime kädessä suhteellisuuden puolesta. Kysymyksen relevanssi ei perustukaan siihen, että ajattelisin tutkimukseni voivan tarjota siihen yleispätevän vastauksen. Näin ei ole. Kysymys siitä, miten sosiaalista kanssakäymistä ja toisaalta kulttuuria (*Sylvia Plath Forumin* tapauksessa) olisi mielekäästä kuvata, on tärkeä tutkimuskysymykseni viimeisen osan

kannalta. Kysymys on siis syistä merkityksenmuodostuksen takana. Lisäksi vastaukseni epäsuorasti kertoo, vastaako tulkintani alussa esittämäni määritelmää kulttuurista symboleilla operoivana, subjektien välisenä kommunikaation prosessina.

Voi myös olla, että sekä teoria kulttuurista kommunikaationa että teoria murhasta kulttuurin alkupisteenä ovat yhtä lailla perusteltuja. Kuten todettu, todellisuutta selittävien teorioiden keskinäinen ristiriitaisuus ei välttämättä viittaa siihen, että osa niistä olisi pelkkää sepitettä, vaan kyse saattaa olla siitä, että todellisuus itsessään on ristiriitainen ja ambivalentteja tendenssejä sisältävä. Toisaalta mainittujen kahden tulkinnan välillä voisi myös nähdä sillan ja ehdottaa, että ehkä niissä keskitytäänkin saman inhimilliseen prosessin *eri vaiheisiin*. Toisin sanoen: mahdollisesti kulttuurin (enemmän tai vähemmän metaforisessa mielessä) perustaakin murha, mutta sen lisäksi, että rituaaliin pohjaavissa kulttuurisissa käytänteissä saatetaan mimeettisesti toistaa tätä lähtökohtaa (syntipukkimekanismin ja uhririitin myötä), voidaan niissä myös turvautua sellaisiin keinoihin, joissa yhteyden syntyminen kahden välille ei edellytäkään sitä, että jostain kolmannelta tehdään ensin uhri. Näille keinoille on nimikin: kommunikaatio.

Yhtä oikeaa vastausta kysymykseen kulttuurin luonteesta, edes foorumin tapauksessa, ei tämän tutkimuksen kehiksestä käsin katsottuna kuitenkaan ole, vaan vastaus määrittyy sen perusteella, kuka katsoo ja mistä näkökulmasta. On siis tehtävä valintoja ja kysyttävä, mitkä foorumilla artikuloituvista käytännöistä tulkitsen sivustoa voimakkaimmin määrittäviksi. Argumentaatiota ja dialogisuutta painottava tulkinta yhdistyisi alussa esittämäni määritelmään kulttuurista symbolisilla järjestelmillä operoivana *kommunikaationa* ja (ainakin osittain)³²⁰ haastaisi Girardin perspektiivin, jossa kulttuurin perustana nähdään murha, joka (kulttuuriset instituutiot luovan rituaalisen toiston myötä) myös ylläpitää sitä. Dialogissa olennaisena reunaehtona on nimittäin vapaus ilmaista mielipide ja lupa yrittää saada muut käännytetyksi sen puolelle – sekä velvoite kuunnella muita samalla avoimuudella ja antaumuksella kuin mitä muilta omalle puheenvuorolleen toivoo ja edellyttää.³²¹ Siinä sanankäyttö ei näyttäydä symbolisen kivittämisen muotona vaan päinvastoin toista kohti kurrottavana, avoimena kätenä. Ehkä sitä voisi kutsua myös kutsuksi tanssiin.

³²⁰ Varauksellinen muotoilu perustuu siihen, että pessimistisesti ajatellen mainittujen kulttuuria koskevien tulkintojen voisi ajatella olevan yhdistettävissä edellä esittämäni lisäksi toisellakin tapaa: Burke (1969b, 46) esitti suostuttelun, identifikaation ja kommunikaation olevan merkitykseltään likeisiä. Näin ajatellen, niiltä osin kuin kommunikaatiossa ja kulttuurissa *kommunikaationa* on siis kyse identifikaatiosta, ne ovat kytköksissä myös mimeettiseen haluun. Tätä kautta, girardilaisesta perspektiivistä tulkiten, kommunikaatio (ja kulttuuri kommunikaationa) itse asiassa väistämättä johtaa lopulta syntipukkimekanismiin. Toisaalta mikäli dialogi asettuu transsendentaaliseen kehikseen ulkoisen välityksen asetelman mielessä, kilpailua ja sen myötä väkivaltaisia jännitteitä ei välttämättä synny vaan kenties pikemminkin *kilvoittelua*.

³²¹ Mukailen tässä Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan Guido Caligerolta lainaamaa dialogin määritelmää (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 2013, 56).

Kuten analyysistäni käy ilmi, sanankäyttö toimi foorumilla toisinaan myös keinona vaientamiseen ja toisen keskustelijan tai henkilön toiseuttamiseen. Näin ollen sanat siis tarjosivat väylän ajatusten vaihdon ohella sellaiseenkin toimintaan, joka ei tähdännyt yhteyteen vaan pikemminkin sen lakkauttamiseen – tai tähtäsivät yhteyteen mutta niin, että sen hintana oli aina jonkun (henkilön tai ryhmän) ottaminen symbolisen kivityksen kohteeksi. Näiltä osin sivuston toiminta ei määrity dialogiksi (juuri määritellyssä mielessä), ja siksi muun muassa näiltä osin kriittinen diskurssianalyysi soveltui linssiksi sen tarkastelemaan.

On kuitenkin todettava, että nekin viestit, joita olen tulkinut syntipukkimekanismeja ilmentävinä, ovat osa laajempaa *keskustelua*, jossa mielipiteitä vaihdetaan. Toisaalta mikäli foorumia kokonaisuudessaan tulkitsee kulttuurisen diskurssin hallitsemana sfäärinä, sitä ei voi perustellusti määritellä täysin *avoimeksi* dialogiksi, jos ja kun keskustelua määrittää ehdoton kunnioitus Plathia kohtaan. Kuten edellä totean, pääsääntöisesti vain argumenteista käytiin avointa keskustelua, ei johtopäätöksestä. Kuitenkin haluan ajatella, että foorumin etusivulla tänäkin päivänä oleva viesti, jossa sivuston perustajan kumppani kuvaa *Sylvia Plath Forumia* ja sen merkitystä laadukkaana kirjallisena keskusteluna, voi pitää pätevänä. Tyhjentävä tai objektiivinen kyseisen kuvauksen ei voi sanoa olevan, mutta joka tapauksessa foorumin keskusteluarkistojen sisältö, jossa myös kirjallisuustieteellisellä diskurssilla on keskeinen asema, argumentoi Ratcliffen väittämän puolesta riittävän vahvasti.

Tämä vastannee kysymykseen siitä, millaisena tekona foorumin voisi viime kädessä nähdä. Tämän tutkimuksen tulkinnessa se ei ole nyrkki, joka kätkee sisälleen kiven, vaan lopulta pikemminkin avoin käsi. Käsi on ojennettu kohti toista. Käden suunta on vuoroin vertikaalinen, vuoroin horisontaalinen, sen kurotuessa yhtäältä Plathin ja toisaalta toisen lukijan suuntaan. Kädenojennus on kutsu dialogiin, kommunikaatioon – kulttuurin rakentamiseen ja rakentumiseen. Lisättäköön vielä, että kenties määritelmällä (foorumin) kulttuurista ja kommunikaatiosta sekä toisaalta kulttuurista kommunikaationa on myös uskonnon sfääriin kytkeytyvä ulottuvuutensa. Linaan vielä Johan Fornäsin (1998, 173) muotoilua, jossa nämä kolme aspektia yhdistyvät tutkimukseni kannalta osuvasti: ”Jos kommunikoin sinulle jotain, jaan sen kanssasi ja annan sen hetkellisesti sitoa meidät yhteen. Ei ole sattumaa, että kommuunioksi sanotaan myös ehtoollista, jonka ääreen uskovat kokoontuvat jakaakseen leivän ja viinin sekä merkityksellisen viestin uskosta, toivosta ja rakkaudesta.”

Hughesin *Birthday Letters* -kokoelmaa, joka toimi lähtölaukauksena foorumille ja sai saman aseman myös tässä tutkimuksessa *Syntymäpäiväkirjeisiin* kohdistamani luennan myötä, voisi niin ikään tarkastella juuri käsittelemästäni perspektiivistä eli pohtimalla sitä suhteessa kysymykseen dialogista tai sen poissaolosta – sekä rakkaudesta. Linda Wagner-Martin (2003, 148–149) kirjoitti Hughesin viimeiseksi jääneen kokoelman vievän sanat Plathin suusta ja taiteesta ja uhkaavan hävittää tämän äänen. Edellisessä luvussa totesin kirjoittajan näin ollen tulkitsevan Plathin ja Hughesin tuotantoa toisiinsa suhteutuvina dialogisina tekoina eikä niinkään autonomisina ja erillisinä. Kyse ei Wagner-

Martinin representaatiossa kuitenkin ole *dialogista* (edellä määritellyssä merkityksessä), vaan *Birthday Letters* näyttäytyy pikemminkin ikään kuin päälle puhumisena tai jonkinlaisena keskustelukumppanin suun peittävänä kätenä ja näin ollen luonteeltaan väkivaltaisena. Myös suhteessa Plathin lukijoihin Wagner-Martin tulkitsee kokoelman väkivaltaiseksi teoksi määritellesään sen eräänlaiseksi salaiseksi aseeksi, jonka tarkoituksena on suututtaa Plathin lukijat. Kokoelma ei siis merkityksellisty niinkään osaksi dialogia vaan sen päätepiteeksi ja jopa eräänlaiseksi rikokseksi tai sellaisen siemeneksi tullessaan esiteytyksi varkautena (joka kohdistuu Plathin narratiiviin) ja aseena (Plathin lukijoita vastaan).

Plath-foorumilla, erityisesti perustamisvuoden alussa, Hughesin runoja tulkittiin myös rakkausrunoina, mikä taas puhuisi sellaisen tulkinnan puolesta, jossa kokoelma nähdään yhteyttä luovana tai sellaisesta kumpuavana pikemminkin kuin väärellä tavalla rajoja rikkovana ja tuhoisana tekona. Tämä tosin voi olla jo asioiden edelle menemistä. On ensin määriteltävä rakkaus ja vasta sen jälkeen tulee mahdolliseksi pohtia, seuraako runokokoelman määrittelemisestä rakkausrunojen sarjaksi määritelmä siitä myös vastavuoroisena ja dialogisena tekona tai vähintään tällaisen teon kuvauksena. Jätän tämän kysymyksen tarkemman pohtimisen muihin yhteyksiin.

Foorumin ensimmäinen viesti oli joka tapauksessa reaktio Hughesin runoihin, ja se synnytti Plath-sivuston. Näin ollen Hughesin kokoelma ainakin tuotti dialogia ja myös muodostui sellaisen osaksi. Tässä dialogissa viimeisen sanan saivat lukijat – ja saavat, kun kirjallisuutta tarkastelee reseptio-orientoituneesta näkökulmasta. Esittämässään tulkinnoissa lukijat lisäksi antoivat äänensä Plathin narratiiville sitä tulkitsemalla ja ryhtymällä omassa kirjoituksessaan monin eri tavoin kaiuiksi myös Plathin tuotannolle.

Foorumin aktiiveihin kuulunut Melissa Dobson (22.8.2005) kirjoitti Plathin puhuvan lukijalle ja lukijan puolesta. Asian voisi foorumin tapauksessa juuri todetun perusteella esittää toisinkin: lukijat puhuvat Plathin puolesta. Toisinaan näin oli kirjaimellisestikin, kun projektio määritti viestien retoriikkaa kirjoittajien ikään kuin siirtäessä Plathin nimiin omia, hyviksi kokemiaan mielipiteitä. Ennen kaikkea tarkoitan edellisellä kuitenkin seuraavaa: Lukijat puhuvat Plathin puolesta tehdessään kirjoittamisen keinoin kirjailijaa ja tämän tuotantoa näkyviksi sekä asettumalla Plathin kanssa puheyhteyteen teksteissä, joissa Plath on kirjoituksen 'sinä'. Sivuston kirjoittajien omista runoista mutta myös vapaan keskustelun viesteissä omistautuneet toisinaan myös asettuivat Plathin asemaan ja näin tehdessään kirjoittivat ikään kuin Plathina. Silloin kun kirjoituksessa on lisäksi läsnä syvä kunnioitus, kyse tämänkaltaisissa tekstuaalisissa teoissa ei nähdäkseni ole toisen äänen hävittämisestä tai tämän narratiivin anastamisesta vaan pikemminkin päinvastoin siitä, että kirjoittaja antaa oman äänensä Plathille. Kenties Hughesin viimeiseksi jäänyttä runokokoelmaakin voisi ymmärtää tähän tapaan. Lukija, jokainen erikseen ja yhä uudelleen, ratkaiskoon tämän.

Tutkimuskehystäni määrittäviä reseptiota, representaatiota ja mimeettistä halua silmällä pitäen on vielä esitettävä eräs huomio. Ehkä siitä voisi puhua

jopa tunnustuksena. Joka tapauksessa asia koskee johdannossa Hughesin runoihin kohdistamaani luentaa ja sen sisältö on tämä: tulkintani representoi pait-si kohdettaan myös, totta kai, tutkimustani ja sen rakentajaa näkökulmineen. Tätä selventääkseni palaan vielä "Laukaukseen", mutta niin, että annan kyseiselle runolle vapauden puhua tällä kertaa muustakin kuin Plathista. Se lakkaa olemasta tiettyyn henkilöön ja tarinaan kohdistuva. Referenteistään irrotessaan runo avautuu yleisemmän tason tulkinnoille ja saa merkityksen kuvauksena siitä, miten ihminen toimii suhteessa toiseen ihmiseen, sellainen ihminen, jonka oleminen on *halua olla*. Nyt "Laukauksesta" tulee mimeettisen teorian kaksonen. Samalla johdannossa esittämäni luennan voi katsoa vihjaavan, mitä tuleman piti, kun oltiin vasta alussa, tämän tutkimuksen alussa nimittäin, luentani sisältäessä tutkimukseni keskeisiä avainsanoja. "Laukauksen" runomuotoinen narratiivi eli siis jo kerran esitetyn kertomuksen identtinen mutta nyt uudelleen merkityksin ladattu kaksonen päättäköön tutkimukseni:

*Sinun palvontasi vaati jumalaa.
Milloin se puuttui, se piti löytää.
Tavalliset kaverit muuttuivat jumaliksi –
jumalallistuivat sinun hullaantumisesi voimasta...³²²*

³²² Hughes 1999, 22.

SUMMARY

About *Sylvia*, to *Sylvia*, as *Sylvia*. Rhetoric and meaning-making on www.sylvia-plathforum.com.

This study looks into the writings of *Sylvia Plath Forum*, a discussion forum launched in 1998. In the forum's first message the founder Elaine Connell explains the motivation behind her decision by the news of the publication of Ted Hughes' (1930–1998) poetry collection called *Birthday Letters*, and of all of Sylvia Plath's (1932–1963), his former wife's, diaries. *Birthday Letters* was not just another book of poems but in the words of Connell a collection of "narrative love poems [...] which would provide a detailed account of the poets' relationship with each other". Extraordinary in this was the fact that prior to *Birthday Letters* Hughes had remained silent about the details of his and Plath's relationship since Plath's suicide in 1963, i.e. for over three decades. In the forum's first posting, Connell expresses her desire to hear what others have to say about the news.

The forum, however, turned out to have a much greater significance as the discussion soon spread and gathered more and more participants. In 2008, in the aftermath of its founder's demise, the discussions were brought to an end. However, the message archives of the ten years of the forum's active existence are still available online. On the basis of the information given by the writers participating in the discussion, by this time the forum had received contributions from writers of about 50 different countries, the majority of them from the Anglo-American world. Most of the writers seem to have participated in the discussion using their real names, and the participants included both women and men of different ages.

My study looks into the forum's meaning-making practices. It is situated in the field of cultural studies defined as the study of meanings and values in context. Within this frame, my way of approaching literature is reception-orientated: I understand meaning (in literature) as relative and constructed instead of fixed and objective as it is the product of a reading process. However, the study goes beyond the typical setting of reception studies (informed by reception esthetics) as I look into the reception of a vast textual entity that consists of Plath's oeuvre as well as the writer's life, and the related literature. In my interpretation, the forum's textual corpus can be seen as three-fold in its relation to Sylvia Plath: it consists of writings *about* Sylvia, writings *to* Sylvia, and writings *as* Sylvia. Furthermore, I focus on the ways Plath's *readers* are represented on the forum by looking into the writers' interpretations of themselves and other Plath readers.

The study's theoretical framework brings together elements of Norman Fairclough's model of critical discourse analysis (CDA), Chaim Perelman's theory of argumentation, Kenneth Burke's idea of identification as the basis of rhetoric, and René Girard's mimetic theory. 'Discourse' is defined as a socially

constructed conception of (a certain part of) the world. It is also related to semi-osis i.e. meaning-making. I pay special attention to discourses that are connected to literary studies, feminism, medicalization, and cultic phenomena. Furthermore, cultic discourse and fan discourse are understood in this work as two separate meaning-making practices. Basing the definition of cultic discourse on Péter Dávidházi's model of cultic reception but drawing also on René Girard's theory, the status of the transcendental is of importance in the definition of cultic discourse and the conceptual differentiation between these two discourses. In cultic discourse, the transcendental plays an important role whereas in fan discourse it is mainly absent. Also of importance in the differentiation is unconditional reverence which is central in cultic discourse. In the case of the discourse of literary studies, I focus on different ways of representing Plath in the contexts of literary history, literary criticism, and literary institution in general. Feminist discourse is understood as relating to different waves of feminism as well as feminist criticism. In the case of the meaning-making connected with medicalization, I pay attention to pathologizing meaning-making in interpretations of Plath as well as in the forum writers' representations of themselves and other readers.

Knowledge and concepts are seen as socially constructed in this study. My position is situated on the border of ontological and epistemological constructionism as the realistically orientated CDA is combined with the relativist orientation of analytical discourse analysis. I analyze my research data as texts. This is to say I focus on the discourses of the messages and not the real persons that produced them (although neither their existence, nor the existence of extra-textual social structures is questioned in this study). The concept of 'subject' plays a central role in my approach. To be a subject is understood as consisting of series of different subject positions. This explains also my reluctance to call the forum writers for example cultists, fans, researchers, or feminists because through this I would be attributing a fixed identity to them. In my reading of the forum, that would be misleading as the writers act in different subject positions by operating within various different meaning-making practices. Often the shift from one discourse to another may even take place within a single message.

My research question has three parts: how, on which grounds, and why do writers of *Sylvia Plath Forum* interpret Sylvia Plath and, in relation to their adored author, themselves and other recipients? The first part of the research question focuses on discourses and representations, and the second on argumentation. These two questions are looked into especially in chapters 4–7. In chapter 8, the focus is shifted to the last part of the research question as the analysis brings to the foreground the motivations and causes of different representations. Through this I also focus on the ideological connections of the discourses, and return to the question of culture in general. The most important theoretical key words are reception, discourse, rhetoric, representation, mimesis, ideology, power, confession, and dialogue. The concept of dialogue becomes especially crucial in the end but more implicitly it is present throughout

the study in two ways: firstly, I study a *discussion* forum, and secondly, I study the forum and literature in general from a perspective in which meaning is seen as the result of a *dialogue* between a reader and a text.

In my reading of the forum, at the core of the discussions is negotiating the grounds of Plath's value. Rhetorically thinking, particularly interesting in these negotiations are the relations between premises and conclusions in them. According to Perelman, argumentation aims at shifting the adherence that certain premises already enjoy, to the desired conclusion. However, on the forum the writers give reasons for the *same* conclusion, i.e. Plath's greatness. Furthermore, in the case of disagreement, the writers seem to be defending their premises (and not the conclusion as it is already shared) in order to persuade others to like-mindedness. Thus, compared to Perelman's model, the relation between premises and conclusions is reversed: on *Sylvia Plath Forum*, the argumentation aims at shifting the adherence that the conclusion already enjoys to the desired premises.

The aforementioned feature is of importance rhetorically but also regarding the forum's order of discourse. The shared conclusion about Plath's greatness implies admiration and reverence for Plath. Moreover, in the majority of the messages (motivated primarily by other than school project or a thesis) the reverence for Plath also seems unconditional as Plath's value typically is not questioned even when the arguments given for this conclusion are questioned. When this happens, the writers more likely reject the challenging perspectives by using apologetic strategies, or start valuing Plath from a new perspective. Due to the dominant status of these practices on the forum, I suggest that cultic discourse forms the core of the forum's order of discourse.

While cultic discourse is seen as the defining meaning-making practice in the forum's order of discourse, the other four discourses have a different function. In my interpretation, fan discourse, and the discourses of literary studies, feminism, and medicalization participate in defining and defending Plath's value from various perspectives and through this locating Plath and her readers in the field of culture. Further, the negotiations concerning the grounds for valuing Plath are connected with various different Plath representations. In the writings of *Sylvia Plath Forum*, Sylvia Plath is thus manifold: She is an author and more specifically a confessional author. She is an author and more specifically an author whose oeuvre does not fit the usual definition of it as confessional. She is a mad author: an author who created great literature with the help of her madness or despite of it. She is not a mad author but an author who lived a tragic life and committed suicide because of it. She is the victim of patriarchal society and its representative Ted Hughes who cheated on her and then left her. She is a woman and author who lived a tragic life but she is not a victim – she is a heroine, a pioneer. She is the subject of her life, art, as well as her self-destruction. She is a priestess. She is a goddess. She is an example, a model. She is an idol. She's a mystery. She is the writer (the likeness of whom) the forum writers desire.

The wrestle between the discourses occasionally escalated into heated arguments. While the status of cultic discourse remained relatively stable throughout the ten years of the forum's active existence, the power relations of the other four meaning-making practices were in constant flux. The status of the discourse of literary studies, however, somewhat weakened during the final years. Also, there were discursive changes within it as certain sub-discourses started gaining more power as a result of the communal negotiations. Especially the status of biographical reading became more dominant (and also better accepted) in the end.

I also focus on the grounding of the interest shown for the premises of the shared conclusion. I argue that the need to define Plath's value in a certain way can be understood in the light of the status and meanings that the definitions have been given in the cultural systems operating on the basis of differences. It is not irrelevant whether the author one admires is defined as an author who writes about universal, societal questions, or an author whose focus is on her own private life. Why this is so can be explained by the status that the universal and rational, on the one hand, and personal and emotional, on the other, have in the cultural context in question. In the traditions of Western thinking there has been a juxtaposition between these two, and this juxtaposition has caused other dichotomies: mind/body, public/private, theory/practice, masculine/feminine. What is more, the dichotomies have been charged with evaluative connotations for the aspects of universal, rational, public, theory, and masculine typically have been given a higher value than their opposites.

Representations of Plath are crucial in locating Plath in the field of culture and its evaluative systems but, at the same time, they are defining Plath's readers as well. To be more specific, the representations of Plath also represent her readers as they participate in constructing not only Plath's cultural status but also the cultural status of those defining Plath and/or connected to her. I look into this aspect in the light of Bourdieu's theory of taste and its role in legitimating social differences. However, the forum's case is special for the cultural object that the different subjects connect themselves with is *shared* (and not for example high culture in the case of some and mass entertainment in the case of others). Thus, the differentiating element is not the cultural object one is attached to but the way - *why* - one is attached to the chosen object, i.e. Sylvia Plath. Also of importance is the question of the others who invest in Plath: what are they like and how do they invest in her? In this, especially age, gender, and cultural positions show as crucial factors. As Janet Badia has noted, the relation between an author and her readers is particularly defining in Plath's case. The image of Plath's readers as depressive and death-obsessed has marked Plath's oeuvre as well, and it seems that the value given to Plath's (female) readers correlates with the value Plath receives.

I also suggest that Badia's notion may be of relevance in explaining why the forum writers occasionally put effort in either silencing young (female) readers (who are considered depressive, and highly affective in their way of relating to Plath), or of advancing the cultural status of this group. In this study,

these negotiations are understood as struggles that aim at constructing or maintaining Plath's status as a great writer, and, at the same time, also participate in either defending or shaking the hegemonic cultural structures related to taste and the seemingly still weak status of women (or adolescents and/or women) in these structures.

The forum's discussions are also considered in the light of René Girard's mimetic theory. In this frame, Plath can be understood as a mediator who by her example sets her admirers a model of what to pursue. To put the core of Girard's theory more succinctly: the subject desires a certain object because the mediator/model desires it. However, more important than to get the object is the mediator/model him/herself because the actual goal of the subject is to *be* the model's alike. Furthermore, mediation can take the form of internal mediation or external mediation depending on the distance between the mediator/model and the subject. In the case of internal mediation the distance is sufficiently reduced to enable competition between the two. In external mediation, however, the distance is sufficient to eliminate any contact between the mediator and the subject.

Both the elements of internal mediation and external mediation can be found on the forum. In the perspective of this study, they also have a crucial role in defining (the difference between) cultic discourse and fan discourse: external mediation is understood as operating in the first and internal mediation in the second. The question of mediation is further connected with the status of the transcendental. In my definition, cultic discourse is analogous with religious meaning-making whereas fan discourse is understood as a more worldly meaning-making practice. Due to the fact of her death, the distance itself between Plath and her reader is transcendental at its core and this can be seen as one of the reasons why Plath shows as a particularly favorable object for cultic meaning-making.

Girard's theory is applied in other ways as well. In the final chapter, the scapegoat mechanism and Girard's conception of culture function as important points of reference. Also, the question of community becomes crucial, and these aspects are further connected with the role that mimetic desire plays in social mechanisms. Paradoxically, mimetic desire is to be seen as crucial in the formation of community and its socialization mechanism but at the same time it can also be seen as the factor that breaks the community. This happens when mimetic desire leads to competition as the result of two or more people pursuing the same object which further inflicts conflicts that produce violent tensions in the community. According to Girard, violence is thus not to be explained by some individuals' violent nature. Instead, it touches everyone because it is the side effect of mimetic rivalry which no one can escape. However, there is a way to control the violence: the scapegoat mechanism and the sacrificial rituals that imitate it. Through these practices the violent tensions are channeled into victims chosen from margins of the community. The elimination of such victims does not bring up an endless spiral of revenge, and thus, although the mechanism itself is violent, it also keeps violence from escalating. Furthermore, even

though the victim – unlike the community believes – is not the actual cause of the community's crisis but innocent, eliminating him/her temporarily brings the peace back to community.

The scapegoat mechanism works as a frame in my analysis as I look into the forum's negative ways of representing especially Ted Hughes and his lover Assia Wevill. These two can be defined as the forum's most important scapegoats through which the forum's community relieves its anger – the origin of which, however, is not to be traced back to the chosen victims but, following Girard's theory, to mimetic desire. I look into these discussions in chapter 7 but, in the conclusion, return to the question of the scapegoat mechanism, its role on the forum and in culture in general. In the final chapter, the analysis concentrates on ideological aspects of the forum's discourses and argumentation. In the context of Girard's and Michel Maffesoli's writings, I also look into the forum in the light of the theoretical frames of modernity and late modernity. In this, the question of religion is of importance.

According to Girard, religion has its foundation in the scapegoat mechanism, and therefore culture which has its foundation in ritual is to be seen as rooted in religion. Girard even claims that the scapegoat *is* religion. Thus, from the perspective of Girard's theory, the social life is fundamentally religious. In the end of the study, I relate Girard's approach to the definition of culture as an intersubjective communication process based on symbols, and reflect on the relevance of these two approaches in the forum's case. I conclude that verbal activity on the forum also enabled a form of symbolic stoning, as I choose to call it, as words occasionally functioned in practices that did not aim at building a connection but, on the contrary, at the elimination of it – or better: did aim at connection but in a way in which the cost of the connection with some person or group was the symbolic stoning of a certain other (person or a group).

However, in my interpretation the most characteristic of the forum's practices is in the end dialogue. To put it in a metaphorical way: more often than a fist holding a stone, *Sylvia Plath Forum* shows as an open hand. The hand reaches for the other, vertically as well as horizontally, as the hand is stretched towards Plath and, on the other hand, towards other readers. This reaching is seen as a call for dialogue, an invitation to communication, and through this to the construction of culture. Thus, as a result of its own negotiation of how to approach culture and social interaction, this study partly challenges Girard's conception of the core of culture as well as Girard's theory's ontological realism, thus moving towards more open and dialogical points of view.

AINEISTO

Sylvia Plath Forum osoitteessa <http://www.sylviaplathforum.com/> (20.10.2016).

KAUNOKIRJALLISUUS JA LYHENTEET

- Aiskhylos (1991) *Oresteia*. Kääntänyt Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Love kirjat.
- ARIEL: Plath, Sylvia (1983) *Ariel*. Kääntänyt Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Gummerus.
- BJ: Plath, Sylvia (2005 [1963]) *The Bell Jar*. New York: Harper Perennial Modern Classics.
- BL: Hughes, Ted (1999 [1998]) *Birthday Letters*. London: Faber and Faber.
- CP: Plath, Sylvia (1981) *Collected Poems*. Toim. Ted Hughes. Cutchogue, New York: Buccaneer Books.
- CP Hughes: Hughes, Ted (2003) *Collected Poems*. Toim. Paul Keegan. London: Faber & Faber.
- Euripides (1999 [431 e.Kr.]) *Medeia*. Kääntänyt Kirsti Simonsuuri. Helsinki: Kirja kerrallaan.
- Hughes, Ted (1999) *Syntymäpäiväkirjeitä*. Kääntänyt Alice Martin. Helsinki: WSOY.
- Moses, Kate (2003) *Wintering*. London: Hodder and Stoughton, A Sceptre Paperpack.
- Plath, Sylvia (2005 [2004]) *Ariel. The Restored Edition*. New York, London, Toronto & Sydney: Harper Perennial Modern Classics.
- (2014) *Sanantuoajat*. Alkuteoksesta *Collected Poems* kääntänyt ja valikoinut Marja-Leena Mikkola. Helsinki: Otava.
- PJU: Plath, Sylvia (2014) *Paniikki-Johnny ja Uniraamattu. Novelleja ja muita kirjoituksia*. Kääntänyt Jussi Korhonen. Helsinki: Basam Books.
- Tennant, Emma (2001) *Sylvia and Ted. A novel*. New York: Henry Holt and Company.
- UJ: Plath, Sylvia (2000) *The Unabridged Journals of Sylvia Plath*. Toim. Karen V. Kukil. New York: Anchor Books.

LÄHTEET

- Abercrombie, Nicholas & Longhurst, Brian (1998) *Audiences. A Sociological Theory of Performances and Imagination*. London: Sage.
- Ahmed, Sara (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahti, Jonna (2011) "Konfliktit verkkokeskustelussa – uhkaava toinen vuoro ja affektiivisuus". Teoksessa Esa Lehtinen & al. (toim.) *Kielenkäyttö verkossa ja verkostoissa*, s. 11–22. Jyväskylän yliopisto: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 69.
- Alasuutari, Pertti (1999) "Introduction: Three Phases of Reception Studies". Teoksessa Pertti Alasuutari (toim.) *Rethinking the Media Audience*, s. 1–21. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications.
- (2007) *Laadullinen tutkimus*. 6. painos (3. uudistettu painos). Tampere: Vastapaino.
- Alexander, Paul (1985) "Introduction". Teoksessa Paul Alexander (toim.) *Ariel Ascending. Writings About Sylvia Plath*, s. ix–xv. New York: Harper & Row, Publishers.
- (2003 [1991]) *Rough Magic. A Biography of Sylvia Plath*. Toinen painos. Da capo Press.
- Althusser, Louis (1984) *Ideologiset valtiokoneistot*. Helsinki & Tampere: Kansankulttuuri ja Vastapaino.
- Alvarez, Al (1971 [1963/1966]) "Sylvia Plath". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 56–68. Bloomington & London: Indiana University Press.
- (2002 [1971]) "Prologue: Sylvia Plath". Teoksessa Al Alvarez *The Savage God. A Study of Suicide*, s. 15–58. London: Bloomsbury.
- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities*. London: Verso.
- Anspach, Mark R. (2004) "Editor's Introduction: Imitating Oedipus." Teoksessa René Girard *Oedipus Unbound. Selected Writings on Rivalry and Desire*, s. vii–liv. Stanford, California: Stanford University Press.
- Appelo, Tim (2006) "Desire to Burn. Did Kurt Cobain die because he misread a poem?" <<http://www.poetryfoundation.org/article/177975>> (18.12.2012).
- Aristoteles (1967) *Runousoppi*. Kääntänyt Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- (2000) *Retoriikka/Runousoppi*. Kääntänyt Paavo Hohti & Päivi Myllykoski. 2. painos. Tampere: Gaudeamus.
- Arpo, Robert (2005) *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuun yliopisto: Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja.
- Arppe, Tiina (2000) *Pyhä ja kirottu. Pahan ongelma ranskalaisessa Yhteiskunta-teoriassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- (2008) "Tanssi yli hautojen? Girard ja Durkheim kulttuurin lähteillä". *Nuori Voima* 100: 6, 9–16.

- Aukee, Ranja (1984) "Terveyden ja sairauden itsehoidollinen näkökulma". *Sosiaalinen Aikakauskirja* 6, 15–19.
- Austin, John L. (1962) *How to Do Things with Words?* Cambridge: Harvard University Press.
- Badia, Janet (2010 [2007]) 'The "Priestess" and Her "Cult". Plath's Confessional Poetics and the Mythology of Women Readers.' Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 159–181. 4. painos. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bahtin, Mihail (1995) *François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Kääntäneet Tapani Laine & Paula Nieminen. Helsinki: Taifuuni.
- Barthes, Roland (1993) *Tekijän kuolema. Tekstin syntyä*. Kääntänyt Lea Rojola & Pirjo Thorel. Toim. Lea Rojola. Tampere: Vastapaino.
- Baron, Naomi S. (2008) *Always On. Language in an Online and Mobile World*. New York: Oxford University Press.
- Bassnett, Susan (1987) *Sylvia Plath (Women Writers)*. Basingstoke & London: Palgrave Macmillan.
- Baym, Nancy (2000) *Tune In, Log On: Soaps, Fandom, and Online Community*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Bechmann, Anja & Lomborg, Stine (2012) "Mapping actor roles in social media: Different perspectives on value creation in theories of user participation." *New Media & Society* 15: 5, 765–781. <<http://nms.sagepub.com.ezproxy.jyu.fi/content/15/5/765.full.pdf+html>> (3.8.2016.)
- Becker, Jillian (2003 [2002]) *Giving Up. The Last Days of Sylvia Plath. A Memoir*. New York: St. Martin's Press.
- Bennett, Paula (1986) *My Life a Loaded Gun. Female Creativity and Feminist Poetics*. Boston: Beacon Press.
- Bhabra, Gurinder K. (2009) *Rethinking Modernity. Postcolonialism and the Sociological Imagination*. Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- Bhabha, Homi K. (2004) *The Location of Culture*. London and New York: Routledge.
- Billig, Michael (1996) *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bloom, Harold (2001) "Introduction". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Blooms Major Poets – Sylvia Plath*, s. 11–12. Broomall, PA: Chelsea House Publishers.
- (2007) "Introduction". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Bloom's Modern Critical Views: Sylvia Plath – Updated Edition*, s. 1–5. New York: Bloom's Literary Criticism.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brain, Tracy (2006) "Dangerous confessions: the problem of reading Sylvia Plath biographically". Teoksessa Jo Gill (toim.) *Modern Confessional Writing. New critical essays*, s. 11–32. London and New York: Routledge.

- (2010) "Unstable Manuscripts: The Indeterminacy of the Plath Canon". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 17–38. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brennan, Claire (1999) *The Poetry of Sylvia Plath*. Cambridge: Icon Books.
- Brooks, Peter (2001) *Troubling Confessions*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Bruns, Axel (2008) *Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Producers*. New York: Peter Lang.
- Bundtzen, Lynda K. (1988 [1983]) *Plath's Incarnations: Woman and the Creative Process*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- (2005 [2001]) *The Other Ariel*. Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing.
- (2010) 'Poetic Arson and Sylvia Plath's "Burning the Letters"'. Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 236–253. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Burke, Kenneth (1969a) *A Grammar of Motives*. Berkeley: University of California Press.
- (1969b) *A Rhetoric of Motives*. University of California Press.
- Butler, Judith (1988) "Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory". *Theatre Journal*, 40: 4, 519–531. <<http://seas3.elte.hu/coursematerial/TimarAndrea/17a.Butler,performative%5B1%5D.pdf>> (12.3.2016.)
- (1997) *The Psychic Life of power. Theories in Subjection*. Stanford: Stanford University Press.
- (2008) *Hankala sukupuoli*. Kääntäneet Tuija Pulkkinen & Leena Maija Rossi. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Butscher, Edward (2003 [1976]) *Sylvia Plath. Method and Madness*. Tucson, Arizona: Schaffner Press.
- Cixous, Hélène (1990) "Difficult Joys". Teoksessa Helen Wilcox & al. (toim.) *The Body and the Text*, s. 5–30. New York: St. Martin's Press.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Connell, Elaine (1998 [1993]) *Killing the Angel in the House*. Hebden Bridge: Penine Pens.
- Cowdell, Scott (2013) *René Girard and Secular Modernity. Christ, Culture, and Crisis*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Crawford, Robert (1980) "Healthism and the medicalization of everyday life". *International Journal of Health Services* 10: 3, 365–388.
- Crystal, David (2001) *Language and the internet*. Cambridge University Press
- Curry, Renée R. (2000) *White Women Writing White. E.D., Elizabeth Bishop, Sylvia Plath, and Whiteness*. Westport, Connecticut & London: Greenwood Press.
- Dávidházi, Péter (1994) "Cult and Criticism: Ritual in the European Reception of Shakespeare". Teoksessa Péter Dávidházi & Judit Karafiáth (toim.) *Literature and Its Cults. An Anthropological Approach / La Literature et Ses Cultes*, s. 29–45. Budapest: Argumentum.

- (2002) *The Romantic Cult of Shakespeare: Literary Reception in Anthropological perspective*. Basingstoke: St. Martin's.
- (2009) "The Ways of God and Shakespeare: Cult and Criticism in Pope's Defensive arguments". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 37–58. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.
- de Lauretis, Teresa (1987) *Technologies of Gender. Essays on Theory, Film and Fiction*. Indiana University Press: Bloomington.
- de Man, Paul (1982) "Introduction". Teoksessa Hans Robert Jauss *Toward an aesthetics of reception*, s. vii–xxv. Brighton: Harvester Press.
- Derrida, Jacques (2003) *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Toimittaneet Teemu Ikonen & Janne Porttikivi. Helsinki: Gaudeamus.
- D'Hoker, Elke (2006) "Confession and atonement in contemporary fiction: J. M. Coetzee, John Banville, and Ian McEwan". *Studies in contemporary Fiction* 48: 1, 31–43. <<http://www.chatt.hdsb.ca/~rajcagr/FOV1-0016B403/FOV1-001737C1/confession%20and%20Atonement%20in%20Contemporary%20Fiction.pdf>> (17.3.2016.)
- Di Stefano, Christine (1990) "Dilemmas of Difference: Feminism, Modernity, and Postmodernism". Teoksessa Linda J. Nicholson (toim.) *Feminism/Postmodernism*, s. 63–82. New York: Routledge.
- Durkheim, Émile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot*. Kääntänyt Seppo Randell. Helsinki: Tammi.
- (1985) *Itsemurha*. Kääntänyt Seppo Randell. Helsinki: Tammi.
- Dyson, A. E. (1971) "On Sylvia Plath". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, 204–210. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Eco, Umberto (1985) "Casablanca: Cult Movies and Intertextual Collage". *Substance* 47: 2, 3–12.
- Eisenstein, Hester (1984) *Contemporary Feminist Thought*. Sydney: Allen & Unwin.
- Eliot, T. S. (1997) *The Sacred Wood. Essays on Poetry and Criticism*. London: Faber and Faber.
- Eronen, Marja (2011) "Autobiographical moralizing in celebrity discussions on the internet – how do discussion participants confess and testify in Finnish and English?" Teoksessa Esa Lehtinen & al. (toim.) *Kielenkäyttö verkossa ja verkostoissa*, s. 41–56. Jyväskylän yliopisto: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 69.
- (2015) "Vallan leikillistä retoriikkaa – naisjulkisten "kissatappelut" ja camp verkkokeskustelijoiden kommentteissa". Teoksessa Tiina Mäntymäki (toim.) *Uhri, demoni vai harhainen hullu? Väkivaltainen nainen populaarikulttuurissa*, s. 17–45. Vaasan yliopisto: Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Fairclough, Isabela & Fairclough, Norman (2012) *Political Discourse Analysis. A method for advanced students*. London and New York: Routledge.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Oxford, UK and Cambridge, MA: Polity Press and Blackwell.
- (1995) *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
- (1997) *Miten media puhuu? Kääntänyt Virpi Blom & Kaarina Hazard*. Tampere: Vastapaino.
- (2001) "Critical discourse analysis as a method in social scientific research". Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, s. 121–138. London: Sage.
- (2015) *Language and Power*. 3. painos. London and New York: Routledge.
- Fish, Stanley E. (1983) "Literature in the Reader". Teoksessa Jane P. Tompkins (toim.) *Reader-Response Criticism*, s. 70–100. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Fiske, John (1992) "The Cultural Economy of Fandom". Teoksessa Lisa A. Lewis (toim.) *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, s. 30–49. London: Routledge.
- Fleicher, Rasmus (2014) "Vastavallankumous". Teoksessa Mikael Brunila & Kimmo Kallio (toim.) *Verkko suljettu. Internet ja avoimuuden rajat*, s. 15–41. Kääntänyt Mikael Brunila. Helsinki: Into Kustannus.
- Fornäs, Johan (1998) *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Kääntäneet Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Foster, Dennis A. (1987) *Confession and Complicity in Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- (2005) *Tiedon arkeologia*. Kääntänyt Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- (2006) "Mikä tekijä on?" Kääntänyt Markku Lehtinen. *Nuori Voima* 98: 1, 7–14.
- (2009) *History of Madness*. Kääntänyt Jonathan Murphy & Jean Khalifa. London and New York: Routledge.
- (2013) *Klinikan synty*. Kääntänyt Simo Määttä. Tampere: niin & näin.
- (2014) *Tarkkailla ja rangaista*. Kääntänyt Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.
- Frazer, Sir James (1922) *The Golden Bough. A Study in Magic and Religion*. Old Saybrook, CT: Konecky & Konecky.
- Freud, Sigmund (2010) *Joukkopsykologia ja egoanalyysi*. Kääntänyt Markus Lång. Helsinki: Moreeni.
- Freund, Elizabeth (1987) *The Return of the Reader. Reader-response criticism*. London and New York: Methuen.
- Gebauer, Gunter & Wulf, Christoph (1995) *Mimesis. Culture, Art, Society*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Gilbert, Sandra M. (1978) "'A Fine White Flying Myth': Confessions of a Plath Addict". *Massachusetts Review* 19: 3, 585–603.

- (2007) "Plath's Elogy on the Beach at Berck". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Bloom's Modern Critical Views: Sylvia Plath - Updated Edition*, s. 91–98. New York: Bloom's Literary Criticism.
- (2010) "On the Beach with Sylvia Plath". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 121–138. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gilbert, Sandra & Gubar, Susan (2000 [1979]) *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. 2. painos. New Haven and London: Yale University Press.
- Gill, Jo (2006a) "Introduction". Teoksessa Jo Gill (toim.) *Modern Confessional Writing. New critical essays*, s. 1–10. London and New York: Routledge.
- (2006b) "'Your story, My story': confessional writing and the case of *Birthday Letters*". Teoksessa Jo Gill (toim.) *Modern Confessional Writing. New critical essays*, s. 67–83. London and New York: Routledge.
- (2008) *The Cambridge Introduction to Sylvia Plath*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Girard, René (1976) *Deceit, Desire and the Novel. Self and Other in Literary Structure*. Kääntänyt Yvonne Freccero. Baltimore & London: John Hopkins University Press.
- (1987) *Things Hidden since the Foundation of the World*. Kääntänyt Stephen Bann ja Michael Metteer. Stanford, California: Stanford University Press.
- (1989) *The Scapegoat*. Kääntänyt Yvonne Freccero. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- (1996) *The Girard Reader*. Toimittanut James G. Williams. New York: Crossroad Herder Book.
- (2001) *I see Satan Fall Like Lightning*. Kääntänyt James G. Williams. New York: Orbis Books.
- (2004) *Väkivalta ja pyhä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- (2008) "Mimesis ja väkivalta". Kääntänyt Olli Sinivaara. *Nuori Voima* 100: 6, 2–8.
- Goffman, Erving (1986) *Frame analysis*. Northeastern University Press.
- (2012) *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Gramsci, Antonio (1982) *Vankilavihkot 2*. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Graves, Robert (1966) *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Grossberg, Lawrence (1992) "Is there a fan in the house? The affective sensibility of fandom". Teoksessa Lisa A. Lewis (toim.) *The Adoring Audience. Fan Culture and Popular Media*, s. 50–65. London: Routledge.
- (1995) *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Kääntänyt ja toimittanut Juha Koivisto et al. Tampere: Vastapaino.
- Haapanen, Pirkko (1996) "Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan". Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*, s. 23–50. Tampere: Vastapaino.

- Hall Stuart (1973) "Encoding and Decoding in the Television Discourse". Centre for Contemporary Cultural Studies, Stencilled Occasional Paper No. 7. Birmingham: University of Birmingham.
- (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- (1996a) "The problem of ideology: Marxism without guarantees". Teoksessa David Morley & Kuan-Hsing Chen (toim.) *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, s. 25–46. London and New York: Routledge.
- (1996b) "Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity". Teoksessa David Morley & Kuan-Hsing Chen (toim.) *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*, s. 411–440. London and New York: Routledge.
- (2002) *Identiteetti*. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Haverinen, Eeva (2008a) "Kultti ja Kirjoittaminen – Sylvia Plath verkkomuusana". Teoksessa Juri Joensuu & al. (toim.) *Luova laji. Näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen*, s. 67–87. Jyväskylä: Atena.
- (2008b) "Yhteisöllistä rajankäyntiä ja kulttisuhteita osoitteessa www.sylviaplathforum.com". Teoksessa Kaarina Nikunen (toim.) *Fanikirja. Tutkimuksia nykykulttuurin fani-ilmioistä*, s. 17–42. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 96.
- (2009) "Cultic Discourse on www.sylviaplath.com: Convincing Whom and of What". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 263–280. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.
- Hayman, Ronald (2003 [1991]) *The Death and Life of Sylvia Plath*. Stroud: Sutton Publishing Limited.
- Heidegger, Martin (2000) *Oleminen ja aika*. Kääntänyt Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino.
- Heinonen, Harri (2003) "Kaukokannattajat ruudun äärellä. Englantilaisen jalkapallojoukkue Evertonin suomalaiset fanit". Teoksessa Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.) *Kulttikirja. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmioistä*, s. 55–84. Helsinki: SKS.
- (2005) *Jalkapallon lumo. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Jyväskylä: Atena.
- Helle, Anita (2010) "Introduction: Achival Matters". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 1–16. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hills, Matt (2001) "Intensities interviews Henry Jenkins". *Intensities* 2/2001. <<https://intensitiescultmedia.files.wordpress.com/2012/12/intensities-interviews-jenkins.pdf>> (20.10.2015).
- (2002) *Fan Cultures*. London and New York: Routledge.
- (2005) *How to Do Things With Cultural Theory*. London: Hodder Arnold.
- (2009) "Singularity or Multiplicity in Explanations of Cult Media: Toward 'Residual' and 'Emergent' Cults". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 23–36. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.

- Hine, Christine (2000) *Virtual Ethnography*. London: Sage.
- Hirsjärvi, Irma (2008) "Fandom ja maailmankuva. Suomalaisten science fiction -fanien suhteita uskonnollisuuteen". Teoksessa Kaarina Nikunen (toim.) *Fanikirja. Tutkimuksia nykykulttuurin fani-ilmiöistä*, s. 142–157. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin julkaisuja 96.
- (2009a) *Faniuden siirtymiä. Suomalaisen science fiction -fandomin verkostot*. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 98.
- (2009b) "Kuka fanittaa kouluampujaa? Koulusurmien tarkastelua fanitutkimuksen kautta?" Teoksessa Sirkku Kotilainen (toim.) *Suhteissa mediaan*, s. 95–113. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99.
- Holbrook, David (1991 [1976]) *Sylvia Plath. Poetry and Existence*. London and Atlantic Highlands, NJ: The Athalone Press.
- Hosiaisuoma, Yrjö (2003) *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Howe, Irwing (2001 [1973]) "Plath's Weakness". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Blooms's Major Poets – Sylvia Plath*, s. 79–81. Broomall, PA: Chealsea House Publishers.
- Hughes, Frieda (2005) "Foreword". Teoksessa Sylvia Plath *Ariel: the Restored Edition*, s. xi–xxi. New York, London, Toronto & Sydney: Harper Perennial Modern Classics.
- Hughes, Ted (1981) "Introduction". Teoksessa Sylvia Plath *Collected Poems*, s. 13–17. Cutchogue, New York: Buccaneer Books.
- (1995) *Winter Pollen. Occasional Prose*. Toim. William Scammel. London: Faber and Faber.
- Husserl, Edmund (1982) *Cartesian Meditations*. 7. painos. Kääntänyt Dorion Cairns. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers.
- Hypén, Tarja-Liisa (1999) *Kuvassa oikealla Juhani Aho. Suomalaisen kirjallisuuden tutkimuksen Aho-kuva 1880-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: SKS.
- Iser, Wolfgang (1978) *The Act of Reading – a theory of Esthetic Response*. 4. painos. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Ikonen, Teemu & Porttikivi, Janne (2003) "Johdannoksi: kääntämisen vaikeudesta". Teoksessa Jacques Derrida *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*, s. 7–20. Toimittaneet Teemu Ikonen ja Janne Porttikivi. Helsinki: Gaudeamus.
- Jakobson, Roman (1960) "Closing Statement: Linguistics and Poetics". Teoksessa Thomas Albert Sebeok (toim.) *Style in Language*, s. 350–377. New York: Wiley.
- Jenkins, Henry (1992) *Textual Poachers. Television Fans and Participatory Culture*. New York: Routledge.
- Jenson, Joli (1992) "Fandom as Pathology: The Consequences of Characterization". Teoksessa Lisa A. Lewis (toim.) *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, s. 9–29. London: Routledge.
- Jindra, Michael (1994) "Star Trek fandom as a religious phenomenon". *Sociology of Religion* 55: 1, 27–51.

- (1999) "'Star Trek is to me a way of life". Fan expressions of Star Trek philosophy.' Teoksessa Jennifer E. Porter & Darcee L. McLaren (toim.) *Star Trek and sacred ground: explorations os Star Trek, religion, and American culture*, s. 217–230. Albany, New York: State University of New York Press.
- Jokinen, Arja (2006a) "Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin". Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 37–53. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- (2006b) "Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen". Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 126–159. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2006) "Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta". Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 54–97. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Jones, A. R. (1971) "On 'Daddy'". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 230–236. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Juhila, Kirsi (2006a) "Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät". Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 160–198. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- (2006b) "Tutkijan positiot". Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 201–232. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Jäntti, Saara (2012) *Bringing Madness Home. The Multiple Meanings of Home in Janet Frame's Faces in the Water, Bessie Head's A Question of Power and Lauren Slater's Prozac Diary*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Humanities 181.
- Kajannes, Katriina (2000a) "Ihminen kieli ja kognitio". Teoksessa Katriina Kajannes & Leena Kirstinä (toim.) *Kirjallisuus, kieli ja kognitio*, s. 9–22. Helsinki: Yliopistopaino.
- (2000b) "Kognitiivinen kirjallisuudentutkimus". Teoksessa Katriina Kajannes & Leena Kirstinä (toim.) *Kirjallisuus, kieli ja kognitio*, s. 48–80. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kantola, Johanna (2012) "Sukupuoli ja valta". Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, s. 78–87. Tampere: Vastapaino.
- Keniston, Ann (2010) "The Holocaust Again: Sylvia Plath, Belatedness, and the Limits of Lyric Figure". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 139–158. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kenner, Hugh (1979) "Sincerity Kills". Teoksessa Gary Lane (toim.) *Sylvia Plath: New Views on the Poetry*, s. 33–44. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Keränen, Marja (1996) "Tieteet retoriikkana." Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*, s. 109–134. Toim. Tampere: Vastapaino.
- Kirwan, Michael (2005) *Discovering Girard*. Lanham, Chicago, New York, Toronto, & Plymouth, UK: A Cowley Publications Book.

- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (2004a) "Kritiikki, visiot, muutos - feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti." Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 9–34. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- (2004b) "Paikantuminen." Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 271–292. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Koren, Yehuda & Negev, Eilat (2007) *Lover of Unreason. Assia Wevill, Sylvia Plath's Rival and Ted Hughes's Doomed Love*. Da Capo Press.
- Kosonen, Päivi (2004) "Subjekti." Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 179–205. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Kotilainen, Sirkku (2009) "Johdanto: suhteet mediaan - avainkokemuksia nykykulttuurissa". Teoksessa Sirkku Kotilainen (toim.) *Suhteissa mediaan*, 7–18. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99.
- Kovala, Urpo (1994) "Interdiskursiivisuus ja reseptio: reseptiopuheen tulkinnan ongelmista." Teoksessa Päivi Lappalainen & Lea Rojola (toim.) *Kulttuurista rajankäyntiä*, s. 32–53. Helsinki: SKS.
- (2003) "Kulttisuhte näkökulmana merkityksiin". Teoksessa Urpo Kovala & Tuija Saresma, (toim.) *Kulttikirja*, s. 188–204. Helsinki: SKS.
- (2005) "Kommunikaation anatomia". Teoksessa *Tarkkoja siirtoja*. Toim. Urpo Kovala & al. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus. <<http://www.arthis.jyu.fi/julkaisut/tarkkojasiirtoja/kovala.html>> (20.3.2016).
- Kress, Gunther (1985) "Ideological Structures in Discourse". Teoksessa Teun A. van Dijk (toim.) *Vol. 4. Handbook of Discourse Analysis*, s. 27–42. London: Academy Press.
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (2001) *Multimodal Discourse. The modes and media of contemporary communication*. London: Hodder Education.
- Kroll, Judith (2007 [1976]) *Chapters in a Mythology. The Poetry of Sylvia Plath*. Stroud: Sutton Publishing.
- Kujansivu, Heikki & Saarenmaa, Laura (2007) "Tunnustus ja todistus omaelämäkerrallisen esittämisen muotoina". Teoksessa Heikki Kujansivu & Laura Saarenmaa (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kukka, Silja (2012) "From bottom to top. Fanifiktio ja slash uudenlaisena naisten kirjallisuudenlajina". *Kulttuurintutkimus* 29: 2, 31–38.
- Kupiainen, Reijo (2000) "Suomentajan alkusanat". Teoksessa Martin Heidegger *Oleminen ja aika*, s. vii–x. Tampere: Vastapaino.
- Kurikka, Kaisa (2008) "Tekijän nimeen - Algot Untolan kuolema ja tekijänimet". Teoksessa Eeva Haverinen, Erkki Vainikkala & Tuomo Lahdelma (toim.) *Tekijyyden ulottuvuuksia*, s. 34–56. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 93.

- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013) "Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa." Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, s. 193–215. Tampere: Vastapaino.
- Laaksonen, Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (2013) "Tutkimusotteita verkosta." Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, s. 9–33. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Katja (2003) "Keijukaiskuningatar ja hänen hovinsa". Teoksessa Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.) *Kulttikirja*, s. 38–54. Helsinki: SKS.
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) *Metaphors We Live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lappalainen, Päivi (1993) *Elämä ja teokset. Lauri Viljasen kirjallisuuskäsityksen ääriiivoja*. Helsinki: SKS.
- Lasch, Christopher (1991) *The Culture of Narcissism: American Lie in an Age of Diminishing Expectations*. New York and London: W.W. Norton.
- Lindberg, Susanna (2008) "Girardin ja Lacoue-Labarthen mimeettinen kilpailu mimesiksestä". *Nuori Voima* 100: 6, 20–25.
- Loving Sylvia Plath. <<http://lovingsylvia.tumblr.com/post/16868052764/my-mother>> (12.1.2016).
- Lowell, Robert (1966) "Foreword". Teoksessa Sylvia Plath *Ariel*, s. vii–ix. New York: Harper & Row, Publishers.
- Luhtakallio, Eeva (2012) "Esipuhe: Vuorovaikutuksen sosiologian juurilla". Teoksessa Ervin Goffman *Vuorovaikutuksen sosiologia*, s. 7–21. Kääntänyt Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Lähdesmäki, Tuuli (2007) *Kuohahdus Kansan sydäimestä. Henkilömonumentti diskursiivisena ilmiönä 1900-luvun lopun Suomessa*. Jyväskylän yliopisto: Nykyyksikulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 94.
- (2009) "Cultic Discourse: The Ways of Producing 'We' in the Debate over the Risto Ryti Monument". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 231–243. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.
- MacDonald, Andrea (1998) "Uncertain utopia. Science fiction media fandom & computer mediated communication". Teoksessa Cheryl Harris & Alison Alexander (toim.) *Theorizing fandom. Fans, subculture and identity*, s. 131–152. Cresskill: Hampton Press.
- Mack, Burton (1987) "Introduction: Religion and Ritual". Teoksessa Robert G. Hamerton-Kelly (toim.) *Violent Origins. Walter Burkert, René Girard, and Jonathan Z. Smith on Ritual Killing and Cultural Formation*, s. 1–70. Stanford, California: Stanford University Press.
- Maffesoli, Michel (1995) *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Kääntänyt Mika Määttänen. Tampere: Gaudeamus.
- (1996) *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. Kääntänyt Don Smith. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications:

- Malcolm, Janet (1995) *The Silent Woman. Sylvia Plath and Ted Hughes*. London and Basingstoke: Papermac.
- Markey, Janice (1993) *The Journey to the Red Eye. The Poetry of Sylvia Plath – A Critique*. London: The Women's Press.
- Martin, Alice (1999) "Jälkisanat". Teoksessa Ted Hughes *Syntymäpäiväkirjeitä*, s. 244–245. Helsinki: WSOY.
- Marvin, Carolyn & Ingle, David W. (1999) *Blood Sacrifice and the Nation. Totem Rituals and the American Flag*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Middlebrook, Diane (2004) *Her Husband*. London: Little, Brown.
- (2010) 'Creative Partnership: Sources for "The Rabbit Catcher"'. Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 254–268. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Moses, Kate (2003) "Author's Note". Teoksessa Kate Moses *The Wintering*, s. 338–341. London: Hodder and Stoughton, A Sceptre Paperback.
- (2010) "Sylvia Plath's Voice, Annotated". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 89–117. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mäkelä, Hanna (2014) *Narrated Selves and Others: A Study of Mimetic Desire in Five Contemporary British and American Novels*. Helsingin yliopisto: Unigrafia.
- Nash, Melanie & Lahti, Martti (1999) "'Almost Ashamed to Say I Am One of Those Girls': Titanic, Leonardo DiCaprio, and the Paradoxes of Girls' Fandom.' Teoksessa Kevin S. Sandler and Gaylyn Studlar (toim.) *Titanic: Anatomy of a Blockbuster*, s. 64–88. New Jersey: Rutgers University Press.
- Navarro, Vincent (1986) *Crisis, Health, and Medicine: a social critique*. New York & London: Tavistock Publications.
- Nevanlinna, Tuomas (2008) "Hajahuomioita Girardista". *Nuori Voima* 100: 6, 17–19.
- Newman, Charles (1971) "Candor is the only Wile – The Art of Sylvia Plath". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 21–55. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Niemi-Pynttari, Risto (2009) "Fleimaus, epäkohteliaisuus vai leikillisuus? Verkossa kiistelyn taidosta". Teoksessa Sirkku Kotilainen (toim.) *Suhteissa mediaan*, s. 115–132. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99.
- Nietzsche, Friedrich (1981) *Näin puhui Zarathustra*. Kääntänyt J. A. Hollo. Helsinki: Otava.
- (2009) *Iloinen tiede ("La gaya scienza")*. Kääntänyt J. A. Hollo. Helsinki: Otava.
- Nikunen, Kaarina (2003) "Soturiprinsessan matkassa. Televisiosarja Xena ja faniuden merkitykset". Teoksessa Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.) *Kulttikirja. Tutkimuksia nykyajan kultti-ilmiöistä*, 112–140. Helsinki: SKS.
- (2005) *Faniuden aika. Kolme tapausta televisio-ohjelmien faniudesta vuosituhannen vaihteen Suomessa*. Tampere University Press.

- (2008) "Uusia katseita faniudesta faniuksiin". Teoksessa Kaarina Nikunen (toim.) *Fanikirja. Tutkimuksia nykyculttuurin fani-ilmiöistä*, s. 7–14. Jyväskylän yliopisto: Nykyculttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 96.
- (2009a) "Fanisuhde: yhteisöjä ja yhteisiä puheenaiheita". Teoksessa Sirkku Kotilainen (toim.) *Suhteissa mediaan*, s. 75–93. Jyväskylän yliopisto: Nykyculttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99.
- (2009b) "Intermedial Displacement of Cult Fandom". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 59–72. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.
- Oates, Joyce Carol (1985 [1973]) "The Death Throes of Romanticism: The Poetry of Sylvia Plath". Teoksessa Paul Alexander (toim.) *Ariel Ascending. Writings About Sylvia Plath*, s. 26–45. New York: Harper & Row, Publishers.
- Paasonen, Susanna (2007) "'Olen sairas ja kieroutunut': Internetin tunnustusselliset tarinat." Teoksessa Heikki Kujansivu & Laura Saarenmaa (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- (2012) "Sukupuoli ja representaatio". Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, s. 39–49. Tampere: Vastapaino.
- (2013) "Ihmisiä, kuvia, tekstejä ja teknologioita". Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, s. 34–48. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1996) "Johdanto: Retorinen käänne?" Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*, s. 7–19. Tampere: Vastapaino.
- Peel, Robin (2010) "The Political Education of Sylvia Plath". Teoksessa Anita Helle (toim.) *The Unraveling Archive. Essays on Sylvia Plath*, s. 39–64. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Pereira, Malin Walther (2001 [1996]) "On Plath's Racism". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Bloom's Major Poets – Sylvia Plath*, s. 38–40. Broomall, PA: Chelsea House Publishers.
- Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie (2013) *The New Rhetoric. A treatise on Argumentation*. 2. painos. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Chaïm (2007) *Retoriikan valtakunta*. Kääntänyt Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Perloff, Marjorie (1984) "The two Ariels: The (Re)making Of The Sylvia Plath Canon". *The American Poetry Review* November/December 1984, 10–18.
- Pflanz, Manfred (1975) "Relations between social scientists, physicians and medical organizations in health research". *Social Science and Medicine* 9: 1, 7–13.
- Plath, Aurelia S. (1985) "Letter Written in the Actuality of Spring". Teoksessa Paul Alexander (toim.) *Ariel Ascending. Writings About Sylvia Plath*, s. 214–217. New York: Harper & Row, Publishers.

- Platon (1978) "Georgias". Teoksessa Platon *Teokset II*, s. 5–106. Kääntänyt Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- (1979) "Faidros". Teoksessa Platon *Teokset III*, s. 143–206. Kääntänyt Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- (2011) *Valtio*. Kääntänyt Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Otava.
- Potolsky, Matthew (2006) *Mimesis*. New York, London: Routledge.
- Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija (2008) "Suomentajilta". Teoksessa Judith Butler *Hankala Sukupuoli*, s. 7–13. Helsinki: Gaudeamus.
- Puro, Jukka-Pekka (2005) *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Raamattu* (1992) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen piipia-seura: Piipia.
- Radstone, Susannah (2006) "Cultures of confession/cultures of testimony. Turning the subject inside out". Teoksessa Jo Gill (toim.) *Modern Confessional Writing. New critical essays*, s. 166–179. London and New York: Routledge.
- Randell, Seppo (1985) "Suomentajan jälkipuhe". Teoksessa Émile Durkheim *Itsemurha. Sosiologinen tutkimus*, s. 492–501. Helsinki: Tammi.
- Rautavuoma, Veera, Kovala, Urpo & Haverinen, Eeva (2009) "Cults in Culture". Teoksessa Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (toim.) *Cult, Community, Identity*, s. 11–19. University of Jyväskylä: Publications of the research centre for contemporary culture 97.
- Ray, John W. (1978) "Perelman's Universal Audience." *The Quarterly Journal of Speech* 64: 4, 361–375.
- Reineke, Martha (1997) *Sacrificed Lives. Kristeva on women and violence*. Bloomington and Indianapolis: Bloomington University Press.
- (2009) "Sacrifice and Sexual Difference: Insights and Challenges in the Work of René Girard". Teoksessa Sandor Goodhart, Jørgen Jørgensen, Tom Ryba & James G. Williams (toim.) *For René Girard. Essays in Friendship and in Truth*, s. 247–257. Michigan: Michigan State University Press.
- Richards, I. A. (1955) *Principles of Literary Criticism*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- (1956) *Practical Criticism. A Study of Literary Judgement*. London: Routledge & Kegan Paul LTD.
- Rohas, Eeva (2015) "Sylvia Plath kuoleman käsikirjoittajana". Teoksessa Tiina Mäntymäki (toim.) *Uhri, demoni vai harhainen hullu? Väkivaltainen nainen populaarikulttuurissa*, s. 47–70. Vaasan yliopisto: Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia.
- Rojola, Lea & Thorel, Pirjo (1993) "Suomentajien jälkisanat". Teoksessa Roland Barthes *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*, s. 251–253. Tampere: Vastapaino.
- Rojola, Lea & Laitinen, Lea (1998) "Keskusteluja performatiivisuudesta". Teoksessa Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.) *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*, s. 7–33. Helsinki: SKS.
- Rojola, Lea (2004) "Ero". Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 159–178. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

- Rose, Jacqueline (1992 [1991]) *The Haunting of Sylvia Plath*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- (2002) "This is not a biography". *London Review of Books* 24: 16, 12–15. <<http://www.lrb.co.uk/v24/n16/jacqueline-rose/this-is-not-a-biography>> (27.1.2011).
- Rosenberg, Åsa (2010) "Virtual World Research Ethics and the Private/Public Distinction". *International Journal of Internet Research Ethics* 3: 12, 23–35. <http://ijire.net/issue_3.1/3_rosenberg.pdf> (22.3.2016).
- Rosenblatt, Jon (2001 [1979]) "On the Sounds of the Poem". Teoksessa Harold Bloom (toim.) *Blooms's Major Poets - Sylvia Plath*, s. 81–83. Broomall, PA: Chelsea House Publishers.
- Rosenthal, M. L. (1971) "Sylvia Plath and confessional poetry". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 69–76. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Rossi, Leena-Maija (2010) "Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin". Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, s. 21–38. Tampere: Vastapaino.
- Rothfield, Philipa (1990) "Feminism, Subjectivity, and Sexual Experience". Teoksessa Sneja Gunew (toim.) *Feminist Knowledge: Critique and Construct*, s. 121–144. London: Routledge.
- Saarikoski, Helena (2009) *Nuoren naisellisuuden koreografioita. Spice Girlsin fanit tyttöyden tekijöinä*. Helsinki: SKS.
- Saresma, Tuija & Kovala, Urpo (2003) "Kultit. Fanaattista palvontaa, yhteisöllistä toimintaa vai ironista leikkiä?" Teoksessa Urpo Kovala & Tuija Saresma (toim.) *Kulttikirja: tutkimuksia nykyajan kultti-ilmiöistä*, s. 9–21. Helsinki: SKS.
- Saresma, Tuija (2007) *Omaelämäkerran rajapinnoilla. Kuolema ja kirjoitus*. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 92.
- (2012) "Kokemuksen houkutus". Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*, s. 59–74. Tampere: Vastapaino.
- Scharfstein, Ben-Ami (1989) *The Dilemma of Context*. New York University Press.
- Searle, John R. (1976) *Speech acts: An essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shields, Rob (1996) "Foreword: Masses or Tribes?" Teoksessa Michel Maffesoli *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*, s. ix–xii. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Silverman, David (2006) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. 3. painos. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- (2013) *Doing Qualitative Research*. 4. painos. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
- Sinivaara, Olli (2012) *Moderniteetti ja metafyyminen halu. René Girardin mi-meettisen teorian ensimmäinen osa. Pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.

- Smith, Paul (1988) *Discerning the Subject*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Spender, Stephen (1971) "Warnings from the grave". Teoksessa C. Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 199–203. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Stanley, Liz & Wise, Sue (1993) *Breaking Out. Feminist Consciousness and Feminist Research*. London, Boston, Melbourne & Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Steinberg, Peter K. (2004) *Sylvia Plath*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Steiner, George (1971) "Dying is an art". Teoksessa Charles Newman (toim.) *The Art of Sylvia Plath*, s. 211–218. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Stevenson, Anne (1998 [1989]) *Bitter Fame. A Life of Sylvia Plath*. Boston / New York: Mariner Books.
- Suleiman, Susan R. (1980) "Introduction: Varieties of Audience-Oriented Criticism". Teoksessa Susan R. Suleiman & Inge Crosman (toim.) *The Reader in the Text*, s. 3–45. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Sulkunen, Pekka (1995) "Esipuhe". Teoksessa Michel Maffesoli *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*, s. 5–10. Tampere: Gaudeamus.
- Summa, Hilikka (1996) "Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus". Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*, s. 51–83. Tampere: Vastapaino.
- Söderholm, Stig (1990) *Liskokuninkaan mytologia. Rituaali ja rocksankarin kuolema: Jim Morrison -kultin etnografinen tulkinta*. Helsinki: SKS.
- Taira, Teemu (2006) *Notkea uskonto*. Turku: Eetos.
- (2008) "Fanius ja uskonto." Teoksessa Kaarina Nikunen (toim.) *Fanikirja. Tutkimuksia nykykulttuurin fani-ilmiöistä*, s. 121–141. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 96.
- Taylor, Helen (1989) *Tuulen viemät*. Kääntänyt Laura Tohka. Tampere: Vastapaino.
- Thornton, Sarah (1996) *Club cultures. Music, media and subcultural capital*. Middletown: Wesleyan University Press.
- Tieteen termipankki. <<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki>> (8.1.2016).
- Tompkins, Jane P. (1983) "An Introduction to reader-response criticism". Teoksessa Jane P. Tompkins (toim.) *Reader-Response Criticism*, ix–xxvi. 3. painos. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Tugendhat, Ernst (2012) "Nietzsche ja filosofinen antropologia: immanentin transsendenssin ongelma." Kääntänyt Jaakko Vuori. *Paatos* 2/2012. <<http://jarjestot.uta.fi/aatos/paatos/arkisto/2012-2/paatos21205.shtml>> (29.10.2015).
- Tuomainen, Raimo, Myllykangas, Markku & Elo, Jyrki (1993) "Medikalisaatio: terveyden mielikuvien kohti menestystä". *Sosiaalinen Aikakauskirja* 5, 22–28.
- Tuomainen, Raimo & al. (1999) *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Tampere: Vastapaino.

- Turtiainen, Riikka & Östman, Sari (2013) "Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia". Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*, s. 49–67. Tampere: Vastapaino.
- Vainikkala, Erkki (1989) "Concretization and connotation: metaphorical and ideological structures in the process of reception". Teoksessa Erkki Vainikkala & Katarina Eskola (toim.) *Literature as Communication*, s. 73–90. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 18.
- (1991) "Poeettinen funktio ja reseptiotutkimus". Teoksessa Pertti Alasuutari & Juha Kytömäki (toim.) *Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto*, s. 117–142. Helsinki: Gaudeamus & Yleisradio.
- (1993) *Oppinut taikina. Kirjoituksia kirjallisuuden teoriasta, kielestä ja kulttuurista*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunnan julkaisu (30).
- (2015) "Jako kahteen: populismi kansan tekijänä ja demokratian peilinä. Ernesto Laclau'n populismiteorian tarkastelua". *Kulttuurintutkimus* 32: 1, 3–17.
- van Dijk, Teun A. (1993) "Principles of critical discourse analysis". *Discourse Society* 4: 2, 249–283.
- (1998) *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- (2001) "Multidisciplinary CDA: a plea for diversity". Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, s. 95–120. London: Sage.
- Van Dyne, Susan R. (1993) *Revising Life. Sylvia Plath's Ariel poems*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.
- Varpio, Yrjö (1982) *Reseptiotutkimus ja muita artikkeleita*. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Veblen, Thorstein (2002) *Joutilas luokka*. Kääntäneet Tiina Arppe & Sulevi Riuku-lehto. Helsinki: Art House.
- Viner, Katharine (2000) "Who is Sylvia?" *The Guardian*, Saturday 18 March 2000. <<http://www.guardian.co.uk/books/2000/mar/18/poetry.sylviaiplath>> (3.4.2013).
- Väisänen, Antti (2001) *Historical Awareness and Social Criticism in Sylvia Plath's Poetry. A Case Study of Three Poems*. Jyväskylän yliopisto: Englannin kielen laitos.
- Wagner, Erica (2002 [2000]) *Ariel's Gift. Ted Hughes, Sylvia Plath, and the story of Birthday letters*. New York/London: W.W. Norton & Company.
- Wagner-Martin, Linda (1987) *Sylvia Plath. A Biography*. New York: Simon and Schuster.
- (2003 [1999]) *Sylvia Plath. A Literary Life*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- (2004) "Foreword". Teoksessa Peter K. Steinberg *Sylvia Plath*, s. ix–xii. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Weinsheimer, Joel (1991) *Philosophical Hermeneutics and Literary Theory*. New Haven and London: Yale University Press.

- White, Hayden (1989) *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. 2. painos. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Williams, Raymond (1988) *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Kääntänyt Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- Wimsatt, W. K. & Beardsley, Monroe (1954a) "The Intentional Fallacy". Teoksessa W. K. Wimsatt and Monroe Beardsley *The Verbal Icon. Studies in the Meaning of Poetry*, s. 3–18. University of Kentucky: University of Kentucky Press.
- (1954b) "The Affective Fallacy". Teoksessa W. K. Wimsatt and Monroe Beardsley *The Verbal Icon. Studies in the Meaning of Poetry*, s. 21–39. University of Kentucky: University of Kentucky Press.
- Wodak, Ruth (2001a) "What CDA is about". Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, s. 1–13. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications.
- (2001b) "The discourse-historical approach". Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, s. 63–94. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications.
- Woolf, Virginia (2015) "Professions for Women". Teoksessa Virginia Woolf *Death of the Moth and Other Essays*. The University of Adelaide: eBooks@Adelaide.
<<https://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91d/chapter27.html>> (10.3.2016).
- Zola, Irving K. (1972) "Medicine as an institution of social control". *Sociological Review* 4, 487–504.

LIITTEET

The Shot

Your worship needed a god.
 Where it lacked one, it found one.
 Ordinary jocks became gods –
 Deified by your infatuation
 That seemed to have been designed at birth for a god.
 It was a god-seeker. A god-finder.
 Your Daddy had been aiming you at God
 When his death touched the trigger.

In that flash

You saw your whole life. You ricocheted
 The length of your Alpha career
 With the fury
 Of a high-velocity bullet
 That cannot shed one foot-pound
 Of kinetic energy. The elect
 More or less died on impact –
 They were too mortal to take it. They were mind-stuff,
 Provisional, speculative, mere auras.
 Sound-barrier events along your flightpath.
 But inside your sob-sodden Kleenex
 And your Saturday night panics,
 Under your hair done this way and done that way,
 Behind what looked like rebounds
 And the cascade of cries diminuendo,
 You were undeflected.
 You were gold-jacketed, solid silver,
 Nickel-tipped. Trajectory perfect
 As through ether. Even the cheek-scar,
 Where you seemed to have side-swiped concrete,
 Served as a rifling groove
 To keep you true.

Till your real target

Hid behind me. Your Daddy,
 The god with the smoking gun. For a long time
 Vague as mist, I did not even know
 I had been hit,
 Or that you had gone clean through me –
 To bury yourself at last in the heart of the god.

In my position, the right witchdoctor
 Might have caught you in flight with his bare hands,
 Tossed you, cooling, one hand to the other,
 Godless, happy, quieted.

I managed

A wisp of your hair, your ring, your watch, your nightgown.
 (BL, 16–17.)

The God

You were like a religious fanatic
 Without a god – unable to pray.
 You wanted to be a writer.
 Wanted to write? What was it within you
 Had to tell its tale?
 The story that has to be told
 Is the writer's God, who calls
 Out of sleep, inaudibly: 'Write.'
 Write what?

Your heart, mid-Sahara, raged
 In its emptiness.
 Your dreams were empty.
 You bowed at your desk and you wept
 Over the story that refused to exist,
 As over a prayer
 That could not be prayed
 To a non-existent God. A dead God
 With a terrible voice.
 You were like those desert ascetics
 Who fascinated you,
 Parching in such a torturing
 Vacuum of God
 It sucked goblins out of their finger-ends,
 Out of the soft motes of the sun-shaft,
 Out of the blank rock face.
 The gagged prayer of their sterility
 Was a God.
 So was your panic of emptiness – A God.

You offered him verses. First
 Little phials of the emptiness
 Into which your panic dropped its tears
 That dried and left crystalline spectra.
 Crusts of salt from your sleep.
 Like that dewy sweat
 On some desert stones, after dawn.
 Oblations to an absence.
 Little sacrifices. Soon

Your silent howl through the night
 Had made itself a moon, a fiery idol
 Of your God.
 Your crying carried its moon
 Like a woman a dead child. Like a woman
 Nursing a dead child. Like a woman
 Nursing a dead child, bending to cool
 Its lips with tear-drops on her fingertip,
 So I nursed you, who nursed a moon
 That was human but dead, withered, and
 Burned you like a lump of phosphorus.

Till the child stirred. Its mouth-hole stirred.

Blood oozed at your nipple,
A drip-feed of blood. Our happy moment!

The little god flew up into the Elm Tree.
In your sleep, glassy-eyed,
You heard its instructions. When you woke
Your hands moved. You watched them in dismay
As they made a new sacrifice.
Two handfuls of blood, your own blood,
And in that blood gobbets of me,
Wrapped in a tissue of story that had somehow
Slipped from you. An embryo story.
You could not explain it or who
Ate at your hands.
The little god roared at night in the orchard,
His roar half a laugh.

You fed him by day, under your hair-tent,
Over your desk, in your secret
Spirit-house, you whispered,
You drummed on your thumb with your fingers,
Shook Winthrop shells for their sea-voices,
And gave me an effigy – a Salvia
Pressed in a Lutheran Bible.
You could not explain it. Sleep had opened.
Darkness poured from it, like perfume.
Your dreams had burst their coffin.
Blinded I struck a light

And woke upside down in your spirit-house
Moving limbs that were not my limbs,
And telling, in a voice not my voice,
A story of which I knew nothing,
Giddy
With the smoke of the fire you tended
Flames I had lit unwitting
That whitened in the oxygen jet
Of your incantatory whisper.

You fed the flames with the myrrh of your mother
The frankincense of your father
And your own amber and the tongues
Of fire told their tale. And suddenly
Everybody knew everything.
Your God snuffed up the fatty reek.
His roar was like a basement furnace
In your ears, thunder in the foundations.

Then you wrote in a fury, weeping,
Your joy a trance-dancer
In the smoke in the flames.
'God is speaking through me,' you told me.
'Don't say that,' I cried. 'Don't say that.'
That is horribly unlucky!
As I sat there with blistering eyes

Watching everything go up
 In the flames of your sacrifice
 That finally caught you too till you
 Vanished, exploding
 Into the flames
 Of the story of your God
 Who embraced you
 And your Mummy and your Daddy –
 Your Aztec, Black Forest
 God of the euphemism Grief.
 (BL, 188–191.)

Dream Life

As if you descended in each night's sleep
 Into your father's grave
 You seemed afraid to look, or to remember next morning
 What you had seen. When you did remember
 Your dreams were of a sea clogged with corpses,
 Death-camp atrocities, mass amputations.

Your sleep was a bloody shrine, it seemed.
 And the sacred relic of it
 Your father's gangrenous, cut-off leg.
 No wonder you feared sleep.
 No wonder you woke, saying: 'No dreams.'

What was the liturgy
 Of that nightly service, that cult
 Where you were the priestess?
 Were those poems you salvaged fragments of it?

Your day-waking was a harrowed safety
 You tried to cling to – not knowing
 What had frightened you
 Or where your poetry followed you from
 With its blood-sticky feet. Each night
 I hypnotized calm into you,
 Courage, understanding and calm.
 Did it help Each night you descended again
 Into the temple-crypt,
 That private, primal cave
 Under the public dome of father-worship.
 All night you lolled unconscious
 Over the crevasse
 Inhaling the oracle
 That spoke only conclusions.

Hacking-off of real limbs,
 Smoke of the hospital incinerator,
 Carnival beggars on stumps,
 The gas-chamber and the oven
 Of the camera's war – all this
 Was the anatomy of your God of Sleep,

His blue eyes - the sleepless electrodes
In your temples

Preparing his Feast of Atonement.
(*BL*, 141-142.)

Daddy

You do not do, you do not do
Any more, black shoe
In which I have lived like a foot
For thirty years, poor and white,
Barely daring to breathe or Achoo.

Daddy, I have had to kill you.
You died before I had time---
Marble-heavy, a bag full of God,
Ghastly statue with one gray toe
Big as a Frisco seal

And a head in the freakish Atlantic
Where it pours bean green over blue
In the waters off the beautiful Nauset.
I used to pray to recover you.
Ach, du.

In the German tongue, in the Polish town
Scraped flat by the roller
Of wars, wars, wars.
But the name of the town is common.
My Polack friend

Says there are a dozen or two.
So I never could tell where you
Put your foot, your root,
I never could talk to you.
The tongue stuck in my jaw.

It stuck in a barb wire snare.
Ich, ich, ich, ich,
I could hardly speak.
I thought every German was you.
And the language obscene

An engine, an engine,
Chuffing me off like a Jew.
A Jew to Dachau, Auschwitz, Belsen.
I began to talk like a Jew.
I think I may well be a Jew.

The snows of the Tyrol, the clear beer of Vienna
Are not very pure or true.
With my gypsy ancestress and my weird luck
And my Taroc pack and my Taroc pack
I may be a bit of a Jew.

I have always been sacred of you,
 With your Luftwaffe, your gobbledygoo.
 And your neat mustache
 And your Aryan eye, bright blue.
 Panzer-man, panzer-man, O You----

Not God but a swastika
 So black no sky could squeak through.
 Every woman adores a Fascist,
 The boot in the face, the brute
 Brute heart of a brute like you.

You stand at the blackboard, daddy,
 In the picture I have of you,
 A cleft in your chin instead of your foot
 But no less a devil for that, no not
 Any less the black man who

Bit my pretty red heart in two.
 I was ten when they buried you.
 At twenty I tried to die
 And get back, back, back to you.
 I thought even the bones would do.

But they pulled me out of the sack,
 And they stuck me together with glue.
 And then I knew what to do.
 I made a model of you,
 A man in black with a Meinkampf look

And a love of the rack and the screw.
 And I said I do, I do.
 So daddy, I'm finally through.
 The black telephone's off at the root,
 The voices just can't worm through.

If I've killed one man, I've killed two---
 The vampire who said he was you
 And drank my blood for a year,
 Seven years, if you want to know.
 Daddy, you can lie back now.

There's a stake in your fat black heart
 And the villagers never liked you.
 They are dancing and stamping on you.
 They always knew it was you.
 Daddy, daddy, you bastard, I'm through.
 (CP, 222-224.)

Ariel

Stasis in darkness.
 Then the substanceless blue
 Pour of tor and distances.

God's lioness,
 How one we grow,
 Pivot of heels and knees! – The furrow

Splits and passes, sister to
 The brown arc
 Of the neck I cannot catch,

Nigger-eye
 Berries cast dark
 Hooks –

Black sweet blood mouthfuls,
 Shadows.
 Something else

Hauls me through air –
 Thighs, hair;
 Flakes from my heels.

White
 Godiva, I unpeel –
 Dead hands, dead stringencies.

And now I
 Foam to wheat, a glitter of seas.
 The child's cry

Melts in the wall.
 And I
 Am the arrow,

The dew that flies
 Suicidal, at one with the drive
 Into the red

Eye, the cauldron of morning.
 (CP, 239–240.)

Lesbos

Viciousness in the kitchen!
 The potatoes hiss.
 It is all Hollywood, windowless,
 The fluorescent light wincing on and off like a terrible migraine,
 Coy paper strips for doors –
 Stage curtains, a widow's frizz.
 And I, love, am a pathological liar,
 And my child – look at her, face down on the floor,
 Little unstrung puppet, kicking to disappear –
 Why she is schizophrenic,
 Her face red and white, a panic,
 You have stuck her kittens outside your window
 In a sort cement well

Where they crap and puke and cry and she can't hear.
 You say you can't stand her,
 The bastard's girl.
 You who have blown your tubes like a bad radio
 Clear of voices and history, the staticky
 Noise of the new.
 You say I should drown the kittens. Their smell!
 You say I should drown my girl.
 She'll cut her throat at ten if she's mad at two.
 The baby smiles, fat snail,
 From the polished lozenges of orange linoleum.
 You could eat him. He's a boy.
 You say your husband is just no good to you.
 His Jew-Mama guards his sweet sex like a pearl.
 You have one baby, I have two.
 I should sit on a rock off Cornwall and comb my hair.
 I should wear tiger pants, I should have an affair.
 We should meet in another life, we should meet in air,
 Me and you.

Meanwhile there's a stink of fat and baby crap.
 I'm doped and thick from my last sleeping pill.
 The smog of cooking, the smog of hell
 Floats our heads, two venomous opposites,
 Our bones, our hair.
 I call you Orphan, orphan. You are ill.
 The sun gives you ulcers, the wind gives you T.B.
 Once you were beautiful.
 In New York, in Hollywood, the men said: 'Through?
 Gee baby, you are rare.'
 You acted, acted, acted for the thrill.
 The impotent husband slumps out for a coffee.
 I try to keep him in,
 An old pole for the lightning,
 The acid baths, the skyfuls off of you.
 He lumps it down the plastic cobbled hill,
 Flogged trolley. The sparks are blue.
 The blue sparks spill,
 Splitting like quartz into a million bits.

O jewel! O valuable!
 That night the moon
 Dragged its blood bag, sick
 Animal
 Up over the harbor lights.
 And then grew normal,
 Hard and apart and white.
 The scale-sheen on the sand scared me to death.
 We kept picking up handfuls, loving it,
 Working it like dough, a mulatto body,
 The silk grits.
 A dog picked up your doggy husband. He went on.

Now I am silent, hate
 Up to my neck,

Thick, thick.
 I do not speak.
 I am packing the hard potatoes like good clothes,
 I am packing the babies,
 I am packing the sick cats.
 O vase of acid,
 It is love you are full of. You know who you hate.
 He is hugging his ball and chain down by the gate
 That opens to the sea
 Where it drives in, white and black,
 Then spews it back.
 Every day you fill him with soul-stuff, like a pitcher.
 You are so exhausted.
 Your voice my ear-ring,
 Flapping and sucking, blood-loving bat.
 That is that. That is that.
 You peer from the door,
 Sad hag. 'Every woman's a whore.
 I can't communicate.'

I see your cute décor
 Close on you like the fist of a baby
 Or an anemone, that sea
 Sweetheart, that kleptomaniac.
 I am still raw.
 I say I may be back.
 You know what lies are for.

Even in your Zen heaven we shan't meet.
 (CP, 227-230.)